Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Лариса Ковальчук

МОДЕЛЮВАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Навчальний посібник

Львів
Видавництво ЛНУ імені Івана Франка
2020

УДК 37:303.42]:004.942]](075.8)
Ков 56

Рецензенти:
д-р. пед. наук, доц. *Л.Є. Клос*
(Львів, Національний університет “Львівська політехніка”),
д-р. пед. наук, доц. *Г.М. Розлуцька*
(Ужгород, Ужгородський національний університет),
д-р. пед. наук, проф. *В.М. Чайка*
(Тернопіль, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка).

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Львівського національного університету
імені Івана Франка
Протокол № 85/5 *від* 25.05.2020 р.

Ковальчук Лариса

Ков 56 Моделювання науково-педагогічних досліджень: Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 520 с.

ISBN 978-617-10-0588-4

У посібнику розглянуті методологічні, теоретичні та практичні основи моделювання науково-педагогічних досліджень. Визначений змістовий компонент кожної теми; зазначені види самостійної роботи студентів; розроблені методичні рекомендації до організування та проведення практично-семінарських занять під час вивчення студентами курсів “Основи науково-педагогічних досліджень” і “Методологія та методи педагогічних досліджень”; укладені дидактичні матеріали до вивчення окремих тем; запропоновано діагностичний блок для здійснення контролю і самоконтролю результатів навчання студентів тощо. Матеріали посібника сприятимуть осмисленню студентами предмета, завдань і змісту навчальних дисциплін.

Навчальний посібник буде корисний для викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти.

Рис. 67. Табл. 155. Додатків 29. Бібліогр.: 100.

УДК 37:303.42]:004.942]](075.8)

ISBN 978-617-10-0588-4

© Ковальчук Лариса, 2020
© Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020

Передмова

Одним з основних завдань закладів вищої освіти (університетів, академій, інститутів) Закон України “Про вищу освіту” визначає провадження наукової діяльності шляхом виконання наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготування наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі. Наукова і науково-дослідна робота у закладах вищої освіти має здійснюватися на засадах інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності за безпосередньої участі в ній студентів, аспірантів і науково-педагогічних працівників.

Сучасна культурна парадигма освіти, модернізація педагогічної освіти відповідно до мети і завдань Нової української школи, інноваційні підходи до осягнення, розширення й використання наукових знань потребують широкого залучення до наукових досліджень студентів, які оволоділи сучасною методологією дослідження, високим рівнем наукової культури й наукового мислення, технологіями наукової творчості та організуванням науково-дослідного процесу у вищій школі.

Зважаючи на сказане, аналіз сучасних підручників і посібників з педагогіки, педагогіки вищої школи засвідчує, що автори більшості з них приділяють незначну увагу саме методології, моделюванню та діагностуванню результатів науково-педагогічних досліджень. За умови недостатньої кількості годин, відведених на вивчення педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти, це спричиняє значні труднощі в засвоєнні студентами методологічних, теоретичних, методичних, практичних і діагностичних аспектів науково-дослідної діяльності. Ефективному розв’язанню цієї проблеми має сприяти створення навчальних підручників, посібників, методичних матеріалів з моделювання науково-педагогічних досліджень.

Важливою складовою професійного підготування майбутніх педагогів у закладах вищої освіти є науково-дослідна діяльність студентів. Навчально-наукова і науково-дослідна робота активізує пізнавальну діяльність студентів, впливає на більш ґрунтовне та усвідомлене засвоєння ними навчального матеріалу, формує творче ставлення до вирішення проблеми науково-педагогічного дослідження, дає змогу студенту-досліднику краще орієнтуватися у невпинно зростаючому потоці наукової інформації, сприяє формуванню наукової компетентності тощо.

У посібнику окреслені деякі аспекти ефективного вирішення цієї важливої проблеми під час вивчення низки навчальних дисциплін (“Педагогіка”, “Основи науково-педагогічних досліджень”, “Методологія та методи педагогічних досліджень”, “Педагогіка вищої школи” та ін.)

студентами педагогічних спеціальностей, підготування й написання ними курсових і магістерських робіт відповідно до фахового спрямування, проходження різних видів педагогічної практики тощо.

Навчальний посібник має чітку структуру і складається з передмови, десяти тем, списку рекомендованої літератури до кожної теми, блоку самоспостереження, післямови, додатків, списку використаної літератури та змісту. Щоб засвоєння навчального матеріалу посібника відбувалося активно, свідомо, ґрунтовно й повно, сприяло розвитку дослідницьких здібностей студентів і забезпечувало високий рівень їхньої готовності до проведення науково-педагогічного дослідження, кожну тему подано у ньому **блоками**:

- ***теоретичний блок*** (визначений *змістовий компонент* кожної теми; зазначено види *самостійної роботи* студентів; вказані *ключові поняття* теми та описана їхня дефініція; рекомендовано *літературні джерела* для вивчення теми; наведені *структурно-логічні схеми*, *таблиці* та інші *дидактичні матеріали* до вивчення окремих тем);
- ***практичний блок*** (містить *методичні рекомендації* до організування та проведення практичних і семінарських занять, *педагогічні задачі* та *алгоритми* їхнього розв'язування, *творчі завдання*, *літературні джерела* для підготування студентів до практичних і семінарських занять);
- ***діагностичний блок*** (розроблено 840 завдань трьох рівнів складності для *тестового, комп'ютерного* (для контрольних замірів знань студентів на платформі Moodle), *безмашинного програмованого* та інших видів контролю й самоконтролю результатів навчання студентів).

У посібнику запропонований ***блок самоспостереження***, в якому наведені адаптовані опитувальники для проведення студентами психолого-педагогічного дослідження "Мій професійний портрет".

Осмислення студентами теоретичних, методологічних, методичних, практичних і діагностичних засад навчального посібника "Моделювання науково-педагогічних досліджень" сприятиме формуванню ***програмних компетентностей*** майбутніх педагогів. Вивчення основних тем, запропонованих у посібнику, забезпечить опанування такими ***знаннями***:

- визначення й розуміння сутнісних ознак наукознавства в сфері освітніх, педагогічних наук, менеджменту, експертизи та організування освітнього простору з метою розвитку особистого досвіду та майстерності науково-дослідної діяльності;
- класифікація і визначення пріоритетних цілей та завдань науково-дослідної діяльності з актуальних проблем освіти (дошкільної, початкової, загальної середньої, вищої, професійної), педагогічних

наук, менеджменту, експертизи та організування освітнього простору з урахуванням основних теоретичних засад сучасної філософії освіти, загальних основ педагогічних знань, концепцій управління закладами освіти;

- систематизація концептуальних основ, структури й логіки науково-дослідного процесу в сфері освітніх, педагогічних наук, менеджменту, експертизи та організування освітнього простору з урахуванням методологічних принципів, функцій, рівнів і видів наукового пізнання, закономірностей, чинників формування особистості у різні вікові періоди розвитку;
- оцінювання та впорядкування наукової інформації, обґрунтування методологічних підходів, теоретичних і емпіричних методів науково-педагогічних досліджень проблем освіти відповідно до професійного спрямування, теоретико-методичних засад організування і проведення науково-дослідної роботи з проблеми наукового пошуку;
- застосування системного наукового, критичного мислення для планування професійних дій під час виконання студентами навчально-наукової й науково-дослідної роботи, використання ефективних програм і технік наукового дослідження на різних етапах його проведення з метою оцінювання результатів наукового пошуку;
- визначення та розширення знань про процесуальний компонент освітнього процесу, діагностування його ефективності з використанням діагностичного інструментарію, дотриманням наукової культури.

Вивчення студентами основних тем посібника і проведення самоспостереження сприятиме формуванню таких ***умінь***:

- застосовувати й розвивати загальні вміння з проведення наукового дослідження актуальних проблем дошкільної, початкової, загальної середньої, вищої чи професійної освіти (відповідно до професійного спрямування), педагогічних наук, менеджменту, експертизи та організування освітнього простору з урахуванням вітчизняних і міжнародних тенденцій;
- розробляти та репрезентувати моделі як цілісні, логічно інтегровані структури системного науково-педагогічного дослідження, оприлюднювати у різних формах результати і звіти, у т. ч. й іноземною мовою;
- застосувати доцільно підібрані теоретичні та емпіричні методи дослідження з урахуванням функцій, вимог і завдань педагогічного діагностування за темою наукового пошуку;
- використовувати сучасні методології й методи оцінювання освітніх програм за критеріями визначеної таксономії цілей навчання, аналізувати і робити висновок про дотримання галузевих стандартів, нормативних актів тощо;

- проектувати та моделювати науково-педагогічне дослідження з метою аналізу й оцінювання результатів освітнього процесу відповідно до цілей і завдань з урахуванням професійного спрямування (дошкільної, початкової, загальної середньої, вищої, професійної освіти), укладання документації тощо.

Вивчення основних тем навчального посібника має сприяти розв'язанню студентами завдань з налагодження ***комунікації*** у процесі науково-дослідної діяльності, а саме:

- здатність досліджувати актуальні проблеми освіти (дошкільної, початкової, загальної середньої, вищої, професійної) відповідно до професійного спрямування, педагогічних наук, менеджменту, експертизи та організування освітнього простору з метою вивчення, аналізу та інтерпретації цілей, мотивації навчальної діяльності учнівської й студентської молоді, професійної діяльності фахівців і популяризації їх у соціокультурному середовищі на засадах педагогіки партнерства;
- вміння аналізувати й пояснювати хід науково-дослідної роботи, формулювати й оприлюднювати оцінку освітніх ресурсів, програм, навчальних видань, технологій, методик і методів, у т. ч. й іноземною мовою тощо;
- готовність студентів установлювати у процесі виконання науково-дослідної роботи за програмою дослідження ефективну комунікацію в групах, які беруть участь у педагогічному експерименті;
- використовуючи у наукових дослідженнях інформаційно-комунікаційні технології, створювати умови конструктивної взаємодії у професійній сфері та соціокультурному середовищі;
- створювати у процесі виконання науково-дослідної роботи сприятливий психологічний клімат в досліджуваному середовищі, формувати готовність до діяльності та взаємодії, розв'язання навчальних і професійно-педагогічних проблем та дослідницьких завдань, передбачених програмою.

Вивчення студентами основних тем навчального посібника має забезпечити ***автономію та відповідальність***, зокрема:

- відповідати вимогам, що передбачають сформованість у дослідника актуальних проблем освіти високого рівня культури наукової діяльності, культури наукового мислення, наукової етики тощо;
- демонструвати та інтерпретувати професійну відповідальність за організування й проведення науково-педагогічного дослідження, достовірність, надійність і об'єктивність отриманих результатів;
- розробляти програму науково-педагогічного дослідження та методичні рекомендації щодо її реалізації іншими суб'єктами дослідження,

розділяти обов’язки, визначати і делегувати відповідальність між різними учасниками;

- організовувати науково-дослідну діяльність, поєднуючи різноманітні стратегії й тактики з проведення наукового пошуку, як в автономному режимі, так і в рамках співпраці, та дотримуватись норм наукової етики і методологічної культури у процесі конструювання особистих і колективних рішень.

Навчальний посібник апробований у процесі вивчення студентами факультету педагогічної освіти, хімічного і біологічного факультетів низки педагогічних дисциплін (“Педагогіка”, “Основи педагогічної майстерності”, “Основи науково-педагогічних досліджень”, “Педагогіка вищої школи”, “Методологія та методи педагогічних досліджень” та ін.).

Для студентів педагогічних спеціальностей навчальний посібник стане опорою під час самостійного опрацювання тем, підготування до практичних і семінарських занять, написання рефератів, самоконтролю засвоєння навчального матеріалу, проходження педагогічної практики, у процесі виконання курсових і магістерських робіт за педагогічною тематикою тощо. Навчальний посібник стане в нагоді аспірантам під час проведення дисертаційного дослідження за педагогічною тематикою.

Посібник може бути використаний викладачами педагогіки під час проведення лекційних, практичних і семінарських занять, діагностування результатів навчання студентів, організування їхньої самостійної та індивідуальної роботи при вивченні названих педагогічних дисциплін.

Тема 1

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ПЕДАГОГІКИ

🕮 ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Наука як система знань і сфера людської діяльності. Теоретичні та методологічні принципи науки, її цілі, функції. Наукознавство.
2. Наукове пізнання, сутність, його рівні і види. Структурні компоненти теоретичного пізнання. Єдність емпіричного і теоретичного, теорії і практики. Наукова діяльність педагога.
3. Методологія в педагогіці (загальнонауковий рівень, конкретно-науковий рівень).
4. Понятійно-категоріальний апарат педагогічного дослідження.
5. Класифікація педагогічних досліджень.
6. Методологічні підходи до організування педагогічного дослідження.

🕮 САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

1. Цілі, функції науки. Суспільна значущість науки.
2. Педагогіка як наука, практика і мистецтво науково-дослідної діяльності.
3. Характеристика методологічних підходів (за темою дослідження).

Ключові поняття теми

- *наука*
- *наукознавство*
- *принцип науки*
- *функції науки*
- *предмет науки*
- *об'єкт науки*
- *наукове пізнання*
- *теоретичне пізнання*
- *емпіричне пізнання*
- *педагогічна кваліметрія*
- *педагогіка*
- *педагогічне дослідження*
- *науково-дослідна діяльність*
- *педагогічна діяльність*
- *наукова компетентність*
- *наукова культура*
- *методологія*
- *методологічний підхід*
- *загальнонауковий рівень*
- *конкретно-науковий рівень*
- *система*
- *структура*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

🕮 *Основна література*:

1. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 618 с.
2. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
3. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
4. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова література*:

5. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования: учеб. пособ. Киев: МАУП, 2002. 216 с.
6. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
7. Збірник тестів з курсу “Педагогіка”: навч.-метод. посіб.: у 3 ч. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. 145 с.
8. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика /пер. с нем. Н.М. Рассказовой. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
9. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
10. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посібник. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
11. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. Київ: Укрвузполіграф, 1990. 239с.
12. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
13. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр “Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2006. 320 с.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Початкова школа*.
3. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
4. *Вища школа*.
5. *Психологія і педагогіка*.
6. *Інтернет-ресурси*.

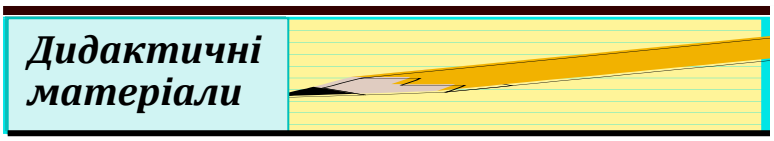

Таблиця 1. Дефініції головних ключових понять теми

Наука — це система кількісного та якісного нагромадження знань про об'єктивні закони природи, суспільства і мислення, що виражені точними категоріями та застосовуються для отримання практичних результатів; джерело та інструмент пізнання світу для використання отриманих результатів у практиці та сфера розумової діяльності людини, в якій здійснюються розробка і теоретична систематизація знань, що використовуються для підвищення ефективності виробництва матеріальних і духовних благ суспільства (*П. Безус, А. Демківський*)
Педагогіка — сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процеси виховання, навчання і розвитку особистості (*М. Фіцула*)
Наукознавство — галузь досліджень, що вивчає закономірності функціонування і розвитку науки, структуру і динаміку наукового знання й наукової діяльності, взаємодію науки з іншими соціальними інститутами та сферами матеріального і духовного життя суспільства (*Ю. Сурмін, Н. Кушнаренко, В. Шейко*)
Процес — послідовна зміна станів, стадій розвитку; сукупність послідовних дій для досягнення якого-небудь результату (*Ю. Сурмін*)
Явище — те або інше виявлення (вираження) предмета, зовнішні форми його існування (*Ю. Сурмін*)
Суть — внутрішній зміст предмета, що виражається в єдності всіх багатоманітних і суперечливих форм його буття (*Ю. Сурмін*)
Науково-дослідницька діяльність — інтелектуальна праця, спрямована на придбання знань, умінь, навичок, досвіду (*В. Шейко*)
Педагогічне дослідження — свідомий цілеспрямований пошук шляхів удосконалення педагогічного процесу з використанням певного наукового апарату, наукових методів (*П. Щербань*); процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності, структуру, механізми, теорію та методику організації освітнього процесу, зміст, принципи і методи (*В. Полонський*)
Педагогічна кваліметрія — галузь педагогічного дослідження, яка вивчає комплексні кількісні оцінки педагогічних проектів (предметів, явищ, процесів); займається діагностуванням специфічних якостей педагогів відповідного фахового спрямування (*І. Підласий*)
Методологія — сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання і перетворення дійсності (*І. Зайченко*). **Методологія наукового пізнання** — вчення про принципи, форми і способи науково-дослідницької діяльності (*Н. Кушнаренко, В. Шейко*)

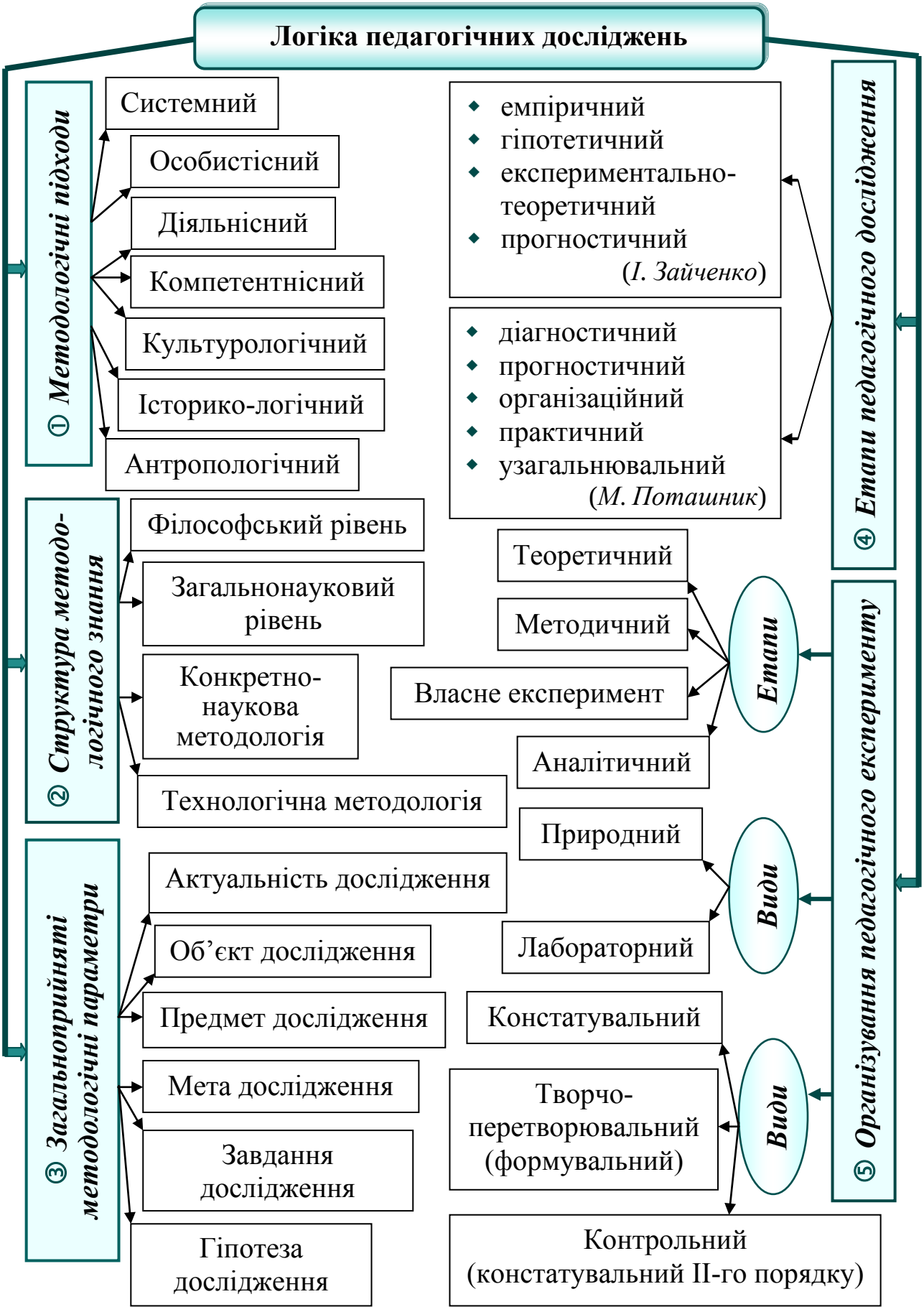

Рис. 1. Логіка педагогічних досліджень

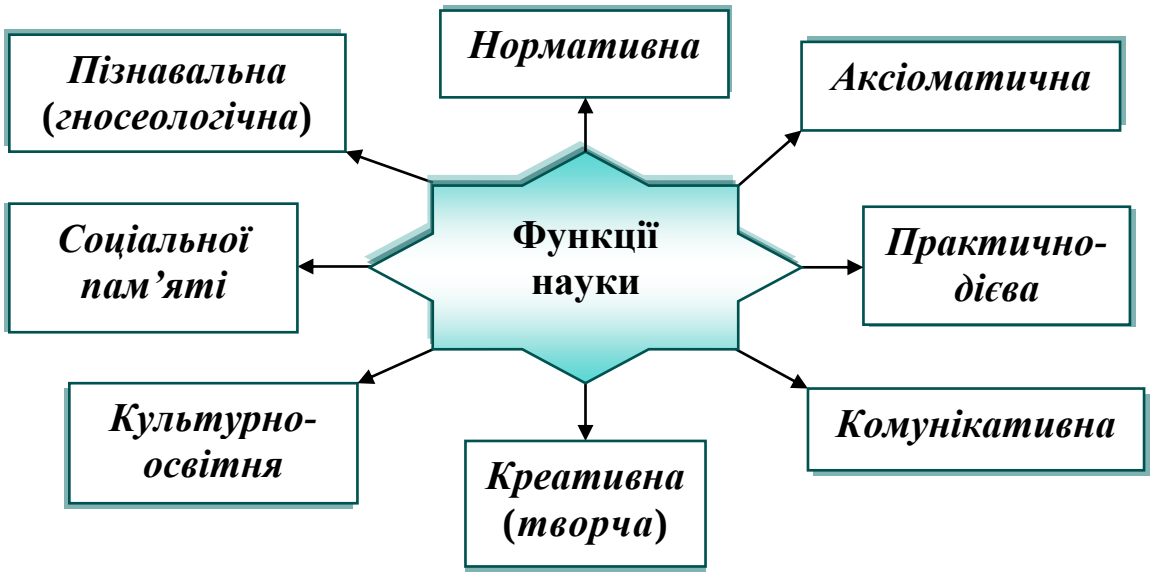

Рис. 2. Функції науки (за *П. Безусом, А. Демківським*)

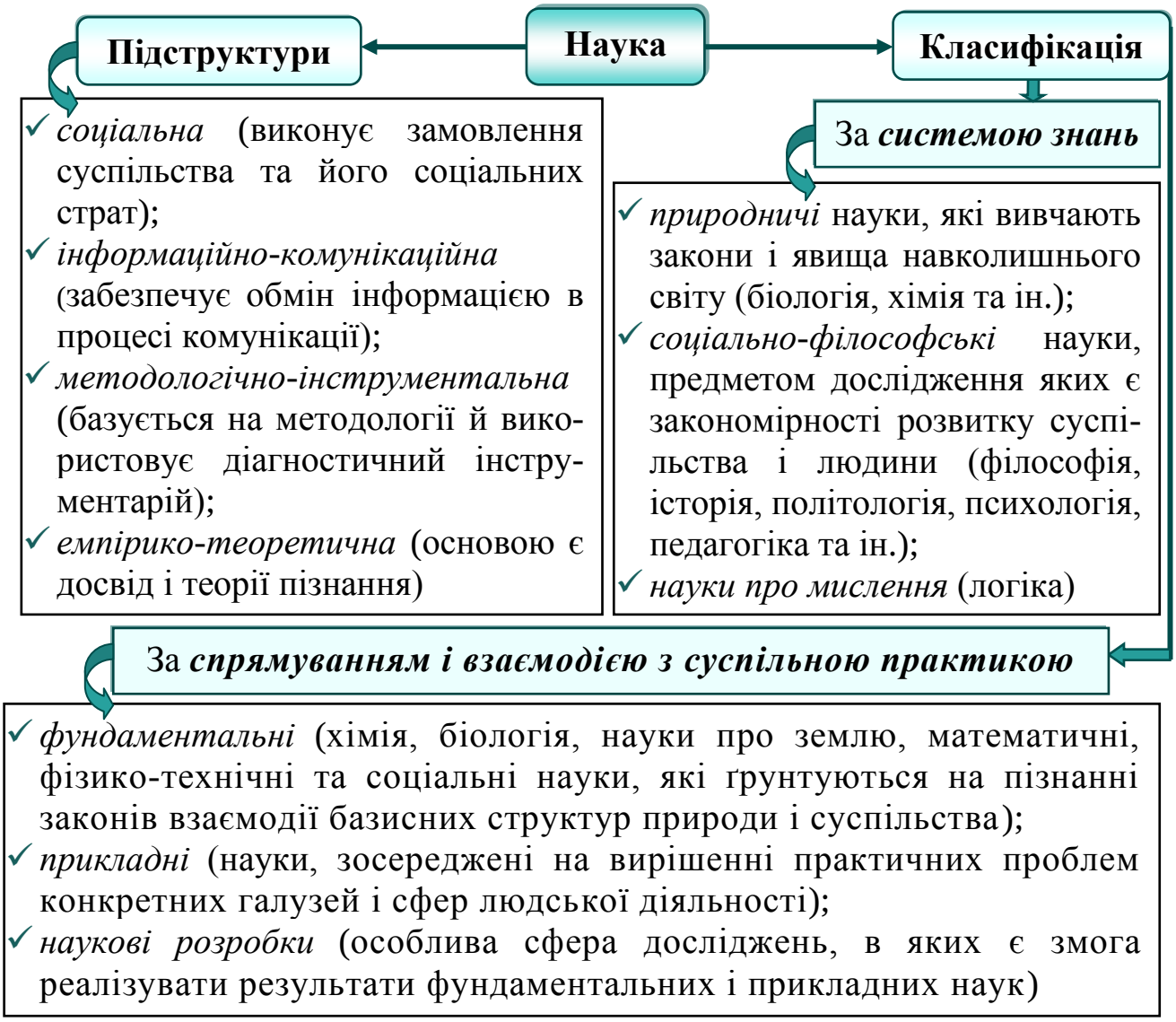

Рис. 3. Наука: підструктури, класифікація
(за *П. Безусом, А. Демківським, Ю. Сурміним*)

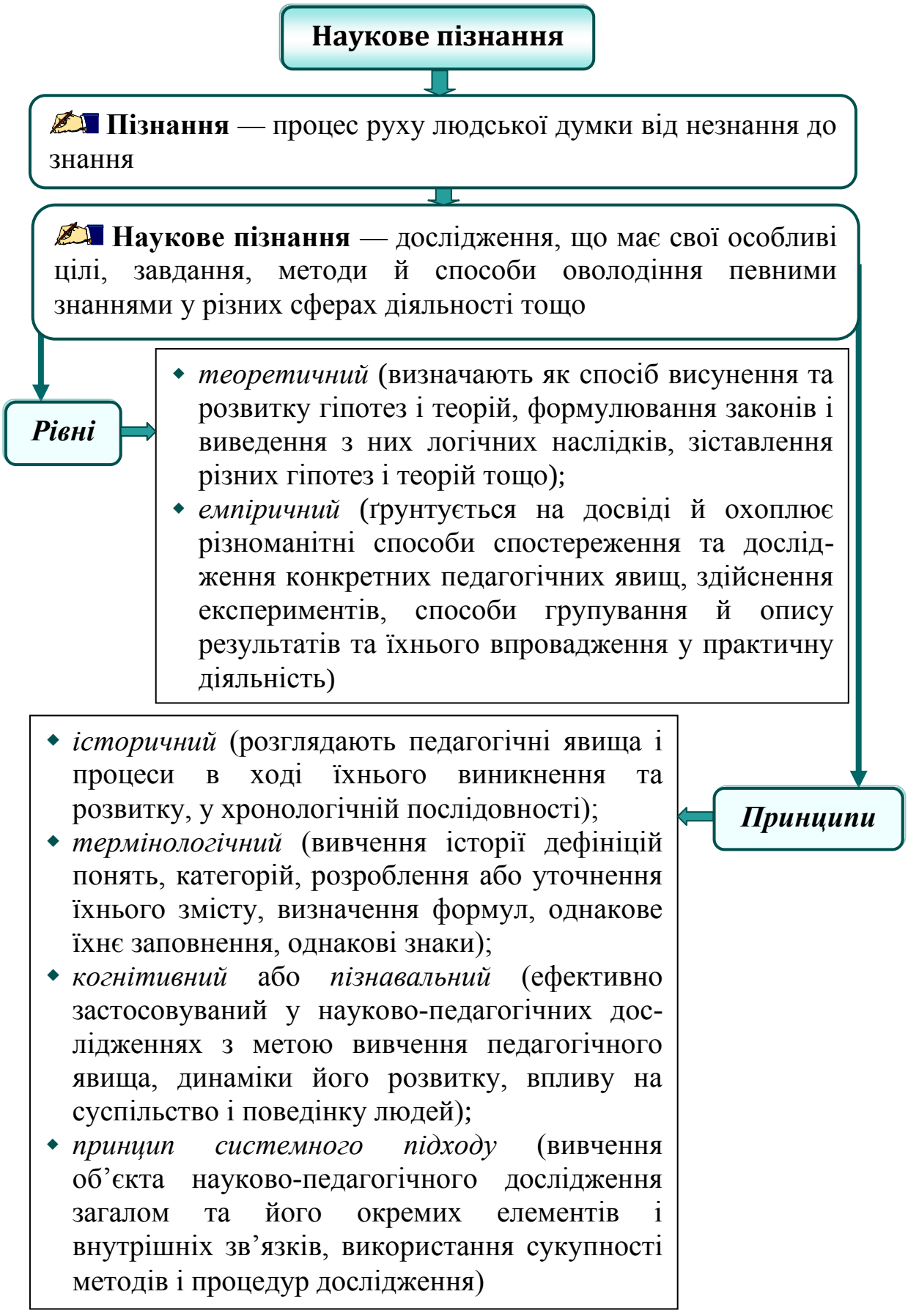

Рис. 4. Наукове пізнання: сутність, рівні, принципи
(за *П. Безусом, А. Демківським, Н. Кушнаренко, В. Шейком*)

Методологія педагогіки

Методологія (лат. *logos* — наука, знання, гр. *μέθοδος* — шлях дослідження, спосіб пізнання) — загальна система теоретичних знань, які виконують роль провідних принципів наукового пізнання, шляхів і засобів реалізації наукового дослідження.
Методологія (у *педагогіці*) — сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання і перетворення дійсності

Науковий інструментарій

- *система методів пізнання* педагогічних реалій та комплекс умов, засобів, приписів і орієнтирів дослідження;
- принципи, методи, засоби і процедури, що становлять собою *технологію перетворення*, врегулювання педагогічної діяльності

Рівні методології

У структурі методологічного знання виділяють чотири ***рівні методології***, що утворюють складну систему, в межах якої між ними простежується певне підпорядкування:

- *філософський рівень* — загальні принципи пізнання і категоріальний склад науки загалом (методологічні функції виконує вся система філософського знання, що є змістовою основою будь-якого методологічного знання, дає змогу визначати світоглядні підходи до процесу пізнання і перетворення дійсності);
- *загальнонаукова методологія* — теоретичні концепції, які використовують у всіх або в більшості наукових дисциплін, а також у педагогічних (системний, синергетичний, діяльнісний та особистісний підходи, характеристика різних типів наукових досліджень; моделювання в педагогічних дослідженнях);
- *конкретно-наукова методологія* — сукупність методів, принципів дослідження і процедур, що їх використовують у конкретній науковій дисципліні (цей рівень містить у собі проблеми, специфічні для наукового пізнання в певній галузі наукових знань, і ті, що їх висувають на вищих рівнях методології);
- *технологічна методологія* — методика і техніка педагогічного дослідження (це набір процедур, які забезпечують отримання й оброблення достовірного емпіричного матеріалу; на цьому рівні методологічне знання має чітко виражений нормативний характер)

Рис. 5. Методологія педагогіки: сутність, її рівні
(за *С. Гончаренком, І. Зайченком, В. Шейком, M. Guziuk-Tkacz, K. Rubachą*)

Таблиця 2. Системний підхід у науково-педагогічних дослідженнях
(за *А. Баскаковим, С. Гончаренком, В. Кременем, Ю. Сурміним, Н. Туленковим*)

Аспект	Інтерпретація
Теорія систем — складна система знання, яка пояснює походження, устрій, функціонування і розвиток систем різної природи. Системний підхід об'єднує основи теорії та практики і становить зміст загально- і конкретно-наукової методології у педагогіці	
Сутність	Сутність цього загальнонаукового методологічного підходу полягає в тому, що: ➢ системний підхід відображає найбільш загальні зв'язки і взаємозумовленість педагогічних явищ; ➢ цілісними інтегрованими системами є педагогічні явища, освітній процес, особистість тощо; ➢ всі складові системи не ізольовані, а пов'язані між собою системотвірними зв'язками і відношеннями; ➢ кожна система є сукупністю різних елементів (підсистем), які становлять її структуру; ➢ за певних умов підсистеми можуть виступати відносно самостійними системами; ➢ властивості цілого не є простою сумою властивостей його елементів (це зумовлене складними механізмами взаємозв'язків, характером ієрархічності тощо); ➢ поведінка системи зумовлена як особливостями її окремих елементів, так і властивостями її структури
Система (гр. *σύστημα — утворення, складання*)	Це ціле, утворене з частин; загальнонаукове положення, що відображає сукупність елементів, які пов'язані між собою і з середовищем, та утворюють цілісність, зумовлюють єдність досліджуваного об'єкта
Структура (лат. *structura — будова, порядок*)	Це відносно стійкий спосіб (закон) зв'язку об'єкта та його елементів, що забезпечують цілісність складної системи
Основні вимоги	◆ виявлення залежності кожного елемента від його місця та функцій у системі; ◆ аналіз характеру ієрархічності, що притаманна цій системі; ◆ урахування динамічності системи, її цілісності; ◆ дослідження механізму взаємодії компонентів у системі, їхнього взаємовпливу; ◆ виявлення характеру взаємодії системи з середовищем тощо

Таблиця 3. Синергетичний підхід у науково-педагогічних дослідженнях (за *С. Гончаренком, І. Зайченком, В. Кременем, Ю. Сурміним, В. Цикіним*)

Аспект	Інтерпретація
Синергетика (гр. *συνεργός* — спільна дія, співробітництво) — універсальна парадигма, загальнонаукова теорія самоорганізування, зорієнтована на пошук законів еволюції відкритих динамічних систем будь-якої базової основи (когнітивної (пізнавальної), природної, соціальної)	
Сутність	**Синергетичний підхід** — це методологічна спрямованість у пізнавальній і практичній діяльності, котра передбачає застосування сукупності ідей, понять, методів у дослідженні й управлінні педагогічними системами, що є складними, відкритими, нелінійними, самодостатніми. З позицій цього підходу предметом науково-педагогічних досліджень є: ➢ діяльність щодо виявлення та використання людиною власного потенціалу для життєдіяльності, де основними функціями є розвиток активності особистості; ➢ впровадження культурних елементів у систему освіти; ➢ допомога і підтримка в освоєнні світу та самовизначенні; ➢ створення педагогічних умов для засвоєння соціального досвіду тощо
Основні вимоги	◆ включення в процеси освіти синергетичних уявлень про відкритість світу, цілісність і взаємозв'язок людини, природи та суспільства; ◆ врахування множинності освітніх траєкторій, варіативності методик, які активізують розумову діяльність і творчо організовують освітній простір; ◆ координування спільних дій суб'єктів процесу навчання у ситуаціях відкритого освітнього простору, співтворчість, взаємодопомога, співробітництво, що припускає зміну ролі педагога в умовах *нелінійності* (багатоваріантності розвитку), *когерентності* (узгодженості взаємодії), *біфуркацій* (розгалуження), *дисипативності* (структурне організування), *флуктуацій* (випадкові відхилення) тощо; ◆ особистісна спрямованість процесу навчання (людина з її неповторністю постає постійним джерелом стихійності, невпорядкованості, розвитку тощо); ◆ вільне користування різними інформаційними системами (обмін відкритих систем інформацією із зовнішнім середовищем, перероблення, інтегрування різного роду інформації ведуть до виникнення нових форм організування й упорядкованості) тощо

Таблиця 4. Особистісний підхід у науково-педагогічних дослідженнях (за *С. Гончаренком, В. Кременем, Л. Мельником, В. Рибалкою, Ю. Сурміним*)

Аспект	Інтерпретація
Особистість — людина, яка живе і діє в конкретних суспільних, культурних, історичних умовах, посідає певне місце в суспільстві і характеризується свідомістю	
Сутність	**Особистісний підхід** — загальнонауковий підхід, який теоретично і методично забезпечує розуміння, пізнання і розвиток особистості в її цілісності та гармонійності. Цей підхід передбачає: ➢ спрямованість освітнього процесу на особистість педагога (дитини, школяра, студента) потребує визнання її унікальності, незалежності, здатності до вибору, автономії, права на свободу (моральну, інтелектуальну тощо), повагу; ➢ визнання особистості суб'єктом освітнього процесу; ➢ особистісно зорієнтоване навчання, спрямоване не на окремі знання, а на особисті мотиви учіння, не на об'єм навчальної інформації, засвоєної з кожного предмета, а на формування цілісної системи знань з різних навчальних дисциплін, що забезпечує розвиток особистості; ➢ уявлення про особистість, яку, крім соціальних якостей, наділяють різними індивідуальними особливостями (темпераментом, характером, здібностями, емоціями, волею тощо), здатністю до рефлексії, саморегулювання та ін.
Основні вимоги	◆ урахування в освіті природного процесу саморозвитку задатків і творчого потенціалу особистості, створення для цього педагогічних умов тощо; ◆ технологія цілісного пізнання особистості дає можливість передбачати комплексність, всебічне охоплення особистості в усіх вимірах і базових якостях її структури, оперативність тестування, цілісну спрямованість оцінень психолого-педагогічної характеристики особистості, концептуальність інтерпретації результатів тощо; ◆ принциповим є використання адекватних показників цілісності та гармонійності особистості; ◆ важливими є не окремі (предметні) вміння й навички, а індивідуальні особливості дитини (школяра, студента), самостійна навчальна діяльність і життєвий досвід; ◆ при особистісному підході сама особистість (те, якою вона була, якою вона є, якою вона стала) є критерієм ефективності освітнього процесу

Таблиця 5. Діяльнісний підхід у науково-педагогічних дослідженнях (за *С. Гончаренком*, *І. Зайченком*, *О. Степановим*)

Аспект	Інтерпретація
Діяльність — уся різноманітність занять людини, все те, що вона робить; активність людини, спрямована на взаємодію з навколишнім середовищем з метою задоволення власних потреб	
Сутність	**Діяльнісний підхід** — сукупність теоретико-методологічних і конкретно-емпіричних досліджень, що вивчають розмаїття діяльності людини, виявом якого є: ➢ *аспекти* діяльності (мотиваційний, операційний); ➢ *процеси* діяльності (інтеріоризація, екстеріоризація); ➢ *характеристики* діяльності (предметність, суб'єктність, активність, креативність, спрямованість та ін.); ➢ *компоненти* діяльності (суб'єкти, мета, мотиви, зміст, принципи, способи, засоби, умови, продукти)
Основні вимоги	Впроваджуючи діяльнісний підхід у науково-педагогічних дослідженнях, необхідно враховувати, що: ◆ діяльнісний підхід тісно пов'язаний з особистісним (діяльність є основою та умовою розвитку особистості); ◆ *освітній процес* — сукупність взаємопов'язаної діяльності його суб'єктів — *викладання* (діяльність педагога) та *учіння* (діяльність тих, кого він навчає); ◆ *педагогічна діяльність* — складно організована система, у структурі якої виокремлюють різні види діяльності (*діагностичну*, *інформаційну*, *організаційну*, *орієнтовно-прогностичну*, *конструктивно-проектувальну*, *практичну*, *методичну*, *комунікативно-стимулювальну*, *аналітико-оцінну*, *науково-дослідну*); ◆ педагог — це *менеджер* (його діяльність полягає в прогнозуванні, проектуванні й організуванні діяльності дітей дошкільного віку, школярів, студентів і управлінні нею з урахуванням особливостей дошкільного, шкільного, юнацького віку); ◆ педагог залучає тих, кого навчає, до різних видів діяльності (*ігрової*, *навчально-пізнавальної*, *діагностичної*, *конструктивно-проектувальної*, *громадської*, *трудової*, *спортивної*, *творчої*, *науково-дослідної* тощо); ◆ кожен вид діяльності має свої певні *особливості* (мету діяльності, засоби досягнення мети, дії, динамізм, суб'єкт-суб'єктні відносини тощо) і відображає ставлення людини до навколишнього світу, до інших людей, до самої себе

Таблиця 6. Культурологічний підхід у науково-педагогічних дослідженнях (за *В. Гриньовою*, *І. Зязюном*, *М. Семчишиним*, *В. Ягуповим*)

Аспект	Інтерпретація
Культура — це образ народу, який виявляє й символізує національний світогляд, етичні, естетичні, мистецькі, релігійні чи соціальні аспекти життя народу в кожночасну добу його існування	
Сутність	**Культурологічний підхід** — сукупність методологічних прийомів, які забезпечують аналіз сфери освіти і педагогіки через призму системотвірних культурологічних понять (культура, культурні зразки, норми й цінності, устрій і спосіб життя, культурна діяльність та ін.). Це узагальнена теорія культурологічних досліджень у педагогіці, що ґрунтуються на таких положеннях: ➢ **педагогічна культура** — це оволодіння педагогом педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості в педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості; ➢ *складниками педагогічної культури* є педагогічна спрямованість, педагогічна майстерність, психолого-педагогічна компетентність, педагогічно спрямоване спілкування, розвинуті інтелектуальні, професійно важливі ознаки, педагогічні здібності, постійне самовдосконалення; ➢ *підструктурами педагогічної культури* є духовна, етична, методологічна, аксіологічна, інформаційно-комунікаційна, мовленнєва, оцінна, дослідницька, методична, дидактична, естетична, екологічна культури, культура мислення, культура спілкування, культура здоров'я та ін.)
Основні вимоги	◆ ставлення до дитини дошкільного віку (школяра, студента) як суб'єкта, здатного до культурного саморозвитку; ◆ ставлення до педагога як до посередника між культурою і тими, кого він навчає, здатного вести їх у світ культури й надавати необхідну допомогу та підтримку; ◆ ставлення до освіти як культурного процесу, рушійними силами якого є особисті мотиви, діалог і співпраця його суб'єктів у досягненні цілей культурного саморозвитку; ◆ ставлення до закладу освіти як до культурно-освітнього середовища, в якому відбувається формування не лише освіченої людини, а й "людини культури" з високим рівнем культури мислення, культури мовлення, культури спілкування, культури взаємовідносин тощо

Таблиця 7. Компетентнісний підхід у науково-педагогічних дослідженнях (за *В. Гриньовою*, *Е. Зеєром*, *В. Кременем*, *Е. Шортом*, *Gasiem Z.-B.*)

Аспект	Інтерпретація
Компетентнісний підхід — загально- і конкретно-науковий підходи, основою яких є пріоритетна спрямованість педагогічних досліджень на цілі–вектори освіти (навчання, учіння, самореалізація, самоактуалізація, самовизначення, соціалізація і розвиток особистості). Інструментальними засобами досягнення цих цілей є принципово нові освітні конструкти (*компетентності*, *компетенції*, *метапрофесійні якості*)	
Компетентність	**Компетентність** (лат. *competens* — відповідний, здатний) — система знань і вмінь, переконань, реалізація себе у певних видах діяльності, цілісність і гармонійна єдність індивідуальних властивостей. Матрицю компетентностей педагога становлять: ➢ *професійна* (ґрунтовні професійні знання, вміння і навички, професійні якості, настанови на професійну діяльність та ін.); ➢ *психолого-педагогічна* (ґрунтовні педагогічні й психологічні знання, вміння застосовувати способи і засоби виховного впливу, педагогічні цінності й досвід педагогічної діяльності та ін.); ➢ *методична* (вміння застосовувати методи, прийоми, засоби і технології навчання, форми організування навчання тощо); ➢ *комунікативна* компетентність (сформованість культури мовлення, вміння застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, ефективні моделі поведінки, стилю, вербальних і невербальних засобів педагогічного спілкування тощо)
Компетенції	**Компетенція** — загальна здатність, яка виявляється і формується в діяльності, базується на знаннях, цінностях і схильностях, дає змогу встановити зв’язок між знанням і ситуацією, виявити процедуру (систему дій) для успішного розв’язання проблеми. Виокремлюють: ➢ *інструментальні* компетенції (включають когнітивні здібності, комунікативні компетенції, технологічні та лінгвістичні вміння); ➢ *міжособистісні* (індивідуальні здібності та соціальні навички); ➢ *системні* (поєднання розуміння, відношення та знання)
Вимоги	У педагогічних дослідженнях потрібно враховувати, що: ◆ загальною ідеєю компетентнісного підходу є *компетентнісно зорієнтована освіта*, завдяки чому людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї життєдіяльності; ◆ *зміст компетентнісно зорієнтованої освіти* ґрунтується не лише на знаннях, уміннях і навичках, а дає змогу виконувати важливі ключові функції, які стосуються різних сфер; ◆ *компетентність* характеризує здатність людини реалізовувати свій потенціал для здійснення діяльності (навчальної, професійної тощо)

Таблиця 8. Антропологічний підхід у науково-педагогічних дослідженнях (за *Є. Андрієнком, С. Гончаренком, О. Гурою, І. Зязюном, К. Ушинським*)

Аспект	Інтерпретація
Педагогічна антропологія (гр. *ανδροπωσ — людина*, *λωγωσ —* вчення) — система педагогічних поглядів, яка ґрунтується на даних наук про людину. З погляду К. Ушинського, "*якщо педагогіка хоче* виховувати людину в усіх відношеннях, то вона повинна *перше пізнати її* також в усіх відношеннях. Сприяти розвиткові мистецтва виховання можна тільки взагалі поширенням серед вихователів тих найрізноманітніших *антропологічних* знань, на яких воно ґрунтується"	
Сутність	**Антропологічний підхід** — сукупність теоретико-методологічних і конкретно-емпіричних досліджень, що ґрунтуються на всебічному вивченні людини як *суб'єкта* власного життя, як *особистості*, як *індивідуальності*. Специфічні ***особливості*** антропологічного підходу в освіті: ➢ концентрація уваги на людині як базовій цінності та меті виховання, цілісності структури особистості людини, співвідношенні окремих сторін (видів, форм її розвитку); ➢ спрямованість на природні особливості людини, її духовний розвиток в тій чи іншій педагогічній системі або етапах історичного процесу
Основні вимоги	К. Ушинський вважав, що педагог повинен прагнути пізнати людину такою, якою вона є насправді, з усіма її слабкостями і в усій її величі, з усіма її буденними дрібними потребами і з усіма її великими духовними вимогами. Він повинен знати людину в сім'ї, в суспільстві, серед народу й на самоті зі своєю совістю; у будь-якому віці, в усіх класах, в усіх становищах. Тоді тільки буде він спроможний черпати в самій природі людини засоби виховного впливу. До *умов* реалізації цього підходу в освіті Є. Андрієнко відносить: ◆ фіксування уваги на позитивному в освіті; ◆ толерантне ставлення до себе та інших людей на основі формування почуття власної гідності; ◆ пріоритет виховання над навчанням; ◆ реалізацію виховання на контекстному рівні через зміст освіти; ◆ встановлення змістових, функціональних, структурних, процесуальних та інших типів зв'язків педагогіки і психології при діагностиці, аналізі, розробленні та практичній реалізації різних напрямів навчання й виховання в сучасній освіті

Практичний блок

Семінарське заняття № 1
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ У ДОСЛІДЖЕННІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ОСВІТИ

Питання, винесені на обговорення:

1. Наука — система знань і сфера людської діяльності.
2. Логіка науково-педагогічних досліджень.
3. Методологічні підходи до організування і проведення науково-педагогічних досліджень (з урахуванням фахового спрямування).
4. Виконання практичних завдань з використанням різних методологічних підходів науково-педагогічного дослідження.

📖 *Рекомендована (основна) література*:

1. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 618 с.
2. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
3. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
4. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

📖 *Додаткова (допоміжна) література*:

5. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
6. Збірник тестів з курсу “Педагогіка”: навч.-метод. посіб.: у 3 ч. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. 145 с.
7. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика /пер. с нем. Н.М. Рассказовой. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
8. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
9. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посібник. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
10. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. Київ: Укрвузполіграф, 1990. 239с.
11. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
12. Тверезовська Н.Т., Сидоренко В.К. Методологія педагогічного дослідження: навч. посіб. Київ: Центр навч. л-ри, 2013. 439 с.

Інформаційні ресурси:

Інтернет-ресурси.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І САМОКОНТРОЛЮ

? Завдання першого рівня складності

1. *Свідомий цілеспрямований пошук шляхів поліпшення педагогічного процесу з використанням певного наукового апарату, наукових методів називають …*

***Відповідь*:**

а) методикою; б) педагогічним дослідженням;
в) методологією; г) педагогічною методологією.

2. *Педагогічне дослідження — це …*

***Відповідь*:**

а) прийом, процедура, операція емпіричного і теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності;
б) сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання і перетворення дійсності;
в) сукупність систематизованих прийомів і засобів наукового пошуку у педагогіці, правил і технологій їхнього застосування, порядку інтерпретації отриманих результатів;
г) процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності процесу виховання, його структуру і механізми, теорію та методику організування освітнього процесу, його зміст, принципи, організаційні методи та прийоми.

3. *… — це сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання і перетворення педагогічної дійсності*.

***Відповідь*:**

а) методика досліджень; б) методологія дослідження;
в) педагогічне дослідження; г) метод дослідження.

4. *Методологія педагогічного дослідження — це…*

***Відповідь*:**

а) прийом, процедура, операція емпіричного і теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності;
б) сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання і перетворення дійсності;

в) сукупність систематизованих прийомів і засобів наукового пошуку у педагогіці, правил і технологій їхнього застосування, порядку інтерпретації отриманих результатів;
г) процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності процесу виховання, його структуру і механізми, теорію та методику організування освітнього процесу, його зміст, принципи, організаційні методи та прийоми.

5. *Сукупність ідей і специфічних методів певної* (*педагогічної*) *науки, що є базою розв'язання конкретної досліджуваної проблеми, а також наукові концепції, на які спирається дослідник, — це…*

***Відповідь*:**

а) методика дослідження; б) педагогічне дослідження;
в) методологія дослідження; г) конкретно-наукова методологія.

6. *Наукове пізнання — це …*

***Відповідь*:**

а) сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення;
б) дослідження, яке має свої особливі цілі, завдання, методи й способи оволодіння певними знаннями у різних сферах діяльності тощо;
в) інтелектуальна праця, спрямована на надбання знань, умінь, навичок, досвіду, що становлять основу педагогічної творчості, пошук педагогом шляхів підвищення ефективності процесу навчання і виховання своїх вихованців;
г) свідомий цілеспрямований пошук шляхів удосконалення педагогічного процесу з використанням певного наукового апарату, наукових методів.

7. *… — це дослідження, яке має свої особливі цілі, завдання, методи й способи оволодіння певними знаннями у різних сферах діяльності тощо*.

***Відповідь*:**

а) наука; б) наукове пізнання;
в) науково-дослідна діяльність;
г) педагогічна взаємодія.

8. *Педагогічна концепція — це …*

***Відповідь*:**

а) наука, що вивчає закономірності розвитку педагогічних наук, структуру і динаміку наукового знання й наукової діяльності, взаємодію науки з іншими соціальними інститутами та сферами матеріального і духовного життя суспільства;

б) система поглядів на те чи інше педагогічне явище, процес, спосіб розуміння, тлумачення якихось педагогічних явищ і подій; провідна ідея педагогічної теорії;
в) сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання та перетворення дійсності;
г) процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності процесу виховання, його структуру і механізми, теорію та методику організування освітнього процесу, його зміст, принципи, організаційні методи та прийоми.

9. … *— це спосіб тлумачення, ідея, задум, вчення, що ґрунтується на сукупності концептів; стислий вираз ядра певної теорії або сукупності поглядів*.

***Відповідь*:**

а) анотація; б) методична розробка; в) концепція; г) наука.

10 … *— це система поглядів на певне явище*; *спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ*.

***Відповідь*:**

а) анотація; б) методична розробка; в) концепція; г) наука.

11. … *тлумачать як сукупність положень, що виникає на основі концепту та має його підсилити, довести, обґрунтувати*.

***Відповідь*:**

а) анотацію; б) концепцію; в) методику; г) науку.

12. *Закономірності розвитку педагогічних наук, структуру і динаміку наукового знання й наукової діяльності, взаємодію науки з іншими соціальними інститутами та сферами матеріального і духовного життя суспільства вивчає …*

***Відповідь*:**

а) наукознавство; б) історія педагогіки;
в) методологія дослідження; г) логіка дослідження.

13. *Наукознавство — це …*

***Відповідь*:**

а) наука, яка вивчає закономірності розвитку педагогічних наук, структуру і динаміку наукового знання й наукової діяльності, взаємодію науки з іншими соціальними інститутами та сферами матеріального і духовного життя суспільства;
б) дослідження, яке має свої особливі цілі, завдання, методи й способи оволодіння певними знаннями у різних сферах діяльності тощо;

в) інтелектуальна праця, спрямована на надбання знань, умінь, навичок, досвіду, що становлять основу педагогічної творчості, пошук педагогом шляхів підвищення ефективності процесу навчання і виховання своїх вихованців;
г) сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення.

14. *Педагогічна кваліметрія — це …*

***Відповідь*:**

а) наука, яка вивчає закономірності розвитку педагогічних наук, структуру і динаміку наукового знання й наукової діяльності, взаємодію науки з іншими соціальними інститутами та сферами матеріального і духовного життя суспільства;
б) галузь педагогічного дослідження, яка займається діагностуванням специфічних якостей педагогів певного фахового спрямування;
в) сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання та перетворення дійсності;
г) процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності процесу виховання, його структуру і механізми, теорію та методику організування освітнього процесу, його зміст, принципи, організаційні методи та прийоми.

15. *… — це галузь педагогічного дослідження, метою якої є діагностування специфічних якостей педагогів певного фахового спрямування.*

***Відповідь*:**

а) метод спостереження; б) педагогічна кваліметрія;
в) педагогічна кваліфікація; г) педагогічна система.

16. *… — це галузь педагогічного дослідження, яка вивчає комплексні кількісні оцінення педагогічних проектів* (*предметів, явищ, процесів*).

***Відповідь*:**

а) педагогічна кваліметрія; б) метод спостереження;
в) педагогічна кваліфікація; г) педагогічна система.

17. *Педагогічна кваліметрія вивчає …*

***Відповідь*:**

а) кількісні характеристики педагогічних проектів;
б) методи педагогічної діяльності;
в) методологічні підходи в наукових дослідженнях;
г) сутність педагогічної діяльності.

18. *Педагогічна кваліметрія вивчає …*

***Відповідь*:**

а) типи взаємодії педагога з вихованцем;

б) методи педагогічної діяльності;

в) рівень кваліфікації педагога (відповідно до фаху);

г) сутність педагогічної діяльності.

19. *… — це джерело та інструмент пізнання світу для використання отриманих результатів у практиці та сфера розумової діяльності людини, в якій розробляють і теоретично систематизують знання, що їх використовують для підвищення ефективності виробництва матеріальних і духовних благ суспільства*.

***Відповідь*:**

а) наука; б) об’єкт; в) метод; г) дисертація.

20. *… — це сфера розумової діяльності людини, в якій розробляють і теоретично систематизують знання, що їх використовують для підвищення ефективності виробництва матеріальних і духовних благ суспільства*.

***Відповідь*:**

а) об’єкт; б) дослідження; в) теорія; г) наука.

21. *Наука — це …*

***Відповідь*:**

а) дослідження, яке має свої особливі цілі, завдання, методи й способи оволодіння певними знаннями у різних сферах діяльності тощо;

б) сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення;

в) процес і результат засвоєння учнями систематизованих знань, умінь і навичок, формування на їхній основі наукового світогляду, моральних та інших якостей особистості, розвиток її творчих сил;

г) цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння й навички школярів.

22. *Забезпечує задоволення потреб людей у пізнанні законів природи і суспільства на основі наукових принципів, ідеалів та норм. Про яку функцію науки йдеться*?

***Відповідь*:**

а) гносеологічну; б) креативну;

в) нормативну; г) практично-дієву.

23. *Яка функція науки простежується у формі накопичення, зберігання і транслювання досвіду попередніх епох*?

***Відповідь*:**
а) гносеологічна; б) культурно-виховна;
в) комунікативна; г) соціальної пам'яті.

24. *… функція спрямована на розвиток культури, гуманізацію виховання і формування нової людини, озброєної знаннями і належною підготовкою, що підвищує рівень освіченості суспільства*.

***Відповідь*:**
а) гносеологічна; б) соціальної пам'яті;
в) культурно-виховна; г) практично-дієва.

25. *… функція науки полягає у науковому вдосконаленні виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних і духовних благ й інших суспільних відносин*.

***Відповідь*:**
а) гносеологічна; б) соціальної пам'яті;
в) культурно-виховна; г) практично-дієва.

26. *Наука стала сферою розумової діяльності людства, розроблення та систематизування знань, які використовують для підвищення ефективності виробництва матеріальних і духовних благ. Про яку функцію науки йдеться*?

***Відповідь*:**
а) гносеологічну; б) соціальної пам'яті;
в) культурно-виховну; г) практично-дієву.

27. *… функція науки реалізується за допомогою наукової мови як зрозумілого важливого засобу спілкування*.

***Відповідь*:**
а) гносеологічна; б) соціальної пам'яті;
в) культурно-виховна; г) комунікативна.

28. *Якою функцією науки зумовлене встановлення, організування й регулювання відносини між науковими структурами та суспільством за допомогою системи правил і етики*?

***Відповідь*:**
а) гносеологічною; б) соціальної пам'яті;
в) нормативною; г) комунікативною.

29. *Формуванню ціннісних орієнтирів дослідника на здобуття наукових відкриттів у педагогічній теорії та практиці сприяє … функція науки*.

***Відповідь*:**
а) аксіоматична; б) соціальної пам'яті;
в) нормативна; г) комунікативна.

30. *Яку функцію науки реалізують створенням потужного інтелектуального потенціалу людства*?

***Відповідь*:**

а) креативну; б) соціальної пам'яті;

в) нормативну; г) комунікативну.

31. *Наука багатоструктурна, зокрема до її складу входить соціальна підструктура, яка …*

***Відповідь*:**

а) виконує замовлення суспільства і його соціальних страт;

б) дає змогу обмінюватися інформацією в процесі комунікації;

в) базується на методології педагогіки, використовує діагностичний інструментарій;

г) спирається на практичний досвід, теорії пізнання.

32. *Наука як багатоструктурна сфера складається з різних компонентів, зокрема до її складу входить інформаційно-комунікаційна підструктура, яка …*

***Відповідь*:**

а) виконує замовлення суспільства і його соціальних страт;

б) дає змогу обмінюватися інформацією в процесі спілкування, наукової комунікації;

в) базується на методології педагогіки, використовує діагностичний інструментарій;

г) спирається на практичний досвід (емпіріо), теорії пізнання.

33. *Наука за своєю структурою є багатокомпонентною. Наприклад, важливе значення має її методологічно-інструментальна підструктура, яка …*

***Відповідь*:**

а) виконує замовлення суспільства і його соціальних страт;

б) дає змогу обмінюватися інформацією в процесі спілкування, наукової комунікації;

в) базується на методології педагогіки, використовує методи й засоби педагогічного діагностування;

г) спирається на практичний досвід (емпіріо), теорії пізнання.

34. *Структура науки є багатокомпонентною. Зокрема, важливе місце у її структурі відводять емпірико-теоретичній підструктурі, що …*

***Відповідь*:**

а) виконує замовлення суспільства і його соціальних страт;

б) дає змогу обмінюватися інформацією в процесі спілкування, наукової комунікації;

в) базується на методології педагогіки, використовує методи й засоби педагогічного діагностування;
г) спирається на теорії пізнання та практичний досвід.

35. *За характером взаємодії з суспільною практикою і спрямуванням знань науки до … відносять фізико-технічні, математичні науки, хімію і біологію, науки про землю, соціальні науки, які основують свої дослідження на пізнанні законів, які управляють взаємодією базисних структур природи і суспільства*.

***Відповідь*:**

а) наукових розробок; б) наук про мислення;
в) прикладних наук; г) фундаментальних наук.

36. *… — це наукове питання, яке потребує розв'язання, оскільки наявні знання не дають готової відповіді на нього.*

***Відповідь*:**

а) наукова проблема; б) магістерська робота;
в) науковий факт; г) анотація.

37. *… — це наукове питання, актуальність якого для науково-педагогічного дослідження зумовлена тим, що наявні знання у сучасній педагогічній науці та практиці не дають готової відповіді.*

***Відповідь*:**

а) науковий факт; б) магістерська робота;
в) наукова проблема; г) анотація.

38. *Науково-дослідна діяльність — це …*

***Відповідь*:**

а) сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення;
б) інтелектуальна праця, спрямована на надбання знань, умінь, навичок, досвіду, що становлять основу педагогічної творчості, пошук педагогом шляхів підвищення ефективності процесу навчання і виховання своїх вихованців;
в) дослідження, яке має свої особливі цілі, завдання, методи й способи оволодіння певними знаннями у різних сферах діяльності тощо;
г) свідомий цілеспрямований пошук шляхів удосконалення педагогічного процесу з використанням певного наукового апарату, наукових методів.

39. *Інтелектуальну працю, спрямовану на надбання знань, умінь, навичок, досвіду, що становлять основу педагогічної творчості педагога, пошук*

ним шляхів підвищення ефективності процесу навчання й виховання своїх вихованців, називають …

***Відповідь*:**

а) наукою; б) науковим пізнанням;

в) науково-дослідною діяльністю;

г) діагностичною діяльністю.

40. *… — це інтелектуальна праця, спрямована на надбання знань, умінь, навичок, досвіду, що становлять основу педагогічної творчості вчителя* (*вихователя, менеджера*)*, пошук ним шляхів підвищення ефективності процесу навчання і виховання своїх вихованців*.

***Відповідь*:**

а) наука; б) наукове пізнання;

в) навчання; г) науково-дослідна діяльність.

41. *Спосіб висунення та розвитку гіпотез і теорій, формулювання законів і виведення з них логічних наслідків, зіставлення різних гіпотез і теорій тощо — це ...*

***Відповідь*:**

а) теоретичний рівень пізнання;

б) емпіричний рівень методології;

в) пізнавальний принцип;

г) принцип системного підходу.

42. *… означає спосіб висунення та розвитку гіпотез і теорій, формулювання законів і виведення з них логічних наслідків, зіставлення різних гіпотез і теорій тощо*.

***Відповідь*:**

а) теоретичний рівень пізнання;

б) емпіричний рівень методології;

в) термінологічний принцип пізнання;

г) когнітивний принцип пізнання.

43. *… означає різноманітні способи спостереження та дослідження конкретних педагогічних явищ, здійснення експериментів, а також способи групування й опису результатів та їхнє впровадження у практичну діяльність*.

***Відповідь*:**

а) теоретичний рівень пізнання;

б) емпіричний рівень методології;

в) пізнавальний принцип;

г) принцип системного підходу.

44. *Відповідно до … педагогічні явища і процеси розглядають в ході їхнього виникнення та розвитку, у хронологічній послідовності*.

***Відповідь*:**

а) історичного принципу;

б) термінологічного принципу;

в) пізнавального принципу;

г) когнітивного принципу.

45. *… — це принцип, який передбачає вивчення історії дефініцій понять, категорій, розроблення або уточнення їхнього змісту, визначення формули, однакове їхнє заповнення, однакові знаки*.

***Відповідь*:**

а) принцип системного підходу;

б) пізнавальний принцип;

в) термінологічний принцип пізнання;

г) когнітивний принцип пізнання.

46. *… передбачає вивчення об'єкта дослідження загалом та його окремих елементів і внутрішніх зв'язків, використання сукупності методів і процедур дослідження*.

***Відповідь*:**

а) принцип системного підходу;

б) теоретичний рівень пізнання;

в) термінологічний принцип пізнання;

г) когнітивний принцип пізнання.

47. *… ефективно застосовують у педагогічних дослідженнях з метою вивчення педагогічного явища, динаміки його розвитку, впливу на суспільство і поведінку людей*.

***Відповідь*:**

а) принцип системного підходу;

б) теоретичний рівень пізнання;

в) термінологічний принцип пізнання;

г) когнітивний принцип пізнання.

48. *Який принцип ефективно застосовують у педагогічних дослідженнях з метою вивчення педагогічного явища, динаміки його розвитку, впливу на суспільство і поведінку людей*?

***Відповідь*:**

а) принцип системного підходу;

б) теоретичний рівень пізнання;

в) термінологічний принцип пізнання;

г) пізнавальний принцип пізнання.

49. *Аналізуючи організування викладачем педагогічної взаємодії зі студентами під час аудиторних і позааудиторних занять, дослідник описує дії студентів і викладача, вивчає ставлення студентів до різних видів діяльності* (*навчально-пізнавальної, наукової, дослідницької тощо*), *вивчає особливості педагогічної діяльності викладача тощо. Про засади якого методологічного підходу, враховані дослідником під час педагогічного дослідження, йдеться*?

***Відповідь*:**

а) діяльнісного; б) компетентнісного;

в) особистісного; г) системного.

50. *Дослідник аналізує організування вихователем* (*вчителем, логопедом*) *педагогічної взаємодії під час занять, описує дії дитини й педагога, вивчає ставлення дітей до різних видів діяльності* (*навчально-пізнавальної, ігрової, художньої та ін.*), *вивчає особливості професійної діяльності педагога тощо*. *Засади якого методологічного підходу враховує дослідник, проводячи педагогічне дослідження*?

***Відповідь*:**

а) діяльнісного; б) компетентнісного;

в) особистісного; г) системного.

51. *Урахування цілісності та динамічності педагогічної системи; дослідження механізму взаємодії і взаємовпливу компонентів у ній*; *виявлення залежності кожного елемента від його місця та функцій у системі*; *виявлення характеру взаємодії педагогічної системи з середовищем тощо*. *Це основні вимоги … підходу в організуванні і проведенні науково-педагогічного дослідження*.

***Відповідь*:**

а) системного; б) середовищного;

в) діяльнісного; г) аксіологічного.

52. *В організуванні і проведенні дослідження за темою магістерської роботи магістр дотримався основних вимог … підходу, як-от*:
1) *урахування цілісності та динамічності педагогічного процесу*;
2) *дослідження механізму взаємодії і взаємовпливу компонентів у ньому*;
3) *виявлення залежності кожного елемента від його місця та функцій у системі*; 4) *виявлення характеру взаємодії з середовищем тощо*.

***Відповідь*:**

а) системного; б) середовищного;

в) діяльнісного; г) аксіологічного.

53. *Властивості цілого не є простою сумою властивостей окремих елементів, зумовлених складними механізмами взаємозв'язків, характером*

ієрархічності; *за певних умов складові можуть бути відносно самостійними*; *поведінка педагогічного явища зумовлена як особливостями окремих елементів, так і властивостями цілісної структури. Про сутність якого методологічного підходу йдеться*?

***Відповідь*:**

а) діяльнісного; б) культурологічного;

в) особистісного; г) системного.

54. *На засадах … підходу педагогічні явища та особистість розглядають як цілісні інтегровані системи, всі складові яких не ізольовані, а пов'язані між собою зв'язками і відношеннями.*

***Відповідь*:**

а) діяльнісного; б) культурологічного;

в) особистісного; г) системного.

55. *… підхід визначає пріоритетну спрямованість на дослідження реалізації цілей–векторів освіти* (*організування навчання, учіння, на самовизначення, самоактуалізацію, соціалізацію і розвиток індивідуальності*), *інструментальними засобами досягнення яких є принципово нові освітні конструкти*: *компетентності*, *компетенції, метапрофесійні якості*.

***Відповідь*:**

а) діяльнісний; б) компетентнісний;

в) особистісний; г) системний.

56. *У процесі виконання науково-дослідної роботи викладач взяв до уваги засади … підходу, що визначає пріоритетну спрямованість на дослідження реалізації цілей–векторів освіти* (*організування навчання, учіння, на самовизначення, самоактуалізацію, соціалізацію і розвиток індивідуальності студента*), *формування компетенцій та метапрофесійних якостей майбутніх педагогів тощо*.

***Відповідь*:**

а) особистісного; б) компетентнісного;

в) діяльнісного; г) системного.

57. *Який методологічний підхід дає змогу передбачати спрямованість процесу педагогічного дослідження на дитину, визнання її унікальності, здатності до вибору, права на свободу* (*моральну, інтелектуальну тощо*), *повагу її гідності*?

***Відповідь*:**

а) діяльнісний; б) культурологічний;

в) особистісний; г) системний.

58. *Цей методологічний підхід дає можливість передбачати спрямованість процесу науково-педагогічного дослідження на особистість, визнавати її унікальність, автономію, незалежність, здатність до вибору, право на свободу* (*моральну, інтелектуальну тощо*), *повагу. За таких умов особистість стає не тільки суб'єктом, а й метою, результатом педагогічного процесу. Про який методологічний підхід йдеться*?

***Відповідь*:**

а) діяльнісний; б) культурологічний;

в) особистісний; г) системний.

59. *Застосування цього підходу в педагогічних дослідженнях дає змогу передбачати ставлення до особистості дитини як суб'єкта, здатного до культурного саморозвитку*; *ставлення до педагога як до посередника між дитиною і культурою, здатного вести її в світ культури й надавати необхідну допомогу та підтримку*. *Про який методологічний підхід йдеться*?

***Відповідь*:**

а) діяльнісний; б) компетентнісний;

в) культурологічний; г) особистісний.

60. *Реалізуючи завдання магістерської роботи, студент урахував засади … підходу, застосування якого в педагогічних дослідженнях дає можливість передбачати: ставлення до особистості дитини як суб'єкта, здатного до культурного саморозвитку*; *ставлення до педагога як до посередника між дитиною і культурою, здатного вести її в світ культури й надавати необхідну допомогу та підтримку*.

***Відповідь*:**

а) особистісний; б) культурологічний;

в) компетентнісний; г) діяльнісний.

61. *Який методологічний підхід в організуванні педагогічного дослідження передбачає ставлення до освіти як культурного процесу, рушійними силами якого є особисті мотиви, діалог і співпраця його суб'єктів в досягненні цілей культурного саморозвитку*?

***Відповідь*:**

а) аксіологічний; б) антропологічний;

в) особистісний; г) культурологічний.

62. *Антропологічний підхід* (*гр. ανδροπωσ — людина, λωγωσ — вчення*) *вперше запропонував український учений-педагог …*

***Відповідь*:**

а) Н. Волкова; б) В. Сухомлинський;

в) К. Ушинський; г) В. Шейко.

63. *У процесі дослідження магістр застосував … підхід, що дає змогу передбачати ставлення до дошкільної освіти* (*початкової освіти*) *як культурного процесу, рушійними силами якого є особисті мотиви, діалог і співпраця його суб'єктів у досягненні цілей культурного саморозвитку*.

***Відповідь*:**

а) аксіологічний; б) антропологічний;

в) культурологічний; г) особистісний.

64. *… підхід в освіті передбачає, що навчання і виховання учнів мають ґрунтуватися на всебічному пізнанні дитини. Цей підхід вперше запропонував український учений-педагог К. Ушинський, який вважав, що "якщо педагогіка хоче виховати людину в усіх відношеннях, то вона повинна, перш за все, пізнати її в усіх відношеннях". Про який методологічний підхід йдеться*?

***Відповідь*:**

а) антропологічний; б) діяльнісний;

в) культурологічний; г) особистісний.

65. *Цей методологічний підхід ґрунтується на засадах людиноцентризму, який акцентує увагу на вивченні проблеми людини в усіх її сутнісних аспектах* (*на особистісних цінностях та способах і можливостях їхньої реалізації тощо*). *Про який методологічний підхід йдеться*?

***Відповідь*:**

а) діяльнісний; б) культурологічний;

в) антропологічний; г) системний.

66. *Який методологічний підхід дає змогу розглядати процес навчання у різних типах закладів освіти як складну, відкриту, динамічну, нелінійну систему взаємодії педагогів* (*за фахом*) *і вихованців, що спрямована на організування їхньої активної навчально-пізнавальної діяльності*?

***Відповідь*:**

а) синергетичний; б) компетентнісний;

в) діяльнісний; г) особистісний.

67. *Як називають ціле, що складається з частин; загальнонаукове положення, що відображає сукупність елементів, які пов'язані між собою і з середовищем, та утворюють певну цілісність, зумовлюють єдність об'єкта, що його вивчають*?

***Відповідь*:**

а) системою; б) методом спостереження;

в) структурою; г) діяльністю.

68. *… — це відносно стійкий спосіб зв'язків об'єкта дослідження та його елементів, які забезпечують цілісність складної системи* (*педагогічної, екологічної, соціальної, політичної тощо*).

***Відповідь*:**

а) факти; б) спостереження;

в) структура; г) діяльність.

69. *Під час реалізації завдань магістерської роботи студент змоделював …, що відображає відносно стійкий спосіб зв'язків об'єкта дослідження та його елементів, які забезпечують цілісність складної педагогічної системи.*

***Відповідь*:**

а) взаємодію; б) методику;

в) діяльність; г) структуру.

70. *… — це універсальна парадигма, загальнонаукова теорія самоорганізування, зорієнтована на пошук законів еволюції відкритих динамічних систем будь-якої базової основи: когнітивної* (*пізнавальної*), *природної, соціальної.*

***Відповідь*:**

а) синергетика; б) антропологія;

в) педагогіка; г) логіка.

? Завдання другого рівня складності

71. *Визначте правильне співвідношення між такими поняттями та їхніми дефініціями*:

а) *педагогічне дослідження* А Б В Г;

б) *метод педагогічного дослідження* А Б В Г;

в) *методологія педагогічного дослідження* А Б В Г;

г) *методика педагогічного дослідження* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — прийом, процедура, операція емпіричного і теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності;

Б — сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання і перетворення дійсності;

В — сукупність систематизованих прийомів і засобів наукового пошуку у педагогіці, правил і технології їхнього застосування, порядку інтерпретації отриманих результатів;

Г — процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності процесу виховання, його структуру і

механізми, теорію та методику організування освітнього процесу, його зміст, принципи, організаційні методи та прийоми.

72. *Визначте правильне співвідношення між такими поняттями та їхніми дефініціями*:

а) *наукове пізнання* А Б В Г;
б) *наука* А Б В Г;
в) *педагогічне дослідження* А Б В Г;
г) *науково-дослідна діяльність* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення;

Б — дослідження, яке має свої особливі цілі, завдання, методи й способи оволодіння певними знаннями у різних сферах діяльності;

В — інтелектуальна праця, спрямована на надбання знань, умінь, навичок, досвіду, що становлять основу педагогічної творчості вчителя початкової школи, пошук ним шляхів підвищення ефективності процесу навчання і виховання своїх вихованців;

Г — свідомий цілеспрямований пошук шляхів удосконалення педагогічного процесу з використанням певного наукового апарату, наукових методів.

73. *Упорядкуйте структуру науки та її характеристику, використовуючи в таблиці буквене позначення*:

Структура	Характеристика структури науки
	забезпечує обмін інформацією в процесі комунікації
	основою є досвід, теорії пізнання
	базується на методології та використовує діагностичний інструментарій
	виконує замовлення суспільства, його соціальних страт

***Відповідь*:**

а) соціальна; б) методологічно-інструментальна;
в) емпірико-теоретична; г) інформаційно-комунікаційна.

74. *Охарактеризуйте групи знань, що їх виділяють за класифікацією наук*.

***Відповідь*:**

75. *Охарактеризуйте функції науки*.

***Відповідь*:**

76. *Упорядкуйте підходи та їхні характеристики, використовуючи в таблиці буквене позначення*:

Підхід	Характеристика методологічного підходу
	Це сукупність теоретико-методологічних і конкретно-емпіричних досліджень, що ґрунтуються на всебічному вивченні людини як суб'єкта власного життя, як особистості, як індивідуальності
	Цей підхід дає змогу розглядати: ◆ставлення до дитини дошкільного віку (школяра, студента) як суб'єкта, здатного до культурного саморозвитку; ◆ставлення до педагога як до посередника між культурою і тими, кого він навчає, здатного вести їх у світ культури й надавати необхідну допомогу та підтримку
	Це загально- і конкретно-науковий підхід, основою яких є пріоритетна спрямованість педагогічних досліджень на цілі–вектори освіти (навчання, учіння, самоактуалізація, самовизначення, соціалізація і розвиток особистості)
	Це сукупність теоретико-методологічних і конкретно-емпіричних досліджень, основою яких є вивчення розмаїття дій та діяльності суб'єктів освітнього процесу у різних ситуаціях педагогічної взаємодії
	Сутність загальнонаукового методологічного підходу полягає в тому, що цей підхід відображає найбільш загальні зв'язки і взаємозумовленість педагогічних явищ; педагогічні явища та особистість як цілісні інтегровані системи
	Це методологічна спрямованість у пізнавальній та практичній діяльності, що дає можливість застосовувати ідеї, поняття, методи в дослідженні й управлінні складними, відкритими, нелінійними, самодостатніми системами
	Це загальнонауковий підхід, який теоретично і методично забезпечує розуміння, пізнання і розвиток особистості в її цілісності та гармонійності

***Відповідь*:**

а) синергетичний; б) діяльнісний; в) особистісний; г) системний; ґ) компетентнісний; д) культурологічний; е) антропологічний.

77. *Охарактеризуйте основні концепції освіти за В. Кременем.*

***Відповідь*:**

78. *Охарактеризуйте знання, що їх виділяють за класифікацією наук.*

***Відповідь*:**

79. *Упорядкуйте принципи наукового пізнання та їхні характеристики*:

Історичний принцип	дає можливість вивчати історію дефініцій понять, категорій, розробляти або уточнювати їхній зміст, визначати формули, однаково їх заповнювати, однакові знаки
Когнітивний принцип	ефективно застосовують у науково-педагогічних дослідженнях з метою вивчення педагогічного явища, динаміки його розвитку, впливу на суспільство і поведінку людей тощо
Термінологічний принцип	розглядають педагогічні явища і процеси в ході їхнього виникнення та розвитку, у хронологічній послідовності
Принцип системного підходу	вивчають об'єкт дослідження загалом та його окремі елементи і внутрішні зв'язки, використовують сукупність методів і процедур дослідження

80. *Упорядкуйте рівні методології та їхні характеристики*:

Філософський рівень	теоретичні концепції, які використовують у наукових дисциплінах, педагогічних дослідженнях (системний, діяльнісний та ін. підходи, характеристика, моделювання досліджень)
Загально-наукова методологія	сукупність методів, принципів дослідження і процедур, що їх використовують у конкретній науковій дисципліні
Конкретно-наукова методологія	загальні принципи пізнання і категоріальний склад науки (методологічні функції виконує вся система філософського знання, що є змістовою основою методологічного знання, визначає світоглядні підходи до процесу пізнання)
Технологічна методологія	методика і техніка педагогічного дослідження (процедури, які забезпечують отримання й оброблення достовірного емпіричного матеріалу), що має чітко виражений нормативний характер методології

Тема 2

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Науково-дослідна робота, її види.
2. Наукова інформація, форми обміну науковою інформацією.
3. Вимоги до оформлення списку використаних джерел.
4. Реферування наукових публікацій.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

1. Оформлення списку використаних джерел.
2. Реферування наукової публікації (за темою дослідження).

Ключові поняття теми

- *науковий факт*
- *інформація*
- *тези*
- *наукова доповідь*
- *стаття*
- *реферат*
- *курсова робота*
- *магістерська робота*
- *монографія*
- *дисертація*
- *науковий звіт*
- *депоновані рукописи*
- *анотація*
- *бібліографічний покажчик*
- *аналітичний огляд*
- *методичні розробки*
- *довідник*
- *брошура*
- *періодичні друковані видання*
- *джерела наукової інформації*
- *первинні джерела*
- *вторинні джерела*
- *носії наукової інформації*
- *науково-дослідна діяльність*
- *реферування*
- *педагогічне дослідження*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

🕮 *Основна література*:

1. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 618 с.
2. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
3. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
4. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
5. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова література*:

6. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
7. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика /пер. с нем. Н.М. Рассказовой. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
8. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
9. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посібник. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
10. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. Київ: Укрвузполіграф, 1990. 239с.
11. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
12. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. 320 с.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Дошкільне виховання*.
3. *Початкова школа*.
4. *Рідна школа*.
5. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
6. *Вища освіта України*.
7. *Вища школа*.
8. *Психологія і педагогіка*.
9. *Інтернет-ресурси*.

Таблиця 9. Дефініції головних ключових понять теми

Наукові факти — елементи, що становлять основу наукового знання та відображають об'єктивні властивості явищ і процесів (*В. Шейко*)
Інформація — певні відомості про наукові факти, об'єкти, явища навколишнього середовища, їхні параметри, якість і стан (*А. Демківський*)
Бібліографічний покажчик — упорядкована сукупність бібліографічного опису видань, які присвячені окремій галузі знань, напряму чи темі (*О. Крушельницька*)
Анотація — стислий коментар чи пояснення щодо документа чи його змісту, а іноді навіть короткий опис документа (*Ю. Сурмін*)
Тези (гр. *θέσις* — положення, твердження) — форма наукового узагальнення, короткий виклад основних положень доповіді, наукової статті без системи доказів, фактичного матеріалу (*В. Шейко*)
Реферат (лат. *referat*, від *refero* — *доповідаю*) — короткий виклад (усний чи письмовий) основних положень учення, наукової праці, наукового дослідження, змісту; доповідь на певну тему, що містить огляд друкованих джерел (*Г. Онкович*)
Дисертація — кваліфікаційна наукова робота в певній галузі науки, яка має внутрішню єдність, актуальність наукових результатів, наукових положень та висувається автором для публічного захисту (*В. Шейко*)
Стаття — основна форма письмової інформації, у якій висвітлюється вузька проблема, обмежене коло питань, що є частиною об'ємної і ґрунтовної дослідницької роботи (*О. Крушельницька*)
Монографія — надрукована наукова робота теоретичного характеру, в якій всебічно висвітлена певна проблема або окреме питання (*В. Шейко*)
Курсова робота — самостійне навчально-наукове дослідження студента, яке виконується з певного курсу або з окремих його розділів; окремий заліковий кредит навчальної дисципліни, що оцінюється як самостійний вид навчальної діяльності студента (*О. Крушельницька*)
Магістерська робота — самостійна науково-дослідна робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, підготовлена задля публічного захисту і отримання академічного ступеня магістра (*О. Крушельницька*)
Наукова доповідь — літературно оформлена робота, яка ґрунтується на оригінальному матеріалі (*О. Крушельницька*)
Методична розробка — праця інструктивно-виробничого характеру, в якій викладені рекомендації з питань проведення видів робіт, спрямованих на вдосконалення організування, управління (*О. Крушельницька*)
Довідник — літературна робота виробничо-довідкового характеру з певних проблем, де визначені найбільш важливі поняття, нормативи, моделі, форми інструкції тощо (*О. Крушельницька*)
Брошура — літературно оформлена праця, де всебічно висвітлені певні питання в науково-популярній формі (*О. Крушельницька*)

Рис. 6. Наукова інформація: сутність, властивості, функції (за *С. Гончаренком, М. Жалдаком, Ю. Сурміним*)

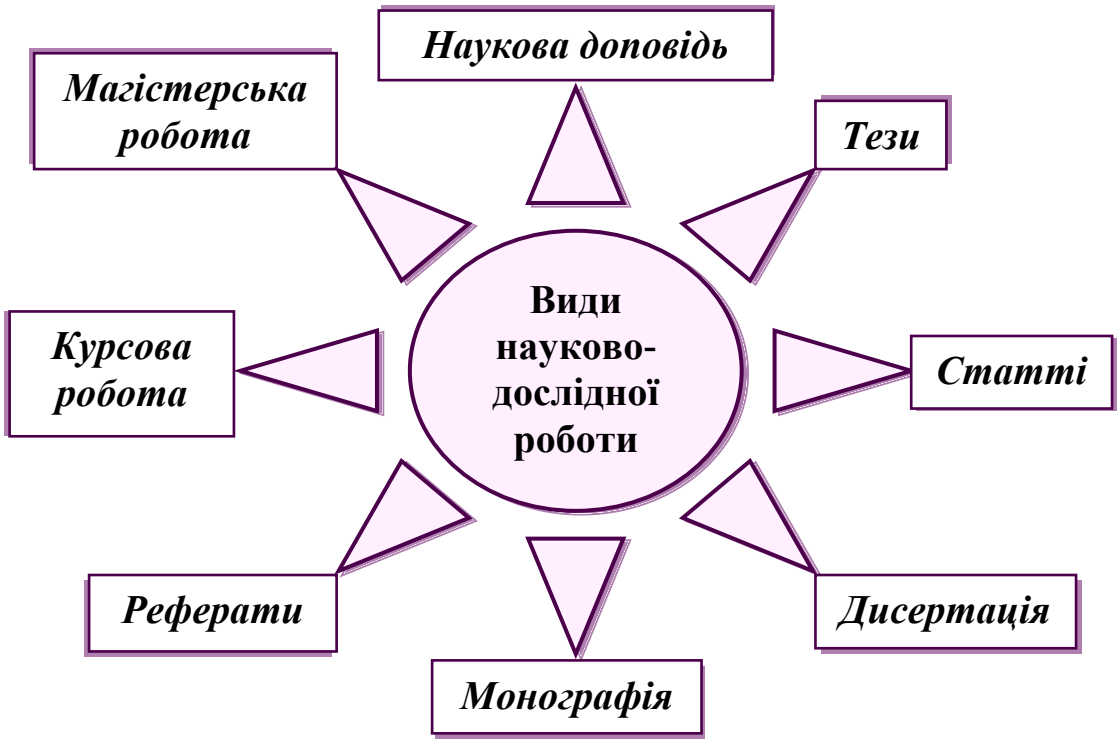

Рис. 7. Науково-дослідна робота (НДР)

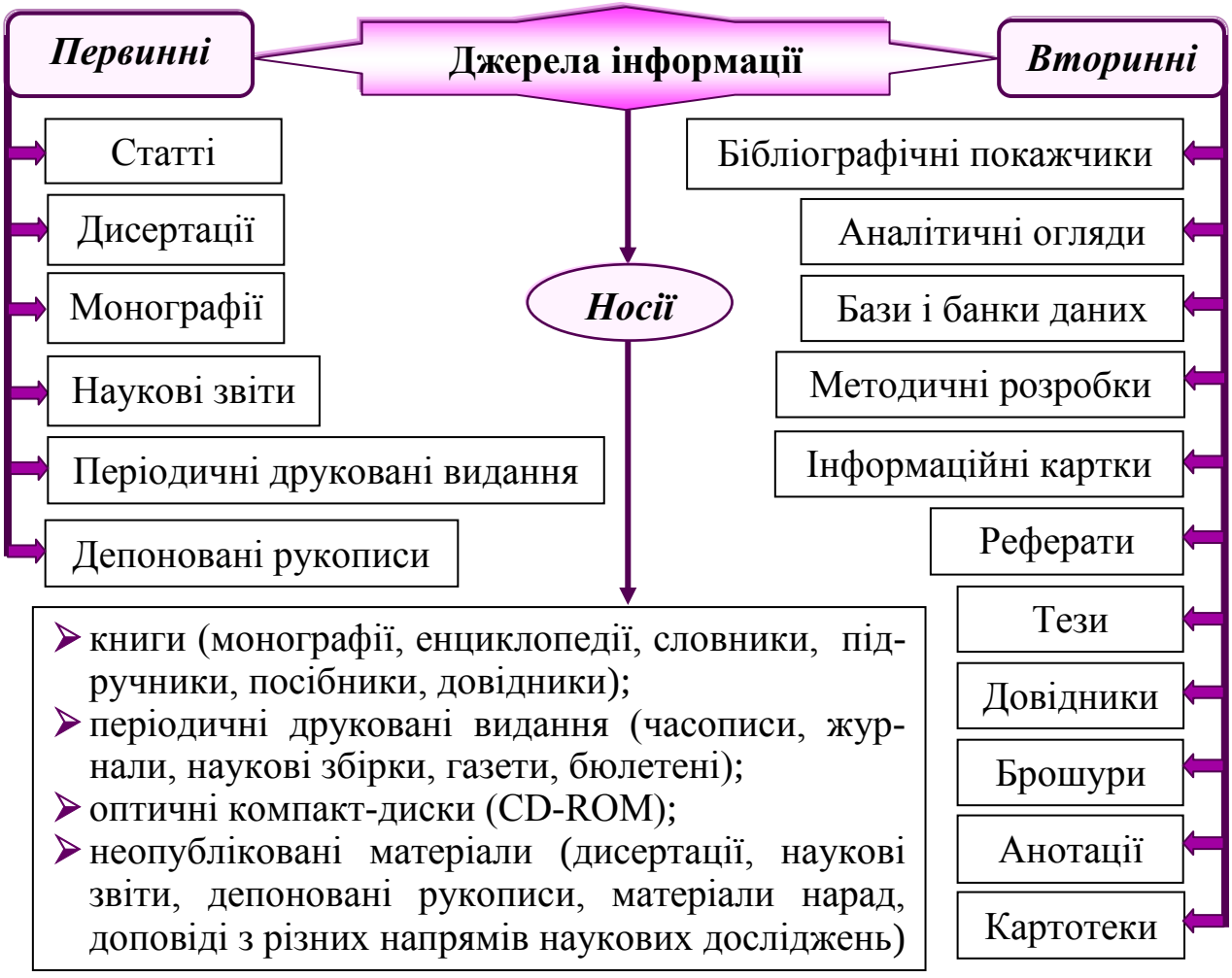

Рис. 8. Джерела та носії наукової інформації
(за *Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Таблиця 10. Класифікація друкованих джерел інформації
(за *Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Вид видання	Призначення
Офіційні	містять публікації законів, нормативно-правових актів державних і господарських органів управління
Наукові	містять результати наукових, експериментальних й інших досліджень у різних сферах знання
Науково-популярні	містять відомості з різних сфер науки і техніки, призначені для ознайомлення непрофесійного кола читачів
Виробничі	містять знання технології, техніки, організування виробництва, бухгалтерського обліку й аудиту, менеджменту, маркетингу тощо, призначені для використання в практичній діяльності фахівцями певного профілю
Довідкові	містять стислу наукову та прикладну інформацію для ознайомлення фахівців у певних галузях знань, а також для наукових досліджень і професійної діяльності
Нормативно-виробничі	містять правила, норми і нормативи, технологічні вимоги, стандарти, призначені для використання у виробництві, менеджменті, маркетингу та іншій практичній діяльності
Рекламні	містять інформацію про виробництво, послуги, які рекомендують з метою залучення споживача
Патентно-ліцензійні	право на використання інтелектуальної власності, трудову діяльність у певній сфері виробництва чи бізнесу
Збірники наукових праць	містять матеріали (тези доповідей, статті) одного і кількох авторів
Книги	є багатосторінковими (обсягом понад 48 сторінок) неперіодичними виданнями, що концентрують знання з багатьох галузей
Підручники	містять знання наукового і прикладного характеру, зведені в систему, призначені для педагогічних цілей
Каталоги	нормативно-виробничі довідники з різних видів знання наукового і прикладного характеру
Брошури	є багатосторінковими (обсягом 5–48 сторінок) неперіодичними виданнями, що містять оперативну інформацію та різноманітні питання

Рис. 9. Реферати: види, обсяг, структура
(за *С. Гончаренком, Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Таблиця 11. Курсова робота як навчально-наукове дослідження студента (за *О. Крушельницькою, Н. Кушнаренко, В. Шейком*)

<table>
<tr><td colspan="2">Інтерпретація/пояснення</td></tr>
<tr><td colspan="2">Мета курсової роботи полягає в поглибленні, узагальненні та закріпленні теоретичних знань і практичних умінь, формуванні наукової культури, творчих здібностей студентів, вміння застосовувати набуті знання для розв’язування практичних завдань</td></tr>
<tr><td colspan="2">Загальні вимоги (відповідно до вимог кафедри)
Обсяг роботи: 30–50 сторінок (формату А4).
Параметри сторінки: ліве поле — 3,0 см; праве — 1,0 см;
верхнє — 2,0 см; нижнє — 2,5 см.
Шрифт — Times New Roman; розмір шрифту — 14 кеглів.
Абзац — 1,2 см (1,25 см). Міжрядковий інтервал — 1,5.
Титульна сторінка</td></tr>
<tr><td colspan="2">Структура курсової роботи
ЗМІСТ
Зазначають назву розділів, підрозділів і нумерацію сторінок.
ВСТУП (2–3 стор.)
Актуальність, науковий апарат дослідження, структура, апробація тощо</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Основна частина</td><td>РОЗДІЛ 1. НАЗВА (15–20 стор.)
Це теоретична частина*, у якій на підставі аналізу літературних джерел обґрунтовують історико-педагогічний аспект проблеми дослідження; філософсько-педагогічний аспект з позицій досліджуваної галузі наукових знань; концепції сучасної педагогічної теорії.
* Складається з підрозділів (1.1. Назва; 1.2. Назва; 1.3. Назва)</td></tr>
<tr><td>РОЗДІЛ 2. НАЗВА (15–25 стор.)
Це практична (експериментальна) частина*, у якій описують засоби, технології, методи навчання та форми організування освітнього процесу, педагогічний досвід роботи закладу освіти (педагога), використовуючи матеріали власних спостережень, анкетування, бесід з різними респондентами, публікації в педагогічній періодиці тощо.
* Складається з підрозділів (2.1. Назва; 2.2. Назва; 2.3. Назва)</td></tr>
<tr><td colspan="2">ВИСНОВКИ (2–3 стор.)
Передбачають узагальнення та оцінення результатів дослідження, формулювання власних ідей, пропозицій тощо</td></tr>
<tr><td colspan="2">СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
Включає джерела (не менше 25), на які в тексті посилається автор</td></tr>
<tr><td colspan="2">ДОДАТКИ
Містять таблиці, схеми, рисунки, зразки конспектів уроків, дидактичного матеріалу, робіт студентів (учнів, дітей дошкільного віку), анкети, тести</td></tr>
</table>

Таблиця 12. Магістерська робота як самостійне наукове дослідження студента (за *О. Крушельницькою*, *Н. Кушнаренко*, *В. Шейком*)

<table>
<tr><td colspan="2">Інтерпретація/пояснення</td></tr>
<tr><td colspan="2">До головних кваліфікаційних ознак магістра відносять: широку науково-професійну ерудицію; володіння фундаментальною науковою базою, методологією наукової творчості, сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки, зберігання та використання наукової інформації; спроможність до плідної науково-дослідної та науково-педагогічної діяльності. Магістерська робота є своєрідним підсумком підготовки магістра, самостійним оригінальним науковим дослідженням, що виконує специфічну кваліфікаційну функцію, тобто її готують задля публічного захисту й отримання освітнього ступеня магістра. Тема має бути актуальна і засвідчувати сучасний рівень розвитку педагогічної науки та практики.
Мета магістерського дослідження — формування методологічної культури та наукового мислення студентів, поглиблення теоретичних і практичних знань з обраної спеціальності та вироблення вмінь самостійно застосовувати їх для вирішення конкретних практичних завдань у певній сфері професійної діяльності та педагогічної науки і практики</td></tr>
<tr><td colspan="2">Загальні вимоги (відповідно до вимог кафедри)
Обсяг роботи: 60–80 (до 100) сторінок основного тексту (формат А4).
Параметри сторінки: ліве поле — 3,0 см; праве — 1,0 см;
верхнє — 2,0 см; нижнє — 2,5 см.
Шрифт — Times New Roman; розмір — 14 кеглів.
Абзац — 1,2 см (1,25 см).
Міжрядковий інтервал — 1,5.
Титульна сторінка</td></tr>
<tr><td colspan="2">Структура магістерської роботи
ЗМІСТ
Зазначають назву розділів, підрозділів і нумерацію сторінок.</td></tr>
<tr><td>Вступ</td><td>ВСТУП (до 5 стор.)
◆ Актуальність дослідження (значення для теорії і практики).
◆ Об’єкт дослідження.
◆ Предмет дослідження.
◆ Мета дослідження.
◆ Завдання дослідження (до чотирьох завдань).
◆ Методи дослідження (теоретичні, емпіричні).
◆ Новизна дослідження (визначено вперше; уточнено тощо).
◆ Практична значущість результатів дослідження.
◆ Експериментальна база та апробація матеріалів.
◆ Структура та обсяг роботи.</td></tr>
</table>

Закінчення табл. 12

	Інтерпретація/пояснення
Основна частина	**РОЗДІЛ 1** **НАЗВА** Це ***теоретико-методологічний*** розділ (обсяг 25–30 стор.), що складається з 2–3 підрозділів. У ньому на підставі аналізу наукової літератури висвітлюють педагогічний аспект проблеми, її філософське обґрунтування (методологічні підходи), психологічні теорії, концепції розвитку особистості з позицій педагогічної науки, провідні педагогічні теорії й концепції з досліджуваної проблеми. **Висновки до розділу 1**
	РОЗДІЛ 2 **НАЗВА** Це ***практико-методичний*** розділ (обсяг 30–35 стор.), що складається з 3–4 підрозділів. У ньому варто описати засоби, технології, методи і форми вдосконалення певного аспекту освітнього процесу, педагогічний досвід роботи з певної проблеми закладу освіти, окремого педагога (вчителя, вихователя, викладача), використовуючи матеріали спостережень, бесід з респондентами або публікації в педагогічній періодиці. Цінним є описання власного дослідження, тому розділ необхідно максимально наповнити самостійно зібраною і розробленою інформацією, на основі якої можна побудувати власні таблиці, графіки, діаграми, схеми, які б відобразили реальні результати. **Висновки до розділу 2**
	РОЗДІЛ 3 **НАЗВА** Це переважно ***експериментальний*** розділ (обсяг 20–25 стор.), що може вміщувати 2–3 підрозділи. Характер і зміст заходів мають ґрунтуватися на результатах аналізу, проведеного у другому розділі. Невід'ємною частиною цього розділу має стати проектне обґрунтування пропонованих заходів та доведення їхньої ефективності, застосування методів математичної статистики. **Висновки до розділу 3**
	ВИСНОВКИ (до 5 стор.) Узагальнення та оцінення результатів дослідження, подання власних ідей, пропозицій тощо. Формулюють висновки з урахуванням реалізації завдань дослідження
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ Включає джерела (не менше 50), на які в тексті посилається автор
	ДОДАТКИ Містять таблиці, схеми, рисунки, зразки конспектів уроків, дидактичного матеріалу, робіт студентів (учнів, дітей дошкільного віку), анкети, тести

Доповідь

Захист курсової, магістерської, дисертаційної робіт передбачає підготування і виголошення доповіді за досліджуваною темою.

Доповідь — документ, у якому викладають певні питання, подають висновки, пропозиції. Вона є найбільш поширеною формою усного оприлюднення наукових результатів і призначена для публічного прочитання та обговорення.

За умови яскравого виступу доповідь дає змогу доповідачу "увійти" в наукове товариство

Види

- ***звітна*** (передбачене узагальнення стану справ, ходу роботи за певний період часу);
- ***поточна*** (репрезентують інформацію про хід роботи);
- ***наукова*** (передбачене публічне виголошення повідомлення, розгорнутий виклад певної наукової проблеми, теми, питання)

Обсяг

Обсяг доповіді становить 8–12 сторінок (до 30 хвилин). Доповідь, що складається з 4–6 сторінок, називають ***повідомленням***

Структура

Вступ (обґрунтовують проблемну ситуацію, підстави, причини, що зумовили необхідність написання доповіді).

Основна частина (доповідач аналізує стан досліджуваної проблеми, аргументує, обґрунтовує основні ідеї свого дослідження).

Підсумкова частина (містить висновки, рекомендації, пропозиції)

Під час виголошення доповіді потрібно враховувати, що значна частина матеріалу опублікована у тезах доповіді (статті), репрезентована у мультимедійній презентації. З огляду на це, під час доповіді потрібно уникати повторення того матеріалу, який ілюструє презентація, а натомість варто робити коментарі. Значний інтерес слухачів зумовлює полемічний характер доповіді

Рис. 10. Доповідь: сутність, види, обсяг, структура
(за *С. Гончаренком, Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Рис. 11. Тези: сутність, види, обсяг, структура
(за *С. Гончаренком, Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Рис. 12. Стаття: сутність, види, обсяг, структура
(за *Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Рис. 13. Монографія: сутність, види, обсяг, структура
(за *Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Дисертація

Дисертація — спеціальна форма наукового дослідження, яку подають на здобуття вченого ступеня доктора філософії PhD або доктора наук, публічно захищають на засіданні вченої ради. Це кваліфікаційна робота, що містить сукупність результатів, наукових положень, висунутих претендентом для публічного захисту, і свідчить про особистий внесок його в науку і про якості вченого

Види

- кваліфікаційна наукова робота на здобуття вченого ступеня *доктора наук* (містить наукові положення, які характеризуються як певний напрям певної галузі науки, теоретичне узагальнення і вирішення наукової проблеми, яка має велике народногосподарське та соціально-культурне значення);
- кваліфікаційна наукова робота на здобуття ступеня *доктора філософії PhD* (містить нові науково обґрунтовані результати, які загалом дають змогу вирішити наукове завдання, що має істотне значення для конкретного напряму окремої галузі науки, нові науково обґрунтовані теоретичні чи експериментальні результати, які є істотними для розвитку конкретного напряму окремої галузі науки)

Структура

Вступ, або **передмова** (розкривають науковий апарат дисертаційного дослідження та інші аспекти).

Основна частина (викладають наукові положення, ідеї, концепції, факти, експериментальні результати; складається з розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів; висновків до кожного розділу).

Висновки (узагальнення найсуттєвіших положень дисертаційного дослідження; зазначені проблеми, які потребують подальшого дослідження).

Список використаних джерел (автор подає опис літературних джерел, на які посилається у дисертації).

Додатки (копії документів, таблиці, математичні розрахунки, формули, графіки, глосарії та ін.).

Зміст (містить назви та номери початкових сторінок усіх розділів і підрозділів; зміст подають на початку)

Рис. 14. Дисертація: сутність, види, структура
(за *Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Таблиця 13. Приклади оформлення списку використаних джерел[1]

Характеристика	Приклад оформлення джерела
1	2
Електронні ресурси	1. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір. URL: www.mon.gov.ua/images/education/average/topic/rozv/knc.doc (дата звернення: 6.07.2014).
Книги: Один автор	1. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори. Дрогобич: Відродження, 1997. 214 с. 2. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2-х кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 280 с. 3. Нос Л.С. Професійна підготовка вчителя початкової школи в Канаді: Навч. посіб. Львів: Бібльос, 2012. 93 с.
Два автори	1. Квас О., Клим М. Сімейне виховання в педагогічній думці Німеччини (1895–1933 рр.): історико-педагогічний аспект. Дрогобич: Видав. відділ Дрогобицького держ. пед. університету імені Івана Франка, 2015. 185 с..
Три автори	1. Цюра С.Б., Біляковська О.О., Мищишин І.Я. Дидактика вищої школи: навч. посіб. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 360 с.
Чотири автори	1. Вища школа України і Болонський процес: навч. посіб. /за ред. В.Г. Кременя. Авт. кол.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін. Тернопіль: Навч. книга–Богдан, 2004. 384 с. 2. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі: монографія. Авт. кол.: І. Доброскок, В. Коцур, С. Нікітчина та ін. /наук. ред. В. Коцур. Укл. О. Шапран. Переяслав-Хмельницький, 2008. 285 с.
П’ять і більше авторів	1. Формування здорового способу життя молоді: навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім’ї, дітей та молоді. Авт. кол.: Т.В. Бондар, О.Г. Карпенко, Д.М. Дикова-Фаворська та ін. Київ: Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. 115 с. (Серія “Формування здорового способу життя молоді”: у 14 кн., кн. 13).
Без автора	1. Педагогічні аспекти організації навчального процесу у вищій школі: кол. монографія /за заг. ред. докт. пед. наук Н.І. Мачинської. Львів: Ліга-Прес, 2015. 162 с.

[1] Згідно зі стандартом DSTU-8302-2015. URL: http://akademperiodyka.org.ua/sites/default/files/References_settings_0.pdf

Закінчення табл. 13

1	2
Багато-томник	1. Сухомлинський В.О. Слово про слово. Вибр. тв.: у 5 т. Т.5. Київ: Рад. шк., 1977. 639 с. С. 160–167.
Матеріали конферен-цій, з'їздів	1. Ковальчук Л.О. Формування системи методологічних знань студентів природничих факультетів у контексті дослідження культури професійного мислення майбутніх педагогів. *Проблеми математичної освіти* (*ПМО-2015*): Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Черкаси, 4–5 червня 2015). Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2015. С. 195–197.
Словники	1. Словник іншомовних слів /за ред. О.С. Мельничук. Київ: Гол. редакція, 1985. 970 с. 2.Українсько-німецький тематичний словник /уклад. Н. Яцко та ін. Київ: Карпенко, 2007. 219 с.
Законодавчі та нормативні документи	1. Закон України "Про повну загальну середню освіту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20 (дата звернення: 11.04.2020). 2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта України*. 2002. 23 квіт (№ 33). С. 4–6.
Каталоги	1. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області. Каталог-довідник /авт.-упоряд. М. Зобків та ін. Львів: Новий час, 2003. 160 с. 2. Університетська книга: осінь, 2003. Каталог. Суми: Унів. кн., 2003. 11с.
Дисертації	1. Акімова О.В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 /Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2010. 530 с.
Автореферати дисертацій	1. Десятник К.В. Взаємодія сім'ї і школи у вихованні духовності молодших школярів: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.07 /Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2012. 23с.
Частина книги, журналу	1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. *Вища школа*. 2013. № 2. С. 86–106. 2. Коберник Г. Формування професійної майстерності майбутнього вчителя в умовах діалогічного навчання. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. Умань, 2010. Вип. 2. С. 7–12.
Публікації у закор-донних виданнях	1. Kovalchuk L. Modeling of cultural and educational environment as a pedagogical condition of forming of professional thinking culture of future teachers. *European Scientific Journal*. 2014. Vol. 10, № 22. P. 69–88. URL: http://eujournal.org/index.php/esj/article/view/3906/3697 (дата звернення: 7.03.2018).

Практичний блок

Практичне заняття № 1
ПОШУК, АНАЛІЗ І ОФОРМЛЕННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ОСВІТИ

***Мета*:** формування вміння аналізувати літературні джерела, писати анотацію до наукової праці, реферувати та рецензувати наукові статті, оформляти літературні джерела.

Виконання практичних завдань

◈ *Завдання* 1

Обрати три статті (за фахом) і до однієї з них написати україномовну анотацію (обсяг анотації 0,5 стор.).

АЛГОРИТМ написання анотації

Анотація виконує інформувальну функцію, а тому необхідно дати відповідь на запитання: "*Про що йдеться в статті*?". Текст анотації включає:

- мету роботи;
- коротку характеристику статті за змістом, призначенням, формою (що нового розглянуто, для якого читача призначена тощо);
- констатацію основних результатів;
- ключові слова (5–8).

При написанні анотації використовують такі *фрази*: "*у статті розглядають…*" (*розглянутий, розглянуте*); "*досліджують проблему…*" (*досліджена, досліджено*); "*стаття присвячена з'ясуванню…*" ("*з'ясовують*","*з'ясовано*").

Анотацію подають українською мовою (600–1000 друкованих знаків), англійською (2000–2500 друкованих знаків), а також іншими мовами (польською, російською)*.

Примітка*: обсяг і мова анотації регламентовані вимогами редакції джерела, в якому буде опублікована стаття.

◈ *Завдання* 2

Прочитавши другу статтю, виконайте її реферування (обсяг тексту 1,5–2 стор.).

АЛГОРИТМ реферування

Реферування виконує інформувальну та пізнавальну функції, а тому потрібно дати відповідь на запитання: "*Що саме автор розглядає у статті*?".

При реферуванні розкривають зміст та зазначають основні поняття, які характеризують процес реферування: *суб'єкт* реферування (автор наукової праці); *об'єкт* реферування (первинна наукова інформація, зафіксована на різноманітних носіях); *предмет* реферування (специфічні носії первинної наукової інформації).

Реферуючи статтю, зазначте:

- тему та автора статті;
- предмет (об'єкт) дослідження;
- мету і завдання, визначені (реалізовані) автором статті;
- методи, використані автором статті;
- результати (теоретичні, методичні, експериментальні тощо);
- висновки.

◈ *Завдання* 3

Прочитавши третю статтю, прорецензуйте її (обсяг 1–1,5 стор.).

АЛГОРИТМ рецензування

Суть рецензування полягає в аналізі і критичному оціненні наукової праці за такою схемою:

- назва джерела, в якому опублікована стаття;
- тема рецензованої праці та автор статті;
- короткий огляд основних питань;
- відзначення позитивних і негативних сторін рецензованої статті;
- методи дослідження, використані автором статті
- узагальнення (оцінюють актуальність проблем, висвітлених автором; теоретична і практична значущість, загальне оцінення правильності доказів і висновків).

◈ *Завдання* 4

Користуючись табл. 13, укладіть список літературних джерел, запропонованих у завданні:

1. А. Гольдштейн, В. Хомик. Пер. з англ. В. Хомика. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам. К., Либідь, 2003, 520 с.
2. А.І. Кузьмінський, Л.П. Вовк, В.Л. Омеляненко. Педагогіка. Практикум, 418 с., К., Знання-Прес, 2003.
3. Педагогічна майстерність. Підручник. 422 с., За ред. І. Зязюна, К., Академвидав, 2004.
4. А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, І.О. Смолюк, О.Т. Шпак. Педагогічні технології. Навч. посіб., 263 с., Київ, Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1995.
5. W. Okoń. Nowy słownik pedagogiczny, 490 s., Warszawa, Żak, 2007.
6. І.М. Дичківська Інноваційні педагогічні технології. Навчальний посібник. К., Академвидав, 2004, 351 с.

7. Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сорбенська, З. Терлак, Словник-довідник з культури української мови, 368 с., Львів, Фенікс, 1996.
8. І.М. Богданова Модульний підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя, Монографія, 284 с., Одеса, Маяк, 1998.
9. Ян Амос Коменский. Избранные педагогические сочинения. М., Педагогика, 1982, 576 с. Под редакцией А.И. Пискунова, И. Кирашка, В. Куяла, Л.О. Лордкипанидзе, А. Чумы. В 2-х томах. Т. 2.
10. Катерина Іванівна, Гоцуляк. Підготовка вчителя у системі післядипломної освіти до диференційованого навчання молодших школярів. Спеціальність 13.00.04, теорія і методика професійної освіти, дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, 270 с., Хмельницький, 2016, Хмельницький національний університет.
11. Чернявська, Марія Вікторівна, Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах освіти України (друга половина ХХ століття), Спеціальність 13.00.01, історія педагогіки, дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, 270 с., Харків, 2011, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди.
12. В.И. Вернадский. Биосфера и ноосфера, 261 с., М., Наука, 1989.
13. Леонід Григорович Білий, 2007, Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, К., Організаційно-педагогічні основи управління вищим навчальним закладом недержавної форми власності, спеціальність 13.00.01, "Загальна педагогіка та історія педагогіки", Інститут вищої освіти АПН України, 22 с.
14. Анна Павлівна Лозенко. Формування рефлексивних умінь у майбутніх учителів початкової школи в процесі дидактичної підготовки, Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, 25 с., спеціальність 13.00.09, теорія навчання, К., 2010, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова.
15. Наталя Петрівна Гончар. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій. 20 с., спеціальність 13.00.04, теорія і методика професійної освіти, Вінниця, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2015.
16. Руслана Василівна Кондратенко. Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до виховання відповідальності у дітей старшого дошкільного віку. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, 20 с., спеціальність 13.00.07, теорія виховання, 2009, Черкаси, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького.

17. Kształtowanie kultury komunikacji pszyszlego nauczyciela w klasycznych uniwersytetach Ukrainy (w kontekście dialogu kultur). L. Kowalczuk, N. Zajaczkiwska. Edukacja w dobie przemian kulturowych: Księga Jubileuszowa dedukowana profesorowi Januszowi Sztumskiemu. Pod red. K. Rędzińskiego i M. Łapota. 2009, Cęnstochowa: W-wo im. S. Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Cęnstochowie, s. 121–131, 649 s.
18. Стаття — за вибором студента (*завдання* 1).
19. Стаття — за вибором студента (*завдання* 2).
20. Стаття — за вибором студента (*завдання* 3).

🕮 *Рекомендована* (*основна*) *література*:

1. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 618 с.
2. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
3. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
4. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
5. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова* (*допоміжна*) *література*:

6. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования: учеб. пособ. Киев: МАУП, 2002. 216 с.
7. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
8. Збірник тестів з курсу "Педагогіка": навч.-метод. посіб: у 3 ч. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. 145 с.
9. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика /пер. с нем. Н.М. Рассказовой. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
10. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
11. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посіб. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
12. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. Київ: Укрвузполіграф, 1990. 239с.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Початкова школа*.
3. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
4. *Вища школа*.
5. *Молодий вчений*.
6. *Інтернет-ресурси*.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І САМОКОНТРОЛЮ

? Завдання першого рівня складності

81. … — *це елементи, що становлять основу наукового знання та відображають об'єктивні властивості речей і процесів.*

***Відповідь*:**

а) структура; б) наукові факти;
в) система; г) метод спостереження.

82. *Елементи, що становлять основу наукового знання та відображають об'єктивні властивості речей і процесів, називають …*

***Відповідь*:**

а) науковими фактами; б) структурою;
в) методами спостереження; г) системою.

83. *У процесі виконання завдань магістерської роботи студентом використано …, що є елементами, які становлять основу наукового знання та відображають об'єктивні властивості явищ і процесів.*

***Відповідь*:**

а) тези доповіді; б) реферати;
в) наукові статті; г) наукові факти.

84. *Певні відомості про наукові факти, об'єкти, явища навколишнього середовища, їхні параметри, якість і стан — це …*

***Відповідь*:**

а) магістерська робота; б) довідка;
в) інформація; г) наукова стаття.

85. *Аналізуючи джерельну базу для науково-дослідної роботи, магістр опрацьовує …, що становлять певні відомості про наукові факти, об'єкти, педагогічні явища, їхні параметри, якість і стан.*

***Відповідь*:**

а) реферати; б) інформацію;
в) наукові статті; г) довідки.

86. *Науково-дослідна робота є окремим заліковим кредитом навчальної дисципліни, що її оцінюють як самостійний вид навчальної діяльності студента, і виконується ним після закінчення вивчення певної навчальної*

дисципліни або декількох дисциплін. Про яке самостійне навчально-наукове дослідження студента йдеться?

***Відповідь*:**

а) діагностику; б) наукові тези;

в) наукову статтю; г) курсову роботу.

87. *Як називають самостійне навчально-наукове дослідження студента, яке він виконує з певного курсу або з окремих його розділів після закінчення вивчення навчальної дисципліни або декількох дисциплін*?

***Відповідь*:**

а) науковим фактом; б) курсовою роботою;

в) науковою статтею; г) науковими тезами.

88. *… — це науково-дослідна робота, яка є окремим заліковим кредитом навчальної дисципліни, виконується студентом після закінчення вивчення певної навчальної дисципліни або декількох дисциплін, і її оцінюють як самостійний вид навчальної діяльності студента.*

***Відповідь*:**

а) магістерська робота; б) наукові тези;

в) наукову статтю; г) курсова робота.

89. *Після завершення вивчення певної навчальної дисципліни (групи навчальних дисциплін) студенти виконують науково-дослідну роботу, яка є окремим заліковим кредитом і оцінюється як самостійний вид навчальної діяльності майбутніх педагогів. Про яке самостійне навчально-наукове дослідження студента йдеться*?

***Відповідь*:**

а) курсову роботу; б) наукові тези;

в) наукову статтю; г) магістерську роботу.

90. *Самостійне навчально-наукове дослідження, яке виконується студентами з певного курсу або з окремих його розділів, — це …*

***Відповідь*:**

а) науковий факт; б) наукові тези;

в) наукова стаття; г) курсова робота.

91. *Метою написання … роботи є*: *поглиблення, узагальнення та закріплення теоретичних знань і практичних умінь студентів; вироблення навичок самостійно працювати з навчальною і науковою літературою; систематизація та узагальнення навчального матеріалу; виявлення наукових здібностей студентів і залучення їх до дослідницької роботи*.

***Відповідь*:**

а) курсової; б) дисертаційної;

в) магістерської; г) монографічної.

92. *Яке навчально-наукове дослідження виконує студент на завершальному етапі вивчення навчальної дисципліни або декількох дисциплін у закладі вищої освіти*?

***Відповідь*:**

а) науковий реферат; б) магістерську роботу;

в) дипломну роботу; г) курсову роботу.

93. *Мета … полягає в поглибленні теоретичних, методологічних і практичних знань з обраного напряму спеціалізації та виробленні вмінь здобувача другого академічного ступеня самостійно застосовувати їх у вирішенні конкретних практичних завдань у певній сфері*.

***Відповідь*:**

а) магістерського дослідження; б) дисертаційної роботи;

в) монографічної публікації; г) реферування.

94. *Яку науково-дослідну роботу, що має кваліфікаційну функцію, студент виконує самостійно з метою публічного захисту й отримання другого академічного ступеня*?

***Відповідь*:**

а) науковий реферат; б) магістерську роботу;

в) дипломну роботу; г) курсову роботу.

95. *З метою отримання другого академічного ступеня студент самостійно виконує і публічно захищає науково-дослідну роботу, що має кваліфікаційну функцію. Яку науково-дослідну роботу виконує він*?

***Відповідь*:**

а) науковий реферат; б) магістерську роботу;

в) дипломну роботу; г) курсову роботу.

96. *Загальноприйняті методологічні параметри* (*науковий апарат*) *педагогічного дослідження обґрунтовують у … магістерської роботи.*

***Відповідь*:**

а) вступі; б) основній частині;

в) висновках; г) додатках.

97. *Об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання формулюють у … наукової* (*курсової, магістерської та ін.*) *роботи.*

***Відповідь*:**

а) вступі; б) основній частині;

в) висновках; г) додатках.

98. *Актуальність дослідження обґрунтовують у … магістерської роботи.*

***Відповідь*:**
а) вступі; б) основній частині;
в) висновках; г) додатках.

99. *У … магістерської роботи зазначають назву розділів й основних параграфів та нумерацію сторінок*.
***Відповідь*:**
а) вступі; б) висновках;
в) основній частині; г) змісті.

100. *У … розкривають зміст розділів магістерської роботи, завершуючи їх короткими висновками щодо виконаного дослідження*.
***Відповідь*:**
а) вступі; б) основній частині;
в) додатках; г) змісті.

101. У … *магістерської роботи студент репрезентує теоретичний аналіз літературних джерел за темою дослідження, що дає змогу розкрити стан дослідженості проблеми, осмислити сутність понять, обґрунтувати методологічні підходи тощо*.
***Відповідь*:**
а) вступі; б) першому розділі;
в) другому розділі; г) третьому розділі.

102. *У … магістерської роботи описують власні підходи до дослідження наукової проблеми, засоби, технології, методи і форми поліпшення досліджуваного аспекту, досвід роботи закладу освіти, професійну майстерність педагога* (*викладача, вчителя, вихователя, логопеда*) *тощо*.
***Відповідь*:**
а) теоретико-методологічному розділі;
б) практико-методичному розділі;
в) практико-експериментальному розділі;
г) вступі.

103. … *розділ магістерської роботи має містити: обґрунтування конструктивних пропозицій автора, спрямованих на досягнення мети; оброблення та аналіз результатів проведеного педагогічного дослідження тощо*.
***Відповідь*:**
а) теоретико-методологічний розділ;
б) практико-методичний розділ;
в) експериментальний розділ;
г) висновки.

104. *У … магістерської роботи студент узагальнює найсуттєвіші результати, отримані ним у процесі дослідження*.

***Відповідь*:**

а) висновках; б) вступі;

в) змісті; г) основній частині.

105. *У … магістерської роботи студент узагальнює найсуттєвіші результати, отримані у процесі дослідження теоретичних, методичних і практичних питань*.

***Відповідь*:**

а) вступі; б) основній частині;

в) висновках; г) змісті.

106. *У … магістерської роботи подають таблиці, схеми, рисунки, зразки дидактичного матеріалу та робіт вихованців, анкети, тести, результати педагогічного експерименту, конспекти навчальних занять і виховних заходів тощо*.

***Відповідь*:**

а) вступі; б) висновках;

в) додатках; г) основній частині.

107. *У … магістерської роботи подають таблиці, схеми, рисунки, зразки дидактичного матеріалу та робіт дітей, анкети, тести, навчальні плани, фрагменти навчальних програм, конспекти занять* (*уроків*), *конспекти-сценарії виховних заходів тощо*.

***Відповідь*:**

а) вступі; б) висновках;

в) додатках; г) основній частині.

108. *Вкажіть рядок у якому зазначені види доповіді*.

***Відповідь*:**

а) наукова, тематична, методична, інформаційна;

б) діагностична, тематична, оглядова, методична;

в) довідникова, оглядова, рекомендаційна, анотаційна;

г) звітна, поточна, наукова.

109. *Короткий виклад* (*усний чи письмовий*) *основних положень учення, наукової праці, дослідження, змісту; доповідь на певну тему, що містить огляд друкованих наукових і науково-методичних джерел, — це …*

***Відповідь*:**

а) науковий реферат; б) наукові тези;

в) наукова стаття; г) магістерська робота.

110. *Репрезентуючи результати свого дослідження, магістр підготував …, що становить короткий виклад* (*усний чи письмовий*) *основних положень учення, наукової праці, дослідження, змісту; доповідь на певну тему, що містить огляд друкованих наукових і науково-методичних джерел.*

***Відповідь*:**

а) реферат; б) тези;

в) стаття; г) магістерську роботу.

111. *… — це літературно оформлена праця, де всебічно висвітлюють певне питання в науково-популярній формі.*

***Відповідь*:**

а) анотація; б) брошура;

в) довідник; г) методична розробка.

112. *… — це надрукована наукова робота теоретичного характеру, в якій всебічно висвітлена певна проблема або окреме питання*.

***Відповідь*:**

а) наукова доповідь; б) монографія;

в) дисертація; г) магістерська робота.

113. *Як називається надрукована наукова робота переважно теоретичного характеру, в якій всебічно висвітлено певну наукову проблему* (*або окреме питання*)?

***Відповідь*:**

а) наукова доповідь; б) монографія;

в) дисертація; г) магістерська робота.

114. *Опрацьовуючи літературні джерела за темою наукового пошуку, студент проаналізував …, що є надрукованою науковою роботою теоретичного характеру, в якій всебічно висвітлена певна проблема, а також окремі питання, що цікавили дослідника.*

***Відповідь*:**

а) наукову доповідь; б) монографію;

в) дисертацію; г) тези.

115. *… — це основна форма письмової інформації, у якій висвітлена вузька проблема, обмежене коло питань, що є частиною об'ємної і ґрунтовної дослідницької роботи*.

***Відповідь*:**

а) науковий факт; б) наукові тези;

в) наукова стаття; г) курсова робота.

116. *Здійснюючи науковий пошук, дослідник* (*педагог, аспірант, магістр*) *уклав …, що є основною формою письмової інформації, у якій висвітлюється вузька проблема, обмежене коло питань, а також частиною проведеної об'ємної й ґрунтовної дослідницької роботи*.

***Відповідь*:**

а) науковий факт; б) наукову статтю;

в) наукові тези; г) магістерську роботу.

117. *Працюючи над темою магістерської роботи, студент подав результати свого дослідження у ..., що є основною формою письмової інформації, в якій висвітлюється вузька проблема, обмежене коло питань, що є частиною об'ємної і ґрунтовної дослідницької роботи*.

***Відповідь*:**

а) дисертації; б) науковій доповіді;

в) наукових тезах; г) науковій статті.

118. *Форма наукового узагальнення, короткий виклад основних положень доповіді без системи доказів, фактичного матеріалу — це …*

***Відповідь*:**

а) тези; б) науковий факт;

в) наукова стаття; г) курсова робота.

119. *У процесі виконання завдань магістерської роботи студент уклав …, що є формою наукового узагальнення, коротким викладом основних положень доповіді без системи доказів, фактичного матеріалу*.

***Відповідь*:**

а) тези доповіді; б) наукові факти;

в) наукову статтю; г) курсову роботу.

120. *Кваліфікаційна наукова робота в певній галузі науки, яка має внутрішню єдність, актуальність наукових результатів, наукових положень, що висувається автором для публічного захисту, — це характеристика ...*

***Відповідь*:**

а) наукової доповіді; б) монографії;

в) дисертації; г) курсової роботи.

121. *... — це кваліфікаційна наукова робота в певній галузі педагогічних наук, яка має внутрішню єдність, актуальність наукових результатів, наукових положень, що висувається автором для публічного захисту.*

***Відповідь*:**

а) наукова доповідь; б) дисертація;

в) монографія; г) автореферат.

122. … — *це літературно оформлена робота, яка ґрунтується на оригінальному матеріалі*.

***Відповідь*:**

а) наукова доповідь; б) монографія;

в) дисертація; г) магістерська робота.

123. … — *це літературно оформлена робота, яка ґрунтується на оригінальному матеріалі, підготовлена в усній формі, має певну послідовність* (*коротка оглядова частина та визначення завдання дослідження; метод вирішення або нове положення, яке пропонує автор, основні результати їхнього пояснення і висновки*).

***Відповідь*:**

а) наукова доповідь; б) монографія;

в) дисертація; г) магістерська робота.

124. *Стислий коментар/пояснення щодо документа/його змісту, короткий опис документа називають …*

***Відповідь*:**

а) анотацією; б) інформацією;

в) бібліографічним покажчиком; г) реферуванням.

125. *Як названо коротку характеристику наукової статті* (*документа*), *зважаючи на зміст, призначення, форму та ін. особливості*?

***Відповідь*:**

а) анотацією; б) бібліографією;

в) інформацією; г) реферуванням.

126. *Стислий коментар чи пояснення щодо наукової праці, документа та його змісту, а іноді короткий опис документа, називають …*

***Відповідь*:**

а) інформацією; б) анотацією;

в) бібліографічним покажчиком; г) реферуванням.

127. *Як називають працю інструктивно-виробничого характеру, в якій викладені рекомендації з питань проведення певних видів робіт, спрямованих на вдосконалення організування, управління тощо*?

***Відповідь*:**

а) методичною розробкою; б) анотацією;

в) бібліографічним покажчиком; г) довідником.

128. … — *це праця інструктивно-виробничого характеру, в якій викладені рекомендації щодо виконання науково-пошукових, дослідних та інших*

видів робіт, що сприяє поліпшенню їхнього організування, управління тощо.

***Відповідь*:**

а) тези доповіді; б) наукова праця;

в) методична розробка; г) довідник.

129. *У магістерській роботі студент використав …, що є працями інструктивно-виробничого характеру, в яких викладені рекомендації з питань проведення певних видів робіт, спрямованих на вдосконалення організування, управління тощо. Про які праці йдеться*?

***Відповідь*:**

а) анотації; б) бібліографічні покажчики;

в) довідники; г) методичні розробки.

130. *… — це літературна робота виробничо-довідкового характеру з певних проблем, де визначені найбільш важливі поняття, нормативи, моделі, інструкції тощо.*

***Відповідь*:**

а) анотація; б) методична розробка;

в) брошура; г) довідник.

131. *У процесі виконання магістерської роботи студент використав упорядковану сукупність бібліографічних описів видань, присвячених окремій галузі педагогічних знань, окремому напряму чи темі дослідження. Використане джерело є …*

***Відповідь*:**

а) методичною розробкою; б) анотацією;

в) бібліографічним покажчиком; г) реферуванням.

132. *Упорядкована сукупність бібліографічних описів видань, присвячених окремій галузі наукових знань, окремому науковому напряму чи науковій темі, є …*

***Відповідь*:**

а) методичною розробкою; б) реферуванням;

в) бібліографічним покажчиком; г) анотацією.

133. *Стаття є основною формою письмової інформації, у якій висвітлюється вузька проблема, що стосується різних аспектів дослідження. Розрізняють … статті* (*вкажіть відповідний рядок*).

***Відповідь*:**

а) наукові, науково-методичні, дискусійні, оглядові, аналітичні;

б) довідникові, оглядові, рекомендаційні, анотаційні;

в) дисертаційні, монографічні, наукові, методичні;

г) наукові, тематичні, методичні, інформаційні.

134. *Вкажіть рядок, в якому описані види реферату як початкової форми репрезентації результатів науково-педагогічного дослідження*:

***Відповідь*:**

а) науковий, тематичний, методичний, інформаційний, біографічний, бібліографічний;
б) діагностичний, тематичний, оглядовий, методичний;
в) довідниковий, оглядовий, рекомендаційний, анотаційний;
г) дисертаційний, монографічний, науковий, методичний.

135. *До науково-дослідних робіт відносять …*

***Відповідь*:**

а) методичну розробку; б) анотацію;
в) бібліографію; г) наукову статтю.

136. *До науково-дослідних робіт відносять …*

***Відповідь*:**

а) методичні розробки; б) дисертації;
в) наукові факти; г) реферати.

137. *До наукових праць відносять …*

***Відповідь*:**

а) методичні розробки; б) анотацію;
в) науковий факт; г) тези доповіді.

138. *… — це коротко, точно, послідовно сформульовані основні ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці*.

***Відповідь*:**

а) дисертації; б) методичні розробки;
в) тези; г) реферати.

139. *До науково-дослідних робіт відносять …*

***Відповідь*:**

а) магістерську роботу; б) анотацію;
в) бібліографічний покажчик; г) методичні рекомендації.

140. *Укажіть первинні джерела інформації*:

***Відповідь*:**

а) довідники; б) огляди;
в) монографії; г) анотації.

141. У*кажіть первинні джерела інформації*:

***Відповідь*:**
а) довідники; б) дисертації;
в) реферати; г) анотації.

142. *Укажіть первинні джерела інформації для наукового дослідження*.
***Відповідь*:**
а) довідники; б) статті;
в) реферати; г) анотація.

143. *Для виконання педагогічних досліджень носіями первинної інформації є …*
***Відповідь*:**
а) анотації; б) методичні розробки;
в) бібліографія; г) монографії.

144. *Для виконання педагогічних досліджень носіями первинної інформації є …*
***Відповідь*:**
а) анотації у наукових працях;
б) періодичні друковані видання (журнали);
в) бібліографія у наукових виданнях;
г) методичні розробки.

145. *Носіями первинної інформації є періодичні друковані видання, зокрема …*
***Відповідь*:**
а) довідники; б) огляди;
в) наукові збірки; г) брошури.

146. *Носіями первинної інформації у педагогічних дослідженнях є періодичні друковані видання, до яких належать …*
***Відповідь*:**
а) бюлетені; б) довідники;
в) реферати; г) анотації.

147. *До носіїв первинної інформації для педагогічних досліджень належать …*
***Відповідь*:**
а) науково-популярні та інші види брошур;
б) анотації до монографій;
в) депоновані рукописи наукових праць;
г) бібліографія у наукових виданнях.

148. *До неопублікованих носіїв первинної інформації педагогічних досліджень належать …*

***Відповідь*:**

а) методичні рекомендації; б) анотації;

в) бібліографія; г) дисертації.

149. *Носіями первинної інформації є неопубліковані матеріали, зокрема …*

***Відповідь*:**

а) наукові звіти; б) огляди;

в) реферати; г) анотація.

150. *У якому рядку зазначені вторинні джерела інформації, що їх використовують у педагогічних дослідженнях*?

***Відповідь*:**

а) анотації; методичні розробки; бібліографічні покажчики; журнали;

б) наукові статті; монографії; дисертації; магістерські роботи; часописи;

в) монографії; підручники; дисертації; довідники; тези доповідей;

г) довідники; огляди; реферати; анотації; методичні розробки; брошури.

151. *Яке джерело вважають вторинним джерелом інформації*?

***Відповідь*:**

а) анотацію; б) дисертацію;

в) наукову статтю; г) науковий звіт.

152. *Вкажіть вторинні джерела інформації*:

***Відповідь*:**

а) довідники; б) дисертації;

в) статті; г) наукові звіти.

153. *Вкажіть вторинні джерела інформації*:

***Відповідь*:**

а) дисертації; б) монографії;

в) наукові звіти; г) реферати.

154. *Вкажіть вторинні джерела інформації*:

***Відповідь*:**

а) дисертації; б) монографії;

в) наукові звіти; г) огляди.

155. *Вкажіть вторинні джерела інформації*:

***Відповідь*:**

а) монографії; б) дисертації;

в) брошури; г) наукові звіти.

156. *Які джерела відносять до вторинних джерел інформації*?

***Відповідь*:**

а) дисертації; б) методичні розробки;

в) наукові статті; г) наукові звіти.

157. *Вкажіть вторинні джерела наукової інформації*:

***Відповідь*:**

а) енциклопедії; б) дисертації;

в) монографії; г) наукові статті.

158. … *відносять до вторинних джерел інформації наукових педагогічних досліджень*.

а) дисертації; б) монографії;

в) звіти; г) наукові статті.

159. … *один з основних видів публікацій, що належить до первинних джерел інформації, робить її матеріал надбанням фахівців*.

***Відповідь*:**

а) анотація; б) дисертація;

в) брошура; г) наукова стаття.

160. … — *документ, у якому викладені певні питання, подані висновки, пропозиції. Це найбільш поширена форма усного оприлюднення наукових результатів, яка призначена для публічного прочитання та обговорення*.

***Відповідь*:**

а) анотація; б) доповідь;

в) методична розробка; г) брошура.

? Завдання другого рівня складності

161. *Визначте правильне співвідношення між такими поняттями та їхніми дефініціями*:

а) *методична розробка* А Б В Г;

б) *бібліографічний покажчик* А Б В Г;

в) *довідник* А Б В Г;

г) *брошура* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — упорядкована сукупність бібліографічного опису видань, присвячених окремій галузі знань, напряму чи темі;

Б — літературна робота виробничо-довідкового характеру з певних проблем, де визначені найбільш важливі поняття, нормативи, моделі, форми інструкції тощо;

В — праця інструктивно-виробничого характеру, в якій викладені рекомендації з питань проведення певних видів робіт, спрямованих на вдосконалення організування, управління;

Г — літературно оформлена праця, де всебічно висвітлене певне питання в науково-популярній формі.

162. *Визначте правильне співвідношення між такими поняттями та їхніми дефініціями*:

а) *інформація* А Б В Г;

б) *анотація* А Б В Г;

в) *наукові факти* А Б В Г;

г) *наукова доповідь* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — елементи, що становлять основу наукового знання та відображають об’єктивні властивості речей і процесів;

Б — літературно оформлена робота, яка ґрунтується на оригінальному матеріалі;

В — певні відомості про наукові факти, об’єкти, явища навколишнього середовища, їхні параметри, якість і стан;

Г — стислий коментар чи пояснення щодо документа чи його змісту, а іноді навіть короткий опис документа.

163. *Визначте правильне співвідношення між такими поняттями та їхніми дефініціями*:

а) *курсова робота* А Б В Г;

б) *монографія* А Б В Г;

в) *дисертація* А Б В Г;

г) *тези доповіді* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — спеціальна форма наукового дослідження, яку подають на здобуття вченого ступеня доктора філософії PhD або доктора наук і публічно захищають на засіданні спеціалізованої (вченої) ради;

Б — опубліковані до початку наукової конференції (з’їзду, симпозіуму, конгресу) матеріали, що містять виклад основних аспектів наукової доповіді;

В — наукова праця у вигляді книги, яка містить повне або поглиблене дослідження однієї проблеми чи теми, що належить одному досліднику (декільком авторам);

Г — самостійне навчально-наукове дослідження студента, яке він виконує з певного курсу або з окремих його розділів.

164. *Упорядкуйте наукові роботи та їхні характеристики, позначаючи у таблиці літерами*:

Робота	Характеристика наукової роботи
	праця інструктивно-виробничого характеру, в якій викладені рекомендації з питань проведення певних видів робіт, спрямованих на вдосконалення організування, управління
	основна форма письмової інформації, у якій висвітлена вузька проблема, обмежене коло питань, що є частиною об'ємної і ґрунтовної дослідницької роботи
	форма наукового узагальнення, короткий виклад основних положень доповіді, наукової статті без системи доказів, фактичного матеріалу
	короткий виклад (усний чи письмовий) основних положень учення, наукової праці, наукового дослідження, змісту; доповідь на певну тему, що містить огляд друкованих джерел

***Відповідь*:**

а) реферат; б) методична розробка;

в) стаття; г) тези.

165. *Упорядкуйте наукові роботи та їхні характеристики, позначаючи у таблиці літерами*:

Робота	Характеристика наукової роботи
	самостійна науково-дослідна робота, виконана задля забезпечення кваліфікаційної функції, з метою публічного захисту й отримання другого освітнього ступеня
	надрукована наукова робота теоретичного характеру, в якій всебічно висвітлена певна проблема або окреме питання
	окремий заліковий кредит навчальної дисципліни, що його оцінюють як самостійний вид навчальної діяльності студента
	кваліфікаційна наукова робота в певній галузі науки, яка має внутрішню єдність, актуальність наукових результатів, наукових положень, висунутих автором для публічного захисту

***Відповідь*:**

а) дисертація; б) магістерська робота;

в) монографія; г) курсова робота.

166. *Упорядкуйте вид видання та його призначення, позначаючи в таблиці літерами*:

Вид	Призначення
	опубліковані закони, нормативно-правові акти державних і господарських органів управління
	містять інформацію про виробництво, послуги, рекомендовані з метою залучення покупця
	містять матеріали (тези доповідей, статті) одного і декількох авторів
	є багатосторінковими (обсяг понад 48 стор.) неперіодичними виданнями, що концентрують знання з багатьох галузей
	є багатосторінковими (обсягом 5–48 стор.) неперіодичними виданнями, що містять оперативну інформацію та різноманітні питання

***Відповідь*:**
а) рекламні; б) книги; в) брошури;
г) офіційні ; ґ) збірники наукових праць.

167. *Охарактеризуйте мету написання курсової роботи та її структуру*.
***Відповідь*.**

168. *Упорядкуйте вид видання та його призначення, позначаючи в таблиці літерами*:

Вид	Призначення
	містять результати наукових, експериментальних і інших досліджень з різних сфер знання
	містять відомості з різних сфер науки і техніки, призначені для ознайомлення непрофесійного кола читачів
	містять знання технології, техніки, організування виробництва, бухгалтерського обліку й аудиту, менеджменту, маркетингу тощо, призначені для використання в практичній діяльності фахівцями певного профілю
	містять стислу наукову та прикладну інформацію для ознайомлення фахівців у певних галузях знань, а також для наукових досліджень і професійної діяльності
	містять правила, норми і нормативи, технологічні вимоги, стандарти, призначені для використання у виробництві, менеджменті, маркетингу та іншій практичній діяльності

***Відповідь*:**
а) науково-популярні; б) нормативно-виробничі;
в) довідкові; г) виробничі; ґ) наукові.

169. *Охарактеризуйте мету магістерської роботи та її структуру*.
***Відповідь*:**

170. *Упорядкуйте вид видання та його призначення, зазначаючи в таблиці буквене позначення*:

Вид	Призначення
	містять результати наукових, експериментальних і інших досліджень з різних сфер знання
	містять стислу наукову та прикладну інформацію для ознайомлення фахівців у певних галузях знань, а також для наукових досліджень і професійної діяльності
	право на використання інтелектуальної власності, трудову діяльність у певній сфері виробництва чи бізнесу
	містять знання наукового і прикладного характеру, зведені в систему, призначені для педагогічних цілей
	нормативно-виробничі довідники з різних видів знання наукового і прикладного характеру

***Відповідь*:**
а) каталоги; б) довідкові; в) наукові;
г) підручники; ґ) патентно-ліцензійні.

171. *Упорядкуйте вид реферату та його характеристику*:

Методичний	короткий критичний виклад матеріалів з вузької теми або часткової проблеми, іноді тільки за опублікованими друкованими працями
Інформаційний	послідовний розгляд та аналіз методів і прийомів конкретного дослідження, їхнє оцінення
Тематичний (оглядовий)	аналітичний опис життя діячів науки, представників наукових шкіл, їхньої ролі в розвитку науки, соціальної практики, техніч-ного прогресу тощо
Бібліографічний	короткий виклад суті певної теми з метою інформування про підсумки наукової конференції, наукового конгресу, симпозіуму, інформування про маловідомі наукові праці
Біографічний	огляд статей з певної проблеми у науковому журналі за певний період часу

172. *Упорядкуйте вид статті та її характеристику*:

Наукові	У них розглядають спірні наукові положення
Науково-методичні	Це аналітичні, реферативні, тематичні статті, що містять систематизовані наукові відомості з певних питань (теми), отримані на основі аналізу першоджерел
Дискусійні	У цих статтях висвітлюють наукові та методичні аспекти дослідження за певною тематикою
Оглядові	Це статті, які містять виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження; висвітлюють конкретне окреме питання за темою дослідження; фіксують науковий пріоритет автора

173. *Упорядкуйте властивість наукової інформації та її характеристику*:

Адекватність	спосіб вираження інформації має відповідати змісту інформації
Релевантність	інформація має максимально об’єктивно відображати досліджувані явища
Правильність	відповідність меті та завданням дослідження
Точність	доведення необхідності використання інформації
Актуальність	відповідність досліджуваним процесам і об’єктам

174. *Охарактеризуйте мету написання дисертаційної роботи та її структуру.*
***Відповідь*:**

175. *Охарактеризуйте сутність та функції наукової інформації.*
***Відповідь*:**

176. *Охарактеризуйте мету написання монографічної роботи та її структуру*.
***Відповідь*:**

Тема 3

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Концепція і логіка педагогічного дослідження.
2. Методологічні параметри педагогічного дослідження.
3. Актуальність дослідження, її обґрунтування.
4. Об’єкт і предмет дослідження.
5. Формулювання мети і визначення завдань дослідження.
6. Гіпотеза, умови її формування.
7. Новизна дослідження.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

1. Теоретична і практична значущість.
2. Визначення загальноприйнятих методологічних параметрів педагогічного дослідження (за темою дослідження).

Ключові поняття теми

- *наука*
- *наукова проблема*
- *педагогічне дослідження*
- *науково-дослідна діяльність*
- *методологія*
- *методологічні параметри*
- *науковий апарат дослідження*
- *концепція*
- *педагогічна концепція*
- *педагогічна ідея*
- *наукова культура*
- *методологічна культура*
- *компетентність*
- *наукова компетентність*
- *компетенція*
- *актуальність дослідження*
- *об’єкт дослідження*
- *предмет дослідження*
- *мета дослідження*
- *завдання дослідження*
- *гіпотеза дослідження*
- *наукова новизна дослідження*
- *теоретична значущість*
- *практична значущість*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

🕮 *Основна література*:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. л-ри, 2003. 316 с.
2. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
3. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с.
5. Педагогіка вищої школи: навч. посіб /за ред. З.Н. Курлянд. Київ: Знання, 2005. 399 с.
6. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
7. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова література*:

8. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования: учеб. пособ. Киев: МАУП, 2002. 216 с.
9. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
10. Збірник тестів з курсу “Педагогіка”: навч.-метод. посіб.: у 3 ч. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. 145 с.
11. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
12. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посібник. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
13. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
14. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень: підручник. Київ: Знання, 2007. 220 с.
15. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр “Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2006. 320 с.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Початкова школа*.
3. *Вища школа*.
4. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
5. *Інтернет-ресурси*.

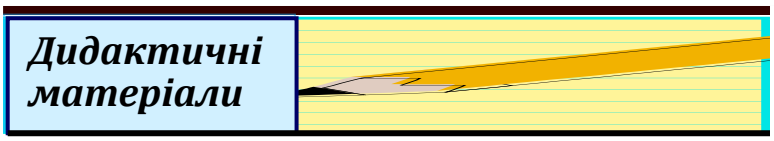

Таблиця 14. Дефініції головних ключових понять теми

Концепція (лат. *conceptio — сприйняття*) — система поглядів на певне явище; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ; основна ідея теорії художнього чи наукового твору (*Словник іншомовних слів*). **Педагогічна концепція** — система поглядів на те чи інше педагогічне явище, процес, спосіб розуміння, тлумачення якихось педагогічних явищ, подій; провідна ідея педагогічної теорії (*С. Гончаренко*)
Наукова проблема (гр. *πρόβλημα — трудність, задача*) — наукове питання, на яке сьогоднішні знання не дають готової відповіді (*В. Ягупов*); теоретичне або практичне питання, що потребує вивчення (*Ю. Сурмін*)
Актуальність дослідження (лат. *actualis — дієвість*) теми — важливість, значущість теми дослідження, її відповідність сучасним потребам педагогічної науки (*В. Ягупов*)
Об'єкт дослідження (лат. *objectus — предмет, явище*) — фрагмент дійсності, на який спрямовано практичну або пізнавальну діяльність суб'єкта (*С. Гончаренко*); процес або явище, що породжує проблемну ситуацію, й обрані для вивчення (*Т. Кристопчук, С. Сисоєва*)
Предмет дослідження — найсуттєвіші, найхарактерніші з практичного чи теоретичного погляду властивості, особливості, ознаки об'єкта, які підлягають безпосередньому аналізу, вивченню (*І. Зайченко*)
Мета дослідження — ідеальне мисленнєве передбачення кінцевого результату дослідження, тобто те, чого прагне досягти дослідник; поставлена кінцева мета, кінцевий результат, на досягнення якого спрямоване дослідження (*О. Крушельницька, З. Курлянд*)
Завдання дослідження — різні за змістом і обсягом види науково-дослідницької роботи (*Е. Рапацевич*); питання, що потребує вирішення на основі певних знань і міркувань, за допомогою невідомої закономірності, властивості або явища (*Ю. Сурмін*)
Гіпотеза дослідження — сукупність теоретично обґрунтованих припущень, істинність яких потрібно перевірити (*І. Зайченко*); науково обґрунтоване припущення про ті чи інші властивості, процеси, причини об'єкта, істинність яких потребує доведення (*Ю. Сурмін*)
Наукова новизна — наукові результати, оцінені за такими рівнями: уперше отримане; вдосконалене; набуло розвитку (*Ю. Сурмін*)
Параметр (гр. *παραμτρίω — розміряю, відмірюю*) — величина, що нею характеризують якусь властивість, стан, розмір або форму тощо (*Словник іншомовних слів*)

Актуальність дослідження

Актуальність (лат. *actualis* — *дієвість*) теми — це важливість, суттєве значення, відповідність теми дослідження сучасним потребам певної галузі науки та перспективам її розвитку, практичним завданням певної сфери діяльності

Актуальність дослідження є складовою ***вступу*** до наукової праці (статті, курсової чи магістерської роботи, монографії, дисертації та автореферату)

Обсяг — 1–2 сторінки друкованого тексту. Для висвітлення актуальності дослідження достатньо лаконічно, коротко викласти:
сутність проблеми дослідження;
- ✓ необхідність дослідження в певному напрямі;
- ✓ стан розробленості проблеми у педагогічній науці та практиці;
- ✓ суттєве значення для подальшого розвитку певної галузі педагогічної науки та практики;
- ✓ значення для створення нових напрямів певної галузі науки;
- ✓ вирішення конкретних питань, які сприяють якісним змінам у педагогічній науці чи практиці;
- ✓ доцільність роботи, її відмінність порівняно з відомими підходами науковців до розв'язання досліджуваної проблеми;
- ✓ зв'язок теми дослідження з науковими програмами (планами і темами науково-дослідної роботи закладу освіти, де виконана робота; галузевими і державними планами та програмами

Важливою складовою актуальності теми є формулювання *проблемної ситуації*. Саме вибір проблеми, виклад її сутності визначають стратегію дослідження і напрями наукового пошуку

При обґрунтуванні актуальності теми зазначають стан її розробленості в педагогічній науці чи практиці. Для цього дослідник укладає стислий ***огляд літератури***, в якому зазначає:
- ✓ що саме і в яких напрямах досліджено науковцями;
- ✓ за якими напрямами досліджувана проблема ще не вивчена;
- ✓ які аспекти досліджуваної проблеми розкриті лише частково (або не в тому аспекті, що планує з'ясовувати здобувач) і тому потребують подальшого розроблення

Рис. 15. Актуальність як параметр наукового апарату дослідження (за *Н. Кушнаренко, В. Шейком, Ю. Сурміним*)

Таблиця 15. Об’єкт і предмет як категорії наукового апарату
(за *С. Гончаренком, Т. Кристопчук, Е. Рапацевичем, С. Сисоєвою, В. Шейком*)

Об’єкт дослідження	Предмет дослідження
Об’єкт — це певний процес, певне педагогічне явище, наявне незалежно від суб’єкта пізнання, і на яке спрямована увага дослідника	**Предмет** — це категорія, що позначає певну цілісність, виділену зі світу об’єктів у процесі діяльності людини та пізнання
Об’єкт і предмет співвідносяться як: *загальне* ⟷ *часткове* (*конкретне*) *ціле* ⟷ його *частина* *множина* ⟷ її *одиниця* *система* ⟷ її *компонент* (*складник*, *підсистема*)	
Об’єкт є сферою пошуку	Предметом є те, що виявляють
В об’єкті виділяють ту частину, яка є предметом дослідження	Предмет знаходиться в межах об’єкта
Об’єктом дослідження є те, що досліджують	Предметом дослідження є те, що має наукове пояснення в цьому об’єкті
Об’єктом пізнання стають зв’язки, відношення, властивості реального об’єкта, які включені в процес пізнання	Характерна особливість предмета дослідження полягає в тому, що він або суголосний з його темою, або є близьким до теми дослідження
Об’єктом є частина об’єктивної реальності, яка в певний період перебуває в полі зору теоретичної й практичної діяльності дослідника	Предметом є властивості й відношення об’єкта, що його досліджують з певною метою і отримують наукове пояснення
***Об’єкт дослідження*:** ◆ процеси навчання (виховання, розвитку особистості в особливих умовах); ◆ процеси становлення нових освітніх і виховних систем; ◆ професійно-педагогічне підготування; ◆ діяльність суб’єкта (вихователя, вчителя, викладача), який навчає; ◆ діяльність суб’єкта (студента, дитини дошкільного і шкільного віку та ін.), який навчається	***Предмет дослідження*:** ◆ принципи, зміст, методи, форми, засоби навчання (виховання, розвитку особистості); ◆ принципи, зміст засоби управління закладами освіти; ◆ педагогічні умови оптимізації підготування майбутніх педагогів; ◆ система професійної діяльності педагога (відповідно до фахового спрямування); ◆ дидактична (методична) система вправ активізації навчальної діяльності суб’єктів учіння
Складова ***вступу*** до наукової праці	Складова ***вступу*** до наукової праці

Таблиця 16. Мета і завдання як категорії наукового апарату
(за *С. Гончаренком, Т. Кристопчук, Е. Рапацевичем, С. Сисоєвою, В. Шейком*)

Мета дослідження	Завдання дослідження
Мета дослідження — це обґрунтоване уявлення про загальні кінцеві або проміжні результати; комплекс результатів, які необхідно одержати в процесі дослідження	**Завдання дослідження** — це задана в певних умовах мета діяльності, яку необхідно досягати перетворенням цих умов згідно з певною процедурою
Мета дослідження — це передбачення у свідомості результату, на здобуття якого спрямовано діяльність людини, групи або всього суспільства	Завдання мають розкривати суть теми дослідження. Їх відображають у висновках, що є фіксуванням і узагальненням результатів їхнього виконання
Мета дослідження — це поставлена кінцева мета, кінцевий результат, на досягнення якого спрямоване дослідження	Завдання охоплюють вимогу (мету), умови (відоме) і шукане (невідоме), яке сформульоване у запитанні. Між ними наявні певні зв'язки і залежності, за допомогою яких через відомі елементи визначають невідомі
Вона має бути узгоджена з темою і містити не тільки очікувані результати, а й свідчити, на чому вона базується, чим і як її досягають	Виділяють не більше 4–5 завдань:
Мету визначають за актуальністю, об'єктом і предметом дослідження	◆ визначення етапів наукового пошуку;
Мета у вигляді логічної моделі фіксує бажане, до чого прагне дослідник, що для нього є взірцем у певному виді діяльності тощо	◆ виявлення найсуттєвіших ознак об'єкта дослідження;
Мета тісно пов'язана з засобами її досягнення, має винятково важливе значення для спрямування, організування діяльності, встановлення конкретних завдань	◆ визначення внутрішньої структури об'єкта дослідження;
Чітке уявлення мети дослідження сприяє цілеспрямованій діяльності дослідника, активізує його творчий потенціал	◆ обґрунтування системи засобів, необхідних для розв'язання наукової проблеми;
Формулювання мети має бути конкретним, небагатослівним, чітким, логічним і обґрунтованим	◆ всебічне вивчення практики вирішення наукової проблеми, причин, труднощів у її розв'язанні;
	◆ експериментальну перевірку системи засобів, необхідних для розв'язання наукової проблеми;
	◆ розроблення рекомендацій щодо впровадження результатів дослідження
Складова ***вступу*** до наукової праці	Складова ***вступу*** до наукової праці

Рис. 16. Гіпотеза як параметр наукового апарату дослідження (за *С. Гончаренком, В. Окунем, Ю. Сурміним, В. Ягуповим., J. Shaughnessy*)

Таблиця 17. Наукова новизна, теоретична і практична значущість
(за *І. Зайченком, Т. Кристопчук, С. Сисоєвою, В. Тушевою, Ю. Сурміним*)

Аспект	Інтерпретація
Наукова новизна дослідження	
Сутність	**Наукова новизна** — наукові результати, оцінювані за такими рівнями: вперше отримане, вдосконалене, отримало подальший розвиток і т. ін.
Вимоги	У формулюванні наукової новизни важливо зазначити: ◆ *тип нового знання*, здобутого дослідником (вироблення концепції, методики, класифікації, закономірностей тощо); ◆ *теоретичну новизну* (полягає в створенні концепції, підтвердженні гіпотези, виявленні закономірностей, методу, тенденції, напрямку, розробленні моделі, понятійного апарату та ін.); ◆ *практичну новизну* (обґрунтування нової дидактичної чи методичної системи, вимог, підготування пропозицій, рекомендацій тощо); ◆ *рівень* новизни отриманого результату (зазначити, що нового здобуто *вперше*, що *уточнено*, що *конкретизоване*, що *розширене*, що *доповнене* тощо)
Рівні	◆ *новизни* (характеристика новизни результатів, одержаних вперше); ◆ *конкретизації* (одержані результати деталізують окремі теоретичні або практичні положення, що стосуються досліджуваної проблеми); ◆ *доповнення* (одержані результати доповнюють відомі аспекти досліджуваної проблеми); ◆ *перетворення* (дослідження характеризується принципово новими ідеями, креативними підходами, що докорінно відрізняються від відомих уявлень у цій науковій царині)
Теоретична значущість дослідження	
Сутність	Це комплексний показник, що характеризує *значення* отриманих результатів для педагогічної науки (вплив на наявні концепції, ідеї, методи в різних галузях наукових знань) з урахуванням їхньої перспективності, доказовості, концептуальності
Практична значущість дослідження	
Сутність	Це розроблення методики викладання, програми, підручників, методичних рекомендацій, наочних засобів тощо (зазначають можливості та умови їхнього впровадження, вплив на ефективність освітнього процесу в різних закладах освіти тощо)

Рис. 17. Приклад формулювання загальноприйнятих методологічних параметрів (наукового апарату) педагогічного дослідження

Практичний блок

Практичне заняття № 2
ОБҐРУНТУВАННЯ НАУКОВОГО АПАРАТУ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (*на підставі фахового спрямування*)

***Мета*:** формування вміння визначати загальноприйняті методологічні параметри (науковий апарат) педагогічного дослідження (на підставі фахового спрямування).

Виконання практичних завдань

◈ ***Завдання* 1.** Розв'яжіть кросворд і обґрунтуйте сутність понять:

***Варіант* 1**

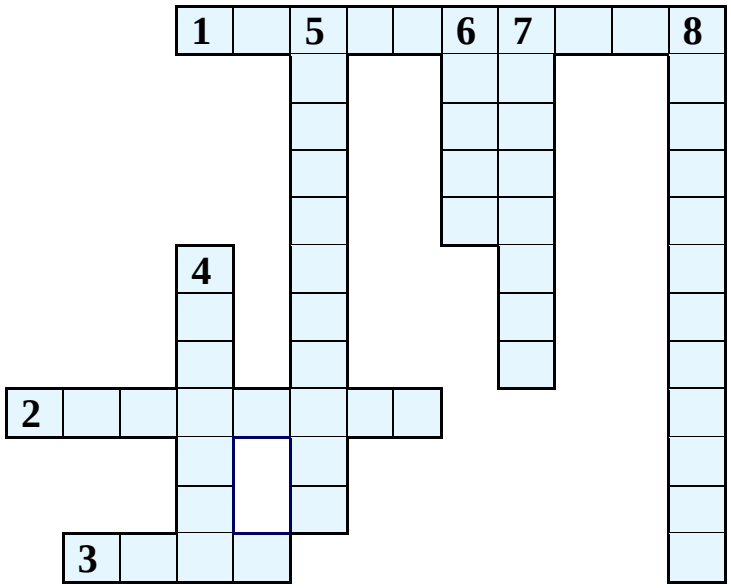

По горизонталі: 1 — наука про навчання і виховання підростаючих поколінь; 2 — різні за змістом і обсягом види науково-дослідницької роботи; 3 — ідеальне мисленнєве передбачення кінцевого результату дослідження.

По вертикалі: 4 — найсуттєвіші, найхарактерніші з практичного чи теоретичного погляду властивості, особливості, ознаки об'єкта, які підлягають безпосередньому аналізу, вивченню; 5 — свідомий цілеспрямований пошук шляхів удосконалення педагогічного процесу з використанням певного наукового апарату, наукових методів; 6 — фрагмент дійсності, на який спрямована практична або пізнавальна діяльність дослідника; 7 — наукове передбачення результатів дослідження; 8 — важливість, значущість теми дослідження, відповідність сучасним потребам педагогічної науки і практики.

***Варіант* 2**

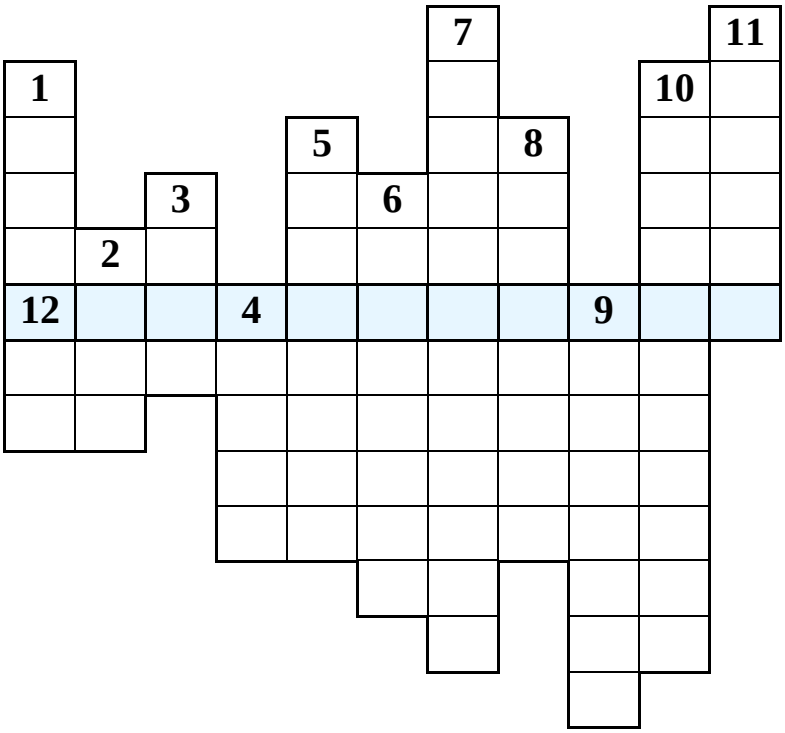

По вертикалі: 1 — найсуттєвіші, найхарактерніші з практичного чи теоретичного погляду властивості, особливості, ознаки об'єкта, які підлягають безпосередньому аналізу, вивченню; 2 — форма наукового узагальнення, короткий виклад основних положень доповіді або наукової статті без системи доказів, фактичного матеріалу; 3 — ідеальне мисленнєве передбачення кінцевого результату дослідження, якого прагне досягти дослідник; 4 — фрагмент дійсності, на який спрямована практична або пізнавальна діяльність дослідника; 5 — різні за змістом і обсягом види науково-дослідницької роботи; 6 — наукове питання, на яке сьогоднішні знання не дають відповіді; 7 — важливість, значущість теми дослідження, відповідність сучасним потребам педагогічної науки і практики; 8 — літературно оформлена робота, яка ґрунтується на оригінальному матеріалі; 9 — наукове передбачення результатів дослідження на основі припущення; 10 — свідомий цілеспрямований пошук шляхів удосконалення педагогічного процесу з використанням певного наукового апарату, наукових методів; 11 — основна форма письмової інформації, у якій висвітлена вузька проблема, обмежене коло питань, що є частиною дослідницької роботи.

По горизонталі: 12 — **?** (вкажіть категорію та її дефініцію).

◈ Виконання індивідуальних завдань

Завдання 2. Заповніть таблицю, позначаючи буквами об'єкт і предмет дослідження:

№	*Об'єкт дослідження*	*Предмет дослідження*

№1: а) тестовий контроль навчальних досягнень студентів у процесі вивчення фахових дисциплін;

б) діагностування результатів навчання у вищій школі.

№2: а) професійне підготування майбутніх педагогів в умовах магістратури;

б) формування предметних компетенцій майбутніх педагогів в умовах магістратури.

№3: а) педагогічний супровід дитини з особливими потребами;

б) організування інклюзивного навчання дітей з особливими потребами в закладах початкової освіти.

№4: а) професійна підготовка магістрів (вказати спеціальність);

б) формування готовності майбутніх педагогів до забезпечення сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого шкільного віку.

№5: а) формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку;

б) освітній процес у закладах початкової освіти.

№6: а) модульний контроль навчальних досягнень студентів у процесі вивчення фахових дисциплін (початкова освіта);

б) контроль навчальних досягнень студентів у процесі вивчення фахових дисциплін (початкова освіта).

№7: а) професійне підготування вихователів;

б) підготування студентів до розвитку математичного мислення дітей дошкільного віку.

№8: а) система розрахункових задач і вправ з математики як засіб розвитку математичних здібностей дітей дошкільного віку;

б) підготування дітей дошкільного віку до навчання в школі.

№9: а) освітній процес у початковій школі;

б) педагогічні умови адаптації учнів першого класу до навчання в школі.

№10: а) професійне підготування вчителя початкової школи;

б) підготування студентів до розвитку математичних здібностей дітей молодшого шкільного віку.

№11: а) мовний тренінг як засіб розвитку мовленнєвої культури школяра;

б) освітній процес у початковій школі.

№12: а) зміст, форми і методи розвитку екологічної культури учнів початкової школи;

б) розвиток екологічної культури школярів.

№13: а) модель розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами народознавчих матеріалів;

б) процес розумового розвитку дітей.

№14: а) особливості адаптації першокласників до освітнього середовища Нової української школи;

б) освітній процес у початковій школі.

№15: а) освітній процес у закладах дошкільної освіти;

б) комплекс вправ як засіб розвитку мовленнєвої культури дитини дошкільного віку.

№16: а) зміст підготування майбутніх учителів початкових класів до аналітико-оцінної діяльності;

б) професійне підготування майбутніх вчителів початкових класів у закладах вищої освіти.

№17: а) особливості формування професійно-комунікативної компетентності студентів (дошкільна освіта);

б) формування професійно-комунікативної компетентності студентів.

№18: а) дидактична модель формування іншомовної комунікативної компетентності студентів (дошкільна освіта);

б) процес вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти.

№19: а) педагогічна освіта в країнах Європейського Союзу;

б) тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу (90-ті роки XX–початок XXI століття).

№20: а) професійна підготовка магістрів (вказати спеціальність);

б) формування готовності майбутніх педагогів до організування освітнього середовища у закладах вищої освіти.

№21: а) процес адаптації студентів до умов відкритого культурно-освітнього середовища закладу вищої освіти;

б) педагогічні умови адаптації студентів до умов відкритого культурно-освітнього середовища закладу вищої освіти.

Завдання 3. Визначте загальноприйняті методологічні параметри науково-педагогічного дослідження

Варіанти для спеціальності 013 — початкова освіта

***Варіант* 1.** Моделювання педагогічних ситуацій як засіб підготування майбутнього педагога до спілкування з дітьми молодшого шкільного віку.

***Варіант* 2.** Підготування майбутніх педагогів до полікультурного виховання дітей молодшого шкільного віку.

***Варіант* 3.** Формування естетичного потенціалу дітей молодшого шкільного віку у художньо-творчій діяльності.

***Варіант* 4.** Стимулювання навчально-пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку засобами образотворчого мистецтва.

***Варіант* 5.** Використання театрально-ігрової діяльності як засобу розвитку мовленнєвої культури дітей молодшого шкільного віку.

***Варіант* 6.** Використання ігрових технологій у стимулюванні пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку.

***Варіант* 7.** Формування образотворчих умінь у дітей молодшого шкільного віку на засадах інтегрованого підходу.

***Варіант* 8.** Формування готовності майбутніх педагогів до навчання іноземної мови дітей молодшого шкільного віку.

***Варіант* 9.** Розвиток культури професійного спілкування майбутніх викладачів.

***Варіант* 10.** Особистісна самореалізація майбутнього викладача у культурно-освітньому середовищі університету.

***Варіант* 11.** Підготування майбутніх педагогів до викладацької діяльності в умовах магістратури.

***Варіант* 12.** Розвиток творчого самовираження майбутнього викладача під час педагогічної практики.

***Варіант* 13.** Формування професійно-етичної культури майбутнього викладача в умовах магістратури.

***Варіант* 14.** Формування інтелектуальної культури майбутнього викладача в умовах магістратури.

Варіанти для спеціальності 012 — дошкільна освіта

***Варіант* 1.** Моделювання педагогічних ситуацій як засіб підготування майбутнього педагога до спілкування з дітьми дошкільного віку.

***Варіант* 2.** Підготування майбутніх педагогів до полікультурного виховання дітей дошкільного віку.

***Варіант* 3.** Формування естетичного потенціалу дітей старшого дошкільного віку у художньо-творчій діяльності.

***Варіант* 4.** Стимулювання навчально-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва.

***Варіант* 5.** Використання театрально-ігрової діяльності як засобу розвитку мовленнєвої культури дітей старшого дошкільного віку.

***Варіант* 6.** Використання ігрових технологій у стимулюванні пізнавальної активності дітей дошкільного віку.

***Варіант* 7.** Формування образотворчих умінь у дітей старшого дошкільного віку на засадах інтегрованого підходу.

***Варіант* 8.** Формування готовності майбутніх педагогів до навчання іноземної мови дітей старшого дошкільного віку.

***Варіант* 9.** Розвиток культури професійного спілкування майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології.

***Варіант* 10.** Особистісна самореалізація майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології у культурно-освітньому середовищі університету.

***Варіант* 11.** Підготування майбутніх педагогів до викладацької діяльності в умовах магістратури.

***Варіант* 12.** Розвиток творчого самовираження майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології під час педагогічної практики.

***Варіант* 13.** Формування професійно-етичної культури майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології в умовах магістратури.

***Варіант* 14.** Формування інтелектуальної культури майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології в умовах магістратури.

Варіанти для спеціальності 011 — освітні, педагогічні науки

***Варіант* 1.** Моделювання педагогічних ситуацій як засіб підготовки майбутнього педагога до організації освітнього простору студентів.

***Варіант* 2.** Розвиток професіоналізму управлінської діяльності майбутніх керівників закладів освіти у вищій школі.

***Варіант* 3.** Формування інтелектуальної культури майбутнього викладача в умовах магістратури.

***Варіант* 4.** Розвиток творчого самовираження майбутнього викладача під час педагогічної практики.

***Варіант* 5.** Використання театрально-ігрової діяльності як засобу розвитку мовленнєвої культури керівника закладу мистецтва.

***Варіант* 6.** Формування професійно-етичної культури майбутнього менеджера в умовах магістратури.

***Варіант* 7.** Рефлексивне самовизначення особистості як чинник готовності магістрів освітніх, педагогічних наук до майбутньої управлінської діяльності.

***Варіант* 8.** Підготовка професіоналів з експертизи та організації освітнього простору на засадах ресурсного підходу до управління закладом освіти.

***Варіант* 9.** Розвиток культури професійного спілкування майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук.

***Варіант* 10.** Особистісна самореалізація майбутнього викладача в культурно-освітньому середовищі університету.

🕮 *Рекомендована* (*основна*) *література*:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. л-ри, 2003. 316 с.
2. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
3. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с.
5. Педагогіка вищої школи: навч. посіб /за ред. З.Н. Курлянд. Київ: Знання, 2005. 399 с.
6. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
7. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова* (*допоміжна*) *література*:

8. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования: учеб. пособ. Киев: МАУП, 2002. 216 с.
9. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
10. Збірник тестів з курсу "Педагогіка": навч.-метод. посіб.: у 3 ч. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. 145 с.
11. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
12. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посібник. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
13. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
14. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень: підручник. Київ: Знання, 2007. 220 с.
15. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. 320 с.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Початкова школа*.
3. *Вища освіта України*.
4. *Вища школа*.
5. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
6. *Інтернет-ресурси*.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І САМОКОНТРОЛЮ

? Завдання першого рівня складності

177. *Вкажіть рядок, у якому описані загальноприйняті методологічні параметри дослідження*:

***Відповідь*:**

а) актуальність дослідження; об'єкт; предмет; мета; завдання; гіпотеза дослідження.

б) спостереження; самоспостереження; бесіда; анкетування; інтерв'ю; тестування;

в) система; структура; діяльність; пізнання; наука; педагогіка; методика дослідження;

г) методика дослідження; метод дослідження; методологія дослідження.

178. *У якому рядку зазначені загальноприйняті методологічні параметри педагогічного дослідження*?

***Відповідь*:**

а) методика дослідження; метод дослідження; методологія дослідження;

б) система; структура; науково-дослідна діяльність; пізнання; методика дослідження;

в) актуальність дослідження; мета; гіпотеза; завдання; об'єкт; предмет дослідження;

г) спостереження; експеримент; бесіда; анкетування; інтерв'ю; тестування.

179. *Актуальність педагогічного дослідження передбачає …*

***Відповідь*:**

а) визначення різних за змістом і обсягом видів науково-дослідницької роботи;

б) ідеальне мисленнєве передбачення кінцевого результату дослідження;

в) виявлення найсуттєвіших, найхарактерніших з практичного чи теоретичного погляду властивостей, особливостей, ознак об'єкта, які підлягають безпосередньому аналізу, вивченню;

г) обґрунтування важливості, значущості теми дослідження, її відповідності сучасним потребам педагогічної науки і практики.

180. *Як називають доцільність проведення педагогічного дослідження, зумовлену потребами педагогічної науки і практики*?

***Відповідь*:**
а) предмет дослідження; б) об’єкт дослідження;
в) актуальність дослідження; г) завдання дослідження.

181. *Визначаючи … у магістерській роботі, студент-дослідник акцентує увагу на важливості, значущості теми наукового пошуку, її відповідності сучасним потребам педагогічної науки та практики.*

***Відповідь*:**
а) актуальність дослідження; б) об’єкт дослідження;
в) предмет дослідження; г) гіпотезу дослідження.

182. *Суть висвітлення … полягає у*: *короткому викладі змісту та значущості проблеми дослідження; вирішенні конкретних часткових питань, які сприяють якісним змінам у науці; обґрунтуванні доцільності теми дослідження; зазначенні того, які дослідники вивчали проблему і в яких напрямах тощо*.

***Відповідь*:**
а) актуальності дослідження; б) предмета дослідження;
в) об’єкта дослідження; г) завдань дослідження.

183. *Об’єктом науково-педагогічного дослідження є …*

***Відповідь*:**
а) різні за змістом і обсягом види науково-дослідницької роботи;
б) ідеальне мисленнєве передбачення кінцевого результату дослідження;
в) фрагмент педагогічної дійсності, на який спрямована практична або пізнавальна діяльність дослідника;
г) важливість, значущість теми дослідження, відповідність сучасним потребам педагогічної науки і практики.

184. *… — це фрагмент педагогічної дійсності* (*педагогічні явища, процеси тощо*), *на який спрямована практична або пізнавальна діяльність дослідника.*

***Відповідь*:**
а) предмет; б) об’єкт; в) завдання; г) гіпотеза.

185. *Предметом науково-педагогічного дослідження є …*

***Відповідь*:**
а) різні за змістом і обсягом види науково-дослідницької роботи;
б) найсуттєвіші, найхарактерніші з практичного чи теоретичного погляду властивості, особливості, ознаки об’єкта, які підлягають безпосередньому аналізу та вивченню;
в) наукове передбачення результатів дослідження;
г) важливість, значущість теми дослідження, відповідність сучасним потребам педагогічної науки і практики.

186. *… — це найсуттєвіші, найхарактерніші з практичного чи теоретичного погляду властивості, особливості, ознаки об'єкта, які підлягають безпосередньому аналізу та вивченню*.

***Відповідь*:**

а) гіпотеза; б) актуальність; в) предмет; г) мета.

187. *У магістерській роботі студент обов'язково зазначає найсуттєвіші, найхарактерніші з практичного чи теоретичного погляду властивості, особливості, ознаки об'єкта, які підлягають безпосередньому аналізу та вивченню. Який методологічний параметр визначає студент*?

***Відповідь*:**

а) актуальність дослідження; б) завдання дослідження;
в) мету дослідження; г) предмет дослідження.

188. *Мета науково-педагогічного дослідження — це …*

***Відповідь*:**

а) найсуттєвіші, найхарактерніші з практичного чи теоретичного погляду властивості, особливості, ознаки об'єкта, які підлягають безпосередньому аналізу, вивченню;
б) різні за змістом і обсягом види науково-дослідницької роботи;
в) ідеальне мисленнєве передбачення кінцевого результату дослідження;
г) фрагмент дійсності, на який спрямовано практичну або пізнавальну діяльність дослідника.

189. *… — це ідеальне мисленнєве передбачення кінцевого результату дослідження, тобто те, чого прагне досягти дослідник*.

***Відповідь*:**

а) об'єкт; б) актуальність; в) предмет; г) мета.

190. *Завдання науково-педагогічного дослідження — це …*

***Відповідь*:**

а) ідеальне мисленнєве передбачення кінцевого результату дослідження;
б) різні за змістом і обсягом види науково-дослідницької роботи;
в) фрагмент педагогічної дійсності, на який спрямовано практичну або пізнавальну діяльність дослідника;
г) важливість, значущість теми дослідження, відповідність сучасним потребам педагогічної науки і практики.

191. *Різні за змістом і обсягом види наукового пошуку, зазначені у магістерській роботі, — це …*

***Відповідь*:**

а) об'єкт дослідження; б) актуальність дослідження;
в) предмет дослідження; г) завдання дослідження.

192. *Різні за змістом і обсягом види наукової роботи є …*

***Відповідь*:**

а) завданнями дослідження; б) предметом дослідження;

в) метою дослідження; г) об'єктом дослідження.

193. *Наукове передбачення результатів педагогічного дослідження — це*

***Відповідь*:**

а) предмет; б) актуальність; в) об'єкт; г) гіпотеза.

194. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначено предмет дослідження*:

***Відповідь*:**

а) процес навчання у закладі освіти;

б) педагогічні умови адаптації дитини до навчання у закладі освіти;

в) виявити педагогічні умови, які забезпечують успішну адаптацію дитини до навчання та експериментально перевірити їхню ефективність шляхом впровадження у навчально-виховний процес;

г) проаналізувати наукові літературні джерела, в яких висвітлені питання адаптації дитини до навчання у певному закладі освіти.

195. *Вкажіть відповідь, у якій зазначена гіпотеза дослідження*:

***Відповідь*:**

а) процес навчання у закладі освіти;

б) педагогічні умови адаптації дитини до навчання у закладі освіти;

в) рівень адаптації дитини до навчання у закладі освіти значно підвищиться за умови врахування її вікових та індивідуальних особливостей;

г) виявити педагогічні умови, які забезпечують успішну адаптацію дитини до навчання та експериментально перевірити їхню ефективність шляхом впровадження в освітній процес.

196. *Вкажіть відповідь, у якій зазначений об'єкт дослідження*:

***Відповідь*:**

а) система розрахункових задач і вправ з математики як засіб розвитку інтелектуальних умінь дитини;

б) процес навчання у закладі освіти;

в) розробити систему розрахункових задач і вправ з математики, що сприятимуть розвитку інтелектуальних умінь дитини;

г) проаналізувати стан дослідженості проблеми розвитку інтелектуальних умінь дитини.

197. *Проаналізуйте вислови і вкажіть відповідь, у якій зазначений предмет дослідження*:

***Відповідь*:**
а) система розрахункових задач і вправ з математики як засіб розвитку інтелектуальних умінь дитини;
б) процес навчання у закладі освіти;
в) розробити систему розрахункових задач і вправ з математики, що сприятимуть розвитку інтелектуальних умінь дитини;
г) проаналізувати стан дослідженості проблеми розвитку інтелектуальних умінь дитини.

198. *Вкажіть відповідь, у якій зазначений об'єкт дослідження*:
***Відповідь*:**
а) професійне підготування майбутнього педагога (з урахуванням фахового спрямування);
б) підготування студентів до розвитку математичних здібностей дітей;
в) розробити діагностичний інструментарій для визначення готовності студентів до розвитку математичних здібностей дітей;
г) визначити педагогічні умови формування готовності студентів до розвитку математичних здібностей дітей.

199. *Вкажіть відповідь, у якій зазначений предмет дослідження*:
а) професійне підготування майбутнього педагога (з урахуванням фахового спрямування);
б) підготування студентів до розвитку математичних здібностей дітей;
в) розробити діагностичний інструментарій для визначення готовності студентів до розвитку математичних здібностей дітей;
г) визначити педагогічні умови формування готовності студентів до розвитку математичних здібностей дітей.

200. *Проаналізуйте твердження і вкажіть предмет дослідження*:
***Відповідь*:**
а) модель формування готовності майбутніх педагогів до розвитку творчих здібностей дітей;
б) теоретичне і практичне підготування педагога (відповідно до професійного спрямування);
в) розробити діагностичний інструментарій для визначення готовності майбутніх педагогів до розвитку творчих здібностей дітей;
г) визначити педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до розвитку творчих здібностей дітей.

201. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначений об'єкт дослідження*:
***Відповідь*:**
а) опрацювати наукові літературні джерела за темою дослідження;

б) діагностування результатів навчання студентів у процесі вивчення фахових дисциплін;
в) модульний контроль результатів навчання студентів у процесі вивчення фахових дисциплін;
г) розробити завдання для модульного контролю результатів навчання.

202. *Прочитайте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначений предмет дослідження*:

***Відповідь*:**

а) проаналізувати наукові літературні джерела за темою дослідження;
б) розробити завдання для модульного контролю результатів навчання студентів під час вивчення фахових дисциплін;
в) діагностування результатів навчання студентів у процесі вивчення фахових дисциплін;
г) модульний контроль результатів навчання студентів у процесі вивчення фахових дисциплін.

203. *Прочитайте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначений об'єкт дослідження*:

а) педагогічна система формування готовності студентів до розвитку гуманістичних цінностей у дітей дошкільного (молодшого шкільного) віку;
б) підготування студентів до розвитку гуманістичних цінностей у дітей дошкільного (молодшого шкільного) віку;
в) розробити діагностичний інструментарій для визначення готовності студентів до розвитку гуманістичних цінностей у дітей;
г) визначити педагогічні умови формування готовності студентів до розвитку гуманістичних цінностей у дітей.

204. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначений предмет дослідження*:

***Відповідь*:**

а) педагогічна система формування готовності студентів до розвитку гуманістичних цінностей у дітей дошкільного (молодшого шкільного) віку;
б) підготування студентів до розвитку гуманістичних цінностей у дітей дошкільного (молодшого шкільного) віку;
в) розробити діагностичний інструментарій для визначення готовності студентів до розвитку гуманістичних цінностей у дітей;
г) визначити педагогічні умови формування готовності студентів до розвитку гуманістичних цінностей у дітей.

205. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначена мета дослідження*:

***Відповідь*:**

а) педагогічна система формування готовності студентів до розвитку гуманістичних цінностей у дітей дошкільного (молодшого шкільного) віку;

б) підготування студентів до розвитку гуманістичних цінностей у дітей дошкільного (молодшого шкільного) віку;

в) професійно-педагогічне підготування студентів у вищій школі;

г) визначити і впровадити педагогічні умови формування готовності студентів до розвитку гуманістичних цінностей у дітей, експериментально перевірити їхню ефективність.

206. *Проаналізуйте твердження і вкажіть об'єкт дослідження*:

***Відповідь*:**

а) освітній процес у вищій школі;

б) психолого-педагогічні умови адаптації студентів першого курсу до навчання у вищій школі;

в) виявити педагогічні умови, які забезпечують успішну адаптацію студентів першого курсу, та експериментально перевірити їх ефективність шляхом впровадження в освітній процес закладів вищої освіти;

г) проаналізувати наукові літературні джерела, в яких висвітлена проблема адаптації студентської молоді.

207. *Проаналізуйте твердження і вкажіть предмет дослідження*:

***Відповідь*:**

а) освітній процес у вищій школі;

б) педагогічні умови адаптації студентів першого курсу до навчання у вищій школі;

в) виявити педагогічні умови, які забезпечують успішну адаптацію студентів першого курсу, та експериментально перевірити їхню ефективність шляхом впровадження в освітній процес закладів вищої освіти;

г) проаналізувати наукові літературні джерела, в яких висвітлена проблема адаптації студентської молоді.

208. *Проаналізуйте твердження і вкажіть мету дослідження*:

***Відповідь*:**

а) освітній процес у вищій школі;

б) педагогічні умови адаптації студентів першого курсу до навчання у вищій школі;

в) проблеми адаптації студентської молоді;
г) виявити педагогічні умови, які забезпечують успішну адаптацію студентів першого курсу, та експериментально перевірити їхню ефективність шляхом впровадження в освітній процес вищої школи.

209. *Проаналізуйте твердження і вкажіть об'єкт дослідження*:
***Відповідь*:**
а) система вправ як засіб розвитку мовленнєвих умінь дітей;
б) процес навчання у закладі освіти;
в) розробити систему вправ, які сприятимуть розвитку мовленнєвих умінь дітей;
г) проаналізувати психолого-педагогічні джерела з проблеми розвитку мовленнєвих умінь дітей.

210. *Проаналізуйте твердження і вкажіть предмет дослідження*:
***Відповідь*:**
а) процес навчання у закладі освіти (дошкільної, початкової);
б) система вправ як засіб розвитку мовленнєвих умінь дитини;
в) розробити систему вправ, що сприятимуть розвитку мовленнєвих умінь дитини;
г) проаналізувати психолого-педагогічні джерела з проблеми розвитку мовленнєвих умінь дітей.

211. *Проаналізуйте твердження і вкажіть гіпотезу дослідження*:
***Відповідь*:**
а) процес навчання у закладі освіти (дошкільної, початкової);
б) система вправ як засіб розвитку мовленнєвих умінь дитини;
в) рівень розвитку мовленнєвих умінь дитини значно підвищиться, якщо у процесі навчання буде використана система вправ;
г) проаналізувати психолого-педагогічні джерела з проблеми розвитку мовленнєвих умінь дітей.

212. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначено об'єкт дослідження*:
***Відповідь*:**
а) освітній процес у дитячому садку (початковій школі);
б) педагогічні умови інклюзивного навчання дітей з особливими потребами;
в) виявити педагогічні умови, які забезпечують успішне навчання дітей з особливими потребами та шляхом впровадження експериментально перевірити їхню ефективність;
г) проаналізувати наукові літературні джерела, в яких висвітлені питання інклюзивного навчання дітей з особливими потребами.

213. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначений предмет дослідження*:

***Відповідь*:**

а) освітній процес у дитячому садку (початковій школі);
б) педагогічні умови інклюзивного навчання дітей з особливими потребами;
в) виявити педагогічні умови, які забезпечують успішне навчання дітей з особливими потребами, та шляхом впровадження експериментально перевірити їхню ефективність;
г) проаналізувати наукові літературні джерела, в яких висвітлені питання інклюзивного навчання дітей з особливими потребами.

214. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначено об'єкт дослідження*:

***Відповідь*:**

а) професійне підготування педагога (з урахуванням фахового спрямування);
б) підготування студентів до розвитку творчих здібностей дітей;
в) розробити діагностичний інструментарій для визначення готовності студентів до розвитку творчих здібностей дітей;
г) визначити педагогічні умови формування готовності студентів до розвитку творчих здібностей дітей.

215. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначений предмет дослідження*:

***Відповідь*:**

а) професійне підготування педагога (з урахуванням фахового спрямування);
б) підготування студентів до розвитку творчих здібностей дітей;
в) розробити діагностичний інструментарій для визначення готовності студентів до розвитку творчих здібностей дітей;
г) визначити педагогічні умови формування готовності студентів до розвитку творчих здібностей дітей.

216. *Проаналізуйте твердження і вкажіть об'єкт дослідження*:

***Відповідь*:**

а) професійно-педагогічне підготування студентів у вищій школі;
б) формування готовності майбутніх педагогів до розвитку творчого мислення дитини;
в) розробити діагностичний інструментарій для визначення готовності майбутніх педагогів до розвитку творчого мислення дитини;
г) визначити педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до розвитку творчого мислення дитини.

217. *Проаналізуйте твердження і вкажіть предмет дослідження*:

***Відповідь*:**

а) професійно-педагогічне підготування студентів у вищій школі;
б) формування готовності майбутніх педагогів до розвитку творчого мислення дитини;
в) розробити діагностичний інструментарій для визначення готовності майбутніх педагогів до розвитку творчого мислення дитини;
г) визначити педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до розвитку творчого мислення дитини.

218. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначений об'єкт дослідження*:

***Відповідь*:**

а) організування тестового контролю результатів навчання студентів у процесі вивчення фахових дисциплін;
б) діагностування результатів навчання студентів у процесі вивчення фахових дисциплін;
в) розробити завдання для тестового контролю результатів навчання студентів під час вивчення фахових дисциплін;
г) проаналізувати наукові літературні джерела за темою дослідження.

219. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначений предмет дослідження*:

***Відповідь*:**

а) педагогічні умови організування тестового контролю результатів навчання студентів у процесі вивчення фахових дисциплін;
б) діагностування результатів навчання студентів у процесі вивчення фахових дисциплін;
в) розробити завдання для тестового контролю результатів навчання студентів під час вивчення фахових дисциплін;
г) проаналізувати наукові літературні джерела за темою дослідження.

220. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначене завдання дослідження*:

***Відповідь*:**

а) організування тестового контролю результатів навчання студентів у процесі вивчення фахових дисциплін;
б) діагностування результатів навчання студентів у процесі вивчення фахових дисциплін;
в) розробити завдання для тестового контролю результатів навчання студентів під час вивчення фахових дисциплін;
г) процес навчання у вищій школі.

221. *Проаналізуйте твердження і вкажіть завдання дослідження*:

***Відповідь*:**

а) професійне підготування (за спеціальністю);
б) підготування студентів до розвитку мовленнєвих умінь дитини;
в) процес навчання у вищій школі;
г) розробити діагностичний інструментарій, провести педагогічний експеримент та визначити рівень готовності студентів до розвитку мовленнєвих умінь дитини.

222. *Проаналізуйте твердження і вкажіть відповідь, у якій зазначене завдання дослідження*:

***Відповідь*:**

а) професійне підготування (за спеціальністю);
б) підготування студентів до розвитку мовленнєвих умінь математичних здібностей дитини;
в) процес навчання у вищій школі;
г) розробити діагностичний інструментарій, провести педагогічний експеримент та визначити рівень готовності студентів до розвитку математичних здібностей дитини.

223. *Проаналізуйте твердження і вкажіть об'єкт дослідження*:

***Відповідь*:**

а) професійне підготування майбутніх педагогів в умовах магістратури;
б) формування предметних компетенцій майбутніх педагогів в умовах магістратури;
в) розробити модель формування предметних компетенцій майбутніх педагогів в умовах магістратури;
г) перевірити ефективність авторської моделі формування предметних компетенцій майбутніх педагогів в умовах магістратури.

224. *Проаналізуйте твердження і вкажіть гіпотезу дослідження*:

***Відповідь*:**

а) професійне підготування майбутніх педагогів в умовах магістратури;
б) формування предметних компетенцій майбутніх педагогів в умовах магістратури;
в) рівень професійного підготування студентів буде значно вищим, якщо в умовах магістратури реалізувати експериментальну модель формування предметних компетенцій майбутніх педагогів;
г) перевірити ефективність авторської моделі формування предметних компетенцій майбутніх педагогів в умовах магістратури.

? Завдання другого рівня складності

225. *Визначте правильне співвідношення між параметрами наукового апарату педагогічного дослідження та їхніми дефініціями*:

а) *гіпотеза* А Б В Г;
б) *об'єкт* А Б В Г;
в) *завдання* А Б В Г;
г) *актуальність* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — фрагмент дійсності, на який спрямовано практичну або пізнавальну діяльність суб'єкта;
Б — важливість, суттєве значення теми дослідження, її відповідність сучасним потребам певної галузі науки та перспективам розвитку, практичним завданням певної сфери діяльності;
В — сукупність теоретично обґрунтованих припущень, істинність яких потрібно перевірити;
Г — питання, що потребує вирішення на основі певних знань і міркувань, за допомогою невідомої закономірності, властивості або явища.

226. *Визначте правильне співвідношення між параметрами наукового апарату педагогічного дослідження та їхніми дефініціями*:

а) *педагогічна концепція* А Б В Г;
б) *наукова проблема* А Б В Г;
в) *наукова новизна* А Б В Г;
г) *наукові факти* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — теоретичне або практичне питання, що потребує вивчення;
Б — наукові результати, оцінені за такими рівнями: уперше отримане; вдосконалене; набуло розвитку;
В — елементи, що становлять основу наукового знання та відображають об'єктивні властивості речей та процесів;
Г — система поглядів на те чи інше педагогічне явище, процес, спосіб розуміння, тлумачення якихось педагогічних явищ, подій; основоположна ідея педагогічної теорії.

227. *Охарактеризуйте загальноприйняті методологічні параметри* (*науковий апарат*) *педагогічного дослідження на тему "Підготування майбутніх педагогів до організування інклюзивного навчання дітей"*(*відповідно до професійного спрямування*).

228. *Упорядкуйте поняття наукового апарату дослідження та їхні дефініції, зазначаючи в таблиці буквене позначення*:

Поняття	Дефініція поняття наукового апарату дослідження
	різні за змістом і обсягом види науково-дослідницької роботи
	найсуттєвіші, найхарактерніші з практичного чи теоретичного погляду властивості, особливості, ознаки об’єкта, які підлягають безпосередньому аналізу, вивченню
	свідомий цілеспрямований пошук шляхів удосконалення педагогічного процесу з використанням певного наукового апарату, наукових методів
	наукове обґрунтування важливості теми дослідження для педагогічної науки та практики

***Відповідь*:**

а) предмет дослідження; б) завдання дослідження;

в) актуальність дослідження; г) педагогічне дослідження.

229. *Використовуючи в таблиці буквене позначення, впорядкуйте рівні наукової новизни та їх інтерпретацію*:

Рівень	Інтерпретація рівня наукової новизни
	одержані результати деталізують окремі теоретичні або практичні положення, що стосуються досліджуваної проблеми
	одержані результати доповнюють відомі аспекти досліджуваної проблеми
	дослідженню характерні принципово нові ідеї, креативні підходи, що докорінно відрізняються від відомих уявлень у цій науковій царині
	характеристика новизни результатів, одержаних вперше

***Відповідь*:**

а) новизни; б) доповнення; в) конкретизації; г) перетворення.

230. *Використовуючи в таблиці буквене позначення, впорядкуйте функцію гіпотези та її інтерпретацію*:

Функція	Інтерпретація функції гіпотези дослідження
	перехід від незнання до знання, перегляд наявних знань та опис нових, наукове з’ясування явищ і процесів, що дає змогу пізнати нове, невідкрите
	полягає у визначенні обсягу й засобів дій, розробленні плану дослідження, встановленні емпіричних умов і критеріїв, що забезпечує вирішення проблеми
	виявляється в безпосередньому переході від наявних до нових знань, формулюванні нових ідей

***Відповідь*:**

а) евристична; б) прогностична; в) практична.

231. *Позначте в таблиці буквами види гіпотези*

Вид	Характеристика виду наукової гіпотези
	її складниками є твердження, припущення
	її складниками є твердження, припущення, наукове обґрунтування
	гіпотеза ґрунтується на результатах попереднього практичного досвіду
	в основу гіпотези покладені наукові закономірності, методологічні положення, фундаментальні знання та ін.

***Відповідь*:**
а) теоретичні; б) емпіричні; в) трискладові; г) двоскладові.

232. *З'єднайте стрілками методологічний параметр педагогічного дослідження та його дефініцію*:

Завдання дослідження	ідеальне мисленнєве передбачення кінцевого результату
Актуальність дослідження	фрагмент дійсності, на який спрямовано практичну і пізнавальну діяльність дослідника
Мета дослідження	важливість, значущість теми, забезпечення сучасних потреб педагогічної науки і практики
Об'єкт дослідження	різні за змістом і обсягом види науково-дослідницької роботи

233. *З'єднайте стрілками вид гіпотези педагогічного дослідження та його дефініцію*:

Початкова гіпотеза	прийняті в процесі емпіричного дослідження окремі підходи верифікації загальних проблем
Робоча гіпотеза	це гіпотеза, конкурентна робочій; її спростування є підтвердженням робочої гіпотези
Нульова гіпотеза	це гіпотеза, складниками якої є твердження і припущення
Двоскладова гіпотеза	вказує шляхи ймовірного вирішення основної проблеми дослідження

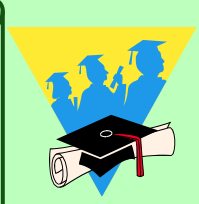

Тема 4

ЕТАПИ І ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Сучасна наука про поетапне моделювання педагогічних досліджень:
   а) моделювання етапів педагогічного дослідження за І. Зайченком;
   б) моделювання етапів педагогічного дослідження за Н. Волковою;
   в) моделювання етапів педагогічного дослідження В. Шейком;
   г) моделювання етапів педагогічного дослідження за В. Ягуповим;
   ґ) моделювання етапів педагогічного дослідження за Ю. Сурміним;
   д) моделювання етапів педагогічного дослідження за М. Поташником;
   е) моделювання етапів педагогічного дослідження за Т. Baumanem, T. Pilch.
2. Обґрунтування загальної схеми та програми проведення науково-педагогічного дослідження.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

1. Обґрунтування загальної схеми та програми проведення науково-педагогічного дослідження (за темою дослідження).

Ключові поняття теми

- *наукова проблема*
- *педагогічне дослідження*
- *параметр*
- *методологічні параметри*
- *науковий апарат дослідження*
- *наукова культура*
- *методологічна культура*
- *етап дослідження*
- *період дослідження*
- *фаза дослідження*
- *програма дослідження*
- *техніка дослідження*
- *верифікація дослідження*
- *пілотажне дослідження*
- *мета дослідження*
- *завдання дослідження*
- *гіпотеза дослідження*
- *наукова новизна дослідження*
- *теоретична значущість*
- *практична значущість*
- *прогноз*
- *прогнозування*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

🕮 *Основна література*:

1. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 618 с.
2. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. Чернігів: ЧДПУ, 2003. 528 с.
3. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с. С. 29.
4. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
5. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.
6. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 560 с.

🕮 *Додаткова література*:

7. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования: учеб. пособ. Киев: МАУП, 2002. 216 с.
8. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
9. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика /пер. с нем. Н.М. Рассказовой. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
10. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
11. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посібник. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
12. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. Київ: Укрвузполіграф, 1990. 239 с.
13. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. 320 с.
14. Pilch T., Bauman T. Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa: Wyd-wo Akademickie "Żak", 2010. 376 s.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Дошкільне виховання*.
3. *Початкова школа*.
4. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
5. *Вища освіта України*.
6. *Вища школа*.
7. *Інтернет-ресурси*.

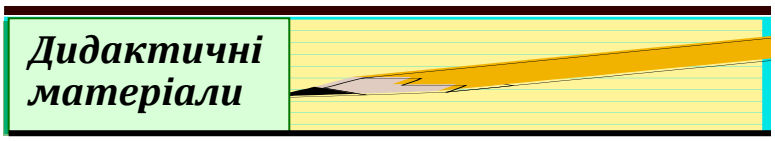

Таблиця 18. Дефініції головних ключових понять теми

Параметр (гр. *παραμτρίω — розміряю, відмірюю*) — величина, що нею характеризують якусь властивість, стан, розмір або форму тощо (*Словник іншомовних слів*). **Параметр** — певна ознака, подія або явище, на основі прояву якого з цілковитою певністю або ймовірністю вище середньої роблять висновок про те, що має місце явище, яке цікавить (*В. Ягупов*)
Прогноз (гр. *πρόγνσις — передбачення*) — науково аргументоване передбачення на основі наявних даних напряму, характеру й особливостей розвитку якогось явища, процесу (*Словник іншомовних слів*)
Прогнозування — складання прогнозу розвитку, становлення, поширення будь-чого (науки, процесу, відносин та ін.) на основі вивчення старанно зібраних даних (*Словник іншомовних слів*)
Етап наукового дослідження (фр. *étape* — окремий момент, стадія розвитку чого-небудь) — загальний шлях (логіка) дослідження проблеми (*Ю. Тарєлкін, В. Цикін*)
Програма — план діяльності, робіт; упорядкована послідовність дії; виклад основних положень і мети діяльності; стислий виклад змісту навчального предмета (*Ю. Сурмін*)
Педагогічна концепція — система поглядів на те чи інше педагогічне явище, процес, спосіб розуміння, тлумачення якихось педагогічних явищ, подій; провідна ідея педагогічної теорії (*С. Гончаренко*)
Верифікація (лат. *verus* — істинний, *facio* — роблю) — поняття, вживане в логіці та методології для позначення процесу встановлення істинності наукових тверджень у результаті емпіричної перевірки (*В. Ягупов*)
Техніка дослідження — встановлений спосіб збирання інформації про об'єкти та явища з метою розв'язання досліджуваної проблеми (*В. Оконь*)
Пілотажні (пробні, попередні) дослідження — дослідження, призначені для попередньої орієнтації дослідника в досліджуваній проблемі, перевірки надійності методики й процедур основного дослідження, алгоритму його організування та проведення (*В. Ягупов*)
Теоретичне пізнання (гр. *θεωρία* — розгляд) — пояснення за допомогою понять, суджень, абстракцій, теорій (*В. Ягупов*)
Емпіричне пізнання (гр. *έμπειρία* — досвід) — це рівень знання, зміст якого головно одержано з досвіду (*В. Ягупов*)
Упровадження — система заходів, спрямованих на застосування результатів досліджень у педагогічній практиці (*В. Ягупов*)

Рис. 18. Моделювання педагогічного дослідження: етапи, програма

Рис. 19. Моделювання етапів педагогічного дослідження (за *І. Зайченком*)

Таблиця 19. Моделювання етапів педагогічного дослідження
(за *Н. Волковою*)

Етап	Характеристика етапу педагогічного дослідження
① ***Визначення проблеми дослідження***	Проблема має бути актуальною, значимою, відображеною в темі дослідження (розпочинаючи педагогічне дослідження, з'ясовують його актуальність, об'єкт, предмет, мету та завдання)
② ***Ґрунтовне і всебічне вивчення наукових фактів, положень, висновків***	Спрямоване на з'ясування під час вивчення літературних джерел головної ідеї, позиції та особливостей наукового доробку з проблеми дослідження (важливо простежити аргументацію інших дослідників, виробити власну думку, сформулювати завдання для вивчення проблеми)
③ ***Вивчення освітньої практики***	Цей етап передбачає аналіз літератури про досвід закладів освіти, з'ясування проблем, які вирішує педагог, типові недоліки у його роботі
④ ***Формулювання гіпотези***	Має бути таким, щоб виявити положення, які потребують перевірки у процесі дослідження
⑤ ***Виконання експериментальної роботи***	З'ясування ознак, властивостей предмета дослідження, вибір методики, процедури дослідження, організування експериментальної роботи за обраною методикою
⑥ З***іставлення експериментальних даних з масовою практикою***	Порівняння одержаних результатів дослідної роботи з відомими в педагогічній практиці, опублікованими в науковій, психолого-педагогічній літературі
⑦ ***Узагальнення результатів дослідження***	Передбачає формулювання наукових висновків, доведення (спростування) гіпотези. Цьому сприяють спеціальні методи: ◆ *контент-аналіз* (для узагальнення змістовної інформації); ◆ *факторний, кореляційний* та ін. (для узагальнення кількісних показників та підтвердження закономірних зв'язків між явищами)
⑧ ***Оформлення результатів дослідження, втілення їх у життя***	Інформативне подання результатів і висновків (графічне і схематичне моделювання, ілюстративне відображення), планування та організування перетворювальних і розвивальних впливів на сутність досліджуваних явищ

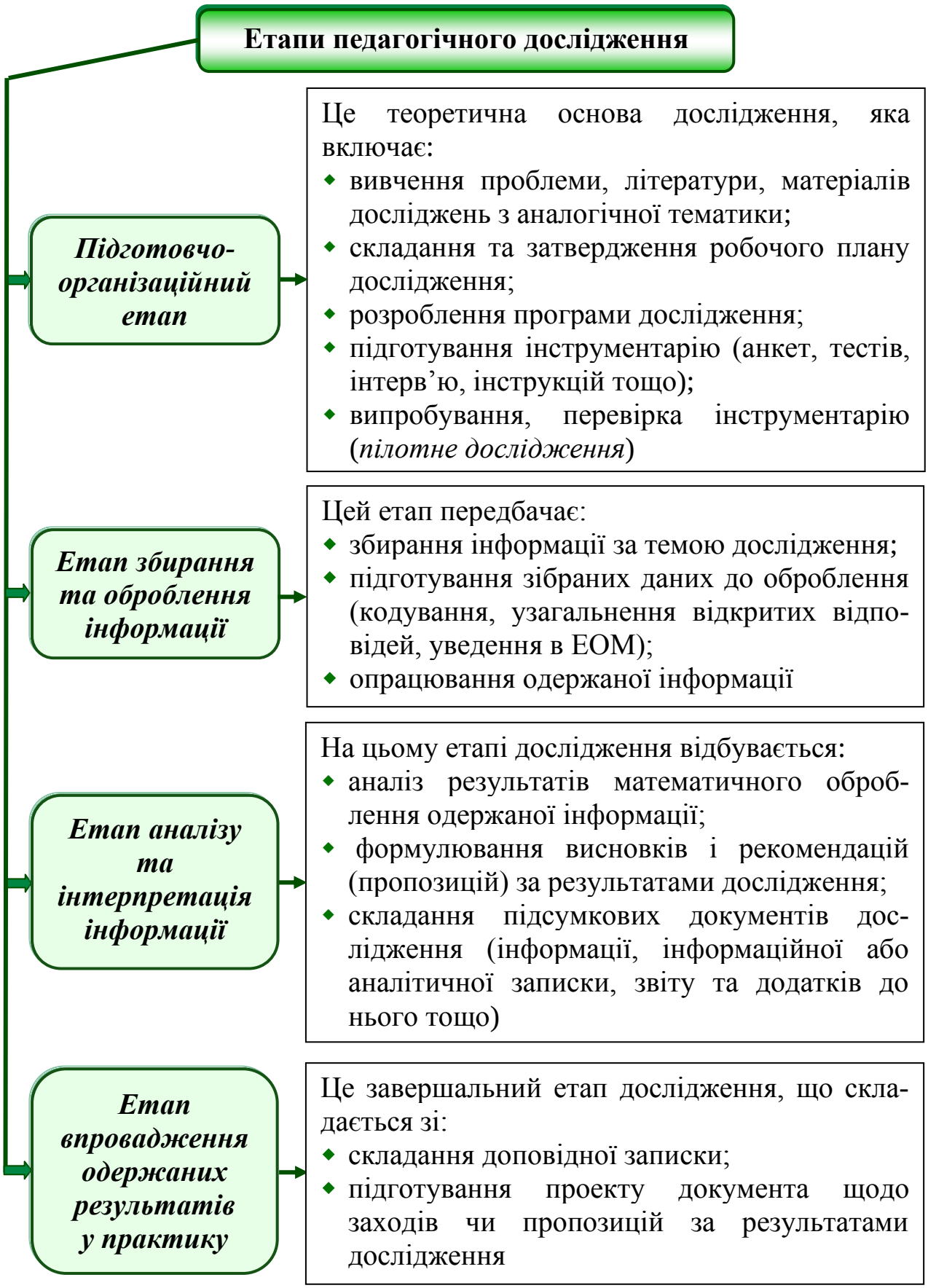

Рис. 20. Моделювання етапів педагогічного дослідження (за *Н. Кушнаренко*, *В. Шейком*)

Рис. 21. Моделювання періодів педагогічного дослідження (за *В. Ягуповим*)

Таблиця 20. Моделювання етапів педагогічного дослідження
(за *Ю. Сурміним*)

Під час проведення наукового дослідження виникає потреба у побудові його попередньої узагальненої моделі, яка давала б змогу бачити основні етапи, процедури, можливі результати. Наукове дослідження можна уявити як процес, що розгортається впродовж декількох етапів. Періодизація дослідження залежить від самого дослідження й зумовлена зручністю його організування і проведення. За кількістю етапів розрізняють різні моделі (триланкову, чотириланкову та ін.)			
Назва етапу		Зміст етапу	Результати
Триланкова модель	***Перший*** етап	Етап програмування та планування дослідження, його підготування	Програма дослідження
	Другий етап	Етап зводиться до наукового дослідження, що передбачає застосування методів до об'єкта дослідження з метою отримання інформації	Дослідницька діяльність
	Третій етап	Етап формування результатів дослідження	Формулювання висновків
Чотириланкова модель	***Програмувальний*** етап	Розроблення методології, методики і техніки дослідження	Програма дослідження
	Інформаційний етап	Застосування методів і техніки для отримання масиву достовірної й репрезентативної інформації	Емпірична інформація
	Аналітичний етап	Аналіз й узагальнення, інформації, теоретизування, описання й пояснення фактів, обґрунтовування тенденцій і закономірностей, виділення кореляційних і причинно-наслідкових зв'язків	Описання й пояснення явища (процесу, об'єкта), що його вивчають
	Практичний етап	Розроблення практичних рекомендацій і технологій	Модель практичного перетворення явища (процесу, об'єкта), що його вивчають

Рис. 22. Моделювання етапів педагогічного дослідження (за *М. Поташником*)

Рис. 23. Моделювання фаз педагогічного дослідження
(за *T. Baumanem, T. Pilch*)

Таблиця 21. Функції програми педагогічного дослідження (за *Ю. Сурміним*)

Під час проведення педагогічного дослідження виникає потреба у побудові його попередньої узагальненої моделі (*програмуванні*), яка давала б змогу визначити основні його етапи, процедури, передбачити можливі результати, а після цього виконувати саме дослідження. **Програмування** — це побудова попередньої узагальненої моделі педагогічного дослідження**. Програма** (гр. *πρόγραμμα* — публічна об'ява, розпорядження) — план діяльності; узагальнена модель педагогічного дослідження; науковий документ дослідження, що є його коротким теоретико-методологічним і організаційно-методичним описанням	
Функції	Характеристика функцій програми
Методологічна	З різноманіття концептуальних підходів і аспектів проблеми дослідження дослідник визначає методологію, яку застосовуватиме (програма дає обґрунтування підходів, принципів, теорій тощо)
Гносеологічна	Знижує рівень невизначеності у розумінні теоретичних аспектів проблеми дослідження після розроблення програми порівняно з розумінням до її розроблення (програма — це визначення своєрідного русла проходження дослідного процесу)
Методична	Передбачає конкретизацію та обґрунтування методів дослідження щодо отримання інформації, її аналізу (програма дає можливість побачити, які методи збирання та аналізу інформації застосовують для вирішення поставлених завдань, їхні переваги тощо)
Моделювальна	Програма є моделлю основних аспектів, етапів і процедур дослідження (нагадує партитуру, за якою дослідник, як музикант, грає мелодію)
Програмувальна	Програма є специфічною моделлю процесу дослідження, що оптимізує й упорядковує діяльність дослідника, виділяючи в ній певні етапи
Нормативна	Наявність програми, побудованої відповідно до її структури, є основоположною вимогою й ознакою науковості дослідження (програма задає нормативні вимоги науки щодо конкретного дослідження)
Організаційна	наявність програми впорядковує дослідження, дає змогу контролювати хід дослідного процесу
Евристична	Забезпечує творчий пошук і отримання нового знання, процес проникнення в суть проблеми дослідження, розкриття глибинних пластів, перехід від незнання до знання, від помилки до істини тощо

Таблиця 22. Структура програми педагогічного дослідження
(за *Н. Кушнаренко*, *Ю. Сурміним*, *В. Шейком*)

Розділ програми	Характеристика розділу
Для виконання педагогічного дослідження дослідник розробляє програму, в якій визначені: проблема, мета, завдання дослідження, методи їхнього вирішення, основні шляхи впровадження в практику очікуваних результатів. Створення програми розпочинається з вибору те*ми* дослідження, виявлення *проблемної ситуації*, розроблення *концепції* дослідження, що окреслює його загальний задум, основну ідею тощо. **Проблемна ситуація** — це суперечність між уявленням про необхідність практичних дій та незнанням шляхів їхнього вирішення	
Методологічний розділ	Цей розділ включає: ◆ вибір *теми* педагогічного дослідження; ◆ виявлення *проблемної ситуації*, яка зумовлює необхідність проведення дослідження (відповідь на питання: *Чому проводять*?); ◆ визначення *об'єкта* дослідження (*Які процеси чи явища необхідно вивчити*?) і *предмета* дослідження (*Які аспекти вивчають*?); ◆ визначення *мети* дослідження (*Чим і для кого буде корисним*?) і *завдань*, виконання яких необхідне для її досягнення (*Що забезпечить досягнення мети*?); ◆ обґрунтування *робочих гіпотез* (припущень щодо окремих зв'язків між елементами об'єкта, а також внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на його стан і розвиток)
Методико-процедурний розділ	Методика має відповідати меті і завданням дослідження, відображати специфіку об'єкта, сприяти розкриттю кількісних і якісних змін у досліджуваних процесах чи явищах. Цей розділ включає: ◆ методику дослідження (перелік і характеристика методів збирання, оброблення та аналізу даних); ◆ шляхи дослідження, аналіз та узагальнення матеріалів (способи групування, таблиці, графіки); ◆ формування вибіркової сукупності (тип вибірки, структура вибіркової сукупності, обсяг вибірки); ◆ укладання плану, визначення етапів дослідження; ◆ узагальнення і загальне оцінення результатів, підготування підсумкових документів за результатами дослідження

Практичний блок

Практичне заняття № 3
МОДЕЛЮВАННЯ ЕТАПІВ І ПРОГРАМИ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (*з урахуванням фахового спрямування*)

***Мета*:** набуття первинних умінь і навичок моделювання етапів педагогічного дослідження.

Алгоритм підготування:

1. Оберіть тему науково-педагогічного дослідження відповідно до своєї спеціалізації.
2. Проаналізуйте підходи у сучасній педагогічній науці до поетапного моделювання педагогічних досліджень.
3. Виберіть один з підходів та доведіть, що Ваш вибір забезпечить ефективність дослідження за темою наукового пошуку (обґрунтування загальної схеми та програми проведення педагогічного дослідження).

Виконання індивідуальних завдань

Моделювання етапів і програми проведення педагогічного дослідження (з урахуванням фахового спрямування).

Рекомендована (основна) література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 618 с.
2. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. Чернігів: ЧДПУ, 2003. 528 с.
3. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
4. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
5. Підласий І.П. Діагностика і експертиза педагогічних проектів: навч. посіб. Київ: Україна, 1998. 343 с.
6. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.
7. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 560 с.

Додаткова (допоміжна) література:

8. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
9. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посібник. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
10. Pilch T., Bauman T. Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa: Wyd-wo Akademickie “Żak”, 2010. 376 s.

Інформаційні ресурси:

Інтернет-ресурси.

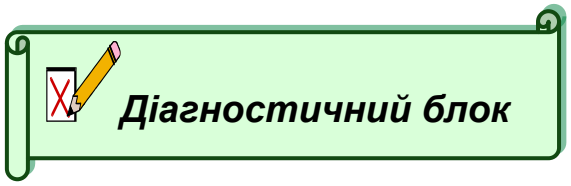

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І САМОКОНТРОЛЮ

? Завдання першого рівня складності

234. *Реалізовуючи завдання дослідження, аспірант здійснив його протягом трьох фаз* (*концептуальна, виконавча та фаза впровадження*). *Хто є автором такого підходу до організування і проведення педагогічних досліджень*?

***Відповідь*:**

а) Н. Волкова; б) І. Зайченко;
в) В. Ягупов; г) Т. Bauman (Т. Бауман).

235. *… у процесі педагогічного дослідження виокремлює концептуальну фазу, виконавчу фазу та фазу впровадження*.

***Відповідь*:**

а) Т. Пільх (Т. Pilch); б) Н. Волкова;
в) І. Зайченко; г) В. Ягупов.

236. *За … , логіка і динаміка дослідницького пошуку дають змогу передбачити реалізацію таких етапів*: *емпіричного, гіпотетичного, експериментально-теоретичного, прогностичного*.

***Відповідь*:**

а) Н. Волковою; б) І. Зайченком;
в) М. Поташником; г) В. Ягуповим.

237. *І. Зайченко в організуванні й проведенні науково-педагогічного дослідження виокремлює такі етапи*:

***Відповідь*:**

а) емпіричний, гіпотетичний, експериментально-теоретичний, прогностичний;
б) підготовчий, реалізаційний, впроваджувальний;
в) констатувальний І порядку; формувальний; констатувальний ІІ порядку;
г) діагностичний; прогностичний; організаційний; практичний.

238. *В організуванні й проведенні наукового пошуку за темою магістерської роботи Ви обрали підхід, українського вченого-педагога І. Зайченка, який виокремлює такі етапи педагогічного дослідження*:

***Відповідь*:**
а) діагностичний; прогностичний; організаційний; практичний; узагальнювальний;
б) підготовчий, реалізаційний, впроваджувальний;
в) констатувальний І порядку; формувальний; констатувальний ІІ порядку;
г) емпіричний, гіпотетичний, експериментально-теоретичний, прогностичний.

239. *В організуванні і проведенні педагогічного дослідження … виокремлює такі три періоди: підготовчий, реалізаційний, впроваджувальний*.
***Відповідь*:**
а) Т. Бауман (T. Bauman); б) І. Зайченко;
в) М. Поташник; г) В. Ягупов.

240. *Зважаючи на підходи … щодо організування і проведення педагогічних досліджень, у процесі реалізації завдань магістерської роботи, студент здійснив дослідження, виокремивши в ньому певні періоди* (*підготовчий, реалізаційний, впроваджувальний*).
***Відповідь*:**
а) Н. Волкової; б) І. Зайченка;
в) В. Шейка; г) В. Ягупова.

241. *За …, при організуванні та проведенні педагогічного дослідження необхідно дотримуватися такої послідовності: визначення проблеми дослідження; ґрунтовне і всебічне вивчення наукових фактів, положень, висновків; вивчення практики певних типів закладів освіти* (*дошкільної, початкової тощо*)*; формулювання гіпотези дослідження; виконання експериментальної роботи; зіставлення експериментальних даних з масовою практикою; узагальнення результатів дослідження; оформлення результатів дослідження, втілення їх у життя.*
***Відповідь*:**
а) Т. Бауман (T. Bauman); б) Н. Волковою;
в) І. Зайченком; г) В. Шейком.

242. *Організовуючи й здійснюючи дослідження за …, студент дотримався такої послідовності*: *визначення проблеми дослідження; ґрунтовне і всебічне вивчення наукових фактів, положень, висновків; вивчення навчально-виховної практики; формулювання гіпотези дослідження; виконання експериментальної роботи; зіставлення експериментальних даних з масовою практикою*; *узагальнення результатів дослідження; оформлення результатів дослідження, втілення їх у життя.*

***Відповідь*:**
а) Н. Волковою; б) І. Зайченком;
в) В. Шейком; г) Т. Bauman (Т. Бауман).

243. *В організуванні і проведенні педагогічного дослідження … виокремлює такі етапи: підготовчо-організаційний; збирання та оброблення інформації; аналіз інформації і підготування висновків; впровадження одержаних результатів у практику*.

***Відповідь*:**
а) Н. Волкова; б) І. Зайченко;
в) В. Шейко; г) В. Ягупов.

244. *У процесі реалізації завдань магістерської роботи студент виконав дослідження, організувавши його в такі етапи: підготовчо-організаційний; збирання та оброблення інформації; аналіз інформації і підготування висновків; впровадження одержаних результатів у практику. Який учений пропонує таку послідовність етапів проведення педагогічних досліджень*?

***Відповідь*:**
а) Н. Волкова; б) І. Зайченко;
в) В. Шейко; г) В. Ягупов.

245. *У процесі реалізації завдань магістерської роботи студент виконав педагогічне дослідження, послідовно виокремивши в ньому діагностичний, прогностичний, організаційний, практичний та узагальнювальний етапи. Хто з дослідників запропонував такий підхід до організування педагогічних досліджень*?

***Відповідь*:**
а) І. Зайченко; б) М. Поташник;
в) І. Підласий; г) В. Ягупов.

246. *Вкажіть етап педагогічного дослідження, в ході якого аналізують джерельну базу, визначають стан розробленості проблеми у науковій літературі; з'ясовують теоретико-методологічні засади за темою дослідження* (*категоріальну сутність ключових понять, типологію, функції тощо*).

***Відповідь*:**
а) прогностичний; б) діагностичний;
в) практичний; г) узагальнювальний.

247. *На цьому етапі аналізують, узагальнюють та інтерпретують результати формувального експерименту; осмислюють теоретичне і практичне значення здійснюваного наукового пошуку; оформляють*

дослідницьку роботу (*відповідно до тих вимог, що поставлені до курсових проектів, бакалаврських, магістерських, дисертаційних та інших видів робіт*). *Це … етап педагогічного дослідження.*

***Відповідь*:**

а) прогностичний; б) діагностичний;

в) практичний; г) узагальнювальний.

248. *На якому етапі педагогічного дослідження визначають гіпотезу, розробляють програму наукового пошуку та експериментальну методику впровадження його результатів*?

***Відповідь*:**

а) прогностичний; б) діагностичний;

в) практичний; г) узагальнювальний.

249. *На цьому етапі обґрунтовують і розробляють експериментальну модель, визначають організаційні умови її впровадження, перевіряють ефективність запропонованих моделей та методики на основі констатувального експерименту. Про який етап педагогічного дослідження йдеться*?

***Відповідь*:**

а) прогностичний; б) організаційний;

в) діагностичний; г) узагальнювальний.

250. *Конкретизацію та обґрунтування методів дослідження щодо отримання інформації, її аналізу передбачає … функція програми*.

***Відповідь*:**

а) методологічна; б) методична;

в) нормативна; г) евристична.

251. *Яка функція програми педагогічного дослідження забезпечує обґрунтування дослідником підходів, принципів, теорій тощо*?

***Відповідь*:**

а) методологічна; б) методична;

в) нормативна; г) евристична.

252. *Яка функція програми педагогічного дослідження обґрунтовує потребу наявності програми, побудованої відповідно до її структури, є основоположною вимогою й ознакою науковості дослідження*?

***Відповідь*:**

а) методологічна; б) методична;

в) нормативна; г) евристична.

253. *Яка функція програми педагогічного дослідження забезпечує творчий пошук і отримання нового знання, процес проникнення в суть проблеми*

дослідження, розкриття глибинних пластів, перехід від незнання до знання, від помилки до істини тощо?

***Відповідь*:**

а) методологічна; б) методична;

в) нормативна; г) евристична.

254. *Яка функція програми педагогічного дослідження передбачає, що після її розроблення знижується рівень невизначеності у розумінні теоретичних аспектів наукового пошуку*?

***Відповідь*:**

а) гносеологічна; б) моделювальна;

в) програмувальна; г) організаційна.

255. *Відповідно до … функції програма педагогічного дослідження є моделлю основних аспектів, етапів і процедур дослідження*.

***Відповідь*:**

а) гносеологічної; б) моделювальної;

в) програмувальної; г) організаційної.

256. *Сутність ... функції програми педагогічного дослідження полягає в тому, що така програма є специфічною моделлю процесу дослідження, яка оптимізує і поетапно впорядковує діяльність дослідника*.

***Відповідь*:**

а) гносеологічної; б) моделювальної;

в) програмувальної; г) організаційної.

257. *Якою функцією програми педагогічного дослідження зумовлено те, що наявність такої програми у дослідника впорядковує дослідження, дає змогу йому чіткіше контролювати хід дослідного процесу*?

***Відповідь*:**

а) гносеологічною; б) моделювальною;

в) програмувальною; г) організаційною.

258. *Який розділ програми проведення педагогічного дослідження включає методи збирання, оброблення та аналізу даних, формування вибіркової сукупності, розроблення інструментарію для збору інформації*?

***Відповідь*:**

а) методологічний; б) методико-процедурний;

в) структурний; г) експериментальний.

259. *Розробляючи програму дослідження за темою магістерської роботи, магістр подав на науковий семінар … розділ програми, який включає*

методи збирання, оброблення та аналізу даних, формування вибіркової сукупності, розроблення інструментарію для збору інформації.

***Відповідь*:**

а) методологічний; б) методико-процедурний;

в) структурний; г) експериментальний.

260. *Розробляючи програму педагогічного дослідження за темою магістерської роботи, магістр подав на науковий семінар … розділ програми, в якому окреслив концептуальні положення* (*вибір теми дослідження; визначення об'єкта, предмета, мети, основних завдань дослідження; обґрунтування робочих гіпотез*), *визначив теоретичні питання, які розглядатиме в роботі.*

***Відповідь*:**

а) методологічний; б) методико-процедурний;

в) структурний; г) експериментальний.

261. *У процесі реалізації завдань наукового пошуку аспірант виконав дослідження, послідовно виокремивши в ньому програмувальний, інформаційний, аналітичний та практичний етапи. Хто з дослідників запропонував такий підхід до організування педагогічних досліджень*?

***Відповідь*:**

а) І. Підласий б) М. Поташник;

в) Ю. Сурмін; г) В. Ягупов.

? Завдання другого рівня складності

262. *Визначте правильне співвідношення між параметрами наукового апарату педагогічного дослідження та їхніми дефініціями*:

а) *прогноз* А Б В Г;

б) *параметр* А Б В Г;

в) *пілотажні дослідження* А Б В Г;

г) *педагогічна концепція* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — величина, що нею характеризують якусь властивість, стан, розмір або форму тощо;

Б — ймовірне, науково обґрунтоване судження про перспективи, можливі стани того чи іншого прогнозу явища у майбутньому і про альтернативні шляхи та терміни їхнього здійснення;

В — призначені для попередньої орієнтації дослідника в досліджуваній проблемі, перевірки надійності методики й процедур основного дослідження, алгоритму його організування та проведення;

Г — система поглядів на те чи інше педагогічне явище, процес, спосіб розуміння, тлумачення якихось педагогічних явищ, подій; основоположна ідея педагогічної теорії.

263. *Визначте правильне співвідношення між параметрами наукового апарату педагогічного дослідження та їхніми дефініціями*:

а) *параметр* А Б В Г;
б) *програма* А Б В Г;
в) *техніка дослідження* А Б В Г;
г) *прогноз* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — встановлений спосіб збирання інформації про об'єкти та явища з метою розв'язання досліджуваної проблеми;
Б — певна ознака, подія або явище, на основі прояву яких з цілковитою певністю або ймовірністю вище середньої роблять висновок про те, що має місце явище, яке цікавить;
В — науково аргументоване передбачення на основі наявних даних напряму, характеру й особливостей розвитку якогось явища, процесу;
Г — виклад основних положень, мети та плану діяльності, робіт; упорядкована послідовність дії.

264. *Визначте правильне співвідношення між параметрами наукового апарату педагогічного дослідження та їхніми дефініціями*:

а) *упровадження* А Б В Г;
б) *прогнозування* А Б В Г;
в) *верифікація* А Б В Г;
г) *теоретичне пізнання* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — передбачення розвитку, становлення, поширення будь-чого (науки, процесу, відносин та ін.) на основі вивчення старанно зібраних даних;
Б — система заходів, спрямованих на застосування результатів досліджень у педагогічній практиці;
В — пояснення за допомогою понять, суджень, абстракцій, теорій;
Г — поняття, вживане в логіці та методології для позначення процесу встановлення істинності наукових тверджень у результаті емпіричної перевірки.

265. *Визначте правильне співвідношення між функціями програми педагогічного дослідження та їхніми характеристиками*:

а) *методологічна функція* А Б В Г Ґ;
б) *гносеологічна функція* А Б В Г Ґ;

в) *програмувальна функція* А Б В Г Ґ;
г) *нормативна функція* А Б В Г Ґ;
ґ) *організаційна функція* А Б В Г Ґ.

***Відповідь*:**

А — програма є специфічною моделлю процесу дослідження, що оптимізує й упорядковує діяльність дослідника, виділяючи в ній певні етапи;

Б — на підставі аналізу різноманіття концептуальних підходів і аспектів проблеми дослідження дослідник обґрунтовує ті підходи, принципи, теорії, які застосовуватиме в своєму дослідженні;

В — наявність програми, побудованої відповідно до її структури, є основоположною вимогою й ознакою дотримання науковості в конкретному дослідженні;

Г — знижує рівень невизначеності у розумінні теоретичних аспектів проблеми дослідження після розроблення програми порівняно з розумінням до її розроблення;

Ґ — наявність програми дає змогу впорядковувати дослідження, контролювати хід дослідного процесу.

266. *Заповніть таблицю, вказуючи буквене позначення функції педагогічного дослідження та її характеристики*:

Функції	Характеристика функцій програми
	передбачає конкретизацію та обґрунтування методів дослідження щодо отримання інформації, її аналізу (програма показує, які методи збирання та аналізу інформації застосовують для вирішення поставлених завдань, їхні переваги тощо)
	програма є моделлю основних аспектів, етапів і процедур дослідження (програма нагадує партитуру, за якою дослідник, як музикант, грає мелодію)
	наявність програми дає можливість впорядковувати дослідження, контролювати хід процесу
	забезпечує творчий пошук і отримання нового знання, процес проникнення в суть проблеми дослідження, розкриття глибинних пластів, перехід від незнання до знання, від помилки до істини тощо

***Відповідь*:**

а) організаційна; б) евристична;
в) моделювальна; г) методична.

267. *Заповніть таблицю, вказуючи відповідне буквене позначення етапу педагогічного дослідження*:

Етап	Характеристика етапу
	Розроблення методології, методики та техніки дослідження, результатом якого є програма дослідження
	Застосування методів і техніки для отримання масиву достовірної та репрезентативної інформації
	Аналіз та узагальнення, інформації, теоретизування, описання і пояснення фактів, обґрунтовування тенденцій і закономірностей, виділення кореляційних і причинно-наслідкових зв’язків
	Розроблення практичних рекомендацій і технологій

***Відповідь*:**
а) аналітичний; б) програмувальний;
в) практичний; г) інформаційний.

268. *Заповніть таблицю, вказуючи буквене позначення етапу педагогічного дослідження*:

Етап	Характеристика етапу
	аналізують джерельну базу і визначають стан розробленості проблеми у педагогічних дослідженнях; з’ясовують теоретико-методологічні засади (категоріальну сутність ключових понять, типологію, функції тощо)
	визначають гіпотезу дослідження; розробляють програму педагогічного пошуку та експериментальну методику впровадження його результатів
	обґрунтовують і розробляють експериментальну модель; визначають організаційні умови її впровадження; перевіряють ефективність запропонованих моделей та методик на основі констатувального експерименту
	впроваджують модель та методику на експериментальних майданчиках (формувальний експеримент); співставивши отримані результати, корегують методику; розробляють методичні рекомендації до впровадження результатів дослідження
	аналізують, узагальнюють та інтерпретують результати формувального експерименту; осмислюють теоретичне і практичне значення здійснюваного педагогічного пошуку; оформляють дослідницьку роботу (відповідно до тих вимог, що поставлені до рефератів, курсових проектів, бакалаврських, магістерських, дисертаційних та інших видів робіт)

***Відповідь*:**
а) прогностичний; б) діагностичний; в) практичний;
г) організаційний; ґ) узагальнювальний.

269. *З'єднайте стрілками етапи педагогічного дослідження та їхні характеристики, запропоновані І. Зайченком*:

Емпіричний етап	Спрямовує дослідника на розв'язання суперечностей між фактичними уявленнями про об'єкт дослідження і необхідністю осягнути його сутність
Гіпотетичний етап	Пов'язаний з подоланням суперечностей між функціональними і гіпотетичними уявленнями про об'єкт дослідження і необхідністю системних уявлень про нього
Експериментально-теоретичний етап	Завершальний етап дослідження, який потребує розв'язання суперечностей між уявленнями про об'єкт дослідження як про цілісне утворення і необхідністю передбачати його розвиток у нових умовах
Прогностичний етап	Дає досліднику функціональне уявлення про дослідження на емпіричному рівні пізнання, виявляє суперечності між реальною освітньою практикою, рівнем наукових знань і потребою осягнути сутність явищ, формулює наукову проблему

270. *Заповніть таблицю, вказуючи буквене позначення понять до наведених дефініцій*:

Поняття	Дефініція
	суперечність між уявленням про необхідність практичних дій та незнанням шляхів їхнього вирішення
	перелік і характеристика методів збирання, оброблення та аналізу даних, шляхів дослідження, узагальнення матеріалів, підготування підсумкових документів дослідження
	дослідження, призначені для попередньої орієнтації дослідника щодо досліджуваної проблеми, перевірки надійності методики й процедур, алгоритму організування та проведення дослідження
	вибір теми; визначення об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження; обґрунтування робочих гіпотез дослідження

***Відповідь*:**

а) методологічний розділ програми дослідження;

б) методико-процедурний розділ програми дослідження;

в) проблемна ситуація;
г) пілотажні (пробні, попередні) дослідження.

271. *З'єднайте стрілками фази педагогічного дослідження та їхні характеристики, запропоновані польськими вченими* (*T. Pilch, T. Bauman*):

Концептуальна фаза	Фаза реалізації дослідження та аналітичного описання його результатів
Виконавча фаза	Завершальна фаза дослідження, що дає змогу передбачати процедуру використання дослідних матеріалів на практиці
Впроваджувальна фаза	Фаза проектування дослідження, яка дає можливість окреслити сферу дослідження

272. *З'єднайте стрілками періоди педагогічного дослідження та їхні характеристики, запропоновані В. Ягуповим*:

Підготовчий період	Дії, що безпосередньо або опосередковано пов'язані з розв'язанням наукової проблеми
Реалізаційний період	Дії дослідника, пов'язані з використанням одержаних результатів у педагогічній практиці
Впроваджувальний період	Дії, що створюють необхідні умови або сприяють досягненню основної мети дослідження

273. *Визначте правильне співвідношення між параметрами наукового апарату педагогічного дослідження та їхніми дефініціями*:

а) *програмування* А Б В Г;
б) *програма* А Б В Г;
в) *упровадження* А Б В Г;
г) *прогноз* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — науковий документ дослідження, що є його коротким теоретико-методологічним і організаційно-методичним описанням;
Б — побудова попередньої узагальненої моделі дослідження;
В — науково аргументоване передбачення на основі наявних даних напряму, характеру й особливостей розвитку якогось явища, процесу;
Г — система заходів, спрямованих на застосування результатів досліджень у педагогічній практиці.

? Завдання третього рівня складності

274. *Упорядкуйте етапи педагогічного дослідження за І. Зайченком та охарактеризуйте їх.*

***Відповідь*:**

275. *Упорядкуйте етапи педагогічного дослідження за Н. Волковою та охарактеризуйте їх.*

***Відповідь*:**

276. *Упорядкуйте етапи педагогічного дослідження за В. Шейком та охарактеризуйте їх.*

***Відповідь*:**

277. *Упорядкуйте етапи педагогічного дослідження за В. Ягуповим та охарактеризуйте їх.*

***Відповідь*:**

278. *Упорядкуйте етапи педагогічного дослідження за М. Поташником та охарактеризуйте їх.*

***Відповідь*:**

279. *Упорядкуйте етапи педагогічного дослідження за Ю. Сурміним та охарактеризуйте їх.*

***Відповідь*:**

280. *Упорядкуйте етапи педагогічного дослідження за Т. Вауманом та охарактеризуйте їх.*

***Відповідь*:**

281. *Розкрийте сутність і функції програми педагогічного дослідження.*

***Відповідь*:**

282. *Охарактеризуйте розділи програми педагогічного дослідження проблеми Вашого наукового пошуку* (*відповідно до професійного спрямування*).

***Відповідь*:**

283. *Оберіть один з підходів до поетапного моделювання педагогічного дослідження і спроектуйте їх на проблему Вашого наукового пошуку* (*відповідно до професійного спрямування*).

***Відповідь*:**

Тема 5

МЕТОДИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Методи науково-педагогічних досліджень (сутність, класифікація).
2. Теоретичні методи (сутність, класифікація, характеристика, вимоги до застосування у науково-педагогічних дослідженнях).
3. Емпіричні методи (сутність, класифікація, характеристика, вимоги до застосування у науково-педагогічних дослідженнях).

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

4. Використання теоретичних методів науково-педагогічних досліджень у розв'язанні актуальних проблем освіти (за темою дослідження).
5. Використання емпіричних методів науково-педагогічних досліджень у розв'язанні актуальних проблем освіти (за темою дослідження).

Ключові поняття теми

- *педагогічне дослідження*
- *науково-дослідна діяльність*
- *метод дослідження*
- *теоретичні методи*
- *емпіричні методи*
- *опитувальні методи*
- *статистичні методи*
- *методи вимірювання й оцінювання*
- *аналіз*
- *синтез*
- *абстрагування*
- *індукція*
- *дедукція*
- *узагальнення*
- *узагальнення незалежних характеристик*
- *класифікація*
- *порівняння*
- *конкретизація*
- *екстраполяція*
- *ідеалізація*
- *формалізація*
- *моделювання*
- *спостереження*
- *бесіда*
- *інтерв'ю*
- *анкетування*
- *тестування*
- *рейтинг*
- *самооцінення*
- *соціометрія*
- *анкета*
- *тест*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

🕮 *Основна література*:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. л-ри, 2003. 316 с.
2. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 618 с.
3. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
4. Ковальчук О., Когут С. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. /за заг. ред. Л. Ковальчук. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 624 с.
5. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
6. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова література*:

7. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
8. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика /пер. с нем. Н.М. Рассказовой. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
9. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
10. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
11. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посібник. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
12. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. 320 с.
13. Тушева В.В. Основи науково-педагогічних досліджень: навч.-метод. посіб. Харків, 2006. 219 с.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Дошкільне виховання*.
3. *Початкова школа*.
4. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
5. *Вища освіта України.*
6. *Вища школа*.
7. *Психологія і педагогіка*.
8. *Інтернет-ресурси*.

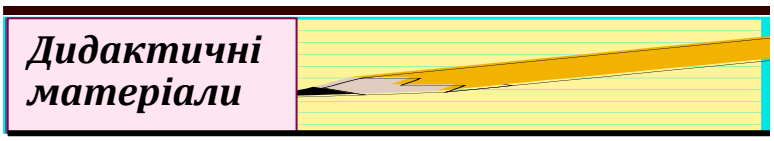

Таблиця 23. Дефініції головних ключових понять теми

Метод науково-педагогічного дослідження — прийом, процедура, операція емпіричного і теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності (*С. Гончаренко*). **Метод науково-педагогічного дослідження** — шлях вивчення психолого-педагогічних процесів формування особистості з метою встановлення об'єктивних закономірностей виховання і навчання (*М. Фіцула*). **Метод педагогічного дослідження** — сукупність прийомів, операцій, спрямованих на вивчення педагогічних явищ і процесів (*З. Курлянд*)
Науковий метод — цілеспрямований підхід, за допомогою якого досягають певної мети, щось пізнають або вивчають (*С. Вітвицька*)
Методика дослідження — процедура, послідовність здійснюваних пізнавальних і перетворюючих дій, операцій та впливів, спрямованих на вирішення дослідницьких завдань (*Н. Волкова*). **Методика дослідження** — сукупність систематизованих прийомів і засобів наукового пошуку у педагогіці, правил і технології їхнього застосування, порядку інтерпретації отриманих результатів (*В. Ягупов*)
Класифікація методів — розподіл методів дослідження залежно від ступеня спільності і зв'язку з теорією і практикою (*В. Тушева*)
Теоретичні методи (гр. *τεωρια — розгляд, дослідження*) — пояснення за допомогою понять, суджень, абстракцій, теорій (*Ю. Сурмін*)
Емпіричні методи (гр. *έμπειρια — досвід*) — такий рівень знання, зміст якого в основному одержаний з досвіду, наприклад: з експериментів, спостережень (*С. Гончаренко*)
Анкета (фр. *enquête* — розслідування) — набір запитань, кожне з яких логічно пов'язане з головним завданням дослідження; складений дослідником список запитань для певного контингенту осіб, відповіді на які є вихідним емпіричним матеріалом для узагальнень (*Н. Волкова*)
Тест (англ. *test* — випробування) — короткочасне стандартизоване випробування, спрямоване на визначення у того, кого досліджують, показників розвитку певних психічних властивостей (*О. Степанов*)
Модель (фр. *modèle*, від лат. *modulus* — міра) — штучно створене для вивчення явище (або предмет, процес, ситуація тощо), аналогічне іншому явищу (предмету, процесу, ситуації тощо) (*В. Тушева*). **Модель** — система елементів, яка відтворює певні частини, зв'язки, функції досліджуваного предмета (*Г. Ковак*)

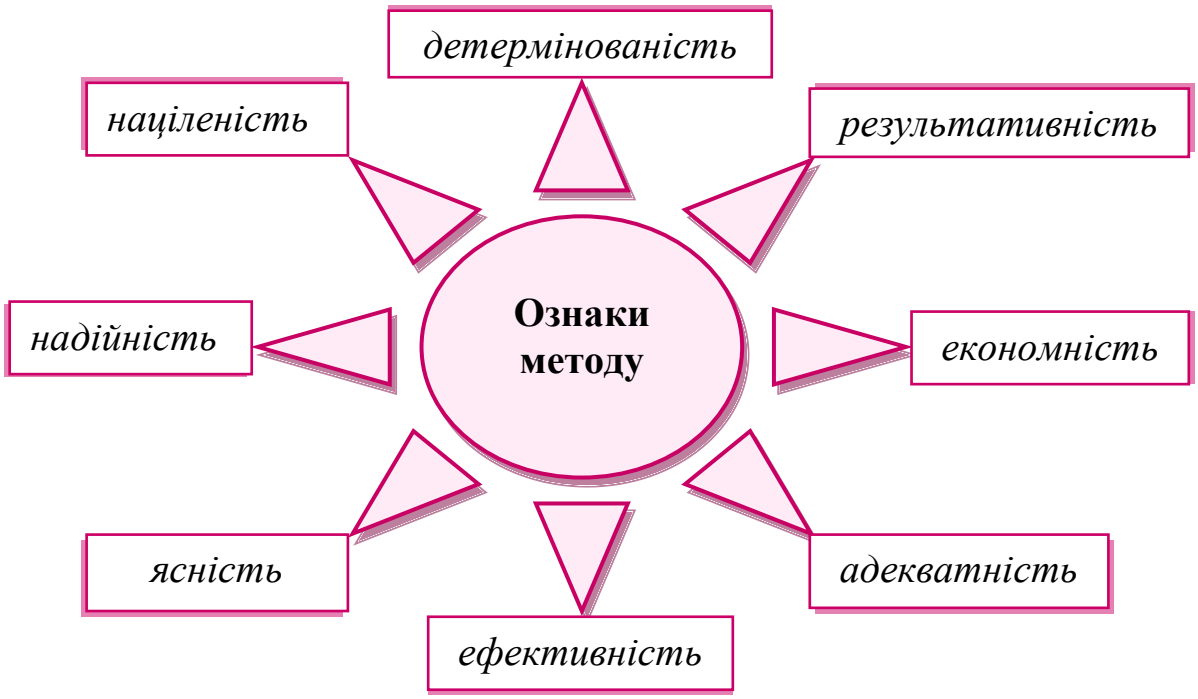

Рис. 24. Характеристики (ознаки) методу педагогічного дослідження (*за О. Крушельницькою, В. Тушевою*)

Рис. 25. Класифікація методів педагогічного дослідження (*за П. Безусом, А. Демківським, О. Крушельницькою, Ю. Сурміним*)

Рис. 26. Класифікація методів педагогічного дослідження

Таблиця 24. Характеристика теоретичних методів
(за *С. Гончаренком*, *Ю. Сурміним*, *В. Тушевою*, *О. Цокур*)

Метод	Характеристика методу
Аналіз (гр. *розклад*)	уявне або фактичне розкладання цілого педагогічного явища чи процесу на частини
Синтез (гр. *складання*)	процес уявного і реального об'єднання різних аспектів, частин у цілісну систему, розгляд цілого як складного, що складається з безлічі елементів
Індукція	формулювання висновків шляхом від конкретного знання до загального
Дедукція	процес пізнання від загального до одиничного (часткового); формулювання висновків шляхом від загального до конкретного знання
Диверсифікація	процес посилення різноманітності підходів до вивчення певної проблеми, обліку різноманітності чинників
Порівняння	зіставлення отриманих результатів дослідження з окресленими цілями
Аналогія (гр. *відповідність*)	подібність загалом відмінних предметів, явищ за певними властивостями, ознаками або відношеннями
Класифікація	логічний розподіл педагогічних фактів, явищ, процесів за притаманною для певної групи ознакою; впорядкування об'єктів за певними ознаками
Систематизація (гр. *поєднання*)	зведення розрізнених знань про явища (предмети) в єдину наукову систему
Ідеалізація	спосіб логічного моделювання, створення поняття про ідеалізовані об'єкти й такі, що реально неможливі
Абстрагування (гр. *віддалення*)	процес мисленнєвого відволікання дослідника від будь-яких ознак, якостей педагогічного явища з метою глибшого його вивчення
Моделювання (гр. *зразок*)	відтворення характеристик певного об'єкта, що створений спеціально для вивчення
Формалізація	опис змістовної сфери (міркувань, доведень тощо) у вигляді формалізованої системи або числення
Екстраполяція	поширення висновків, отриманих зі спостереження над однією частиною явища, на іншу
Конкретизація	надання предмету конкретного вираження
Узагальнення	логічна операція, що дає змогу перейти від одиничного до загального, від менш загального до більш загального судження, знання, оцінки

Рис. 27. Спостереження як метод емпіричного дослідження (за *О. Степановим*, *М. Фіцулою*, *О. Цокур.*, *E. Jarosz*, *E. Wysocką*)

Таблиця 25. Характеристика опитувальних методів
(за *Н. Волковою, С. Гончаренком, В. Тушевою, М. Фіцулою, О. Цокур*)

Метод	Характеристика методу
Бесіда	**Бесіда** — метод отримання інформації за допомогою словесного спілкування, який дає змогу одержати від співрозмовника інформацію, що цікавить дослідника, за допомогою заздалегідь підготовлених запитань. У педагогічних дослідженнях використовують такі ***види*****:** *репродуктивна*, *евристична*, *індивідуальна*, *групова*, *колективна*; *розгорнута*, *коротка* (“*діалогічна*”). До її проведення ставлять такі ***вимоги***: ✓ чітке визначення мети; ✓ планування системи запитань; ✓ динамічність; ✓ створення сприятливої й доброзичливої атмосфери; ✓ виявлення педагогічного такту; ✓ протоколювання бесіди
Інтерв’ю	**Інтерв’ю** — отримання первинної інформації за допомогою усного опитування. Розрізняють такі ***види*****:** *стандартизоване*, *напівстандартизоване*, *нестандартизоване*, *вільне*, *панельне*, *сфокусоване*, *діагностичне*; *індивідуальне*, *групове*; *інтерв’ю думок*, *документальне інтерв’ю*. Під час інтерв’ю ***інтерв’юер*** ставить запитання, ***респондент*** відповідає на них
Анкетування	**Анкетування** — письмове опитування значної кількості учнів (студентів) за певною схемою (анкетою або опитувальним листом). У педагогічних дослідженнях застосовують різні ***види*****:** *суцільне вибіркове*; *усне*, *письмове*; *очне, заочне*, *безпосереднє*, *опосередковане*; *групове*, *індивідуальне*. **Анкета** — набір запитань, що логічно пов’язані з головним завданням дослідження; складений дослідником список запитань, відповіді на які є емпіричним матеріалом. Розрізняють такі ***види*****:** *відкриті*, *закриті*, *змішані*, *напіввідкриті*, *полярні*, *анонімні*, *іменні*, *повні*, *вибіркові*, *особисті*, *заочні*. При їхньому складанні потрібно дотримуватися таких ***вимог*****:** ✓ узгодження запитань з програмою дослідження, завданнями; ✓ розміщення запитань: *прості → складніші → складні → прості*; ✓ ясність формулювання запитань; ✓ однозначність запитань; ✓ чіткість варіантів відповідей (у закритих запитаннях); ✓ достатній простір для відповідей на відкриті запитання

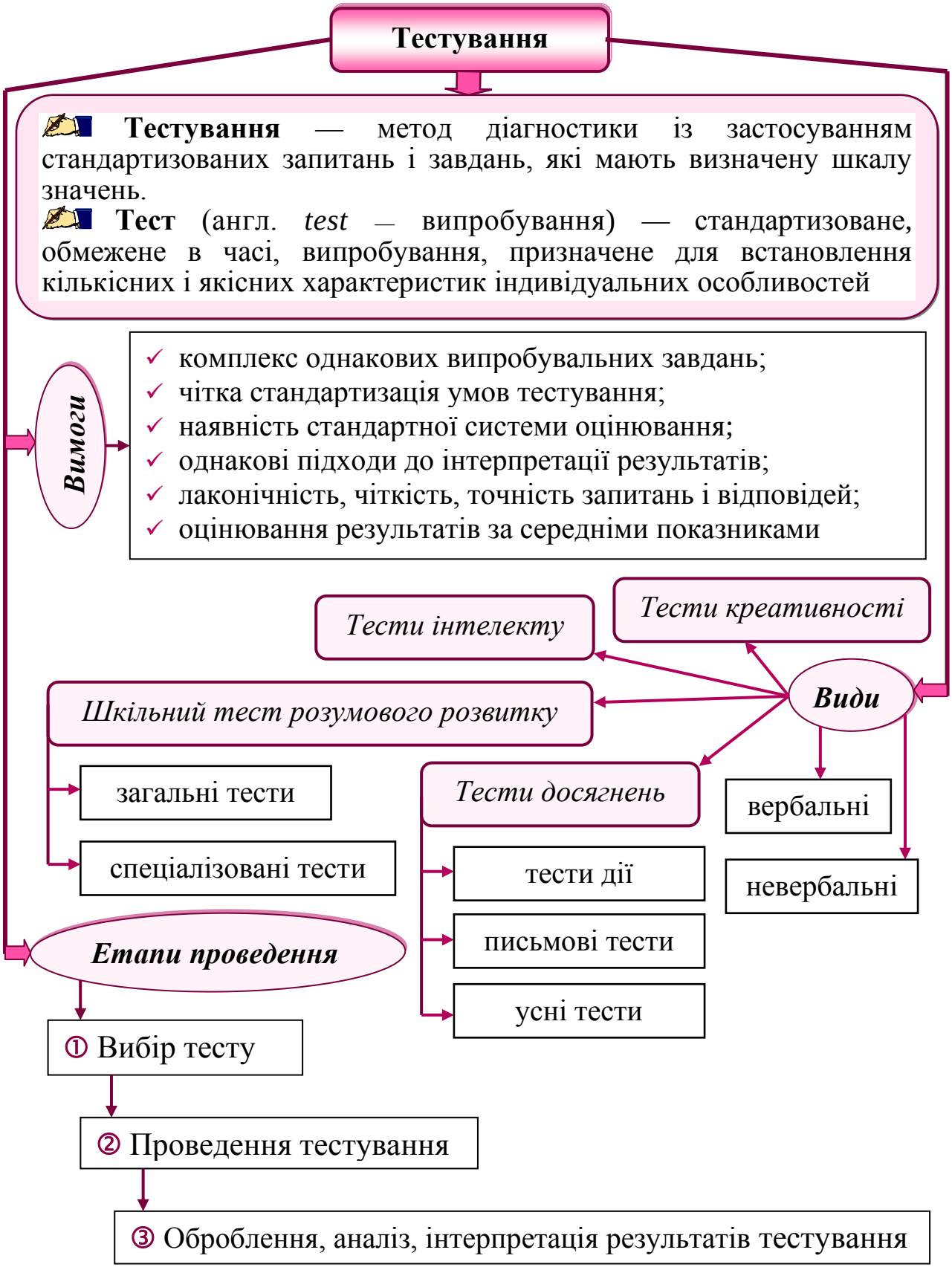

Рис. 28. Тестування як метод емпіричного дослідження
(за *Н. Волковою, С. Гончаренком, О. Степановим, М. Фіцулою, В. Ягуповим*)

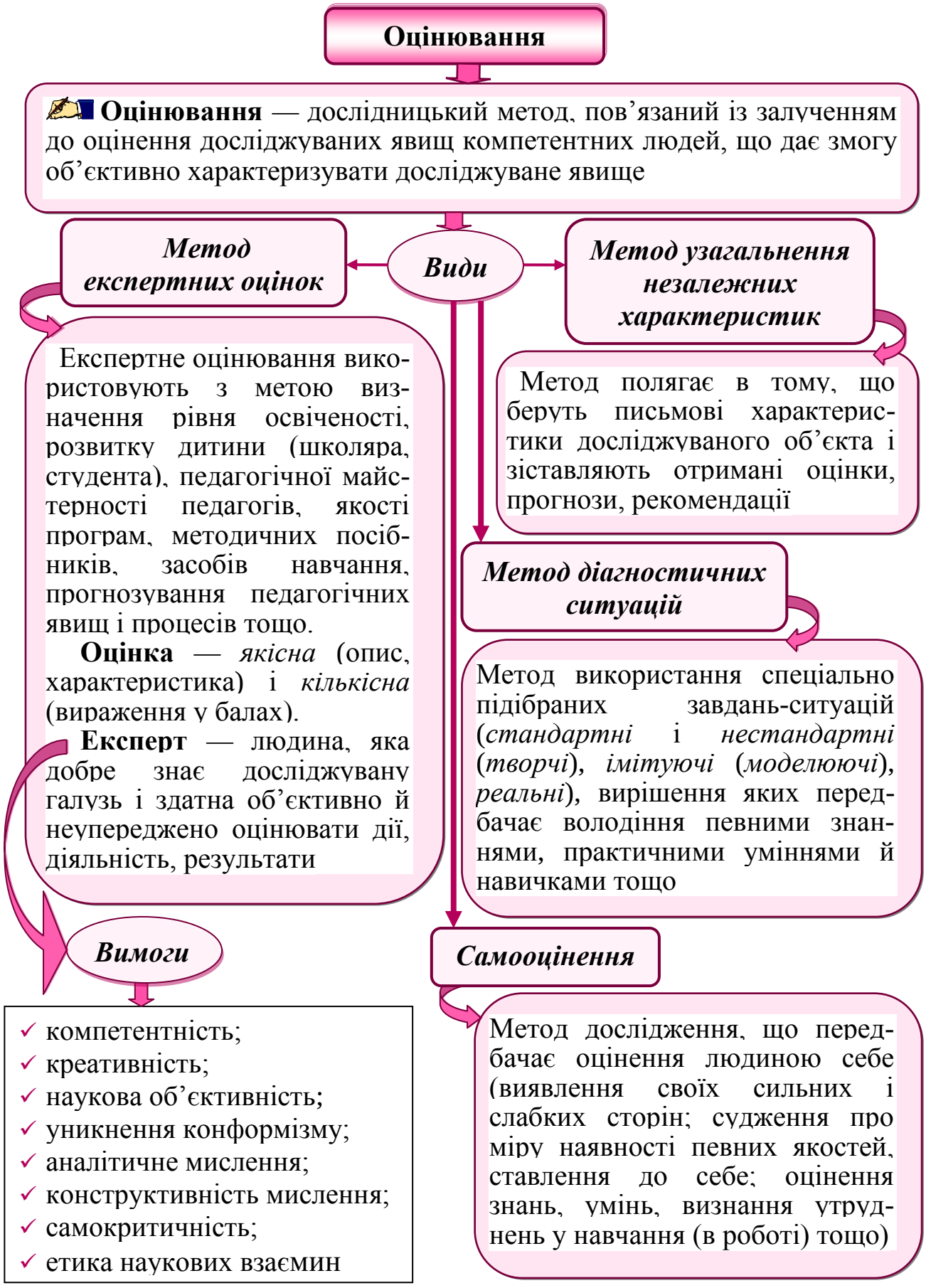

Рис. 29. Оцінювання як метод емпіричного дослідження
(за *Н. Волковою, О. Дубасенюк, Ю. Сурміним, В. Тушевою, М. Фіцулою*)

Таблиця 26. Вивчення педагогічної документації та результатів діяльності (за *Н. Волковою*, *Г. Кловак*, *Ю. Сурміним*, *М. Фіцулою*)

Метод	Характеристика методу
Вивчення педагогічної документації	Це *дослідницький метод*, що дає змогу досліднику аналізувати педагогічну документацію з метою вивчення різних аспектів організування освітнього процесу. Педагогічну документацію умовно поділяють на ***групи*:** ✓ *офіційні документи* (державні постанови з питань освіти, архівні матеріали, листи, періодика та ін.), які дають досліднику інформацію, необхідну для обґрунтування та констатування педагогічних проблем); ✓ *документи, підготовлені без участі дослідника* (протоколи педагогічних рад, засідань кафедр, конференцій, предметних комісій, екзаменів, сценарії виховних заходів, звіти та ін.); ✓ *документи, підготовлені за вимогами дослідника* (творчі роботи, реферати, фіксування поглядів вихователів, учителів і викладачів на певну педагогічну проблему). ***Аналіз документів*:** ◆ *якісний* (опис документів, їхня класифікація та інтерпретація); ◆ *кількісний* аналіз дає можливість визначати кількісні показники (кількості виступів, висловлених ідей і пропозицій тощо)
Вивчення результатів діяльності	Це *дослідницький метод*, що дає змогу досліднику на основі аналізу продуктів діяльності опосередковано вивчати рівень компетентності, сформованість умінь і навичок, інтересів і здібностей, а також зробити висновки про реальні мотиви, потреби, цілі, позиції особистості. Наприклад, *проективні* методи використовують для дослідження результатів розв'язання різних типів ***творчих завдань*:** ✓ *конструктивних* (виконати рисунок, скласти модель, написати оповідання, спроектувати сюжетну побудову, виготовити рухому іграшку тощо); ✓ *додаткових* (придумати закінчення історії, мелодії, рисунка, витинанки тощо); ✓ *експресивних* (інсценувати пісню, придумати сюжет гри, казки); ✓ *рольових* (участь в ігрових ситуаціях, драматизаціях, театралізованих постановах тощо)

Практичний блок

Практичне заняття № 4
ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ У РОЗВ'ЯЗАННІ АКТУАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

***Мета*:** набуття вмінь і навичок з урахуванням фахового спрямування застосовувати теоретичні методи у педагогічних дослідженнях.

Питання, винесені на обговорення:

1. Методи педагогічного дослідження (поняття методу, підходи до класифікації за різними ознаками).
2. Теоретичні методи педагогічного дослідження, вимоги до їхнього застосування у педагогічних дослідженнях.
3. Характеристика окремих теоретичних методів педагогічного дослідження.
4. Виконання практичних завдань на застосування теоретичних методів у педагогічному дослідженні.

◈ Виконання індивідуальних завдань

***Завдання* 1**

1. Проаналізуйте підходи у сучасній педагогічній науці до класифікації методів педагогічних досліджень.
2. Розробіть модель використання теоретичних методів у педагогічних дослідженнях за запропонованою темою.

***Завдання* 2**

За темою своєї науково-дослідної роботи оберіть теоретичні методи й обґрунтуйте доцільність їхнього застосування.

🕮 *Рекомендована* (*основна*) *література*:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. л-ри, 2003. 316 с.

2. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 608 с.
3. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
4. Ковальчук О., Когут С. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. /за заг. ред. Л. Ковальчук. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 624 с.
5. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
6. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с.
7. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /за ред. З.Н. Курлянд. Київ: Знання, 2005. 399 с.
8. Підласий І.П. Діагностика і експертиза педагогічних проектів: навч. посіб. Київ: Україна, 1998. 343 с.
9. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 352 с.
10. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова* (*допоміжна*) *література*:

11. Збірник тестів з курсу “Педагогіка”: навч.-метод. посіб.: у 3 ч. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. 145 с.
12. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
13. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. Київ: Укрвузполіграф, 1990. 239с.
14. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
15. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень: підручник. Київ: Знання, 2007. 220 с.
16. Тверезовська Н.Т., Сидоренко В.К. Методологія педагогічного дослідження: навч. посібник. Київ: Центр учб. л-ри, 2013. 439 с.
17. Pilch T., Bauman T. Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa: Wyd-wo Akademickie “Żak”, 2010. 376 s.

Інформаційні ресурси:

1. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна.
2. *Початкова школа*.
3. *Педагогіка і психологія*.
4. *Рідна школа*.
5. http://pidruchniki.com/19120621/pedagogika/metodologiya_metodi_pedagogichnih_doslidzhen

Практичне заняття № 5
ВИКОРИСТАННЯ ЕМПІРИЧНИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ У РОЗВ'ЯЗАННІ АКТУАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ
(з урахуванням фахового спрямування)

***Мета*:** набуття вмінь і навичок з урахуванням фахового спрямування застосовувати емпіричні методи у педагогічних дослідженнях

Питання, винесені на обговорення:

1. Емпіричні методи педагогічного дослідження, сутність, класифікація.
2. Спостереження, сутність, вимоги, види, застосування.
3. Вивчення документації та результатів педагогічної діяльності.
4. Опитувальні (статистичні) методи педагогічного дослідження.
5. Методи вимірювання та оцінювання. Соціометрія.

◈ Ситуативна навчальна гра (*робота у варіативних парах*)

***Завдання* 1.** Провести інтерв'ю (тема за вибором студента).

Алгоритм підготування:

1. Оберіть тему для дослідження (відповідно до своєї спеціальності).
2. Обдумайте питання для проведення інтерв'ю.
3. Визначте, в кого Ви хочете брати інтерв'ю.
4. Проведіть інтерв'ю та проаналізуйте отримані результати.

◈ Виконання індивідуальних завдань

***Завдання* 2**

Складіть анкету (до 10 питань) та виконайте анкетування серед групи студентів курсу (тема на вибір студента).

***Завдання* 3**

За темою своєї науково-дослідної роботи оберіть необхідні емпіричні методи й обґрунтуйте доцільність їхнього застосування.

🕮 *Рекомендована* (*основна*) *література*:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. л-ри, 2003. 316 с.
2. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 608 с.
3. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.

4. Ковальчук О., Когут С. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. /за заг. ред. Л. Ковальчук. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 624 с.
5. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
6. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с.
7. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /за ред. З. Курлянд. Київ: Знання, 2005. 399 с.
8. Підласий І.П. Діагностика і експертиза педагогічних проектів: навч. посіб. Київ: Україна, 1998. 343 с.
9. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 352 с.
10. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова (допоміжна) література:*

11. Збірник тестів з курсу "Педагогіка": навч.-метод. посіб.: у 3 ч. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. 145 с.
12. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
13. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. Київ: Укрвузполіграф, 1990. 239с.
14. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
15. Тверезовська Н.Т., Сидоренко В.К. Методологія педагогічного дослідження: навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2013. 439 с.
16. Тушева В.В. Основи науково-педагогічних досліджень: навч.-метод. посіб. Харків, 2006. 219 с.
17. Pilch T., Bauman T. Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa: Wyd-wo Akademickie "Źak", 2010. 376 s.

Інформаційні ресурси:

1. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна.
2. *Початкова школа*.
3. *Педагогіка і психологія*.
4. *Вища освіта України*.
5. *Вища школа*.
6. http://pidruchniki.com/19120621/pedagogika/metodologiya_metodi_pedagogichnih_doslidzhen

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І САМОКОНТРОЛЮ

? Завдання першого рівня складності

284. *Метод науково-педагогічного дослідження — це …*

***Відповідь*:**

а) прийом, процедура, операція з емпіричного і теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності;

б) сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення;

в) сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання та перетворення дійсності;

г) процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності процесу виховання, його структуру і механізми, теорію та методику організування освітнього процесу, його зміст, принципи, організаційні методи та прийоми.

285. *У процесі виконання наукової роботи дослідник розробив …, що становить сукупність систематизованих прийомів і засобів наукового пошуку у педагогіці, правил і технології їхнього застосування, порядку інтерпретації отриманих результатів.*

***Відповідь*:**

а) методику дослідження;

б) педагогічне дослідження;

в) методологію дослідження;

г) педагогічну методологію.

286. *Техніка наукового дослідження — це …*

***Відповідь*:**

а) практичні дії, регульовані ретельно розробленими вказівками, які дають змогу одержувати оптимальні, вірогідні факти та відомості;

б) сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення;

в) сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання й перетворення дійсності;

г) процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності, структуру, теорію та методику організування освітнього процесу, його зміст, принципи, організаційні методи і прийоми.

287. *Підпорядкованість досягненню певної мети, розв'язанню поставлених конкретних завдань визначає така характеристика методу дослідження, як …*

***Відповідь*:**

а) детермінованість; б) цілеспрямованість;

в) результативність; г) ясність.

288. *Здатність забезпечувати досягнення певної мети, його ефективність визначає така характеристика методу педагогічного дослідження, як …*

***Відповідь*:**

а) детермінованість; б) результативність;

в) надійність; г) адекватність.

289. *Послідовність використання методу, максимальну його алгоритмізацію визначає така характеристика методу педагогічного дослідження, як …*

***Відповідь*:**

а) надійність; б) результативність;

в) детермінованість; г) адекватність.

290. *Загальнозрозумілість методу, чим один метод відрізняється від іншого, визначає така характеристика методу дослідження, як …*

***Відповідь*:**

а) результативність; б) ясність;

в) детермінованість; г) націленість.

291. *Відповідність логіці дослідження, вивчення певного предмета педагогічної дійсності визначає така характеристика методу дослідження, як …*

***Відповідь*:**

а) ясність; б) адекватність;

в) націленість; г) економність.

292. *Пояснення за допомогою понять, суджень, абстракцій, теорій, що мають загальний характер і містять відомості про закономірності спостережуваних педагогічних явищ, належать до … методів.*

***Відповідь*:**

а) теоретичних; б) емпіричних;

в) практичних; г) математичних.

293. *До … методів педагогічного дослідження відносять методи, що інтерпретують результати наукового пошуку за допомогою понять,*

суджень, абстракцій, теорій, що мають загальний характер і містять відомості про закономірності спостережуваних явищ.

***Відповідь*:**

а) теоретичних; б) емпіричних;

в) практичних; г) математичних.

294. *До теоретичних методів педагогічного дослідження належить …*

***Відповідь*:**

а) аналіз; б) анкетування;

в) бесіда; г) спостереження.

295. *… — це метод педагогічного дослідження, що дає змогу відновлювати цілісність розглядуваного педагогічного явища* (*чи процесу*) *в усьому різноманітті його виявів*.

***Відповідь*:**

а) систематизація; б) синтез;

в) узагальнення; г) аналіз.

296. *… — це метод дослідження, що дає можливість передбачити логічний розподіл педагогічних фактів, явищ, процесів за ознакою, властивою для певної групи*.

***Відповідь*:**

а) порівняння; б) абстрагування;

в) узагальнення; г) класифікація.

297. *Метод теоретичного опису педагогічних явищ через створення змодельованої системи культурно-освітнього середовища, педагогічних ситуацій, в яких може відбуватися діяльність людини, називають …*

***Відповідь*:**

а) реєструванням; б) ранжуванням;

в) шкалуванням; г) моделюванням.

298. *Метою використання методу … є смислове або схематичне подання системи, яка адекватно відображає предмет науково-педагогічного дослідження*.

***Відповідь*:**

а) реєстрування; б) ранжування;

в) шкалування; г) моделювання.

299. *Виконуючи завдання науково-дослідної роботи, студент використав метод …, що полягає у теоретичному описі педагогічних явищ через створення змодельованої системи навчально-виховного середовища, педагогічних ситуацій, в яких може відбуватися діяльність дитини*.

***Відповідь*:**
а) моделювання; б) реєстрування;
в) шкалування; г) ранжування.

300. *Метод моделювання дає змогу передбачити …*
***Відповідь*:**
а) виявлення певної якості в явищах та її кількості (наприклад, кількості студентів з достатнім і високим рівнем педагогічної культури);
б) смислове або схематичне подання системи, яка адекватно відображає предмет дослідження;
в) присвоєння балів або інших цифрових показників досліджуваним об'єктам чи їхнім характеристикам, що визначають рівні (наприклад, визначення рівня навчальних досягнень дитини);
г) присвоєння об'єктам кількісних значень відповідно до визначених правил і норм (наприклад, коефіцієнт IQ).

301. *Процес мисленнєвого відволікання дослідника від будь-яких ознак, якостей педагогічного явища, від самого явища з метою глибшого його вивчення забезпечує метод…*
***Відповідь*:**
а) порівняння; б) абстрагування;
в) узагальнення; г) класифікації.

302. *З метою ґрунтовнішого дослідження всього педагогічного явища чи процесу, його уявно або фактично розкладають на частини. Так розкладати ціле на частини дає можливість метод …*
***Відповідь*:**
а) аналізу; б) дедукції;
в) синтезу; г) індукції.

303. *… — це формулювання висновків у процесі педагогічного дослідження шляхом міркування від загального до конкретного*.
***Відповідь*:**
а) аналіз; б) дедукція;
в) індукція; г) синтез.

304. *Формулювати висновки у процесі педагогічного дослідження шляхом міркування від конкретного до загального дає змогу метод …*
***Відповідь*:**
а) індукції; б) дедукції;
в) аналізу; г) синтезу.

305. *Застосовуючи метод … у процесі теоретичного опрацювання літературних джерел, на підставі отриманих конкретних знань дослідник зробив у магістерській роботі узагальнення, вивів власні теоретичні положення тощо*.

***Відповідь*:**

а) аналізу; б) індукції;

в) синтезу; г) дедукції.

306. *… методи — це такий рівень знання, зміст якого головно одержано з досвіду* (*зі спостережень та експериментів*) *під час науково-педагогічного дослідження*.

***Відповідь*:**

а) емпіричні; б) теоретичні;

в) практичні; г) математичні.

307. *До емпіричних методів педагогічного дослідження відносять …*

***Відповідь*:**

а) аналіз; б) анкетування;

в) індукцію; г) порівняння.

308. *До емпіричних методів педагогічного дослідження відносять*:

***Відповідь*:**

а) аналіз; б) дедукцію;

в) бесіду; г) узагальнення.

309. *До емпіричних належить … метод*.

***Відповідь*:**

а) абстрагування; б) інтерв'ю;

в) порівняння; г) індукція.

310. *… — це організоване дослідження педагогічного процесу в природних умовах; умисне, систематичне і цілеспрямоване сприйняття психолого-педагогічних явищ*.

***Відповідь*:**

а) педагогічний експеримент; б) бесіда;

в) анкетування; г) спостереження.

311. *Опосередковане, пряме, відкрите, закрите, самоспостереження — це види …*

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) інтерв'ю;

в) спостереження; г) тестування.

312. *Проводячи педагогічне дослідження, дослідник* (*магістр, аспірант, педагог та ін.*) *має дотримуватися низки вимог: природність умов дослідження; ведення щоденника; точне визначення об'єкта і предмета дослідження; вироблення конкретних критеріїв оцінення досліджуваних ознак; чіткість і тривалість дослідження тощо*. *Про який метод йдеться*?

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) інтерв'ю;

в) спостереження; г) бесіду.

313. *… — це процес споглядання студентом* (*педагогом*) *внутрішніх психічних процесів з одночасним спостереженням за їхніми зовнішніми виявами*.

***Відповідь*:**

а) пряме спостереження;

б) опосередковане спостереження;

в) самоспостереження;

г) закрите спостереження.

314. *… — це спостереження, за якого дослідник безпосередньо не бере участь у досліджуваному процесі, а діє через інших учасників дослідження або використовує допоміжні засоби* (*наприклад, електронну пошту, систему Moodle тощо*).

***Відповідь*:**

а) безпосереднє; б) опосередковане;

в) самоспостереження; г) пряме.

315. *Досліджуючи педагогічні умови формування інформаційної культури майбутніх педагогів, дослідник застосував метод … спостереження, за якого він безпосередньо не бере участь у досліджуваному процесі, а використав можливості мережевих технологій.*

***Відповідь*:**

а) безпосереднього; б) опосередкованого;

в) самоспостереження; г) прямого.

316. *… спостереження — це вид педагогічного спостереження, за якого діти дошкільного віку* (*школярі, студенти та ін.*) *знають, що дослідник спостерігає за їхньою діяльністю, поведінкою тощо.*

***Відповідь*:**

а) опосередковане; б) відкрите;

в) самоспостереження; г) закрите.

317. *Вивчаючи пізнавальну активність дітей, дослідник безпосередньо бере участь у процесі дослідження. Вкажіть вид спостереження.*

***Відповідь*:**

а) опосередковане; б) закрите;

в) самоспостереження; г) пряме.

318. *Вкажіть рядок, у якому зазначені опитувальні* (*статистичні*) *методи педагогічного дослідження.*

***Відповідь*:**

а) педагогічний експеримент, анкетування, бесіда;

б) спостереження, інтерв'ю, тестування;

в) самоспостереження, педагогічний експеримент, тестування;

г) анкетування, бесіда, інтерв'ю.

319. *До опитувальних методів педагогічного дослідження відносять …*

***Відповідь*:**

а) педагогічний експеримент; б) спостереження;

в) моделювання; г) анкетування.

320. *До опитувальних* (*статистичних*) *методів науково-педагогічного дослідження відносять …*

***Відповідь*:**

а) педагогічний експеримент; б) спостереження;

в) самоспостереження; г) метод бесіди.

321. *Використовуючи … у педагогічному дослідженні, дослідник має дотримуватися низки вимог, зокрема: планування системи запитань* (*основні й додаткові*)*; відповідність системи запитань індивідуальним особливостям вихованців, її динамічність; створення сприятливої й доброзичливої атмосфери для відвертої розмови, обміну думками під час спілкування; виявлення педагогічного такту*.

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) експеримент;

в) бесіду; г) спостереження.

322. *У взаємодії з дітьми педагог використав метод отримання інформації за допомогою словесного спілкування, який дав змогу за допомогою заздалегідь підготовлених запитань одержати інформацію, що його цікавила. Який метод дослідження застосував педагог-дослідник*?

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) тестування;

в) спостереження; г) бесіду.

323. *Досліджуючи проблему формування комунікативної культури майбутнього педагога, аспірант отримав первинну інформацію за допомогою усного опитування студентів. Який метод науково-педагогічного дослідження він використав*?

***Відповідь*:**

а) інтерв'ю; б) спостереження;

в) тестування; г) реєстрування.

324. … *— це особа, яка ставить запитання під час інтерв'ю.*

***Відповідь*:**

а) інтерв'юер; б) респондент;

в) кореспондент; г) досліджуваний.

325. … *— це особа, яка організовує інтерв'ю, ставить запитання під час його проведення.*

***Відповідь*:**

а) інтерв'юер; б) респондент;

в) експерт; г) досліджуваний.

326. … *— це особа, яка відповідає на запитання під час інтерв'ю.*

***Відповідь*:**

а) інтерв'юер; б) респондент;

в) експерт; г) дослідник.

327. *Стандартизоване, вільне, панельне, сфокусоване, діагностичне — це види …*

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) бесіди;

в) інтерв'ю; г) тестування.

328. … *— це інтерв'ю, нерегламентоване темою, формою бесіди, при проведенні якого запитання формулюють відповідно до конкретної ситуації.*

***Відповідь*:**

а) вільне; б) стандартизоване;

в) діагностичне; г) фокусоване.

329. *Досліджуючи проблему формування культури спілкування майбутніх педагогів, магістр отримав первинну інформацію за допомогою усного опитування студентів, задаючи їм відкриті й закриті запитання. Який вид інтерв'ю він використав*?

***Відповідь*:**

а) опосередковане; б) стандартизоване;

в) напівстандартизоване; г) вільне.

330. *Вивчаючи проблему формування педагогічної культури студентів, дослідник застосував багаторазове інтерв'ю одних і тих самих респондентів з одних і тих самих питань через певні проміжки часу. Який вид інтерв'ю він використав у дослідженні*?

***Відповідь*:**

а) стандартизоване; б) діагностичне;

в) панельне; г) фокусоване.

331. *… — це інтерв'ю, що дає змогу отримати інформацію про властивості особистості та проникнути у внутрішній світ дитини, зрозуміти її проблеми.*

***Відповідь*:**

а) вільне; б) стандартизоване;

в) діагностичне; г) фокусоване.

332. *З метою вивчення сформованості дослідницької компетентності студентів викладач проаналізував проведене ними … інтерв'ю, що передбачало короткочасну бесіду задля отримання інформації про конкретну проблему* (*процес, явище, реакцію респондента на задану дію*). *Яке інтерв'ю проводили студенти за дорученням викладача*?

***Відповідь*:**

а) фокусоване; б) діагностичне;

в) панельне; г) стандартизоване.

333. *Проводячи педагогічне дослідження, дослідник* (*магістр, аспірант, педагог та ін.*) *має дотримуватися низки вимог: узгодження запитань з програмою дослідження, завданнями; ясність формулювання запитань, їхня однозначність; чіткість варіантів відповідей* (*у закритих запитаннях*)*; достатній простір для відповідей на відкриті запитання тощо*. *Про який метод йдеться*?

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) бесіду;

в) інтерв'ю; г) спостереження.

334. *Використовуючи … у педагогічному дослідженні, дослідник має дотримуватися низки вимог, зокрема: узгоджувати запитання з програмою дослідження, завданнями; чітко, зрозуміло і однозначно формулювати запитання; у закритих запитаннях передбачати чіткі варіанти відповідей; відводити достатньо місця для відповідей на відкриті запитання тощо*.

***Відповідь*:**
а) анкетування; б) бесіду;
в) інтерв'ю; г) спостереження.

335. *Під час виконання завдань магістерської роботи студент використав … . Водночас він урахував такі вимоги: узгодження запитань з програмою дослідження, завданнями; ясність формулювання запитань, їхня однозначність; чіткість варіантів відповідей* (*у закритих запитаннях*)*; достатній простір для відповідей на відкриті запитання*.

***Відповідь*:**
а) анкетування; б) бесіду;
в) інтерв'ю; г) спостереження.

336. *Визначаючи рівень культури професійного спілкування майбутніх педагогів, дослідник письмово опитав значну кількість студентів за певною схемою* (*опитувальним листом*). *Який метод педагогічного дослідження застосував дослідник*?

***Відповідь*:**
а) спостереження; б) інтерв'ю;
в) анкетування; г) бесіда.

337. *Суцільне, індивідуальне, вільне, очне, усне, заочне — це види …*

***Відповідь*:**
а) анкетування; б) інтерв'ю;
в) бесіди; г) тестування.

338. *… — це набір запитань* (*тверджень*)*, кожне з яких логічно пов'язане з головним завданням науково-педагогічного дослідження; складений дослідником список запитань опитувальника для певного контингенту осіб, відповіді на які є вихідним емпіричним матеріалом для узагальнень*?

***Відповідь*:**
а) анкета; б) довідник;
в) структура; г) тест.

339. *Розробляючи … для проведення дослідження, магістр урахував, що це набір запитань* (*тверджень*)*, кожне з яких логічно пов'язане з головним завданням педагогічного дослідження; складений дослідником список запитань опитувальника для певного контингенту осіб, відповіді на які є вихідним емпіричним матеріалом для узагальнень*.

***Відповідь*:**
а) анкету; б) структуру;
в) тест; г) методичну розробку.

340. *Вкажіть вид анкет, у яких особа, відповідаючи на поставлене запитання, сама формулює відповідь*:

***Відповідь*:**

а) відкриті; б) змішані;
в) полярні; г) закриті.

341. *Досліджуючи проблему розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів* (*за фахом*), *дослідник запропонував студентам стандартизовані запитання і завдання, які мають визначену шкалу значень. Який метод діагностування він застосував*?

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) бесіду;
в) інтерв'ю; г) тестування.

342. *… — це короткочасне стандартизоване випробування, спрямоване на визначення у того, кого досліджують, показників розвитку певних психічних властивостей, особистісних якостей*.

***Відповідь*:**

а) тест; б) спостереження;
в) анкета; г) опитування.

343. *… вперше в Україні розробив завдання для тестового контролю навчальних досягнень дітей з читання.*

***Відповідь*:**

а) І. Булах; б) К. Інгенкамп;
в) І. Підласий; г) Я. Чепіга.

344. *Методики, за допомогою яких визначають рівень конкретних знань, навичок, умінь особистості, належать до тестів …*

***Відповідь*:**

а) інтелекту; б) досягнень;
в) креативності; г) діяльності.

345. *Вкажіть відповідь, у якій зазначені тести досягнень*.

***Відповідь*:**

а) тести дії; письмові тести; усні тести;
б) шкали вимірювання Д. Векслера; тест Р. Кеттелла;
в) методики, розроблені Дж. Гілфордом, Е. Торренсом для вивчення та оцінення творчих здібностей особистості;
г) загальні тести; інтелектуальні тести; спеціалізовані тести.

346. *З метою дослідження сформованості професійної компетентності студентів дослідник застосував тестування, що дало йому змогу оцінити*

рівень засвоєння студентами ключових понять, провідних ідей теми, елементів навчальної програми, способів дій у межах навчальної дисципліни, а також виявити прогалини. Які тести він використав?

***Відповідь*:**

а) загальні тести; б) спеціалізовані тести;

в) інтелектуальні тести; г) креативні тести.

347. *… — це сукупність методик, призначених для вивчення й оцінювання розумових здібностей особистості дитини*.

***Відповідь*:**

а) тести діяльності; б) тести досягнень;

в) тести інтелекту; г) тести креативності.

348. *Сукупність методик, за якими вивчають і оцінюють творчі здібності особистості, належить до тестів …*

***Відповідь*:**

а) діяльності; б) досягнень;

в) інтелекту; г) креативності.

349. *Тести … призначені для вивчення та оцінення творчих здібностей особистості, аналізу творчого мислення за різними критеріями* (*чіткість, гнучкість і логічність мислення, чуттєвість до проблем, оригінальність, винахідливість, конструктивність під час їхнього вирішення та ін*.).

***Відповідь*:**

а) інтелекту; б) діяльності;

в) досягнень; г) креативності.

350. *За допомогою виховних тестів у педагогічних дослідженнях визначають профіль вихованості особистості дитини, під яким розуміють…*

***Відповідь*:**

а) перелік якостей особистості;

б) досягнутий рівень розвитку діагностованих якостей особистості;

в) виховну діяльність педагога;

г) виховну майстерність педагога.

351. *… — людина, яка добре знає досліджувану галузь і здатна об'єктивно й неупереджено оцінювати дії, діяльність, результати*.

***Відповідь*:**

а) експерт; б) інтерв'юер;

в) респондент; г) кореспондент.

352. *Проективними методами дослідження вивчають результати різноманітних творчих завдань дітей. У якому рядку зазначені конструктивні творчі завдання для дітей*?

***Відповідь*:**

а) участь в ігрових ситуаціях, інсценізаціях пісень, театралізованих постановах тощо;
б) придумати закінчення історії, мелодії, малюнка тощо;
в) інсценувати пісню, придумати сюжет гри;
г) намалювати малюнок, виготовити рухому іграшку тощо.

353. *У педагогічних дослідженнях широко впроваджують проективні методи, які дають змогу аналізувати результати різноманітних творчих завдань дітей. У якому рядку зазначені конструктивні творчі завдання для дітей*?

***Відповідь*:**

а) участь в ігрових ситуаціях, інсценізаціях пісень, театралізованих постановах тощо;
б) придумати закінчення історії, мелодії, малюнка тощо;
в) інсценувати пісню, придумати сюжет гри;
г) намалювати малюнок, написати оповідання, скласти модель тощо.

354. *За допомогою проективних методів досліджують результати різноманітних творчих завдань дітей. У якому рядку зазначені рольові творчі завдання для дітей*?

***Відповідь*:**

а) участь в ігрових ситуаціях, інсценізаціях пісень, театралізованих постановах тощо;
б) придумати закінчення історії, мелодії, малюнка тощо;
в) інсценувати пісню, придумати сюжет гри;
г) намалювати малюнок, написати оповідання тощо.

355. *Проективні методи використовують у педагогічних дослідженнях з метою аналізу результатів різноманітних творчих завдань дітей. У якому рядку зазначені експресивні творчі завдання для дітей*?

***Відповідь*:**

а) участь в ігрових ситуаціях, інсценізаціях пісень, театралізованих постановах тощо;
б) придумати закінчення історії, мелодії, малюнка тощо;
в) інсценувати пісню, придумати сюжет гри;
г) виконати малюнок, написати оповідання, виготовити рухому іграшку, витинанку тощо.

356. *Проективні методи використовують у педагогічних дослідженнях з метою аналізу результатів різноманітних творчих завдань дітей. У якому рядку зазначені додаткові творчі завдання для дітей*?

***Відповідь*:**

а) участь в ігрових ситуаціях, інсценізаціях пісень, театралізованих постановах тощо;
б) придумати закінчення історії, мелодії, малюнка, витинанки тощо;
в) інсценувати пісню, придумати сюжет гри;
г) виконати малюнок, написати оповідання тощо.

357. *Проективні методи використовують у педагогічних дослідженнях з метою аналізу результатів різноманітних творчих завдань дітей. У якому рядку зазначені конструктивні творчі завдання для дітей*?

***Відповідь*:**

а) участь в ігрових ситуаціях, інсценізаціях пісень, театралізованих постановах тощо;
б) придумати закінчення історії, мелодії, малюнка тощо;
в) інсценувати пісню, придумати сюжет гри;
г) виконати малюнок, скласти модель споруди (будинку, замку та ін.), спроектувати сюжетну побудову (ігровий майданчик для дітей, вулицю тощо).

358. *Використовуючи цей метод у педагогічних дослідженнях, вивчають особові справи дітей, журнали, зошити, творчі роботи, виготовлені ними предмети, характеризують індивідуальні особливості дітей, їхнє ставлення до навчання, рівень засвоєння знань, сформованості вмінь і навичок. Про який метод йдеться*?

***Відповідь*:**

а) метод вивчення навчальної документації та дитячих робіт;
б) вивчення продуктів діяльності;
в) метод рейтингу;
г) педагогічне тестування.

359. *Метод … — це метод дослідження, за якого використовують систему процедур* (*аналіз особистих документів, офіційних матеріалів, продуктів діяльності*), *спрямованих на збір, систематизацію, аналіз і тлумачення продуктів діяльності людини.*

***Відповідь*:**

а) вивчення продуктів діяльності;
б) реєстрування;
в) спостереження;
г) рейтингу.

360. *Досліджуючи проблему розвитку критичного мислення дітей, магістр застосував метод …, що передбачає проведення системи науково-дослідних процедур, спрямованих на збір, систематизацію, аналіз і тлумачення різних видів діяльності дітей* (*навчально-пізнавальної, ігрової, спортивної тощо*).

***Відповідь*:**

а) вивчення продуктів діяльності;

б) реєстрування;

в) спостереження;

г) рейтингу.

361. *За Н. Флендерсом, "аналіз взаємодії" педагога* (*вихователя, вчителя, логопеда, менеджера*) *з дітьми призначений для*:

***Відповідь*:**

а) оцінення праці педагога;

б) визначення рейтингу педагога;

в) реєстрування діяльності дітей;

г) фіксування подій у групі (класі) та їхньої послідовності.

362. *Яке оцінювання в педагогічних дослідженнях полягає в тому, що за заздалегідь заданою формою беруть письмові відгуки* (*характеристики*) *досліджуваного об'єкта* (*дитини, родини, класу, групи і т. ін.*) *і зіставляють отримані оцінки, прогнози, рекомендації*?

***Відповідь*:**

а) самооцінка;

б) метод узагальнення незалежних характеристик;

в) формувальний експеримент;

г) метод діагностуючих ситуацій.

363. *У якому рядку правильно зазначені етапи розроблення педагогічних експертних систем*?

***Відповідь*:**

а) ідентифікація, верифікація, концептуалізація, формалізація;

б) формалізація, виконання, тестування, верифікація;

в) концептуалізація, формалізація, виконання, тестування, експериментальне впровадження у закладах освіти;

г) ідентифікація, концептуалізація, формалізація, виконання, тестування, експериментальне впровадження у закладах освіти.

? Завдання другого рівня складності

364. *Використовуючи метод бесіди у педагогічному дослідженні, важливо враховувати такі вимоги*:
Відповідь:
а) чітке визначення мети;
б) планування системи запитань (основні й додаткові);
в) узгодженість запитань з індивідуальними особливостями вихованців, її динамічність;
г) створення сприятливої й доброзичливої атмосфери для відвертої розмови, обміну думками;
ґ) виявлення педагогічного такту;
д) протоколювання.

365. *Визначте співвідношення між такими категоріями та їхніми дефініціями*:
а) *педагогічне дослідження* А Б В Г;
б) *метод педагогічного дослідження* А Б В Г;
в) *методологія педагогічного дослідження* А Б В Г;
г) *методика педагогічного дослідження* А Б В Г.

***Відповідь*:**
А — прийом, процедура, операція емпіричного і теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності;
Б — сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання та перетворення дійсності;
В — сукупність систематизованих прийомів та засобів наукового пошуку у педагогіці, правил і технології їхнього застосування, інтерпретації результатів;
Г — процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності процесу виховання, його структуру і механізми, теорію й методику організування освітнього процесу, його зміст, принципи, організаційні методи та прийоми.

366. *Яких вимог має дотримуватися дослідник, використовуючи анкетування у педагогічному дослідженні*?

***Відповідь*:**
а) узгодження запитань з програмою дослідження, завданнями;
б) вилучення “зайвих” та відбору необхідних запитань;
в) дотримання правил розвитку теми;
г) ясність формулювання запитань, їхня однозначність;
ґ) чіткість варіантів відповідей (у закритих запитаннях);
д) достатній простір для відповідей на відкриті запитання.

е) однозначність всіх елементів вибору в часі, частоті подій, згоди чи незгоди (“*так*” чи “ні”) із запропонованими варіантами відповідей;

367. *Визначте співвідношення між такими методами та їхніми дефініціями*:

а) *аналіз* А Б В Г;
б) *дедукції* А Б В Г;
в) *синтез* А Б В Г;
г) *індукції* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — на підставі конкретних знань роблять узагальнені висновки, правила тощо;
Б — уявне або фактичне розкладання цілого педагогічного явища чи процесу на частини;
В — відновлювання цілісності розглядуваного педагогічного явища чи процесу в усьому різноманітті його виявів;
Г — формулювання висновків шляхом міркування від загального до конкретного.

368. *Упорядкуйте вид методу та його сутність, зазначену в таблиці*:

Вид	Сутність методу
	логічний розподіл педагогічних фактів, явищ, процесів за притаманною для певної групи ознакою
	полягає в зіставленні отриманих результатів дослідження з наміченими цілями, зі станом об’єкта до початку дослідження, що дає змогу простежити динаміку досліджуваного явища
	є логічною операцією, в результаті якої відбувається перехід від одиничного до загального, від менш загального до більш загального судження, знання, оцінки
	є процесом мисленнєвого відволікання дослідника від будь-яких ознак, якостей педагогічного явища, від самого явища з метою глибшого вивчення його

***Відповідь*:**

а) порівняння; б) абстрагування;
в) узагальнення; г) класифікація.

369. *З якими вимогами має бути узгоджений метод спостереження?*

***Відповідь*:**

а) природність (ті, за ким спостерігають, не повинні знати про це);
б) ведення щоденника спостереження;
в) точне визначення об’єкта і предмета спостереження (найбільш важливі риси особистості, колективу);

г) обмеження дослідником мінімальних ознак, які є предметом спостереження;
ґ) вироблення дослідником конкретних критеріїв оцінення цих ознак;
д) чіткість і тривалість спостереження;
е) проведення спостереження в лабораторних умовах.

370. *До методів педагогічного дослідження підберіть види, на які їх поділяють, заповніть вільні комірки такого фрейму*:

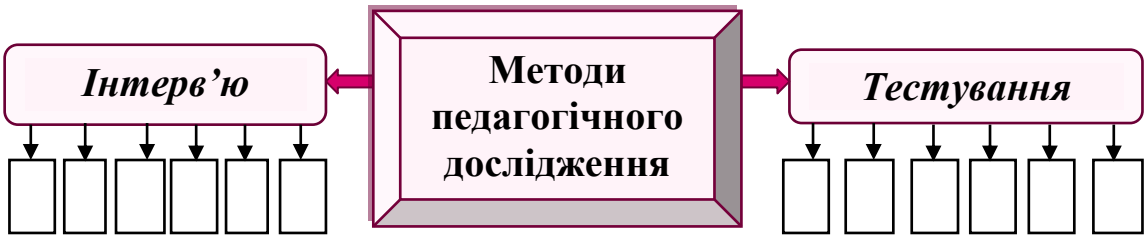

***Відповідь*:**
а) досягнень; б) стандартизоване;
в) креативності; г) вільне; ґ) діагностичне;
д) інтелекту; е) панельне; є) сфокусоване.

371. *Позначте літерами види педагогічного спостереження*:

Вид	Характеристика виду
	дослідник безпосередньо бере участь у досліджуваному процесі, діє разом з учасниками дослідження
	не передбачена безпосередня участь дослідника у процесі, який вивчають
	процес споглядання внутрішніх психічних процесів з одночасним спостереженням за їхніми зовнішніми виявами
	спостережувані знають, що дослідник спостерігає за їхньою діяльністю, поведінкою тощо
	спостережувані не знають, що дослідник спостерігає за їхньою діяльністю, поведінкою тощо

***Відповідь*:**
а) опосередковане; б) пряме; в) закрите;
г) самоспостереження; ґ) відкрите.

372. *До методів педагогічного дослідження підберіть види, на які їх поділяють, заповніть вільні комірки такого фрейму*:

***Відповідь*:**
а) стандартизоване; б) пряме; в) відкрите; г) діагностичне;
ґ) опосередковане; д) закрите; е) панельне; є) сфокусоване;
ж) безпосереднє; з) вільне; и) самоспостереження.

373. *Упорядкуйте види анкетування та їхні дефініції*:

Суцільне	відбувається пряма взаємодія дослідника з досліджуваним
Усне	опитуванням охоплюють великі групи
Вибіркове	опитують певну групу учасників
Очне	в опитуванні бере участь група осіб
Заочне	в опитуванні беруть участь окремі особи
Групове	дослідник розсилає анкети поштою, контактує з опитуваним по телефону тощо
Індивідуальне	проводять бесіду: запитання дослідника — відповідь опитуваного

374. *Упорядкуйте види інтерв'ю та їхні дефініції*:

Вільне	формулювання запитань та їхня послідовність визначені заздалегідь
Стандартизоване	отримання інформації про особистість, що дає змогу проникнути у її внутрішній світ та зрозуміти проблеми
Напівстандартизоване	багаторазове інтерв'ю одних і тих самих респондентів з одних і тих самих питань через певні проміжки часу
Діагностичне	короткочасна бесіда з метою отримання інформації про конкретну проблему, реакцію респондента на задану дію
Панельне	план опитування містить відкриті й закриті запитання
Сфокусоване	не регламентоване темою та формою бесіди, запитання формулюють відповідно до конкретної ситуації

375. *До методів педагогічного дослідження підберіть види, на які їх поділяють, заповніть вільні комірки такого фрейму*:

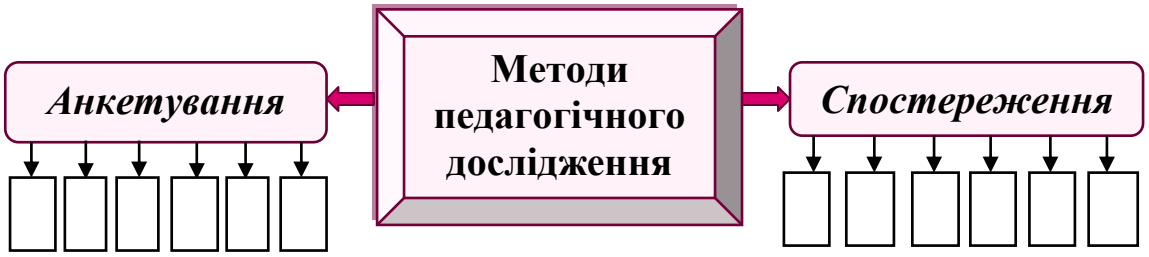

***Відповідь*:**
а) відкрите; б) закрите; в) самоспостереження;
г) суцільне; ґ) пряме; д) індивідуальне; е) усне;
є) групове; ж) заочне; з) опосередковане; и) очне;

376. *Упорядкуйте види анкет та їхні дефініції, зазначаючи буквене позначення*:

Вид	Дефініція анкети
	досліджуваний сам формулює відповідь на поставлене запитання
	до поставлених запитань пропонують варіанти готових відповідей на вибір опитуваного
	крім вибраної з готових відповідей, можна висловити й власну думку;
	потребують вибору однієї з полярних відповідей типу “так” чи “ні”, “добре” чи “погано” та ін.
	до запропонованого переліку ймовірних відповідей досліджуваний може додати свої

***Відповідь*:**
а) відкриті; б) змішані; в) полярні;
г) закриті; ґ) напіввідкриті.

377. *Позначте літерами педагогічну документацію*:

Група	Опис педагогічної документації
	протоколи педагогічних рад, засідань кафедр, конференцій, предметних комісій, екзаменів, сценарії виховних заходів, звіти та ін.
	державні постанови з питань освіти, архівні матеріали, листи, періодика та ін. (вони дають досліднику інформацію, необхідну для обґрунтування та констатування різних педагогічних проблем)
	реферати, творчі роботи, особиста думка учителя, вихователя, викладача про педагогічну проблему

***Відповідь*:**
а) офіційні документи;

б) документи, підготовлені без участі дослідника;
в) документи, підготовлені за вимогами дослідника;

378. *Визначте відповідність між головними ознаками методу та їхніми характеристиками*:

Ясність	загальнозрозумілість методу (цим один метод відрізняється від іншого)
Націленість	послідовність використання методу, максимальна його алгоритмізація
Детермінованість	відповідність методу логіці вивчення певного предмета педагогічної дійсності
Адекватність	підпорядкованість методу досягненню певної мети, розв'язанню певних конкретних завдань
Результативність	здатність методу забезпечувати досягнення певної мети, його ефективність

379. *Класифікуйте методи педагогічного дослідження за*:
А) *рівнем пізнання —*
Б) *характером пізнавальної дії —*
***Відповідь*:**
а) теоретичні; б) евристичні; в) ілюстративні;
г) проблемні; ґ) емпіричні; д) дослідні; е) креативні.

380. *Класифікуйте методи педагогічного дослідження за*:
А) *методологією дослідження —*
Б) *способом організування дослідження —*
***Відповідь*:**
а) загальнонаукові; б) прогностичні;
в) конкретно-наукові; г) теоретичні;
ґ) методи кількісного оброблення;
д) методи якісного оброблення;
е) метод експертних оцінок.

381. *Класифікуйте методи педагогічного дослідження за*:
А) *рівнем теоретичного пізнання —*
Б) *рівнем емпіричного пізнання —*
***Відповідь*:**
а) теоретичні; б) аналіз; в) тестування;
г) анкетування; ґ) емпіричні; д) індукція;

е) абстрагування; є) порівняння; ж) інтерв'ю;
з) спостереження; и) узагальнення; і) бесіда.

382. *Упорядкуйте методи та їхні дефініції, позначаючи їх літерами*:

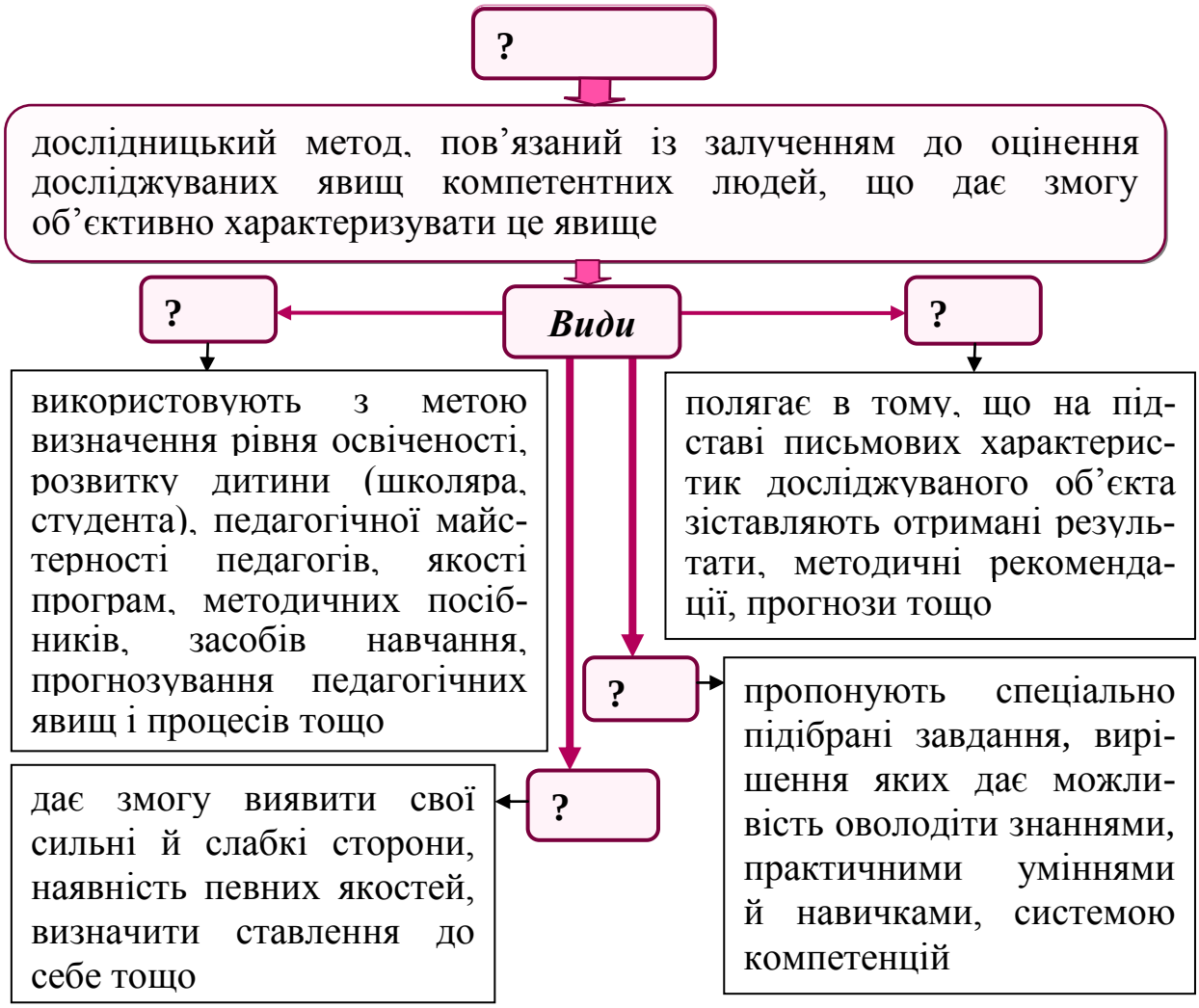

***Відповідь*:**
а) метод діагностичних ситуацій; б) оцінювання;
в) метод узагальнення незалежних характеристик;
г) метод експертних оцінок; г) самооцінка.

383. *Класифікуйте методи педагогічного дослідження за*:
А) *рівнем теоретичного пізнання* —
Б) *рівнем емпіричного пізнання* —
***Відповідь*:**
а) теоретичні; б) тестування; в) бесіда;
г) анкетування; г) аналогія; д) дедукція;
е) спостереження; є) емпіричні; ж) інтерв'ю;
з) екстраполяція; и) синтез; і) конкретизація.

384. *Проективні методи використовують для дослідження результатів*

розв'язання різних типів творчих завдань. Упорядкуйте типи творчих завдань та їхні характеристики

Типи	Характеристика творчих завдань
	участь в ігрових ситуаціях, інсценізаціях пісень, театралізованих постановах тощо
	виконати малюнок, написати оповідання, спроектувати модель будиночка, виготовити рухому іграшку тощо
	придумати закінчення оповідання, історії, малюнка, витинанки, мелодії тощо
	інсценувати пісню, придумати сюжет оповідання, гри тощо

***Відповідь*:**
а) конструктивні; б) додаткові;
в) експресивні; г) рольові.

385. *Позначаючи літерами, впорядкуйте методи та їхні дефініції*:

***Відповідь*:**
а) проективні; б) додаткові; в) рольові;
г) експресивні; г) конструктивні;
д) вивчення результатів діяльності.

? Завдання третього рівня складності

386. *Класифікуйте методи педагогічного дослідження.*
***Відповідь*:**

387. *Охарактеризуйте теоретичні методи педагогічного дослідження.*
***Відповідь*:**

388. *Охарактеризуйте метод спостереження.*
***Відповідь*:**

389. *Охарактеризуйте метод бесіди.*
***Відповідь*:**

390. *Охарактеризуйте метод анкетування.*
***Відповідь*:**

391. *Охарактеризуйте метод тестування.*
***Відповідь*:**

392. *Охарактеризуйте метод інтерв'ю.*
***Відповідь*:**

393. *Охарактеризуйте головні ознаки методів педагогічного дослідження.*
***Відповідь*:**

394. *Охарактеризуйте метод вивчення педагогічної документації.*
***Відповідь*:**

395. *Охарактеризуйте метод вивчення результатів діяльності.*
***Відповідь*:**

396. *До теми "Розвиток культури професійного спілкування майбутніх викладачів" підберіть методи педагогічного дослідження та обґрунтуйте доцільність їхнього використання.*
***Відповідь*:**

397. *До теми "Особистісна самореалізація майбутнього викладача у культурно-освітньому середовищі університету" підберіть методи педагогічного дослідження та обґрунтуйте доцільність їхнього використання.*
***Відповідь*:**

398. *До теми "Підготування майбутніх педагогів до викладацької діяльності в умовах магістратури" підберіть методи педагогічного дослідження та обґрунтуйте доцільність їхнього використання.*
***Відповідь*:**

Тема 6

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Педагогічний експеримент, його сутність.
2. Особливості педагогічного експерименту як методу наукового дослідження. Вимоги до його організування.
3. Види педагогічного експерименту.
4. Етапи проведення педагогічного експерименту.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

5. Використання педагогічного експерименту у розв'язанні актуальних проблем освіти (за темою дослідження).

Ключові поняття теми

- *експеримент*
- *психолого-педагогічний експеримент*
- *експериментальна ситуація*
- *експериментальна методика*
- *альтернативна методика*
- *традиційна методика*
- *контрольна група* (К; КГ)
- *експериментальна група* (Е; ЕГ)
- *паралельні групи*
- *констатувальний експеримент*
- *формувальний експеримент*
- *перевірювальний експеримент*
- *діагностичний експеримент*
- *псевдопаралельний експеримент*
- *творчо-перетворювальний експеримент*
- *творчий експеримент*
- *науковий експеримент*
- *педагогічний експеримент*
- *контрольний експеримент*
- *природний експеримент*
- *лабораторний експеримент*
- *польовий експеримент*
- *пілотажний експеримент*
- *пошуковий експеримент*
- *паралельний експеримент*
- *послідовний експеримент*
- *перехресний експеримент*
- *етапи*
- *функції*
- *чинники*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

🕮 *Основна література*:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. л-ри, 2003. 316 с.
2. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 618 с.
3. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. Чернігів: ЧДПУ, 2003. 528 с.
4. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
5. Фіцула М. Педагогіка: посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
6. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.
7. Ягупов В.В. Педагогіка: посіб. Київ: Либідь, 2002. 560 с.

🕮 *Додаткова література*:

8. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования: учеб. пособ. Киев: МАУП, 2002. 216 с.
9. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
10. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
11. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
12. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посібник. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
13. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. 320 с.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Дошкільне виховання*.
3. *Початкова школа*.
4. *Рідна школа*.
5. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
6. *Вища освіта України.*
7. *Вища школа*.
8. *Психологія і педагогіка*.
9. *Інтернет-ресурси*.

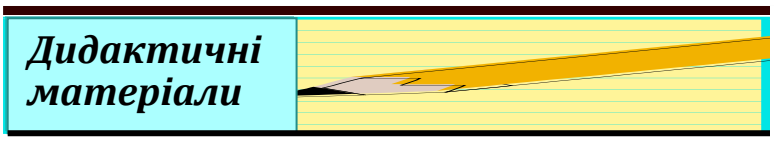

Таблиця 27. Дефініції головних ключових понять теми

Експеримент (лат. *experimentum* — випробовую) — дослід, спроба здійснити щось уперше; один з основних методів науки, дослідження, в якому вивчення явищ відбувається за допомогою доцільно вибраних або штучно створених умов (*Словник іншомовних слів*). **Експеримент** — метод збирання фактів у спеціально створених умовах, які забезпечують активний прояв необхідних психічних явищ (*М. Фіцула*). **Експеримент** — метод наукового пізнання, що передбачає цілеспрямований процес отримання об'єктивних даних щодо сутності, динаміки, особливостей існування та розвитку досліджуваних явищ і процес (*І. Маноха*). **Експеримент** — такий метод вивчення педагогічної дійсності, за яким дослідник активно і цілеспрямовано впливає на неї завдяки створенню штучних умов або використанню природних умов, необхідних для виявлення відповідної властивості (*О. Дубасенюк*)
Педагогічний експеримент — науково визначений дослід, або спостереження досліджуваного явища у спеціально створених умовах, що дають змогу стежити за його перебігом, керувати ним, відтворювати щоразу при повторенні цих умов (*С. Вітвицька*). **Педагогічний експеримент** — дослідницька діяльність з метою вивчення причинно-наслідкових зв'язків у педагогічних явищах, яка передбачає дослідне моделювання педагогічного явища й умов його функціонування; активний вплив дослідника на педагогічні явища; вимірювання результатів педагогічного впливу і взаємодії (*І. Зайченко*). **Педагогічний експеримент** — комплексний багатокомпонентний метод дослідження, призначений для об'єктивної та доказової перевірки вірогідності гіпотези, теоретичних конструкцій, уточнення окремих висновків наукової теорії, який є ієрархічно організованим і контрольованим процесом науково-педагогічної діяльності (*Е. Панасенко*)
Психолого-педагогічний експеримент — комплексний метод дослідження, який забезпечує науково-об'єктивну і доказову перевірку правильності обґрунтованої на його початку гіпотези (*С. Гончаренко*)
Науковий експеримент — це метод пізнання шляхом наочно-практичного перетворення об'єкта з метою верифікації гіпотез (*Ю. Сурмін*)
Експериментальна ситуація — сукупність умов, за яких проводять експеримент (*Н. Кушнаренко, В. Шейко*)

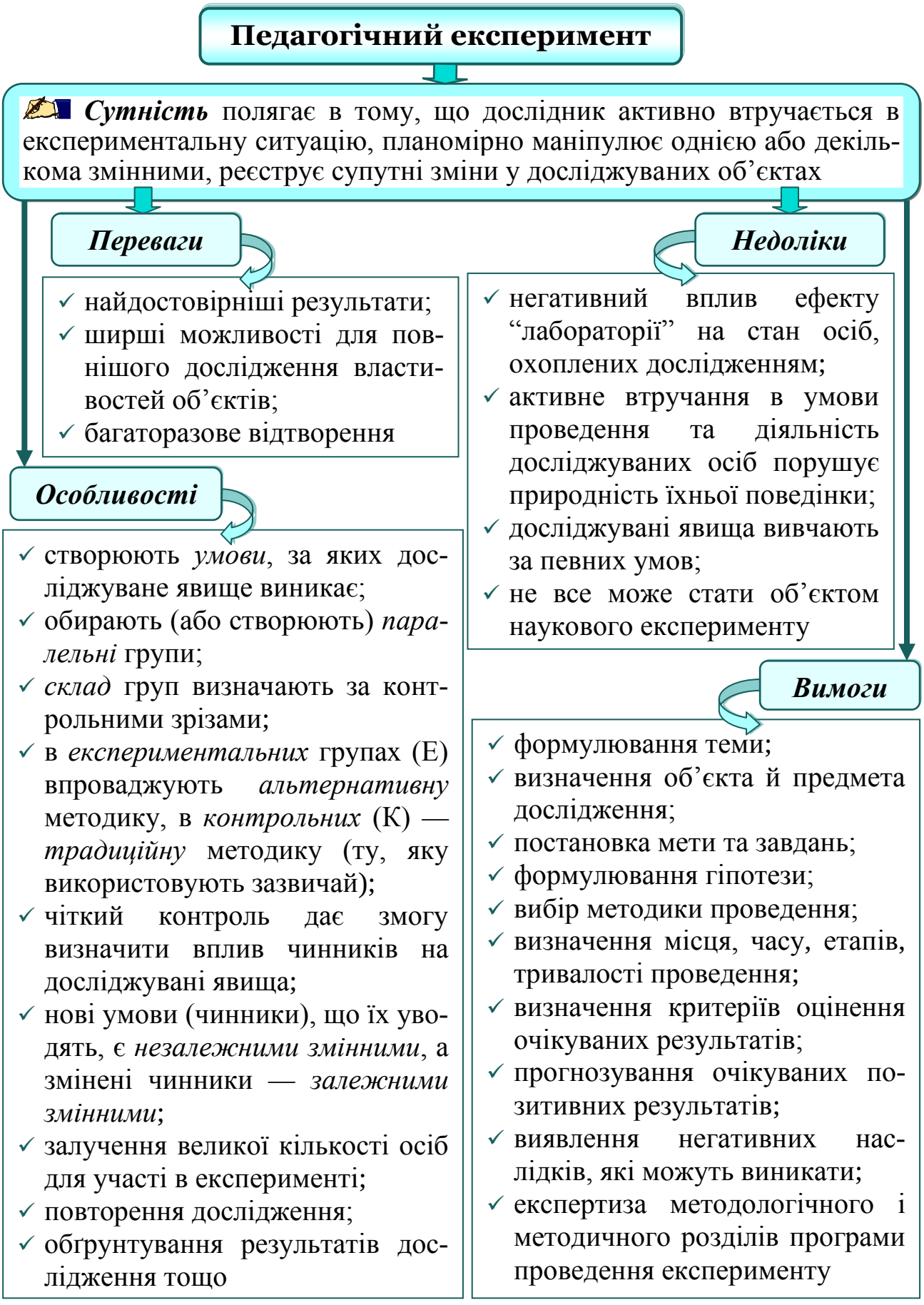

Рис. 30. Педагогічний експеримент як метод емпіричного дослідження (за *С. Вітвицькою, С. Гончаренком, М. Фіцулою, В. Шейком, В. Ягуповим*)

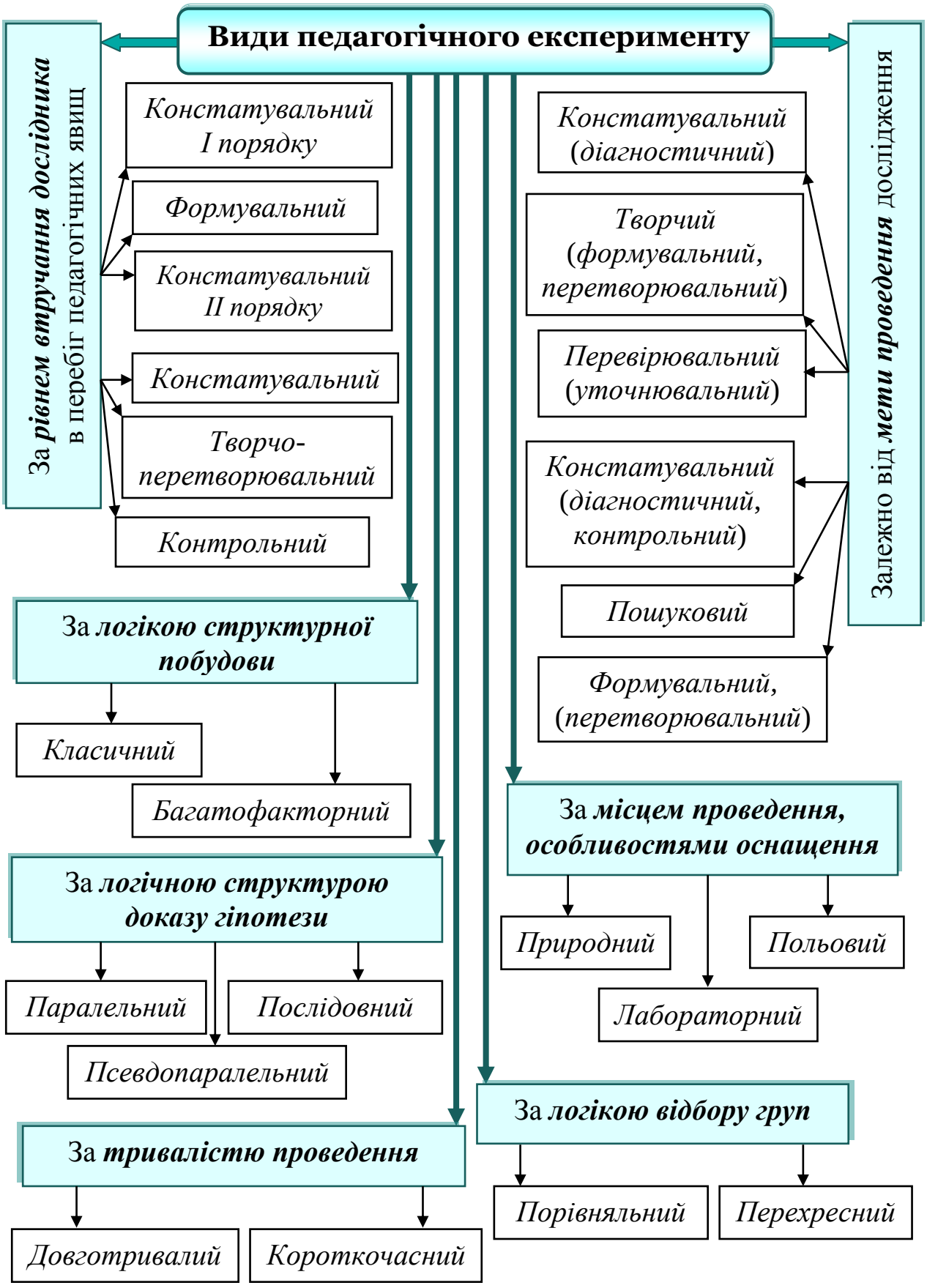

Рис. 31. Класифікація педагогічного експерименту (за *С. Вітвицькою, С. Гончаренком, Ю. Сурміним, М. Фіцулою, В. Шейком, В. Ягуповим*)

Таблиця 28. Найпоширеніші види педагогічного експерименту
(за *С. Вітвицькою*, *С. Гончаренком*, *М. Фіцулою*, *В. Шейком*)

Вид	Характеристика виду
1	2
① За ***рівнем втручання дослідника*** в перебіг педагогічних явищ	
Констатувальний I порядку	Експеримент полягає у виявленні дослідником явища (особливостей, рівня розвитку особистості). Він дає можливість, проводячи зрізи, анкетування, тестування, констатувати наявний (стартовий) рівень розвитку (сформованості) досліджуваних ознак на початку експерименту
Формувальний	Під час цього експерименту досліджуване педагогічне явище формують упродовж певного часу, передбаченого програмою дослідження. Це дає змогу вивчати досліджувану проблему шляхом впровадження методик (педагогічних умов, моделі тощо), запропонованих дослідником
Констатувальний II порядку	Полягає у повторному дослідженні тих самих явищ (особливостей, властивостей особистості). Це дає змогу дослідникові підтвердити гіпотезу дослідження, констатуючи рівень розвитку (сформованості) досліджуваних ознак на завершальному етапі експерименту
② Залежно від ***мети проведення*** дослідження	
Констатувальний (*діагностичний*)	За *М. Фіцулою,* експеримент полягає у вивченні педагогічних явищ в умовах дії чинників, наявних до експерименту, діагностуванні реального стану справ на початку проведення експерименту
Творчий (*перетворювальний*)	Це *формувальний* експеримент, оснований на конструюванні нових педагогічних явищ
Перевірювальний (*уточнювальний*)	Перевірка гіпотези, створеної у процесі усвідомлення проблеми
Формуючий	За *С. Вітвицькою*, це основний вид дослідження реальних педагогічних явищ, мета котрого полягає в тому, щоб довести, завдяки впливу яких активних чинників можна досягти потрібних результатів освітнього процесу
Пошуковий	Це особливий вид експерименту. Не знаючи чинників, які впливають на освітній процес, дослідник проводить його розвідку задля одержання первинної інформації

Закінчення табл. 28

1	2
③ За ***місцем проведення, особливостями оснащення***	
Лабораторний	Експеримент проводять у штучних (лабораторних) умовах. В Україні його вперше застосував *М. Ланге*. Результати експерименту аналізують, ураховуючи такі особливості: ◆ штучність експериментальної ситуації; ◆ можливість впливу експериментатора на умови та учасників; ◆ регламентованість дій учасників інструкцією; ◆ застосування спеціально розроблених матеріалів (бланків, текстів, наборів чисел, рисунків і т. ін.), якщо експеримент проводять без апаратури; ◆ точність урахування досліджуваних зовнішніх впливів (сили, тривалості та послідовності подразників) та реакцій-відповідей людини на ці подразники (наприклад, дії та висловлювання); ◆ точність отриманих даних
Природний	Цей експеримент запропонував *О. Лазурський*. У сучасній науковій педагогіці його застосовують для дослідження вікових особливостей, індивідуальних якостей, формування навчальних досягнень, розвитку сприймання, пам’яті, мислення, здібностей, мовлення, уяви, емоційно-вольового стану тощо. Характерні особливості: ◆ експеримент проводять в умовах, звичних для осіб, за якими спостерігають; ◆ за цих умов природність поведінки та дій людини зумовлює ще й те, що вона не здогадується про проведення експерименту і виконує певні завдання у звичному для неї ритмі, темпі тощо; ◆ експериментальному впливу піддають умови, в яких протікає досліджувана діяльність; ◆ саму ж діяльність досліджуваного спостерігають в її природному виявленні (під час гри, навчання, заняттях спортом, на виробництві тощо)
Польовий	Такий експеримент проводять не в лабораторних умовах. Для його здійснення використовують спеціальну портативну апаратуру та скорочені цикли процедури (порівняно з лабораторним експериментом)

Таблиця 29. Характеристика деяких видів педагогічного експерименту (за *С. Вітвицькою, С. Гончаренком, Ю. Сурміним, М. Фіцулою, В. Шейком*)

Вид	Характеристика виду
Паралельний	Обирають дві однорідні групи: в експериментальній групі задіюють активний чинник впливу, а в контрольній — освітній процес відбувається за незмінних умов. Це дає змогу дослідникові порівняти вихідні та кінцеві результати і довести ефективність експерименту
Послідовний	З метою доведення ефективності дії активного чинника впливу на осіб експеримент проводять двічі: 1) не вводять активний чинник впливу (характеристики, які цікавлять дослідника, не змінюються, тобто вплив не простежується); 2) вводять активний чинник впливу (характеристики зазнають змін, які свідчать про ефективність педагогічного впливу)
Псевдо-паралельний	Через брак кількості осіб формують тільки експериментальну групу і порівнюють її результати, отримані у різні періоди: *перший* — у минулому році (без уведення активного чинника впливу); *другий* — у поточному році (з його введенням)
Порівняльний	Дослідник обирає найбільш оптимальні умови або засоби педагогічної діяльності, порівнюючи між собою контрольні та експериментальні групи, які є однорідними за кількісними та якісними показниками
Перехресний	Експеримент проводять тоді, коли дослідник не може підібрати однорідні паралельні групи. За цих умов контрольні й експериментальні групи обмінюються місцями в кожній черговій серії експерименту
Класичний	В експерименті на експериментальну групу впливає новий чинник (або ізолюють від впливу якогось чинника). Чистоти експерименту досягають за умови, що інші чинники впливу на контрольні й експериментальні групи є відносно незмінними
Багато-факторний	Дослідник підходить до задачі емпірично, змінюючи умови, від яких залежить хід освітнього процесу. Він намагається знайти оптимальні умови перебігу цього процесу, змінює умови, щоб визначити, до яких наслідків приведе їхня зміна, як вони впливають на кінцевий результат

Рис. 32. Етапи педагогічного експерименту (за *І. Зайченком*)

Рис. 33. Класифікація педагогічного експерименту (за *В. Ягуповим*)

Рис. 34. Науковий експеримент як метод емпіричного дослідження (за *Ю. Сурміним*)

Практичний блок

Практичне заняття № 6
ПЛАНУВАННЯ, ОРГАНІЗУВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

***Мета*:** набуття вмінь і навичок планування, організування та проведення педагогічного експерименту (з урахуванням фахового спрямування).

Питання, винесені на обговорення (*фронтальна бесіда*):

1. Педагогічний експеримент, його сутність.
2. Особливості педагогічного експерименту.
3. Функції педагогічного експерименту.
4. Види педагогічного експерименту.
5. Етапи проведення педагогічного експерименту.
6. Техніка застосування констатувального експерименту першого порядку.
7. Зміст, організування та методика формувального експерименту.
8. Констатувальний експеримент другого порядку.

◈ Проведення педагогічного експерименту (*робота у мікрогрупах*)

***Завдання* 1.** *Опитувальник Форвергера* призначений для самоаналізу якостей, передусім для встановлення і налагодження міжособистісних контактів. Проаналізуйте результати констатувального експерименту та визначте рівні контактності студентів групи.

***Завдання* 2.** *Методика С. Максименка* дає змогу визначити здатність людини до емпатії. Проаналізуйте результати констатувального експерименту та визначте рівні сформованості емпатії студентів групи.

***Завдання* 3.** Методика призначена для оцінення рівня мовленнєвої культури. Проаналізуйте результати експерименту та визначте рівні сформованості мовленнєвої культури студентів групи.

***Завдання* 4.** *Методика Є. Рогова* призначена для визначення стилю мислення. Проаналізуйте результати констатувального експерименту та визначте сформованість стилів мислення у студентів групи.

***Завдання* 5.** *Методика Томаса* призначена для діагностування стилю поведінки у конфліктній ситуації, схильності до вибору стратегії взаємодії. Проаналізуйте результати констатувального експерименту та визначте домінуючі у студентів групи стилі поведінки в конфліктних ситуаціях.

***Завдання* 6.** *Методика Є. Рогова* дає можливість оцінювати професійну спрямованість педагога. Проаналізуйте результати констатувального експерименту та визначте рівні сформованості професійної спрямованості студентів групи.

***Завдання* 7.** Методика *І. Ісаєва* призначена для оцінення рівня потенційної пізнавальної активності педагога. Проаналізуйте результати констатувального експерименту та визначте рівні сформованості професійної спрямованості студентів групи.

🕮 *Рекомендована* (*основна*) *література*:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. л-ри, 2003. 316 с.
2. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 608 с.
3. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
4. Ковальчук О., Когут С. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. /за заг. ред. Л. Ковальчук. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 624 с.
5. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
6. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с.
7. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /за ред. З. Курлянд. Київ: Знання, 2005. 399 с.
8. Підласий І.П. Діагностика і експертиза педагогічних проектів: навч. посіб. Київ: Україна, 1998. 343 с.
9. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 352 с.
10. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 Додаткова (*допоміжна*) *література*:

11. Збірник тестів з курсу "Педагогіка": навч.-метод. посіб: у 3 ч. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. 145 с.
12. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
13. Тверезовська Н.Т., Сидоренко В.К. Методологія педагогічного дослідження: навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2013. 439 с.
14. Pilch T., Bauman T. Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa: Wyd-wo Akademickie "Żak", 2010. 376 s.

Інформаційні ресурси

Інтернет-ресурси.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І САМОКОНТРОЛЮ

Завдання першого рівня складності

399. *В яких групах (класах) впроваджують традиційну методику навчання під час педагогічного експерименту*?

***Відповідь*:**

а) експериментальних; б) контрольних;
в) альтернативних; г) паралельних.

400. *В яких групах (класах) впроваджують альтернативну методику навчання, запропоновану дослідником під час педагогічного експерименту*?

***Відповідь*:**

а) експериментальних; б) контрольних;
в) експериментальних і контрольних.

401. *Вивчати педагогічні явища за допомогою доцільно вибраних або штучно створених умов у процесі дослідження можливо у разі …*

***Відповідь*:**

а) експерименту; б) спостереження;
в) тестування; г) самоспостереження.

402. *… — це такий метод вивчення педагогічної дійсності, за яким дослідник активно і цілеспрямовано впливає на неї завдяки створенню штучних умов або використанню природних умов, необхідних для виявлення необхідної властивості.*

***Відповідь*:**

а) тестування; б) педагогічний експеримент;
в) спостереження; г) самоспостереження.

403. *Дослідник створює умови, за яких досліджуване явище виникає неодмінно й закономірно. Для проведення дослідження обов'язково обирають паралельні групи (експериментальні та контрольні). Для пізнання педагогічних явищ, фактів, якостей він може змінювати умови, активно втручатися в діяльність учасників. Для встановлення загальних закономірностей розвитку досліджуваних ознак залучають велику*

кількість учасників. Це особливості, які зумовлюють дослідницьку цінність …

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) інтерв'ю;

в) бесіди; г) педагогічного експерименту.

404. *Дослідницьку цінність … зумовлюють такі особливості: 1) дослідник створює умови, за яких досліджуване явище виникає неодмінно й закономірно; 2) з метою дослідження обов'язково обирають або створюють паралельні групи; 3) для пізнання педагогічних явищ, фактів, якостей дослідник може змінювати умови, активно втручатися в діяльність учасників; 4) для встановлення загальних закономірностей розвитку досліджуваних ознак залучають велику кількість учасників.*

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) інтерв'ю;

в) бесіди; г) педагогічного експерименту.

405. *До організування … ставлять такі вимоги*: *розроблення й вибір методики та визначення місця, часу і тривалості проведення, послідовності етапів, вибірки з паралельних груп*, *визначення критеріїв оцінення очікуваних результатів, прогнозування можливих* (*очікуваних*) *результатів тощо.*

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) педагогічного експерименту;

в) спостереження; г) самоспостереження.

406. *У якому рядку виокремлені види педагогічного експерименту залежно від мети дослідження*?

***Відповідь*:**

а) констатувальний І порядку; формувальний; констатувальний ІІ порядку;

б) лабораторний; природний; польовий;

в) діагностичний (констатувальний); творчо-перетворювальний; уточнювальний;

г) констатувальний; лабораторний; діагностичний.

407. *Вкажіть відповідь, у якій зазначені види педагогічного експерименту за рівнем втручання дослідника в перебіг педагогічних явищ*?

***Відповідь*:**

а) діагностичний; перевірювальний; творчо-перетворювальний;

б) лабораторний; природний; польовий;

в) констатувальний І порядку; формувальний; констатувальний ІІ порядку;

г) констатувальний; лабораторний; діагностичний.

408. *Ви обрали для проведення дослідження вид педагогічного експерименту, яким передбачене активне втручання дослідника. Вкажіть рядок, у якому зазначені види педагогічного експерименту за рівнем втручання дослідника в перебіг педагогічних явищ*.

***Відповідь*:**

а) діагностичний; перевірювальний; творчо-перетворювальний;
б) лабораторний; природний; польовий;
в) констатувальний I порядку; формувальний; констатувальний II порядку;
г) констатувальний; лабораторний; діагностичний.

409. *Вкажіть рядок, у якому правильно зазначена послідовність видів педагогічного експерименту за рівнем втручання дослідника в перебіг педагогічних явищ*.

***Відповідь*:**

а) констатувальний I порядку → формувальний → констатувальний II порядку;
б) формувальний → констатувальний I порядку → констатувальний II порядку;
в) констатувальний I порядку → констатувальний II порядку → формувальний;
г) констатувальний → формувальний I порядку → формувальний II порядку.

410. *Вкажіть рядок, у якому зазначені види педагогічного експерименту, охарактеризовані українським ученим-педагогом М. Фіцулою як вивчення наявних педагогічних явищ*:

***Відповідь*:**

а) констатувальний (або діагностичний);
б) перевірювальний (або уточнювальний);
в) творчий (або перетворювальний, формувальний);
г) констатувальний, перевірювальний, творчий.

411. *Вкажіть рядок, у якому зазначені види педагогічного експерименту, охарактеризовані українським ученим-педагогом М. Фіцулою як конструювання нових педагогічних явищ*.

***Відповідь*:**

а) констатувальний (або діагностичний);
б) перевірювальний (або уточнювальний);
в) творчий (або перетворювальний, формувальний);
г) констатувальний, перевірювальний, творчий.

412. *Залежно від мети дослідження, М. Фіцула виокремлює такі види педагогічного експерименту…*

***Відповідь*:**

а) констатувальний І порядку; формувальний; констатувальний ІІ порядку;

б) діагностичний (констатувальний); уточнювальний (перевірювальний); творчий (перетворювальний);

в) лабораторний; природний; польовий;

г) констатувальний; лабораторний; діагностичний.

413. *Проаналізувавши проблему науково-дослідної роботи, магістр обрав … вид педагогічного експерименту, охарактеризований українським ученим-педагогом М. Фіцулою як перевірка гіпотези, створеної у процесі усвідомлення проблеми.*

***Відповідь*:**

а) констатувальний (діагностичний);

б) перевірювальний (уточнювальний);

в) творчий (перетворювальний, формувальний);

г) констатувальний, перевірювальний, творчий.

414. *Суть якого експерименту полягає у виявленні дослідником наявного педагогічного явища* (*наприклад, визначення рівня сформованості культури мови студентів на початковому етапі педагогічного дослідження*)?

***Відповідь*:**

а) констатувальний І порядку; б) констатувальний ІІ порядку;

в) формувальний І порядку; г) формувальний ІІ порядку.

415. *Суть якого експерименту полягає у повторному дослідженні наявного педагогічного явища* (*певних особливостей, рівня розвитку якоїсь властивості особистості тощо*)?

***Відповідь*:**

а) констатувальний І порядку; в) формувальний;

б) констатувальний ІІ порядку; г) спостереження.

416. *Який вид педагогічного експерименту використовує дослідник на завершальному етапі дослідження особистісних якостей осіб, яких охоплено експериментом*?

***Відповідь*:**

а) констатувальний І порядку; в) формувальний;

б) констатувальний ІІ порядку; г) всі зазначені види.

417. *Який вид педагогічного експерименту дає змогу дослідникові повніше вивчати особистісні якості дитини, її навчальні досягнення, рівень вихованості*?

***Відповідь*:**

а) констатувальний І порядку; в) формувальний;

б) констатувальний ІІ порядку; г) всі зазначені види.

418. *Конструювання нових педагогічних явищ передбачає … експеримент.*

***Відповідь*:**

а) узагальнювальний; б) формувальний;

в) діагностичний; г) уточнювальний.

419. *Вкажіть рядок, у якому правильно зазначені види педагогічного експерименту за місцем проведення й особливостями оснащення.*

***Відповідь*:**

а) лабораторний; природний; польовий;

б) діагностичний; формувальний; перевіряючий;

в) констатувальний; контрольний; творчо-перетворювальний.

г) констатувальний І порядку; формувальний; констатувальний ІІ порядку.

420. *Який експеримент широко застосовують у звичних для дітей умовах з метою дослідження їхніх вікових, індивідуальних особливостей формування навчальних досягнень, розвитку сприймання, пам'яті, мислення, уяви, мовлення, емоцій, вольових дій, здібностей та інших властивостей*?

***Відповідь*:**

а) констатувальний; б) лабораторний;

в) природний; г) діагностичний.

421. *Працюючи над виконанням завдань, магістр досліджує педагогічні явища в штучно створених умовах. Який експеримент здійснює дослідник*?

***Відповідь*:**

а) констатувальний; б) лабораторний;

в) природний; г) діагностичний.

422. *… — це основний вид дослідження реальних педагогічних явищ, мета котрого полягає в тому, щоб довести, завдяки впливу яких активних чинників можна досягти потрібних результатів освітнього процесу*?

***Відповідь*:**

а) констатувальний; б) формувальний;

в) природний; г) діагностичний.

423. *Працюючи над виконанням завдань, дослідник обрав дві однорідні групи: в експериментальній групі він задіює активний чинник впливу, а в контрольній — освітній процес відбувається за незмінних умов. Який експеримент здійснює дослідник*?

***Відповідь*:**

а) паралельний; б) послідовний;

в) порівняльний; г) перехресний.

424. *З метою доведення ефективності дії активного чинника впливу на осіб експеримент проводять двічі: 1) не задіюють активний чинник впливу (характеристики, які цікавлять дослідника, не змінюються, тобто вплив не простежується); 2) задіюють активний чинник впливу (характеристики зазнають змін, що свідчить про ефективність педагогічного впливу). Про який експеримент йдеться*?

***Відповідь*:**

а) паралельний; б) послідовний;

в) порівняльний; г) перехресний.

425. *Працюючи над виконанням завдань дослідження, аспірант обирає найбільш оптимальні умови або засоби педагогічної діяльності, порівнюючи між собою контрольні та експериментальні групи, які є однорідними за кількісними та якісними показниками. Який експеримент здійснює дослідник*?

***Відповідь*:**

а) паралельний; б) послідовний;

в) порівняльний; г) перехресний.

426. *Який експеримент проводять тоді, коли неможливо підібрати однорідні паралельні групи, а контрольні та експериментальні групи міняють місцями в кожній черговій серії*?

***Відповідь*:**

а) паралельний; б) послідовний;

в) порівняльний; г) перехресний.

427. *Дослідник не має можливості для створення двох паралельних груп. За цих умов він формує тільки експериментальну групу і порівнює її результати, отримані у різні періоди* (*перший — без введення активного чинника впливу, а другий — з активним чинником впливу*). *Який експеримент проводить дослідник*?

***Відповідь*:**

а) паралельний; б) послідовний;

в) псевдопаралельний; г) перехресний.

? Завдання другого рівня складності

428. *Зазначте особливості, якими характеризують лабораторний педагогічний експеримент.*

***Відповідь*:**

а) штучність експериментальної ситуації;
б) можливість впливу експериментатора як на умови, так і на досліджуваного;
в) регламентованість дій досліджуваного інструкцією;
г) застосування спеціально розроблених матеріалів (бланків, текстів, наборів чисел, малюнків і т. ін.);
ґ) точність урахування досліджуваних зовнішніх впливів (сили, тривалості та послідовності подразників або їхньої комбінації) та реакцій-відповідей (дії та висловлювання) людини на ці подразники;
д) точність отриманих даних;
е) його проводять у звичайних життєвих умовах.

429. *Упорядкуйте види експерименту, класифікуючи їх за такими ознаками*:

А) *за рівнем втручання дослідника в перебіг педагогічних явищ —*
Б) *за місцем проведення й особливостями оснащення —*
В) *залежно від мети дослідження —*

***Відповідь*:**

а) констатувальний І порядку; б) формувальний; в) польовий;
г) творчо-перетворювальний; ґ) лабораторний; д) контрольний;
е) констатувальний ІІ порядку; є) діагностичний; ж) природний;
з) перевірювальний; і) констатувальний.

430. *Вкажіть особливості, які зумовлюють дослідницьку цінність педагогічного експерименту.*

***Відповідь*:**

а) дослідник сам створює умови, за яких явище, яке привертає до себе його увагу, виникає неодмінно й закономірно;
б) для проведення педагогічного експерименту обов'язково створюють (обирають) паралельні групи (експериментальні та контрольні групи);
в) в експериментальних групах впроваджують експериментальну методику, в контрольних — ту, яку використовували в процесі навчання;
г) для пізнання педагогічних явищ, фактів, якостей можливо змінювати умови, активно втручатися в діяльність учасників;
ґ) для встановлення закономірностей розвитку досліджуваних ознак до експерименту залучають велику кількість учасників;

д) моделюючи певні умови, педагогу необхідно контролювати процес, що дає йому змогу визначати чинники, задіяні в момент виникнення й розвитку явища, та з'ясувати причини, що його зумовили;

е) експериментатор має змогу повторити, якщо в цьому є потреба, задля нагромадження додаткових відомостей, обґрунтування отриманих результатів у ході дослідження.

431. *Вкажіть види педагогічного експерименту, які український учений-педагог М. Фіцула характеризує так*:

А) *вивчення наявних педагогічних явищ —*

Б) *перевірка гіпотези, створеної у процесі усвідомлення проблеми —*

В) *конструювання нових педагогічних явищ —*

***Відповідь*:**

а) діагностичний; б) формувальний; в) творчий;

г) уточнювальний; ґ) перетворюючий;

д) перевірювальний; е) констатувальний.

432. *Заповніть таблицю, позначаючи літерами етапи педагогічного експерименту*:

Етап	Характеристика етапу
	Аналізують джерельну базу; визначають стан розробленості проблеми у психолого-педагогічних дослідженнях; з'ясовують теоретико-методологічні засади
	Визначають гіпотезу дослідження; розробляють програму педагогічного пошуку та експериментальну методику впровадження його результатів
	Обґрунтовують і розробляють експериментальну модель; визначають організаційні умови її впровадження; перевіряють ефективність запропонованих моделей та методики на основі констатувального експерименту
	Упроваджують модель та методику на експериментальних майданчиках (формувальний експеримент); співставивши отримані результати, корегують методику; розробляють методичні рекомендації до впровадження результатів
	Аналізують, узагальнюють та інтерпретують результати формувального експерименту; осмислюють теоретичне і практичне значення; оформляють дослідну роботу (відповідно до вимог написання рефератів, курсових проектів, бакалаврських, магістерських, дисертаційних та інших робіт)

***Відповідь*:**

а) діагностичний; б) прогностичний; в) практичний;

г) організаційний; ґ) узагальнювальний.

433. *Які вимоги ставлять до організування педагогічного експерименту*?

***Відповідь*:**

а) чітке формулювання теми дослідження;
б) визначення об'єкта й предмета дослідження;
в) постановка мети й завдань дослідження;
г) формулювання гіпотези експерименту;
ґ) розроблення й вибір методики проведення експерименту;
д) визначення місця, часу, тривалості проведення, послідовність етапів;
е) визначення критеріїв оцінення очікуваних результатів експерименту;
ж) прогнозування можливих (очікуваних) позитивних результатів, втрат і негативних наслідків, а також компенсації втрат та негативних наслідків;
з) експертиза програми експерименту.

434. *Зазначте особливості, за якими характеризують природний педагогічний експеримент.*

***Відповідь*:**

а) його виконують у лабораторних умовах;
б) його виконують у звичайних життєвих умовах;
в) розробляють програму дослідження, проте особи, які є учасниками дослідження, не здогадуються про це і виконують свої завдання у звичному для них темпі;
г) експериментальному впливу піддають умови, в яких протікає досліджувана діяльність;
ґ) саму ж діяльність учасників експерименту спостерігають в її природному виявленні (під час гри, уроку, звичної діяльності);
д) природний експеримент є менш точним порівняно з лабораторним і в багатьох випадках його необхідно доповнювати.

435. *Визначте співвідношення між такими категоріями та їхніми дефініціями*:

а) *педагогічне дослідження* А Б В Г;
б) *метод педагогічного дослідження* А Б В Г;
в) *педагогічний експеримент* А Б В Г;
г) *методика педагогічного дослідження* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — прийом, процедура, операція емпіричного і теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності;
Б — такий метод вивчення педагогічної дійсності, за яким дослідник активно і цілеспрямовано впливає на неї завдяки створенню штучних

умов або використанню природних умов, необхідних для виявлення необхідної властивості;

В — сукупність систематизованих прийомів та засобів наукового пошуку у педагогіці, правил і технології їхнього застосування, інтерпретації результатів;

Г — процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності процесу виховання, його структуру і механізми, теорію й методику організування освітнього процесу, його зміст, принципи, організаційні методи та прийоми.

436. *Заповніть таблицю, позначаючи літерами види педагогічного експерименту*:

Вид	Характеристика педагогічного експерименту
	Обирають дві однорідні групи: в експериментальній групі задіюють активний чинник впливу, а в контрольній — освітній процес відбувається за незмінних умов. Це дає змогу дослідникові порівняти вихідні та кінцеві результати і довести ефективність експерименту
	З метою доведення ефективності дії активного чинника впливу на осіб експеримент проводять двічі: 1) не задіюють активний чинник впливу; 2) задіюють активний чинник впливу
	Дослідник підходить до задачі емпірично, змінюючи велику кількість чинників, від яких залежить хід освітнього процесу
	Дослідник обирає найбільш оптимальні умови або засоби педагогічної діяльності, порівнюючи між собою контрольні та експериментальні групи, які є однорідними за кількісними та якісними показниками

***Відповідь*:**

а) порівняльний; б) паралельний;

в) послідовний; г) багатофакторний.

437. *Упорядкуйте педагогічну ідею та її автора*:

1) *тест інтелекту у психолого-педагогічних дослідженнях —*
2) *тести креативності для вивчення та оцінення творчих здібностей особистості —*
3) *дослідження явища відбувається в лабораторних умовах —*
4) *проведення природного експерименту у звичних для особи умовах —*
5) *педагогічне діагностування —*

***Відповідь*:**

а) Р. Кеттелл; б) М. Ланге; в) Дж. Гілфорд;

г) К. Інгенкамп; ґ) О. Лазурський.

438. *Заповніть таблицю, позначаючи літерами види педагогічного експерименту*:

Вид	Характеристика педагогічного експерименту
	За браком кількості осіб формують тільки експериментальну групу і порівнюють її результати, отримані у різні періоди: 1) у минулому році (без активного чинника впливу); 2) у поточному році (з активним чинником впливу)
	Експеримент проводять тоді, коли дослідник не може підібрати однорідні паралельні групи. За цих умов контрольні й експериментальні групи обмінюються місцями в кожній черговій серії експерименту
	Дослідник, намагаючись знайти оптимальні умови перебігу досліджуваного явища, виконує задачу емпірично, змінюючи умови та велику кількість чинників, від яких залежить хід освітнього процесу
	В ході експерименту на експериментальну групу впливає новий чинник (або її ізолюють від впливу якогось чинника). Чистоти експерименту досягають за умови, що інші чинники впливу на контрольні й експериментальні групи є відносно незмінними

***Відповідь*:**
а) перехресний; б) псевдопаралельний;
в) класичний; г) багатофакторний.

439. *З'єднайте стрілками етап педагогічного експерименту та його характеристику*:

Теоретичний	Розроблення методики дослідження та його плану, програми, методів оброблення отриманих результатів
Методичний	Кількісний і якісний аналіз, інтерпретація отриманих фактів, формулювання висновків і практичних рекомендацій
Власне експеримент	Визначення проблеми, мети, об'єкта і предмета дослідження, його завдань і гіпотез
Аналітичний	Проведення серії досліджень (створення експериментальних ситуацій, спостереження, управління дослідженням і вимірювання реакції учасників)

440. *Заповніть таблицю, вказуючи вид педагогічного експерименту*:

Вид	Характеристика педагогічного експерименту
	Полягає у повторному дослідженні тих самих явищ (особливостей, властивостей особистості). Це дає змогу дослідникові підтвердити гіпотезу дослідження, констатуючи рівень розвитку (сформованості) досліджуваних ознак на завершальному етапі експерименту
	Експеримент полягає у виявленні дослідником явища (певних особливостей, рівня розвитку властивостей особистості). Він констатує наявний (стартовий) рівень розвитку (сформованості) досліджуваних ознак на початку експерименту, проводячи зрізи, анкетування, тестування тощо
	Під час цього експерименту досліджуване педагогічне явище формують упродовж певного часу, передбаченого програмою дослідження. Це дає змогу вивчати досліджувану проблему шляхом впровадження методик (педагогічних умов, моделі тощо), запропонованих дослідником

***Відповідь*:**
а) констатувальний І порядку;
б) констатувальний ІІ порядку;
в) формувальний.

441. *З'єднайте стрілками вид педагогічного експерименту та його характеристику*:

Лабораторний	Експеримент проводять у звичних для особи умовах. За цих умов вона не здогадується про проведення експерименту і виконує певні завдання у звичному для неї ритмі, темпі тощо. Експериментальному впливу піддають умови, в яких протікає досліджувана діяльність тощо
Природний	Для його проведення використовують портативну апаратуру, скорочені цикли процедури
Польовий	Експеримент проводять у штучних умовах. Результати аналізують, ураховуючи штучність експериментальної ситуації, можливість впливу дослідника; регламентованість дій піддослідних інструкцією, застосування спеціально розроблених матеріалів, точність урахування зовнішніх впливів і отриманих даних тощо

442. *Заповніть таблицю, вказуючи вид педагогічного експерименту*:

Вид	Характеристика педагогічного експерименту
	Перевірка гіпотези, створеної у процесі усвідомлення проблеми
	Експеримент полягає у вивченні педагогічних явищ в умовах дії чинників, наявних до експерименту, діагностуванні реального стану справ на початку проведення експерименту тощо
	Конструювання нових педагогічних явищ

***Відповідь*:**
а) констатувальний; б) уточнювальний;
в) діагностичний; г) перевірювальний;
ґ) перетворювальний; г) творчий.

? Завдання третього рівня складності

443. *Класифікуйте педагогічний експеримент за різними ознаками.*
***Відповідь*:**

444. *Охарактеризуйте зміст, організування та методику проведення констатувального експерименту першого порядку.*
***Відповідь*:**

445. *Охарактеризуйте зміст, організування та методику проведення констатувального експерименту другого порядку.*
***Відповідь*:**

446. *Охарактеризуйте зміст, організування та методику проведення формувального експерименту.*
***Відповідь*:**

447. *Обґрунтуйте дослідницьку цінність педагогічного експерименту.*
***Відповідь*:**

448. *Залежно від мети проведення дослідження педагогічний експеримент поділяють певні види. Вкажіть і охарактеризуйте їх.*
***Відповідь*:**

449. *Як поділяють педагогічний експеримент за рівнем втручання дослідника в перебіг педагогічних явищ? Відповідь обґрунтуйте.*
***Відповідь*:**

450. *За місцем проведення, особливостями оснащення педагогічний експеримент поділяють певні види. Вкажіть і охарактеризуйте їх.*
***Відповідь*:**

Тема 7

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОПРАЦЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Теоретико-методологічні засади діагностування педагогічних досліджень.
2. Методико-технологічні засади опрацювання результатів педагогічних досліджень.
3. Діагностичні методики вивчення педагогічних явищ.
4. Використання методів математичної статистики для визначення кількісних показників у педагогічних дослідженнях.
5. Методи зведення результатів педагогічних досліджень.
6. Інтерпретація результатів педагогічних досліджень.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

7. Педагогічне діагностування та використання математичного інструментарію у розв'язанні актуальних проблем освіти.

Ключові поняття теми

- *педагогічне діагностування*
- *діагностична діяльність*
- *кваліметрія*
- *математична статистика*
- *реєстрування*
- *ранжування*
- *шкалування*
- *моделювання*
- *вимірювання*
- *вибірка*
- *валідність*
- *надійність* (*реліабельність*)
- *діагностичність*
- *вимірювальні шкали*
- *шкала найменувань* (*номінальна*)
- *порядкова* (*рангова*) *шкала*
- *інтервальна шкала*
- *шкала відношень* (*пропорцій*)
- *модальна величина*
- *медіана*
- *середнє арифметичне*
- *показник якості*
- *статистичні критерії*
- *варіаційний ряд*
- *дисперсія*
- *відхилення*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

🕮 *Основна література*:

1. Бабенко В.В. Основи теорії ймовірностей і статистичні методи аналізу даних у психологічних і педагогічних експериментах: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2009. 184 с.
2. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2007. 608 с.
3. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2005. 253 с.
4. Ковальчук О., Когут С. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. /за заг. ред. Л. Ковальчук. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2009. 624 с.
5. Підласий І.П. Діагностика і експертиза педагогічних проектів: навч. посіб. Київ: Україна, 1998. 343 с.
6. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова література*:

7. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. л-ри, 2003. 316 с.
8. Воловик П.М. Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці. Київ: Рад. шк., 1989. 221 с.
9. Гмурман В.Е. Теория вероятностей и математическая статистика: учеб. пособ. для втузов. Изд. 5-е, перераб. и доп. Москва: Высш. шк., 1977. 479 с.
10. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика /пер. с нем. Н.М. Рассказовой. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
11. Збірник тестів з курсу “Педагогіка”: навч.-метод. посіб.: у 3 ч. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. 145 с.
12. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
13. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр “Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2006. 320 с.
14. Pilch T., Bauman T. Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa: Wyd-wo Akademickie “Żak”, 2010. 376 s.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Початкова школа*.
3. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
4. *Вища освіта України.*
5. *Вища школа*.
6. *Інтернет-ресурси*.

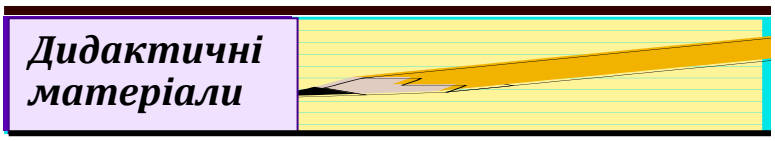

Таблиця 30. Дефініції головних ключових понять теми

Діагностика (гр. *διάγνωστικός — здатний розпізнати*) — процес розпізнання; вчення про принципи і методи діагнозу (*Словник іншомовних слів*)
Педагогічне діагностування — процес визначення рівня засвоєння знань, умінь і навичок, деякі аспекти розвитку й вихованості учнів, обробки й аналізу отриманих знань, узагальнення та висновків про хід процесу навчання, просування учнів на наступні сходинки навчання, про ефективність роботи вчителів, виявлення динаміки, тенденцій, прогнозування подальшого розвитку (*К. Інгенкамп*). **Педагогічне діагностування** — отримання інформації про стан та розвиток контрольованого об'єкта, його відхилення від норми; з'ясування всіх обставин протікання дидактичного процесу, визначення його результатів (*І. Підласий*)
Діагностична діяльність — процес, в ході якого (з використанням діагностичного інструментарію чи без нього), дотримуючись необхідних наукових критеріїв якості, здійснюють спостереження, проводять анкетування та інші дослідження, опрацьовують отримані результати та фіксують їх з метою описання поведінки, пояснення мотивів або передбачення поведінки, навчальних досягнень тощо (*К. Інгенкамп*)
Наукова модель — смислово представлена і матеріально реалізована система, яка адекватно відображає предмет дослідження (наприклад, моделює оптимізацію структури процесу навчання учнів, управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів тощо) (*Ю. Сурмін*)
Шкала — форма фіксування сукупності ознак об'єкта з упорядкуванням їх у певну числову систему (*Ю. Сурмін*)
Виміри — певні відповідності між явищами, що вивчаються, та числами (*Ю. Сурмін*)
Вимірювання — приписування за певними правилами числових значень об'єктам або подіям. Іншими словами, результати спостережень мають бути виміряні за допомогою спеціальних шкал (за *В. Бабенко*)
Показник — якісна або кількісна характеристика, необхідна для оцінення властивості або сукупності властивостей об'єкта (*І. Підласий*)
Кількість — величина сукупності властивостей досліджуваного явища, що ототожнюється з певною мірою, числом (*І. Підласий*)
Якість — сукупність властивостей, які показують, що собою являє досліджуване явище, і розкриваються через опис певних ознак; відсоток кількості осіб з достатнім і високим рівнями розвитку визначуваних ознак від кількості осіб у вибірці (*І. Підласий*)

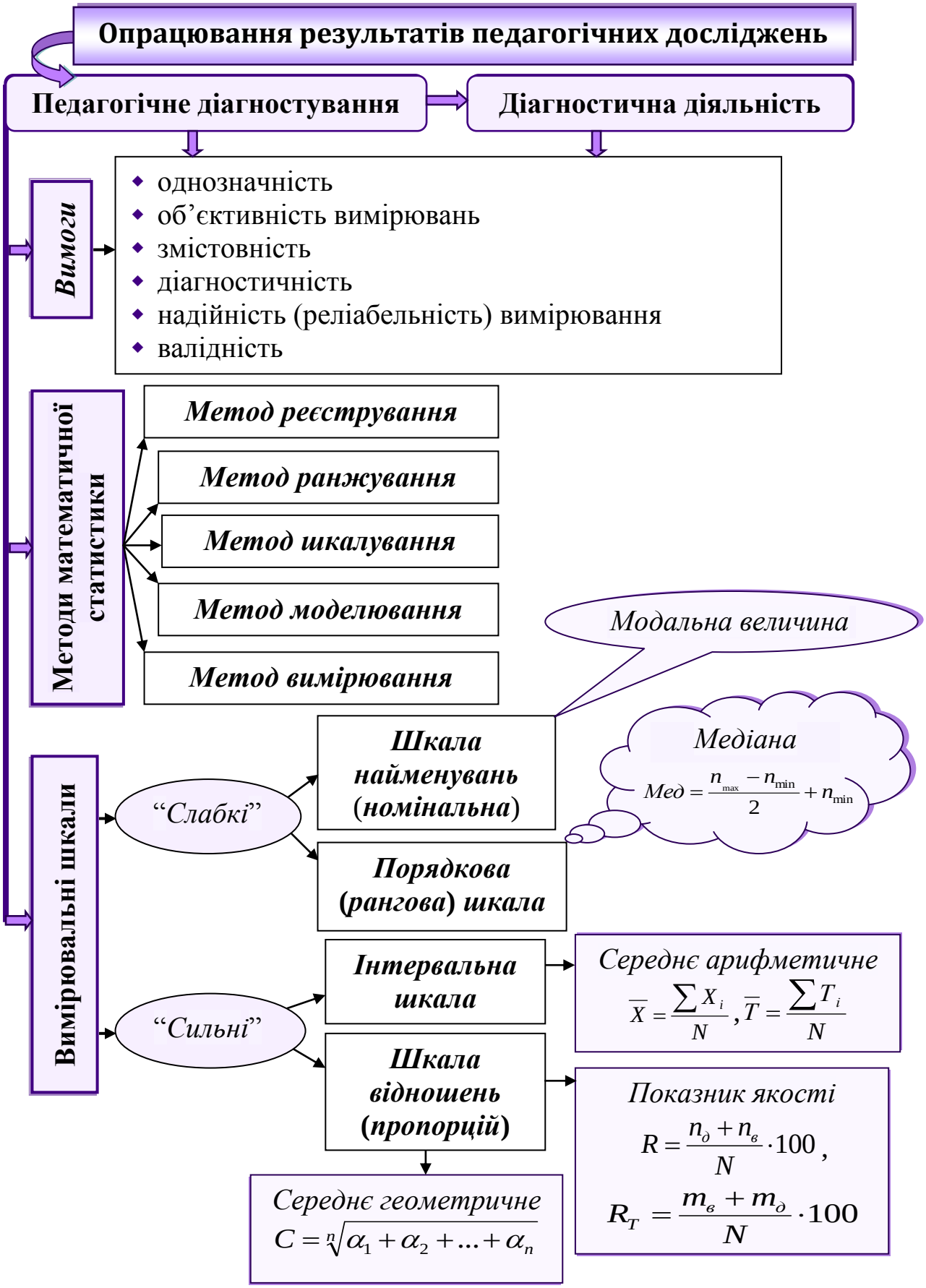

Рис. 35. Логіка опрацювання результатів педагогічних досліджень (за *П. Воловиком, В. Гмурманом, К. Інгенкампом, І. Підласим, Ю. Сурміним*)

Таблиця 31. Головні вимоги, що забезпечують ефективність педагогічного діагностування (за *К. Інгенкампом, І. Підласим, Ю. Сурміним, B. Skałbanią*)

Вимога	Інтерпретація
Однозначність	У дослідженні мета і завдання мають бути чітко визначені
Змістовність	Зміст завдань дослідження є адекватним темі, меті та прогнозованим результатам
Об'єктивність вимірювань	Дає змогу передбачити максимальне виключення суб'єктивного чинника, забезпечення однакових умов дослідження (програма, завдання, критерії, підходи до оброблення та інтерпретації результатів вимірювання, формулювання висновків тощо)
Діагностичність	Передбачення діагностичного інструментарію для перевірки досягнення мети дослідження, визначення якісних і кількісних показників (наприклад знань, умінь, навичок учнів, оцінювання рівня результатів навчання студентів; визначення якості освіти тощо)
Надійність (реліабельність)	Це точність, з якою може бути визначена та чи інша досліджувана ознака. ***Коефіцієнт надійності*** є кореляційним, він засвідчує, наскільки збігаються результати вимірювань, виконаних в однакових умовах одним дослідником (*Lienert*). Діагностичний інструментарій розробляють відповідно до загальних критеріїв і за умови повторного дослідження він має відтворювати попередні результати в межах 68% з урахуванням стандартної похибки
Валідність	Це вірогідність, з якою справджуються наші сподівання щодо досліджуваного об'єкта, явища або процесу, отриманих результатів та прогнозів на майбутнє. Розрізняють такі *види*: ◆ *валідність змісту* (зміст навчального матеріалу, зміст завдань укладають відповідно до навчальної програми, навчального плану); ◆ *валідність прогнозу* (взаємозв'язок між прогнозованими й отриманими результатами); ◆ *валідність конструкту* (розумовий розвиток, інтровертність та інші типові конструкти); ◆ *валідність результатів* (відтворення результатів, отриманих різним інструментарієм, має бути не нижче 80%)

Елементи математичної статистики

Математична статистика — розділ математики, присвячений математичним методам систематизації, оброблення і використання статистичних даних для наукових і практичних висновків. Її теоретичною основою є теорія ймовірностей

Завдання

1) визначити способи збирання і групування даних, отриманих у результаті спостережень;
2) розробити методи аналізу статистичних даних залежно від мети дослідження педагогічних явищ

Події (явища)

Будь-яку подію (педагогічне явище) розглядають як результат випробування.

Випробування — кожне повторення дослідження

У процесі дослідження спостерігають такі *види* подій (явищ):

- *достеменні* (події, які за певних умов обов'язково відбуваються);
- *неможливі* (події, які за певних умов не можуть відбутися);
- *випадкові* (події, які за певних умов можуть відбутись або не відбутись);
- *несумісні* (виникнення однієї події виключає виникнення інших подій у тому ж випробуванні);
- *рівноможливі* (виникнення будь-якої події не має жодних переваг перед виникненням іншої)

Генеральна сукупність

Під час суцільного дослідження дослідник вивчає весь обсяг генеральної сукупності.

Генеральна сукупність — сукупність об'єктів, підданих статистичному аналізу.

Обсяг генеральної сукупності — це кількість об'єктів у ній. Об'єкти генеральної сукупності можуть мати одну (декілька) *кількісних* або *якісних* ознак

Вибіркова сукупність (вибірка)

Вибіркова сукупність (вибірка) — сукупність випадково відібраних об'єктів).

Репрезентативна (представницька) вибірка — вибірка, до якої з однаковою ймовірністю може потрапити будь-який елемент генеральної сукупності. Результати репрезентативної вибірки переносять на весь обсяг генеральної сукупності

Рис. 36. Елементи математичної статистики
(за *В. Бабенком, П. Воловиком, В. Гмурманом, A. Krajewską*)

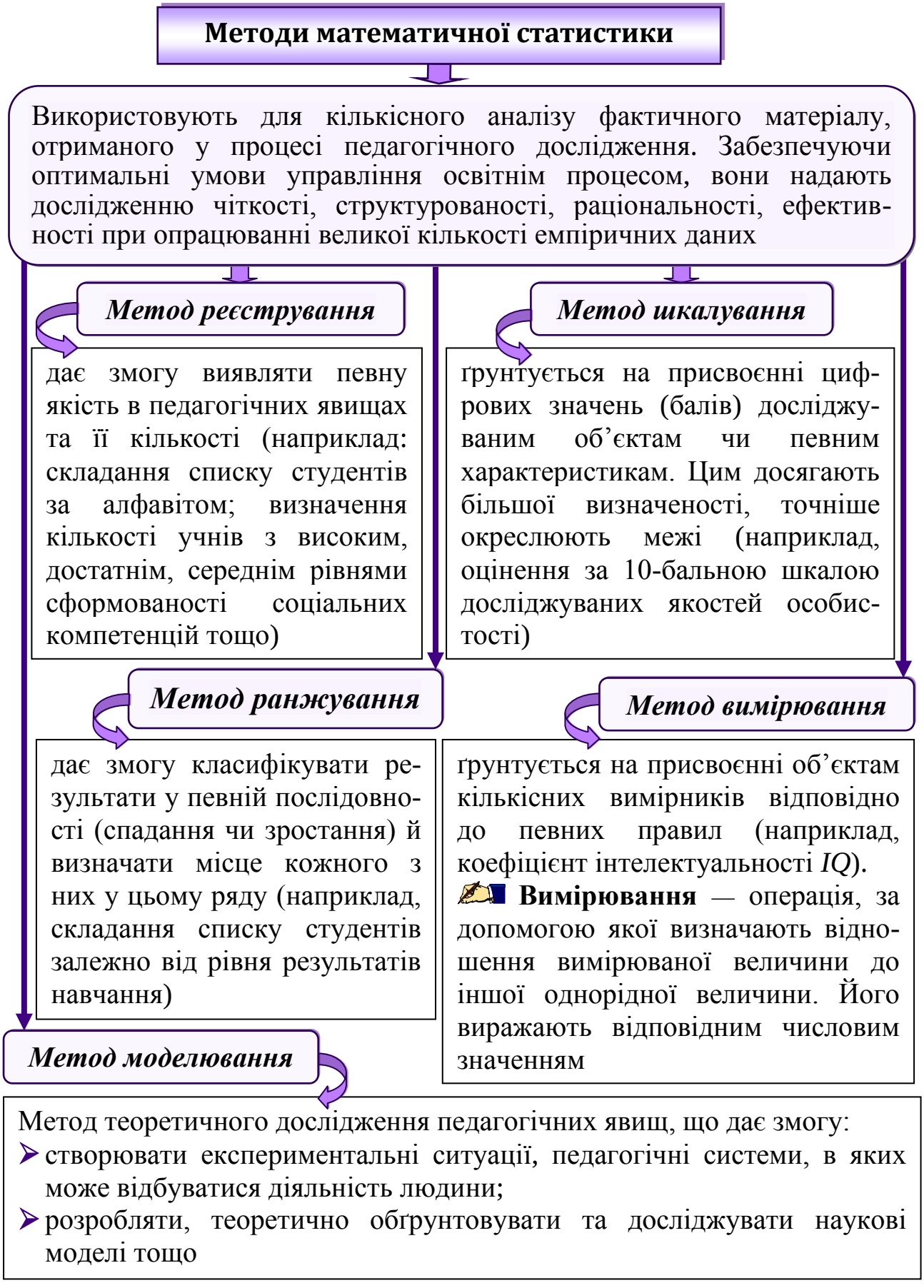

Рис. 37. Методи математичної статистики
(за *К. Інгенкампом*, *І. Підласим*, *Ю. Сурміним*)

Таблиця 32. Характеристика шкали найменувань
(за *В. Бабенком, С. Вітвицькою, К. Інгенкампом, В. Мотало, Ю. Сурміним*)

Поняття	Характеристика
Сутність	**Шкала найменувань,** або **номінальна шкала** (лат. *nomen — ім'я*), — найслабша (*неметрична*) шкала, що засвідчує приналежність об'єкта до певного класу; шкала, за якою встановлюють відповідність ознаки тому чи іншому класу об'єктів дослідження, об'єднаних на підставі їхньої загальної властивості чи еквівалентності
Ключові ознаки	➢ немає "0", "одиниці вимірювання", "розмірності"; ➢ неможливе проведення арифметичних операцій; ➢ головну тенденцію визначає *модальна величина* (*мода*), яку визначають за частотою
Ключові поняття	**Модальна величина** (*М.в.*), або **мода** (*Мо*), — величина основної тенденції на номінальній шкалі, тобто величина, частота зустріваності варіанти якої найбільша. **Частота** (*q*) — число випадків зустріваності, що припадають на кожну групу (варіанту). **Варіанта** (*b*) — числове значення ознаки, за якою групують дані
Математичні операції	Під час опрацювання результатів допустимі лише деякі *статистичні операції*: ◆ набір членів та їхня класифікація (списки учнів, студентів; перелік професій, віку, кольорів, рис особистості; мотиви трудової поведінки; судження і твердження з різних питань; ціннісні орієнтації; інтереси; настанови тощо); ◆ визначення модальної величини; ◆ розмах ознаки
Приклад шкали	◆ *дихотомічна* шкала (відображення кольору очей: *чорні–голубі*: *Ч–Г* або 1–2); ◆ *тетрахорична* шкала (відображення результатів навчання студентів: *відмінно–добре–задовільно–незадовільно*: *В–Д–З–Н* або 5–4–3–2); ◆ *поліхорична* шкала (відображення результатів навчання студентів в системі ECTS: *відмінно*, *дуже добре*, *добре*, *задовільно*, *незадовільно*: *A*, *B*, *C*, *D*, *E*, *FX* або 1, 2, 3, 4, 5)
Задача	Під час контролю 4 дітей отримали 12 балів, 3 — 11 балів, 4 — 10 балів, 2 — 9 балів, 7 — 8 балів, 3 — 6 балів, 4 — 3 бали. Визначте модальну величину. $b \rightarrow$ 12 11 10 9 **8** 6 3 *М.в.* = 8 балів $q \rightarrow$ 4 3 4 2 **7** 3 4 Модальна величина становить 8 балів

Таблиця 33. Характеристика порядкової шкали
(за *В. Бабенком, С. Вітвицькою, К. Інгенкампом, В. Мотало, Ю. Сурміним*)

Поняття	Характеристика
Сутність	**Порядкова (рангова) шкала** (англ. — *ordinal quantity*) — "*слабка*" (*неметрична*) шкала, призначена для встановлення послідовності (порядку) вияву ознаки, відношення "*більше–менше–менше…*", "*менше–більше–більше–…*", "*незадовільно–задовільно–добре–відмінно*" тощо
Ключові ознаки	➢ немає "одиниць вимірювання", "розмірності" величини; наявність "0" необов'язкова; ➢ вираження результатів вимірювань у балах, ступенях, рівнях (у числових шкалах порядку); ➢ головну тенденцію визначає середня величина — *медіана*; ➢ для визначення медіани будують варіаційний ряд, ураховуючи послідовність варіант
Ключові поняття	**Медіана** (*Мед*; *Me*; *Md*) — це та величина, по обидва боки від якої розміщена рівна кількість даних вибірки. Медіану визначають за формулою: $$Мед = \frac{n_{\max} - n_{\min}}{2} + n_{\min}\ , \qquad (1)$$ де n_{max} — найбільше значення; n_{min} — найменше значення. **Варіаційний ряд** — упорядкована послідовність варіант, записана у порядку зростання (спадання)
Математичні операції	Під час опрацювання результатів допустимі лише деякі *статистичні операції*: ◆ розміщення величин за зростанням ($n_1 < n_2 < \ldots < n_i$); ◆ визначення модальної величини (*М.в.*) і медіани (*Мед*); ◆ розмах ознаки
Приклад шкали	*чотирирівневі рангові* (оцінення знань: 2 < 3 < 4 < 5); *біполярного* впорядковування (творчий – репродуктивний)
Задача	Під час вивчення нової теми з англійської мови студентами першого курсу Андрій запам'ятав 24 нових слова, Василь — 8, Тетяна — 20, Наталя — 11, Олена — 16. Визначте медіану. ***Варіаційний ряд*:** 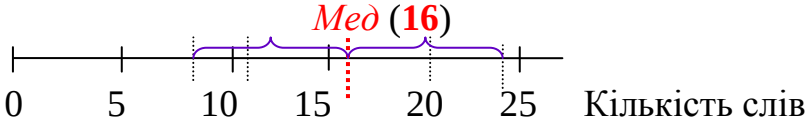 $Мед = \frac{24-8}{2} + 8 = 16$. Медіана дорівнює **16**

Таблиця 34. Характеристика інтервальної шкали
(за *В. Бабенком, С. Вітвицькою, К. Інгенкампом, В. Мотало, Ю. Сурміним*)

<table>
<tr><th>Поняття</th><th>Характеристика</th></tr>
<tr><td>Сутність</td><td>Інтервальна шкала, або шкала інтервалів (англ. — interval scales), — шкала, утворена зі строго визначених інтервалів, які умовно позначають знаком $\Delta Q = Q_i - Q_j$,
де: Δ — дельта (різниця, інтервал між значеннями Q_i та Q_i)
Інтервальна шкала — “сильна” метрична шкала, що дає змогу встановити відносний початок відліку, рівні інтервали для вимірювання кількісної властивості, яка характеризується співвідношеннями еквівалентності, порядку</td></tr>
<tr><td>Ключові ознаки</td><td>➢ наявність встановлених “умовного 0” та “одиниці вимірювання”;
➢ прийнятність поняття “розмірності”;
➢ допустимість лінійних перетворень</td></tr>
<tr><td>Ключові поняття</td><td>Середнє арифметичне ($\overline{X}$) визначають за відношенням суми всіх одержаних числових значень (варіант) до загальної кількості осіб (N):
$$\overline{X} = \frac{\sum X_i}{N}, \qquad (2)$$
де X_i — показник (варіанта), яким у дослідженні позначають кожну i-особу; $\sum$ — знак суми</td></tr>
<tr><td>Математичні операції</td><td>У разі опрацювання результатів допустимі такі операції:
◆додавання, множення і ділення, а також логарифмування;
◆визначення модальної величини (М.в.), медіани (Мед.) і середнього арифметичного ($\overline{X}$);
◆оцінення розсіювання (дисперсія, стандартне відхилення)</td></tr>
<tr><td>Приклад шкали</td><td>шкала значень (наприклад, середній бал результатів навчання студентів, навчальних досягнень учнів)</td></tr>
<tr><td>Задача</td><td>Під час перевірки завдань тестового контролю отримані такі результати: 9 балів — 3 студентів, 8 балів — 7; 7 балів — 3; 6 балів — 2; 5 балів — 1; 4 бали — 2. Визначте середній бал групи.
<table>
<tr><td>Бали</td><td>9</td><td>8</td><td>7</td><td>6</td><td>5</td><td>4</td></tr>
<tr><td>Кількість осіб</td><td>3</td><td>7</td><td>3</td><td>2</td><td>1</td><td>2</td></tr>
</table>
$$\overline{X} = \frac{9\cdot 3 + 8\cdot 7 + 7\cdot 3 + 6\cdot 2 + 5 + 4\cdot 2}{18} = \frac{129}{18} = 7{,}17$$
Середній бал становить 7,17</td></tr>
</table>

Таблиця 35. Характеристика відношень (пропорцій)
(за *В. Бабенком, С. Вітвицькою, К. Інгенкампом, В. Мотало, Ю. Сурміним*)

Поняття	Характеристика
Сутність	**Шкала відношень** (англ. — *ratio scales*), або **пропорцій**, — шкала вимірювань кількісної властивості, яка характеризується співвідношеннями порядку, пропорційності, еквівалентності; **Шкала відношень** — "*сильна*" *метрична* шкала, використання якої дає змогу визначати не тільки абсолютне значення, а й відношення, що показує, наскільки (у скільки разів) одна досліджувана властивість більша від іншої
Ключові ознаки	➢ наявність природних, тобто незалежних від прийнятої системи одиниць, "абсолютного 0" та арифметичної "одиниці вимірювання"; ➢ використання поняття "розмірності"; ➢ допустимість лінійних та нелінійних перетворень
Ключові поняття	**Показник якості** (R) визначають за відсотковим відношенням кількості осіб, які мають достатній ($n_д$) та високий ($n_в$) рівні розвитку досліджуваної властивості, до загальної кількості осіб (N): $$R = \frac{n_д + n_в}{N} \cdot 100 \qquad \textbf{(3)}$$
Математичні операції	Під час опрацювання результатів допустимі такі *операції*: ◆ додавання, множення і ділення, а також логарифмування; ◆ визначення модальної величини, медіани, середнього арифметичного, середнього геометричного, середнього гармонійного; ◆ оцінення розсіювання (дисперсія, стандартне відхилення)
Приклади шкал	*шкали значень* (середній бал; показник якості); *вербально-числові шкали* (шкала Харрінгтона)
Задача	Охарактеризуйте навчальні досягнення учнів класу, якщо отримано такі результати: *Бали*: 12	11	10	9	8	7	6	5	4 *Кількість осіб*: 2	3	2	4	2	4	4	3	1 $$\overline{X} = \frac{12\cdot 2 + 11\cdot 3 + 10\cdot 2 + 9\cdot 4 + 8\cdot 2 + 7\cdot 4 + 6\cdot 4 + 5\cdot 3 + 4}{25} = 8$$ $$R = \frac{2+3+2+4+2+4}{25} \cdot 100 = 68\%$$ Середній бал $\overline{X}$ = **8**; показник якості R = **68%**

Статистичне перевіряння гіпотези

Статистична гіпотеза — гіпотеза про вигляд розподілу генеральної сукупності, параметри відомих розподілів. Статистичне перевіряння гіпотези полягає в тому, щоб на підставі спостережень підтвердити її або відхилити. Виокремлюють різні типи гіпотез

Нульова гіпотеза (H_0)

побудована на припущенні, що відхилення у порівнюваних показниках X_E і X_K випадкове (різниця недостовірна і дорівнює 0), тобто $H_0 \div X_E \leq X_K$

Альтернативна гіпотеза (H_1 або H_a)

побудована на припущенні, згідно з яким відхилення у порівнюваних показниках X_E і X_K значиме (невипадкове), що засвідчує ефективність моделі, альтернативної методики, тобто $H_a \div X_E > X_K$

У педагогічних дослідженнях цю сукупність часто записують так:

$H_0 \div X_E - X_K = 0$ $\quad$ X_E — показник експериментальної групи;

$H_a \div X_E - X_K \neq 0$ $\quad$ X_K — показник контрольної групи

Рівень значущості (α) — ймовірність здійснити похибку першого роду, коли за висновком відкинуто правильну гіпотезу

У педагогічних дослідженнях статистичної перевірки гіпотези достовірними вважають результати, отримані з такими *рівнями ймовірності* (її називають *надійною*) та *значущості*:

рівень ймовірності (P)	0,95 (95%)	0,98 (98%)	0,99 (99%)
рівень значущості (α)	0,05 (5%)	0,02 (2%)	0,01 (1%)

Критерій — необхідна (достатня) ознака, на основі якої вибирають, класифікують чи оцінюють об'єкт за значеннями одного критеріального показника (*простий*), кількох показників (*складний*). Статистичні критерії поділяють на *параметричні* і *непараметричні*

***Параметричні критерії*:**
- нормальний розподіл;
- t–критерій Стьюдента;
- F–критерій Фішера та ін.)

***Непараметричні критерії*:**
- χ^2–критерій Пірсона;
- λ–критерій Колмогорова-Смирнова;
- U–критерій Вілкоксона та ін.)

Рис. 38. Статистичне перевіряння гіпотези: критерії, рівні значущості, ймовірності (за *В. Бабенком*, *П. Воловиком*, *В. Гмурманом*, *Я. Гончаренко*)

Таблиця 36. Загальна характеристика критеріїв статистичного перевіряння (за *В. Бабенком*, *П. Воловиком*, *Я. Гончаренко*)

Параметричні	***Непараметричні***
Критерії, які у формулу розрахунку включають *параметри розподілу* (середнє арифметичне, дисперсії, коефіцієнт варіації та ін.)	Критерії, які базуються на оперуванні частотами або рангами, а *параметри розподілу* не включають у формулу розрахунку
1. Дають можливість оцінити рівень основних параметрів генеральних сукупностей, різниці в середніх значеннях, отриманих у *вибірках* (кількість осіб в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах)	1. Можливо оцінити лише середні тенденції, наприклад, відповісти на питання, чи частіше у вибірці ЕГ трапляються більш високі, а у вибірці КГ — більш низькі значення ознаки
2. За їхньою допомогою оцінюють відмінності в дисперсіях	2. Оцінюють лише відмінності в діапазонах варіативності (у рівні відмінності досліджуваної ознаки)
3.Дають змогу виявити тенденції зміни ознаки при переході від умови до умови, але лише для нормального розподілу ознаки	3. Дають можливість виявити тенденції зміни ознаки при переході від умови до умови при будь-якому розподілі ознаки
4. У впливі на зміну досліджуваної ознаки є змога оцінити взаємодію двох і більше чинників	4. Такої можливості немає
5.Експериментальні дані мають задовільнити таким *умовам**: ◆ значення ознаки виміряні за інтервальною шкалою; ◆ розподіл ознаки є нормальним; ◆ потрібно дотримуватися вимоги рівності дисперсій (дисперсійний аналіз) *Якщо у педагогічних дослідженнях такі умови виконуються, то параметричні критерії є більш потужними, ніж непараметричні	5.Експериментальні дані можуть не задовільнити жодній з цих *умов*: ◆ значення ознаки можуть бути репрезентовані в будь-якій шкалі; ◆ розподіл ознаки може бути будь-яким і збіг його з яким-небудь теоретичним законом розподілу є необов'язковим і не потребує перевірки; ◆ немає вимоги рівності дисперсій
6. Математичні розрахунки доволі складні	6. Математичні розрахунки прості, потребують мало часу (за винятком χ^2*–критерію Пірсона* і *λ–критерію Колмогорова-Смирнова*)

Таблиця 37. Статистичне перевіряння гіпотези *t*–критерієм Стьюдента (за *В. Бабенком, П. Воловиком, В. Гмурманом, В. Турчиним*)

Поняття	Пояснення
1	2
Односторонній *t*–критерій Стьюдента дає змогу порівняти середні значення досліджуваної нормально розподіленої ознаки як для двох узятих з однієї генеральної сукупності вибірок, так і для вибірок, що репрезентують дві різні генеральні сукупності	
Фактичне значення **($t_ф$)** ***t–критерію Стьюдента***	Для однакових вибірок (*N* осіб), розраховують при α=0,05 на основі одержаних експериментальних даних: $$t_ф = \frac{\overline{X}_E - \overline{X}_K}{\sqrt{(\sigma_E^2 + \sigma_K^2)}} \cdot \sqrt{N} \quad \textbf{(4)}$$ Для різних вибірок: $$t_ф = \frac{\overline{X}_E - \overline{X}_K}{\sqrt{n_E \cdot \sigma_E^2 + n_K \cdot \sigma_K^2}} \cdot \sqrt{\frac{n_E \cdot n_K (n_E + n_K - 2)}{n_E + n_K}}, \quad \textbf{(5)}$$ де $\overline{X_E}$, $\overline{X_K}$ — середні арифметичні значення показника (*середній бал* та ін.), що відповідають експериментальним (*E*) і контрольним (*K*) групам; σ_E^2, σ_K^2 — *дисперсія* (розрахована для цих груп); n_E, n_K — кількість осіб (*обсяг вибірок*)
Критичне значення **($t_{кр}$)** ***t–критерію Стьюдента***	Критичне значення одностороннього *t–критерію Стьюдента* (табличне) знаходять за таблицями критичних значень розподілу Стьюдента або в EXCEL за допомогою функції = СТЬЮДРАСПОБР() Так, при α = 0,05 $t_{кр}$, розраховане для груп з кількістю осіб *N* = 25, становить: $t_{0,95}$ = 2,01
Дисперсія **(σ^2)**	Цей показник свідчить про *ступінь розсіяння* окремих значень випадкової величини навколо середнього арифметичного. Розраховують за формулою: $$\sigma^2 = \frac{\sum (X_i - \overline{X})^2}{N-1}, \quad \textbf{(6)}$$ де X_i — показник досліджуваної ознаки кожної *i*-особи
Середнє квадратичне відхилення **(σ)** **(*стандартне відхилення*)**	Значення кореня квадратного з дисперсії, де: σ_K — стандартні відхилення окремих показників у контрольній групі); σ_E — стандартні відхилення окремих показників у експериментальних групі)

Закінчення табл. 37

1	2
	Його обчислюють за формулою: $$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (X_i - \overline{X})^2}{N-1}} \quad \textbf{(7)}$$
Коефіцієнт варіації (V_σ)	Характеристика *коливання* (*варіації*) ознаки, що є відносним показником, який визначають за відношенням середнього квадратичного відхилення (σ) до середнього арифметичного $\overline{X_E}$: $$V_\sigma = \frac{\sigma}{\overline{X}} \cdot 100 \quad \textbf{(8)}$$
Надійність	***Надійність*** інструментарію оброблення статистичних даних перевіряють за *F-критерієм Фішера-Снедекора* (якщо його значення засвідчує незначну різницю у дисперсіях показників, які порівнюються дослідником, то можна використовувати статистичні характеристики нульової гіпотези на основі *t–критерію Стьюдента*). Наприклад, ефективність впровадження педагогічної технології, методики вивчення дисципліни та ін. визначають, міркуючи так, якщо: 1) $t_ф > 2{,}01$, підтверджується альтернативна гіпотеза, тобто відмінність у порівнюваних показниках вважають невипадковою, що при рівні значущості $\alpha = 0{,}05$ (5 %) одержані результати значущі з імовірністю 0,95 (95%); 2) $t_ф < 2{,}01$, то підтверджується нульова гіпотеза, тобто відмінність у показниках вважають випадковою, одержані результати незначущі
F-критерій Фішера-Снедекора	Розраховують за формулою: $$F_ф = \frac{\sigma_E^2}{\sigma_K^2}, \quad \textbf{(9)}$$ де σ_E^2 — більша, а σ_K^2 — менша з дисперсій генеральних сукупностей (при $\sigma_E^2 > \sigma_K^2$). *F*-критерій залежить від кількості ступенів вільності (v) і не залежить від інших параметрів. Ступені вільності для вибірок визначають за формулами: $$v_E = n_E - 1;\ v_K = n_K - 1, \quad \textbf{(10)}$$ де n_E і n_K — *обсяг вибірок*. $F_{кр}$ знаходять за таблицями критичних значень розподілу Фішера-Снедекора або в EXCEL за формулою: =FОБР(α;*E*;*K*)

Таблиця 38. Приклад використання параметричних критеріїв

Задача. За результатами навчання студентів експериментальних і контрольних груп, наведеними у таблиці, перевірте ефективність впровадження альтернативної (експериментальної) методики викладання

Студент	**Е-1**	**К-1**
1. Андрій	15	20
2. Надія	18	20
3. Наталія	21	15
4. Микола	20	15
5. Тарас	25	15
6. Христина	21	16
7. Ірина	15	18
8. Галина	18	20
9. Вікторія	25	19
10. Тетяна	23	19
11. Соломія	22	18
12. Мар'ян	20	15
13. Леся	12	12
14. Петро	25	10
15. Олег	23	20
16. Ольга	20	12
17. Мар'яна	20	20
18. Юрій	18	23
19. Олена	24	20
20. Оксана	25	20
21. Михайло	23	22
22. Роман	20	15
23. Марта	25	15
24. Іван	15	16
25. Ігор	18	22
$\overline{X}$	20,44	17,48
***R*, %**	84	58
σ^2	13,51	11,59
σ	3,68	3,40
V_σ	17,98	19,48
t–Стьюдента	2,95 (*значимо*)	
F–Фішера	1,17 (*незначимо*)	
Висновок	*значимо*	

1) *За формулою* (2) *визначаємо середній бал*:

$$\overline{X}_E = \frac{12+15\cdot 3+18\cdot 4+20\cdot 5+21\cdot 2+22+23\cdot 3+24+25\cdot 5}{25} = 20{,}44.$$

$$\overline{X}_K = \frac{10+12\cdot 2+15\cdot 6+16\cdot 2+18\cdot 2+19\cdot 2+20\cdot 7+22\cdot 2+23}{25} = 17{,}48.$$

2) *За формулою* (3) *визначаємо якість знань*:

$$R_E = \frac{5+1+3+1+2+5+4}{25}\cdot 100 = 84\%.$$

$$R_K = \frac{2+2+7+2+1}{25}\cdot 100 = 56\%.$$

3) *За формулою* (6) *розраховуємо дисперсію*:

$$\sigma_E^2 = \frac{\sum(X_i - 20{,}44)^2}{24} = 13{,}51.$$

$$\sigma_K^2 = \frac{\sum(X_i - 17{,}48)^2}{24} = 11{,}59.$$

4) *За формулою* (7) *розраховуємо середнє квадратичне відхилення*:

$$\sigma_E = \sqrt{\frac{\sum(X_i - 20{,}44)^2}{24}} = 3{,}68.$$

$$\sigma_K = \sqrt{\frac{\sum(X_i - 17{,}48)^2}{24}} = 3{,}4.$$

5) *За формулою* (8) *розраховуємо коефіцієнт варіації*:

$$V_\sigma = \frac{\sigma_E}{\overline{X}_E}\cdot 100 = \frac{3{,}68}{20{,}44}\cdot 100 = 18{,}0.$$

$$V_\sigma = \frac{\sigma_K}{\overline{X}_K}\cdot 100 = \frac{3{,}4}{17{,}48}\cdot 100 = 19{,}48.$$

6) *Для* α=0,05 (*N*=25 *осіб*) *за таблицями* $t_{кр}$ = 2,01; $F_{кр}$ = 1,36.

7) *За формулою* (4) *розраховуємо фактичне значення t–критерію Стьюдента*:

$$t_\phi = \frac{20{,}44-17{,}48}{\sqrt{(13{,}51+11{,}59)}}\cdot\sqrt{25} = \frac{2{,}96}{\sqrt{25{,}1}}\sqrt{25} = 2{,}95.$$

8) *За формулою* (9) *розраховуємо F-критерій Фішера-Снедекора* : $F_\phi = \frac{13{,}51}{11{,}59} = 1{,}17.$

9) *Порівнюємо фактичні і критичні значення*:

2,95>2,01 ($t_\phi > t_{кр}$); 1,17<1,36 ($F_\phi < F_{кр}$).

Висновок: Отримані результати свідчать про ефективність впровадження альтернативної методики викладання

Таблиця 39. Статистичне перевіряння гіпотези за χ^2–критерієм Пірсона (за *В. Бабенком*, *В. Барковським*, *П. Воловиком*, *В. Гмурманом*, *В. Турчиним*)

Поняття	Пояснення
χ^2–критерій Пірсона (χ^2 — хі-квадрат) є непараметричним. Критерій узгодження Пірсона ефективно використовують для перевіряння гіпотези про розподіл генеральної сукупності	
Фактичне значення χ^2–критерію Пірсона (χ^2_ϕ)	Визначають за такою формулою: $\chi^2_\phi = \sum_{i=1}^{k} \frac{(n_i - f_i)^2}{f_i} = n\sum_{i=1}^{k} \frac{(n_i/n - p_i)^2}{p_i}$, **(11)** де n_i — емпірична частота варіант вибірки; f_i — теоретична частота варіант вибірки ($f_i = np_i$); p_i — ймовірність; n — об'єм вибірки ($n = \sum_{i=1}^{k} n_i$)
Правило Пірсона	Щоб при заданому рівні значущості α=0,05 перевірити основну гіпотезу H_0 (або H_a), що генеральна сукупність розподілена нормально, треба: 1) обчислити теоретичні частоти f_i для варіант вибірки; 2) обчислити фактичне значення χ^2–критерію за формулою (10); 3) знайти кількість ступенів вільності v; 4) знайти з таблиці $\chi^2_{кр}$, що задовільняє заданому рівню значущості α та ступеню вільності v; 5) порівнявши χ^2_ϕ і $\chi^2_{кр}$, зробити висновок
Висновок	1) Якщо $\chi^2_\phi \le \chi^2_{кр}$ (для рівня значущості α=0,05), то доцільна нульова гіпотеза H_0. 2) Якщо $\chi^2_\phi > \chi^2_{кр}$ (для рівня значущості α=0,05), то доцільна альтернативна гіпотеза H_a
Ступені вільності (v)	Кількість ступенів вільності визначають за формулою: $v = k - r - 1$, **(12)** де k — кількість варіант (інтервалів); r — кількість незалежних параметрів розподілу (зв'язків), які визначають за вибіркою
χ^2–критерій Пірсона (порівняння вибірок)	Якщо порівнюють експериментальну і контрольну вибірки, то χ^2_ϕ розраховують за такою формулою: $\chi^2_\phi = \sum_{i=1}^{k} \frac{(n_{E_i} - n_{K_i})^2}{n_{K_i}}$, де **(13)** n_{E_i}, n_{K_i} — відносні частоти експериментальної та контрольної вибірок

Таблиця 40. Приклад використання непараметричних критеріїв

Задача. За результатами констатувального експерименту другого порядку перевірте ефективність впровадження експериментальної моделі формування педагогічної культури. Визначення сформованості педагогічної культури у студентів експериментальної та контрольної груп засвідчило такі результати:

Гіпотеза —? H_a: $\chi^2_ф > \chi^2_{кр}$ *Гіпотеза* —? H_0: $\chi^2_ф \le \chi^2_{кр}$	Група	Кількість студентів	Рівень сформованості педагогічної культури			
			високий	достатній	задовільний	низький
	ЕГ	200	50/25%	94/47%	40/20%	16/8%
	КГ	200	12/6%	72/36%	68/34%	48/24%

1) *Перевіримо достовірність отриманих результатів. Для цього розраховуємо фактичне значення* χ^2*–критерію Пірсона за формулою* (13):

$$\chi^2_ф = \frac{(0{,}25-0{,}06)^2}{0{,}06} + \frac{(0{,}47-0{,}36)^2}{0{,}36} + \frac{(0{,}20-0{,}34)^2}{0{,}34} + \frac{(0{,}08-0{,}24)^2}{0{,}24} =$$

$$= \frac{0{,}0361}{0{,}06} + \frac{0{,}0121}{0{,}36} + \frac{0{,}0196}{0{,}34} + \frac{0{,}0256}{0{,}24} = 0{,}601 + 0{,}034 + 0{,}058 + 0{,}107 = \mathbf{0{,}8}.$$

2) *За рівень значущості обираємо* α=0,05 (*ймовірність становить* 0,95)

3) *За формулою* (12) *визначаємо кількість ступенів вільності*:
кількість варіант (*інтервалів*) k =4;
кількість незалежних параметрів розподілу r = 2;
кількість ступенів вільності для нормального розподілу ν = 2 (ν = 4 – 2 = 2)

4) *Критичне значення критерію Пірсона* $\chi^2_{кр}$ *визначаємо за табл.* (див. *додаток* 5) [9]*:

$$\chi^2_{кр} = 0{,}102.$$

---

* Критичне значення критерію Пірсона $\chi^2_{кр}$ можна визначити в EXCEL за формулою: ХИ2ОБР(α;*ν*)

5) *Порівнюємо фактичне значення критерію Пірсона, одержане під час формувального експерименту,* ($\chi^2_ф$ =0,8) *і критичне значення критерію Пірсона, визначене за таблицею,* ($\chi^2_{кр} = 0{,}102$)

Висновок: Оскільки $\chi^2_ф > \chi^2_{кр}$, нульову гіпотезу H_0: $\chi^2_ф \le \chi^2_{кр}$ відхиляємо, а приймаємо альтернативну гіпотезу H_a: $\chi^2_ф > \chi^2_{кр}$.

Отже, результати констатувального експерименту другого порядку засвідчують ефективність впровадження експериментальної моделі формування педагогічної культури

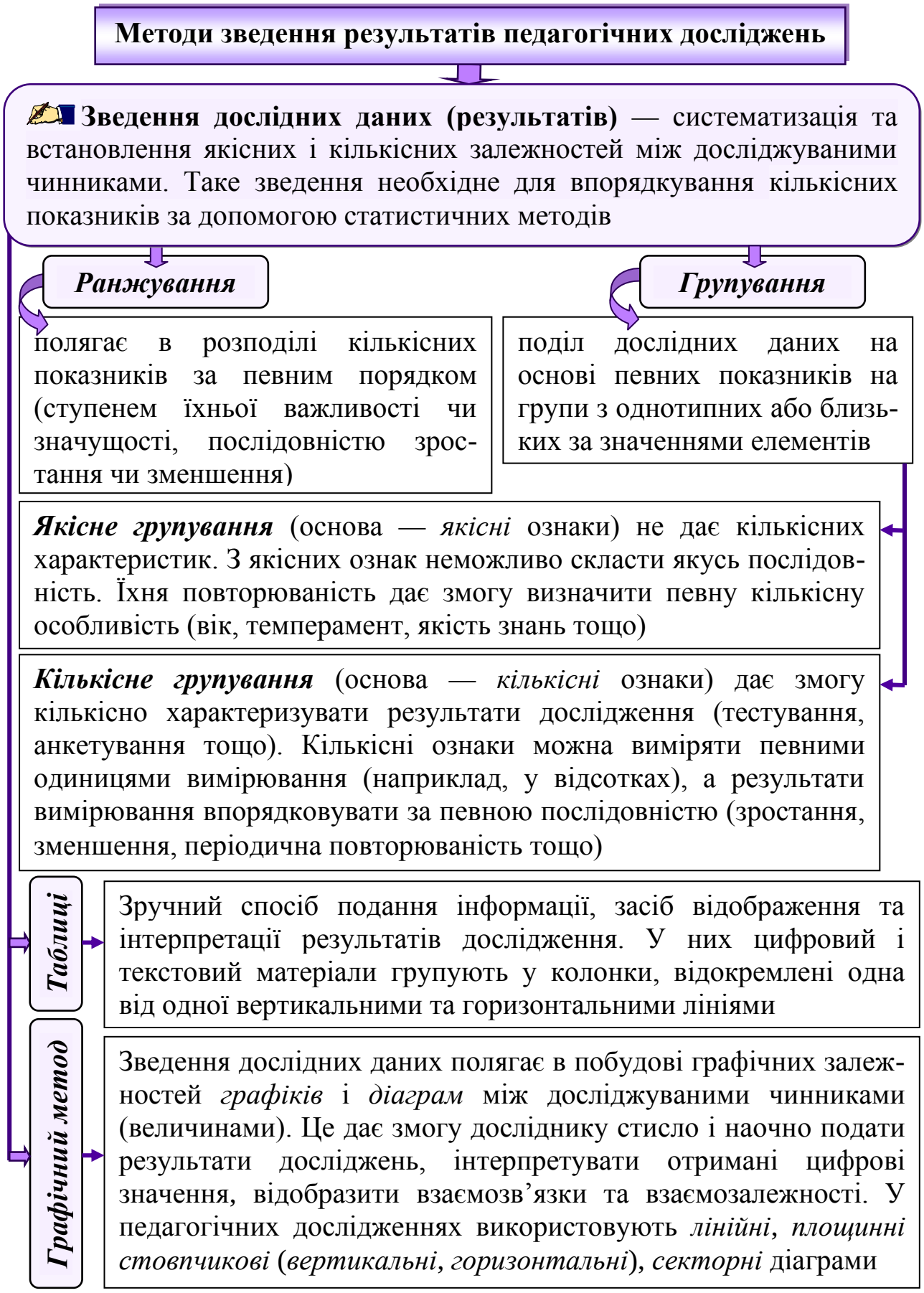

Рис. 39. Методи зведення результатів педагогічних досліджень (за *Г. Бабенком*, *П. Воловиком*, *Г. Кловак*)

Практичний блок

Практичне заняття № 7
ОПРАЦЮВАННЯ, АНАЛІЗ, ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

***Мета*:** набуття вмінь і навичок з урахуванням фахового спрямування опрацьовувати, аналізувати, інтерпретувати результати педагогічного експерименту.

Питання, винесені на обговорення
(*фронтальна бесіда*)

1. Назвіть діагностичні методики вивчення педагогічних явищ (за фаховим спрямуванням).
2. Які методи математичної статистики використовують для визначення кількісних показників у педагогічному дослідженні?
3. Вкажіть вимірювальні шкали, які використовують у педагогічних дослідженнях.
4. Що називають статистичною гіпотезою?
5. Які типи гіпотез виокремлюють у педагогічних дослідженнях?
6. За допомогою яких критеріїв здійснюють статистичне перевіряння гіпотези?
7. За яких умов доцільно використовувати *t–критерій Стьюдента* у дослідженні актуальних проблем освіти?
8. З якою метою у педагогічних дослідженнях використовують статистичний *F-критерій Фішера-Снедекора*?
9. За яких умов доцільно використовувати χ^2*–критерій Пірсона* у педагогічних дослідженнях?
10. Як перевірити ефективність експериментальної методики, яку пропонує дослідник для впровадження?
11. Які методи зведення результатів наукового пошуку використовують у педагогічних дослідженнях?
12. На підставі тесту, розробленого *Є. Роговим*, оцінюють професійну спрямованість особистості вчителя за низкою якостей (товариськість, організованість, спрямованість на навчальний предмет, інтелігентність, мотивація схвалення). Кожну якість максимально оцінюють десятьма балами. Вкажіть чотири рівні сформованості професійної спрямованості особистості педагога. Опишіть шкалу оцінювання сформованості кожної якості та сформованості професійної спрямованості.

◈ Розв'язування педагогічних задач і ситуацій (*колективна та індивідуальна робота*)[2]

***Задача* 1**. Під час тематичної атестації з математики в 4-*А класі*, що навчався за *експериментальною методикою*, одержано такі результати: "12 балів" — 3; "11" — 3; "10" — 2; "9" — 4; "8" — 3; "7" — 5; "6" — 2; "5" — 1; "4" — 1; "3" — 1.

Результати тематичної атестації з математики в 4-*Б класі*, що навчався за *традиційною методикою*, виявилися такими: "11 балів" — 1; "10" — 2; "9" — 2; "8" — 2; "7" — 3; "6" — 3; "5" — 5; "4" — 3; "3" — 4.

Порівняйте навчальні досягнення учнів обох класів та зробіть висновок про ефективність експериментальної методики.

***Задача* 2.** Охарактеризуйте навчальні досягнення учнів, якщо під час тематичної атестації з природознавства одержано такі результати: "12 балів" — 1; "11" — 3; "10" — 2; "9" — 3; "8" — 2; "7" — 4; "6" — 3; "5" — 2; "4" — 2; "3" — 3.

***Задача* 3.** Визначте показник якості знань учнів з природознавства, якщо у процесі письмового контролю засвоєння теми одержані такі результати: "12 балів" — 2; "11" — 1; "10" — 2; "9" — 2; "8" — 3; "7" — 5; "6" — 4; "5" — 2; "4" — 2; "3" — 2; "2" — 1.

***Задача* 4.** Охарактеризуйте навчальні досягнення школярів, якщо під час тематичного оцінювання знань учнів з англійської мови, проведеного у четвертому класі, одержані результати: "12 балів" — 2 учні; "11" — 4; "10" — 4; "9" — 5; "8" — 2; "7" — 1; "6" — 4; "5" — 2; "4" — 2; "3" — 2; "2" — 2.

***Задача* 5.** Під час вивчення нової теми з природознавства розглядали десять нових понять. У процесі перевірки диктанту виявлено, що кількість правильно відтворених понять була такою: 10 понять — 3 учні; 9 — 3 учні; 8 — 5 учнів; 7 — 4 учні; 6 — 4 учнів; 5 — 2 учні; 4 — 2 учні; 3 — 2 учні. Яким є відтворення понять?

***Задача* 6**. Під час вивчення десяти нових віршів у групі "*Сонечко*", яка навчалася за експериментальною методикою, з'ясувалося, що 10 віршів вивчили напам'ять 3 діток; 9 віршів — 3; 7 віршів — 2; 6 віршів — 4; 5 віршів — 3; 4 вірші — 2; 3 вірші — 2; 2 вірші — 1 дитина.

У групі "*Зіронька*", яка навчалася за традиційною методикою, результати виявилися такими: 9 віршів запам'ятала 1 дитина; 8 віршів — 1; 7 віршів — 1; 6 віршів — 2; 5 віршів — 2; 4 вірші — 3; 3 вірші — 4; 2 вірші — 3; 1 вірш — 3. Порівняйте результати двох груп і зробіть висновок про ефективність експериментальної методики.

---

[2] Задачі 1–5 (*початкова освіта*), 6–10 (*дошкільна освіта*), 11–14 (магістри, *спеціальність* 011, *спеціальність* 012, *спеціальність* 013, *спеціальність* 015)

***Задача* 7.** Охарактеризуйте навчальні досягнення дітей, якщо під час вивчення назв місяців одержані такі результати: 12 місяців назвала упорядковано 1 дитина; 11 місяців — 3; 10 місяців — 2; 9 місяців — 3; 8 місяців — 2; 7 місяців — 4; 6 місяців — 3; 5 місяців — 2; 4 місяця — 2; 3 місяці — 3.

***Задача* 8.** Визначте рівень знань дітей з лічби до 20, якщо у процесі контролю одержані такі результати: 20 чисел упорядкували 2 дітей; 19 чисел — 3; 18 чисел — 3; 17 чисел — 2; 16 чисел — 3; 15 чисел — 5; 14 чисел — 4; 13 чисел — 6; 12 чисел — 5; 11 чисел — 6; 10 чисел — 6; 9 чисел — 2; 8 чисел — 2; 7 чисел — 3; 6 чисел — 2; 5 — 2; 4 числа — 2; 3 числа — 3; 2 числа — 1.

***Задача* 9.** Дітям запропонували вказати п'ять пропущених чисел у ряді 1—20. Яким є рівень засвоєння дітьми лічби до 20, якщо 5 чисел правильно розташували 6 дітей, 4 числа — 6; 3 числа — 4; 2 числа — 2; 1 число — 2?

***Задача* 10.** Групі "*Равлики*", яка навчалася за експериментальною методикою, після перегляду дитячого відео запропонували відтворити кількість геометричних фігур, які вони запам'ятали. Кількість правильно відтворених геометричних фігур виявилася такою: 12 фігур назвали 4 дітей; 11 фігур — 4; 10 фігур — 4; 9 фігур — 2; 8 фігур — 3; 7 фігур — 3; 6 фігур — 1; 5 фігур — 2; 4 фігури — 2.

У групі "*Журавлики*", яка вивчала геометричні фігури за традиційною методикою, засвідчені такі результати: 10 — 3; 9 — 3; 8 — 2; 7 — 2; 6 — 4; 5 — 5; 4 — 4; 3 — 1; 2 — 1.

Чи однаковим є рівень навчальних досягнень дітей? Яка, на Вашу думку, методика більш ефективна?

***Задача* 11** (робота у мікрогрупах по 4–6 студентів). Проаналізуйте результати самоспостереження і зробіть висновок про:

- рівень сформованості мотиваційно-ціннісного компонента готовності майбутніх педагогів (вихователів, учителів) до роботи з математично здібними дітьми (*мікрогрупа* 1);
- рівень сформованості когнітивного компонента готовності майбутніх педагогів (вихователів, учителів) до роботи з математично здібними дітьми (*мікрогрупа* 2);
- рівень сформованості операційно-діяльнісного компонента готовності майбутніх педагогів (вихователів, учителів) до роботи з математично здібними дітьми (*мікрогрупа* 3).

***Задача* 12.** З метою вивчення відтворення міжпредметних понять студентам експериментальних і контрольних груп запропоновані 100 понять. Визначте якість відтворення міжпредметних понять студентами, якщо в процесі проведення експерименту отримані такі результати:

Студент	Е-1	К-1	Е-2	К-2	Е-3	К-3
1	70	72	90	80	93	86
2	76	64	81	70	58	70
3	80	70	73	51	64	73
4	80	40	78	72	75	71
5	93	42	76	86	81	30
6	84	50	80	40	92	68
7	56	80	88	66	90	87
8	81	64	58	51	93	71
9	92	63	90	56	90	86
10	91	74	92	50	89	63
11	88	77	50	76	82	48
12	77	51	81	56	94	39
13	64	40	52	75	56	70
14	95	38	90	53	61	66
15	90	71	89	68	70	69
16	87	56	76	72	76	49
17	85	70	52	74	82	80
18	80	68	60	59	90	51
19	93	87	70	56	93	54
20	90	54	71	50	75	68
21	92	74	91	40	73	73
22	50	59	78	55	50	70
23	96	53	78	70	90	52
24	57	70	90	60	81	56
25	60	84	54	63	78	90
$\overline{X}$						
R_T , %						
σ^2						
σ						
V_σ						
F–Фішера						
t–Стьюдента						
Висновок						

***Задача* 13.** Зробіть висновок про ефективність методик викладання, якщо під час контролю знань студентів отримані такі результати:

Студент	**Е-1**	**К-1**	**Е-2**	**К-2**	**Е-3**	**К-3**
1	15	20	23	23	23	24
2	18	20	20	21	15	20
3	21	15	23	16	18	21
4	20	15	22	21	23	20
5	25	15	21	24	20	12
6	21	16	22	15	23	19
7	15	18	22	20	20	22
8	18	20	17	16	24	20
9	25	19	24	10	23	21
10	23	19	25	15	21	20
11	22	18	12	20	20	15
12	20	15	18	15	25	10
13	12	12	15	20	20	15
14	25	10	21	15	15	19
15	23	20	23	19	23	19
16	20	12	21	20	20	16
17	20	20	18	20	18	20
18	18	23	17	12	20	15
19	24	20	20	16	21	18
20	25	20	20	16	22	16
21	23	22				20
22	20	15				20
23	25	15				15
24	15	16				14
$\overline{X}$						
***R*, %**						
σ^2						
σ						
V_σ						
F- Фішера						
t – Стьюдента						
Висновок						

***Задача* 14.** Зробіть висновок про ефективність методик викладання, якщо під час іспиту отримані такі результати:

Студент	Е-1	К-1	Е-3	К-3	Е-7	К-7
1	4	4	5	5	5	5
2	4	4	4	4	3	4
3	4	4	4	4	3	4
4	5	3	5	3	4	4
5	5	3	4	5	4	3
6	4	3	4	4	5	4
7	3	4	4	4	5	5
8	4	4	4	3	5	4
9	5	4	5	3	5	5
10	5	4	5	3	5	5
11	4	4	3	4	4	3
12	4	3	4	3	5	3
13	3	2	4	5	4	4
14	5	3	4	4	3	4
15	5	4	5	4	5	4
16	4	3	4	4	4	3
17	4	4	4	4	4	5
18	4	4	3	3	4	3
19	5	4	4	3	5	3
20	5	4	4	3	5	4
21	4	4	5	3		4
22	4	5	4	4		4
23	5	3	5	4		3
24	3	4	5	4		4
25	4	5		5		
$\overline{X}$						
***R*, %**						
σ^2						
σ						
V_σ						
t–Стьюдента						
F–Фішера						
Висновок						

🕮 *Рекомендована* (*основна*) *література*:

1. Бабенко В.В. Основи теорії ймовірностей і статистичні методи аналізу даних у психологічних і педагогічних експериментах: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2009. 184 с.
2. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2007. 608 с.
3. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2005. 253 с.
4. Ковальчук О., Когут С. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. /за заг. ред. Л. Ковальчук. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2009. 624 с.
5. Підласий І.П. Діагностика і експертиза педагогічних проектів: навч. посіб. Київ: Україна, 1998. 343 с.
6. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова* (*допоміжна*) *література*:

7. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. л-ри, 2003. 316 с.
8. Воловик П.М. Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці. Київ: Рад. шк., 1989. 221 с.
9. Гмурман В.Е. Теория вероятностей и математическая статистика: учеб. пособ. для втузов. Москва: Высш. шк., 1977. 479 с.
10. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика /пер. с нем. Н.М. Рассказовой. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
11. Збірник тестів з курсу “Педагогіка”: навч.-метод. посіб.: у 3 ч. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. 145 с.
12. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
13. Pilch T., Bauma T. Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa: Wyd-wo Akademickie “Żak”, 2010. 376 s.
14. Руденко В.М. Математична статистика: навч. посіб. К.: Центр учб. літ., 2012. 304 с. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Rudenko_Volodymyr/Matematychna_statystyka.pdf

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Початкова школа*.
3. *Рідна школа*.
4. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
5. *Вища освіта України.*
6. *Вища школа*.
7. *Психологія і педагогіка*.
8. *Інтернет-ресурси.*

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І САМОКОНТРОЛЮ

? Завдання першого рівня складності

451. *У педагогічних явищах* (*для прикладу: самостійна робота дитини з книжкою, витинанками і т. ін.*) *виділяють такі частини*:

***Відповідь*:**

а) постійну, змінну, випадкову;
б) постійну, контрольовану, інваріантну;
в) діагностичну, змінну, варіативну;
г) алгоритмічну, контрольовану, випадкову.

452. *Педагогічні явища, що обов'язково відбудуться за певних умов, називають …*

***Відповідь*:**

а) випадковими; б) достеменними;
в) неможливими; г) рівноможливими.

453. *Педагогічні явища, які за певних умов не можуть відбутися, називають …*

***Відповідь*:**

а) випадковими; б) достеменними;
в) неможливими; г) рівноможливими.

454. *Педагогічні явища, які за певних умов можуть відбутися або не відбутися, називають …*

***Відповідь*:**

а) випадковими; б) достеменними;
в) неможливими; г) рівноможливими.

455. *Педагогічні явища називають …, якщо за певних умов виникнення будь-якого з них не має жодних переваг перед виникненням іншого.*

***Відповідь*:**

а) випадковими; б) достеменними;
в) несумісними; г) рівноможливими.

456. *Педагогічні явища називають …, якщо за певних умов виникнення одного з них виключає виникнення іншого*.

***Відповідь*:**
а) випадковими; б) достеменними;
в) несумісними; г) рівноможливими.

457. *Метод науково-педагогічного дослідження — це …*
***Відповідь*:**
а) прийом, процедура, операція емпіричного і теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності;
б) сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення;
в) сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання та перетворення дійсності;
г) процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності процесу виховання, його структуру і механізми, теорію та методику організування освітнього процесу, його зміст, принципи, організаційні методи та прийоми.

458. *Під час педагогічного експерименту … групи* (*класи*) *продовжують навчатися за традиційно методикою*.
***Відповідь*:**
а) контрольні; б) паралельні; в) експериментальні;
г) експериментальні та контрольні.

459. *Альтернативну методику навчання, яку розробив дослідник, під час педагогічного експерименту впроваджують в … групах* (*класах*).
***Відповідь*:**
а) експериментальних; б) контрольних;
в) експериментальних і контрольних;
г) правильної відповіді немає.

460. *Який учений вперше ввів у науковий обіг поняття* "*педагогічне діагностування*" *та визначив його сутність в однойменній праці*?
***Відповідь*:**
а) І. Зайченко; б) К. Інгенкамп;
в) І. Підласий; г) В. Ягупов.

461. *За К. Інгенкампом, … — це процес, в якому визначають рівень засвоєння знань, умінь і навичок, деяких аспектів розвитку й вихованості особистості, обробляють й аналізують отримані знання, узагальнюють і роблять висновки про хід процесу навчання, просування на наступні сходинки навчання, висновки про ефективність роботи педагога, а також аналізують і виявляють динаміку й тенденції, прогнозують подальший розвиток*.

***Відповідь*:**
а) педагогічне діагностування; б) тестування;
в) спостереження; г) експеримент.

462. *… розглядають як процес, у ході якого (з використанням діагностичного інструментарію чи без нього), дотримуючись необхідних наукових критеріїв якості, спостерігають за вихованцями, проводять анкетування та інші дослідження, опрацьовують отримані результати та фіксують їх з метою описання поведінки учнів, пояснення їхніх мотивів або передбачення поведінки, навчальних досягнень тощо*.

***Відповідь*:**
а) науку; б) наукове пізнання;
в) науково-дослідну діяльність;
г) діагностичну діяльність.

463. *За …, педагогічне діагностування — це отримання інформації про стан та розвиток досліджуваного об'єкта, його відхилення від норми; з'ясування всіх обставин протікання дидактичного процесу, визначення його результатів*.

***Відповідь*:**
а) І. Підласим; б) В. Шейком;
в) К. Інгенкампом; г) І. Булах.

464. *У процесі виконання магістерської роботи магістр чітко визначив мету й завдання дослідження. Яку вимогу він урахував, виконуючи дослідження*?

***Відповідь*:**
а) діагностичності; б) змістовності;
в) надійності; г) однозначності.

465. *Яка вимога зумовлює те, що у процесі педагогічного дослідження мають бути чітко визначені його мета і завдання*?

***Відповідь*:**
а) однозначність; б) змістовність;
в) діагностичність; г) надійність.

466. *Точність, з якою має бути визначена певна досліджувана ознака, детермінована такою вимогою до проведення педагогічного дослідження, як … .*

***Відповідь*:**
а) змістовність; б) діагностичність;
в) надійність; г) об'єктивність.

467. *Укладаючи завдання для визначення рівня культури професійного мислення майбутніх педагогів* (*за спеціальністю*), *дослідник урахував вимогу, що означає точність, з якою можливо діагностувати досліджувану ознаку в процесі професійного підготування студентів. Якої вимоги дотримався він, здійснюючи педагогічне дослідження*?

***Відповідь*:**

а) однозначності; б) об'єктивності;
в) надійності; г) змістовності;
ґ) реліабельності; д) науковості.

468. *Урахувавши вимогу …, що означає точність, з якою можливо діагностувати досліджувану ознаку, науковець уклав завдання для дослідження рівня культури професійного мовлення майбутніх педагогів*.

***Відповідь*:**

а) однозначності; б) об'єктивності;
в) надійності; г) об'єктивності;
ґ) реліабельності; д) змістовності.

469. *За формулою* $N = \frac{P_c}{P_n}100$ *у педагогічних дослідженнях визначають …*

***Відповідь*:**

а) кількість відтворених понять;
б) модальну величину;
в) надійність (об'єктивність) прогнозу;
г) середній показник (наприклад, середній бал).

470. *Як називають вірогідність, з якою справджуються наші сподівання щодо досліджуваного явища, результатів і прогнозів; ця вимога до педагогічного дослідження свідчить, наскільки результати, отримані за допомогою одного інструментарію, збігаються з результатами, отриманими іншими способами*?

***Відповідь*:**

а) надійністю; б) реліабельністю;
в) валідністю; г) об'єктивністю.

471. *Об'єктивність вимірювання у педагогічних дослідженнях дає змогу здійснювати …*

***Відповідь*:**

а) вимірювання об'єктів;
б) вимірювання явищ і процесів об'єктивними засобами;
в) вимірювання з використанням вимірювального інструментарію;
г) вимірювання педагогічних явищ і процесів, з якого вилучено суб'єктивний вплив дослідника.

472. *Укажіть рядок, у якому найточніше зазначено, як забезпечується об'єктивність вимірювання у педагогічних дослідженнях*:

***Відповідь*:**

а) урівноваження умов дослідження, підбір експериментальних груп;
б) застосування однакових вимірників, підбір одних і тих самих критеріїв;
в) забезпечення однакового оброблення та інтерпретації результатів експериментальних груп;
г) забезпечення однакових умов, застосування однакових вимірників, критеріїв і способів оброблення та інтерпретації результатів дослідження.

473. *Якою вимогою зумовлена необхідність забезпечення однакових умов дослідження, що дає можливість використовувати однакові програми, завдання, критерії, однакові підходи до оброблення накопичених даних, інтерпретації результатів вимірювання, формулювання висновків тощо*?

***Відповідь*:**

а) однозначність; б) діагностичність;
в) змістовність; г) об'єктивність вимірювань.

474. *Вимога, за якою має бути передбачений інструментарій для перевірки досягнення мети дослідження, визначення якісних та кількісних показників* (*наприклад, оцінювання рівня навчальних досягнень дитини, рівня її вихованості тощо*), *— це …*

***Відповідь*:**

а) однозначність; б) реліабельність;
в) діагностичність; г) валідність.

475. *… — це вимога, згідно з якою дослідником має бути передбачений інструментарій для перевірки досягнення мети дослідження, визначення якісних і кількісних показників* (*наприклад, оцінювання рівня сформованості готовності студентів до розвитку творчих здібностей дитини, її мовленнєвої культури тощо*).

***Відповідь*:**

а) однозначність; б) реліабельність;
в) діагностичність; г) валідність.

476. *Ефективність педагогічного діагностування забезпечена вимогою, відповідно до якої зміст завдань дослідження має бути адекватним темі, меті та прогнозованим результатам педагогічного дослідження. Це — …*

***Відповідь*:**

а) валідність; б) діагностичність;
в) змістовність; г) надійність.

477. *Метод реєстрування дає змогу передбачати …*

***Відповідь*:**

а) класифікацію даних у певній послідовності (спадання чи зростання показників), визначення місця в цьому ряду (наприклад, складання списку учнів за рівнем успішності);

б) смислове або схематичне подання системи, що адекватно відображає предмет дослідження;

в) присвоєння балів або інших цифрових показників досліджуваним об’єктам чи їхнім характеристикам, за якими визначають рівні (наприклад, рівні навчальних досягнень школярів, рівні вихованості, рівні навченості, рівні сформованості вмінь тощо);

г) виявлення певної якості в явищах та її кількості (наприклад, кількості дітей у групі чи учнів у класі, які виявляють високий рівень математичних здібностей тощо).

478. *Певну якість у досліджуваних педагогічних явищах та її кількість* (*наприклад, кількість понять, засвоєних дитиною під час вивчення нової теми*) *виявляють за методом …*

***Відповідь*:**

а) моделювання; б) ранжування;

в) реєстрування; г) шкалування.

479. *Метод ранжування дає можливість передбачати …*

***Відповідь*:**

а) класифікацію даних у певній послідовності (спадання чи зростання показників), визначення місця в цьому ряду (наприклад, складання списку учнів за рівнем успішності);

б) смислове або схематичне подання системи, яка адекватно відображає предмет дослідження;

в) присвоєння балів або інших цифрових показників досліджуваним об’єктам чи їхнім характеристикам, за якими визначають рівні (наприклад, рівні навчальних досягнень школярів, рівні вихованості, рівні навченості, рівні сформованості вмінь тощо);

г) виявлення певної якості в явищах та її кількості (наприклад, кількості дітей у групі чи учнів у класі, які виявляють високий рівень математичних здібностей тощо).

480. *Дослідник класифікував результати педагогічного дослідження у певній послідовності* (*спадання чи зростання показників*), *визначення місця в цьому ряду* (*наприклад, складання списку студентів на підставі результатів іспиту з навчальної дисципліни*). *Він використав метод …*

***Відповідь*:**
а) реєстрування; б) ранжування;
в) шкалування; г) моделювання.

481. *Використовуючи цей метод, дослідник класифікує результати дослідження у певній послідовності* (*спадання чи зростання показників*), *визначення місця в цьому ряду* (*наприклад, складання списку дітей за рівнем успішності з навчального предмета*)? *Дослідник використав метод …*

***Відповідь*:**
а) реєстрування; б) моделювання;
в) шкалування; г) ранжування.

482. *Метод шкалування дає змогу передбачати …*

***Відповідь*:**
а) класифікацію даних у певній послідовності (спадання чи зростання показників), визначення місця в цьому ряду;
б) смислове або схематичне подання системи, яка адекватно відображає предмет дослідження;
в) присвоєння балів або інших цифрових показників досліджуваним об'єктам чи їхнім характеристикам, від яких залежать рівні;
г) виявлення певної якості в явищах та її кількості (наприклад, кількості творчо виконаних робіт).

483. *Який метод математичної статистики дає можливість присвоювати об'єктам кількісні вимірники відповідно до правил* (*наприклад, визначення коефіцієнта інтелектуальності IQ*)?

***Відповідь*:**
а) *вимірювання*; б) ранжування;
в) шкалування; г) моделювання.

484. *Статистичні критерії наукового дослідження — це …*

***Відповідь*:**
а) практичні дії, регульовані ретельно розробленими вказівками, які дають змогу одержувати оптимальні, вірогідні факти та відомості;
б) показники, в яких поєднані методи розрахунку, теоретична модель розподілу і правила прийняття рішення про правдоподібність нульової або однієї з альтернативних гіпотез;
в) сукупність теоретичних положень про педагогічне пізнання й перетворення дійсності;
г) процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності, структуру, теорію та методику організування освітнього процесу, його зміст, принципи, організаційні методи і прийоми.

485. *Критерієм ефективності педагогічного процесу є …*

***Відповідь*:**

а) різні за змістом і обсягом види науково-дослідницької роботи;

б) найсуттєвіші, найхарактерніші з практичного чи теоретичного погляду властивості, особливості, ознаки об'єкта, які підлягають безпосередньому аналізу, вивченню;

в) оцінення компетенцій, знань, умінь і навичок дитини (школяра, студента), експертні оцінки та характеристики переконань і цінностей особистості, її ставлення до навчальної діяльності тощо;

г) важливість, значущість теми дослідження, відповідність сучасним потребам педагогічної науки і практики.

486. *Критерієм ефективності професійно-педагогічної освіти є …*

***Відповідь*:**

а) об'єктивні, порівнювані показники професійної майстерності педагога, його гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічний досвід, культура професійного мислення, культура мовлення, культура спілкування, культура зовнішнього вигляду тощо;

б) різні за змістом і обсягом види педагогічної та науково-дослідницької роботи;

в) найсуттєвіші, найхарактерніші з практичного чи теоретичного погляду властивості, особливості, ознаки об'єкта, які підлягають безпосередньому аналізу, вивченню;

г) оцінення компетенцій, знань, умінь і навичок дитини (школяра, студента), експертні оцінки та характеристики переконань і цінностей особистості, її ставлення до навчальної діяльності тощо.

487. *… виражає величину певної якості досліджуваного явища, її ототожнюють з певною мірою, числом.*

***Відповідь*:**

а) якість; б) кількість;

в) норма; г) критерій.

488. *… розглядають як сукупність властивостей, які розкривають через опис характерних ознак досліджуваного педагогічного явища і чим є це явище.*

***Відповідь*:**

а) якість; б) середній бал;

в) міра; г) кількість.

489. *… характеризує послідовну зміну кількості досліджуваної ознаки, отриманої розміщенням експериментальних даних* (*наприклад, кількості*

математичних фігур, яку діти назвали правильно) *у порядку зростання або спадання*.

***Відповідь*:**

а) варіаційний ряд; б) середній бал;

в) модальна величина; г) якість.

490. *Важливою характеристикою випадкової величини у педагогічних дослідженнях є …, яка засвідчує ступінь розсіяння значень випадкової величини навколо її середньої.*

***Відповідь*:**

а) дисперсія; б) середній бал;

в) показник якості; г) медіана.

491. *За формулою* $\sigma^2 = \frac{\sum (X_i - \overline{X})^2}{N-1}$ *у педагогічних дослідженнях визначають…*

***Відповідь*:**

а) дисперсію; б) середній бал;

в) показник якості; г) медіану.

492. *… — це квадратний корінь з дисперсії*.

***Відповідь*:**

а) середнє квадратне відхилення ознаки;

б) середній бал;

в) показник якості;

г) шкала рейтингу.

493. *У педагогічних дослідженнях визначають …, що є математичним сподіванням квадрата відхилення випадкової величини від свого математичного сподівання*.

***Відповідь*:**

а) дисперсію; б) середній бал;

в) показник якості; г) медіану.

494. *За відношенням середнього лінійного (або середнього квадратичного) відхилення до середньої величини, вираженого у відсотках, визначають…*

***Відповідь*:**

а) середній показник; б) медіану;

в) показник якості; г) коефіцієнт варіації.

495. *… дає змогу порівняти середні значення досліджуваної нормально розподіленої ознаки як для двох узятих з однієї генеральної сукупності вибірок, так і для вибірок, що репрезентують дві різні генеральні сукупності.*

***Відповідь*:**
а) показник якості; б) середній бал;
в) медіану; г) *t*-критерій Стьюдента.

496. *… належить до параметричних статистичних критеріїв, що дають змогу передбачати обов'язкову наявність гіпотези про форму розподілу у генеральній сукупності, використовують для перевірки гіпотез*.

***Відповідь*:**
а) *t*-критерій Стьюдента; б) медіана;
в) модальна величина; г) середній бал.

497. *... застосовують у педагогічних дослідженнях для перевірки узгодженості емпіричного розподілу із заданим теоретичним, а також для перевірки узгодженості емпіричних розподілів*.

***Відповідь*:**
а) середній бал; б) медіану;
в) показник якості; г) χ^2–критерій Пірсона.

498. *Шкала найменувань — це …*

***Відповідь*:**
а) шкала, за якою визначають однакові різниці чисел, тотожних однаковим різницям значення вимірюваної ознаки або якості предмета;
б) шкала, яка характеризується тим, що нульова точка не довільна, а засвідчує брак вимірюваної якості, а інші числа пропорційно відображають значення вимірюваної ознаки або якості;
в) найслабша шкала, що засвідчує приналежність досліджуваного об'єкта до певного класу;
г) шкала, що дає змогу передбачати встановлення порядку, виявляти певну послідовність, відношення "більше–менше–менше…".

499. *Номінальна шкала — це …*

***Відповідь*:**
а) шкала, утворена зі строго визначених інтервалів, що дає змогу визначати значення вимірюваних ознак або властивостей емпіричних об'єктів;
б) найслабша шкала, що засвідчує приналежність досліджуваного об'єкта до певного класу;
в) шкала, яка відображає встановлення порядку виявлення певної послідовності, відношення "більше–менше–менше…";
г) шкала, яка характеризується тим, що нульова точка не довільна, а засвідчує брак вимірюваної якості; інші числа пропорційно відображають значення вимірюваної ознаки або якості.

500. … — *це* “*найслабша*” *шкала, що засвідчує приналежність досліджуваного об’єкта до певного класу* (*наприклад, списки дошкільників, учнів, студентів або педагогів, охоплених педагогічним експериментом*).

***Відповідь*:**

а) шкала найменувань; б) рангова шкала;

в) інтервальна шкала; г) порядкова шкала.

501. … — *це* “*найслабша*” *шкала, що свідчить про приналежність досліджуваного об’єкта до певного класу* (*наприклад, списки дошкільників, учнів, студентів або педагогів, охоплених педагогічним експериментом*).

***Відповідь*:**

а) інтервальна шкала; б) порядкова шкала;

в) номінальна шкала; г) рангова шкала.

502. … — *це величина основної тенденції* (“*середня*” *величина*) *на номінальній шкалі, тобто величина, що найчастіше трапляється в отриманих результатах педагогічного дослідження*.

***Відповідь*:**

а) якість; б) модальна величина;

в) медіана; г) середній бал.

503. *Величину основної тенденції* (“*середню*” *величину, що найбільш часто трапляється*) *на номінальній шкалі, називають …*

***Відповідь*:**

а) інтервалом; б) середнім балом;

в) медіаною; г) модальною величиною.

504. *Величину основної тенденції на номінальній шкалі, тобто величину, яка відображає найбільшу частоту зустріваності досліджуваної ознаки, називають …*

***Відповідь*:**

а) медіаною; б) модальною величиною;

в) середнім балом; г) показником якості.

505. … — *це* “*слабка*” *шкала, що дає змогу передбачити встановлення порядку виявлення певної послідовності досліджуваних властивостей, відношення* “*більше–менше–менше…*” (“*менше–більше–більше…*”).

***Відповідь*:**

а) шкала найменувань; б) порядкова шкала;

в) номінальна шкала; г) інтервальна шкала.

506. *Рангова шкала — це …*

***Відповідь*:**

а) шкала, на якій встановлений масштаб дає змогу визначати значення вимірюваних ознак або досліджуваних властивостей емпіричних об'єктів;

б) шкала, яка характеризується тим, що нульова точка не довільна, а засвідчує брак вимірюваної якості; інші числа пропорційно відображають значення вимірюваної ознаки або якості;

в) оцінна шкала, за допомогою якої визначають конкретні ознаки прояву досліджуваної якості, що дає змогу для більшого уточнення й фіксування результатів досліджень;

г) шкала, необхідна для встановлення порядку виявлення певної послідовності, відношення "більше–менше–менше…" ("менше–більше–більше …").

507. *Порядкова шкала — це …*

***Відповідь*:**

а) шкала, за якою визначають однакові різниці чисел, які відображають однакові різниці значення вимірюваної ознаки або якості предмета;

б) шкала, яка характеризується тим, що нульова точка не довільна, а засвідчує брак вимірюваної якості; інші числа пропорційно відображають значення вимірюваної ознаки або якості;

в) шкала, яка дає змогу передбачати встановлення порядку виявлення певної послідовності, відношення "більше–менше–менше…" ("менше–більше–більше …");

г) оцінна шкала, за допомогою якої визначають конкретні ознаки прояву досліджуваної якості, що дає змогу для більшого уточнення й фіксування результатів досліджень.

508. *… — це "слабка" шкала, необхідна для встановлення порядку виявлення певної послідовності (зростання чи спадання), що дає змогу досліднику на основі отриманих результатів визначити медіану.*

***Відповідь*:**

а) шкала найменувань (номінальна);

б) інтервальна шкала;

в) шкала відношень (пропорцій);

г) рангова (порядкова) шкала.

509. *Визначаючи кількість засвоєних дітьми математичних фігур, магістр використав "слабку" шкалу, за якою встановлюють порядок виявлення певної послідовності, відношення "більше–менше–менше…" ("менше–більше–більше…"). Яку шкалу застосував він у дослідженні*?

***Відповідь*:**
а) шкалу найменувань; б) порядкову шкалу;
в) номінальну шкалу; г) інтервальну шкалу.

510. *Аналізуючи результати проведеного дослідження за завданням магістерської роботи, Ви використали шкалу, що дає можливість встановлювати порядок виявлення певної послідовності, відношення* "*більше–менше–менше…*" ("*менше–більше–більше…*"). *Яка це шкала*?
***Відповідь*:**
а) шкала найменувань; б) рангова шкала;
в) номінальна шкала; г) інтервальна шкала.

511. *Студент проаналізував результати дослідження, використавши у процесі виконання дослідницьких завдань магістерської роботи …, що дає можливість встановлювати порядок виявлення певної послідовності, відношення* "*більше–менше–менше…*" ("*менше–більше–більше…*").
***Відповідь*:**
а) шкалу найменувань (номінальну);
б) інтервальну шкалу;
в) рангову (порядкову) шкалу;
г) шкалу відношень (пропорцій).

512. *… — це величина, по обидва боки від якої на порядковій шкалі розміщена рівна кількість даних експериментальної вибірки*.
***Відповідь*:**
а) середній бал; б) медіана;
в) модальна величина; г) якість.

513. *Інтервальна шкала — це …*
***Відповідь*:**
а) шкала, за якою визначають однакові різниці чисел, які задовільняють однаковим різницям значення вимірюваної ознаки або якості предмета;
б) шкала, яка характеризується тим, що нульова точка не довільна, а засвідчує брак вимірюваної якості, а інші числа пропорційно відображають значення вимірюваної ознаки або якості;
в) оцінна шкала, за допомогою якої визначають конкретні ознаки прояву досліджуваної якості, що дає змогу для більшого уточнення й фіксування результатів досліджень;
г) найслабша шкала, що засвідчує приналежність досліджуваного об'єкта до певного класу.

514. *… — це метрична шкала, за якою однакові різниці чисел задовільняють однаковим різницям значення вимірюваної ознаки або якості предмета, вираховують середнє арифметичне, й яка дає можливість передбачати встановлення відносного початку відліку.*

***Відповідь*:**

а) інтервальна шкала; б) шкала рейтингу;

в) шкала пропорцій; г) шкала найменувань.

515. *Встановлення рівних значень на метричній шкалі, за якою вираховують середнє арифметичне, називають ...*

***Відповідь*:**

а) середнім балом; б) інтервалом;

в) модальною величиною; г) медіаною.

516. *За формулою* $\overline{X} = \frac{\sum X_i}{N}$ *у педагогічних дослідженнях визначають…*

***Відповідь*:**

а) кількість відтворених понять;

б) модальну величину;

в) показник якості;

г) середній показник.

517. *До "сильних" метричних шкал, за допомогою якої зміни якостей особистості оцінюють за певною бальною шкалою* (*наприклад, оцінення результатів навчання студентів за 100-бальною шкалою*), *вираховують середнє арифметичне*, *середнє геометричне, належить ...*

***Відповідь*:**

а) інтервальна шкала; б) шкала рейтингу;

в) шкала пропорцій; г) шкала найменувань.

518. *Шкала відношень — це …*

***Відповідь*:**

а) шкала, яка характеризується тим, що певна властивість емпіричних об'єктів проявляється у відношеннях еквівалентності й порядку, а за початок відліку прийнята точка з дійсно нульовим розміром величини;

б) шкала, за якою однакові різниці чисел задовільняють однаковим різницям значення вимірюваної ознаки або якості предмета, й яка дає можливість передбачати відносний початок відліку;

в) найслабша шкала, що засвідчує приналежність досліджуваного об'єкта до певного класу;

г) оцінкова шкала, за допомогою якої визначають конкретні ознаки прояву досліджуваної якості, що дає змогу для більшого уточнення й фіксації результатів досліджень.

519. *… — це* “*сильна*” *метрична шкала, з допомогою якої зміни якостей особистості умовно оцінюють за певною бальною шкалою* (*наприклад, 100-бальною шкалою*), *вираховують середнє арифметичне*, *середнє геометричне*.

***Відповідь*:**

а) шкала відношень; б) шкала найменувань;
в) інтервальна шкала; г) шкала рейтингу.

520. *Досліджуючи методи навчання обдарованих дітей, магістр використав …, що належить до* “*сильних*” *метричних шкал, за якою зміни якостей особистості умовно оцінюють за певною бальною шкалою* (*наприклад, 20-бальною*), *вираховують середнє арифметичне*, *середнє геометричне.*

***Відповідь*:**

а) шкалу відношень; б) шкалу найменувань;
в) інтервальну шкалу; г) шкалу рейтингу.

521. *За формулою* $R = \frac{n_д + n_в}{N} \cdot 100$ *у педагогічних дослідженнях визначають*

***Відповідь*:**

а) модальну величину; б) медіану;
в) показник якості; г) середній показник.

522. *За відношенням кількості дітей, темпи навчальності яких задовільняють достатньому і високому рівням, до кількості дітей у групі* (*класі*) *визначають …*

***Відповідь*:**

а) показник якості; б) інтервал;
в) модальну величину; г) медіану.

523. *За відсотковим відношенням кількості студентів, успішність яких задовільняє достатньому і високому рівням результатів навчання, до кількості студентів групи, визначають …*

***Відповідь*:**

а) модальну величину; б) медіану;
в) якість знань; г) інтервал.

524. *Дослідник* (*викладач, аспірант, магістр та ін.*) *аналізує якість знань студентів з вивченої теми. Який критерій, що характеризує якість знань,*

він бере до уваги, визначаючи кількість засвоєних понять з цієї теми, передбачених програмою навчальної дисципліни?

***Відповідь*:**

а) глибину знань; б) гнучкість знань;
в) оперативність знань; г) повноту знань.

525. *Педагог аналізує якість знань дітей з розглянутої теми. Який критерій, що характеризує якість знань, він бере до уваги, визначаючи кількість засвоєних понять з цієї теми відповідно до навчальної програми*?

***Відповідь*:**

а) глибину знань; б) гнучкість знань;
в) оперативність знань; г) повноту знань.

526. *Аналізуючи рівень теоретичного підготування майбутніх педагогів, дослідник визначив кількість відтворених студентами професійних понять, що дало змогу йому визначити …*

***Відповідь*:**

а) повноту знань; б) глибину знань;
в) гнучкість знань; г) оперативність знань.

527. *Кількість усвідомлених дослідником суттєвих зв'язків знання про досліджувану якість особистості дитини* (*наприклад, розвиток творчих здібностей*) *з іншими якостями, що до нього належать, — це …*

***Відповідь*:**

а) повнота знань; б) оперативність знань;
в) гнучкість знань; г) глибина знань.

528. *Кількість усвідомлених магістром суттєвих зв'язків знання про досліджувану якість особистості дитини з її іншими якостями* (*наприклад, зв'язок творчих і математичних здібностей дитини*), *— це …*

***Відповідь*:**

а) оперативність знань; б) глибина знань;
в) гнучкість знань; г) повнота знань.

529. *Кількість усвідомлених магістром істотних зв'язків знання про здатність дитини критично мислити з іншими якостями* (*наприклад, зв'язок творчих здібностей дитини і уміння аналізувати тощо*), *— це …*

***Відповідь*:**

а) повнота знань; б) гнучкість знань;
в) глибина знань; г) оперативність знань.

530. *Дослідник, аналізуючи здатність дітей до збереження в пам'яті вивченого навчального матеріалу, бере до уваги критерій, що характеризує якість знань. Який критерій він ураховує*?

***Відповідь*:**

а) глибину знань; б) гнучкість знань;
в) оперативність знань; г) міцність знань.

531. *Готовність і вміння магістра під час педагогічного дослідження застосувати у конкретних ситуаціях здобуті знання — це …*

***Відповідь*:**

а) повнота знань; б) гнучкість знань;
в) оперативність знань; г) глибина знань.

532. *Швидкість знаходження варіативних способів застосування знань про досліджуваний предмет у разі зміни ситуації — це …*

***Відповідь*:**

а) повнота знань; б) оперативність знань;
в) глибина знань; г) гнучкість знань.

533. *Про високий рівень здатності майбутнього педагога (за фахом) емоційно реагувати на певні педагогічні ситуації за діагностичним тестом Розенцвейга–Хорста свідчить …*

***Відповідь*:**

а) 1–6 балів; б) 7–12 балів;
в) 13–18 балів; г) 19–24 бали.

534. *Достатній рівень здатності майбутнього вчителя (вихователя, логопеда) емоційно реагувати на певні педагогічні ситуації за діагностичним тестом Розенцвейга–Хорста засвідчує …*

***Відповідь*:**

а) 1–6 балів; б) 7–12 балів;
в) 13–18 балів; г) 19–24 бали.

535. *Середній рівень здатності майбутнього педагога (з урахуванням фахового спрямування) емоційно реагувати на певні педагогічні ситуації за діагностичним тестом Розенцвейга–Хорста засвідчує…*

***Відповідь*:**

а) 1–6 балів; б) 7–12 балів;
в) 13–18 балів; г) 19–24 бали.

536. *Про високий рівень контактності майбутнього педагога за діагностичним тестом Форвергера свідчить …*

***Відповідь*:**
а) 1–13 балів; б) 14–26 балів;
в) 27–46 балів; г) 47–54 бали.

537. *Про низький рівень здатності майбутнього педагога емоційно реагувати на певні педагогічні ситуації за діагностичним тестом Розенцвейга–Хорста свідчить ...*

***Відповідь*:**
а) 1–6 балів; б) 7–12 балів;
в) 13–18 балів; г) 19–24 бали.

538. *Про достатній рівень контактності педагога за діагностичним тестом Форвергера свідчить …*

***Відповідь*:**
а) 1–13 балів; б) 14–26 балів;
в) 27–46 балів; г) 47–54 бали.

539. *Про середній рівень контактності педагога за діагностичним тестом Форвергера свідчить …*

***Відповідь*:**
а) 1–13 балів; б) 14–26 балів;
в) 27–46 балів; г) 47–54 бали.

540. *Про низький рівень контактності майбутнього вчителя початкових класів за діагностичним тестом Форвергера свідчить …*

***Відповідь*:**
а) 1–13 балів; б) 14–26 балів;
в) 27–46 балів; г) 47–54 бали.

541. *За шкалою діагностичного опитувальника високому рівню якості професійного мовлення майбутнього педагога задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 1–7 балів; б) 8–14 балів;
в) 15–21 бал; г) 22–28 балів.

542. *За шкалою діагностичного опитувальника достатньому рівню якості професійного мовлення майбутнього педагога задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 1–7 балів; б) 8–14 балів;
в) 15–21 бал; г) 22–28 балів.

543. *За шкалою діагностичного опитувальника середньому рівню якості професійного мовлення майбутнього педагога* (*за фахом*) *задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 1–7 балів; б) 8–14 балів;
в) 15–21 бал; г) 22–28 балів.

544. *За шкалою діагностичного опитувальника низькому рівню якості професійного мовлення майбутнього педагога задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 1–7 балів; б) 8–14 балів;
в) 15–21 бал; г) 22–28 балів.

545. *Низькому рівню сформованості вміння майбутнього педагога вести діалог з вихованцями* (*за адаптованою методикою А. Калюжного*) *задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 76–100 балів; б) 51–75 балів;
в) 26–50 балів; г) 1–25 балів.

546. *Середньому рівню сформованості вміння майбутнього педагога вести діалог з вихованцями* (*за адаптованою методикою А. Калюжного*) *задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 76–100 балів; б) 51–75 балів;
в) 26–50 балів; г) 1–25 балів.

547. *Достатньому рівню сформованості вміння майбутнього педагога вести з дітьми діалог* (*за адаптованою методикою А. Калюжного*) *задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 1–25 балів; б) 26–50 балів;
в) 51–75 балів; г) 76–100 балів.

548. *Високому рівню сформованості вміння майбутнього педагога вести діалог з вихованцями* (*за адаптованою методикою А. Калюжного*) *задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 76–100 балів; б) 51–75 балів;
в) 26–50 балів; г) 1–25 балів.

549. *За шкалою опитувальника* (*адаптованого за Н. Бутенко*) *низькому рівню розуміння психолого-педагогічної сутності процесу пояснення майбутнім педагогом задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 1–6 балів; б) 7–12 балів;

в) 13–18 балів; г) 19–24 бали.

550. *За шкалою опитувальника* (*адаптованого за Н. Бутенко*) *середньому рівню розуміння психолого-педагогічної сутності процесу пояснення педагогом задовільняє …*

***Відповідь*:**

а) 1–6 балів; б) 7–12 балів;
в) 13–18 балів; г) 19–24 бали.

551. *За шкалою опитувальника* (*адаптованого за Н. Бутенко*) *достатньому рівню розуміння психолого-педагогічної сутності процесу пояснення майбутнім педагогом задовільняє …*

***Відповідь*:**

а) 1–6 балів; б) 7–12 балів;
в) 13–18 балів; г) 19–24 бали.

552. *За шкалою опитувальника* (*адаптованого за Н. Бутенко*) *високому рівню розуміння психолого-педагогічної сутності процесу пояснення майбутнім педагогом задовільняє …*

***Відповідь*:**

а) 1–6 балів; б) 7–12 балів;
в) 13–18 балів; г) 19–24 бали.

553. *Високому рівню здатності майбутнього педагога вирішувати складні ситуації* (*за адаптованою методикою Р. Немова*) *задовільняє …*

***Відповідь*:**

а) 63–70 балів; б) 50–62 бали;
в) 25–49 балів; г) 1–24 бали.

554. *Достатньому рівню здатності майбутнього педагога вирішувати складні ситуації* (*за адаптованою методикою Р. Немова*) *задовільняє …*

***Відповідь*:**

а) 1–24 бали; б) 25–49 балів;
в) 50–62 бали; г) 63–70 балів.

555. *Середньому рівню здатності майбутнього педагога вирішувати складні ситуації* (*за адаптованою методикою Р. Немова*) *задовільняє …*

***Відповідь*:**

а) 1–24 бали; б) 25–49 балів;
в) 50–62 бали; г) 63–70 балів.

556. *Низькому рівню здатності майбутнього педагога вирішувати складні ситуації* (*за адаптованою методикою Р. Немова*) *задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 63–70 балів; б) 50–62 бали;
в) 25–49 балів; г) 1–24 бали.

557. *Якщо Ви набрали …, то маєте високий потенціал пізнавальної активності та творчих можливостей. Для Вас досяжні різноманітні форми творчості*.

***Відповідь*:**
а) 41–54 бали; б) 27–40 балів;
в) 14–26 балів; г) 1–13 балів.

558. *Низькому рівню здатності до емпатії майбутнього педагога за методикою С. Максименка задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 0–22 бали; б) 23–45 балів;
в) 46–68 балів; г) 69–90 балів.

559. *Середньому рівню здатності до емпатії майбутнього педагога за методикою С. Максименка задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 0–22 бали; б) 23–45 балів;
в) 46–68 балів; г) 69–90 балів.

560. *За методикою С. Максименка достатньому рівню здатності до емпатії майбутнього педагога задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 0–22 бали; б) 23–45 балів;
в) 46–68 балів; г) 69–90 балів.

561. *За методикою С. Максименка високому рівню здатності до емпатії майбутнього педагога задовільняє …*

***Відповідь*:**
а) 0–22 бали; б) 23–45 балів;
в) 46–68 балів; г) 69–90 балів.

562. *Які чинники враховує дослідник у самостійній роботі студентів, визначаючи кількість навчальних завдань, їхній зміст, види, складність, пізнавальну цінність тощо*?

***Відповідь*:**
а) мотиваційні; б) часові;
в) інформаційні; г) організаційні.

563. *Досліджуючи особливості організування самостійної роботи студентів, дослідник вивчає їхні можливості, рівень підготовленості,*

здібності до навчально-пізнавальної діяльності, активність, працездатність, рівні розвитку мислення, пам'яті, уваги тощо. На які чинники звертає увагу дослідник?

***Відповідь*:**

а) мотиваційні; б) особистісні;

в) інформаційні; г) організаційні.

564. *Ви досліджуєте особливості проектування самостійної роботи студентів. Вкажіть чинники, пов'язані зі створенням необхідних умов для виконання студентами науково-дослідних завдань.*

***Відповідь*:**

а) мотиваційні; б) інформаційні;

в) організаційні; г) особистісні.

565. *На які чинники звертає увагу дослідник самостійної роботи студентів, вивчаючи їхню зацікавленість, цільові настанови, потреби, життєві плани, спрямованість тощо?*

***Відповідь*:**

а) мотиваційні; б) часові;

в) інформаційні; г) організаційні.

566. *... — це систематизація та встановлення якісних і кількісних залежностей між досліджуваними чинниками.*

***Відповідь*:**

а) методи зведення результатів;

б) педагогічний експерименті;

в) методи математичної статистики;

г) методи соціологічного опитування.

567. *До методів зведення результатів дослідження відносять ...*

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) ранжування;

в) тестування; г) спостереження.

568. *До методів зведення результатів дослідження відносять ...*

***Відповідь*:**

а) анкетування; б) ранжування;

в) тестування; г) групування.

569. *Способами групування результатів педагогічного дослідження є ...*

***Відповідь*:**

а) тести; б) опитувальники;

в) графіки; г) анкети;

ґ) таблиці; д) діаграми.

? Завдання другого рівня складності

570. *Аналізуючи результати навчання студентів групи, яка навчалася за експериментальною методикою, дослідник отримав такі результати*: *високий рівень продемонстрували* 7 *студентів*; *достатній* — 8 *студентів*; *середній* — 3 *студентів*; *низький* — 2 *студентів*. *Яким є показник якості результатів навчання студентів*?

***Відповідь*:**

а) 50 %; б) 70 %; в) 75 %; г) 80 %.

571. *Результати модульного контролю, проведеного у групі, яка навчалася за традиційною методикою, засвідчили, що високий рівень продемонстрували* 4 *студентів*; *достатній* — 8 *студентів*; *середній* — 2 *студентів*; *низький* — 6 *студентів*. *Яким є показник якості результатів навчання студентів контрольної групи?*

***Відповідь*:**

а) 20 %; б) 40 %; в) 60 %; г) 80 %.

572. *Якою є якість навчання студентів з методики викладання природознавства, якщо під час іспиту на* "*відмінно*" *відповіли* 7 *студентів, оцінку* "*добре*" *отримали* 11 *студентів, а* "*задовільно*" — 6.

***Відповідь*:**

а) 70 %; б) 75 %; в) 60 %; г) 65 %.

573. *Визначте медіану, якщо під час вивчення дітьми назв математичних фігур одержані такі результати*: 12 *фігур правильно назвали* 2 *дітей*; 10 *фігур* — 3; 9 *фігур* — 3; 8 *фігур* — 5; 7 *фігур* — 1; 6 *фігур* — 3; 5 *фігур* — 2; 4 *фігури* — 1 *дитина*.

***Відповідь*:**

а) 12; б) 8; в) 6; г) 4.

574. *Проведене Вами дослідження в групі (класі) засвідчило, що під час контролю засвоєння назв математичних фігур одержано такі результати*: 12 *фігур правильно назвали* 2 *дітей*; 10 *фігур* — 3; 9 *фігур* — 3; 8 *фігур* — 5; 7 *фігур* — 1; 6 *фігур* — 3; 5 *фігур* — 2; 4 *фігури* — 1 *дитина*. *Визначте модальну величину.*

***Відповідь*:**

а) 6; б) 12; в) 4; г) 8.

575. *Визначте середній показник засвоєння назв математичних фігур, якщо після вивчення дітьми їх назв одержані такі результати*: 12 *фігур правильно назвали* 2 *дитини*; 10 — 3 *дитини*; 9 — 3 *дитини*; 8 — 5 *дітей*; 7 — 1 *дитина*; 6 — 3 *дитини*; 5 — 2 *дитини*; 4 — 1 *дитина*.

***Відповідь*:**
а) 70; б) 20; в) 14; г) 8.

576. *Визначте показник якості засвоєння дітьми назв математичних фігур, якщо після вивчення назв 12 таких фігур одержані такі результати*: 12 *фігур назвали* 2 *дитини*; 10 — 3 *дитини*; 9 — 3 *дитини*; 8 — 5 *дітей*; 7 — 1 *дитина*; 6 — 3 *дитини*; 5 — 2 *дитини*; 4 — 1 *дитина*.
***Відповідь*:**
а) 70%; б) 20%; в) 14%; г) 8%.

577. *Визначте модальну величину, якщо у процесі контролю навчальних досягнень дітей групи з лічби до* 20 *одержані такі результати*: 20 *чисел упорядкували* 2 *дітей*; 19 *чисел* — 2; 18 *чисел* — 3; 16 *чисел* — 6; 15 *чисел* — 3; 14 *чисел* — 3; 12 *чисел* — 2; 10 *чисел* — 2; 9 *чисел* — 1; 7 *чисел* — 1.
***Відповідь*:**
а) 20; б) 16; в) 14; г) 13.

578. *Визначте медіану, якщо у процесі контролю навчальних досягнень дітей групи з лічби до* 20 *одержані такі результати*: 20 *чисел правильно упорядкували* 2 *дитини*; 19 *чисел* — 2; 18 *чисел* — 3; 16 *чисел* — 6; 15 *чисел* — 3; 14 *чисел* — 3; 12 *чисел* — 2; 10 *чисел* — 2; 9 *чисел* — 1; 7 *чисел* — 1.
***Відповідь*:**
а) 15; б) 13; в) 13,5; г) 14.

579. *Визначте середній показник навчальних досягнень дітей групи з лічби до* 20*, якщо у процесі контролю одержані такі результати*: 20 *чисел упорядкували* 2 *дітей*; 19 *чисел* — 2; 18 *чисел* — 3; 16 *чисел* — 6; 15 чисел — 3; 14 *чисел* — 3; 12 *чисел* — 2; 10 *чисел* — 2; 9 *чисел* — 1; 7 *чисел* — 1.
***Відповідь*:**
а) 25; б) 20; в) 15; г) 16.

580. *У процесі контролю навчальних досягнень дітей групи з лічби до* 20 *одержані такі результати*: 20 *чисел упорядкували* 2 *дітей*; 19 *чисел* — 2; 18 *чисел* — 3; 16 *чисел* — 6; 15 *чисел* — 3; 13 *чисел* — 3; 11 *чисел* — 2; 10 *чисел* — 2; 9 *чисел* — 1; 7 *чисел* — 1. *Визначте показник якості засвоєння дітьми упорядкованої лічби до* 20.
***Відповідь*:**
а) 13,5%; б) 16%; в) 25%; г) 64%.

581. *Групі дітей після перегляду мультфільму запропонували відтворити кількість персонажів, які вони запам'ятали. Визначте модальну величину, якщо кількість правильно відтворених персонажів виявилася такою*: 2 *персонажі назвали* 2 *дитини*; 11 *персонажів* — 3; 10 *персонажів* — 5; 9 *персонажів* — 4; 8 *персонажів* — 2; 7 *персонажів* — 1; 5 *персонажів* — 2; 4 *персонажі* — 1 *дитина*.

***Відповідь*:**

а) 8; б) 10; в) 12; г) 17.

582. *Визначте медіану, якщо під час вивчення 20 назв рослин одержані такі результати:* 20 *рослин правильно назвали* 5 *дітей*; 18 *рослин* — 2; 16 *рослин* — 6; 15 *рослин* — 3; 13 *рослин* — 2; 12 *рослин* — 1; 11 *рослин* — 3; 10 *рослин* — 2; 7 *рослин* — 1 *дитина*.

***Відповідь*:**

а) 13; б) 13,5; в) 14; г) 16.

583. *Визначте модальну величину, якщо під час вивчення 20 назв рослин одержані такі результати:* 20 *рослин правильно назвали* 5 *дітей*; 18 *рослин* — 2; 16 *рослин* — 6; 15 *рослин* — 3; 13 *рослин* — 2; 12 *рослин* — 1; 11 *рослин* — 3; 10 *рослин* — 2; 7 *рослин* — 1 *дитина*.

***Відповідь*:**

а) 13; б) 13,5; в) 14; г) 16.

584. *Визначте середній показник навчальних досягнень дітей групи, якщо під час вивчення 20 назв рослин одержані такі результати:* 20 *рослин правильно назвали* 5 *дітей*; 18 *рослин* — 2; 16 *рослин* — 6; 15 *рослин* — 3; 13 *рослин* — 2; 12 *рослин* — 1; 11 *рослин* — 3; 10 *рослин* — 2; 7 *рослин* — 1 *дитина*.

***Відповідь*:**

а) 15; б) 16; в) 14; г) 64.

585. *Визначте середній показник навчальних досягнень дітей групи, якщо під час вивчення 20 назв рослин одержані такі результати:* 20 *рослин правильно назвали* 5 *дітей*; 18 *рослин* — 2; 16 *рослин* — 6; 15 *рослин* — 3; 13 *рослин* — 2; 12 *рослин* — 1; 11 *рослин* — 3; 10 *рослин* — 2; 7 *рослин* — 1 *дитина*.

***Відповідь*:**

а) 15%; б) 16%; в) 14%; г) 64%.

586. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *шкала* А Б В Г Ґ;

б) *виміри* А Б В Г Ґ;

в) *показник* А Б В Г Ґ;

г) *якість* А Б В Г Ґ;
ґ) *кількість* А Б В Г Ґ.

***Відповідь*:**

А — певні відповідності між явищами, що їх вивчають, та числами;

Б — сукупність властивостей, які засвідчують, що становить досліджуване явище, і розкриваються через опис певних ознак;

В — якісна або кількісна характеристика, необхідна для оцінення окремої властивості або сукупності властивостей об'єкта;

Г — величина сукупності властивостей, які засвідчують, що становить досліджуване явище, ототожнене з певною мірою, числом;

Ґ — форма фіксування сукупності ознак об'єкта з упорядкуванням їх у певну числову систему.

587. *Визначте правильне співвідношення між методами математичної статистики та їхніми дефініціями*:

а) *метод реєстрування* А Б В Г Ґ;
б) *метод ранжування* А Б В Г Ґ;
в) *шкалування* А Б В Г Ґ;
г) *метод моделювання* А Б В Г Ґ;
ґ) *метод вимірювання* А Б В Г Ґ.

***Відповідь*:**

А — класифікація даних у певній послідовності (спадання чи зростання показників), визначення місця в цьому ряду (наприклад, складання списку учнів залежно від рівня успішності);

Б — смислове або схематичне подання системи, що адекватно відображає предмет дослідження;

В — присвоєння балів або інших цифрових показників досліджуваним об'єктам чи їхнім характеристикам, що за якими визначають рівні (наприклад, рівні навчальних досягнень школярів);

Г — дає змогу передбачати присвоєння об'єктам кількісних значень відповідно до визначених правил і норм (наприклад,коефіцієнт інтелектуальності IQ);

Ґ — виявлення певної якості в явищах та її кількості (наприклад, кількості встигаючих і невстигаючих учнів у класі).

588. *Визначте правильне співвідношення між вимірювальними шкалами та їхніми дефініціями*:

а) *шкала найменувань* А Б В Г Ґ;
б) *рангова шкала* А Б В Г Ґ;
в) *інтервальна шкала* А Б В Г Ґ;
г) *шкала відношень* А Б В Г Ґ;
г) *шкала рейтингу* А Б В Г Ґ.

***Відповідь*:**

А — шкала, за якою визначають однакові різниці чисел, які задовільняють однаковим різницям значення вимірюваної ознаки (якості) предмета;

Б — шкала, яка характеризується тим, що нульова точка не довільна, а свідчить про брак вимірюваної якості, а інші числа пропорційно відображають значення вимірюваної ознаки або якості;

В — найслабша шкала, що засвідчує приналежність досліджуваного об'єкта до певного класу;

Г — дає можливість встановлювати порядок вияву певної послідовності, відношення "більше–менше–менше…";

Ґ— оцінкова шкала, за допомогою якої визначають конкретні ознаки прояву досліджуваної якості, що дає змогу для більшого уточнення й фіксації результатів досліджень.

589. *До критерію якості теоретичних знань вкажіть відповідне буквене позначення, що характеризує його сутність*:

Критерії	Сутність критерію
	кількість усвідомлених суттєвих зв'язків певного теоретичного знання з іншими, що до нього належать
	кількість знань про об'єкт вивчення, передбачених програмою дослідження
	швидкість знаходження варіативних способів застосування знань у разі зміни дослідницької ситуації
	здатність підводити конкретні знання до узагальнень
	збереження в пам'яті науково-дослідного матеріалу
	готовність і вміння дослідника застосувати знання у конкретних ситуаціях
	сукупність знань, що за структурою задовільняє структурі наукової теорії

***Відповідь*:**

а) повнота знань; б) глибина знань;

в) оперативність знань; г) гнучкість знань;

ґ) системність знань; д) міцність знань;

е) конкретність та узагальненість знань.

590. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *вимірювання* А Б В Г Ґ;

б) *педагогічне діагностування* А Б В Г Ґ;

в) *діагностична діяльність* А Б В Г Ґ;

г) *зведення результатів* А Б В Г Ґ;

ґ) *групування* А Б В Г Ґ.

***Відповідь*:**

А — операція, за допомогою якої визначають відношення вимірюваної величини до іншої однорідної величини;

Б — поділ дослідних даних на основі певних показників на групи з однотипних або близьких за значеннями елементів;

В — отримання інформації про стан та розвиток досліджуваного об’єкта, його відхилення від норми; з’ясування всіх обставин протікання дидактичного процесу, визначення його результатів;

Г — процес, в ході якого, дотримуючись необхідних наукових критеріїв якості, спостерігають, досліджують, опрацьовують отримані результати та фіксують їх, пояснюють мотиви або передбачають поведінку, навчальні досягнення тощо;

Ґ — систематизація та встановлення якісних і кількісних залежностей між чинниками, що їх досліджували.

591. *Запишіть буквене позначення вимог до їхніх характеристик*:

Вимога	Характеристика вимоги
	мета і завдання мають бути чітко визначені
	забезпечення однакових умов дослідження, що дає змогу використовувати однакові програми, завдання, критерії, однаково обробляти накопичені дані, підходи до інтерпретації результатів вимірювання, формулювання висновків тощо
	зміст завдань дослідження має бути адекватним темі, меті та прогнозованим результатам
	має бути передбачений інструментарій для перевірки досягнення мети дослідження, визначення якісних та кількісних показників (наприклад, знань, умінь і навичок учнів тощо)
	точність, з якою може бути визначена певна досліджувана ознака
	вірогідність, з якою справджуються наші сподівання щодо досліджуваного об’єкта, явища або процесу, отриманих результатів та прогнозів на майбутнє; засвідчує, наскільки результати, отримані за допомогою одного інструментарію, збігаються з результатами, отриманими іншими способами

***Відповідь*:**

а) однозначність; б) змістовність;

в) діагностичність; г) надійність;

ґ) реліабельність; д) валідність;

е) об’єктивність вимірювань.

592. *У процесі педагогічного дослідження спостерігають різні події та явища. З’єднайте стрілками види подій та їхні дефініції*:

Достеменні	події, які за певних умов не можуть відбутися
Неможливі	події, які за певних умов можуть відбутись або не відбутись
Випадкові	якщо виникнення однієї події виключає виникнення інших подій у тому ж випробуванні
Несумісні	події, які за певних умов обов'язково відбуваються в освітньому процесі
Рівноможливі	якщо виникнення будь-якої події не має жодних переваг перед виникненням іншої

593. *… — це вірогідність, з якою справджуються наші сподівання щодо досліджуваного об'єкта, явища або процесу, отриманих результатів та прогнозів на майбутнє. До її виду доберіть відповідне буквене позначення, що характеризує його сутність*:

Вид	Сутність виду
	засвідчує взаємозв'язок між прогнозованими й отриманими результатами
	типові конструкти (розумовий розвиток, інтровертність та ін.)
	відтворення результатів, отриманих різним інструментарієм, має бути не нижче 80%
	зміст навчального матеріалу, завдань узгоджений з навчальною програмою, навчальним планом

***Відповідь*:**
а) валідність змісту; б) валідність прогнозу;
в) валідність; г) валідність конструкту;
ґ) валідність результатів.

594. *Заповніть вільні комірки фрейму, позначаючи літерами параметричні і непараметричні критерії*:

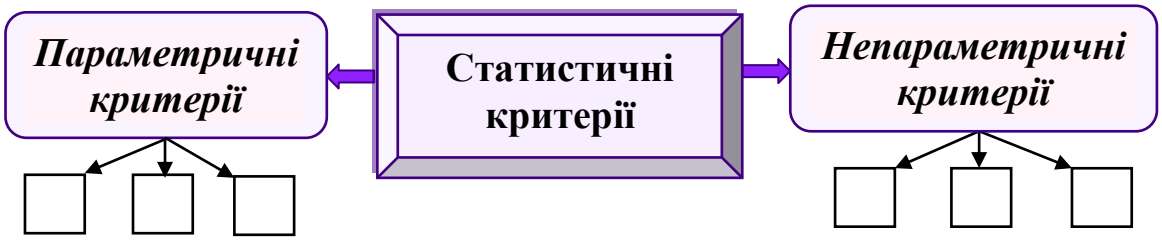

***Відповідь*:**
а) нормальний розподіл; б) χ^2–критерій Пірсона;
в) λ–критерій Колмогорова-Смірнова; г) F–критерій Фішера;
ґ) t–критерій Стьюдента; д) U–критерій Вілкоксона.

595. *До тлумачень, зазначених у таблиці, доберіть буквене позначення необхідних понять*:

Поняття	Тлумачення понять
	сукупність об’єктів, підданих статистичному аналізу
	вибірка, з якої з однаковою ймовірністю може потрапити будь-який елемент генеральної сукупності
	кількість об’єктів у ній, що можуть мати одну (декілька) кількісних або якісних ознак
	сукупність випадково відібраних об’єктів

***Відповідь*:**

а) обсяг генеральної сукупності; б) вибірка;
в) генеральна сукупність; г) представницька вибірка;
ґ) вибіркова сукупність; д) репрезентативна вибірка.

596. *З’єднайте стрілками поняття та їхні дефініції*:

Статистична гіпотеза	гіпотеза, побудована на припущенні, згідно з яким відхилення у порівнюваних показниках X_E і X_K значиме (невипадкове), що підтверджує ефективність моделі, альтернативної методики, тобто $H_a \div X_E > X_K$
Нульова гіпотеза	ймовірність здійснити похибку першого роду, коли за висновком відкинута правильна гіпотеза
Альтернативна гіпотеза	гіпотеза про вигляд розподілу генеральної сукупності, параметри відомих розподілів
Критерій	гіпотеза, побудована на припущенні, що відхилення у порівнюваних показниках X_E і X_K випадкове (різниця недостовірна і дорівнює 0), тобто $H_0 \div X_E \le X_K$
Рівень значущості	необхідна (достатня) ознака, на основі якої вибирають, класифікують чи оцінюють об’єкт за значеннями одного показника (*простий*), кількох показників (*складний*)

597. *Вкажіть формули, за якими визначають*:

А) *показник якості* —
Б) *медіану* —
В) *середнє арифметичне* —

***Відповідь*:**

а) $Md = \frac{n_{\max} - n_{\min}}{2} + n_{\min}$; б) $R = \frac{n_д + n_в}{N} \cdot 100$; в) $\overline{X} = \frac{\sum X_i}{N}$.

598. *З'єднайте стрілками показник та його дефініцію*:

Показник якості	визначають за відношенням суми всіх одержаних числових значень (варіант) до загальної кількості осіб
Медіана	визначають за відсотковим відношенням кількості осіб, які мають достатній та високий рівні розвитку досліджуваної властивості, до загальної кількості осіб
Модальна величина	величина, по обидва боки від якої розміщена рівна кількість даних вибірки
Середнє арифметичне	величина основної тенденції на номінальній шкалі, тобто величина, частота зустріваності варіанти якої найбільша

599. *Упорядкуйте рівень ймовірності, яку називають надійною, з необхідним рівнем значущості*:

рівень ймовірності (P)			
рівень значущості (α)			

***Відповідь*:**

а) 0,95 (95%); б) 0,02 (2%); в) 0,05 (5%);
г) 0,99 (99%); ґ) 0,98 (98%); д) 0,01 (1%).

600. *З'єднайте стрілками поняття та їхні дефініції*:

Частота (q)	число випадків зустріваності, що припадають на кожну групу
Варіанта (b)	упорядкована послідовність варіант, записана у порядку зростання (спадання)
Варіаційний ряд	числове значення ознаки, за якою згруповані дані

? Завдання третього рівня складності

601. *Під час виконання тестових завдань учнів класу, що навчався за експериментальною методикою, одержані такі результати*: 12 *балів* — 2 *учні*; 11 — 2 *учні*; 10 — 2 *учні*; 9 — 3 *учні*; 8 — 2 *учні*; 7 — 4 *учні*; 6 — 2 *учні*; 5 — 1 *учень*; 4 — 1 *учень*; 3 — 1 *учень*. *Водночас результати тестового контролю учнів класу, що навчалися за традиційною методикою, виявилися такими*: 11 — 1 *учень*; 10 — 2 *учні*; 9 — 2 *учні*; 8 — 3 *учні*; 7 — 4 *учні*; 6 — 2 *учні*; 5 — 3 *учні*; 4 — 2 *учні*; 3 — 1 *учень*. *Порівняйте навчальні досягнення учнів обох класів та зробіть висновок про ефективність експериментальної методики*.

602. *Користуючись різними вимірювальними шкалами, охарактеризуйте навчальні досягнення учнів класу, якщо під час вивчення назв математичних фігур одержані такі результати*: 12 *фігур правильно назвали* 2 *учнів*; 10 *фігур* — 3; 9 *фігур* — 3; 8 *фігур* — 5; 7 *фігур* — 1; 6 *фігур* — 3; 5 *фігур* — 2; 4 *фігури* — 1 *школяр*.

603. *Проаналізуйте результати навчання студентів, якщо під час іспиту з методики викладання одержані такі результати*: 5 *балів* — 7 *студентів*; 4 *бали* — 11; 3 *бали* — 6. *Повторний контроль у цій групі, що проводився у другому семестрі, засвідчив такі результати*: 5 *балів* — 2 *студенти*; 4 — 10; 3 *бали* — 10; 2 *бали* — 2.

604. *Під час педагогічного експерименту на відтворення міждисциплінарних понять запропоновано студентам експериментальних і контрольних груп відтворити 100 понять. Порівняйте відтворення міждисциплінарних понять студентами обох груп і зробіть висновок про ефективність методик навчання*:

Група	Порядковий номер студента / кількість відтворених ним понять																	
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**	**16**	**17**	**18**
Е	70	96	83	85	93	94	56	81	92	91	83	72	67	95	84	82	85	80
К	72	64	75	40	82	50	80	64	73	74	77	51	40	38	71	90		

605. *Групі дітей після перегляду мультфільму запропонували відтворити кількість персонажів, які вони запам'ятали. Користуючись різними вимірювальними шкалами, охарактеризуйте рівень відтворення дітьми персонажів мультфільму, якщо кількість правильно відтворених персонажів виявилася такою*: 12 *персонажів назвали* 2 *дітей*; 11 — 3 *дітей*; 10 — 5 *дітей*; 9 — 4 *дітей*; 8 — 2 *дітей*; 7 — 1 *дитина*; 5 — 2 *дітей*; 4 — 1 *дитина*.

606. *Під час педагогічного експерименту дослідник аналізує результати навчання студентів експериментальних і контрольних груп. Порівняйте результати складання іспиту студентами обох груп і зробіть висновок про ефективність методик навчання*:

Група	Порядковий номер студента / результати складання іспиту																	
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**	**16**	**17**	**18**
Е	68	95	81	95	90	65	59	73	82	93	73	82	67	85	94	82	65	78
К	72	63	72	82	52	46	85	55	63	84	92	62	52	48	74	90	56	75

607. *Порівняйте ефективність методик навчання студентів експериментальних і контрольних груп, якщо під час модульного контролю одержані такі результати* (*за 20-бальною шкалою*):

Група	Порядковий номер студента / результати модульного контролю																	
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**	**16**	**17**	**18**
Е	18	15	11	15	10	15	18	13	20	19	13	18	17	15	19	12	15	19
К	12	13	12	12	17	16	15	15	13	18	11	16	15	18	15	10	16	

608. *Порівняйте ефективність методик навчання студентів експериментальних і контрольних груп, якщо під час іспиту в експериментальній групі одержані такі результати*: 5 *балів* — 6 *студентів*; 4 *бали* — 12; 3 *бали* — 7. *Під час іспиту в контрольній групі одержані такі результати*: 5 *балів* — 3 *студенти*; 4 *бали* — 13; 3 *бали* — 9; 2 *бали* — 3.

609. *Порівняйте результати складання іспиту з педагогіки вищої школи студентами експериментальної та контрольної груп і зробіть висновок про ефективність відповідних методик навчання*:

Група	Порядковий номер студента / результати складання іспиту												
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**
Е	67	90	81	85	90	84	56	81	92	91	83	75	67
К	72	82	63	48	80	52	90	64	73	72	74	51	40
	14	**15**	**16**	**17**	**18**	**19**	**20**	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**
Е	98	74	82	85	78	62	89	75	92	85	76	71	94
К	45	71	56	92	82	81	72	58	82	46	92	56	

610. *Користуючись різними вимірювальними шкалами, охарактеризуйте навчальні досягнення дітей учнів класу, якщо під час вивчення* 20 *назв рослин одержані такі результати*: 20 *рослин назвали* 2 *учні*; 19 *рослин* — 3; 18 *рослин* — 2; 16 *рослин* — 6; 15 *рослин* — 3; 14 *рослин* — 2; 12 *рослин* — 1; 10 *рослин* — 3; 9 *рослин* — 2; 5 *рослин* — 1 *школяр*.

611. *Під час вивчення нових віршів у групі* “*Смайлик*”, *яка навчалася за експериментальною методикою, з’ясувалося, що вивчили напам’ять* 10 *віршів* 3 *діток*; 9 *віршів* — 3; 8 *віршів* — 2; 7 *віршів* — 6; 6 *віршів* — 2; 5 *віршів* — 2; 4 *вірші* — 2 *діток*. *Водночас у групі* “*Пізнайко*”, *яка навчалася за традиційною методикою, результати виявилися такими*: 10 *віршів* — 1 *дитина*; 9 *віршів* — 1; 8 *віршів* — 1; 7 *віршів* — 2; 6 *віршів* — 3; 5 *віршів* — 4; 4 *вірші* — 5; 3 *вірші* — 3. *Порівняйте результати двох груп і зробіть висновок про ефективність експериментальної методики*.

612. *Користуючись різними вимірювальними шкалами, охарактеризуйте навчальні досягнення групи* (*класу*) *з лічби, якщо у процесі контролю одержані такі результати*: 20 *чисел упорядкували і назвали* 2 *дітей*; 18 — 3 *дітей*; 16 — 5 *дітей*; 15 — 3 *дітей*; 14 — 3 *дітей*; 12 — 2 *дітей*; 10 — 1 *дитина*; 5 — 1 *дитина*.

613. *Дослідник запропонував дітям відгадати казку, зображення якої демонстрували на екрані* (18 *слайдів*). *Виявилося, що кількість правильно відгаданих казок була такою*: *всі* 18 *казок відгадали* 2 *дітей*; 17 — 2 *дітей*; 16 — 2 *дітей*; 15 — 2 *дітей*; 14 — 3 *дітей*; 13 — 2 *дітей*; 12 — 2 *дітей*; 11 — 1 *дитина*; 10 — 2 *дітей*; 8 — 1 *дитина* (*експериментальний клас*). *У контрольному класі одержали такі результати*: 18 *казок* — 1 *дитина*; 16 — 2 *дітей*; 15 — 2 *дітей*; 14 — 2 *дітей*; 13 — 2 *дітей*; 12 — 3 *дітей*; 11 — 2 *дітей*; 10 — 2 *дітей*; 9 — 2 *дітей*; 8 — 3 дітей; 6 — 1 *дитина*. *Яка методика навчання є більш ефективною*?

614. *Під час виконання вправи* “*Знайди спільний звук*” *діти групи показали такі результати*: 12 *слів згадала* 1 *дитина*; 11 *слів* — 3; 10 *слів* — 2; 9 *слів* — 3; 8 *слів* — 2; 7 *слів* — 4; 6 *слів* — 3; 5 *слів* — 2; 4 *слова* — 2; 3 *слова* — 3. *Вихователь змінила методику навчання дітей. Результати контролю виявилися такими*: 12 *слів* — 2; 11 *слів* — 4; 10 *слів* — 2; 9 *слів* — 2; 8 *слів* — 3; 7 *слів* — 5; 6 *слів* — 4; 5 *слів* — 3. *Порівняйте навчальні досягнення дітей групи і зробіть висновок про ефективність методики, впровадженої вихователем*.

615. *Користуючись різними вимірювальними шкалами, охарактеризуйте навчальні досягнення дітей, якщо під час перегляду сюжетів* 20 *казок одержані такі результати*: 20 *сюжетів правильно відгадали* 2 *дітей*; 19 *сюжетів* — 2; 18 *сюжетів* — 3; 16 *сюжетів* — 3; 15 *сюжетів* — 4; 14 *сюжетів* — 7; 12 *сюжетів* — 5; 10 *сюжетів* — 3; 9 *сюжетів* — 2.

616. *Групі “Сонечко”, яка навчалася за експериментальною методикою, після перегляду дитячого відео запропонували відтворити кількість*

геометричних фігур, які вони запам'ятали. Кількість правильно відтворених геометричних фігур виявилася такою: 10 *фігур назвали* 4 *дітей*; 9 *фігур* — 6; 8 *фігур* — 4; 7 *фігур* — 3; 6 *фігур* — 2; 5 *фігур* — 2; 4 *фігури* — 1; 3 *фігури* — 1. *Група "Барвінок", яка вивчала геометричні фігури за традиційною методикою, продемонструвала такі результати*: 9 *фігур* — 2; 8 *фігур* — 3; 7 *фігур* — 4; 6 *фігур* — 6; 5 *фігур* — 3; 4 *фігури* — 3; 3 *фігури* — 2; 2 *фігури* — 2. *Користуючись різними вимірювальними шкалами, охарактеризуйте навчальні досягнення дітей.*

617. *Проведення науково-педагогічних досліджень дає змогу враховувати якісні і кількісні показники, що характеризують педагогічну дійсність. Деталізуйте, що розуміють під цими показниками.*

***Відповідь*:**

618. *Охарактеризуйте методи зведення результатів педагогічних досліджень.*

***Відповідь*:**

619. *Охарактеризуйте шкалу найменувань.*

***Відповідь*:**

620. *Охарактеризуйте порядкову шкалу.*

***Відповідь*:**

621. *Охарактеризуйте інтервальну шкалу.*

***Відповідь*:**

622. *Охарактеризуйте шкалу відношень* (*пропорцій*).

***Відповідь*:**

623. *У чому полягає суть статистичної перевірки гіпотези*? *Відповідь обґрунтуйте.*

***Відповідь*:**

624. *Охарактеризуйте головні вимоги, що забезпечують ефективність педагогічного діагностування.*

***Відповідь*:**

625. *Охарактеризуйте методи математичної статистики, які застосовують у педагогічних дослідженнях.*

***Відповідь*:**

Тема 8

ПЕДАГОГ І СТУДЕНТ ЯК СУБ'ЄКТИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Педагог як суб'єкт наукової діяльності.
2. Наукова діяльність викладача вищої школи.
3. Студент як суб'єкт наукової діяльності.
4. Навчально-наукова робота студентів.
5. Науково-дослідна робота студентів.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

6. Проектування педагогічного дослідження (на прикладі курсової та магістерської робіт, на підставі фахового спрямування).
7. Організування науково-педагогічної та інноваційної діяльності педагога (на підставі фахового спрямування).

Ключові поняття теми

- *діяльність*
- *наука*
- *наукова діяльність*
- *науково-дослідницька робота*
- *наукова школа*
- *науковий працівник*
- *вчений*
- *молодий учений*
- *дослідник*
- *науковець*
- *наукова спільнота*
- *творчість*
- *креативність*
- *навчально-наукова робота*
- *творчі здібності*
- *інтелектуальна мобільність*
- *технологія*
- *наукова культура*
- *культура наукового мислення*
- *наукова компетентність*
- *цінності*
- *моделювання*
- *проектування*
- *управління*
- *наукова публікація*
- *суб'єкт наукової діяльності*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

🕮 *Основна література*:

1. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2007. 608 с.
2. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
3. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова література*:

4. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник. Київ: Центр учб. л-ри. 2007. 968 с.
5. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. л-ри, 2003. 316 с.
6. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
7. Закон України "Про вищу освіту". *Голос України*. 2014. №148 (5898). 6 серпня. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
8. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19
9. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
10. Ковальчук О., Когут С. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. /за заг. ред. Л. Ковальчук. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 624 с.
11. Мищишин І.Я. Студент як суб'єкт педагогічної взаємодії у вищій школі: навч.-метод. матеріали до вивчення теми "Суб'єкти педагогічної взаємодії у вищій школі" з курсу "Педагогіка вищої школи". Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 56 с.
12. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
13. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. 320 с.
14. Тарєлкін Ю.П., Цикін В.О. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010. 196 с.
15. Чернілевський Д.В., Антонова О.Є. та ін. Методологія наукової діяльності: навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. /за ред. Д.В. Чернілевського. Вінниця: Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.

Інформаційні ресурси:

1. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
2. *Інтернет-ресурси*.

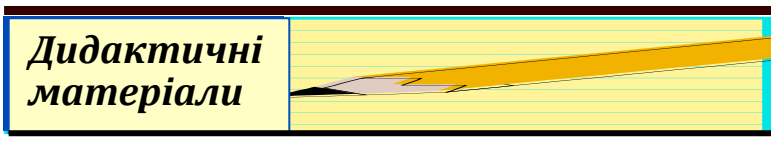

Таблиця 41. Дефініції головних ключових понять теми

Наука — форма духовної діяльності людей, спрямована на виробництво знань про природу, суспільство і про саме пізнання, що має безпосередньою метою збагнення істини і відкриття об'єктивних законів (*Ю. Тарєлкін, В. Цикін*)
Наукова діяльність — складний вид інтелектуальної діяльності, яка потребує специфічних професійних якостей ученого (*Ю. Сурмін*). **Наукова діяльність** — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань (*Закон України* "*Про наукову і науково-технічну діяльність*", ст. 1)
Науково-дослідницька робота (НДР) — робота наукового характеру, пов'язана з науковим пошуком, проведенням досліджень, експериментів з метою розширення наявних і отримання нових знань, перевірки наукових гіпотез, встановлення закономірностей, що проявляються в природі та суспільстві, наукових узагальнень, наукового обґрунтування проектів (*Д. Чернілевський*)
Вчений — фізична особа, яка має повну вищу освіту і проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження й отримує наукові та (або) науково-технічні результати (*І. Регейло*)
Студент (лат. *studens*, від *studentis* — старанний; той, що робить, вчиться) — особа, що вчиться у вищому навчальному закладі (*Словник іншомовних слів*)
Наукова школа — неформальний творчий колектив дослідників, об'єднаних загальною програмою і стилем дослідницької роботи, які діють під керівництвом визнаного лідера (*Н. Кушнаренко, В. Шейко*)
Наукове відкриття — отримання нового, об'єктивно-істинного знання про властивості, закономірні зв'язки і відносини природної та соціальної дійсності з їхніми складними суперечностями (*Ю. Сурмін*)
Публікація (лат. *publicatio* — оголошую, оприлюднюю) — текст, надрукований у будь-якому виданні; доведення до загального відома за допомогою преси, радіомовлення або телебачення; вміщення в різних виданнях (газетах, журналах, книгах) роботи (*Н. Кушнаренко, В. Шейко*)
Особистість — стійкий комплекс якостей, що набувалися людським індивідом у певному суспільстві під впливом відповідної культури, конкретних соціальних груп і спільностей, до яких людина належить і в життєдіяльність яких вона залучена (*Ю. Сурмін*)
Рівень домагань особистості — прагнення досягти цілей того ступеня складності, на який людина вважає себе здатною (*М. Варій*)

Наукова діяльність

Наукова діяльність — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на здобуття і використання нових знань

Науково діяльність розглядають у двох ***аспектах***:

- *особистість вченого* як суб'єкта науки, зумовлена його включеністю в наукову творчість у формі різних наукових груп і дослідницьких об'єднань (лабораторія, наукова школа, колектив, створений під певний проект);
- *особливості наукових груп* (формальних, неформальних), за допомогою яких учений входить у наукове співтовариство. Використовуючи наявні людські, фінансові та матеріальні ресурси, керівник мобілізує колектив на виконання завдань

Види

- *наукові публікації* (наукові статті, монографії, патенти, авторські свідоцтва, тези конференцій та ін.);
- *науково-дослідна робота* (науково-дослідні теми, проекти, гранти, наукові премії та відзнаки);
- *науково-консультаційна робота* (участь у роботі спецрад, консультування докторантів, рецензування наукової продукції, робота редактора тощо);
- *науково-педагогічна робота* (виступи на конференціях, форумах і семінарах, керівництво науковою роботою аспірантів і студентів тощо)

Суб'єкти

- *дослідник* (особа, яка здійснює наукові дослідження);
- *науковець* (особа, яка має відношення до науки, виробляє нові знання, є спеціалістом у галузі науки);
- *вчений* (особа, яка проводить фундаментальні, прикладні наукові дослідження з метою здобуття наукових і науково-технічних результатів);
- *науковий працівник* (вчений, який за основним місцем праці, відповідно до трудового договору, професійно займається науковою, науково-технічною або науково-педагогічною діяльністю і має відповідну кваліфікацію, підтверджену результатами атестації);
- *студенти*, які проводять наукові дослідження

- наукові установи;
- наукові організації;
- громадські організації;
- академії;
- інститути;
- університети та інші ЗВО

Рис. 40. Наукова діяльність: сутність, види, суб'єкти (за *Ю. Козловським, Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

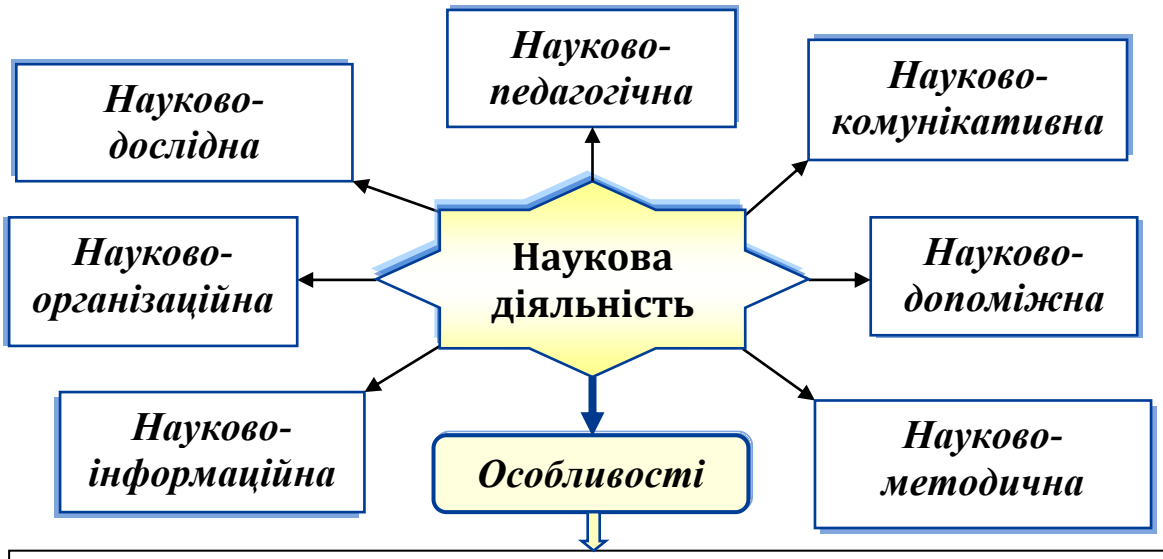

Відрізняється від інших видів людської діяльності такими особливостями:

- наукова діяльність викладача вищої школи є діяльністю *відображення* (її головний зміст полягає у віддзеркаленні педагогом-дослідником об'єктів і предметів пізнання);
- науковій діяльності притаманна *раціональна абстрактність* (ця властивість сприяє спрямованості на виявлення специфіки, закономірностей і тенденцій об'єктів педагогічної дійсності);
- наукова діяльність відзначається чіткою *алгоритмізацією* (розроблення програми педагогічного дослідження, його поетапне планування, алгоритмізація методів отримання, оброблення та аналізу інформації тощо);
- наукова діяльність потребує сформованості *культури наукового мислення* (у педагогічному дослідженні завжди постає завдання аналізу й оцінення стану дослідженості проблеми наукового пошуку, наявних висновків і положень, критичного підходу до власних наукових результатів, так і результатів, отриманих іншими дослідниками тощо);
- наукова діяльність характеризується складним розділенням *пізнавальної* діяльності на теоретичному та емпіричному рівнях пізнання;
- наукова діяльність потребує *злагодженої праці* наукового колективу кафедри, факультету, закладу освіти (забезпечує культурно-освітнє та науково-культурне середовище, сприятливе для дослідної роботи як окремого викладача, так і колективу загалом);
- *матеріальна база* закладу вищої освіти (впливає на ефективність наукової діяльності викладача, наукового колективу кафедри тощо)

Рис. 41. Наукова діяльність викладача вищої школи
(за *Б. Кияком, Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Рис. 42. Особистість викладача як ученого-педагога: сутність, структура (за *К. Платоновим*, *Ю. Сурміним*)

Таблиця 42. Характеристика особистих якостей ученого-педагога
(за *Г. Кловак*, *В. Рибалкою*, *О. Степановим*, *Ю. Сурміним*, *В. Шейком*)

Якості	Характеристика
1	2
Здатність до інтелектуальної діяльності	**Інтелект** — це відносно стійка структура розумових здібностей людини. *Г. Сельє* пов'язує інтелект з логікою, пам'яттю, досвідом, здатністю концентрувати увагу, абстрагуванням. Загальна здатність реалізовувати інтелектуальний потенціал є динамічною якістю особистості науковця, що характеризується об'єктивним відтворенням педагогічної дійсності. Це дає йому змогу ефективно й творчо вирішувати складні завдання педагогічного дослідження
Любов до істини	За *К.-А. Гельвецієм*, любов до істини — це найсприятливіша умова її знаходження. Істина визначає головну мету і зміст наукової діяльності педагога у вирішенні завдань дослідження
Працьовитість	Це риса, яка забезпечує педагогу досягнення успіху в науковій діяльності, сприяє його самореалізації. Адже лінощі та дослідницька робота — не сумісні
Творчі здібності	**Творчість** — процес діяльності, результатом якого є створення якісно нових цінностей; здатність людини створювати з наявного матеріалу дійсності на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу нову реальність, що задовольняє різноманітні суспільні та особисті потреби. Творчі здібності педагога-вченого найяскравіше виявляються в науковій діяльності, визначаючи її успішність у процесі вирішення науково-дослідних завдань щодо створення нових інтелектуальних продуктів
Допитливість	**Допитливість** — риса характеру особистості, яка виявляється у постійному прагненні до глибшого розуміння суті подій та явищ навколишнього світу. *Ж.-Ж. Руссо* зазначав, що допитливість дорівнює освіченості. Необхідною умовою реалізації інтелектуального потенціалу викладача на різних етапах дослідження є високий інтерес до наукової літератури як джерела знань, результатів експериментального дослідження як джерела емпіричного пізнання тощо

Закінчення табл. 42

1	2
Воля у досягненні мети	**Воля** — це властивість, що виявляється в здатності здійснювати свідоме організування та регулювання діяльності й поведінки, спрямована на подолання труднощів при досягненні мети. Воля як складник характеру викладача зумовлює його силу, цілеспрямованість, наполегливість, непохитність, рішучість, самостійність у науковій діяльності
Спостереж-ливість	**Спостережливість** — це риса особистості, яка полягає в здатності помічати в явищах і предметах найбільш суттєві ознаки, властивості, зв'язки. Вона виявляється в здатності дослідника цілеспрямовано сприймати об'єктивні властивості досліджуваних педагогічних явищ, процесів, якостей особистості
Інтелігентність, тактовність	Для вченого-педагога ці якості цілком природні (без них неможливе ведення наукових дискусій, організування педагогічної взаємодії тощо)
Пунктуальність, ретельність	Це важливі риси викладача, які в науковій діяльності забезпечують своєчасне та якісне виконання програми педагогічного дослідження
Чесність, справедливість	Це системотвірні риси особистості, які характе-ризують наукову культуру викладача
Організаторські здібності	Це вміння узгоджувати, вдосконалювати наукову діяльність (організувати роботу, впорядковувати власну бібліотеку, архів, картотеку, інформаційну базу, експериментальні результати та ін.)
Розвинуте критичне мислення	Сформованість критичного мислення дає змогу досліднику сприймати й осмислювати наукову інформацію, критично аналізувати літературні джерела й теоретичні та емпіричні результати свого дослідження
Комунікабельність	Уміння використовувати різні канали комунікації, налагоджувати зв'язки у науковому середовищі
Відповідальність, надійність	Уміння відповідати за вирішення завдань науко-вого пошуку, надійність отриманих результатів педагогічного дослідження
Оригінальність	Креативність мислення, обдарованість, творча уява, інтуїція, ініціатива дають змогу педагогу знаходити нестандартні рішення, урізноманітнювати методи дослідження, форми наукової діяльності тощо

Таблиця 43. Характеристика професійних якостей ученого-педагога
(за *О. Білик, О. Гурою, І. Кринецьким, В. Окунем, О. Степановим, Ю. Сурміним*)

Якості	Характеристика
1	2
Професійна компетентність	**Професійна компетентність** — це академічна зрілість педагога, яка характеризується багатством професійного тезаурусу; складноструктурована система теоретичних і практичних знань. Серед основних підсистем професійної компетентності викладача значущими в науковій діяльності є такі компетентності: *педагогічна*, *спеціально-наукова*, *науково-дослідна*, *психологічна* та ін.
Евристичність	**Евристичність** (гр. *εὑρισϰω* — знаходжу) — вміння досягати нових наукових істин шляхом формулювання нових задумів у розв'язанні проблем і верифікувати ці задуми (гіпотези). Наукова діяльність педагога виявляється в умінні формулювати гіпотезу дослідження, а також спрямованості на пізнання досліджуваної проблеми, висунення специфічних проблемних завдань, пошук творчих шляхів досягнення невідомого результату тощо
Креативність	**Креативність** (лат. *creatio — творення*) — рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, різних видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості. Ця якість виявляється в здатності педагога творчо вирішувати завдання наукового пошуку
Інтелектуальна мобільність	**Інтелектуальна мобільність** (лат. *mobilis — рухомість*) — критеріально-індикаторна складова інтелектуальної культури, що виявляється в здатності людини аналізувати, оцінювати та продуктивно використовувати зростаючі потоки інформації, застосовувати свої знання та досвід для розв'язання виробничих і соціальних завдань, продукувати нові ідеї. Це один з показників активності викладача-дослідника, його здатності до оперативного виконання завдань наукового пошуку, а також спроможності переходити від одного типу завдань до іншого як у сфері своїх наукових інтересів, так і в дотичних до неї сферах

Закінчення табл. 43

1	2
Здатність до наукового передбачення	Ця якість дає можливість педагогу передбачати (прогнозувати) доцільність упровадження наукових концепцій, розроблених програм дослідження та альтернативних моделей, ефективність використання експериментальних методик, технік і технологій, очікувані результати дослідження, майбутній стан досліджуваного об'єкта тощо
Розумність	Цю якість особистості розглядають як властивість інтелекту, що зумовлює злам застарілих уявлень для створення нових, більш досконалих
Незалежність мислення	Ця якість характеризує здатність педагога мислити неупереджено, вміло поєднувати у науковій діяльності різні теоретичні й емпіричні методи дослідження. Це дає змогу не тільки творчо вирішувати завдання педагогічного дослідження, але й успішно реалізовувати інші завдання, що є нетиповими для його наукового спрямування
Відкритість інтелекту	Здатність знаходити найнесподіваніші ідеї вирішення дослідних завдань, не зневажати "дріб'язковими" результатами, що не стосуються проблеми дослідження, але які насправді можуть виявитися вирішальними і забезпечити успіх
Саморефлексія	**Рефлексія** (лат. *reflesio — рухомість*) — розумовий розвиток, спрямований на пізнання людиною самої себе: поведінки, дій, вчинків, психічних станів, почуттів, здібностей, характеру та інших властивостей своєї особистості. **Саморефлексією** називають самопізнання, у процесі якого усвідомлюють й осмислюють власні думки та психічні переживання. Це важлива якість особистості педагога, пов'язана зі здатністю самоаналізувати за критеріями наукової сфери, у якій працює дослідник, і вдаватися до контролю свого інтелектуального потенціалу для правильного визначення свого місця у науці та науковій спільноті. Знання своїх достоїнств і недоліків, розуміння структури й особливостей своєї розумової праці гарантують ученому-педагогу підвищення ефективності роботи його інтелекту

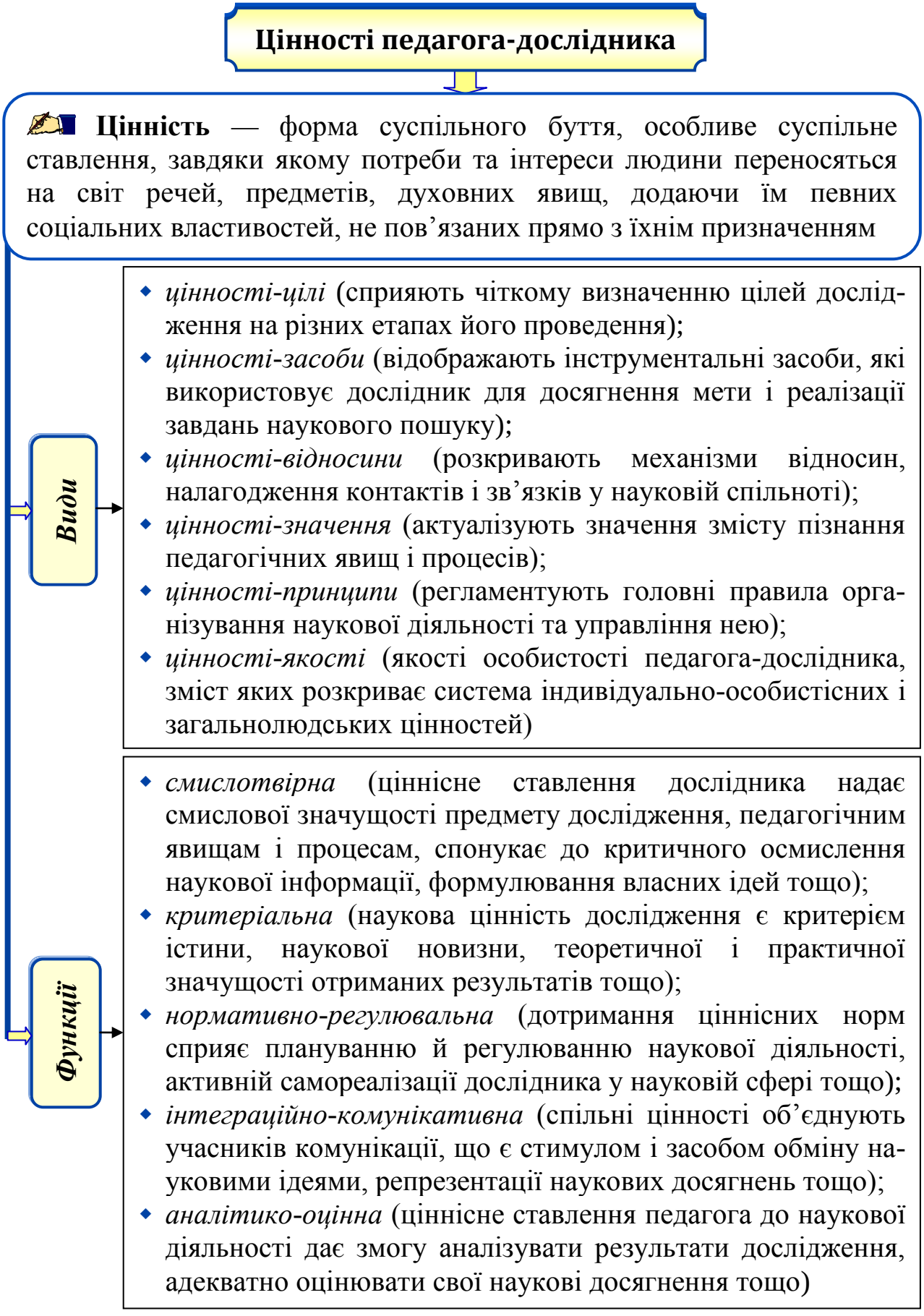

Рис. 43. Цінності педагога-дослідника: сутність, види, функції (за *В. Гриньовою, В. Киричок, Ю. Сурміним, Н. Ткачовою*)

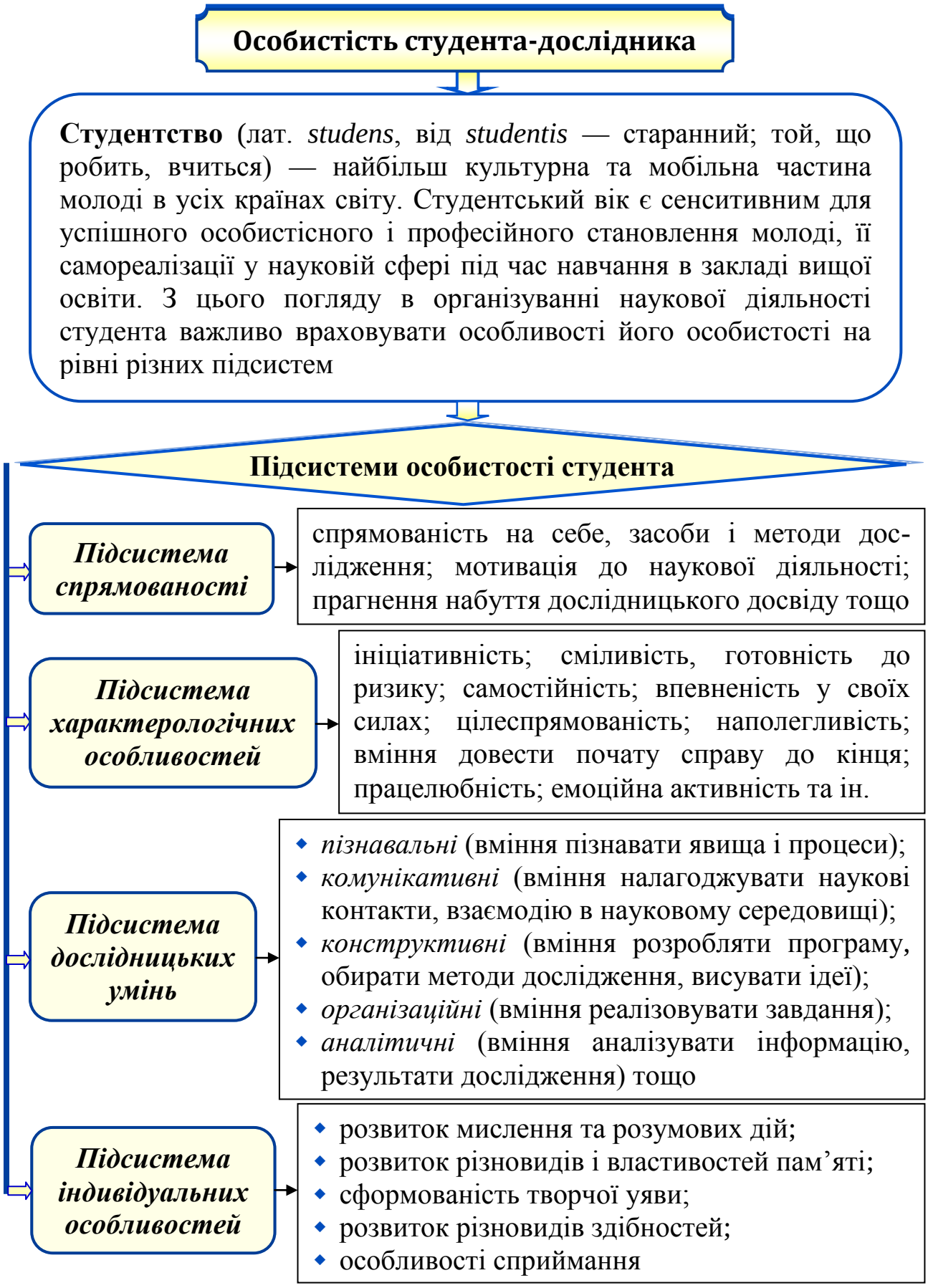

Рис. 44. Особистість студента-дослідника
(за *О. Ковальчук, С. Когут, Н. Кушнаренко, Д. Чернілевським, В. Шейком*)

Таблиця 44. Характеристика дослідницьких якостей студентів
(за *К. Кольченко, Г. Нікуліною, О. Степановим, Д. Чернілевським, В. Шейком*)

Якості	Рівні, критерії
1	2
Позитивне уявлення про себе — це досить стійка, усвідомлена система уявлень студента про себе як науковця, на основі якої він вибудовує відносини в науковій сфері, взаємодіє з іншими людьми тощо	◆*високий* рівень (у студента сформована адекватне оцінювання себе, своїх можливостей; рівень наукових домагань і самооцінка ідентичні); ◆*достатній* (простежується деяке розходження в уявленнях студента про себе; реальне оцінювання себе, проте має незначну тенденцію до завищення або заниження); ◆*середній* (ці розходження більш виражені; оцінювання реальне, але тенденція до завищення або заниження яскраво виражена); ◆*низький* (великі розходження; самооцінка дуже занижена або завищена)
Науковий інтерес, допитливість — якості, за якими оцінюють пізнавальні потреби студента, що спрямовують його на наукову діяльність	◆*високий* рівень (науковий інтерес до проблеми дослідження є потребою студента, властива йому допитливість сприяє пошуку нестандартних підходів до її розв'язання); ◆*достатній* (науковий інтерес і допитливість у студента дещо знижені, пізнавальні потреби стимулює заохочення, відчуття успіху); ◆*середній* (науковий інтерес недовготривалий, виявляється ситуативно, студент постійно потребує стимулювання зовні); ◆*низький* (у процесі дослідження студент не виявляє допитливості, зацікавлення наукою або виникає ситуативно)
Здатність до наукового пошуку — якість, яка дає змогу студенту реалізувати потребу у пошуку необхідної наукової інформації, досліджувати нові факти, ознаки об'єктів, явищ, процесів, якості особистості тощо	◆*високий* рівень (у студента сформована здатність до наукового пошуку, що дає йому змогу самостійно, без сторонньої допомоги визначати і вирішувати завдання дослідження); ◆*достатній* (у студента здатність до наукового пошуку дещо знижена, він потребує незначної допомоги викладача); ◆*середній* (здатність до наукового пошуку у студента знижена, він постійно потребує сторонньої допомоги і контролю з боку викладача);

Продовження табл. 44

1	2
	◆*низький* (потяг студента до наукового пошуку недостатньо виражений (або його немає), що створює значні труднощі при виконанні завдань, які він нездатний виконати самостійно)
Сміливість — риса, яка дає змогу студенту не відступати перед труднощами, що можуть виникати у процесі наукового пошуку. Вона пов'язана з ***готовністю до ризику***; її трактують як настанову на рішучі дії за умови, що результати наукового дослідження невизначені	◆*високий* рівень (студент не уникає складних завдань, впевненість в успіху додає йому рішучості приймати сміливі рішення); ◆*достатній* (під час виконання дослідницьких завдань студент інколи виявляє нерішучість при подоланні труднощів); ◆ *середній* (студенту властивий ситуативний прояв самостійних рішучих дій, він намагається долати труднощі з допомогою викладача або інших студентів); ◆*низький* (при виникненні труднощів студент не проявляє рішучих дій щодо їхнього подолання, розгублюється, панікує, не може зібратися з думками і діями навіть тоді, коли йому пропонують допомогу)
Наполегливість — це спрямованість студента на неухильне, всупереч перешкодам, труднощам досягання та реалізацію мети	◆*високий* рівень (студент не уникає труднощів і перешкод, здатний самостійно долати їх); ◆*достатній* (студент береться за виконання дослідницьких завдань, проте інколи йому бракує наполегливості); ◆*середній* (студент неохоче береться за виконання дослідницьких завдань, не готовий самостійно долати перешкоди, постійно потребує підтримки викладача); ◆*низький* (студент невпевнений у своїх силах, не вірить в успішне завершення роботи, тому відмовляється виконувати завдання навіть тоді, коли йому намагаються допомогти)
Самостійність — вольова якість, яка полягає в умінні за власною ініціативою ставити цілі, знаходити шляхи їхнього досягнення і вирішувати завдання	◆*високий* рівень (студент самостійно виконує завдання дослідження, активно відстоює свою думку, рішучий у пошукових діях під час виконання дослідницьких завдань); ◆*достатній* (студент здатний виконати дослідницькі завдання самостійно, проте інколи не виявляє власну ініціативу);

Продовження табл. 44

1	2
	◆*середній* (нескладні пошукові завдання студент виконує самостійно, а при вирішенні складніших завдань наукової роботи потребує допомоги з боку викладача або студентів); ◆*низький* (в оцінках, судженнях, діях студент є несамостійний, не здатен виконувати завдання наукової роботи без настанов викладача)
Цілеспрямованість — це позитивна вольова якість, яка виявляється в здатності людини керуватися у своїх діях і вчинках загальними і стійкими цілями, що зумовлені її потребами і переконаннями	◆*високий* рівень (студент самостійно здійснює цілепокладання, прогнозує кінцевий результат своєї наукової діяльності, прагне досягти мети і реалізувати завдання дослідження); ◆ *достатній* (студент здатний визначити цілі та дослідницькі завдання, проте деколи через невпевненість не виявляє власної ініціативи); ◆*середній* (студенту властиве ситуативне прогнозування наукової діяльності без чіткої постановки цілей і шляхів їхнього досягнення); ◆*низький* (студент не здатний прогнозувати свою наукову діяльність, а виконує завдання дослідження на підставі цілепокладання і постійного контролю з боку викладача)
Активність — це емоційне задоволення від процесу наукової діяльності. Цю якість пов'язують з ініціативністю студента і визначають як здатність енергійно та послідовно перетворювати дійсність. ***Ініціативність*** — це вміння знаходити нові, нешаблонні рішення й засоби їхнього здійснення	◆*високий* рівень (студент зацікавлений науковою діяльністю, активно й послідовно виконує завдання дослідження, знаходить нешаблонні рішення щодо їхньої реалізації); ◆ *достатній* (студент зацікавлений науковою діяльністю, активно й послідовно виконує завдання дослідження, проте через брак ініціативності не пропонує нешаблонних рішень щодо їхньої реалізації); ◆*середній* (під час виконання завдань студенту властива ситуативна активність, за якої він не виявляє ініціативність, а власні рішення ставить під сумнів); ◆*низький* (студент не зацікавлений науковою діяльністю, безініціативний, неактивний, не здатний послідовно і правильно виконувати завдання дослідження)

Закінчення табл. 44

1	2
Уміння аналізувати, систематизувати та синтезувати наукову інформацію — це вміння розділяти ціле на частини, поєднувати частини в єдине ціле, знаходити логічні зв'язки між окремими частинами	◆*високий* рівень (студент здатний знаходити, аналізувати, усвідомлювати, систематизувати й узагальнювати наукову інформацію; виділяє головне, складові частини досліджуваних явищ і процесів; порівнює поняття, концепції, підходи тощо, робить висновки; може самостійно укласти програму дослідження та реалізувати її; здатний розробити наукову модель та апробувати її, опрацювати, проаналізувати та інтерпретувати результати свого дослідження); ◆*достатній* (студент здатний знаходити, аналізувати й усвідомлювати наукову інформацію, виділяти головне, складові досліджуваних явищ і процесів, порівнювати поняття, концепції та підходи, проте відчуває певні труднощі й потребує настанов викладача при розробленні програми дослідження, наукової моделі, формулюванні висновків, аналізі та узагальненні отриманих результатів); ◆*середній* (під постійним керівництвом і вказівками викладача студент знаходить потрібні літературні джерела, аналізує, систематизує наукову інформацію, проте у виділенні головного відчуває значні труднощі; йому складно порівнювати поняття, концепції та підходи; він не може самостійно укласти програму дослідження, розробити наукову модель, сформулювати висновки, узагальнити отримані результати); ◆*низький* (студент виконує науково-дослідну роботу на репродуктивному рівні; він не здатний самостійно підібрати наукову інформацію з різних джерел й проаналізувати її; не вміє виділяти головне, порівнювати, систематизувати й узагальнювати теоретичну інформацію та емпіричні результати, робити грамотні висновки тощо)

Навчально-наукова робота студентів

Наукову діяльність студентів у закладах вищої освіти поділяють на:
- *навчально-наукову роботу* (передбачена навчальним планом);
- *науково-дослідну роботу* (здійснюють під керівництвом професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти).

Навчально-наукова робота — вид наукової діяльності, що є обов'язковим і виконується кожним студента в межах освітнього процесу під час вивчення конкретних навчальних дисциплін

Мета
- поглиблення наявних і здобутих нових знань;
- навчання студентів елементам дослідної діяльності, організування та методики наукової творчості

Завдання
- формування наукового світогляду студентів;
- оновлення і вдосконалення знань;
- оволодіння методологією і методами науково-педагогічного дослідження;
- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань;
- прищеплення студентам навичок самостійної науково-дослідної діяльності;
- розвиток ініціативи студентів, їхньої здатності застосувати теоретичні знання у своїй практичній роботі;
- первинне залучення здібних студентів до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для педагогічної науки і практики тощо

Види
- *наукові реферати* з конкретних тем під час вивчення навчальних дисциплін;
- *завдання* практичних, індивідуальних самостійних робіт під час вивчення навчальних дисциплін;
- *навчальні проекти*, що містять елементи проблемно-експериментального пошуку;
- *тези доповідей* та участь у студентських наукових конференціях;
- *дослідницькі завдання* в період педагогічних практик;
- *курсові роботи* та ін.

Рис. 45. Навчально-наукова робота студентів
(за *П. Безусом, А. Демківським, Н. Кушнаренко, В. Шейком*)

Науково-дослідна робота студентів (НДРС)

Науково-дослідна робота — вид наукової діяльності студентів, що має чітку структуру організування, зміст і форми та здійснюється в закладах вищої освіти під керівництвом наукових керівників

Структура організування НДРС → *Проректор з наукової роботи → Рада НДРС закладу → Рада студентського наукового товариства (СНТ) факультету → СНТ кафедри*

Зміст НДРС визначають за:
- *проблематикою* дослідницької та науково-методичної діяльності кафедри, факультету, закладу вищої освіти;
- *тематикою* досліджень, що здійснюються кафедрою у співпраці з профільними установами та закладами освіти;
- *умовами* НДРС (наявність бази дослідження, комп'ютерної техніки, Internet, Intranet тощо)

Зміст НДРС

НДРС у межах освітнього процесу є обов'язковою й охоплює:
- написання *наукових рефератів* з конкретної теми в процесі вивчення навчальних дисциплін, спецкурсів та ін.;
- виконання *науково-дослідних завдань* під час лабораторних, практичних, семінарських занять і самостійних робіт;
- виконання *науково-дослідних завдань* у період педагогічної та переддипломної практик;
- розроблення *методичних матеріалів* з використанням дослідницьких методів (програми і методики педагогічного дослідження, конспектів навчальних занять і виховних заходів, мультимедійних презентацій тощо);
- підготування та захист магістерських робіт, пов'язаних з проблематикою наукових досліджень профільної кафедри

НДРС поза освітнім процесом передбачає:
- участь студентів у роботі наукових гуртків, лабораторій та ін.;
- участь студентів у виконанні держбюджетних наукових робіт, кафедральних наукових тем, проведенні досліджень у межах творчої співпраці кафедри, факультету із закладами освіти тощо;
- робота в студентських інформаційно-аналітичних центрах;
- написання статей, тез доповідей, інших публікацій

Рис. 46. Науково-дослідна робота студентів
(за *П. Безусом, А. Демківським, Н. Кушнаренко, В. Шейком*)

Практичний блок

Семінарське заняття № 2

ПОЕТАПНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (на прикладі курсової роботи)

Питання, винесені на обговорення (*фронтальна бесіда*)

1. Курсова робота, мета і значення у навчальній діяльності та науково-дослідній роботі студента.
2. Вимоги до структури і змісту курсової роботи.
3. Головні етапи виконання курсової роботи.
4. Підготування до захисту та захист курсової роботи.

◈ Ситуативна навчальна гра (*мікрорепрезентація*)

- ✦ підготувати фрагмент одного з розділів курсової роботи (за вибором);
- ✦ вибрати методи дослідження, підготувати мікрорепрезентацію;
- ✦ провести мікрорепрезентацію, використовуючи вибрані методи тощо (регламент — до 7 хв).

🕮 *Рекомендована (основна) література*:

1. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів. Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2007. 608 с.
2. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
3. Підласий І.П. Діагностика і експертиза педагогічних проектів: навч. посіб. Київ: Україна, 1998. 343 с.
4. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова (допоміжна) література*:

5. Закон України "Про вищу освіту". *Голос України*. 2014. №148 (5898). 6 серпня. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
6. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19
7. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
8. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посібник. Київ: Знання України, 2006. 48 с.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Початкова школа*.
3. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
4. *Інтернет-ресурси*.

Семінарське заняття № 3

ПОЕТАПНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (на прикладі магістерської роботи)

Питання, винесені на обговорення (*фронтальна бесіда*)

1. Магістерська робота, мета і значення у навчальній діяльності та науково-дослідній роботі студента.
2. Вимоги до структури і змісту магістерської роботи. Головні етапи виконання магістерської роботи.
3. Підготування до захисту та захист магістерської роботи.

Ситуативна навчальна гра (*мікрорепрезентація*)

- підготувати фрагмент одного з розділів магістерської роботи (за вибором);
- вибрати методи дослідження, підготувати мікрорепрезентацію;
- провести мікрорепрезентацію, використовуючи вибрані методи тощо (регламент — до 7 хв);

Рекомендована (основна) література:

1. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб.. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2007. 608 с.
2. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
3. Підласий І.П. Діагностика і експертиза педагогічних проектів: навч. посіб. Київ: Україна, 1998. 343 с.
4. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

Додаткова (допоміжна) література:

5. Бабенко В.В. Основи теорії ймовірностей і статистичні методи аналізу даних у психологічних і педагогічних експериментах: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2009. 184 с.
6. Закон України "Про вищу освіту". *Голос України*. 2014. №148 (5898). 6 серпня. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
7. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19
8. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика /пер. с нем. Н.М. Рассказовой. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
9. Тарєлкін Ю.П., Цикін В.О. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010. 196 с.
10. Чернілевський Д.В., Антонова О.Є. та ін. Методологія наукової діяльності: навч. посіб. /за ред. Д.В. Чернілевського. Вінниця: Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.
11. Pilch T., Bauman T. Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa: Wyd-wo Akademickie "Żak", 2010. 376 s.

Інформаційні ресурси.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І САМОКОНТРОЛЮ

? Завдання першого рівня складності

626. … — *це форма духовної діяльності людей, спрямована на виробництво знань про природу, суспільство, про саме пізнання, що має безпосередньою метою збагнення істини і відкриття об'єктивних законів.*

***Відповідь*:**

а) наукове відкриття; б) наука;

в) наукова публікація; г) доповідь.

627. *Інтелектуальну творчу діяльність, спрямовану на здобуття і використання нових знань, називають …*

***Відповідь*:**

а) науковою публікацією; б) новизною;

в) науковим відкриттям; г) науковою.

628. *Робота наукового характеру, пов'язана з науковим пошуком, проведенням досліджень, експериментів з метою розширення наявних і отримання нових знань, перевірки наукових гіпотез, встановлення закономірностей, що проявляються в природі та суспільстві, наукових узагальнень, наукового обґрунтування проектів, — це …*

***Відповідь*:**

а) наукове відкриття; б) науково-дослідницька робота;

в) навчально-науковий пошук; г) навчально-наукова робота.

629. … — *це отримання нового, об'єктивно-істинного знання про властивості, закономірні зв'язки і відносини природної та соціальної дійсності з їхніми складними суперечностями.*

***Відповідь*:**

а) наукова діяльність; б) програма дослідження;

в) наукове відкриття; г) техніка дослідження.

630. *Вміння вникати в суть педагогічних явищ і процесів відносять до …*

***Відповідь*:**

а) конструктивних; б) пізнавальних;

в) аналітичних; г) організаційних.

631. *Вміння розробляти програму, обирати методи дослідження, висувати ідеї відносять до …*

***Відповідь*:**

а) конструктивних; б) пізнавальних;

в) аналітичних; г) організаційних.

632. *… — це вміння аналізувати інформацію, результати дослідження*.

***Відповідь*:**

а) конструктивні вміння; б) пізнавальні вміння;

в) аналітичні вміння; г) організаційні вміння.

633. *Дослідник легко налагоджує наукові контакти, продуктивну взаємодію в науковому середовищі. Якими вміннями він володіє*?

***Відповідь*:**

а) конструктивними; б) пізнавальними;

в) комунікативними; г) організаційними.

634. *… — це цінності, що сприяють чіткому визначенню мети і завдань дослідження на різних етапах його проведення*.

***Відповідь*:**

а) цінності-цілі; б) цінності-засоби;

в) цінності-значення; г) цінності-принципи.

635. *Виконуючи завдання дослідження, магістр урахував цінності, що регламентують головні правила організування наукової діяльності та управління нею. Які цінності він урахував*?

***Відповідь*:**

а) цінності-цілі; б) цінності-засоби;

в) цінності-значення; г) цінності-принципи.

636. *Цінності, що актуалізують сутність змісту пізнання педагогічних явищ і процесів, відносять до…*

***Відповідь*:**

а) цінностей-цілей; б) цінностей-засобів;

в) цінностей-значень; г) цінностей-принципів.

637. *Цінності, що відображають інструментарій, який використовує студент для досягнення мети і реалізації завдань наукового пошуку під час виконання курсової роботи, — це …*

***Відповідь*:**

а) цінності-цілі; б) цінності-засоби;

в) цінності-значення; г) цінності-принципи.

638. *Які цінності розкривають механізми налагодження контактів і зв'язків у науковій спільноті*?

***Відповідь*:**

а) цінності-цілі; б) цінності-відносини;

в) цінності-значення; г) цінності-принципи.

639. *Ці цінності визначають характеристики особистості викладача-дослідника, зміст яких розкриває система індивідуально-особистісних і загальнолюдських цінностей. Про які цінності педагога йдеться*?

***Відповідь*:**

а) цінності-цілі; б) цінності-відносини;

в) цінності-якості; г) цінності-принципи.

640. *Ініціативність; сміливість, готовність до ризику; самостійність; впевненість у своїх силах; цілеспрямованість; наполегливість; вміння довести почату справу до кінця; працелюбність; емоційна активність — це характеристика підсистеми … студента-дослідника*.

***Відповідь*:**

а) характерологічних особливостей;

б) спрямованості особистості;

в) індивідуальних особливостей;

г) дослідницьких умінь.

641. *Спрямованість на себе, засоби і методи дослідження; мотивація до наукової діяльності; прагнення набуття дослідницького досвіду тощо — це характеристика підсистеми … студента-дослідника*.

***Відповідь*:**

а) характерологічних особливостей;

б) спрямованості особистості;

в) індивідуальних особливостей;

г) дослідницьких умінь.

642. *Здатність пізнавати явища і процеси, налагоджувати наукові контакти, взаємодію в науковому середовищі, розробляти програму, обирати методи дослідження, висувати ідеї, реалізовувати завдання, аналізувати інформацію, результати дослідження — це характеристика підсистеми … студента-дослідника*.

***Відповідь*:**

а) характерологічних особливостей;

б) спрямованості особистості;

в) індивідуальних особливостей;

г) дослідницьких умінь.

643. *Розвиток мислення, розумових дій та пам'яті, сформованість творчої уяви, різновиди здібностей, особливості сприймання студента-дослідника характеризує підсистему …*

***Відповідь*:**

а) характерологічних особливостей;
б) спрямованості особистості;
в) індивідуальних особливостей;
г) дослідницьких умінь.

644. *Ціннісне ставлення дослідника надає смислової значущості предмету дослідження, педагогічним явищам і процесам, спонукає до критичного осмислення наукової інформації, формулювання власних ідей тощо. Про яку функцію йдеться*?

***Відповідь*:**

а) смислотвірну; б) нормативно-регулювальну;
в) критеріальну; г) інтеграційно-комунікативну.

645. *Наукова цінність дослідження є критерієм істини, наукової новизни, теоретичної і практичної значущості отриманих результатів тощо. Про яку функцію йдеться*?

***Відповідь*:**

а) смислотвірну; б) нормативно-регулювальну;
в) критеріальну; г) інтеграційно-комунікативну.

646. *Дотримання ціннісних норм сприяє плануванню й регулюванню наукової діяльності, активній самореалізації дослідника у науковій сфері тощо. Це характеристика ... функції.*

***Відповідь*:**

а) смислотвірної; б) нормативно-регулювальної;
в) критеріальної; г) інтеграційно-комунікативної.

647. *Спільні цінності об'єднують учасників комунікації, що є стимулом і засобом обміну науковими ідеями, презентації наукових досягнень тощо. Це характеристика ... функції.*

***Відповідь*:**

а) смислотвірної; б) нормативно-регулювальної;
в) критеріальної; г) інтеграційно-комунікативної.

648. *Згідно з ... функцією ціннісне ставлення до наукової діяльності дає змогу обробляти й адекватно інтерпретувати результати дослідження.*

***Відповідь*:**

а) смислотвірною; б) аналітико-оцінною;
в) критеріальною; г) інтеграційно-комунікативною.

649. *… — це позитивна вольова якість, яка виявляється в здатності дослідника* (*магістра, викладача*) *керуватися у своїх діях і вчинках загальними і стійкими цілями, що зумовлені її потребами і переконаннями.*

***Відповідь*:**

а) наполегливість; б) цілеспрямованість;

в) сміливість; г) готовність до ризику.

650. *Спрямованість студента на неухильне, всупереч перешкодам і труднощам, досягання та реалізацію мети дослідження — це …*

***Відповідь*:**

а) наполегливість; б) цілеспрямованість;

в) сміливість; г) готовність до ризику.

651. *Під ... розуміють вольову якість, яка полягає в умінні дослідника* (*студента, аспіранта, викладача*) *за власною ініціативою ставити цілі, знаходити шляхи їхнього досягнення і вирішувати завдання дослідження.*

***Відповідь*:**

а) наполегливістю; б) цілеспрямованістю;

в) самостійністю; г) готовністю до ризику.

652. *Яка риса допомагає досліднику* (*студенту, аспіранту, викладачу*) *не відступати перед труднощами, які можуть виникати у процесі дослідження*?

***Відповідь*:**

а) сміливість; б) цілеспрямованість;

в) самостійність; г) готовність до ризику.

653. *Під ... розуміють установку на рішучі дії за умови, що результат наукового пошуку не визначений.*

***Відповідь*:**

а) наполегливістю; б) цілеспрямованістю;

в) самостійністю; г) готовністю до ризику.

654. *… — це один з показників активності викладача-дослідника, його здатності до оперативного виконання завдань наукового пошуку, а також спроможності переходити від одного типу завдань до іншого*.

***Відповідь*:**

а) евристичність; б) інтелектуальна мобільність;

в) саморефлексія; г) спостережливість.

655. *Під ... розуміють важливу якість особистості педагога, пов'язану зі здатністю до самоаналізу за критеріями наукової сфери, у якій працює*

дослідник, контролювати свій інтелектуальний потенціал для правильного визначення свого місця у науці та науковій спільноті.

***Відповідь*:**

а) евристичністю; б) інтелектуальною мобільністю;

в) саморефлексією; г) спостережливістю.

656. *Яка якість викладача-дослідника допомагає йому в процесі дослідження продукувати нові наукові істини шляхом формулювання нових задумів у розв'язанні проблеми досліджуваної і верифікації цих задумів* (*гіпотез*)?

***Відповідь*:**

а) евристичність; б) інтелектуальна мобільність;

в) саморефлексія; г) спостережливість.

657. *… — це риса особистості, яка полягає в здатності викладача-дослідника зауважувати в педагогічних явищах і предметах найбільш суттєві ознаки, властивості, зв'язки тощо.*

***Відповідь*:**

а) евристичність; б) інтелектуальна мобільність;

в) саморефлексія; г) спостережливість.

658. *Рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, різних видах діяльності і становлять досить стійку характеристику особистості викладача-дослідника, — це …*

***Відповідь*:**

а) евристичність; б) креативність;

в) саморефлексія; г) спостережливість.

659. *У якому рядку зазначені види навчально-наукової роботи студентів?*

***Відповідь*:**

а) реферати, монографії, тези наукових доповідей, курсові роботи;

б) автореферати, навчальні проекти, тези доповідей, курсові роботи;

в) наукові реферати, навчальні проекти, тези доповідей, курсові роботи;

г) автореферати дисертацій, наукові проекти, тези наукових доповідей.

660. *У якому рядку зазначені види науково-дослідної роботи студентів?*

***Відповідь*:**

а) реферати, монографії, тези наукових доповідей, курсові роботи;

б) наукові реферати, методичні матеріали, тези, магістерські роботи;

в) автореферати, навчальні проекти, тези доповідей, курсові роботи;

г) автореферати дисертацій, наукові проекти, тези наукових доповідей.

? Завдання другого рівня складності

661. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *наука* А Б В Г;
б) *наукове відкриття* А Б В Г;
в) *навчально-наукова робота* А Б В Г;
г) *інтелектуальна мобільність* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — один з показників активності викладача-дослідника, його здатності до оперативного виконання завдань наукового пошуку, а також спроможності переходити від одного типу завдань до іншого;

Б — форма духовної діяльності людей, спрямована на виробництво знань про природу, суспільство, про пізнання, що має безпосередньою метою збагнення істини і відкриття об'єктивних законів;

В — отримання нового, об'єктивно-істинного знання про властивості, закономірні зв'язки і відносини природної та соціальної дійсності з їхніми складними суперечностями;

Г — вид наукової діяльності, що є обов'язковим і виконується кожним студентом у межах освітнього процесу під час вивчення конкретних навчальних дисциплін.

662. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *наукова діяльність* А Б В Г;
б) *науково-дослідна робота* А Б В Г;
в) *навчально-наукова робота* А Б В Г;
г) *саморефлексія* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — вид наукової діяльності, що є обов'язковим і виконується кожним студентом у межах освітнього процесу під час вивчення конкретних навчальних дисциплін;

Б — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на здобуття і використання нових знань;

В — важлива якість особистості педагога, пов'язана зі здатністю самоаналізувати за критеріями наукової сфери, в якій працює дослідник, і вдаватися до контролю свого інтелектуального потенціалу для правильного визначення свого місця у науці та науковій спільноті;

Г — робота наукового характеру, пов'язана з науковим пошуком, проведенням досліджень, експериментів з метою розширення наявних і отримання нових знань, перевірки наукових гіпотез, встановлення закономірностей, що проявляються в природі та суспільстві, наукових узагальнень, наукового обґрунтування проектів.

663. *Підберіть характеристики до таких функцій*:

а) *смислотвірна* А Б В Г Ґ;
б) *нормативно-регулювальна* А Б В Г Ґ;
в) *критеріальна* А Б В Г Ґ;
г) *інтеграційно-комунікативна* А Б В Г Ґ;
ґ) *аналітико-оцінна* А Б В Г Ґ.

***Відповідь*:**

А — дотримання ціннісних норм сприяє плануванню й регулюванню наукової діяльності, активній самореалізації дослідника у науковій сфері тощо;

Б — спільні цінності об'єднують учасників комунікації, що є стимулом і засобом обміну науковими ідеями, презентації наукових досягнень;

В — ціннісне ставлення педагога до наукової діяльності дає змогу аналізувати результати дослідження, адекватно оцінювати свої наукові досягнення тощо;

Г — наукова цінність дослідження є критерієм істини, наукової новизни, теоретичної і практичної значущості отриманих результатів;

Ґ — ціннісне ставлення дослідника надає смислової значущості предмету дослідження, педагогічним явищам і процесам, спонукає до критичного осмислення наукової інформації, формулювання власних ідей тощо.

664. *Підберіть дефініції до таких якостей студента-дослідника*:

а) *цілеспрямованість* А Б В Г Ґ;
б) *наполегливість* А Б В Г Ґ;
в) *самостійність* А Б В Г Ґ;
г) *сміливість* А Б В Г Ґ;
ґ) *готовність до ризику* А Б В Г Ґ.

***Відповідь*:**

А — це вольова якість, суть якої полягає в умінні за власною ініціативою ставити цілі, знаходити шляхи їхнього досягнення і вирішувати завдання;

Б — риса, яка дає змогу студенту не відступати перед труднощами, які можуть виникати у процесі дослідження;

В — установка на рішучі дії за умови, що результати наукового пошуку невизначені;

Г — це спрямованість студента на неухильне, всупереч перешкодам, труднощам досягання та реалізацію мети;

Ґ — це позитивна вольова якість, яка виявляється в здатності людини керуватися у своїх діях і вчинках загальними і стійкими цілями, що зумовлені її потребами і переконаннями.

665. *У таблиці зазначте рівень позитивного уявлення студента про себе відповідно до такої інтерпретації*:

Рівень	Інтерпретація рівня
	оцінення студентом себе реальне, але тенденція до завищення або заниження яскраво виражена
	у студента дуже занижена або завищена самооцінка, рівень його наукових домагань і самооцінка не збігаються
	у студента сформоване адекватне оцінення себе, своїх можливостей; рівень його наукових домагань і самооцінка збігаються
	простежується деяке розходження в уявленнях студента про себе; оцінення себе реальне, проте має незначну тенденцію до завищення або заниження

***Відповідь*:**
а) високий; б) достатній; в) середній; г) низький.

666. *Позначте літерами якості викладача-дослідника згідно з характеристикою, зазначеною у таблиці*:

Якість	Характеристика якості
	показник активності дослідника, його здатності до оперативного виконання завдань наукового пошуку, а також спроможності переходити від одного типу завдань до іншого
	важлива якість особистості педагога, пов’язана зі здатністю до самоаналізу за критеріями наукової сфери, у якій працює дослідник, і вдаватися до контролю свого інтелектуального потенціалу для правильного визначення свого місця у науці та науковій спільноті
	вміння дослідника доходити до нових наукових істин шляхом формулювання нових задумів у розв’язанні проблеми досліджуваної і верифікації цих задумів (гіпотез)
	риса особистості дослідника, яка полягає в здатності зауважувати в педагогічних явищах і процесах найбільш суттєві ознаки, властивості, зв’язки
	рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, різних видах діяльності і становлять досить стійку характеристику особистості

***Відповідь*:**
а) інтелектуальна мобільність; б) спостережливість;
в) саморефлексія; г) креативність; ґ) евристичність.

667. *Відповідно до інтерпретації, зазначеної в таблиці, доберіть буквене позначення виду дослідницьких умінь*:

Уміння	Інтерпретація вмінь
	вміння пізнавати педагогічні явища і процеси
	вміння налагоджувати наукові контакти, взаємодію в науковому середовищі
	вміння розробляти програму, обирати методи дослідження
	вміння реалізовувати завдання
	вміння аналізувати інформацію, результати дослідження

***Відповідь*:**
а) аналітичні; б) пізнавальні; в) організаційні;
г) конструктивні; ґ) комунікативні.

668. *З'єднайте стрілками підсистеми особистості студента та її характеристику*:

Підсистема спрямованості	Ініціативність; сміливість, готовність до ризику; самостійність; впевненість у своїх силах; цілеспрямованість; наполегливість; вміння довести почату справу до кінця; працелюбність; емоційна активність та ін.
Підсистема характерологічних особливостей	Спрямованість на себе, засоби і методи педагогічного дослідження; мотивація до наукової діяльності; прагнення набуття дослідницького досвіду тощо
Підсистема індивідуальних особливостей	Здатність пізнавати педагогічні процеси, налагоджувати контакти та взаємодію в науковому середовищі; розробляти програму й обирати методи дослідження, висувати ідеї, реалізовувати завдання, аналізувати інформацію та результати дослідження тощо
Підсистема дослідницьких умінь	Розвиток мислення, розумових дій та пам'яті; сформованість творчої уяви; розвиток різновидів здібностей; особливості сприймання

669. *Позначте літерами дослідницькі цінності відповідно до характеристики, зазначеної у таблиці*:

Цінність	Характеристика цінності
	сприяють чіткому визначенню цілей дослідження на різних етапах його проведення
	відображають інструментальні засоби, які використовує дослідник для досягнення мети і реалізації завдань
	розкривають механізми відносин, налагодження контактів і зв'язків у науковій спільноті
	актуалізують значення змісту пізнання педагогічних явищ
	регламентують головні правила організування наукової діяльності та управління нею
	характеризують якості особистості дослідника, зміст яких розкривають індивідуальні і загальнолюдські цінності

***Відповідь*:**
а) цінності-відносини; б) цінності-якості;
в) цінності-засоби; г) цінності-значення;
ґ) цінності-цілі; д) цінності-принципи.

670. *З'єднайте стрілками рівні цілеспрямованості студента та їхні характеристики*:

Високий рівень	Студент не здатний прогнозувати результати своєї наукової діяльності, а виконує завдання дослідження на підставі визначених викладачем-керівником цілей та завдань дослідження. Викладач постійно контролює дослідницькі дії студента
Достатній рівень	Студент самостійно здійснює цілепокладання, прогнозує кінцевий результат своєї наукової діяльності, прагне досягти мети і реалізувати завдання дослідження
Середній рівень	Студент здатний визначити цілі та дослідницькі завдання, проте деколи через невпевненість не виявляє власної ініціативи
Низький рівень	Студенту властиве ситуативне прогнозування наукової діяльності без чіткої постановки цілей і шляхів їхнього досягнення

671. *З'єднайте стрілками рівні активності студента та їхні характеристики*:

Низький рівень	Студент зацікавлений науковою діяльністю, активно й послідовно виконує завдання дослідження, знаходить нешаблонні рішення щодо їхньої реалізації
Середній рівень	Студент не зацікавлений науковою діяльністю, безініціативний, неактивний, нездатний послідовно і правильно виконувати завдання дослідження
Достатній рівень	Під час виконання завдань студенту властива ситуативна активність, за якої він не виявляє ініціативність, а власні рішення ставить під сумнів
Високий рівень	Студент зацікавлений науковою діяльністю, завдання дослідження виконує активно й послідовно, проте через брак ініціативності не пропонує нешаблонних рішень щодо їхньої реалізації

672. *Вкажіть зміст науково-дослідної роботи, що здійснюється під час освітнього процесу і є обов'язковою для кожного студента*.

***Відповідь*:**

а) написання наукових рефератів з конкретної теми в процесі вивчення навчальних дисциплін, спецкурсів та ін.;
б) виконання науково-дослідних завдань під час лабораторних, практичних, семінарських занять і самостійних робіт;
в) виконання науково-дослідних завдань у період педагогічної та переддипломної практик;
г) розроблення методичних матеріалів з використанням дослідницьких методів (програми і методики педагогічного дослідження, конспекти навчальних занять і виховних заходів, мультимедійні репрезентації);
ґ) підготування і захист магістерських робіт, пов'язаних з проблематикою наукових досліджень профільної кафедри;
д) участь студентів у роботі наукових гуртків, лабораторій, інформаційно-аналітичних центрів та ін.

673. *Вкажіть складники підструктур особистості дослідника* (*магістра, аспіранта, викладача*):

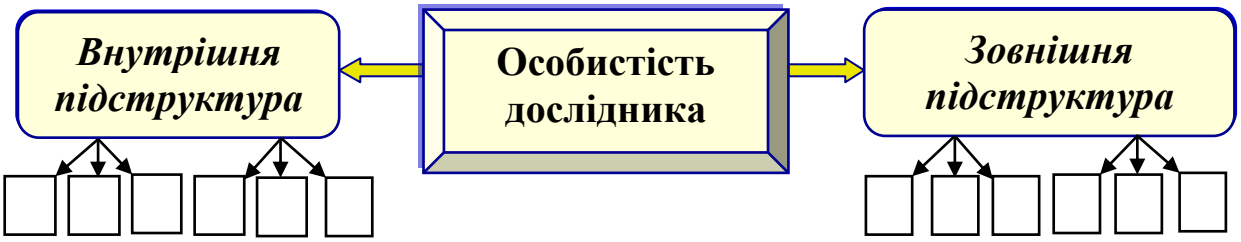

***Відповідь*:**
а) ціннісна підсистема особистості;
б) соціальні ролі;
в) підсистема соціального досвіду;
г) підсистема спрямованості;
ґ) статус у науковій спільноті;
д) підсистема цілей;
е) механізм пам'яті і творчих здібностей;
є) диспозиційний механізм;
ж) прояв у різних сферах життєдіяльності;
з) особливості Я-образу.

674. *З'єднайте стрілками рівні наукового інтересу студента та їхні характеристики*:

Низький рівень	Науковий інтерес і допитливість у студента дещо знижені, пізнавальні потреби стимулює заохочення, відчуття успіху
Середній рівень	У процесі дослідження студент не виявляє допитливості, науковий інтерес не проявляє або він виникає ситуативно
Достатній рівень	Науковий інтерес до проблеми дослідження є потребою студента, а властива йому допитливість сприяє пошуку нестандартних підходів до її розв'язання
Високий рівень	У студента інтерес до наукової роботи недовготривалий, виявляється ситуативно, він постійно потребує стимулювання зовні

675. Зазначте зміст науково-дослідної роботи студентів, що здійснюється поза освітнім процесом.

***Відповідь*:**
а) участь студентів у роботі наукових гуртків, лабораторій та ін.;
б) участь студентів у виконанні держбюджетних наукових робіт;
в) участь студентів у виконанні кафедральних наукових тем;

г) проведення студентами досліджень у межах творчої співпраці профільної кафедри із закладами освіти;
ґ) робота в студентських інформаційно-аналітичних центрах;
д) написання статей, тез доповідей, інших публікацій.

? Завдання третього рівня складності

676. *Охарактеризуйте особисті якості ученого-педагога.*
***Відповідь*:**

677. *У чому полягає навчально-наукова робота студентів*?
***Відповідь*:**

678. *Охарактеризуйте науково-дослідну роботу студентів.*
***Відповідь*:**

679. *Зміст науково-дослідної роботи студентів визначають за ...*
***Відповідь*:**

680. *Розкрийте зміст науково-дослідної роботи студентів.*
***Відповідь*:**

681. *Охарактеризуйте структуру організування науково-дослідної роботи студентів університету.*
***Відповідь*:**

682. *У чому полягає наукова діяльність викладача вищої школи*?
***Відповідь*:**

683. *Охарактеризуйте дослідницькі якості студентів.*
***Відповідь*:**

684. *Охарактеризуйте професійні якості ученого-педагога.*
***Відповідь*:**

685. *У чому полягає суть проектування педагогічного дослідження* (*на прикладі курсової роботи, з урахуванням фахового спрямування*)?
***Відповідь*:**

686. *У чому полягає суть проектування педагогічного дослідження* (*на прикладі магістерської роботи, з урахуванням фахового спрямування*)?
***Відповідь*:**

687. *Охарактеризуйте дослідницькі цінності ученого-педагога.*
***Відповідь*:**

Тема 9

НАУКОВА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА-ДОСЛІДНИКА

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Академічна культура (сутність, структура, функції).
2. Наукова культура викладача вищої школи.
3. Наукова культура студента.
4. Методологічна культура як складова наукової культури дослідника.
5. Наукове мислення як складова наукової культури дослідника.
6. Інформаційна культура як складова наукової культури дослідника.
7. Етика досліджень як складова наукової культури дослідника.
8. Інновації в освіті. Інноваційна культура як складова наукової культури дослідника.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

9. Засоби спілкування у процесі наукової комунікації.
10. Наукова культура дослідника (на прикладі виконання курсової і магістерської роботи, на підставі фахового спрямування).

Ключові поняття теми

- *наука*
- *наукова діяльність*
- *науково-дослідна робота*
- *культура*
- *академічна культура*
- *наукова культура*
- *науково-дослідницька культура*
- *наукова культура студента*
- *інтелектуальна культура*
- *методологічна культура*
- *інформаційна культура*
- *інновації в освіті*
- *інноваційна культура*
- *етична культура*
- *наукове мислення*
- *культура наукового мислення*
- *стиль наукового мислення*
- *наукова компетентність*
- *рефлексія*
- *етика досліджень*
- *наукова етика*
- *методологічні принципи*
- *засоби спілкування*
- *наукова комунікація*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

📖 *Основна література*:

1. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2007. 608 с.
2. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

📖 *Додаткова література*:

3. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
4. Збірник тестів з курсу “Педагогіка”: навч.-метод. посібник: у 3 ч. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. 145 с.
5. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
6. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
7. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр “Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2006. 320 с.
8. Тарєлкін Ю.П., Цикін В.О. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010. 196 с.
9. Тушева В.В. Основи науково-педагогічних досліджень: навч.-метод. посіб. Харків, 2006. 219 с.
10. Хоружий Г.Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. 320 с.
11. Чернілевський Д.В., Антонова О.Є. та ін. Методологія наукової діяльності: навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. /за ред. Д.В. Чернілевського. Вінниця: Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.
12. Piątek T. Kultura informacyjna komponentem kwalifikacji kluczowych nauczyciela. Rzeszów: Wyd-wo Oświatowe FOSZE, 2010. 215 s.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Початкова школа*.
3. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
4. *Вища освіта України*.
5. *Вища школа*.
6. *Психологія і педагогіка*.
7. *Інтернет-ресурси*.

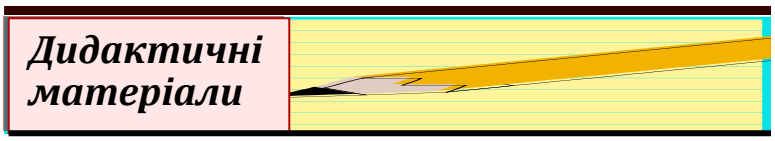

Таблиця 45. Дефініції головних ключових понять теми

Наука — творча діяльність зі здобуття нового знання і результат цієї діяльності: сукупність знань, зведених у цілісну систему на основі певних принципів (*Ю. Тарєлкін, В. Цикін*)
Культура — історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений у типах і формах організування життя і діяльності людей, в їхніх взаємозв'язках, а також у матеріальних і духовних цінностях, що створюються ними (*М. Жалдак*)
Академічна культура — сукупність способів і методів діяльності університетської спільноти, її системна інтегрована якість, що відображає досягнутий рівень розвитку; сукупність соціальних норм і цінностей, що генетично не успадковуються, а сформувалися історично і притаманні конкретній суспільній системі (*Г. Хоружий*)
Наукова культура — інтелектуальна "сила науки", трансформована особистісними вимірами і потенціями творчості людини (*М. Максюта*)
Науково-дослідницька культура педагога — особистісний феномен, що забезпечує цілісне і ґрунтовне дослідження освітніх явищ, завдяки оволодінню аналітико-синтетичною, індуктивно-дедуктивною діалектичною мисленнєвою діяльністю, різними її модусами, міждисциплінарним мисленням і науковим світоглядом, "метазнаннями" і "метавміннями", які уможливлюють швидке адаптування в інформаційних потоках, вміннями реагувати на умови і вимоги педагогічної науки (*В. Тушева*)
Етика (лат. *ethica*, гр. *ήθος* — звичай) — філософська наука, що вивчає мораль як одну з форм суспільної свідомості; норми поведінки, сукупність моральних дій: правил певної соціальної групи (*Словник іншомовних слів*)
Інформаційна культура — знання і навички ефективного користування інформацією (*Д. Чернілевський*)
Інтелектуальна культура — рівень розвитку особистості, що характеризується ступенем освоєння духовного багатства і становить собою сукупність освіченості, самостійності мислення, розуміння пріоритету загальнолюдських цінностей, бачення явищ у протиріччях і вміння оцінювати їх, активного прагнення і вміння вчитися та поповнювати знання, творчого підходу до будь-якої справи (*Д. Чернілевський*)
Культура мислення — сукупність формально-логічних, мовних, змістовно-методологічних та етичних вимог і норм, висунутих до інтелектуальної діяльності людини (*Д. Чернілевський*)

Академічна культура (сутність, структура, функції)

Академічна культура — культура вищої освіти, яка включає навчання, викладання, їхнє методичне забезпечення й усю діяльність закладу вищої освіти; складна композиція важливих цінностей і принципів, норм, традицій, способів діяльності, які бездоказово приймаються частиною чи всією академічною спільнотою

Основними ***елементами*** академічної культури є:

- *знання* і *переконання*, якими керуються члени академічної спільноти в своїй повсякденній діяльності, і які визначають їхнє духовне становище;
- *поняття* (*концепти*), які містяться в мові і дають змогу членам академічної спільноти впорядковувати свій досвід (академічна культура дає змогу організувати професійне життя науково-педагогічних працівників, студентів та адміністративно-технічного персоналу);
- *відносини* (академічна культура містить певні уявлення про взаємозв'язок різних явищ, предметів і процесів);
- *цінності* (переконання, які лежать в основі моральних доктрин і поділяються всіма, щодо цілей, до яких необхідно прагнути членам академічної спільноти).

До її ***функцій*** відносять: *світоглядну*, *пізнавальну*, *інформативну*, *комунікативну*, *регулятивну*, *аксіологічну*, *виховну*

Головним **суб'єктами** академічної культури є науково-педагогічні працівники, в структурі діяльності яких виділяють такі ***складники***:

- *онтологічний* (ставлення викладача до професійної діяльності, наукової роботи; рівень професійного підготування; прагнення до самовдосконалення; готовність до формування особистості майбутніх фахівців тощо);
- *аксіологічний* (сукупність соціальних, моральних і педагогічних цінностей, включених в освітній процес);
- *методичний* (способи і прийоми навчально-методичної роботи; володіння сучасними педагогічними методиками і технологіями, компетентнісним підходом, що включає знання, вміння, навички та динамічну систему здібностей);
- *особистісно-творчий* (здібності та мотивація до наукової діяльності; її індивідуальний стиль, інноваційність, креативність)

Рис. 47. Академічна культура (сутність, структура, функції)
(за *М. Заковичем*, *Г. Захарчиною*, *Г. Хоружим*, *Z.-B. Gasiem*)

Наукова культура викладача-дослідника

Наукова культура — спосіб культуротворчої, науково-дослідницької активності викладача, конституйований на засадах єдності наукового методу і продукованого ним знання, демонстрування культури раціональності, доцільності, реалізму і наступності діяльності людини у науковому світі, вищої форми виробництва знання, можливості культуротворчої і самотворчої активності (включно з власне науково-дослідницькою)

Критерії наукової культури

Це інтегральний показник рівня досконалості викладача в науковій сфері, що проявляється у:

- здатності виявляти суперечності, наукові і пізнавальні проблеми педагогічної науки;
- здатності моделювати й проектувати;
- здатності до інтеграції й систематизації наукових знань, методів пізнання і самопізнання;
- стійкій ціннісній орієнтації на нарощування особистісного досвіду творчої, дослідної діяльності;
- здатності перетворювати логічну форму наукового знання в конструктивно-діяльнісну і діяльнісно-перетворювальну

Функції наукової культури

- пізнавально-світоглядна;
- діагностична;
- інтегративна;
- евристична;
- прогностична;
- конструктивно-проектувальна;
- креативна та ін.

Ознаки наукової культури

- здатність до інтелектуальної діяльності з вирішування складних дослідницьких завдань;
- любов до істини, пошук якої становить основний зміст наукової діяльності;
- широкий науковий кругозір і глибина знань;
- здатність переконувати, сприймати критику; самокритичність і самоконтроль;
- строгість і коректність мислення;
- наукова чесність, науковий такт тощо

Наукова культура містить у собі педагогічну філософію викладача, втілену в його педагогічній концепції як систему основних педагогічних ідей і принципів, що визначають його педагогічний світогляд, мету і зміст його діяльності

Рис. 48. Наукова культура викладача-дослідника
(за *М. Максютою, Ю. Сурміним, В. Тушевою*)

Наукова культура студента-дослідника

Наукова культура студента — *інтелектуальний потенціал*, орієнтований на пізнавальну активність, система *дослідницьких здібностей*, без яких неможлива творча діяльність у рамках майбутньої спеціальності;
цілісна, інтегральна характеристика особистості, що володіє науковим стилем мислення, фундаментальними загальнонауковими, методологічними знаннями, системою ціннісних орієнтацій, спрямованих на творчий саморозвиток у навчально-науковій та науково-дослідній роботі

Ознаки наукової культури студента-дослідника

- високий рівень наукової культури студента (характеризує його пізнавальну і дослідницьку активність, зміст цілепокладання, творчі інтереси, потреби й настанови на різнобічну наукову діяльність, уміння будувати її на основі наукових методів дослідження тощо);
- інтеграція ґрунтовних фундаментальних і систематизованих спеціальних знань і вмінь (сприяє оволодінню різноманіттям методів і міждисциплінарним баченням проблеми дослідження);
- розвинуте наукове мислення (забезпечує розуміння єдиних тенденцій наукового і соціокультурного прогресу, перспектив розвитку різних галузей знань, навички наукового організування дослідження й апробації його результатів, гнучкість орієнтування в потоках інформації);
- здатність до проблематизації й наукового аналізу, вільне володіння евристичними методами вирішення досліджуваної проблеми;
- сформованість системи “*метазнань*” і “*метавмінь*” (характеризує оволодіння інформацією з різних джерел, взаємозв’язок і взаємозалежність загальнонаукового, методологічного і спеціального знання, практичне оволодіння механізмами творчості);
- здатність швидко адаптуватися (в умовах зміни наукових парадигм, наявності різних технологій, обсягу зростаючої інформації дає змогу студенту знаходити принципово нові, нетривіальні рішення);
- володіння науковими нормами пізнання (дає можливість студенту обирати більш обґрунтовані, грамотні й ефективні шляхи розв’язання проблеми наукового пошуку)

Рис. 49. Наукова культура студента-дослідника
(за *М. Максютою*, *Ю. Сурміним*, *В. Тушевою*)

Таблиця 46. Методологічна культура як складова наукової культури (за *С. Гончаренком, Т. Кристопчук, С. Сисоєвою, М. Максютою, В. Тушевою*)

Аспект	Інтерпретація
Методологічна культура — це культура мислення, ґрунтована на методологічних знаннях, необхідною частиною якої є рефлексія	
Ознаки	Методологічні знання дають змогу грамотно проводити педагогічні дослідження. Цьому сприяє володіння методологічною культурою, ознаками якої є: ◆ усвідомлене ставлення до засобів і передумов діяльності з формування та вдосконалення наукового знання (*методологічність*); ◆ уміння аналізувати власну наукову діяльність (*методологічна рефлексія*); ◆ здатність до наукового обґрунтування, критичного осмислення і творчого застосування концепцій, норм і методів пізнання, управління, конструювання
Методологічні принципи	
об'єктивності	всебічне врахування *чинників*, які зумовлюють певне явище, *умов*, за яких вони розвиваються, *підходів* і *засобів*, які дають можливість одержати знання про об'єкт, виключити суб'єктивізм, однобічність і упередженість в доборі й оціненні фактів
всебічності	*комплексний* підхід, вимогами якого є: ◆ встановлення всіх взаємозв'язків досліджуваного явища; ◆ урахування всіх зовнішніх впливів; ◆ усунення випадкових чинників; ◆ використання в процесі педагогічного дослідження різноманітних методів у їхніх поєднаннях
сутнісного аналізу	співвіднесення в досліджуваних явищах *загального*, *особливого* й *одиничного*; рух дослідницької думки (*опис* → *пояснення* → *прогнозування* розвитку педагогічних явищ і процесів)
єдності історичного і логічного	необхідно поєднувати *генетичний* аспект (вивчення історії об'єкта) і *теорії* (структури, функції, зв'язків об'єкта в його сучасному стані), *перспектив* його розвитку
доказовості	вимога виділяти й оцінювати всі можливі варіанти розв'язування, різні погляди на досліджуване питання
альтернативності	вимога розглядати у процесі дослідження не лише ті погляди, що збігаються з прийнятою позицією або близькі до неї, а й ті, що не збігаються, протилежні, приховані, неочевидні

Таблиця 47. Наукове мислення як складова наукової культури
(за *Л. Бутенком*, *М. Максютою*, *Ю. Сурміним*, *Д. Чернілевським*)

Аспект	Інтерпретація
Наукове мислення — специфічний вид інтелектуальної діяльності дослідника, спрямований на одержання об'єктивно-істинних, обґрунтованих і нових знань про дійсність за допомогою понять, концепцій, гіпотез, теорій	
Види наукового мислення	аналітичне, критичне, творче, дивергентне, конвергентне, наочно-дієве, наочно-образне, словесно-логічне, теоретичне, практичне, абстрактне, дискурсивне, інтуїтивне
Наукове мислення як складову наукової культури характеризують стиль і культура наукового мислення дослідника	
Стиль наукового мислення	
Сутність	**Стиль наукового мислення** — сукупність методологічних регулятивів, ідеалів і норм науки, що історично склалися й визначають зміст і спрямованість розвитку науки
Головні ознаки	Стиль наукового мислення відображає логіку наукового дослідження й є системою методологічних принципів і характеристик, якими необхідно керуватися у своєму підході до дослідження і його результатів. Його головними ознаками є: глибина, гнучкість, евристичність, цілісність, концептуальність, системність, креативність, критичність, продуктивність, рефлексивність
Культура наукового мислення	
Сутність	**Культура наукового мислення** — сукупність формально-логічних, мовних, змістовно-методологічних та етичних вимог і норм, пов'язаних з інтелектуальною діяльністю людини
Структура	Виокремлюють такі *компоненти* культури наукового мислення: 1) *мотиваційно-ціннісний* (мотиви, цілі наукової діяльності, ціннісне ставлення до наукового пізнання та перетворення педагогічної дійсності); 2) *предметний* (знання про сутність, форми та принципи наукового пізнання, методологічні підходи, технології наукової творчості, методи науково-педагогічної діяльності, етос наукової комунікації та ін.); 3) *інструментальний* (володіння технологіями, методами інформаційно-аналітичної наукової діяльності)

Таблиця 48. Інформаційна культура як складова наукової культури
(за *С. Гончаренком, Н. Джинчарадзе, М. Жалдаком, В. Тушевою, Т. Piątekem*)

Аспект	Інтерпретація
Інформаційна культура — досягнутий рівень організування інформаційних процесів, ступінь задоволення потреб людей в інформаційному спілкуванні, рівень ефективності створення, збирання, зберігання, опрацювання, передавання інформаційних ресурсів	
Види	◆ *інформаційна культура суспільства* (показник досягнутого рівня розвитку інформаційних зв'язків у суспільстві); ◆ *інформаційна культура особи* (характеристика інформаційної сфери діяльності людей)
Інформаційна культура суспільства	
Сутність	**Інформаційна культура суспільства** — здатність суспільства ефективно використовувати наявні в його розпорядженні інформаційні ресурси і засоби інформаційних комунікацій, а також застосовувати для цих цілей передові досягнення в галузі розвитку засобів інформатизації та інформаційно-комунікаційних технологій
Чинники розвитку	◆ *система освіти* (охоплює рівень інтелектуального розвитку людей, їхніх матеріальних і духовних потреб); ◆ *інформаційно-комунікаційна інфраструктура суспільства* (дає можливість людям одержувати, передавати й використовувати інформацію, комунікувати); ◆ *демократизація суспільства* (убезпечує правові гарантії доступу людей до інформаційних ресурсів); ◆ *розвиток економіки* (впливає на можливості одержання освіти, придбання засобів інформаційної техніки)
Інформаційна культура особи	
Сутність	**Інформаційна культура особи** — інтегральний показник рівня її досконалості в інформаційній сфері
Ознаки	◆ розуміння сутності інформації й інформаційних процесів, ролі інформаційних ресурсів у процесі пізнання оточуючої дійсності і продуктивної, творчої діяльності людини; ◆ знання про інформаційне середовище, закони його функціонування та розвитку; ◆ вміння орієнтуватися в інформаційному просторі; ◆ здатність раціонально використовувати засоби сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для задоволення інформаційних потреб; ◆ вміння підкоряти свої інтереси тим нормам поведінки, яких необхідно дотримуватися в інтересах суспільства

Таблиця 49. Інноваційна культура як складова наукової культури
(за *Л. Ващенко, О. Козловою, Р. Миленковою, В. Фокіною*)

Аспект	Інтерпретація
Інновації в освіті — процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень, структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану	
Сутність	**Інноваційна культура** — знання, уміння й досвід цілеспрямованого підготування та комплексного впровадження й усебічного освоєння нового в різних галузях людської життєдіяльності при збереженні в інноваційній системі динамічної єдності старого, сучасного й нового; вільне творіння нового з дотриманням принципу спадкоємності
Функції	◆ *пізнавально-перетворювальна* (теоретичне та емпіричне пізнання досліджуваної проблеми); ◆ *розвивальна* (прагнення досягти найвищих результатів шляхом розроблення та впровадження інноваційних технологій); ◆ *прогностично-регулятивна* (прогнозування методів і форм запровадження в освітній практиці нових ідей, регулювання шляхів упровадження інновацій); ◆ *ціннісно-нормативна* (оцінення інноваційної діяльності дослідника); ◆ *комунікативна* (спілкування та обмін досвідом інноваційної діяльності); ◆ *соціокультурна* (поширення інновацій в освіті на підставі основних норм і цінностей культури)
Структура	◆ *аксіологічний* компонент (охоплює ідеї, цілі, мотиви та настанови інноваційної діяльності дослідника, а також вимоги, норми та правила, що регламентують упровадження інновацій у сфері освіти тощо); ◆ *інформаційний* (компетенції, необхідні для здійснення і правового забезпечення інноваційної діяльності, використання інформаційних технологій з метою збору, оброблення та зберігання інформації тощо); ◆ *технологічний* (компонент об'єднує способи інноваційної діяльності дослідника, що забезпечують вирішення завдань розроблення, впровадження та управління інноваціями в сфері освіти)

Таблиця 50. Етика досліджень як складова наукової культури
(за *В. Волковою, Н. Дудник, Ю. Сурміним, Ю. Тарєлкіним, В. Цикіним*)

Аспект	Інтерпретація
Етична культура (лат. *ethica* від гр. *ethos* — звичай, характер) — риса особистості, стійке особистісне утворення, що характеризується типовими тенденціями поведінки; складова наукової культури, в якій проявляються моральні вимоги до особистості дослідника, сформованості моральних якостей (наукова сумлінність, особиста чесність, патріотизм, відповідальність та ін.)	
Сутність	**Етика досліджень** — поширення моральних норм на процес дослідження і на його результати
Функції	◆ *творчо-евристична* (у процесі наукових пошуків важливу роль відіграє емоційно-етичне піднесення дослідника, який творчо вирішує не тільки важливу наукову проблему, але й певні етичні проблеми); ◆ *ціннісно-орієнтаційна* (зумовлює ціннісний підхід всіх суб'єктів наукових відносин, вироблення етичних орієнтирів, етичних норм поведінки тощо); ◆ *регулятивна* (забезпечує регулятивні процеси у системі наукових відносин: формування мети, напрямів дослідної діяльності, вибір методологічних підходів, концепцій та методів дослідження; дотримання етичних норм поведінки тощо)
Структура	◆ *методологічний комплекс* науки — теорії, підходи, методи тощо (перебуваючи в методологічному тілі науки, впливає на взаємостосунки науки з її суб'єктами, а через них — і з її об'єктним та наочним світом); ◆ *моральні принципи* (загальні орієнтири діяльності дослідника, від яких залежить основний зміст етичних відносин у сфері наукової діяльності, регулюють канали комунікації в трикутнику "наука–учений–суспільство"); ◆ *моральні парадигми* (певні системи, стилі, зразки етичних розпоряджень, які регламентують відносини в науці); ◆ *етичні знання* (особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу віддзеркалення моральної дійсності, яка характеризується усвідомленням їхньої істинності); ◆ *етична позиція* (випливає з доктрини, розробленої спільнотою вчених, впливає на наукову діяльність дослідника, зумовлюючи вибір проблеми, спосіб її вирішення і застосування отриманого результату)

Семінарське заняття № 4
НАУКОВА КУЛЬТУРА ДОСЛІДНИКА

Питання, винесені на обговорення (*круглий стіл*)

1. Наукова культура студентів у навчально-науковій роботі.
2. Наукова культура студентів у науково-дослідній роботі.
3. Наукова культура викладача вищої школи.

Ситуативна навчальна гра (*репрезентація*)

- підготування фрагмента курсової (магістерської) роботи (за вибором);
- аналіз і оцінення репрезентованої наукової культури студента-дослідника.

📖 *Рекомендована (основна) література*:

1. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2007. 608 с.
2. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

📖 *Додаткова (допоміжна) література*:

3. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
4. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
5. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
6. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. 320 с.
7. Тарєлкін Ю.П., Цикін В.О. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010. 196 с.
8. Тушева В.В. Основи науково-педагогічних досліджень: навч.-метод. посіб. Харків, 2006. 219 с.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Початкова школа*.
3. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
4. *Вища освіта України*.
5. *Вища школа*
6. *Інтернет-ресурси*.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І САМОКОНТРОЛЮ

Завдання першого рівня складності

688. … — *це історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений у типах і формах організування життя і діяльності людей, в їхніх взаємозв'язках, а також у матеріальних і духовних цінностях, що створюються ними.*

***Відповідь*:**

а) наука; б) наукове відкриття;
в) культура; г) наукова культура.

689. *Під ... розуміють творчу діяльність зі здобуття нового знання і результат цієї діяльності: сукупність знань, зібраних у цілісну систему на основі певних принципів.*

***Відповідь*:**

а) наукою; б) науковим відкриттям;
в) культурою; г) науковою культурою.

690. *Філософська наука, що вивчає мораль як одну з форм суспільної свідомості; норми поведінки, сукупність моральних дій: правил певної соціальної групи, — це …*

***Відповідь*:**

а) наука; б) рефлексія;
в) етика; г) етика науки.

691. … — *це сукупність формально-логічних, мовних, змістовно-методологічних та етичних вимог і норм, висунених до інтелектуальної діяльності людини.*

***Відповідь*:**

а) наука; б) культура мислення;
в) етика; г) етика науки.

692. *Під критерієм наукової культури розуміють …*

***Відповідь*:**

а) творчу діяльність зі здобуття нового знання і результат цієї діяльності: сукупність знань, упорядкованих у цілісну систему на основі певних принципів;

б) інтегральний показник рівня досконалості викладача в науковій сфері;
в) поширення моральних норм на процес дослідження і на його результати;
г) сукупність формально-логічних, мовних, змістовно-методологічних та етичних вимог і норм, що їх висувають до інтелектуальної діяльності людини.

693. *Інтегральним показником рівня досконалості викладача в науковій сфері, що виявляється у здатності виявляти суперечності, наукові і пізнавальні проблеми педагогічної науки, є …*

***Відповідь*:**
а) критерій наукової культури; б) етична позиція;
в) етика досліджень; г) культура мислення.

694. *Культуру мислення, яка ґрунтується на методологічних знаннях, необхідною частиною якої є рефлексія, називають … культурою*.

***Відповідь*:**
а) дослідницькою; б) рефлексивною;
в) методологічною; г) етичною.

695. *Під … культурою розуміють рису особистості, стійке особистісне утворення, що характеризується типовими тенденціями поведінки*.

***Відповідь*:**
а) дослідницькою; б) рефлексивною;
в) методологічною; г) етичною.

696. *Інтегральним показником досягнутого рівня розвитку інформаційних зв'язків у суспільстві є …*

***Відповідь*:**
а) критерій наукової культури суспільства;
б) культура мислення суспільства;
в) інформаційна культура суспільства;
г) етична позиція суспільства.

697. *… — це цілісна, інтегральна характеристика особистості, яка володіє науковим стилем мислення, фундаментальними загальнонауковими, методологічними знаннями, системою ціннісних орієнтацій, спрямованих на творчий саморозвиток у навчально-науковій та науково-дослідній роботі.*

***Відповідь*:**
а) наукова культура студента;
б) наукова культура викладача;

в) методологічна культура студента;
г) методологічна культура викладача.

698. *Під … культурою розуміють складову наукової культури, в якій виявляються моральні вимоги до особистості дослідника, сформованості моральних якостей*.

***Відповідь*:**

а) дослідницькою; б) рефлексивною;
в) методологічною; г) етичною.

699. *… визначають як процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень, структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану*.

***Відповідь*:**

а) критерій наукової культури; б) наукове відкриття;
в) інновації в освіті; г) наукову культуру дослідника.

700. *Рівень розвитку особистості, що характеризується ступенем освоєння духовного багатства, становить собою сукупність освіченості, самостійності мислення, розуміння пріоритету загальнолюдських цінностей, бачення явищ у протиріччях і вміння оцінювати їх, активне прагнення і вміння вчитися та поповнювати знання, творчого підходу до будь-якої справи, називають … культурою*.

***Відповідь*:**

а) дослідницькою; б) рефлексивною;
в) методологічною; г) інтелектуальною.

701. *Знання, вміння й досвід цілеспрямованого підготування та комплексного впровадження й усебічного освоєння нового в різних галузях людської життєдіяльності зі збереженням в інноваційній системі динамічної єдності старого, сучасного й нового — це … культура.*

***Відповідь*:**

а) дослідницька; б) інноваційна;
в) інтелектуальна; г) інформаційна.

702. *… — це специфічний вид інтелектуальної діяльності дослідника, спрямований на одержання об'єктивно-істинних, обґрунтованих і нових знань про дійсність за допомогою понять, концепцій, гіпотез, теорій.*

***Відповідь*:**

а) культура наукового мислення; б) рефлексія;
в) стиль наукового мислення; г) наукове мислення.

703. *Під … культурою розуміють досягнутий рівень організування інформаційних процесів, ступінь задоволення потреб людей в інформаційному спілкуванні, рівень ефективності створення, збирання, зберігання, опрацювання, передавання інформаційних ресурсів.*

***Відповідь*:**

а) науковою; б) інноваційною;
в) інтелектуальною; г) інформаційною.

704. *Як називають сукупність методологічних регулятивів, ідеалів і норм науки, що історично склалися й визначають зміст і спрямованість розвитку науки*?

***Відповідь*:**

а) науковим мисленням; б) культурою наукового мислення;
в) стилем наукового мислення; г) рефлексією.

705. *… трактують як особливий вид дослідницької діяльності, що дає змогу досліднику проектувати і прогнозувати навчально-пізнавальну й навчально-дослідницьку діяльність, що не тільки розвиває систему наукового й методологічного знання, а й сприяє збагненню культури і творчого саморозвитку*.

***Відповідь*:**

а) культуру наукового мислення; б) рефлексію;
в) стиль наукового мислення; г) наукове мислення.

706. *Наука — це …*

***Відповідь*:**

а) особливий вид дослідної діяльності, що дає можливість досліднику проектувати і прогнозувати навчально-пізнавальну й навчально-дослідну діяльність, що не тільки розвиває систему наукового й методологічного знання, а й сприяє збагненню культури і творчого саморозвитку;
б) творча діяльність зі здобуття нового знання і результат цієї діяльності сукупність знань, зібраних у цілісну систему на основі певних принципів;
в) знання, вміння й досвід цілеспрямованого підготування та комплексного впровадження й усебічного освоєння нового в різних галузях людської життєдіяльності при збереженні в інноваційній системі динамічної єдності старого, сучасного й нового;
г) специфічний вид інтелектуальної діяльності дослідника, спрямований на одержання об’єктивно-істинних, обґрунтованих і нових знань про дійсність за допомогою понять, концепцій, гіпотез, теорій.

707. *… — це сукупність способів і методів діяльності університетської спільноти, її системна інтегрована якість, що відображає досягнутий рівень розвитку.*

***Відповідь*:**

а) академічна культура; б) інноваційна культура;

в) інтелектуальна культура; г) інформаційна культура.

708. *Під … розуміють культуру вищої освіти, яка включає навчання, викладання, їхнє методичне забезпечення й усю діяльність закладу вищої освіти.*

***Відповідь*:**

а) методичною; б) інноваційною;

в) інтелектуальною; г) академічною.

709. *Складну композицію важливих цінностей і принципів, норм, традицій, способів діяльності, які бездоказово приймаються частиною чи всією академічною спільнотою, називають …*

***Відповідь*:**

а) методичною культурою; б) інноваційністю;

в) академічною культурою; г) інтелектуальністю.

710. *Академічна культура — це …*

***Відповідь*:**

а) особливий вид дослідницької діяльності, що дає можливість досліднику проектувати і прогнозувати навчально-пізнавальну й навчально-дослідницьку діяльність, що не тільки розвиває систему наукового й методологічного знання, а й сприяє збагненню культури і творчого саморозвитку;

б) культура вищої освіти, яка включає навчання й викладання, їх методичне забезпечення, усю діяльність закладу вищої освіти; складна композиція важливих цінностей і принципів, норм, традицій, способів діяльності, які бездоказово приймаються частиною чи всією академічною спільнотою;

в) знання, вміння й досвід цілеспрямованого підготування та комплексного впровадження й усебічного освоєння нового в різних галузях людської життєдіяльності при збереженні в інноваційній системі динамічної єдності старого, сучасного й нового;

г) досягнутий рівень організування інформаційних процесів, ступінь задоволення потреб людей в інформаційному спілкуванні, рівень ефективності створення, збирання, зберігання, опрацювання, передавання інформаційних ресурсів.

? Завдання другого рівня складності

711. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *наука* А Б В Г;
б) *культура мислення* А Б В Г;
в) *етика досліджень* А Б В Г;
г) *критерій наукової культури* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — інтегральний показник рівня досконалості викладача в науковій сфері;

Б — сукупність формально-логічних, мовних, етичних і змістовно-методологічних вимог та норм, висунених до інтелектуальної діяльності людини;

В — творча діяльність зі здобуття нового знання і результат цієї діяльності (сукупність знань, упорядкованих у цілісну систему на основі певних принципів);

Г — поширення моральних норм на процес дослідження і на його результати.

712. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *методологічна культура* А Б В Г;
б) *етична культура* А Б В Г;
в) *наукова культура студента* А Б В Г;
г) *наукова культура викладача* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — спосіб культуротворчої, науково-дослідницької активності, демонстрування культури раціональності, доцільності, реалізму і наступності діяльності людини у науковому світі, вищої форми виробництва знання, можливості культуротворчої і самотворчої активності (включно із власне науково-дослідницькою);

Б — інтелектуальний потенціал, орієнтований на пізнавальну активність, система дослідницьких здібностей, без яких неможлива творча діяльність у рамках майбутньої спеціальності;

В — риса особистості, стійке особистісне утворення, що характеризується типовими тенденціями поведінки; складова наукової культури, в якій проявляються моральні вимоги до особистості дослідника, сформованості моральних якостей;

Г — культура мислення, що ґрунтується на методологічних знаннях, необхідною частиною якої є рефлексія.

713. *Вкажіть буквене позначення методологічного принципу відповідно до характеристики, зазначеної у таблиці*:

Принцип	Характеристика принципу
	усебічне врахування чинників, які зумовлюють певне явище, умов, в яких вони розвиваються, підходів і засобів, які дають можливість одержати знання про об'єкт, виключити суб'єктивізм, однобічність і упередженість в доборі й оціненні фактів
	комплексний підхід, вимогами якого є: ◆ встановлення всіх взаємозв'язків досліджуваного явища; ◆ урахування всіх зовнішніх впливів; ◆ усунення випадкових чинників; ◆ використання в процесі педагогічного дослідження різноманітних методів у різних поєднаннях
	співвіднесення в досліджуваних явищах загального, особливого й одиничного; рух дослідницької думки (опис → пояснення → прогнозування розвитку педагогічних явищ і процесів)
	необхідно поєднувати генетичний аспект (вивчення історії об'єкта) і теорії (структури, функції, зв'язків об'єкта в його сучасному стані), перспектив його розвитку
	це вимога виділяти й оцінювати всі можливі варіанти розв'язування, різні погляди на досліджуване питання
	це вимога розглядати у процесі дослідження не лише ті погляди, які збігаються з прийнятою позицією або близькі до неї, а й ті, що не збігаються, протилежні, приховані, неочевидні

***Відповідь*:**
а) сутнісного аналізу; б) доказовості;
в) альтернативності; г) об'єктивності;
ґ) всебічності; д) єдності історичного і логічного.

714. *Підберіть характеристики до таких функцій*:
а) *інтелектуальна культура* А Б В Г;
б) *інноваційна культура* А Б В Г;
в) *інформаційна культура* А Б В Г;
г) *наукова культура* А Б В Г.

***Відповідь*:**
А — рівень розвитку особистості, що характеризується ступенем освоєння духовного багатства, становить собою сукупність освіченості, самостійності мислення, розуміння пріоритету загальнолюдських цінностей, бачення явищ у протиріччях і вміння оцінювати їх, активне

прагнення і вміння вчитися та поповнювати знання, творчий підхід до будь-якої справи;

Б — досягнутий рівень організування інформаційних процесів, ступінь задоволення потреб людей в інформаційному спілкуванні, рівень ефективності створення, збирання, зберігання, опрацювання, передавання інформаційних ресурсів;

В — інтелектуальна "сила науки", трансформована особистісними вимірами і потенціями творчості людини;

Г — знання, вміння й досвід цілеспрямованого підготування та комплексного впровадження й усебічного освоєння нового в різних галузях людської життєдіяльності зі збереженням в інноваційній системі динамічної єдності старого, сучасного й нового.

715. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *наукове мислення* А Б В Г;

б) *культура наукового мислення* А Б В Г;

в) *стиль наукового мислення* А Б В Г;

г) *рефлексія* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — особливий вид дослідницької діяльності, що дає змогу досліднику проектувати і прогнозувати навчально-пізнавальну й навчально-дослідницьку діяльність, що не тільки розвиває систему наукового й методологічного знання, а й сприяє збагненню культури і творчого саморозвитку;

Б — специфічний вид інтелектуальної діяльності дослідника, спрямований на одержання об'єктивно-істинних, обґрунтованих і нових знань про дійсність за допомогою понять, концепцій, гіпотез, теорій;

В — сукупність формально-логічних, мовних, етичних і змістовно-методологічних вимог та норм, висунених до інтелектуальної діяльності людини;

Г — сукупність методологічних регулятивів, ідеалів і норм науки, що історично склалися й визначають зміст і спрямованість розвитку науки.

716. *Критерій наукової культури викладача виявляється у*:

***Відповідь*:**

а) здатності виявляти суперечності, наукові і пізнавальні проблеми педагогічної науки;

б) здатності моделювати й проектувати;

в) здатності до інтеграції й систематизації наукових знань, методів пізнання і самопізнання;

г) здатності перетворювати логічну форму наукового знання в конструктивно-діяльнісну і діяльнісно-перетворювальну;
ґ) стійкій ціннісній орієнтації на нарощування особистісного досвіду творчої, дослідної діяльності.

717. *З'єднайте стрілками компоненти культури наукового мислення та їхні характеристики*:

***Мотиваційно-ціннісний* компонент**	мотиви, цілі наукової діяльності, ціннісне ставлення до наукового пізнання та перетворення педагогічної дійсності
***Предметний* компонент**	володіння технологіями, методами інформаційно-аналітичної наукової діяльності
***Інструментальний* компонент**	знання про сутність, форми та принципи наукового пізнання, методологічні підходи, технології наукової творчості, методи науково-педагогічної діяльності, етос наукової комунікації та ін.

718. *Вкажіть буквене позначення чинника розвитку інформаційної культури суспільства, що збігається з зазначеною у таблиці інтерпретацією*:

Чинник розвитку	Інтерпретація
	рівень інтелектуального розвитку людей, їхніх матеріальних і духовних потреб
	можливості людей одержувати, передавати й використовувати інформацію, комунікувати
	впливає на можливості одержання освіти, придбання засобів інформаційної техніки
	правові гарантії доступу людей до інформаційних ресурсів

***Відповідь*:**
а) інформаційно-комунікаційна інфраструктура суспільства;
б) демократизація суспільства;
в) розвиток економіки;
г) система освіти.

719. *З'єднайте стрілками компоненти інноваційної культури дослідника та їхні характеристики*:

Аксіологічний компонент	охоплює компетенції, необхідні для здійснення і правового забезпечення інноваційної діяльності, використання інформаційних технологій з метою збору, оброблення та зберігання інформації тощо
Інформаційний компонент	охоплює ідеї, цілі, мотиви та настанови інноваційної діяльності дослідника, а також вимоги, норми та правила, які регламентують впровадження інновацій у сфері освіти тощо
Технологічний компонент	об'єднує способи інноваційної діяльності дослідника, що дає змогу забезпечувати вирішення завдань розроблення, впровадження та управління інноваціями в сфері освіти

720. *Укажіть буквене позначення функції інноваційної культури дослідника, що збігається з характеристикою, зазначеною у таблиці*:

Функція	Характеристика функції
	теоретичне та емпіричне пізнання досліджуваної проблеми
	прагнення досягти найвищих результатів шляхом розроблення та впровадження інноваційних технологій
	прогнозування форм і методів запровадження в освітній практиці нових ідей, визначення шляхів упровадження інновацій
	оцінення інноваційної діяльності дослідника
	налагодження спілкування та обміну досвідом інноваційної діяльності у науковій спільноті
	поширення інновацій в освіті на підставі основних норм і цінностей наукової культури

***Відповідь*:**

а) розвивальна; б) пізнавально-перетворювальна;
в) комунікативна; г) прогностично-регулятивна;
ґ) ціннісно-нормативна; д) соціокультурна.

721. *Ознаками наукової культури викладача є*:

***Відповідь*:**

а) здатність до інтелектуальної діяльності з вирішування складних дослідницьких завдань;
б) широкий науковий кругозір і глибина знань;
в) строгість і коректність мислення;

г) любов до істини, пошук якої становить основний зміст наукової діяльності;
д) здатність переконувати, сприймати критику;
ґ) самокритичність і самоконтроль;
е) наукова чесність;
є) науковий такт.

722. *З'єднайте стрілками складники структури етики педагогічного дослідження та їхні характеристики*:

Методологічний комплекс науки	певні системи, стилі, зразки етичних розпоряджень, які регулюють відносини в науці
Моральні принципи	особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу віддзеркалення моральної дійсності, яка характеризується усвідомленням їхньої істинності
Моральні парадигми	теорії, підходи, методи тощо; перебуваючи в методологічному тілі науки, впливає на взаємостосунки науки з її суб'єктами, а через них — і з її об'єктним та наочним світом
Етичні знання	на підставі доктрини, розробленої спільнотою вчених, впливає на наукову діяльність дослідника, зумовлюючи вибір проблеми, спосіб її вирішення і застосування отриманих результатів науково-педагогічного дослідження
Етична позиція	загальні орієнтири діяльності дослідника, які визначають основний зміст етичних відносин у сфері наукової діяльності, регулюють канали комунікації в трикутнику: наука, учений і суспільство

723. *Зазначте ознаки наукової культури студента-дослідника*:
***Відповідь*:**
а) інтеграція ґрунтовних фундаментальних і систематизованих спеціальних знань і вмінь;
б) високий рівень сформованості наукової культури студента;
в) розвинуте наукове мислення;

г) вільне володіння евристичними методами вирішення досліджуваної проблеми;
ґ) здатність до проблематизації й наукового аналізу;
д) сформованість системи "*метазнань*" і "*метавмінь*";
е) здатність швидко адаптуватися;
є) володіння науковими нормами пізнання.

724. *Заповніть таблицю, позначаючи літерами функції етики педагогічного дослідження*:

Функція	Характеристика функції
	у процесі наукових пошуків важливу роль відіграє емоційно-етичне піднесення дослідника, який творчо вирішує не тільки важливу наукову проблему, але й певні етичні проблеми
	зумовлює ціннісний підхід усіх суб'єктів наукових відносин, вироблення етичних орієнтирів, етичних норм поведінки тощо
	забезпечує регулятивні процеси у системі наукових відносин: формування мети, напрямів дослідницької діяльності, вибір концепцій, методологічних підходів і методів дослідження; дотримання етичних норм поведінки тощо

***Відповідь*:**
а) ціннісно-орієнтаційна;
б) регулятивна;
в) творчо-евристична.

725. *Зазначте головні ознаки інформаційної культури дослідника*.
***Відповідь*:**
а) розуміння сутності інформації й інформаційних процесів, ролі інформаційних ресурсів у процесі пізнання оточуючої дійсності і продуктивної, творчої діяльності людини;
б) знання про інформаційне середовище, закони його функціонування та розвитку;
в) вміння орієнтуватися в інформаційному просторі;
г) здатність раціонально використовувати засоби сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для задоволення інформаційних потреб;
ґ) вміння підкоряти свої інтереси тим нормам поведінки, яких необхідно дотримуватися в інтересах суспільства.

726. *Упорядкуйте етапи спілкування*: ? → ? → ? →
***Відповідь*:**
а) комунікативна атака; б) керування спілкуванням;
в) аналіз спілкування; г) прогностичний.

727. *З'єднайте стрілками моделі поведінки педагога-дослідника та їхні характеристики*:

"*Я сам*" (*авторитарна*)	педагог фокусує дослідження повністю на собі, не довіряє іншими учасникам і гальмує їхню ініціативу. Творчої взаємодії між ним та іншими учасниками практично немає
"*Спілка*" (*модель активної взаємодії*)	під час педагогічної взаємодії дослідник ніби замкнутий на собі. Він чує лише себе, майже не реагує на інших учасників дослідження, не усвідомлює їхніх мотивів, потреб тощо. У процесі спілкування надає перевагу монологічному мовленню
"*Тетерук*" (*гіпорефлексивна*)	для дослідника з такою моделлю поведінки властиві постійні сумніви. Він постійно стурбований тим, чи все правильно він робить, як сприймають його інші учасники дослідження (чи правильно його розуміють, чи адекватно реагують на його зауваження)
"*Гамлет*" (*гіперрефлексивна*)	переважає стиль дружньої взаємодії педагога з іншими учасниками дослідження. Він перебуває у постійному контакті з ними, здатен гнучко реагувати на зміну обставин. Під час дослідження заохочує інших учасників до спільної діяльності

728. *Упорядкуйте види цільових настанов викладача* (*за сутністю*) *у науково-дослідній діяльності та їхні характеристики, ознаки*:

Цільова настанова → *на життєзабезпечення —*; *формально-рольової відповідності —*; *на творчість, перспективний розвиток —*

***Відповідь*:**

а) цільова настанова, що визначає специфіку науково-дослідної діяльності педагога (він має працювати на рівні певного еталона науково-дослідної діяльності, очікувань держави, суспільства, наукової спільноти);

б) важлива цільова настанова кожного педагога, яка дає йому змогу не тільки зберегти себе, але й повноцінно виконувати ті функції, що покладені на нього суспільством);

в) цільова настанова, що визначає цінність науково-дослідної діяльності (педагог, використовуючи різні методи дослідження, має передавати свій науковий досвід, впроваджувати результати свого дослідження);

729. *Вкажіть принципи культури наукового мислення дослідника відповідно до таких характеристик*:

Принцип	Характеристика принципу
	наявність чітких критеріїв, які дають змогу педагогу обґрунтувати наукові підходи у дослідженні педагогічної дійсності
	дослідник має використовувати знання з різних наукових галузей на засадах комплексного підходу задля формування цілісної системи наукового пошуку
	дослідник будує моделі, структурно-логічні схеми, розглядає проблему загалом
	дотримання цього принципу дає можливість передбачати спрямованість мислення на виокремлення головного, вивчення провідних ідей дослідження, визначення сукупності найістотніших ознак
	дає змогу досліднику перевірити узагальнені міркування на певних прикладах, явищах, фактах
	дає можливість досліднику долати педагогічний консерватизм, використовуючи набуті знання, змінювати умови дослідження

***Відповідь*:**
а) критеріальність; б) інтегративність;
в) конкретність; г) комплексність;
ґ) гнучкість; д) домінантність.

730. *У науково-дослідній діяльності викладача виділяють такі види центрації*:

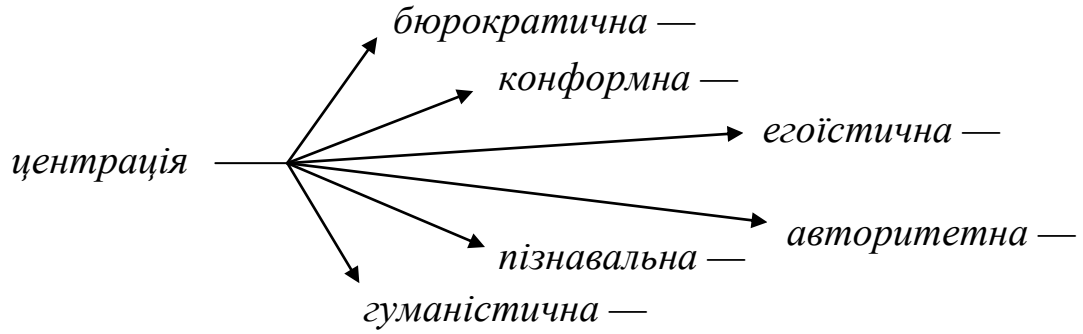

***Відповідь*:**
а) на інтересах (потребах) власного “Я”;
б) на інтересах (думках) колег;

в) на інтересах (вимогах) адміністрації закладу вищої освіти;
г) на інтересах (запитах) наукової школи;
ґ) на інтересах (вимогах) засобів навчання;
д) на інтересах (потребах) осіб, які беруть участь у дослідженні.

731. *Які науково-педагогічні здібності відповідають наведеним у таблиці характеристикам*?

Здібності	Характеристика
	за наявності цих здібностей досліднику притаманні: розвинуте наукове психолого-педагогічне мислення, достатньо розвинута інтуїція. Він має глибокі та ґрунтовні професійні знання й здатний аналізувати наукову інформацію з різних джерел, виокремлювати головне, суттєве. Дослідник здійснює науковий пошук, активно проводить психологічний і педагогічний експерименти тощо
	ці здібності дають змогу досліднику налагодити власну науково-дослідну діяльність, а також залучити до неї інших учасників дослідження тощо
	за наявності таких здібностей досліднику притаманні: педагогічна проникливість, спостережливість, уважність, наукова інтуїцію тощо. Він володіє здатністю проникати у внутрішній світ осіб (дітей дошкільного віку, школярів, студентів), які беруть участь у дослідженні, сприймати і розуміти їх, умінням прогнозувати хід процесу дослідження
	ці здібності дослідника характеризуються потребою в спілкуванні, здатністю легко налагоджувати контакт у науковій спільноті, спричиняти позитивні емоції й почуття задоволення від спілкування тощо. Він правильно організовує педагогічну взаємодію всіх суб'єктів процесу дослідження

Відповідь:
а) інтелектуальні; б) організаторські;
в) перцептивні; г) комунікативні.

732. *Зазначте головні ознаки методологічної культури дослідника.*
***Відповідь*:**
а) усвідомлене ставлення до засобів і передумов діяльності з формування та вдосконалення наукового знання;
б) уміння аналізувати власну наукову діяльність;
в) здатність до наукового обґрунтування, критичного осмислення і творчого застосування концепцій, норм і методів пізнання, управління, конструювання.

733. *Підберіть дефініцію до таких понять*:

а) наукова ерудиція —

б) наукове цілепокладання —

в) наукова інтуїція —

г) наукова імпровізація —

***Відповідь*:**

А — знаходження неочікуваного рішення і його миттєве втілення, збіг процесів створення і використання при їхньому мінімальному розриві;

Б — потреба дослідника у плануванні своєї праці, готовність до зміни завдань наукового пошуку залежно від педагогічної ситуації, що склалася;

В — своєрідний запас необхідних знань, які дослідник застосовує у своїй науковій діяльності для вирішення завдань;

Г — швидкість прийняття рішення дослідником з передбаченням подальшого розвитку ситуації без повного її аналізу.

734. *Укажіть етапи спілкування відповідно до таких характеристик*:

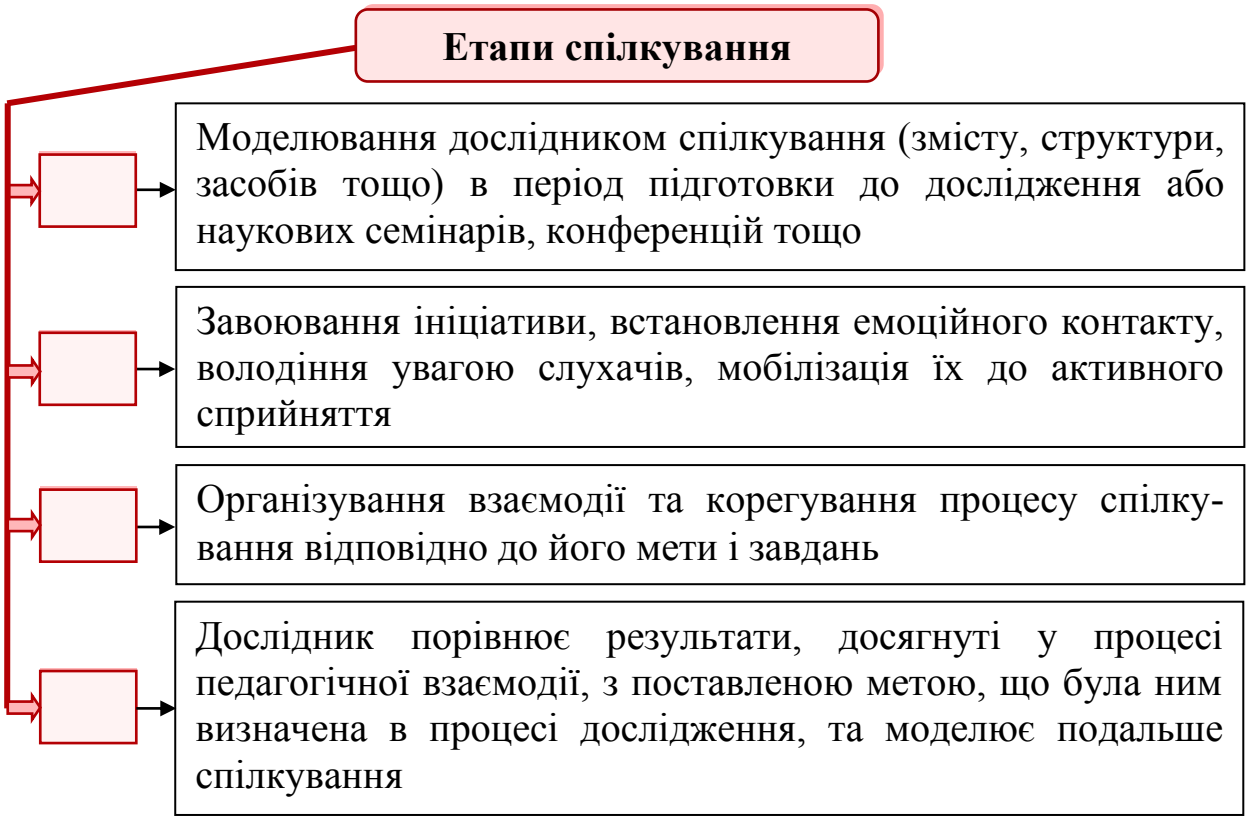

***Відповідь*:**

а) комунікативна атака;

б) аналіз спілкування;

в) прогностичний;

г) керування процесом спілкування.

735. *У становленні й розвитку дослідника виділяють ригідність. Вкажіть сфери особистості, які вона охоплює, відповідно до таких характеристик*:

А) ригідність знижує ймовірність гнучкого емоційного реагування дослідника на різні ситуації і призводить до появи неадекватних, фіксованих, емоційних реакцій —

Б) ригідність у когнітивній сфері, що відображає порушення здатності дослідника сприймати чуже зовнішнє оцінювання —

В) ригідність стає причиною до функціонування довільно обмеженого числа стереотипів, неадекватного використання дослідником наявного арсеналу поведінкових стратегій і відмови від розширення їх за рахунок нових —

***Відповідь*:**

а) поведінкова; б) емоційна;

в) інтелектуальна.

736. *Укажіть напрями науки невербаліки, за якими вивчають такі аспекти невербального спілкування*:

А) вивчає норми просторового й часового організування спілкування (дистанція між людьми; просторове розміщення співрозмовників; територія, яку вони займають) —

Б) досліджує комунікативно значущі рухи (експресивно-виражальні рухи, візуальний контакт) —

В) це наука про пози, про значення того, як ми стоїмо, сидимо —

Г) пізнання характеру, нахилів і здібностей людини за рисами обличчя і виразом очей —

Ґ) описує динамічні дотики (поплескування, потиск руки) —

Д) має своїм предметом дослідження характеристики голосу (темп, тембр, висота, гучність, наголошування, акцент) —

Е) пояснює використання під час спілкування пауз, покашлювання, сміху, позіхання, плач —

***Відповідь*:**

а) фізіогноміка; б) кінесика;

в) проксеміка; г) такесика;

ґ) постурологія; д) просодика;

е) екстралінгвістика.

737. *Мотивацію дослідника* (*викладача, аспіранта, магістра*) *до активної науково-дослідної діяльності становить сукупність мотивів, зокрема*:

А) *соціальні мотиви —*

Б) *інтелектуальні мотиви —*

***Відповідь*:**
а) бажання бути корисним народу, державі;
б) пізнавальні інтереси;
в) розуміння важливості досліджуваної проблеми;
г) прагнення бути високоосвіченим членом суспільства;
ґ) потреба в самоосвіті, невдоволеність рівнем своїх досягнень;
д) бажання і прагнення самостійно розв'язати досліджувану проблему;
е) почуття радості й задоволення від процесу розумової праці;
є) обов'язок перед колективом, суспільством та ін.

738. *За М. Савчиним найпоширенішими моделями взаємин між особистістю і колективом* (*групою*) *є*:

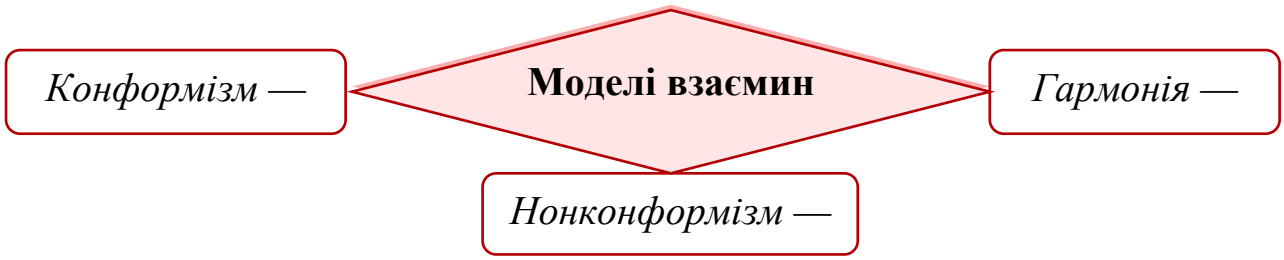

***Відповідь*:**
а) особистість і колектив перебувають в оптимальних взаєминах;
б) особистість підпорядковується колективу;
в) особистість підпорядковує собі колектив.

739. *Визначте правильне співвідношення між поняттями та їхніми дефініціями*:
а) *етика* —
б) *етикет* —
в) *наукова етика* —
г) *наукова гнучкість* —
***Відповідь*:**
А — зведення норм поведінки, дотримання правил пристойності, що склалися в суспільстві, науковій спільноті;
Б — наука про формування моралі в умовах педагогічного процесу;
В — філософська наука, що вивчає мораль, з'ясовує її місце в системі суспільних відносин, досліджує моральні категорії, за допомогою яких виражають моральні принципи, норми, оцінки, правила поведінки тощо;
Г — здатність дослідника легко відмовитися від невідповідних ситуації способів поведінки, прийомів мислення й емоційного реагування, вміння виробляти чи застосовувати нові, оригінальні підходи до розв'язання досліджуваної проблеми (ситуації) за незмінних принципів і моральних засад життєдіяльності.

740. *Укажіть основні елементи академічної культури відповідно до таких характеристик*:

Основні елементи	Характеристика
	елементи, якими керуються члени академічної спільноти в своїй повсякденній діяльності і які визначають їхнє духовне становище
	елементи, що містяться в мові і дають змогу членам академічної спільноти впорядковувати свій досвід (академічна культура організує професійне життя науково-педагогічних працівників, студентів та адміністративно-технічного персоналу)
	академічна культура містить певні уявлення про взаємозв'язок різних явищ, предметів і процесів
	переконання, які лежать в основі моральних доктрин і поділяються всіма, щодо цілей, до яких слід прагнути членам академічної спільноти

***Відповідь*:**
а) знання; б) поняття;
в) відносини; г) переконання;
ґ) цінності; д) концепти.

741. *Головним суб'єктами академічної культури є науково-педагогічні працівники. Вкажіть складові їхньої діяльності відповідно до таких характеристик*:

Складник	Характеристика
	включає ставлення викладача до професійної діяльності, наукової роботи, рівень професійного підготування, прагнення до самовдосконалення, готовність до формування особистості майбутніх фахівців тощо
	сукупність соціальних, моральних і педагогічних цінностей, включених у навчально-виховний процес
	способи і прийоми навчально-методичної роботи, володіння сучасними педагогічними методиками і технологіями, компетентнісним підходом, що включає знання, вміння, навички та динамічну систему здібностей
	здібності та мотивація до наукової діяльності, її індивідуальний стиль, інноваційність, креативність

***Відповідь*:**
а) методичний; б) онтологічний;
в) особистісно-творчий; г) аксіологічний.

❓ Завдання третього рівня складності

742. *В. Келлє зазначав, що наука стає феноменом культури, оскільки вона стосується людини, є мірою і чинником її власного розвитку, формує спосіб її мислення і характер діяльності. У цьому плані наука не просто доповнює культуру, а й сама є культурою. Охарактеризуйте наукову культуру ученого-педагога.*

***Відповідь*:**

743. *Ефективність науково-дослідної діяльності визначається науковою культурою особистості викладача вищої школи, тим, наскільки широко, ґрунтовно, усвідомлено він здатний вирішувати професійні завдання, реагувати на умови і вимоги конкретної науки. У чому полягає наукова робота викладача вищої школи*?

***Відповідь*:**

744. *Охарактеризуйте наукову культуру студента-дослідника.*

***Відповідь*:**

745. *Наукове мислення як складову наукової культури визначають...*

***Відповідь*:**

746. *Розкрийте сутність інноваційної культури як складової наукової культури дослідника.*

***Відповідь*:**

747. *Охарактеризуйте методологічну культуру як складову наукової культури дослідника.*

***Відповідь*:**

748. *У чому полягає етика досліджень як складова наукової культури*?

***Відповідь*:**

749. *Охарактеризуйте інформаційну культуру як складову наукової культури.*

***Відповідь*:**

750. *Опишіть особливості невербальної комунікації ученого-педагога.*

***Відповідь*:**

751. *Охарактеризуйте вербальну комунікацію ученого-педагога.*

***Відповідь*:**

752. *У чому полягає академічна культура закладу вищої освіти*?

***Відповідь*:**

Тема 10

НАУКОВА ТВОРЧІСТЬ, ТЕХНОЛОГІЇ І МЕТОДИКА НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ У ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Творчість у науково-педагогічних дослідженнях.
2. Творче мислення (сутність, продукти, види, властивості, етапи).
3. Креативність як характеристика творчого потенціалу дослідника.
4. Творчий процес. Технологія наукової творчості.
5. Методика роботи над науковими публікаціями та доповідями.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

6. Наукові відкриття у педагогічних дослідженнях.
7. Наукова школа.
8. Презентація різних видів наукових продуктів з актуальних проблем освіти.

Ключові поняття теми

- *наукова діяльність*
- *науково-дослідна робота*
- *наукова школа*
- *науковий працівник*
- *вчений*
- *дослідник*
- *наукова спільнота*
- *творчість*
- *наукова творчість*
- *педагогічна творчість*
- *творча діяльність*
- *мислення*
- *творче мислення*
- *креативність*
- *творчий потенціал*
- *творчий процес*
- *технологія*
- *технологія наукової творчості*
- *наукова компетентність*
- *модель*
- *моделювання*
- *проектування*
- *управління*
- *публікація*
- *наукова публікація*
- *наукова комунікація*
- *поширення*
- *впровадження*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

🕮 *Основна література*:

1. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2007. 608 с.
2. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
3. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

🕮 *Додаткова література*:

4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
5. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
6. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика /пер. с нем. Н.М. Рассказовой. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
7. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
8. Психологічна енциклопедія /автор-упоряд. О.М. Степанов. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.
9. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
10. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. 320 с.
11. Тарєлкін Ю.П., Цикін В.О. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010. 196 с.
12. Чернілевський Д.В., Антонова О.Є. та ін. Методологія наукової діяльності. навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. /за ред. Д.В. Чернілевського. Вінниця: Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Початкова школа*.
3. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
4. *Вища освіта України.*
5. *Вища школа*.
6. *Психологія і педагогіка*.
7. *Інтернет-ресурси*.

Дидактичні матеріали

Таблиця 51. Дефініції головних ключових понять теми

Творчість — універсальна функція людини, яка може мати всі форми самовираження (*А. Маслоу*); здатність людини створювати з наявного матеріалу дійсності на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу нову реальність, що задовільняє різноманітним суспільним та особистим потребам (*В. Рибалка*)
Наукова творчість — процес постійного генерування ідей (*Ю. Сурмін*)
Педагогічна творчість — оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання (*С. Гончаренко*)
Креативність (лат. *creatio* — створення, творіння) — рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять досить стійку характеристику особистості (*О. Степанов*)
Наукова школа — неформальний творчий колектив дослідників різних поколінь, об'єднаних загальною програмою і стилем дослідницької роботи, які діють під керівництвом визнаного лідера (*Н. Кушнаренко, В. Шейко*)
Технологія (гр. *τέχνη — мистецтво, майстерність, вміння*; *λόγος — слово, вчення, наука*) — сукупність методів, прийомів і способів отримання, оброблення, зміни стану, властивостей, форми сировини, матеріалів і напівфабрикатів або виробів; наукова дисципліна, що розробляє і вдосконалює ці прийоми і способи (*Словник іншомовних слів*)
Наукове відкриття — отримання нового, об'єктивно-істинного знання про властивості, закономірні зв'язки і відносини природної та соціальної дійсності з їхніми складними суперечностями (*Ю. Сурмін*)
Публікація (лат. *publico — оголошую всенародно*) — доведення чого-небудь до загального відома через друк, радіо або телебачення; те, що надруковано (*Словник іншомовних слів*)
Евристика — наука, що вивчає творче мислення, творчу діяльність; дисципліна, мета якої відкриття нового в науці, техніці та інших сферах, коли немає алгоритму вирішення пізнавального завдання (*Ю. Сурмін*)
Інтелект — природні здібності людини, її здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати у своїй свідомості й перетворювати отримані образи реального світу (*В. Шейко*)
Науковий документ — це публікація результатів теоретичних і (чи) експериментальних досліджень (*Н. Кушнаренко, В. Шейко*)

Творчість у науково-педагогічних дослідженнях

Творчість — високосвідома діяльність людини, спрямована на створення нових продуктів матеріальної і духовної культури, які мають суспільно-історичну цінність;
теоретична і практична діяльність людини, яка зумовлює одержання об'єктивно нових результатів

Чинники активізації творчості

- поява і розвиток творчої мотивації;
- поєднання свідомої розумової діяльності з підсвідомою роботою;
- фантазування на наукові теми;
- використання різного виду аналогій;
- подолання перешкод для творчості;
- розвиток інтуїції;
- формування довкола себе високого інтелектуального оточення

Результати

- нові знання;
- оригінальні ідеї;
- інноваційні шляхи, способи вирішення наукової проблеми;
- наукові відкриття;
- нові технології;
- наукова культура;
- наукові публікації

Критерії творчості

- вміння побачити проблему;
- вміння виявити в науковій проблемі якомога більше можливих аспектів і зв'язків;
- гнучкість (здатність зрозуміти новий погляд і відмовитися від засвоєного);
- оригінальність, відмова від шаблону, стереотипів;
- здатність до перегруповування ідей та зв'язків;
- здатність до абстрагування та аналізу;
- здатність до конкретизації та синтезу;
- відчуття стрункості організування наукової ідеї

Рівні творчості

- *інтуїтивний* (виконання завдань на рівні інтуїтивного відчуття);
- *репродуктивний* (вирішення завдання у межах наданих дослідникові інструкцій, правил);
- *репродуктивно-творчий* (дослідник успішно вирішує типові завдання, а більш складні спричиняють значні труднощі);
- *творчо-репродуктивний* (наукові завдання дослідник успішно вирішує, проте має недостатньо розвинуті прогностичні вміння);
- *творчий* (дослідник використовує оригінальні способи вирішення наукових завдань, застосовує нові методики, засоби, прийоми тощо)

Рис. 50. Творчість у науково-педагогічних дослідженнях
(за *В. Моляко, В. Роменцем, О. Степановим, Ю. Сурміним*)

Наукова творчість і творча діяльність дослідника

Наукова творчість — процес постійного генерування ідей, що є однією з найцінніших якостей педагога-дослідника

Творча діяльність — форма діяльності людини чи колективу, яка дає можливість створювати якісно нове, раніше не відоме

- творча діяльність спрямована на пошук способів вирішення завдань, а, головне, необхідних наочно-специфічних знань (постулатів, аксіом, теорем, теорій, законів, закономірностей, принципів і т. ін.);
- наукова творчість пов'язана зі створенням на усвідомлюваному (неусвідомлюваному) рівнях нових для дослідника знань як основи для подальшого розроблення способів вирішення завдань;
- творча діяльність характеризується невизначеною для дослідника можливістю розроблення нових знань і на їхній основі — способу вирішення завдання (невизначеність зумовлена тим, що немає інших знань, які б чітко детермінували шляхи цього розроблення)

Суб'єктивна творчість (вивчення наукових фактів з різних галузей знань)

Суб'єктивно-об'єктивна творчість (виявляється під час виконання різних видів науково-дослідних робіт)

Ефективність забезпечує дотримання таких головних ***принципів***:

- *творчого підходу* (полягає в тому, що на всіх етапах дослідження науковець повинен пояснювати факти, сутність педагогічних явищ і процесів, намагатися зробити щось нове в науці);
- *самоорганізування* (наукова творчість піддається регламентації щодо забезпечення оптимальних умов для високопродуктивної праці);
- *системності* (організування наукового пошуку з урахуванням предмета дослідження, чіткого дотримання плану, визначеного програмою його проведення);
- *самообмеження* (виявляється в тому, що у будь-якому дослідженні необхідно обмежувати себе як за широтою охоплення теми, так і за глибиною її розроблення);
- *самокритичності* (кожному науковцю, особливо початківцю, потрібно виховувати в собі критичне ставлення до результатів своєї праці, до сприйняття чужих ідей і думок, формувати вміння тактовно захищати свої переконання) тощо

Рис. 51. Зв'язок наукової творчості та творчої діяльності дослідника (за *І. Калошиною, Ю. Сурміним, Д. Чернілевським, В. Шевченком, В. Шейком*)

Таблиця 52. Творче мислення як основа наукової творчості
(за *Дж. Гілфордом*, *О. Степановим*, *Ю. Сурміним*, *Д. Чернілевським*)

Аспект	Інтерпретація
Творче мислення — мислення, результатом якого є принципово чи суб'єктивно новий або вдосконалений образ певного аспекту дійсності	
Особливості творчого мислення	Творче мислення — оригінальне, гнучке, глибоке і нетривіальне мислення (за *Дж. Гілфордом*), що відзначається своєрідним перебігом, особливою складністю і потребує великої інтелектуальної активності дослідника. *Продуктами* творчого мислення є новоутворення, пов'язані з цілями (мотиви, оцінки, результати та ін.)
Види творчого мислення	◆ *теоретичне* (мислення, спрямоване на відкриття законів, створення правил, розроблення теорій і концепцій, виявлення властивостей і сутності різних педагогічних явищ); ◆ *наочно-дійове* (мислення, що характеризує безпосередній зв'язок мисленнєвих процесів з практичними діями, спрямованими на перетворення досліджуваного об'єкта); ◆ *практичне* (мислення, спрямоване на вирішення конкретних практичних завдань дослідження)
Властивості творчого мислення	◆ *продуктивність* (здатність до продукування максимально великої кількості ідей); ◆ *гнучкість* (здатність легко переходити від одних явищ до інших, змінювати стратегію і тактику наукового пошуку); ◆ *оригінальність* (здатність висувати нові, несподівані ідеї, що відрізняються від загальновідомих); ◆ *глибина* (здатність проникати в суть пізнаваних явищ, виявляти їхні причини, розкривати основи тощо); ◆ *самостійність* (здатність виявити і поставити нову проблему, знаходити нові, оригінальні підходи до її розв'язання)
Етапи творчого мислення	*Д. Перкінс* виділяє п'ять *етапів* творчого мислення: ◆ *тривале дослідження* (етап довгого і безуспішного попереднього вивчення проблеми дослідження); ◆ *маловідчутний прогрес* (етап, коли "гора народжує мишу", тобто у вирішенні завдань дослідження спостерігається дуже незначне просування вперед); ◆ *подія-поштовх* (випадкова подія, що передує інсайту); ◆ *клацання свідомості* (спалах думки, який виникає миттєво і забезпечує вирішення завдань дослідження); ◆ *перетворення дійсності* (уявний прорив, що докорінно перетворює не тільки світогляд людей, але й навколишню фізичну реальність)

Креативність як характеристика творчого потенціалу

Потенціал (лат. *potentia — сила*) — можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані

Творчий потенціал — сукупність можливостей та здібностей, необхідних для творчої діяльності дослідника

Креативність (лат. *creatio — творення*) — творчий потенціал дослідника, його творчі здібності, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях і спілкуванні з іншими людьми

Ознаки креативності

- *дивергентне* мислення (науковий пошук відбувається одночасно в різних напрямах, не підпорядковуючись єдиній логіці);
- *стиль* мислення (переважно пошуково-перетворювальний);
- *інтелектуально-логічні здібності* (вміння аналізувати, виділяти головне, обґрунтовувати, пояснювати);
- *проблемне бачення* (вміння бачити проблему в тому, що іншим здається тривіальним і зрозумілим);
- підвищена чутливість до всього складного, незвичного;
- відкритість до нового досвіду та інноваційних ідей;
- розвинуті уявлення, творча фантазія, непідлеглість стереотипам;
- *специфічні особистісні якості* (сміливість, готовність до розумного ризику в професійній діяльності, цілеспрямованість, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм);
- *специфічні мотиви* (необхідність реалізувати своє “Я”, бажання бути визнаним, творчий інтерес, захопленість творчим процесом, науковою працею, прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах своєї педагогічної та наукової діяльності);
- *педагогічні здібності* (пізнавальні, комунікативні, перцептивні, організаційні, сугестивні, проективні, конструктивні та ін.);
- *управлінська творчість* (усвідомлена, активна діяльність, спрямована на високоефективне вирішення управлінських завдань);
- здатність до самоуправління;
- високий рівень загальної культури, соціальної і моральної свідомості

Рис. 52. Креативність як характеристика творчого потенціалу дослідника (за *В. Андрієвською, В. Тушевою, Д. Чернілевським, В. Шевченком*)

Таблиця 53. Наукові відкриття (винаходи) у педагогічних дослідженнях (за *С. Гончаренком, Г. Сельє, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Аспект	Інтерпретація
Творчість — наукова й освітня діяльність педагога, спрямована на створення якісно нових цінностей, що мають суспільне значення, цінностей, важливих для формування особистості як суспільного суб'єкта. Наукову творчість викладача ЗВО розглядають як: ◆ "*відкриття для інших*"; ◆ "*відкриття для себе*"	
Сутність	**Наукове відкриття** — отримання нового, об'єктивно-істинного знання про властивості, закономірні зв'язки і відносини природної та соціальної дійсностей з їхніми складними суперечностями; отримання фактів, їхнє описання чи пояснення у вигляді концепції, теорії, гіпотези тощо
Стадії наукового відкриття	1) інтелектуально-творча готовність; 2) бачення наукової проблеми; 3) зародження ідеї (формулювання завдання); 4) пошук шляхів вирішення; 5) одержання принципу винаходу; 6) перетворення принципу в схему; 7) технічне оформлення і розгортання винаходу
Критерії оцінення результатів наукового відкриття	◆ *достовірність* (відкриті нові факти, явища, процеси, встановлені взаємозв'язки між педагогічними явищами і процесами, сформульовані закони та закономірності мають правильно відображати дійсність і характеризувати її такою, якою вона є насправді); ◆ *новизна* (одержання нових, раніше невідомих педагогічних фактів, які відкривають нові напрями досліджень, встановлення нових зв'язків між педагогічними явищами і процесами; виявлення суперечностей, закономірностей, тенденцій розвитку явищ); ◆ *обґрунтованість* (у фундаментальних дослідженнях відносять до методології на рівні обґрунтування ідей дослідження); ◆ *евристичність* (результати педагогічних досліджень мають відкривати нові можливості для подальших досліджень, нові напрями в педагогічній науці, шляхи для нових пошуків, спрямованих на вдосконалення освітньої практики); ◆ *актуальність* (засвідчує важливість теми педагогічного дослідження для розвитку освітньої практики); ◆ *наукова цінність* (визначають за теоретичною і практичною значущістю одержаних результатів наукового пошуку)

Технологія наукової творчості у творчому процесі

Технологія наукової творчості — сукупність знань про способи й методи здійснення наукової діяльності; сукупність певних операцій, здійснюваних послідовно на всіх етапах творчого процесу

Передумови:
- пізнавальні здібності;
- активність дослідника

Технологію наукової творчості будують з урахуванням етапів творчого процесу з їхнього розроблення і впровадження

Особливості розроблення
- *поліваріантність* рішень;
- *генерування* й *кумулювання* (нагромадження знання);
- *елімінація* (виключення, усунення знання);
- *неогенез* (оновлення, розвиток наукових знань)

Етапи творчого процесу
- усвідомлення дослідником творчої потреби;
- аналіз творчої потреби;
- вивчення доступної інформації;
- формулювання рішень, спрогнозованих попередньо;
- критичний аналіз цих рішень;
- народження нової ідеї;
- експериментальна перевірка цієї ідеї (*Д. Россмен*)

- нагромадження знань для чіткого формулювання завдання;
- зосередження зусилля і пошуки додаткової інформації;
- відхід від проблеми, переключення на інші заняття;
- інсайт, що запускає стрибок творчого мислення;
- верифікація або перевірка (*О. Лук*)

Складові творчого процесу
- *об'єктивація* (оформлення об'єкта творчості), *суб'єктивація* (перенесення суб'єктивного задуму на реальний об'єкт);
- *опредмечування* (сприяє формуванню наочності об'єкта), *розпредмечування* (знімає цю проблему);
- *ідеалізація* (постійне відволікання дослідника від реальності), *реалізація* (потреба практичного застосування технологій наукової творчості);
- *інтеріоризація* (вбирання в себе оточуючого світу, привнесення в себе того, що впливає на творчий процес), *екстеріоризація* (відчуження творчого продукту)

Рис. 53. Технологія наукової творчості у творчому процесі
(за *Ю. Сурміним, Ю. Тарєлкіним, В. Цикіним, Д. Чернілевським*)

Таблиця 54. “Мозкова атака” як технологія нарощування творчого наукового інтелекту (за *Ю. Сурміним*)

Аспект	Інтерпретація
Науковий інтелект характеризується розвинутою системою розумових операцій, активним стилем і ефективною стратегією вирішення пізнавальних проблем, творчою природою індивідуального підходу до ситуації, яка потребує пізнавальної активності з когнітивним стилем, результативністю і швидкістю мислення	
Технології нарощування творчого наукового інтелекту	Значення інтелектуальних технологій полягає в тому, щоб активізувати творчу діяльність людини. Їх будують на основі закономірностей творчої діяльності. Характерні *ознаки*: спеціальні процедури з забезпечення сприятливого психологічного клімату в групі, виконання певних правил поведінки тощо. До *технологій нарощування творчого наукового інтелекту* відносять наради, експертизи, дискусії, колективний аналіз ситуацій тощо. Найбільш відомою технологією нарощування творчого наукового інтелекту є “*мозкова атака*” (*brain-storming*), запропонована у 30-х рр. XX ст. А. Осборном як груповий метод вирішення проблем
Фази “мозкової атаки”	*Перша фраза* — відмова від стереотипності, психологічна розкутість, що досягається створенням сприятливої атмосфери взаємного довір’я, коли ідеї формулюються спільно
	Друга фаза (власне атака), завданням якої є породження лавини ідей, які здійснюють за такими принципами: ◆ “є ідея, — говорю”, “немає ідеї, — мовчу”; ◆ кількість запропонованих ідей має бути якомога більшою; ◆ висловлені ідеї можливо запозичати, як завгодно комбінувати, а також видозмінювати; ◆ критика виключається, можна висловлювати думки без остраху, що їх визнають поганими, недоцільними (тих, хто критикує, позбавляють слова); ◆ статус учасника не має жодного значення; ◆ всі ідеї записують у протокольний список ідей
	Третя фаза (творчий аналіз ідей) спрямована на пошук конструктивного вирішення проблеми за такими правилами: ◆ аналізувати всі ідеї без дискримінації якої-небудь з них; ◆ знайти місце ідеї в системі і знайти систему під ідею; ◆ не має бути порушена краса і витонченість отриманого результату; ◆ необхідне принципово нове бачення

Таблиця 55. Проектування у технологіях наукової творчості
(за *Ю. Сурміним*, *Д. Чернілевським*)

Аспект	Інтерпретація
Проектування (лат. *projectus* — кинутий вперед) — практико-орієнтована діяльність, метою якої є розроблення нових наукових продуктів, освітніх систем і видів педагогічної діяльності	
Види проектування	◆ *соціально-педагогічне проектування* (спрямоване на зміну соціального середовища або рішення соціальних проблем педагогічними засобами); ◆ *психолого-педагогічне проектування* (його метою є перетворення людини й міжособистісних відносин у рамках освітніх процесів); ◆ *освітнє проектування,* (орієнтоване на проектування якості освіти та інноваційні зміни освітніх інститутів і систем)
Рівні проектування	◆ *концептуальний* (створення концепції досліджуваного об'єкта (концепція програми) або його прогностичне уявлення — модель освітнього стандарту, проект навчального плану); ◆ *змістовний* (безпосереднє отримання продукту — стандарту початкової освіти, програми розвитку факультету педагогічної освіти); ◆ *технологічний* (алгоритмічний опис способу дій у заданому контексті — у контексті інноваційної наукової творчості); ◆ *процесуальний* (виводить проектну діяльність у реальний процес, де необхідний науковий продукт (певні дидактичні або програмні засоби, методичні рекомендації, моделі й ін.) готовий до практичного застосування)
Принципи проектування	◆ *принцип прогностичності* (доцільний при використанні проектування для створення інноваційних зразків); ◆ *принцип послідовності* (поступовий перехід від проектного задуму до програми дій і її реалізації); ◆ *принцип нормування* (потребує обов'язковості проходження всіх етапів створення проекту в рамках регламентованих процедур, пов'язаних з різними формами організування мисленнєвої діяльності); ◆ *принцип продуктивності* (орієнтація на одержання результату, що має прикладну значимість); ◆ *принцип культурної аналогії* (засвідчує адекватність результатів проектування певним культурним зразкам); ◆ *принцип саморозвитку* (стосується як суб'єкта проектування на рівні розгалуженої активності учасників, так і породження нових проектів у результаті реалізації поставленої мети)

Таблиця 56. Наукове доведення у технологіях наукової творчості (за *Ю. Сурміним*, *М. Шумкою*)

Аспект	Інтерпретація
1	2
Наукове доведення — поєднання наукового факту з гіпотезою, внаслідок чого гіпотеза у технологіях наукової творчості перетворюється на достовірне знання. У науково-педагогічних дослідженнях виділяють *тезу*, *доказ*, *аргумент* та ін.	
Теза	**Теза** (гр. *θέσις — положення, твердження*) — складова доведення; твердження, яке потрібне довести; думка, положення, істинність яких потребує підтвердження. *Вимоги* до використання тези у науково-педагогічних дослідженнях: ◆ має бути думкою ясною і точно визначеною: ◆ не містити в собі логічну суперечність; ◆ не знаходитись у логічній суперечності з думками щодо досліджуваного питання, висловленими попередньо: ◆ обґрунтованою (для обґрунтування застосовують дедукцію, індукцію та аналогію); ◆ визначати хід доведення так, щоб те, що в результаті буде доведено, було саме тим, що треба було довести
Доказ	**Доказ** — складова доведення, під якою розуміють думку, істинність якої перевірена та підтверджена і тому може бути наведеною в обґрунтовуванні істинності або помилковості висловленого положення. *Вимоги* до використання доказу: ◆ кожен доказ у дослідженні має бути доведеним та істинним; ◆ помилковими доказами неможливо коректно обґрунтувати тезу
Аргумент	**Аргументація** — складний розумовий процес, який дає змогу передбачати забезпечення тез аргументами; доведення їхньої істинності. **Аргумент** (лат. *argumentum* — логічне *доведення*, *підстава*, *доказ*) — думка, істинність якої перевірена і підтверджена практикою і яка може бути застосована для обґрунтовування істинності або помилковості іншого положення. Аргументи починають набувати визначеного значення лише тоді, коли з них виводять тезу. Виокремлюють різні *види* аргументів (факти, закони, аксіоми, визначення, доведені положення та ін.). У процесі підготування концептуального змісту наукової роботи аргумент використовують досить широко, враховуючи такі *вимоги*: ◆ він є достатньою підставою для положення, яке доводять; ◆ має бути думкою, істинність якої доведена самостійно, незалежно від цього положення

Закінчення табл. 56

1	2
Демонстрування	**Демонстрування** (лат. *demonstratio — показування*) — спосіб логічного зв'язку тези з аргументами; логічне міркування, у процесі якого з аргументів виводять істинність або помилковість тези; сукупність логічних правил, використовуваних у доведенні. Її завжди виражають у формі окремого умовиводу, але частіше це ланцюжок міркувань. Особливість умовиводів полягає в тому, що судження, яке потребує обґрунтування, стає тезою доказу, висновком умовиводу, сформульованим заздалегідь
Узагальнення	**Узагальнення** — це розумова операція, зведена до уявного виділення яких-небудь властивостей, що належать певному класу предметів, і формулювання такого висновку, який поширюється на кожен окремий предмет цього класу. Виокремлюють такі *види* узагальнення: ◆ *аналітичні* (узагальнення, здійснювані на основі аналізу мовних виразів, застосування правил дедукції); ◆ *синтетичні* (збирають результати науково-педагогічного дослідження, на підставі яких формують поняття, думки, теорії)
Теоретизування	**Теоретизування** — спосіб виведення, інтерпретації та концептуалізації знань, генералізації ідей, продукування теорій, ґрунтований на пізнавальних технологіях, методологічних доктринах, дослідах, стратегіях, смислових контекстах і світоглядних, філософсько-гносеологічних, соціокультурних, методичних та інших засадах (позиціях) теоретика-дослідника. У науково-педагогічних дослідженнях через теоретизування передбачають: ◆ різноманітність процедур узагальнення знань, коли воно переходить від фактологічного до теоретичного рівня; ◆ широке використання індукції і дедукції; ◆ побудову понятійного апарату, тезаурусу, який виступає як наукова мова теорії; ◆ обґрунтування закономірностей, які пояснюють емпіричну базу науково-педагогічного дослідження; ◆ здійснення процедур перевірки істинності гіпотез, теорії. *Результатом* теоретизування є: ◆ формулювання понять, категорій, гіпотез, принципів, постулатів, концепцій, теорій; ◆ розроблення їхніх систем, комплексів; ◆ їхня класифікація та систематизація у групи; ◆ формування здатності дослідника до саморефлексії, самопізнання

Наукові публікації

Наукова публікація (лат. *publicatio* — оголошую всенародно, оприлюднюю) — доведення до загального відома за допомогою преси, радіомовлення або телебачення; вміщення в різних виданнях (газетах, журналах, книгах) наукової праці (праць); текст, надрукований у науковому виданні

Функції наукових публікацій

- репрезентують *наукові зацікавлення* педагога-дослідника;
- оприлюднюють *результати* наукової роботи;
- сприяють встановленню *пріоритету* автора публікації;
- свідчать про *особистий внесок* дослідника в розроблення проблеми;
- слугують підтвердженню *достовірності* основних результатів і висновків наукової роботи, її *новизни* і *наукового рівня* (публікація стає об'єктом вивчення й оцінення науковою спільнотою);
- забезпечують *апробацію* та *впровадження* результатів науково-педагогічного дослідження;
- відображають *основний зміст* наукової роботи;
- одним із головних *критеріїв* оцінення дослідження є його *новизна* і високий *рівень* наукових праць;
- фіксують *завершення* певного етапу дослідження;
- забезпечують первинною *науковою інформацією* суспільство;
- передають індивідуальний *результат* у загальне надбання та ін.

Наукове видання — видання результатів теоретичних і (або) експериментальних досліджень, підготовлених науковцями до публікації історичних документів та літературних текстів, призначене для фахівців і для наукової роботи

Види наукових видань

Науково-дослідні

- монографії;
- автореферати дисертацій;
- препринти;
- матеріали наукових конференцій;
- збірники наукових праць

Джерелознавчі

- документальні наукові видання;
- історичні документи;
- архівні документи;
- збірники наукових праць

Рис. 54. Наукові публікації: сутність, функції, види
(за *Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Рис. 55. Наукові публікації: методика підготування, оформлення
(за *Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Таблиця 57. Техніка написання тексту наукової публікації
(за *Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Етап	Характеристика етапу написання тексту наукової публікації
Формулювання задуму	Це ***перший*** етап, суть якого полягає у такому: ◆ формулювання *назви* майбутньої публікації; ◆ визначення *мети* її написання; ◆ укладання попереднього *плану* (або *плану-проспекту*, що відображає задум наукової праці і відтворює її структуру); ◆ добір *теоретичного матеріалу*, який планує висвітлити автор; ◆ обґрунтування *спрямування* (методологічного, теоретичного, практичного, методичного, діагностичного); ◆ підбір *ілюстративного матеріалу* (таблиць, схем, графіків), необхідного для розкриття змісту наукової публікації
Підготування матеріалів	Це ***другий*** етап, який дає змогу створювати чорновий варіант наукової публікації: ◆ *осмислення вихідного матеріалу* (скорочення до визначеного обсягу; доповнення необхідною інформацією; об'єднання розрізнених даних; уточнення таблиць, схем, графіків); ◆ *групування відібраного матеріалу* (вибір варіанта його послідовного розміщення відповідно до плану наукової публікації); ◆ *рубрикація наукової роботи* (поділ її на логічно підпорядковані елементи — частини, розділи, підрозділи, пункти; створення чорнового варіанта, який потребує подальшого опрацювання)
Опрацювання рукопису	Суть ***третього*** етапу полягає в роботі над чистовим рукописом: ◆ *шліфування тексту і структури рукопису* (автор перевіряє відповідність назви наукової публікації, її розділів і підрозділів змісту наукової роботи; він критично оцінює логічність і послідовність викладу теоретичного та емпіричного матеріалів, аргументованість положень, наукової новизни, теоретичної та практичної значущості, висновків і рекомендацій); ◆ *перевірка правильності оформлення рукопису* (стосується дотримання правил оформлення друкованих видань з урахуванням вимог до посилань на літературні джерела, цитування, написання чисел, знаків, математичних величин і формул, побудови таблиць, підготування ілюстративного матеріалу, бібліографічного опису та ін.); ◆ *літературна правка* (потрібно звернути увагу на дотримання мовностильової і наукової культури, розміщення тексту, виділень у ньому; ретельно перевірити правильність написання окремих слів, речень, чисел, знаків, математичних величин і формул, побудову таблиць, схем і графіків тощо)

Таблиця 58. Цитування тексту у наукових публікаціях
(за *Ю. Сурміним, В. Тушевою*)

Аспект	Інтерпретація
Цитата (лат. *citatum* від *citare* — приводити, проголошувати) — дослівний уривок з тексту або твору, цитований письмово чи усно	
Способи цитування	◆ повний і точний запис (цитований текст виділяють за допомогою лапок (“...” або «...»), що свідчить про точність виписки: слово в слово, з дотриманням наявної орфографії, з указівкою на сторінки джерела); ◆ комбінований запис (виклад цитованого матеріалу своїми словами сполучається з дослівними випискаами окремих виразів, які беруть у лапки); ◆ виклад цитованого матеріалу своїми словами
Загальні вимоги	◆ цитата має бути нерозривно пов’язана з текстом (бути доказом або підтвердженням висунутих положень); ◆ цитату наводять у лапках, точно за текстом першоджерела (з тими ж розділовими знаками й у тій же граматичній формі); ◆ пропущені слова, речення, абзаци при цитуванні позначають крапками (…); ◆ при цитуванні не допускають поєднання в одній цитаті декількох уривків, узятих з різних місць тексту (кожен такий уривок необхідно оформляти як окрему цитату); ◆ кожну цитату треба супроводжувати вказівкою на джерело
Правила цитування	◆ цитата як самостійне речення має починатися з великої букви (навіть якщо перше слово в джерелі починається з малої); ◆ цитату, включену в текст після підрядного сполучника (*що, тому що, якщо* і т. ін.), беруть в лапки і пишуть з малої букви (навіть якщо в джерелі вона починається з великої); ◆ вміщену після двокрапки цитату починають з малої букви, якщо в джерелі перше слово цитати починається з малої (перед цитованим текстом ставлять крапки), і з великої букви, якщо в джерелі перше слово цитати починається з великої (крапки перед цитованим текстом не ставлять); ◆ якщо речення цитують не цілком, то замість випущеного тексту ставлять крапки (розділові знаки, що стоять перед випущеним текстом, не зберігають)
Приклади цитування	Автор монографії зауважує: “...” [5, с. 15]. Дослідник підкреслює, що … [5, с. 15]. “...,— наголошує В. Тушева, —...” [5, с. 15]. «...,— відзначає Ю. Сурмін, —...» [5, с. 15]. “...,— вказано в статті, —...” [5, с. 15]. Разом з тим є уточнення: «...» [5, с. 15].

Техніка редагування публікацій

Редагування (лат. *redactus* — *упорядкований*) — аналіз роботи, призначеної до видання, з метою вдосконалювання змісту і форми

Етапи

Редагування *наукових* (статей, монографій та ін.) *навчальних* (підручників, посібників та ін.), *навчально-методичних* (вказівок та ін.) праць, підготовлених до друку, здійснюється:

- автором при роботі над рукописом (*авторський* етап);
- редактором (*редакційний* етап видавничого процесу)

Вимоги

При редагуванні особливу увагу звертають на зміст тексту, точність і повноту фактів, їхню новизну і зв'язок з практикою, вірогідність, дотримання законів і закономірностей педагогічної науки, форму тексту тощо

Форми тексту, можливі для редагування

- *композиційна* (побудова тексту, цілісність всіх його елементів);
- *рубрикаційна* (розподіл тексту на структурні одиниці, частини, розділи, підрозділи, глави, параграфи);
- *логічна* (відповідність міркувань, висновків і визначень автора нормам логічно правильного мислення);
- *мовностилістична* (правильність побудови фраз і граматичних зворотів, доцільність використання тих чи інших слів);
- *графічна* (якість таблиць, у яких цифровий і текстовий матеріал групують у стовпчики, відмежовані один від одного вертикальними і горизонтальними лінійками, й ілюстрацій, що є зображенням, яке слугує поясненням або доповненням до тексту)

Ступінь опрацювання автором рукопису публікації

- *первинне прочитання* (багаторазові перероблення, скорочення і доповнення автором рукопису з метою усунення безладдя в тексті);
- *повторне прочитання* (оцінення автором рукопису загалом і окремо — з погляду читача);
- *детальне перечитування* (виявлення автором помилок у тексті рукопису, доцільності ілюстрацій, термінології, позначень тощо).

Після цього автор може подавати рукопис у видавництво

Рис. 56. Техніка редагування наукових публікацій (за *О. Крушельницькою*)

Наукова комунікація

Наукова комунікація — обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами

Структура наукової комунікації

- *комунікант* — відправник повідомлення (особа, яка генерує ідею або збирає, опрацьовує наукову інформацію та передає її);
- *реципієнт* — отримувач повідомлення (особа, якій призначена інформація і яка певним чином інтерпретує її, реагує на неї);
- *комунікат* — повідомлення (фіксована чи нефіксована наукова інформація, закодована за допомогою символів, знаків, кодів);
- *канал* — спосіб передавання наукової інформації (зустрічі, конференції, радіо, телебачення, видавництво, *Internet*, бібліотека та ін.);
- *зворотний зв'язок* — реакція реципієнта на отримане наукове повідомлення (цитування, посилання, відгук, рецензія, написання огляду, реферату, статті, включення ідей автора у навчальну дисципліну як базове знання та ін.)

Види наукової комунікації

- *пряма* (безпосереднє спілкування фахівців, зайнятих у науково-дослідницькому процесі); *опосередкована* (комунікація між ученими через їхні наукові публікації);
- *вертикальна* (між науковим керівником і магістром); *горизонтальна* (між науковцями, представниками наукової школи та ін.);
- *формальна* (обмін науковою інформацією через видавництва, редакції газет і журналів та інші спеціально створені структури для генерування, оброблення і поширення наукового знання — опублікування статті в журналі, наукової монографії; посилання);
- *неформальна* (комунікація, що встановлюється між комунікантом і реципієнтом шляхом особистих контактів, телефонних розмов тощо);
- *документна* (комунікація, опосередкована науковим документом, побудована на обміні документованою інформацією — ідеями, повідомленнями, знаннями);
- *недокументна* (передання наукової інформації в незакріпленій на матеріальному носієві формі — телефонні розмови, виступи, наради, конференції, симпозіуми, безпосереднє спілкування, бесіди тощо)

Рис. 57. Наукова комунікація: сутність, структура, види
(за *Н. Кушнаренко, Ю. Сурміним, В. Шейком*)

Наукова школа

Наукова школа — неформальний творчий колектив дослідників різних поколінь, об'єднаних загальною програмою і стилем дослідної роботи, які діють під керівництвом визнаного вченого-педагога. Це об'єднання однодумців, що розробляє життєво важливі для суспільства проблеми під керівництвом відомого дослідника

Функції

- *навчально-дослідницька* (виробництво наукових знань);
- *комунікаційна* (поширення наукових знань);
- *відтворювальна* (підготування обдарованих вихованців)

Ознаки

- *мінімальний цикл*, що дає підстави фіксувати наявність школи, становлять три покоління дослідників (засновник школи → його послідовники → учні послідовників);
- *лідер* (видатний учений, котрий розробляє фундаментальні та загальні питання науки, продукує ідеї, нові напрями досліджень, об'єднує навколо себе колектив однодумців)

- ефективне засвоєння і дослідження членами школи актуальних проблем з висунутих керівником наукових напрямів;
- багаторічна наукова продуктивність, що характеризується як *кількісними* (кількість публікацій, посилань), так і *якісними* показниками (лідер і члени є авторами фундаментальних наукових праць, членами редколегій провідних фахових журналів і збірників);
- широта проблемно-тематичного, географічного, хронологічного діапазонів функціонування школи;
- збереження традицій і цінностей на всіх етапах становлення та розвитку школи, забезпечення спадкоємності в напрямах наукових досліджень, стилю наукової роботи;
- розвиток атмосфери творчості, новаторства, відкритості для наукових дискусій як у професійній пресі, так і в спілкуванні;
- постійні комунікаційні зв'язки (*горизонтальні*, *вертикальні*) між учителем та учнями, рядовими членами школи;
- активна педагогічна діяльність (кількість аспірантів, докторантів, підручників, навчальних посібників, розроблення нових курсів);
- офіційне визнання державою (науковою спільнотою) важливості наукових досліджень (кількість академіків, докторів, кандидатів наук, професорів, доцентів, заслужених діячів і працівників) та ін.

Рис. 58. Наукова школа: сутність, функції, головні ознаки (за *Г. Кловак, Н. Кушнаренко, В. Шейком*)

Дослідницька компетентність

Дослідницька компетентність — цілісна інтегративна якість особистості, що поєднує знання, вміння, навички, досвід діяльності дослідника, ціннісне ставлення та особистісні якості та проявляється готовністю й здатністю здійснювати дослідну діяльність з метою отримання нових знань шляхом застосування методів наукового пізнання, творчого підходу в цілепокладанні, плануванні, прийнятті рішень, аналізі, оціненні результатів дослідження

Вимоги до дослідницької компетентності

- любити й шанувати педагогічну науку, знати історію її розвитку, захоплюватися науковими знахідками з проблем освітнього процесу;
- постійно підвищувати свій науковий рівень, критично аналізувати його і прагнути досягти успіхів у науковій діяльності;
- самостійно проводити педагогічний експеримент;
- збирати й аналізувати наукові факти, узагальнювати, систематизувати і теоретично обґрунтовувати їх;
- сміливо проводити дослідження пошукового характеру, не боятися йти новим шляхом, використовувати технології наукової творчості у навчально-науковій і науково-дослідній роботі;
- оволодівати іноземними мовами з метою використання зарубіжного педагогічного досвіду, популяризації своїх наукових знахідок;
- самостійно користуватися бібліотечними каталогами та довідково-інформаційними виданнями, накопичувати наукову інформацію;
- критично оцінювати нову наукову інформації, її переваги та вади;
- знати основи наукового організування праці і планування науково-педагогічних досліджень, правила гігієни розумової праці та відпочинку, структуру наукових установ;
- вміти створювати наукові продукти і брати активну участь у науковій дискусії (роботі наукового студентського гуртка, засіданні наукової школи, наукової лабораторії, кафедри, конференції молодих учених);
- розвивати здатність до нестандартного мислення, пошуку нових кращих педагогічних рішень;
- вміти організовувати наукові гуртки учнів (студентів) і керувати їхнього діяльністю

Рис. 59. Дослідницька компетентність студентів
(за *М. Головaнем, Г. Кловак, В. Шейком*)

Практичний блок

Семінарське заняття № 5
ТЕХНОЛОГІЇ І МЕТОДИКА НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ У ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Питання, винесені на обговорення (*науковий семінар*)

1. Технології наукової творчості, їхнє застосування у науково-дослідній діяльності педагога (з урахуванням професійного спрямування).
2. Наукові відкриття у педагогічних дослідженнях. Роль наукової школи.
3. Репрезентація різних видів наукових продуктів з актуальних проблем освіти (за професійним спрямуванням).

Алгоритм підготування (*самостійна робота*)

- укласти тези для публікації за матеріалами курсової (магістерської) роботи (обсяг — до 4 стор.) і доповідь-репрезентацію (до 5 хв.);
- укласти статтю для публікації за матеріалами магістерської роботи (обсяг — до 10 стор.)

Рекомендована (*основна*) *література*:

1. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2007. 608 с.
2. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.

Додаткова (*допоміжна*) *література*:

3. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
4. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
5. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
6. Тарєлкін Ю.П., Цикін В.О. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010. 196 с.
7. Тушева В.В. Основи науково-педагогічних досліджень: навч.-метод. посіб. Харків, 2006. 219 с.

Інформаційні ресурси:

1. *Дошкільна освіта*.
2. *Початкова школа*.
3. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна.
4. *Вища школа*.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І САМОКОНТРОЛЮ

? Завдання першого рівня складності

753. … — *це здатність людини створювати з наявного матеріалу дійсності на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу нову реальність, що задовольняє різноманітним суспільним та особистим потребам.*

***Відповідь*:**

а) інтелект; б) наукове відкриття;
в) творчість; г) креативність.

754. *Під … розуміють рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості.*

***Відповідь*:**

а) креативністю; б) науковим відкриттям;
в) інтелектом; г) творчістю.

755. *Природні здібності людини, її здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати у своїй свідомості й перетворювати отримані образи реального світу — це …*

***Відповідь*:**

а) креативність; б) творчість;
в) наукове відкриття; г) інтелект.

756. *Під педагогічною творчістю розуміють …*

***Відповідь*:**

а) рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості;
б) оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання;
в) природні здібності людини, її здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати у своїй свідомості й перетворювати отримані образи реального світу;

г) сукупність формально-логічних, мовних, змістовно-методологічних та етичних вимог і норм, висунених до інтелектуальної діяльності людини.

757. *Процес постійного генерування ідей є …*

***Відповідь*:**

а) технологією; б) публікацією;

в) науковою творчістю; г) науковим відкриттям.

758. *Отримання нового, об'єктивно-істинного знання про властивості, закономірні зв'язки і відносини природної та соціальної дійсності з їхніми складними суперечностями називають …*

***Відповідь*:**

а) інтелектом; б) креативністю;

в) творчістю; г) науковим відкриттям.

759. *… — це сукупність методів, прийомів і способів отримання, оброблення, зміни стану, властивостей, форми сировини, матеріалів і напівфабрикатів або виробів.*

***Відповідь*:**

а) наукова творчість; б) технологія;

в) наукове відкриття; г) публікація.

760. *Як називають наукову дисципліну, що розробляє і вдосконалює прийоми і способи отримання, оброблення, зміни стану, властивостей, форми*?

***Відповідь*:**

а) евристикою; б) технологією;

в) педагогікою; г) компаративістикою.

761. *Під інтелектом розуміють …*

***Відповідь*:**

а) рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості;

б) оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання;

в) природні здібності людини, її здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати у своїй свідомості й перетворювати отримані образи реального світу;

г) сукупність формально-логічних, мовних, змістовно-методологічних та етичних вимог і норм, висунених до інтелектуальної діяльності людини.

762. *Під креативністю розуміють …*

***Відповідь*:**

а) рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості;

б) оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання;

в) природні здібності людини, її здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати у своїй свідомості й перетворювати отримані образи реального світу;

г) сукупність формально-логічних, мовних, змістовно-методологічних та етичних вимог і норм, висунених до інтелектуальної діяльності людини.

763. *… — це доведення чого-небудь до загального відома через пресу, радіо або телебачення; те, що надруковано*.

***Відповідь*:**

а) наукове відкриття; б) наука;

в) наукова комунікація; г) публікація.

764. *Під ... розуміють публікацію результатів теоретичних і* (*чи*) *експериментальних досліджень*.

***Відповідь*:**

а) евристикою; б) науковим відкриттям;

в) творчістю; г) науковий документом.

765. *Творчу діяльність визначають як …*

***Відповідь*:**

а) форму діяльності людини чи колективу, яка дає змогу створювати якісно нове, раніше не відоме;

б) процес постійного генерування ідей, що є однією з найцінніших якостей педагога-дослідника;

в) сукупність можливостей та здібностей, необхідних для творчої діяльності дослідника;

г) обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами.

766. *Сукупність можливостей та здібностей, необхідних для творчої діяльності дослідника, називають …*

***Відповідь*:**

а) творчою активністю; б) рефлексивною;

в) творчим потенціалом; г) етичною.

767. *Наукове відкриття визначають як …*

***Відповідь*:**

а) рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості;

б) оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання;

в) природні здібності людини, її здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати у своїй свідомості й перетворювати отримані образи реального світу;

г) сукупність формально-логічних, мовних, змістовно-методологічних та етичних вимог і норм, висунених до інтелектуальної діяльності людини.

768. *… трактують як процес постійного генерування ідей, що є однією з найцінніших якостей педагога-дослідника*.

***Відповідь*:**

а) творчу діяльність; б) наукову творчість;

в) творчий потенціал; г) наукову культуру.

769. *Як називають наукову дисципліну, мета якої полягає у відкритті нового в науці, техніці та інших сферах, коли немає алгоритму вирішення пізнавального завдання*?

***Відповідь*:**

а) етика; б) евристика;

в) технологія; г) педагогіка.

770. *Під науковою творчістю розуміють …*

***Відповідь*:**

а) форму діяльності людини чи колективу, яка дає змогу створювати якісно нове, раніше не відоме;

б) процес постійного генерування ідей, що є однією з найцінніших якостей педагога-дослідника;

в) сукупність можливостей та здібностей, необхідних для творчої діяльності дослідника;

г) сукупність знань про способи й методи здійснення наукової діяльності; сукупність певних операцій, здійснюваних послідовно на всіх етапах творчого процесу.

771. *… визначають як сукупність знань про способи й методи здійснення наукової діяльності; сукупність певних операцій, здійснюваних послідовно на всіх етапах творчого процесу*.

***Відповідь*:**
а) творчу діяльність; б) технологію наукової творчості;
в) творчий потенціал; г) творчий процес.

772. *Творчий потенціал визначають як …*
***Відповідь*:**
а) рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості;
б) сукупність знань про способи й методи здійснення наукової діяльності; сукупність певних операцій, здійснюваних послідовно на всіх етапах творчого процесу;
в) розвинуту систему розумових операцій, активний стиль і ефективну стратегію вирішення пізнавальних проблем, творчу природу індивідуального підходу до ситуації, яка потребує пізнавальної активності з когнітивним стилем, результативністю і швидкістю мислення;
г) сукупність можливостей та здібностей, необхідних для творчої діяльності дослідника.

773. *Розвинуту систему розумових операцій, активний стиль і ефективну стратегію вирішення пізнавальних проблем, творчу природу індивідуального підходу до ситуації, яка потребує пізнавальної активності з когнітивним стилем, результативністю і швидкістю мислення, визначають як …*
***Відповідь*:**
а) творчу діяльність; б) науковий інтелект;
в) творчий потенціал; г) творчий процес.

774. *… — практико-зорієнтована діяльність, метою якої є розроблення нових наукових продуктів, освітніх систем і видів педагогічної діяльності.*
***Відповідь*:**
а) проектування; б) науковий інтелект;
в) творчий потенціал; г) творчий процес.

775. *Під науковим доведенням розуміють …*
***Відповідь*:**
а) практико-зорієнтовану діяльність, метою якої є розроблення нових наукових продуктів, освітніх систем і видів педагогічної діяльності;
б) процес постійного генерування ідей, що є однією з найцінніших якостей педагога-дослідника;
в) поєднання наукового факту з гіпотезою, внаслідок чого гіпотеза у технологіях наукової творчості перетворюється на достовірне знання;

г) сукупність знань про способи й методи здійснення наукової діяльності; сукупність певних операцій, здійснюваних послідовно на всіх етапах творчого процесу.

776. *Складова доведення; твердження, яке потрібне довести; думка, положення, істинність яких потребує підтвердження, — це …*

***Відповідь*:**

а) аргумент; б) доказ;

в) демонстрування; г) теза.

777. *Складову доведення, під якою розуміють думку, істинність якої перевірена та підтверджена і тому може бути подана в обґрунтовуванні істинності або помилковості висловленого положення, називають …*

***Відповідь*:**

а) тезою; б) демонструванням;

в) доказом; г) аргументом.

778. *… — це думка, істинність якої перевірена і засвідчена практикою і яка може бути застосована для обґрунтовування істинності або помилковості іншого положення.*

***Відповідь*:**

а) демонстрування; б) доказ;

в) аргумент; г) теза.

779. *Як називають розумову операцію, зведену до уявного виділення яких-небудь властивостей, які належать до певного класу предметів, і формулювання такого висновку, що поширюється на кожен окремий предмет цього класу*?

***Відповідь*:**

а) узагальнення; б) аргументація;

в) теоретизування; г) демонстрування.

780. *… визначають як спосіб логічного зв'язку тези з аргументами; логічне міркування, у процесі якого з аргументів виводять істинність або помилковість тези; сукупність логічних правил, що їх використовують у доведенні.*

***Відповідь*:**

а) узагальнення; б) аргументацію;

в) теоретизування; г) демонстрування.

781. *… — це спосіб виведення, інтерпретації та концептуалізації знань, генералізації ідей, продукування теорій, що ґрунтується на пізнавальних технологіях, методологічних доктринах, дослідах, стратегіях, смислових*

контекстах і світоглядних, філософсько-гносеологічних, соціокультурних, методичних та інших засадах (*позиціях*) *теоретика-дослідника.*

***Відповідь*:**

а) узагальнення; б) аргументація;

в) теоретизування; г) демонстрування.

782. *Аналітичні, синтетичні — це види...*

***Відповідь*:**

а) узагальнення; б) аргументація;

в) теоретизування; г) демонстрування.

783. *Факти, закони, аксіоми, визначення, доведені положення — це види...*

***Відповідь*:**

а) доказу; б) демонстрування;

в) теоретизування; г) аргументу.

784. *Доведення до загального відома за допомогою преси, радіомовлення або телебачення — це ...*

***Відповідь*:**

а) наукова публікація; б) наукове видання;

в) наукове відкриття; г) аргументація.

785. *… визначають як вміщення в різних виданнях наукової роботи* (*газетах, журналах, книгах*).

***Відповідь*:**

а) наукове відкриття; б) демонстрування;

в) наукова публікацію; г) наукове видання.

786. *... — це текст, надрукований у науковому виданні.*

***Відповідь*:**

а) наукова публікація; б) демонстрування;

в) теоретизування; г) наукове видання.

787. *Як називають оприлюднення результатів теоретичних і* (*або*) *експериментальних досліджень, підготовлених науковцями до публікації історичних документів та літературних текстів, призначене для фахівців і для наукової роботи*?

***Відповідь*:**

а) науковим відкриттям; б) демонструванням;

в) науковою публікацією; г) науковим виданням.

788. *Під … розуміють аналіз роботи, призначеної до видання, з метою вдосконалення змісту і форми.*

***Відповідь*:**
а) науковим виданням; б) демонструванням;
в) редагуванням; г) науковим доведенням.

789. *Наукову комунікацію визначають як …*
***Відповідь*:**
а) форму діяльності людини чи колективу, яка передбачає створення якісно нового, раніше не відомого;
б) процес постійного генерування ідей, що є однією з найцінніших якостей педагога-дослідника;
в) сукупність можливостей та здібностей, необхідних для творчої діяльності дослідника;
г) обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами;
ґ) видання результатів теоретичних і (або) експериментальних досліджень, підготовлених науковцями до публікації історичних документів та літературних текстів.

790. *Під цитатою розуміють …*
***Відповідь*:**
а) форму діяльності людини чи колективу, яка дає змогу створювати якісно нове, раніше не відоме;
б) процес постійного генерування ідей, що є однією з найцінніших якостей педагога-дослідника;
в) уривок з тексту або твору, цитований дослівно, або окремі слова;
г) обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами.

791. *Наукове видання — це …*
***Відповідь*:**
а) форма діяльності людини чи колективу, яка дає змогу створювати якісно нове, раніше не відоме;
б) процес постійного генерування ідей, що є однією з найцінніших якостей педагога-дослідника;
в) сукупність можливостей та здібностей, необхідних для творчої діяльності дослідника;
г) обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами;
ґ) видання результатів теоретичних і (або) експериментальних досліджень, підготовлених науковцями до публікації історичних документів та літературних текстів, призначене для фахівців і для наукової роботи.

? Завдання другого рівня складності

792. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *творчість* А Б В Г;
б) *креативність* А Б В Г;
в) *наукове відкриття* А Б В Г;
г) *інтелект* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості;

Б — здатність людини створювати з наявного матеріалу дійсності на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу нову реальність, що задовольняє різноманітним суспільним та особистим потребам;

В — природні здібності людини, її здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати у своїй свідомості й перетворювати отримані образи реального світу;

Г — отримання нового, об'єктивно-істинного знання про властивості, закономірні зв'язки і відносини природної та соціальної дійсності з їхніми складними суперечностями.

793. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *наукова творчість* А Б В Г;
б) *творча діяльність* А Б В Г;
в) *творчий потенціал* А Б В Г;
г) *технологія наукової творчості* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — сукупність знань про способи й методи здійснення наукової діяльності; сукупність певних операцій, здійснюваних послідовно на всіх етапах творчого процесу;

Б — процес постійного генерування ідей, що є однією з найцінніших якостей педагога-дослідника;

В — форма діяльності людини чи колективу, яка дає можливість створювати якісно нове, раніше не відоме;

Г — сукупність можливостей та здібностей, необхідних для творчої діяльності дослідника.

794. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *наукова творчість* А Б В Г;
б) *технологія* А Б В Г;
в) *евристика* А Б В Г;
г) *публікація* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — наукова дисципліна, що розробляє і вдосконалює прийоми і способи отримання, оброблення, зміни стану, властивостей, форми;

Б — процес постійного генерування ідей;

В — доведення чого-небудь до загального відома через пресу, радіо або телебачення; те, що надруковано;

Г — наукова дисципліна, мета якої полягає у відкритті нового в науці, техніці та інших сферах, коли немає алгоритму вирішення пізнавального завдання.

795. *З'єднайте стрілками головні принципи, дотримання яких забезпечує наукову творчість, та їхні характеристики*:

Принцип творчого підходу	організування наукового пошуку з урахуванням предмета дослідження, чіткого дотримання плану, визначеного програмою його проведення
Принцип самоорганізування	кожному науковцю, особливо початківцю, потрібно виховувати в собі критичне ставлення до результатів своєї праці, до сприйняття чужих ідей і думок, формувати вміння тактовно захищати свої переконання
Принцип системності	полягає в тому, що на всіх етапах дослідження науковець повинен пояснювати факти, сутність педагогічних явищ і процесів, намагатися зробити щось нове в науці
Принцип самообмеження	наукова творчість піддається регламентації щодо забезпечення оптимальних умов для високопродуктивної праці
Принцип самокритичності	полягає в тому, що у будь-якому дослідженні необхідно обмежувати себе як за широтою охоплення теми, так і за глибиною її розроблення

796. *Вкажіть результати наукової творчості дослідника-педагога*:

***Відповідь*:**

а) нові знання;

б) оригінальні ідеї;

в) інноваційні шляхи, способи вирішення наукової проблеми;
г) наукові відкриття;
ґ) нові технології;
д) наукова культура;
е) наукові публікації.

797. *Позначте літерами властивості мислення та його характеристики, зазначені у таблиці*:

Властивості	Характеристика
	здатність до продукування максимально великої кількості ідей
	здатність легко переходити від одних явищ до інших, змінювати стратегію і тактику наукового пошуку
	здатність висувати нові, несподівані ідеї, що відрізняються від загальновідомих
	здатність проникати в суть пізнаваних явищ, виявляти їхні причини, розкривати основи тощо
	здатність виявити і поставити нову проблему, знаходити нові, оригінальні підходи до її розв'язання

***Відповідь*:**
а) оригінальність; б) продуктивність;
в) самостійність; г) гнучкість; ґ) глибина.

798. *Упорядкуйте етапи творчого мислення, які виокремлює Д. Перкінс*:

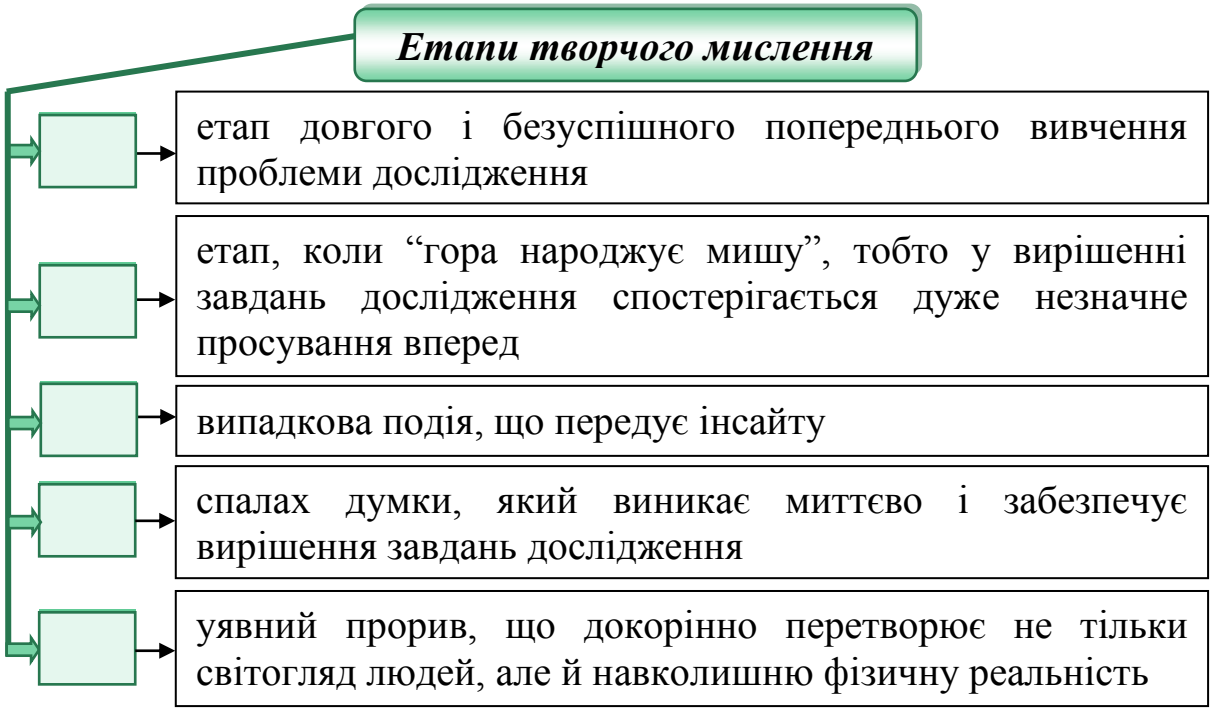

***Відповідь*:**
а) маловідчутний прогрес;

б) подія-поштовх;
в) клацання свідомості;
г) тривале дослідження;
ґ) перетворення дійсності.

799. *Зазначте чинники активізування наукової творчості*:

***Відповідь*:**

а) поява і розвиток творчої мотивації;
б) поєднання свідомої розумової діяльності з підсвідомою роботою;
в) фантазування на наукові теми;
г) використання різного виду аналогій;
ґ) подолання перешкод для творчості;
д) розвиток інтуїції;
е) формування довкола себе високого інтелектуального оточення.

800. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *науковий інтелект* А Б В Г;
б) *проектування* А Б В Г;
в) *наукове доведення* А Б В Г;
г) *аргументація* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — складний розумовий процес, завдяки якому відбувається забезпечення тез аргументами, доведення їхньої істинності;
Б — розвинута система розумових операцій, активний стиль і ефективна стратегія вирішення пізнавальних проблем, творча природа індивідуального підходу до ситуації, яка потребує пізнавальної активності з когнітивним стилем, результативністю і швидкістю мислення;
В — практико-зорієнтована діяльність, метою якої є розроблення нових наукових продуктів, освітніх систем і видів педагогічної діяльності;
Г — поєднання наукового факту з гіпотезою, внаслідок чого гіпотеза у технологіях наукової творчості перетворюється на достовірне знання.

801. *Виділіть критерії наукової творчості дослідника-педагога*:

***Відповідь*:**

а) вміння побачити проблему;
б) вміння виявити в науковій проблемі якомога більше можливих сторін і зв’язків;
в) гнучкість (здатність зрозуміти новий погляд і відмовитися від засвоєного);
г) оригінальність, відмова від шаблону, стереотипів;
ґ) здатність до перегруповування ідей та зв’язків;

д) здатність до абстрагування та аналізу;
е) здатність до конкретизації та синтезу;
ж) відчуття стрункості організування наукової ідеї.

802. *Упорядкуйте етапи творчого процесу, які виокремлює Д. Россмен*:
? → ? → ? → ? → ? → ?

***Відповідь*:**
а) аналіз творчої потреби;
б) вивчення доступної інформації;
в) усвідомлення дослідником творчої потреби;
г) критичний аналіз цих рішень;
ґ) народження нової ідеї;
д) експериментальна перевірка цієї ідеї;
е) формулювання рішень, спрогнозованих попередньо.

803. *Упорядкуйте етапи творчого процесу за О. Луком*:
? → ? → ? → ? → ?

***Відповідь*:**
а) верифікація або перевірка;
б) інсайт, що запускає стрибок творчого мислення
в) зосередження зусилля і пошуки додаткової інформації;
г) відхід від проблеми, переключення на інші заняття;
ґ) нагромадження знань для чіткого формулювання завдання.

804. *З'єднайте стрілками види проектування та їхні характеристики*:

Соціально-педагогічне проектування	зорієнтоване на проектування якості освіти та інноваційні зміни освітніх інститутів і систем
Психолого-педагогічне проектування	спрямоване на зміну соціального середовища або вирішення соціальних проблем педагогічними засобами
Освітнє проектування	його метою є перетворення людини й міжособистісних відносин у рамках освітніх процесів

805. *Підберіть дефініції до таких понять*:
а) *теза* А Б В Г;
б) *доказ* А Б В Г;
в) *аргумент* А Б В Г;
г) *демонстрування* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — думка, істинність якої перевірена і підтверджена практикою й яка може бути застосована для обґрунтовування істинності або помилковості іншого положення;

Б — складова доведення, під якою розуміють думку, істинність якої перевірена та підтверджена, і тому може бути цитована в обґрунтовуванні істинності або помилковості висловленого положення;

В — складова доведення; твердження, яке потрібне довести; думка, положення, істинність яких потребує підтвердження;

Г — спосіб логічного зв'язку тези з аргументами; логічне міркування, у процесі якого з аргументів виводять істинність або помилковість тези; сукупність логічних правил, використовуваних у доведенні.

806. *Підберіть дефініції до таких понять*:

а) *демонстрування* А Б В Г;

б) *узагальнення* А Б В Г;

в) *теоретизування* А Б В Г;

г) *аргументація* А Б В Г.

***Відповідь*:**

А — складний розумовий процес, який дає можливість передбачати забезпечення тез аргументами, доводити їхню істинність;

Б — спосіб виведення, інтерпретації та концептуалізації знань, генералізації ідей, продукування теорій, що ґрунтується на пізнавальних технологіях, методологічних доктринах, дослідах, стратегіях, смислових контекстах і світоглядних, філософсько-гносеологічних, соціокультурних, методичних та інших засадах (позиціях) теоретика-дослідника;

В — спосіб логічного зв'язку тези з аргументами; логічне міркування, у процесі якого з аргументів виводять істинність або помилковість тези; сукупність логічних правил, використовуваних у доведенні;

Г — розумова операція, зведена до уявного виділення яких-небудь властивостей, що належать певному класу предметів, і формулювання такого висновку, який поширюється на кожен окремий предмет цього класу.

807. *Суть вимог до використання тези у науково-педагогічних дослідженнях полягає в тому, що теза*:

***Відповідь*:**

а) має бути ясною і точно визначеною думкою;

б) не містити в собі логічну суперечність;

в) не бути у логічній суперечності з думками щодо досліджуваного питання, висловленими раніше;

г) має бути обґрунтованою (застосовують дедукцію, індукцію та аналогію);
ґ) визначати хід доведення так, щоб те, що в результаті буде доведено, було саме тим, що треба було довести.

808. *З'єднайте стрілками елементи структури наукової комунікації та їхні характеристики*:

Комунікант	спосіб передавання наукової інформації (зустрічі, конференції, радіо, телебачення, видавництво, *Internet*, бібліотека та ін.)
Реципієнт	реакція реципієнта на отримане наукове повідомлення (цитування, посилання, відгук, рецензія, написання огляду, реферату, статті, включення ідей автора у навчальну дисципліну як базове знання та ін.)
Комунікат	отримувач повідомлення (особа, котрій призначена інформація, що певним чином інтерпретує її, реагує на неї)
Канал	повідомлення (фіксована чи нефіксована наукова інформація, закодована за допомогою символів, знаків, кодів)
Зворотний зв'язок	відправник повідомлення (особа, яка генерує ідею або збирає, опрацьовує наукову інформацію та передає її)

809. *У науково-педагогічних дослідженнях теоретизування передбачає…*

***Відповідь*:**

а) різноманітність процедур узагальнення знань, коли воно переходить від фактологічного до теоретичного рівня;
б) широке використання індукції і дедукції;
в) побудову понятійного апарату, тезаурусу, який є науковою мовою теорії;
г) обґрунтування закономірностей, які пояснюють емпіричну базу науково-педагогічного дослідження;
ґ) здійснення процедур перевірки істинності гіпотез, теорії.

810. *Позначте літерами рівень творчості відповідно до зазначеної у таблиці інтерпретації*:

Рівень творчості	Інтерпретація
	виконання завдань на рівні інтуїтивного відчуття
	вирішення завдання у межах наданих досліднику інструкцій, правил
	типові завдання дослідник вирішує успішно, а більш складні спричиняють значні труднощі
	наукові завдання дослідник вирішує успішно, проте має недостатньо розвинуті прогностичні вміння
	дослідник використовує оригінальні способи вирішення наукових завдань, застосовує нові методики, засоби, прийоми тощо

***Відповідь*:**
а) репродуктивно-творчий; б) інтуїтивний; в) творчий;
г) творчо-репродуктивний; ґ) репродуктивний.

811. *З'єднайте стрілками ступені опрацювання автором рукопису публікації та їхні характеристики*:

Первинне прочитання	оцінення автором рукопису загалом і окремо (з погляду читача)
Повторне прочитання	виявлення автором помилок у тексті рукопису, відповідності ілюстрацій, термінології, позначень тощо
Детальне перечитування	багаторазові перероблення, скорочення і доповнення автором рукопису з метою усунення безладдя в тексті

812. *До кожного виду підберіть наукові видання і заповніть вільні комірки такого фрейму*:

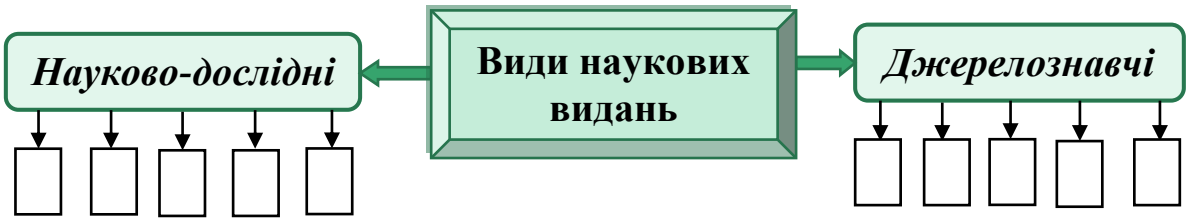

***Відповідь*:**
а) монографії; б) збірники наукових праць;
в) історичні документи; г) архівні документи;
ґ) автореферати дисертацій; д) препринти;

е) документальні наукові видання;
є) матеріали наукових конференцій;
ж) збірники наукових праць.

813. *З'єднайте стрілками принципи проектування, дотримання яких забезпечує наукову творчість, та їхні характеристики*:

Принцип прогностичності	стосується як суб'єкта проектування на рівні розгалуженої активності учасників, так і породження нових проектів у результаті реалізації поставленої мети
Принцип культурної аналогії	потребує обов'язковості проходження всіх етапів створення проекту в рамках регламентованих процедур, пов'язаних з різними формами організування мисленнєвої діяльності
Принцип нормування	проявляється при використанні проектування для створення інноваційних зразків
Принцип послідовності	передбачений поступовий перехід від проектного задуму до програми дій і її реалізації
Принцип саморозвитку	виявляється в орієнтації на одержання результату, що має прикладну значимість
Принцип продуктивності	засвідчує адекватність результатів проектування певним культурним зразкам

814. *Результатом теоретизування є…*

***Відповідь*:**

а) формулювання понять, категорій, гіпотез, принципів, постулатів, концепцій, теорій;
б) розроблення їхніх систем, комплексів;
в) їхня класифікація та систематизація у групи;
г) формування здатності дослідника до саморефлексії, самопізнання.

815. *До зазначеної у таблиці інтерпретації підберіть відповідний критерій оцінення результатів наукового відкриття*:

Критерій	Інтерпретація
	відкриті нові факти, явища, процеси, встановлені взаємозв'язки між педагогічними явищами і процесами, сформульовані закони та закономірності мають правильно відображати дійсність і характеризувати її такою, якою вона є насправді
	одержання нових, раніше невідомих педагогічних фактів, які відкривають нові напрями досліджень, встановлення нових зв'язків між педагогічними явищами і процесами; виявлення суперечностей, закономірностей, тенденцій розвитку явищ
	у фундаментальних дослідженнях належить до методології на рівні аргументації ідей дослідження
	результати педагогічних досліджень мають відкривати нові можливості для подальших досліджень, нові напрями в педагогічній науці, шляхи для нових пошуків, спрямованих на вдосконалення освітньої практики
	засвідчує важливість теми педагогічного дослідження для розвитку освітньої практики
	Визначають за теоретичною і практичною значущістю одержаних результатів наукового пошуку

***Відповідь*:**

а) обґрунтованість; б) евристичність;
в) новизна; г) наукова цінність;
ґ) достовірність; д) актуальність.

816. *Позначте літерами рівень проектування відповідно до зазначеної у таблиці інтерпретації*:

Рівень	Інтерпретація
	створення концепції досліджуваного об'єкта (концепція програми) або його прогностичне уявлення — модель освітнього стандарту, проект навчального плану
	безпосереднє отримання продукту — стандарту початкової освіти, програми розвитку факультету педагогічної освіти
	алгоритмічний опис способу дій у заданому контексті (у контексті інноваційної наукової творчості)
	виводить проектну діяльність у реальний процес, де необхідний науковий продукт (певні дидактичні або програмні засоби, методичні рекомендації, моделі й ін.) готовий до практичного застосування

***Відповідь*:**
а) змістовний; б) процесуальний;
в) концептуальний; г) технологічний.

817. *Визначте відповідність форми тексту наукової публікації, що піддається редагуванню, та його інтерпретації, зазначеної у таблиці*:

Форма	Інтерпретація
	побудова тексту, цілісність усіх його елементів
	розподіл тексту на структурні одиниці, частини, розділи, підрозділи, глави, параграфи
	відповідність міркувань, висновків і визначень автора нормам логічно правильного мислення
	правильність побудови фраз і граматичних зворотів, доцільність використання тих чи інших слів
	якість таблиць та ілюстрацій, що є зображенням, яке слугує поясненням або доповненням до тексту

***Відповідь*:**
а) рубрикаційна; б) графічна;
в) композиційна; г) логічна;
ґ) мовностилістична.

818. *З'єднайте стрілками методичні прийоми викладу матеріалу у науковій публікації та їхні характеристики*:

Послідовний виклад	частини і розділи дослідник пише окремо, у будь-якій послідовності в міру готовності матеріалу для їхнього написання
Цілісний виклад	написання всієї праці в чорновому варіанті, обробленні її в частинах, доповнення, виправлення
Вибірковий виклад	формулювання наукового задуму, складання попереднього плану, відбір, підготування матеріалу і групування, редагування рукопису

819. *Упорядкуйте складові творчого процесу*:
А) оформлення об'єкта творчості —
Б) перенесення суб'єктивного задуму на реальний об'єкт —
В) сприяє формуванню наочності об'єкта —
Г) знімає наочність об'єкта —
Ґ) постійне відволікання дослідника від реальності —
Д) потреба практичного застосування технологій наукової творчості —

Е) вбирання в себе оточуючого світу, привнесення всередину себе того, що впливає на творчий процес —

Є) відчуження творчого продукту —

***Відповідь*:**

а) екстеріоризація; б) реалізація;

в) суб'єктивація; г) інтеріоризація;

ґ) розпредмечування; д) ідеалізація;

е) опредмечування; є) об'єктивація.

820. *Упорядкуйте види наукової комунікації та їхні характеристики*:

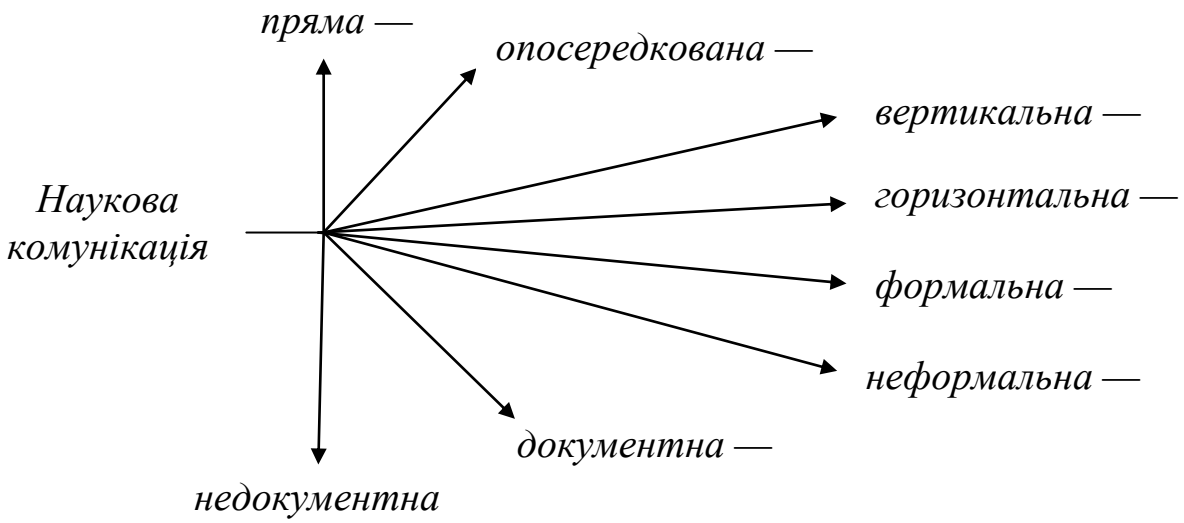

***Відповідь*:**

а) комунікація, встановлена між комунікантом і реципієнтом шляхом особистих контактів, телефонних розмов тощо;

б) між науковим керівником і магістром;

в) безпосереднє спілкування фахівців, зайнятих у науково-дослідницькому процесі;

г) обмін науковою інформацією через видавництва, редакції газет і журналів та інші спеціально створені структури для генерування, оброблення і поширення наукового знання (опублікування статті в журналі, наукової монографії; посилання);

ґ) між науковцями, представниками наукової школи та ін.;

д) передавання наукової інформації в незакріпленій на матеріальному носієві формі (телефонні розмови, виступи, наради, конференції, симпозіуми, безпосереднє спілкування, бесіди тощо);

е) комунікація, опосередкована науковим документом, побудована на обміні документованою інформацією (ідеями, повідомленнями, знаннями);

є) комунікація між ученими через їхні наукові публікації.

? Завдання третього рівня складності

821. *Ефективність науково-дослідної діяльності визначають за науковою творчістю педагога-дослідника. У чому полягає її сутність*?

***Відповідь*:**

822. *Охарактеризуйте взаємозв'язок наукової творчості і творчої діяльності педагога-дослідника.*

***Відповідь*:**

823. *Креативність як характеристику творчого потенціалу педагога-дослідника визначають...*

***Відповідь*:**

824. *Розкрийте ознаки креативності, враховуючи професійну спрямованість педагога-дослідника.*

***Відповідь*:**

825. *Охарактеризуйте сутність і значення наукових відкриттів* (*винаходів*) *у педагогічній науці та освітній практиці як складову наукової культури дослідника.*

***Відповідь*:**

826. *У чому полягає наукове доведення як технологія наукової творчості*?

***Відповідь*:**

827. *Охарактеризуйте "мозкову атаку" як технологію нарощування творчого наукового інтелекту.*

***Відповідь*:**

828. *Опишіть особливості проектування як технології наукової творчості.*

***Відповідь*:**

829. *Схарактеризуйте технології наукової творчості у творчому процесі педагога-дослідника відповідно до фахового спрямування.*

***Відповідь*:**

830. *Охарактеризуйте творчий потенціал педагога-дослідника.*

***Відповідь*:**

831. *У чому полягає теоретизування*? *Охарактеризуйте його сутність та використання у науково-педагогічних дослідженнях*.

***Відповідь*:**

832. *Охарактеризуйте сутність узагальнення та його роль у творчому процесі педагога-дослідника відповідно до фаху*.

***Відповідь*:**

833. *Розкрийте сутність наукових публікацій, їхні функції та види, враховуючи професійну спрямованість педагога-дослідника*.

***Відповідь*:**

834. *Охарактеризуйте техніку редагування публікацій, ураховуючи професійну спрямованість педагога-дослідника*.

***Відповідь*:**

835. *Розкрийте методику підготування і оформлення наукової публікації, враховуючи професійну спрямованість педагога-дослідника*.

***Відповідь*:**

836. *Опишіть особливості цитування тексту у наукових публікаціях як технології наукової творчості*.

***Відповідь*:**

837. *Охарактеризуйте наукову комунікацію, враховуючи професійну спрямованість педагога-дослідника*.

***Відповідь*:**

838. *Охарактеризуйте дослідницьку компетентність студентів, ураховуючи професійну спрямованість майбутнього педагога-дослідника*.

***Відповідь*:**

839. *Розкрийте сутність, функції та головні ознаки наукової школи, ураховуючи галузь наукових знань*.

***Відповідь*:**

840. *Охарактеризуйте дослідницьку компетентність викладача*.

***Відповідь*:**

841. *Охарактеризуйте творчу діяльність педагога-дослідника*.

***Відповідь*:**

842. *У чому полягає моделювання науково-педагогічних досліджень*?

***Відповідь*:**

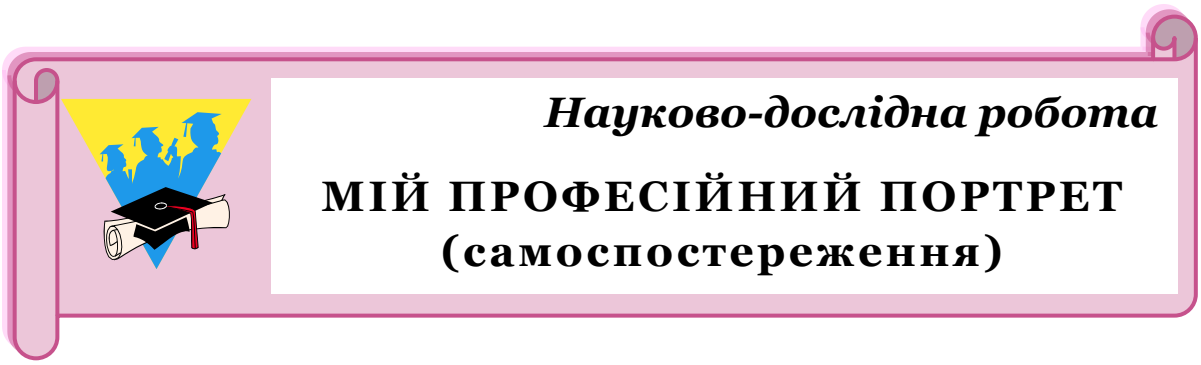

Науково-дослідна робота

МІЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ (самоспостереження)

1. ДІАГНОСТИЧНИЙ ТЕСТ НА СХИЛЬНІСТЬ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ

Інструкція. Проаналізуйте запропоновану низку якостей. “Приміряйте” їх на себе й оцініть ступінь їхнього вираження за такою ***системою оцінок*:**
5 — “*так*”; 4 — “*загалом так*”; 3 — “*складно відповісти*”;
2 — “*швидше за все, що ні*”; 1 — “*ні*”.

Таблиця 59.Опитувальник

	Запитання	Бали
1	Ви — людина образлива, вразлива у спілкуванні (на критику, зауваження)?	
2	Чи у Вас довго зберігається осад на душі від різного роду переживань, що виникають при спілкуванні (досада, смуток)?	
3	Чи часто у Вас буває піднесення і спад настрою?	
4	Чи довго Ви переживаєте критику на свою адресу?	
5	Чи дуже Вас стомлює галас учнів (студентів) під час перерви?	
6	Знайомлячись з іншими людьми, Ви помітно відчували труднощі, хвилювалися?	
7	Вам легше і приємніше дізнаватися про щось з книжок, ніж спитати про це в інших (друзів, викладачів)?	
8	Чи часто Ви відчуваєте бажання відпочити, побути наодинці?	
9	Чи довго Ви добираєте потрібні слова, коли Вам доводиться пояснювати дітям навчальний матеріал?	
10	Ви віддаєте перевагу вузькому колу постійних знайомих перед широким колом нових?	
	Сума балів	

Оброблення та аналіз результатів

Підрахуйте загальну кількість балів та зробіть висновок (додаток 2; посібник “Основи педагогічної майстерності”, *табл.* 10, с. 38–39).

2. ДІАГНОСТУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ВИБОРУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ

Інструкція. Проаналізуйте наведені в табл. 60 мотиви вибору педагогічної професії. За умови недостатньої, на Вашу думку, кількості мотивів доповніть їх. Результати (відповідний номер) занесіть у таблицю, враховуючи ступінь важливості мотиву вибору професії для Вас (1 — найважливіший мотив).

Таблиця 60.Опитувальник

Запитання		Ваш вибір
1	Бажання вивчати фахові дисципліни	
2	Приклад улюбленого вчителя (вихователя)	
3	Сімейна традиція	
4	Приклад подруги (друга)	
5	Любов до дітей	
6	Бажання навчати дітей	
7	Бажання навчати студентів	
8	Бажання отримати вищу освіту	
9	Бажання займатися науково-педагогічними дослідженнями проблем вищої освіти	
10	Бажання займатися науково-педагогічними дослідженнями проблем дошкільної (початкової) освіти	
11	Бажання виховувати дітей	
12	За порадою батьків	
13	Так склалися обставини	
14	Порівняно невеликий конкурс	
15	Не вступила (-в) до іншого закладу вищої освіти	
16		
17		
18		
19		
20		

Оброблення та аналіз результатів

Обґрунтуйте Ваші мотиви вибору педагогічної професії.

3. ДИФЕРЕНЦІЙНО-ДІАГНОСТИЧНИЙ ОПИТУВАЛЬНИК НА ВИБІР ПРОФЕСІЇ (за *Є. Климовим*)

Інструкція. У табл. 61 наведено по дві можливості до 20 пар відповідей. З кожної пари відповідей щодо певного виду роботи виберіть ту, якій би Ви надали перевагу. Увага: з пари відповідей можна вибрати одну (наприклад, з двох можливих варіантів відповідей 1***а*** та **1*б*** Ви вибираєте індекс1***а***).

Таблиця 61.Опитувальник

Види роботи		Види роботи	
1	2	3	4
1*а*	Доглядати за тваринами	**1б**	Обслуговувати машини, прилади (наглядати, регулювати)
2*а*	Допомагати хворим, лікувати їх	**2б**	Складати таблиці, схеми, програми для комп'ютера
3*а*	Наглядати за якістю художніх листівок, ілюстрацій	**3б**	Стежити за розвитком, ростом, станом рослин
4*а*	Обробляти дерево, тканини, метал, скло, пластмасу тощо	**4б**	Постачати споживачеві товар (рекламувати, продавати)
5*а*	Обговорювати наукові статті, науково-популярні книги	**5б**	Обговорювати художні книги, вистави, концерти
6*а*	Вирощувати молодих тварин будь-якої породи	**6б**	Тренувати друзів з виконання яких-небудь дій (навчальних, спортивних, трудових тощо)
7*а*	Копіювати зображення, малюнки, настроювати музичні інструменти	**7б**	Керувати будь-яким засобом (вантажним, підіймальним, транспортним тощо)
8*а*	Повідомляти і роз'яснювати людям потрібні їм відомості (у довідковому бюро, на екскурсії)	**8б**	Художньо оформляти вироби (одяг, техніку), виставки, вітрини, житло; брати участь у підготуванні концертів, вистав
9*а*	Ремонтувати речі, вироби (одяг, техніку), житло	**9б**	Виправляти помилки у текстах, таблицях, малюнках
10*а*	Лікувати тварин	**10б**	Виконувати обчислювальні розрахунки
11*а*	Виводити нові сорти рослин	**11б**	Конструювати, проектувати нові види промислових виробів (машин, будинків, одягу, продуктів споживання)
12*а*	Розбирати суперечки між людьми (роз'яснювати, переконувати, заохочувати)	**12б**	Розбиратись у кресленнях, схемах, таблицях (перевіряти, уточнювати, впорядковувати)

Закінчення табл. 61

1	2	3	4
13*а*	Спостерігати, вивчати роботу різних гуртків	**13*б***	Спостерігати, вивчати життя мікробів
14*а*	Налагоджувати медичні прилади, апарати	**14*б***	Надавати медичну допомогу людям при опіках, ударах
15*а*	Художньо зображувати, описувати різні події (уявні чи спостережувані)	**15*б***	Складати точні описи — звіти про спостережувані явища, події, вимірювані об’єкти
16*а*	Робити лабораторні аналізи у лікарні	**16*б***	Приймати, оглядати хворих, вести з ними бесіди, лікувати
17*а*	Малювати і розписувати стіни приміщень, вироби	**17*б***	Виконувати монтаж чи складання машин, приладів
18*а*	Організовувати культпоходи у театри, музеї, екскурсії, туристські походи тощо	**18*б***	Грати на сцені, брати участь у концертах, художній самодіяльності
19*а*	Виготовляти за кресленнями деталі, вироби (одяг, машини), споруджувати будинки	**19*б***	Креслити, копіювати карти, креслення
20*а*	Вести боротьбу з хворобами та шкідниками рослин	**20*б***	Працювати на клавішних машинах (комп’ютері тощо)

Оброблення та аналіз результатів

1) Занесіть Ваші результати у листок відповідей:

Таблиця 62. Листок відповідей

①	②	③	④	⑤
1*а*	**1*б***	**2*а***	**2*б***	**3*а***
3*б*	**4*а***	**4*б***	**5*а***	**5*б***
6а		**6*б***		**7*а***
	7*б*	**8*а***		**8*б***
	9*а*		**9*б***	
10*а*			**10*б***	
11*а*	**11*б***	**12*а***	**12*б***	**13*а***
13*б*	**14*а***	**14*б***	**15*а***	**15*б***
16*а*		**16*б***		**17*а***
	17*б*	**18*а***		**18*б***
	19*а*		**19*б***	
20*а*			**20*б***	
Σ =	**Σ =**	**Σ =**	**Σ =**	**Σ =**

2) Підрахуйте загальну кількість балів (**Σ**) у колонках.

3) Зробіть ***висновки*** (додаток 3; посібник “Практикум з педагогіки”, с. 37–39).

4. ДИФЕРЕНЦІЙНО-ДІАГНОСТИЧНИЙ ОПИТУВАЛЬНИК НА ВИЗНАЧЕННЯ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ

(розроблено за методикою *О. Помиткіна*)

Інструкція. Пронумеруйте життєві цінності від 1 до 20, не пропускаючи жодної і враховуючи ступінь зменшення важливості для Вас (не позначайте однаково дві цінності): 1 — найважливіша, 20 — найменш важлива цінність.

Таблиця 63. Життєві цінності особистості

Список життєвих цінностей	Рангове місце
Різноманітні задоволення	
Сімейний добробут	
Соціальна справедливість	
Вірність	
Визнання та популярність	
Вигідний шлюб	
Мир у країні	
Доброзичливість	
Влада та впливовість	
Слухняні діти у сім'ї	
Порозуміння з людьми, які Вас оточують	
Допомога тим, хто її потребує	
Особиста безпека	
Успіх у професійній діяльності	
Кохання	
Спокійна старість	
Добробут країни	
Гармонія з природою	
Добре здоров'я	
Багатство	

Оброблення та аналіз результатів

Які життєві цінності Ви б додали до запропонованих? Чому?*

*Примітка. У такому разі пронумеруйте життєві цінності, враховуючи додані, залежно від їхньої кількості і ступеня зменшення важливості для Вас.

5. ВИЯВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Інструкція. Проаналізуйте якості та вміння особистості, що становлять систему професійно-педагогічних якостей, і визначте рівень їхнього розвитку:

I — *низький рівень* (на рис. 60 *відповідає колу* А);

II — *середній рівень* (*коло* Б);

III — *достатній рівень* (*коло* В);

IV — *високий рівень* (*коло* Г).

Результати проведеного самоаналізу запишіть у таблицю:

Таблиця 64. Професійно-педагогічні якості та уміння особистості

Напрямки	Група якостей	Якості та уміння	Рівні розвитку			
			I	II	III	IV
Загальні	*Загальні*	Загальна ерудиція (1)				
		Ціннісна орієнтація (2)				
		Лідерські здібності (3)				
Специфічні	*Професійні знання*	Знання основ фахових дисциплін (предметні)				
		Знання основ педагогічної науки (педагогічні)				
		Знання основ психологічної науки (психологічні)				
	Загальнопедагогічні вміння	Пізнавальні				
		Проективні				
		Конструктивні				
		Організаторські				
		Комунікативні				
		Дидактичні				
	Особистісні якості	Увага (4)				
		Інтелект (5)				
		Пам’ять (6)				
		Творчі здібності (7)				
		Педагогічні здібності (8)				
		Комунікабельність (9)				
		Здатність до емпатії (10)				
		Почуття гумору (11)				
		Самооцінка (12)				
		Толерантність (13)				
		Рефлексія (14)				
		Емоційна стійкість (15)				
		Педагогічна спрямованість (16)				

Оброблення та аналіз результатів

1) Проаналізуйте результати. Якості, позначені цифрами (у *табл*. 64 вони вказані в дужках), нанесіть у вигляді точок по радіусу на кола особистісної карти відповідно до рівня розвитку цієї якості (*рис.* 60).

2) Точки з'єднайте прямими лініями, дотримуючись послідовності відповідно до нумерації (від 1 до 16).

3) Після з'єднання точок отримують ламану криву, яку називають "*професійним рельєфом особистості*":

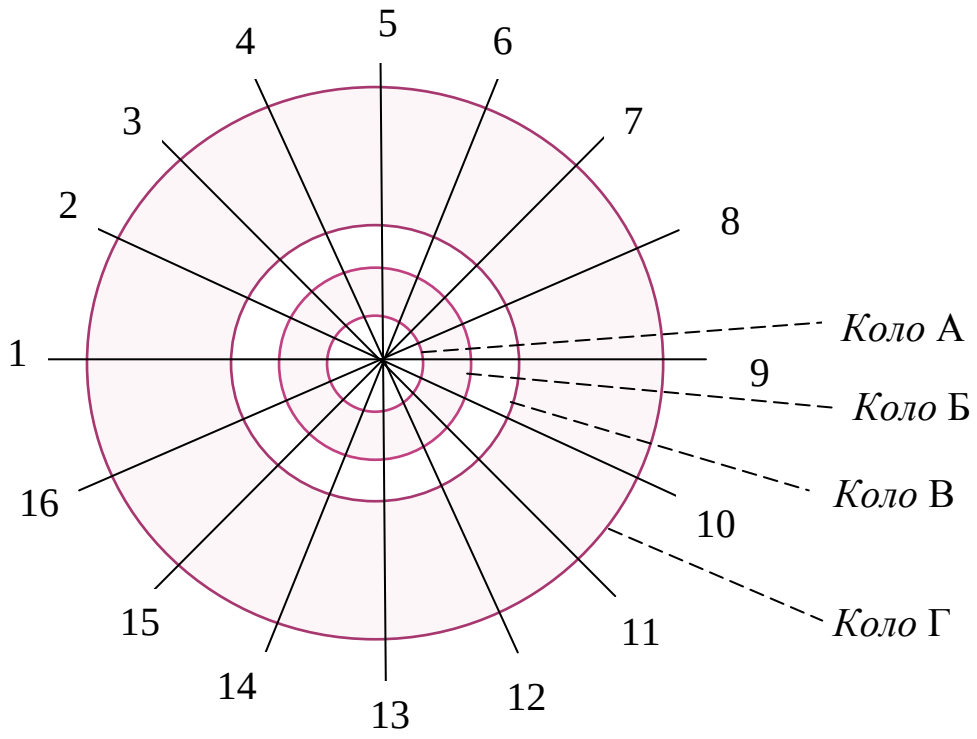

Рис. 60. Особистісна карта професійно-педагогічних якостей ("*професійний рельєф особистості*")

4) Зробіть ***висновки*** (посібник "Основи педагогічної майстерності", с. 81):

- Розвиток яких якостей Вас задовольняє?
- Які якості Ви бажаєте поліпшити?
- Які шляхи поліпшення цих якостей Ви можете запропонувати?

5) Приділіть увагу власному саморозвитку відповідно до обраних шляхів. Через деякий час повторіть дослідження і порівняйте новий "*професійний рельєф особистості*" з отриманим попередньо. Зробіть висновок про ефективність обраних Вами способів саморозвитку.

6. ТЕСТ НА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ВИХОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Інструкція. Вдумайтеся в сутність названих ознак діяльності й оцініть рівень сформованості кожної ознаки у себе. Користуючись десятибальною шкалою (**0**, **1**, **2**, **3**, **4**, **5**, **6**, **7**, **8**, **9**), вкажіть кількість балів до кожної ознаки:

Таблиця 65. Ознаки діяльності

Ознаки діяльності	Бали	Ознаки діяльності	Бали
1. Сформованість наукового світогляду		27. Енергійність	
2. Прагнення вдосконалити навколишній світ		28. Щедрість	
3. Пасивність		29. Чванливість	
4. Сором'язливість		30. Жадібність	
5. Почуття відповідальності		31. Запальність	
6. Сміливість		32. Совісність	
7. Ретельність		33. Великодушність, справедливість	
8. Підступність		34. Неслухняність	
9. Непостійність		35. Ревнощі	
10. Розумова активність		36. Пияцтво	
11. Людяність		37. Відвертість	
12. Почуття обов'язку		38. Розуміння власного "Я"	
13. Висока етична культура		39. Працелюбність	
14. Спостережливість		40. Скромність	
15. Лінощі		41. Паління	
16. Неуважність		42. Забіякуватість	
17. Вразливість		43. Ентузіазм	
18.Уміння в царині інтелектуальної праці		44. Нахабство	
19. Національна гідність		45. Наркозалежність	
20. Замкнутість		46. Розсудливість	
21. Гордість		47. Скупість	
22. Сварливість		48. Егоїзм	
23. Грубість		49. Прояв доброти, чуйності, гуманізму, милосердя	
24. Наполегливість		50. Нерішучість	
25. Сформованість високих ідеалів		51. Самолюбство	
26. Високий професіоналізм			

Оброблення та аналіз результатів*

1) Порахуйте суму набраних балів (**Σ**) за ознаками:

1, **2**, **5**, **10**, **12**, **13**, **18**, **19**, **25**, **26**, **32**, **33**, **38**, **49**. **Σ =**

2) Порахуйте суму набраних балів (**Σ**) за ознаками:

4, **6**, **7**, **11**, **14**, **17**, **21**, **24**, **27**, **28**, **37**, **39**, **40**, **43**, **46**. **Σ =**

3) Порахуйте суму набраних балів (**Σ**) за ознаками:

3, **8**, **9**, **15**, **16**, **20**, **22**, **23**, **29**, **30**, **31**, **34**, **35**, **36**, **41**, **42**, **44**, **45**, **47**, **48**, **50**, **51**. **Σ =**

4) Зробіть ***висновки*** про свій рівень вихованості за шкалою:

- ✓ *високий* рівень вихованості (якщо у першій групі відповідей Ви набрали **90–108** ***балів***);
- ✓ *середній* рівень вихованості (якщо у другій групі набрали **70–80** ***балів***);
- ✓ *низький* рівень вихованості (якщо у третій групі набрали **75–140** ***балі***).

*Примітка: див. посібник "Основи психології та педагогіки", с. 316–318 (автори *Ковальчук О.*, *Когут С.*).

7. ТЕСТ НА ПРОФЕСІЙНУ СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

(розроблено за *Є. Роговим*)

Інструкція. Методикою передбачене оцінювання професійної спрямованості особистості педагога (вихователя, вчителя, викладача). В опитувальнику перераховані властивості, які можуть бути Вам властиві. Є два варіанти відповіді:

- "*так*" — описана властивість характерна для Вашої поведінки або характерна Вам більшою мірою (а);
- "*ні*" — властивість не характерна Вам або характерна незначною мірою (б).

Прочитавши твердження, виберіть один з варіантів відповіді (1— *так*, 2 — *ні*):

Таблиця 66. Опитувальник

	Запитання	***так***	***ні***
1	2	3	4
1	Я б цілком могла (міг) жити подалі від людей		
2	Я часто перемагаю інших своєю самовпевненістю		
3	Складні завдання з мого предмета могли б суттєво поліпшити життя людини		
4	Люди повинні більше, ніж зараз, дотримуватися законів моралі		
5	Я уважно читаю кожну книгу		
6	Мій ідеал робочої атмосфери — тихенька кімната з робочим столом під вікном		
7	Інші кажуть, що мені подобається все, що стосується моєї роботи, виконувати оригінальним способом		
8	Серед моїх ідеалів важливе місце відведене особистостям учених, котрі внесли значний доробок у розвиток науки, предметом якої я цікавлюся		
9	Всі, хто оточує мене, вважають, що я нездатна (-ий) на грубість		
10	Я завжди уважно слідкую за тим, як я одягнута (-ий)		

Продовження табл. 66

1	2	3	4
11	Трапляється, що ввесь ранок я не хочу ні з ким розмовляти		
12	Мені важливо, щоб у всьому, що мене оточує, не було безладу		
13	Більшість моїх друзів — це люди, інтереси яких мають багато спільного з моєю професією		
14	Я довго аналізую свою поведінку		
15	Вдома я веду себе за столом так само, як у гостях		
16	У компанії я даю можливість іншим жартувати і розповідати різні історії		
17	Мене дратують люди, які не можуть швидко приймати рішення		
18	Якщо у мене є небагато вільного часу для читання книг, то я віддаю перевагу книжкам з моєї дисципліни		
19	Мені незручно поводити себе некоректно в компанії, навіть якщо інші це роблять		
20	Іноді я люблю лихословити про відсутніх		
21	Мені подобається запрошувати гостей і розважати їх		
22	Я рідко перечу думці колективу		
23	Мені більше подобаються люди, які добре знають свій фах, незалежно від їхніх особистісних якостей		
24	Я не можу бути байдужою (байдужим) до проблем інших людей		
25	Я завжди охоче визнаю свої помилки		
26	Найгірше покарання для мене — бути на самоті		
27	Зусилля, затрачені на складання планів, не варті цього		
28	У шкільні роки я виконувала (виконував) свої завдання, читаючи спеціальну літературу		
29	Я не засуджую людину за обман тих, хто дозволяє себе обманювати		
30	У мене не виникає внутрішнього протесту, коли мене просять про послугу		
31	Ймовірно, що деякі люди вважають, що я занадто багато говорю		
32	Я уникаю громадської роботи і пов’язаної з нею відповідальності		
33	Наука — це те, що найбільше цікавить мене у житті		
34	Оточуючі вважають мою родину інтелігентною		
35	Перед довготривалою поїздкою я завжди ретельно продумую, що потрібно брати зі собою		

Закінчення табл. 66

1	2	3	4
36	Я живу сьогоднішнім днем значно більше, ніж інші люди		
37	Якщо є можливість, то віддам перевагу організуванню виховного заходу, ніж інформуватиму дітей (учнів, студентів) з моєї навчальної дисципліни		
38	Головне завдання педагога — передавати свої знання		
39	Я люблю читати книжки і статті на теми моралі, етики		
40	Інколи мене дратують люди, які звертаються до мене із запитаннями		
41	Я вважаю, що діти групи (учні класу, студенти групи), де я викладатиму, будуть раді мені		
42	Думаю, що мені подобалася б відповідальна робота, пов’язана з адміністративною діяльністю		
43	Я, мабуть, не розчаруюся, якщо доведеться провести свою відпустку, навчаючись на курсах підвищення кваліфікації		
44	Моя люб’язність часто не подобається іншим людям		
45	Були випадки, коли я заздрила (заздрив) успіхові своїх колег		
46	Якщо мені хтось нагрубіянить, то я можу швидко про це забути		
47	Зазвичай всі оточуючі мене, прислухаються до моїх пропозицій		
48	Якщо б мені вдалося перенестися у майбутнє на короткий час, то я набрала б (набрав б) книг з моєї дисципліни		
49	Я проявляю великий інтерес до долі інших		
50	Я ніколи з посмішкою не говорю неприємні речі іншим людям		

Оброблення та аналіз результатів

1) Опрацюйте результати опитувальника, використовуючи ключ відповідей, у якому потрібно обвести свої відповіді:

Таблиця 67. Ключ відповідей

Спрямованість	Код відповіді										**Σ**
Товариськість	1б	6б	11б	16б	21а	26а	31а	36а	41а	46а	
Організованість	2а	7а	12а	17а	22б	27б	32б	37а	42а	47а	
Спрямованість на предмет	3а	8а	13а	18а	23а	28а	33а	38а	43а	48а	
Інтелігентність	4а	9а	14а	19а	24а	29б	34а	39а	44а	49а	
Мотивація схвалення	5а	10а	15а	20б	25а	30а	35а	40б	45б	50а	
										***Загальна сума балів*: Σ=**	

2) Оцініть відповіді, враховуючи, що відповідь, яка збігається з ключем, необхідно оцінити *одним балом*.

3) Підрахуйте кількість балів (**Σ**) у кожній групі відповідей за спрямованістю особистості педагога.

4) Підрахуйте загальну суму балів (**Σ**), що свідчить про рівень спрямованості особистості педагога.

5) Зробіть ***висновки*** (додаток 4; посібник "Основи педагогічної майстерності", с. 100–103).

6) Для більшої наочності результати доцільно подати у вигляді діаграми, наприклад:

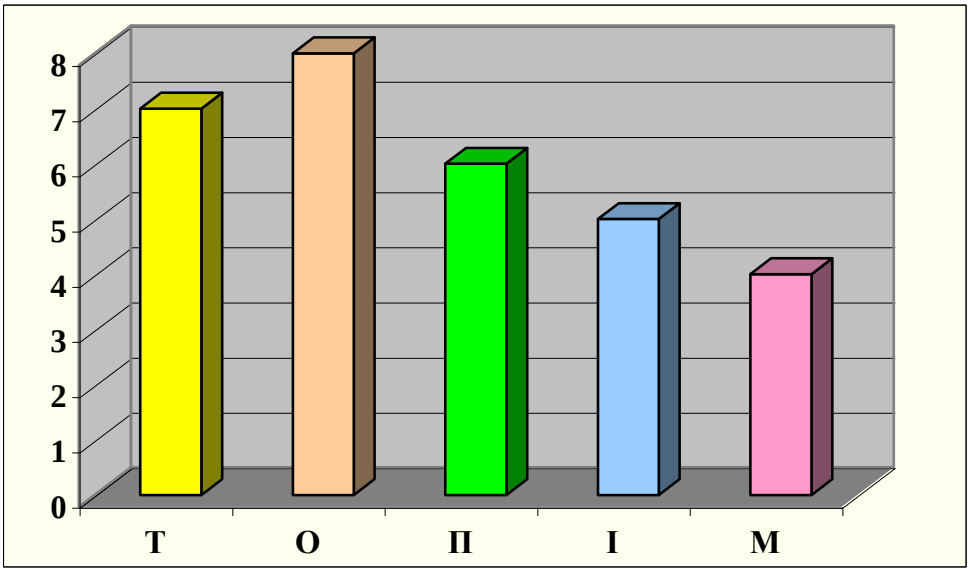

Рис. 61. Спрямованість особистості педагога:
Т — *товариськість*; **О** — *організованість*; **П** — на *навчальний предмет*;
І — *інтелігентність*; **М** — *мотивація схвалення*

8. ТЕСТ НА ВИЯВЛЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

(розроблено за *В. Норакідзе*)

Інструкція. Прочитайте твердження й оцініть, чи властиві вони Вам, вказуючи один варіант відповіді ("*так*" — Ви згідні з твердженням; "*ні*" — незгідні з ним):

Таблиця 68. Опитувальник

	Запитання	***так***	***ні***
1	Зазвичай я спокійна (-ий) і вивести мене з рівноваги непросто		
2	Мої нерви розхитані не більше, ніж у інших людей		
3	У мене рідко бувають закрепи		
4	У мене рідко бувають головні болі		
5	Я рідко втомлююся		
6	Я майже завжди почуваю себе щасливою людиною		
7	Я впевнена (-ий) у собі		

Продовження табл. 68

1	2	3	4
8	Я майже ніколи не червонію		
9	Порівняно зі своїми друзями я вважаю себе досить сміливою людиною		
10	Я червонію не частіше, ніж інші		
11	У мене рідко буває дуже сильне серцебиття		
12	Зазвичай мої руки досить теплі		
13	Я сором'язлива (-ий) не більше, ніж інші		
14	Мені часто бракує впевненості у собі		
15	Інколи мені здається, що я ні на що непридатна (-ий)		
16	У мене бувають періоди такого неспокою, що я не можу всидіти на одному місці		
17	Мій шлунок постійно турбує мене		
18	Я не витривала (-ий), щоб сприймати всі труднощі, які чекають на мене		
19	Я хочу бути так само щасливою (-им), як інші		
20	Мені інколи здається, що мене чекають такі труднощі, яких мені не здолати		
21	Мені нерідко сняться жахливі сни		
22	Я помічаю, що мої руки починають тремтіти, коли я намагаюся щось робити		
23	У мене надзвичайно неспокійний і переривчастий сон		
24	Мене досить тривожать можливі невдачі		
25	Мені доводилося відчувати страх у тих випадках, коли я точно знала (-в), що мені нічого не загрожує		
26	Мені непросто зосередитися на роботі або на якомусь завданні		
27	Я працюю дуже напружуючись		
28	Я легко можу збентежитися (зніяковіти)		
29	Майже ввесь час я відчуваю тривогу через когось або через щось		
30	Я схильна (-ий) все сприймати дуже серйозно		
31	Я часто плачу		
32	Мене нерідко турбують приступи блювоти і нудоти		
33	Раз на місяць чи частіше у мене буває розлад шлунку		
34	Я часто боюся, що почервонію		
35	Мені дуже складно зосередитися на чомусь		
36	Моє матеріальне становище дуже турбує мене		
37	Нерідко я думаю про такі речі, про які ні з ким не хочу ділитися		
38	У мене бувають періоди, коли тривога не дає мені заснути		
39	Інколи я знаходжуся у сум'ятті, у мене з'являється сильна пітливість, що дуже бентежить мене		
40	Навіть у прохолодні дні я легко пітнію		

Закінчення табл. 68

1	2	3	4
41	Інколи я стаю настільки збудженою (-им), що мені важко заснути		
42	Я легко збудлива людина		
43	Інколи я почуваю себе нікому не потрібною (-им)		
44	Інколи мені здається, що мої нерви дуже розхитані і ось-ось почнеться нервовий зрив		
45	Я часто ловлю себе на тому, що мене щось тривожить		
46	Я більш вразлива (-ий), ніж інші люди		
47	Я майже ввесь час маю відчуття голоду		
48	Я часто дратуюся через дрібниці		
49	Життя для мене пов’язане з надзвичайним напруженням		
50	Очікування завжди дратує мене		

Оброблення та аналіз результатів

1) Обведіть відповіді, зазначені Вами в опитувальнику, у ключі відповідей:

Таблиця 69. Ключ відповідей

Відповіді	Код відповіді, що свідчить про тривожність									
“*так*”	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43
	44	45	46	47	48	49	50			
“*ні*”	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	11		12			13		**Σ =**		

2) Підрахуйте загальну кількість балів (**Σ**), враховуючи, що відповіді **“*так*”** і **“*ні*”**, які збігаються з ключем, необхідно оцінити *одним балом*.

3) За кількістю балів зробіть ***висновок*** про рівень розвитку тривожності (додаток 5; посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 104–106).

9. ТЕСТ НА ВИЯВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ОПТИМІЗМУ

(розроблено за *Р. Немовим*)

Інструкція. Методика призначена для вимірювання рівня педагогічного оптимізму особистості. У судженні обведіть один варіант відповіді (*а, б, в* чи *г*):

Таблиця 70. Опитувальник

Питання і відповіді до них	
1	2
1	*Мої сни*: ***а***) драматичні (страшні); ***б***) туманні і незрозумілі; ***в***) приємні; ***г***) загалом спокійні

Продовження табл. 70

1	2
2	*Коли я пробуджуюся вранці, я думаю про*: ***а***) те, якою буде погода; ***б***) улюблену роботу, моїх вихованців, навчальні заняття; ***в***) роботу, яка мені неприємна, але її треба виконати; ***г***) кохану людину
3	*Коли я зазвичай снідаю, то*: ***а***) сервірую стіл, виділяючи для цього достатньо часу; ***б***) під час сніданку жаліюся, що не виспався; ***в***) люблю порозмовляти під час сніданку; ***г***) швидко їм, оскільки часто запізнююся
4	*Коли я читаю газету, то передусім зосереджую свою увагу на*: ***а***) політичних і економічних новинах; ***б***) матеріалах про спорт, новини культури; ***в***) статтях про освіту; ***г***) на кросвордах і анекдотах
5	*Прочитавши про якусь надзвичайну подію, конфлікт, я*: ***а***) не реагую ніяк, мене це не хвилює; ***б***) непокоюся про те, щоб цього не трапилося у нас на факультеті; ***в***) обурююся тим, що органи безпеки і правосуддя не можуть забезпечити належний порядок; ***г***) розглядаю те, що трапилося, як належне
6	*Коли діти* (*учні, студенти*) *вперше виконують проблемне завдання, то я*: ***а***) без вагань довіряю їм; ***б***) беру всю підготовку повністю на себе; ***в***) з цікавістю спостерігаю за ними; ***г***) стежу за ними, але без особливого інтересу
7	*Коли я зауважую, що хтось розглядає мене на вулиці, в якомусь іншому громадському місці, то*: ***а***) починаю хвилюватися про те, що, напевно, виглядаю смішно; ***б***) мені стає неприємно; ***в***) дивлюся на себе в яке-небудь дзеркало, скло, щоб побачити своє відображення; ***г***) не звертаю на це жодної уваги
8	*Шукаючи потрібну адресу в незнайомому місті, я*: ***а***) візьму таксі; ***б***) розпитаю про це людей; ***в***) намагатимуся знайти її самостійно; ***г***) буду постійно хвилюватися, що не зможу її знайти

Продовження табл. 70

1	2
9	*Свій робочий день я розпочинаю*: ***а***) сподіваючись, що він буде успішним; ***б***) бажаючи, щоб він швидше закінчився; ***в***) очікуючи на приємні розмови і зустрічі з колегами, студентами, співробітниками; ***г***) надіючись, що в цей день у мене не трапиться ніяких неприємностей, конфліктів і проблем
10	*Якщо мої студенти програють під час змагань чи конкурсів, то це*: ***а***) засмучує мене і я вважаю, що це був для них і для мене невдалий день; ***б***) примушує мене не посилати їх на такі заходи; ***в***) мене не засмучує, бо я вважаю, що хтось має програвати; ***г***) спонукає мене до ліпшої роботи з ними
11	*Коли я сиджу за столом і мені подають невелику порцію дуже смачної страви, то*: ***а***) я “накидаюся” на неї і з’їдаю все, смакуючи; ***б***) боюся, що можу від неї поповніти; ***в***) з’їдаю її, але з деякими докорами сумління; ***г***) побоююся того, що мій шлунок цього не сприйме
12	*Якщо я сварюся з людиною, якій симпатизую, то*: ***а***) боюся того, щоб зіпсувати з нею відносини; ***б***) відношуся до цього спокійно, оскільки бачу в цьому певну необхідність; ***в***) вважаю, що незабаром ми знову помиримося; ***г***) вважаю, що це добре, що відносини між людьми не мають бути дуже “рівними”
13	*Коли у ванній кімнаті я дивлюся на свою фігуру, то*: ***а***) вважаю, що вона в мене досить нормальна; ***б***) думаю, що треба скинути зайву вагу, але для цього доведеться дуже багато працювати; ***в***) вважаю, що моя фігура не становить собою нічого особливого (“фігура як фігура”); ***г***) відразу приймаю рішення про те, що необхідно терміново зайнятися зарядкою
14	*Оцінюючи свою майбутню педагогічну діяльність, я вважаю, що*: ***а***) я повністю, дуже захоплена (-ий); ***б***) постійно аналізую свої стосунки з колегами, студентами; ***в***) мені не повезло у виборі професії; ***г***) мене недооцінюють

Закінчення табл. 70

1	2
15	*Коли я проходжу медичний огляд і очікую на результати, то*: ***а***) боюся, щоб у мене не виявили якогось серйозного захворювання; ***б***) впевнена (-ий), що лікарі не скажуть правди; ***в***) думаю, що я є повністю здорова (-ий), а тому мені немає чого хвилюватися; ***г***) думаю, що кожна людина вчасно має знати правду про стан свого здоров'я, щоб запобігти непоправним наслідкам
16	*Коли я вперше заходжу в клас* (*групу*)*, то*: ***а***) відчуваю хвилювання, спричинене очікуванням чогось нового; ***б***) чекаю, про що учні (студенти) запитають мене; ***в***) зацікавлено спостерігаю за ними, їхньою поведінкою, реакцією на мене; ***г***) роблю це без особливого інтересу
17	*Моїм улюбленим кольором є*: ***а***) червоний; ***б***) сірий; ***в***) зелений; ***г***) синій
18	*Коли я спілкуюся з дітьми* (*учнями,студентами*)*, то*: ***а***) ставлюся до них привітно, доброзичливо, використовуючи свої перцептивні, сугестивні, комунікативні та інші професійні уміння; ***б***) залежно від обставин і особистості тих, кого навчаю, я ставлюся до них привітно, доброзичливо або прохолодно, насмішкувато, недоброзичливо; ***в***) часто почуваю себе невпевнено і не знаю, як себе поводити в різних ситуаціях, які виникають під час навчального заняття; ***г***) постійно спостерігаю за їхньою поведінкою, реакцією
19	*Якщо інша людина, розмовляючи зі мною, не дивиться на мене і ховає очі, то*: ***а***) я думаю, що у неї є комплекс неповноцінності; ***б***) я підозрюю, що вона недостатньо щира в тому, про що говорить; ***в***) я вважаю, що вона просто дуже незібрана, розсіяна; ***г***) я не звертаю на це жодної уваги
20	*Якщо б у мене була можливість вибору, то я б надала (надав) перевагу*: ***а***) отриманню невеликого спадку; ***б***) досягненню успіхів у своїй професійно-педагогічній діяльності; ***в***) захисту дисертації і досягненню визнання; ***г***) зустрічі коханої людини, пошуку щирого друга

Оброблення та аналіз результатів

1) У ключі відповідей обведіть бали до відповідей, даних Вами в опитувальнику:

Таблиця 71. Ключ відповідей

Відповіді	Порядковий номер судження									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
а	**1**	**2**	**5**	**2**	**2**	**5**	**1**	**1**	**4**	**2**
б	**2**	**5**	**2**	**2**	**2**	**3**	**5**	**5**	**1**	**1**
в	**3**	**2**	**3**	**5**	**3**	**3**	**2**	**3**	**5**	**3**
г	**4**	**4**	**1**	**4**	**1**	**1**	**4**	**2**	**2**	**5**
Відповіді	Порядковий номер судження									
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
а	**5**	**1**	**5**	**5**	**2**	**5**	**3**	**5**	**1**	**1**
б	**2**	**5**	**2**	**4**	**1**	**2**	**1**	**3**	**4**	**4**
в	**3**	**5**	**3**	**1**	**4**	**3**	**2**	**1**	**2**	**5**
г	**1**	**3**	**2**	**2**	**3**	**1**	**4**	**4**	**1**	**3**
***Загальна сума балів*: Σ =**										

2) Підрахуйте загальну кількість (**Σ**) балів.

3) Залежно від набраної кількості балів зробіть ***висновок*** про ступінь розвитку якості "*педагогічний оптимізм*" (чи протилежної — "*педагогічний песимізм*"), ураховуючи шкалу (додаток 6; посібник "Основи педагогічної майстерності", с. 107–111).

10. ОПИТУВАЛЬНИК ФОРВЕРГЕРА НА ВИЗНАЧЕННЯ КОНТАКТНОСТІ

Інструкція. Опитувальник призначений для самоаналізу якостей, значущих у спілкуванні, передусім для встановлення і налагодження міжособистісних контактів. Методика Форвергера дає змогу визначити рівень контактності людини за дев'ятибальною шкалою:

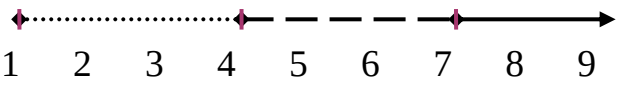

< 5 *балів* (1 – 4 бали) — властивість проявляється менше;

> 5 *балів* (6 – 9 балів) — властивість проявляється більше;

5 *балів* — людина має цю властивість і більше віддає, ніж отримує.

Вкажіть, наскільки Вам властива кожна якість у взаєминах з людьми, кількістю балів (від 1 до 9) за опитувальником:

Таблиця 72. Опитувальник

Якість		Характеристика якості особистості	Бали
1	***Емпатія***	✧ я бачу світ очима інших; ✧ я розумію іншу людину і можу почуватися “в її шкурі”; ✧ я розумію настрій співрозмовника і відповідаю на нього	
2	***Теплота, повага***	⅄ я різними засобами засвідчую (хоча й не завжди обов’язково відчуваю), що я сприймаю іншу людину; ⅄ я розумію те, що роблять інші, хоча не завжди і не в усьому згоден з ними; ⅄ я людина, яка активно підтримує інших	
3	***Відвертість щирість***	➧ я більш відверта (-ий), ніж фальшива (-ий), у своїй взаємодії з іншими; ➧ я не ховаюся за ролями і “фасадами”, інші знають, “на чому я стою” (спілкуючись, я залишаюся собою)	
4	***Конкретність***	✓ не можу сказати, що я невизначений (-а) під час спілкування; ✓ я не промовляю загальних фраз, не ходжу навколо, керуюся конкретним досвідом і поведінкою, коли розмовляю; ✓ я намагаюся говорити зрозуміло, чітко, точно	
5	***Ініціативність***	⇗ у взаєминах з людьми я, скоріше, дію, ніж реагую; ⇗ я вступаю в контакт, не чекаючи, коли вступлять у контакт зі мною; ⇗ я спонтанна (-ий); ⇗ я виявляю ініціативу завжди щодо інших людей	
6	***Безпосередність***	Я дію відкрито і прямо у стосунках з людьми, що мене оточують, не розду-муючи про те, як буду виглядати	

Оброблення та аналіз результатів

1) Інтерпретуючи отримані результати, необхідно осмислити рівні сформованості якостей, актуалізацію потреби у їхньому розвитку (посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 154–156).

2) Складіть список якостей, які, на Вашу думку, потрібні педагогу (вихователю закладу дошкільної освіти, вчителю, викладачу) для успішної професійної діяльності (кількість якостей і їхній склад — це Ваш вибір).

11. ТЕСТ НА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КОМУНІКАБЕЛЬНОСТІ

(розроблено за *В. Ряховським*)

Інструкція. Методика дає змогу визначити рівень комунікабельності вчителя. Прочитайте запитання опитувальника і відразу дайте на них відповіді:

- "*так*" (для Вас це характерне або характерне більшою мірою);
- "*інколи*" (властивість проявляється незначно);
- "*ні*" (властивість не характерна).

Таблиця 73. Опитувальник

Запитання		Відповіді		
		так	***інколи***	***ні***
1	2	3	4	5
1	Ви матимете ординарну або ділову зустріч. Чи "вибиває" Вас з колії її очікування?			
2	Чи викликає у Вас сум'яття і незадоволення доручення виступити з доповіддю чи інформацією на семінарі, конференції тощо?			
3	Чи відкладаєте Ви візит до лікаря до останнього моменту?			
4	Вам запропонували поїхати у відрядження на конференцію у місто, де Ви ніколи не були. Чи докладете Ви максимальних зусиль, щоб уникнути цієї поїздки?			
5	Чи Ви ділитеся своїми проблемами, пережитим з різними людьми (знайомими й незнайомими)?			
6	Чи дратуєтеся Ви, якщо незнайома людина звертається до Вас на вулиці з проханням (показати дорогу, назвати час тощо)?			
7	Чи вірите Ви, що є проблема "батьків і дітей" і що людям різних поколінь важко зрозуміти один одного?			
8	В їдальні чи кафе Вам подали недоброякісну страву. Ви розгнівано відсунете тарілку і промовчите?			
9	Чи посоромитеся Ви нагадати колезі, що він забув Вам повернути книжки (чи гроші), які позичив декілька місяців тому?			
10	Опинившись наодинці з незнайомою людиною, Ви не будете вести бесіду з нею і вважатимете обтяжливим, якщо першою заговорить вона. Так?			

Закінчення табл. 73

1	2	3	4	5
11	Велика черга, де б вона не була (у бібліотеці, до каси вокзалу, магазині, на зупинці тощо), викликає у Вас жах. Ви не відмовитеся від своїх намірів, станете в чергу і будете нудьгувати в очікуванні?			
12	Чи боїтеся Ви брати участь у комісії, яка розглядає педагогічні конфлікти?			
13	У Вас є власні сугубо індивідуальні критерії оцінювання уроків, які проводять Ваші колеги, їхньої педагогічної майстерності, особистісних якостей, і ніяких інших думок з цього приводу Ви не сприймаєте. Чи так це?			
14	У кулуарах висловлюють явно помилкові точки зору з проблеми, якою Ви займаєтеся. Ви промовчите і не будете дискутувати?			
15	Чи викликає у Вас роздратування прохання колег допомогти розібратися в якійсь проблемі або навчальній темі?			
16	Ви охочіше висловлюєте власну точку зору, (думку, оцінку тощо) у письмовій формі, ніж в усній?			

Оброблення та аналіз результатів

1) Підрахуйте кількість балів, набраних за кожну відповідь, та виведіть загальну суму, використовуючи ***шкалу*** оцінювання:

- ✓ **“*так*”** — 2 бали;
- ✓ **“*інколи*”** — 1 бал;
- ✓ **“*ні*”** — 0 балів.

2) Зробіть ***висновки*** за класифікатором рівня комунікабельності, що відповідає тій сумі балів, яку Ви набрали (додаток 7; посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 155–160).

12. ТЕСТ НА ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ

(розроблено за *В. Симоновим*)

Інструкція. Прочитавши твердження, наведені у табл. 74, застосуйте їх до себе. З кожного номера обведіть лише той варіант відповіді, який, на Вашу думку, найбільше прийнятний Вам:

Таблиця 74. Тест на визначення стилю спілкування

Варіант		Зміст твердження
1	2	3
1	**а**	Я можу бути в добрих стосунках з тими, чиї вчинки не схвалюю.
	б	Мені подобається бути в товаристві, де жартують один з одного.
	в	Я дію відповідно до почуття обов’язку, що виховане в мене з дитинства
2	**а**	Найважче мені переборювати себе.
	б	Я не люблю, коли інші керують мною.
	в	Дехто має щось проти мене
3	**а**	Впевнена (-ий), що люди можуть обманути, якщо їм це вигідно.
	б	Буває, що я роблю таке, про що потім шкодую.
	в	Я регулярно беру участь у зборах та інших заходах
4	**а**	Я можу так настоювати на чомусь, що люди втрачають терпіння.
	б	В мене немає впевненості у собі.
	в	Буває, що я відкладаю на завтра те, що можна зробити сьогодні
5	**а**	Я можу дивитися крізь пальці на тих, хто насміхається
	б	наді мною.
	в	Люди часто розчаровують мене.
		Критика чи осуд завжди дуже ображають мене
6	**а**	Робота для мене майже завжди пов’язана з великим напруженням.
	б	Я беру участь у різних іграх з чітко визначеною метою — перемогти.
	в	Мені подобається робота в школі
7	**а**	Я дуже люблю подорожувати, і буваю щасливою (-им), коли кудись мандрую.
	б	Я багато втрачаю через свою нерішучість.
	в	Я дратуюся, якщо мене відволікають від виконання важливої справи
8	**а**	Я проти подання милостині.
	б	Я маю звичку звертатися до людей за порадою.
	в	Мене часто намагаються обманути
9	**а**	Мене мало хвилює те, що думають про мене інші.
	б	Я соромлюся пустувати в товаристві, навіть якщо інші це роблять.
	в	Мене непросто розсердити
10	**а**	Вважаю, що деякі мої вчинки не можна вибачати.
	б	Мене часто охоплює байдужість, тому мені все здається однаковим.
	в	Я ставлюся спокійно до страждань тварин

Продовження табл. 74

1	2	3
11	**а**	У житті мені випадає чимало труднощів.
	б	Мене легко охоплює гнів, але я так само легко заспокоююся.
	в	Я вірю в перемогу справедливості
12	**а**	Впевнена (-ий), що будь-які вчинки рано чи пізно стають явними.
	б	Я згідна (-ий) з тими, хто намагається взяти від життя все, що можна.
	в	Більшості людей байдуже, що може статися з іншими
13	**а**	Найважче для мене в будь-якій справі — це початок.
	б	Моє повсякденне життя заповнене цікавими справами.
	в	Мені часто говорять, що я запальна (-ий)
14	**а**	Мені здається, що мені навмисне створюють труднощі.
	б	Мені дуже подобається гумористична рубрика в газетах і журналах.
	в	Зазвичай я розраховую на успіх у своїх справах
15	**а**	Я вмію змушувати людей боятися мене й інколи жартома це роблю.
	б	Є той, хто керує моїми думками.
	в	Моє здоров’я потребує постійної уваги
16	**а**	Інколи мене так забавляє спритність шахрая, що я починаю йому співчувати.
	б	Інколи я відчуваю, що оточуючі дивляться на мене осудливо.
	в	Люди часто прискіпуються до мене
17	**а**	Той, хто залишає свої речі без нагляду, винен у їхній крадіжці, як і крадій.
	б	Інколи я думаю про дещо надто погане, щоб говорити про це.
	в	Багато людей мене не розуміє
18	**а**	Я — комунікабельна людина.
	б	Проблеми якості праці у мене на першому місці.
	в	Люблю працювати без поспіху
19	**а**	Я уникаю залишатися одна (-ин) в темряві.
	б	Я люблю танцювати.
	в	Коней, які повільно рухаються, потрібно підганяти
20	**а**	Я схильна (-ий) мати декілька різних розваг.
	б	Я впевнена (-ий), що є єдино правильне розуміння життя.
	в	Я нечасто почуваю себе щасливо й енергійно
21	**а**	Мої колеги люди чесні.
	б	На зборах я намагаюся сидіти осторонь.
	в	Мені не подобається, коли дівчата та жінки палять
22	**а**	Мене дуже дратує людина, яка намагається пройти переді мною без черги.
	б	Інколи мене здається, що я мало на що здатна (-ий).
	в	Мені часто трапляються керівники, котрі знають не більше за мене

Продовження табл. 74

1	2	3
23	**а**	Я готова (-ий) на все, щоб перемогти в суперечці.
	б	Я насторожуюся, коли хтось дивиться мені у вічі.
	в	Я дуже люблю бути з людьми
24	**а**	Я припиняю роботу, яка не вдається.
	б	Я хочу, щоб доля була більш прихильна до мене.
	в	Я люблю розмовляти на етичні та моральні теми
25	**а**	Я вважаю, що людина не має ігнорувати правила поведінки.
	б	Мене мало хто розуміє.
	в	У мене є погані звички
26	**а**	Якщо це можливо, я уникаю конфліктів.
	б	Я завжди уникаю конфліктів.
	в	Я не можу відмовитися від своїх намірів
27	**а**	Я охоче ділюся своїми думками та ідеями.
	б	Я хотіла (хотів) би звільнитися від почуття страху.
	в	Я дотримуюся принципів моральності і моралі більш строго, ніж більшість людей
28	**а**	Я цілком впевнена (-ий) у собі.
	б	Потрібно більше довіряти людям.
	в	Мені часто непросто вибрати тему для розмови
29	**а**	Я не люблю обговорювати проблеми, пов’язані з моєю роботою.
	б	Мені завжди легко виступати перед аудиторією.
	в	Я відмовляюся грати в ігри, тому що не хочу програти
30	**а**	Я буваю просто щаслива (-ий), коли залишаюся один.
	б	Я намагаюся розпочинати розмову першим.
	в	Інколи я маю почуття провини перед підлеглими мені людьми
31	**а**	Мені складно зосередитися на чомусь.
	б	Я нетерпляче спілкуюся з незрозумілими людьми.
	в	Мене інколи охоплює почуття тривожності
32	**а**	Мені легко зосередитися на будь-якій роботі.
	б	Я б досягла (досяг) значно більших успіхів, якщо було б менше перешкод.
	в	Знаю, що краще промовчати, коли я схвильована (-ий)
33	**а**	Друзі корисні і тому потрібні.
	б	Впевнена (-ий) в тому, що за моєї відсутності про мене погано говорять.
	в	Буває, що нескромні жарти викликають у мене сміх
34	**а**	Мені доводиться сварити людей за лінощі.
	б	Мене часто несправедливо ображають інші люди.
	в	Будь-який бруд лякає мене
35	**а**	Ліпше було б, якби деякі закони були відмінені.
	б	Мене складно захопити новою ідеєю.
	в	Я вникаю в роботу самостійно і не потребую пояснень

Продовження табл. 74

1	2	3
36	**а**	Я дуже серйозно ставлюся до роботи.
	б	Я розумію, що робота і дім — це важливі, але різні речі.
	в	Я не люблю бути на виду на своїй роботі
37	**а**	Впевнена (-ий), що більшість керівників часто просто прискіпується до інших.
	б	Мене дратує, коли мене підганяють.
	в	Інколи я розумію, що надмірно строгий до людей
38	**а**	Зазвичай я настирливо відстоюю свою думку.
	б	Я вважаю, що немає нічого страшного в запізненнях на роботу.
	в	Люди можуть змінити мою думку
39	**а**	Я вважаю, що люди завжди мають знати мою точку зору.
	б	Я завжди говорю правду людям у вічі.
	в	Я людина нервова і дуже вразлива
40	**а**	Я не відчуваю збентеження в новому колективі.
	б	У мене інколи виникають сумніви щодо моїх здібностей.
	в	Погані слова інколи приходять мені в голову
41	**а**	Я постійно занепокоєна (-ий) своїми особистими справами.
	б	Інколи я не в силах стримати власні емоції.
	в	Я постійно стурбована (-ий) своїми службовими справами
42	**а**	Я вразлива (-ий), тому часто плачу.
	б	Зараз — найщасливіший час у моєму житті.
	в	Я практично ніколи не визнаю своїх невдач
43	**а**	Я завжди думаю про те, чим у цей час займаюся.
	б	Мені б не хотілося познайомитися з відомою особою.
	в	Без страху маю справу з іншим колективом
44	**а**	Моя поведінка залежить від громадської думки.
	б	Я завжди почуваю себе корисним.
	в	Я не змогла (не зміг) би служити в армії
45	**а**	Я легко забуваю те, про що мені говорять.
	б	У мене буває відчуття, що всі хочуть мені дошкулити.
	в	Не думаю, що я маю багато ворогів
46	**а**	Більшість людей переживає за свій престиж.
	б	Мої манери вдома гірші, ніж у гостях.
	в	Можливо, проти мене щось планують
47	**а**	Мені не подобаються драматичні спектаклі.
	б	Я не реагую, якщо бачу кров.
	в	Я не боюся чимось заразитися
48	**а**	Завжди відстоюю те, що вважаю справедливим.
	б	Дотримання законів є, безумовно, обов’язковим.
	в	Буває, відчуваю, що оточуючі надто вимогливі до мене
49	**а**	У складних ситуаціях я завжди раджуся з іншими людьми.
	б	Думаю, що в мене добра пам’ять.
	в	Мені нелегко підтримувати розмову з незнайомими людьми

Закінчення табл. 74

1	2	3
50	**а**	Я часто першою (-им) розпочинаю розмову з незнайомими людьми.
	б	Зазвичай я працюю з великим напруженням.
	в	Часом я втомлююся, оскільки беру на себе занадто багато зобов’язань

Оброблення та аналіз результатів

1) У ключі відповідей, поданих у табл. 75, обведіть літери (А, Л, Д), яким відповідають вибрані Вами відповіді до кожного твердження:

Таблиця 75. Ключ відповідей

Стиль		Стиль		Стиль		Стиль		Стиль	
1а	Л	**11а**	Л	**21а**	Д	**31а**	Л	**41а**	Л
1б	Д	**11б**	А	**21б**	Л	**31б**	А	**41б**	Д
1в	А	**11в**	Д	**21в**	А	**31в**	Д	**41в**	А
2а	Д	**12а**	Д	**22а**	А	**32а**	А	**42а**	Л
2б	А	**12б**	Л	**22б**	Д	**32б**	Л	**42б**	Д
2в	Л	**12в**	А	**22в**	Л	**32в**	Д	**42в**	А
3а	А	**13а**	Л	**23а**	А	**33а**	А	**43а**	А
3б	Д	**13б**	Д	**23б**	Л	**33б**	Л	**43б**	Л
3в	Л	**13в**	А	**23в**	Д	**33в**	Д	**43в**	Д
4а	А	**14а**	Л	**24а**	Д	**34а**	А	**44а**	Д
4б	Л	**14б**	Д	**24б**	Л	**34б**	Л	**44б**	А
4в	Д	**14в**	А	**24в**	А	**34в**	Д	**44в**	Л
5а	Д	**15а**	А	**25а**	А	**35а**	Л	**45а**	Л
5б	А	**15б**	Д	**25б**	Л	**35б**	Д	**45б**	А
5в	Л	**15в**	Л	**25в**	Д	**35в**	А	**45в**	Д
6а	Л	**16а**	Д	**26а**	Д	**36а**	А	**46а**	А
6б	А	**16б**	А	**26б**	Л	**36б**	Д	**46б**	Д
6в	Д	**16в**	Л	**26в**	А	**36в**	Л	**46в**	Л
7а	Д	**17а**	А	**27а**	Д	**37а**	Л	**47а**	Л
7б	Л	**17б**	Д	**27б**	Л	**37б**	А	**47б**	А
7в	А	**17в**	Л	**27в**	А	**37в**	Д	**47в**	Д
8а	А	**18а**	Д	**28а**	А	**38а**	А	**48а**	Д
8б	Д	**18б**	А	**28б**	Д	**38б**	Л	**48б**	А
8в	Л	**18в**	Л	**28в**	Л	**38в**	Д	**48в**	Л
9а	Л	**19а**	Л	**29а**	Л	**39а**	Д	**49а**	Д
9б	А	**19б**	Д	**29б**	Д	**39б**	А	**49б**	А
9в	Д	**19в**	А	**29в**	А	**39в**	Л	**49в**	Л
10а	Д	**20а**	Д	**30а**	Л	**40а**	А	**50а**	Д
10б	Л	**20б**	А	**30б**	А	**40б**	Л	**50б**	Л
10в	А	**20в**	Л	**30в**	Д	**40в**	Д	**50в**	А

2) Підрахуйте кількість літер (***n***) відповідно до стилю спілкування, враховуючи позначення:

А — *авторитарний* стиль;
Л — *ліберальний*;
Д — *демократичний*.

3) Значення кожного стилю спілкування (***N***, %) визначають за формулою:

$$N = n \cdot 2$$

Приклад:

а) кількість літер ***n*** **(А)** становить 10;
N **(А)** = 10 · 2 = 20 % (авторитарний стиль);
б) кількість літер ***n*** **(Д)** — 28;
N **(Д)** = 28 · 2 = 56 % (демократичний стиль);
в) кількість літер ***n*** **(Л)** — 12.
N **(Л)** = 12 · 2 = 24 % (ліберальний стиль).

4) Запишіть отримані результати:

n **(А) =**	***n*** **(Д) =**	***n*** **(л) =**
N **(А)** =	***N*** **(Д)** =	***N*** **(Л)** =

5) Проаналізуйте отримані відповіді та зробіть ***висновок*** про домінуючий стиль спілкування, властивий для Вас (додаток 8; посібник "Основи педагогічної майстерності" с. 148–154).

13. ТЕСТ НА ВИЗНАЧЕННЯ ЗДАТНОСТІ ЛЮДИНИ ДО ЕМПАТІЇ

(розроблено за *С. Максименком*)

Інструкція. Методика дає змогу визначити здатність людини до емпатії. Опитувальник містить 6 діагностичних шкал емпатії (відношення до батьків, людей похилого віку, незнайомих або малознайомих, дітей, героїв художніх творів, тварин). Прочитавши твердження, дайте однозначну відповідь, наскільки Ви згодні чи не згодні з ними (твердження пропускати не можна).

Позначення відповідей:

А — "*не знаю*" (0 балів);
Б — "*ніколи*" або "*ні*" (1 бал);
В — "*інколи*" (2 бали);
Г — "*часто*" (3 бали);
Д — "*майже завжди*"(4 бали);
Е — "*завжди*" або "*так*"(5 балів).

Таблиця 76. Опитувальник

Твердження		Відповіді (у балах)					
		0	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
1	2	А	Б	В	Г	Д	Е
1	Мені більше подобаються книги про подорожі, ніж із серії "Життя видатних людей"						

Продовження табл. 76

1	2	А	Б	В	Г	Д	Е
2	Дорослих дітей дратує турбота батьків						
3	Мені подобається міркувати над причинами успіхів та невдач інших людей						
4	Серед музичних передач віддаю перевагу сучасним ритмам						
5	Надмірне роздратування і несправедливі докори хворого необхідно терпіти, навіть якщо вони тривають роками						
6	Хворій людині можна допомогти навіть словом						
7	Стороннім людям не треба втручатися в конфлікт між двома особами						
8	Люди похилого віку ображаються, не маючи на це причини						
9	Коли у дитинстві доводилось слухати сумну історію, мої очі наповнювалися сльозами						
10	Роздратований стан моїх батьків впливає на мій настрій						
11	Я байдуже ставлюся до критики на мою адресу						
12	Мені більше подобається розглядати портрети, ніж картини з пейзажами						
13	Я завжди вибачаю все батькам, навіть якщо вони неправі						
14	Якщо кінь погано тягне, його слід шмагати батогом						
15	Коли я читаю про драматичні події в житті людей, то відчуваю, ніби це відбувається зі мною						
16	Батьки відносяться до своїх дітей несправедливо						
17	Я втручаюся, коли бачу підлітків або дорослих, які сваряться						
18	Я не звертаю увагу на поганий настрій моїх батьків						
19	Відклавши справи, я довго спостерігаю за поведінкою тварин						
20	Фільми і книги можуть викликати сльози тільки у несерйозних людей						
21	Мені подобається спостерігати за виразом облич та поведінкою незнайомих людей						
22	У дитинстві я приводила (-в) додому бездомних кішок, собак						
23	Всі люди необґрунтовано озлоблені						
24	Дивлячись на сторонню людину, мені хочеться відгадати, як складається її життя						

Закінчення табл. 76

1	2	А	Б	В	Г	Д	Е
25	У дитинстві молодші за мене віком ходили за мною слідом						
26	Побачивши покалічену тварину, я намагаюся їй допомогти						
27	Людині стане легше, якщо уважно вислухати її скарги						
28	Побачивши дорожну пригоду, я намагаюся не потрапити у число свідків						
29	Молодшим подобається, коли я пропоную їм свою ідею, справу чи розвагу						
30	Люди перебільшують здатність тварин відчувати настрій свого господаря						
31	Із скрутних конфліктних ситуацій людина повинна виходити самостійно						
32	Якщо дитина плаче, на це є свої причини						
33	Молодь завжди повинна задовольняти будь-які прохання і примхи старих людей						
34	Мені хотілося дізнатися, чому деякі мої однокласники інколи були замислені						
35	Безпритульних домашніх тварин необхідно виловлювати і знищувати						
36	Якщо мої друзі починають обговорювати зі мною свої проблеми, я намагаюся перевести розмову на іншу тему						

Оброблення та аналіз результатів

1) Визначте кількісні показники емпатії та її рівні за ключем-дешифратором:

Таблиця 77. Ключ-дешифратор відповідей

Діагностична шкала		Твердження	Сума балів
Назва			
I	*Емпатія до батьків*	10, 13, 16	
II	*Емпатія до людей похилого віку*	2, 5, 8	
III	*Емпатія до дітей*	25, 29, 32	
IV	*Емпатія до незнайомих* (*малознайомих*) *людей*	21, 24, 27	
V	*Емпатія до героїв художніх творів*	9, 12, 15	
VI	*Емпатія до тварин*	19, 22, 35	
		Загальна сума балів **Σ =**	

2) Зробіть відповідні розрахунки та ***висновки*** (додаток 9; посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 161–168).

14. ТЕСТ НА РОЗУМІННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СУТНОСТІ ПРОЦЕСУ ПОЯСНЕННЯ

(розроблено за *Н. Бутенко*)

Інструкція. Методика призначена для самооцінення рівня методичного розуміння психолого-педагогічної сутності процесу пояснення, що є ядром комунікативної культури педагога (вихователя, вчителя, викладача) на предметному рівні. Прочитайте твердження й оцініть, чи властиві вони Вам. Можливі два варіанти відповіді:

"*так*" — Ви згідні з цим твердженням;

"*ні*" — Ви не погоджуєтеся з ним.

Таблиця 78. Опитувальник

Твердження		Відповідь	
		так	***ні***
1	2	3	4
1	Мене мало дратує те, що мене не слухають, коли я пояснюю новий навчальний матеріал		
2	У навчанні головне — результат, процес (технологія) не має самоцінності		
3	Педагог має повторювати декілька разів головні ідеї в навчальному матеріалі		
4	Розуміння навчального матеріалу потрібно оцінювати за вмінням його застосовувати		
5	Пояснюючи іншим, я пояснюю собі		
6	Пояснюючи навчальний матеріал, педагог повинен ураховувати особливості віку дітей (учнів, студентів) і рівень їхньої освіченості		
7	Знання неможливе без розуміння		
8	Розуміння дітьми (учнями, студентами) навчального матеріалу педагог повинен оцінювати на основі того, як вони його інтерпретують		
9	Пояснюючи, педагог повинен намагатися зробити зрозумілою мову предмета шляхом перекладу її на мову конкретного класу (групи)		
10	Студенти (учні, діти дошкільного віку) не повинні втручатися в процес пояснення педагогом навчального матеріалу (запитання вони можуть ставити наприкінці пояснення нової теми)		
11	Під час пояснення важлива логіка навчального предмета, а не логіка розуміння матеріалу різними за здібностями дітьми (учнями, студентами)		

Закінчення табл. 78

1	2	3	4
12	Готовність до сприйняття нового матеріалу формується в процесі пояснення, а не до його початку		
13	Під час пояснення можуть бути допущені помилки. Важливо, щоб воно було захоплюючим і зрозумілим		
14	Увагу студентів (учнів, дітей) необхідно підтримувати зусиллям голосу, цікавою розповіддю		
15	Повторення навчального матеріалу — це найліпший спосіб його запам’ятовування		
16	Якщо в класі (групі) якийсь пояснювальний прийом мав успіх, його варто застосувати в паралельному класі (групі). Це гарантує повторення успіху		
17	Процес пояснення, так само як і педагогічна майстерність, — велике мистецтво. Воно неповторне, нічого в ньому запозичати не можна		
18	У будь-якому знанні студент (учень, дитина дошкільного віку) може пізнати й відшукати особистісний зміст, тому під час пояснення необхідно оперувати особистісним змістом для обміну пізнавальним досвідом між педагогом і ними		
19	Інтерес студента (учня, дитини дошкільного віку) до теми і предмета цілком залежить від них самих		
20	Механічне запам’ятовування інформації сприяє подальшому розумінню навчального матеріалу		
21	Логіка відкриття студентом (учнем, дитиною дошкільного віку) повторює логіку наукового відкриття		
22	Знання предмета — знання термінів, а розуміння — це уміння визначити терміни своїми словами		
23	Для розуміння необхідне внутрішнє оцінення студентом (учнем, дитиною дошкільного віку) матеріалу, який вони пізнають (розуміння значущості навчального матеріалу зараз чи в майбутньому)		
24	Для розуміння необхідне також і зовнішнє оцінення студентом (учнем, дитиною дошкільного віку) пізнавального матеріалу (чи відповідають отримані знання тому, що він спостерігає в дійсності)		

Оброблення та аналіз результатів

1) Оцінюють результати дослідження за опитувальником, підраховуючи кількість збігів оцінок на опитувальному листі з “ключем”:

Таблиця 79. Ключ відповідей

Відповіді	Код відповіді									
“*так*”	1	3	5	8	9	18	20	22	23	24
“*ні*”	2	4	6	7	10	11	12	13	14	15
	16	17	19	21	***Сума балів* Σ =**					

2) За кількістю збігів (кожен збіг оцінюють як **1** ***бал***) визначте рівень методичного розуміння психолого-педагогічної сутності процесу пояснення.

3) Зробіть ***висновки*** (додаток 10; посібник “Основи педагогічної майстерності”, *табл.* 119, с. 322).

15. ТЕСТ НА АНАЛІЗ УМІННЯ ПЕДАГОГА ВИКЛАДАТИ СВОЇ ДУМКИ

(розроблено за *Н. Бутенко*)

Інструкція. Методика призначена для самооцінення рівня вміння майбутнім педагогом викладати свої думки. Прочитайте твердження й оцініть, чи властиві вони Вам. Можливі два варіанти відповіді:

“*так*” — Ви згідні з цим твердженням;

“*ні*” — Ви не погоджуєтеся з цим твердженням.

Таблиця 80. Опитувальник

Твердження		Відповідь	
		так	***ні***
1	2	3	4
1	Коли Ви пояснюєте новий навчальний матеріал, чи маєте Ви уважно стежити за тим, щоб Вас правильно зрозуміли?		
2	Чи має педагог підбирати слова, що відповідають рівню підготування студентів (учнів, дітей дошкільного віку)?		
3	Чи потрібно обмірковувати вказівки, перш ніж їх висловити?		
4	Чи необхідно віддавати розпорядження в короткій формі?		
5	Якщо студенти (учні, діти дошкільного віку) не задають запитань після того, як Ви пояснили новий матеріал, чи вважаєте, що вони Вас зрозуміли?		
6	Чи зрозуміло Ви висловлюєте думку?		
7	Чи впорядковуєте Ви свої думки, перш ніж їх висловити, щоб не говорити незв’язано?		
8	Чи треба заохочувати тих студентів (учнів, дітей дошкільного віку), які задають запитання?		
9	Чи припускаєте Ви, що знаєте думки колег (студентів, учнів, дітей), чи допитуєтеся, щоб з’ясувати їх?		
10	Чи розрізняєте Ви поняття, факти і думки?		
11	Чи підсилюєте Ви конфронтацію, суперечачи аргументам колеги (студента, учня, дитини)?		

Закінчення табл. 80

1	2	3	4
12	Чи намагаєтеся Ви, щоб Ваші студенти (учні, дитини дошкільного віку) в усьому слухали Вас?		
13	Чи використовуєте Ви професійні терміни, незрозумілі студентам (школярам, дітям дошкільного віку)?		
14	Чи говорите Ви зрозуміло, точно і чемно?		
15	Чи стежите Ви за тим, яке враження справляють Ваші слова на студентів (школярів, дітей дошкільного віку), чи уважні вони?		
16	Чи робите Ви навмисні паузи у своїй мові для того, щоб зібратися з думками, звернути увагу на студентів (школярів, дітей дошкільного віку)?		

Оброблення та аналіз результатів

1) Опрацюйте результати опитування, використовуючи ключ відповідей, з яким необхідно співставити відповіді, надані Вами в опитувальнику:

Таблиця 81. Ключ відповідей

Відповіді	Код відповіді						
“*так*”	1	2	3	4	5	6	7
	8	10	11	12	14	15	16
“*ні*”	9	13	***Сума балів* Σ =**				

2) За кількістю збігів (кожен збіг оцінюють як **1 *бал*)** визначте рівень вміння викладати свої думки.

3) Зробіть ***висновки*** (посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 324).

16. СФОРМОВАНІСТЬ ВМІННЯ ВЕСТИ МОНОЛОГ

(розроблено за *С. Абрамовичем*, *М. Чікарьковою*)

Інструкція. Методика призначена для самооцінення майбутнім педагогом сформованості рівня вміння правильно й цікаво вести монолог під час заняття. Прочитайте твердження й оцініть, чи властиві вони Вам. Можливі два варіанти відповіді:

“*так*” — Ви згідні з цим твердженням;

“*ні*” — Ви не погоджуєтеся з ним.

Таблиця 82. Опитувальник

Твердження		Відповідь	
		так	***ні***
1	Чи можете Ви сформулювати головну думку свого монологу одним реченням?		
2	Коли Ви проводите урок, то читаєте заздалегідь підготовлений текст?		
3	Чи заучуєте Ви текст напам’ять, готуючись до уроку?		

Закінчення табл. 82

1	2	3	4
4	Чи користуєтесь Ви записами під час пояснення нової теми?		
5	Під час монологу Ви говорите вільно?		
6	Чи втрачаєте Ви головну думку, якщо учні під час пояснення перебивають Вас, задаючи питання?		
7	Чи включаєте Ви під час розповіді історичну довідку про наукове відкриття, демонстраційний експеримент?		
8	Чи використовуєте Ви під час строгого логічного викладу "вільні" слова (звороти, приказки, жарти)?		

Оброблення та аналіз результатів

1) Опрацюйте результати опитування, використовуючи ключ відповідей:

Таблиця 83. Ключ відповідей

Відповіді	Кількість балів за відповідь								
	1	2	3	4	5	6	7	8	
"*так*"	**5**	**0**	**0**	**5**	**5**	**0**	**5**	**5**	***Сума балів*** **Σ =**
"*ні*"	**0**	**5**	**5**	**0**	**0**	**5**	**0**	**0**	

2) Підрахуйте загальну кількість балів (**Σ**).

3) Залежно від набраної кількості балів у кожній групі відповідей зробіть ***висновок*** про рівень сформованості вміння вести монолог (додаток 11; посібник "Основи педагогічної майстерності" с. 324–325).

17. ТЕСТ НА СФОРМОВАНІСТЬ ВМІННЯ ВЕСТИ ДІАЛОГ

(розроблено за *А. Калюжним*)

Інструкція. Методика призначена для самооцінення вміння майбутнього вчителя правильно й цікаво вести діалог (говорити й слухати). Прочитайте твердження і оцініть, наскільки властиві вони Вам.

Таблиця 84. Опитувальник

Твердження		Відповідь				
		майже завжди	***у більшості випадків***	***іноді***	***зрідка***	***майже ніколи***
1	2	3	4	5	6	7
1	Чи намагаєтеся Ви перебити відповідь студента (учня) в тому випадку, коли відповідь його є неправильна чи не відповідає темі?					
2	Чи дратує Вас манера висловлювання Ваших учнів (студентів, колег) під час спілкування?					

Закінчення табл. 84

1	2	3	4	5	6	7
3	Чи може невдале висловлювання учня (студента, колеги) спровокувати Вас на різкість чи грубість під час спілкування?					
4	Чи уникаєте Ви розпочинати розмову з невідомою чи малознайомою Вам людиною?					
5	Чи маєте Ви звичку перебивати одного учня (студента) і викликати іншого, щоб той дав відповідь на поставлене Вами запитання?					
6	Чи робите Ви вигляд, що уважно слухаєте відповідь учня (студента), а самі думаєте зовсім про інше?					
7	Чи змінюється Ваш тон, голос і міміка залежно від того, хто з учнів (студентів) порушив дисципліну під час заняття?					
8	Чи уникаєте Ви відповідей на “незручні” запитання, поставлені учнями (студентами) під час пояснення нової теми?					
9	Чи виправляєте Ви учня (студента), якщо він неправильно вимовляє слова, назви тощо?					
10	Чи буває у Вас тон з відтінком зневаги та іронії щодо учня (студента), який відповідає?					
	***Сума балів* Σ =**					

Оброблення та аналіз результатів

1) Підрахуйте загальну кількість балів, використовуючи шкалу оцінювання відповідей (додаток 12; посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 327–329).

2) Залежно від набраної кількості балів, зробіть ***висновок*** про Ваше вміння вести діалог.

18. ТЕСТ НА СФОРМОВАНІСТЬ ОРАТОРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

(розроблено за *А. Калюжним*)

Інструкція. Методика призначена для самооцінення ораторських якостей. Опитувальник складається з 16-ти тверджень, які дають Вам змогу оцінити Ваші риси, характерні дії, думки за *9-бальною оцінною шкалою*:

1 — *дуже низький рівень*;
2 — *низький*;
3 — *нижче середнього*;
4 — *дещо нижче середнього*;
5 — *середній*;
6 — *дещо вище середнього*;
7 — *вище середнього*;
8 — *високий*;
9 — *дуже високий рівень*

Таблиця 85. Опитувальник

	Твердження	Бали
1	Чи здатні Ви під час уроку до імпровізації, до гнучкої перебудови ходу заняття (плану виступу) з урахуванням настрою тих, кого навчаєте, їхньої підготовленості тощо	
2	Чи характерним для Вас є намагання обґрунтувати й впроваджувати якусь теоретичну концепцію щодо розв'язання актуальних проблем, які стосуються підвищення ефективності навчально-виховного процесу?	
3	На Вас як педагога з високим рівнем ораторських якостей працює Ваш авторитет?	
4	Чи завжди Ви під час розмови толерантно дискутуєте, суперечите?	
5	Чи завжди Ваші уроки (публічні виступи) мають новаторський характер?	
6	Як часто під час Ваших занять (уроків, публічних виступів) лунає сміх?	
7	Чи завжди Ваші взаємовідносини з учнями під час заняття мають доброзичливий характер?	
8	Чи здатні Ви під час заняття (чи виступу) виявити високий рівень ерудиції та компетентності? Як часто Вам це вдається?	
9	Наскільки для Вас є характерні логічність, обґрунтованість, доказовість, чіткість, послідовність висловлювань?	
10	Чи властиве Вам є опертя на практичні приклади, особистий досвід?	
11	Під час заняття (чи виступу) Ви тримаєтеся перед аудиторією незалежно й дуже самовпевнено?	
12	Як часто під час заняття (бесіди, виступу) Ви допускаєте фамільярність у разі діалогу з іншими людьми?	
13	Під час обговорення питань, які стосуються проблеми навчання й виховання, Ви дотримуєтеся загальноприйнятої чи навіть консервативної точки зору?	
14	Як часто під час заняття (виступу чи дискусії) Ваші висловлювання мають песимістичний характер?	
15	Як часто під час заняття (уроку, виступу чи дискусії) виникає суперечка, яка навіть всупереч Вашим намірам переходить у конфлікт?	
16	Як часто під час заняття (виступу чи дискусії) Ви зауважуєте за собою, що говорите не по суті, а, відповідаючи на запитання в, послуговуєтеся загальними фразами?	
	Сума балів Σ =	

Оброблення та аналіз результатів

1) Підрахуйте суму балів, використовуючи шкалу оцінювання відповідей (додаток 13; посібник "Основи педагогічної майстерності", с. 329–330).

2) Залежно від набраної кількості балів, зробіть висновок про ступінь розвитку ораторських якостей.

19. ТЕСТ НА СФОРМОВАНІСТЬ ВМІННЯ СЛУХАТИ

(розроблено за *Є. Роговим*)

Інструкція. Зазначте номери тверджень, в яких описані ситуації, що викликають у Вас незадоволення чи роздратування під час бесіди з будь-яким співрозмовником:

Таблиця 86. Опитувальник

Твердження		Відповідь
1	2	3
1	Співрозмовник не дає мені шансу висловитися, у мене є про що сказати, проте немає можливості вставити слово	
2	Співрозмовник постійно перебиває мене під час бесіди	
3	Співрозмовник ніколи не дивиться мені в обличчя під час бесіди, і я не впевнена (-ий), чи він слухає мене	
4	Співрозмовник ніколи не посміхається. У мене виникає відчуття незручності та тривоги	
5	Розмова з таким партнером, який не дивиться в обличчя під час бесіди, часто викликає відчуття даремної трати часу, оскільки складається враження, що він не слухає	
6	Співрозмовник постійно метушиться: олівець і папір цікавлять його більше, ніж мої слова	
7	Співрозмовник постійно відволікає мене своїми коментарями та питаннями	
8	Що б я не казала (-в), співрозмовник завжди охолоджує мій запал	
9	Співрозмовник постійно намагається нехтувати моєю думкою	
10	Співрозмовник перекручує мої слова і вкладає в них інший зміст	
11	Коли я задаю питання, співрозмовник змушує мене захищатися	
12	Іноді співрозмовник перепитує мене, роблячи вигляд, що не розчув	
13	Співрозмовник вимагає, щоб всі погоджувалися з ним. Кожне його висловлювання завершується запитанням: "*Ви також так думаєте*?" або "*Ви не згодні*?"	

Закінчення табл. 86

1	2	3
14	Співрозмовник, не дослухавши до кінця, перебиває мене лише для того, щоб погодитися	
15	Співрозмовник робить висновки за мене	
16	Співрозмовник завжди намагається вставити слово в мою розповідь	
17	Співрозмовник дивиться на мене дуже уважно, не моргаючи	
18	Співрозмовник дивиться на мене оцінююче. Це непокоїть	
19	Коли я пропоную щось нове, співрозмовник каже, що він думає так само	
20	Співрозмовник переграє. Демонструючи, що цікавиться бесідою, він дуже часто киває головою, охає й підтакує	
21	Коли я говорю про серйозне, співрозмовник починає розповідати про різні історії, жарти та анекдоти	
22	Співрозмовник часто дивиться на годинник під час бесіди	
23	Коли я звертаюся до співрозмовника, він залишає справи і дивиться уважно на мене	
24	Співрозмовник поводить себе так, ніби я заважаю йому робити щось дуже важливе	
25	Я твердо переконана (-ий), що мій співрозмовник під час бесіди неуважний. Він зосереджено займається сторонніми речами: грається ручкою, протирає скло окулярів тощо	

Оброблення та аналіз результатів

1) Підрахуйте кількість ситуацій (***n***), що викликають у Вас незадоволення або роздратування:

$$n_{ситуацій} =$$

2) Визначте відсоток (***N***) цих ситуацій:

$$N_{ситуацій} = \quad \%.$$

3) Зробіть ***висновок*** про рівень сформованості вміння слухати (додаток 14; посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 332–334).

20. МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ МОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА

Інструкція. Методика моніторингу якості мовлення призначена для оцінення (чи самооцінення) рівня мовленнєвої культури майбутнього педагога (вихователя, вчителя, викладача). Прочитайте твердження й оцініть, чи властиві вони Вам.

Можливі два варіанти відповіді:
“*так*” — Ви згідні з цим твердженням;
“*ні*” — Ви не погоджуєтеся з ним.

Таблиця 87. Опитувальник

Твердження		Відповідь	
		так	***ні***
1	2	3	4
1	Під час педагогічного спілкування Ви не вживаєте штампи та загальні, звичні фрази		
2	У процесі мовлення виявляються яскраві індивідуальні особливості особистості педагога (освіченість, вихованість, дотепність, розкутість, самостійність тощо)		
3	Ви зумисне використовуєте під час мовлення індивідуальні слововживання		
4	Пояснення, виступи, бесіди у Вас завжди продумані (вимовляєте слова продумано)		
5	Ваше мовлення переконливе (використовуєте докази, підтверджені фактами, досвідом, і не погрожуєте, осуджуєте та не даєте порожніх обіцянок)		
6	Демонструєте ерудицію, використовуєте приклади з інших сфер знань		
7	Мовлення точне (Ви точно, логічно викладаєте навчальний матеріал)		
8	Стиль мовлення притаманний ситуації		
9	Мовлення коротке (Ви говорите по суті, не говорите зайвого)		
10	При спілкуванні не проявляєте комплексів власної неповноцінності, поважаєте й любите себе		
11	У Вас немає порушень норм у вимові		
12	У Вас немає порушень лексичних мовленнєвих норм		
13	У Вас немає порушень граматичних мовленнєвих норм		
14	У Вас немає порушень стилістичних мовленнєвих норм		
15	Ви вдало вживаєте нелітературні форми національної мови (жаргони, просторіччя, діалекти, сленг)		
16	Ви говорите приємно, використовуєте похвалу, створюєте атмосферу успіху		
17	Мовлення емоційне, без ознак роздратованості		
18	Мовлення чітке, зрозуміле, доступне для учнів		
19	Ви використовуєте мовні засоби, що виражають повагу до учнів (у манерах вітатися, звертатися, ставити запитання, відповідати на запитання)		

Закінчення табл. 87

1	2	3	4
20	Не вживаєте слів і виразів у наказовій формі		
21	Своїм мовленням сприяєте створенню атмосфери обговорення, стимулюєте участь учнів у бесіді		
22	Не допускаєте розходження вербальних і невербальних засобів		
23	Мовлення внутрішньо узгоджене, логічно несуперечливе		
24	Ваша поведінка адекватна тому, що говорите (“живете, як говорите”)		
25	Ви не вживаєте ділової казенної лексики		
26	Ви використовуєте образні засоби, афоризми, прислів’я, приповідки, крилаті слова		
27	Ви використовуєте інтонаційно багате мовлення		
28	Ви використовуєте оптимальні темп, гучність голосу		

Оброблення та аналіз результатів

1) Опрацюйте результати опитування, використовуючи ключ відповідей:

Таблиця 88. Ключ відповідей

Параметри	Код відповіді							**Σ**
Унікальність	1	2	3					
Усвідомленість	4	5	6	7	8	9	10	
Відповідальність	11	12	13	14	15			
Діалогічність	16	17	18	19	20	21		
Дієвість	22	23	24					
Естетичність	25	26	27	28				
							Сума балів Σ =	

2) Визначте кількість балів (**Σ**) по кожному з параметрів культури мовлення.

3) Підрахуйте загальну суму балів.

4) Залежно від набраної кількості балів зробіть **висновок** про якість мовлення, рівень мовленнєвої культури (додаток 15; посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 337–339).

21. ДОСЛІДЖЕННЯ “МІЙ СТИЛЬ МИСЛЕННЯ”

(розроблено за *Є. Роговим*)

Інструкція. Прочитайте твердження та напроти кожного закінчення поставте *бали*: 1, 2, 3, 4 або 5. Вони засвідчуватимуть той ступінь, в якому те чи інше закінчення властиве Вам: від **1** (*менше всього підходить*) до **5** (*більше всього підходить*). Кожен *бал* має бути використаний ТІЛЬКИ ОДИН РАЗ в групі з п’яти закінчень.

- Навіть якщо два закінчення (або більше) здаються однаково властивими Вам, все ж постарайтеся їх впорядкувати.
- Кожне з п’яти закінчень в групі має отримати свій номер: 1, 2, 3, 4, 5.

Опитувальник

А. КОЛИ ЛЮДИ КОНФЛІКТУЮТЬ ЧЕРЕЗ ІДЕЮ**,** Я ВІДДАЮ ПЕРЕВАГУ ТІЙ СТОРОНІ**,** ЯКА …

1) *встановлює конфлікт, намагається виразити його відкрито —* ***бал.***
2) *ліпше всіх виражає цінності та ідеали —* ***бал.***
3) *ліпше всіх відображає мої особисті погляди і досвід —* ***бал.***
4) *підходить до ситуації найбільш логічно й послідовно —* ***бал.***
5) *проголошує аргументи коротко й переконливо —* ***бал.***

Б. КОЛИ Я ПОЧИНАЮ ПРАЦЮВАТИ НАД ПРОЕКТОМ У СКЛАДІ ГРУПИ**,** ДУЖЕ ВАЖЛИВО ДЛЯ МЕНЕ …

1) *зрозуміти цілі й значення цього проекту —* ***бал.***
2) *розкрити цілі й цінності учасників робочої групи —* ***бал.***
3) *визначити, як ми збираємося розробляти цей проект —* ***бал.***
4) *зрозуміти, яку вигоду проект принесе для нашої групи —* ***бал.***
5) *щоб робота над ним була організована й зрушена з місця —* ***бал.***

В. Я ЗАСВОЮЮ НОВІ ІДЕЇ ЛІПШЕ ТОДІ**,** КОЛИ МОЖУ …

1) *пов'язати їх з теперішньою або майбутньою справою —* ***бал.***
2) *застосовувати їх до конкретних ситуацій —* ***бал.***
3) *зосереджуватися на них і старанно їх аналізувати —* ***бал.***
4) *зрозуміти, наскільки вони ідентичні до звичних ідей —* ***бал.***
5) *протиставляти їх іншим ідеям —* ***бал.***

Г. ДЛЯ МЕНЕ ГРАФІКИ**,** СХЕМИ**,** КРЕСЛЕННЯ В КНИГАХ АБО СТАТТЯХ …

1) *корисніші від тексту, якщо вони точні —* ***бал.***
2) *корисні, якщо в них чітко зображені важливі факти —* ***бал.***
3) *корисні, якщо на них є посилання в тексті —* ***бал.***
4) *корисні, якщо через них виникають питання до тексту —* ***бал.***
5) *не більше й не менше корисні, ніж інші матеріали —* ***бал.***

Ґ. ЯКЩО Б МЕНІ ЗАПРОПОНУВАЛИ ЩОСЬ ДОСЛІДИТИ, Я ПОЧАВ (ЛА) Б З…

1) *спроби визначити його місце в широкому контексті —* ***бал.***
2) *визначення того, чи зможу я виконати його самостійно, чи мені потрібна допомога —* ***бал.***
3) *роздумів й гіпотез про можливі результати —* ***бал.***
4) *рішення про те, чи потрібно взагалі проводити дослідження —* ***бал.***
5) *спроби сформулювати проблему якомога повніше й точніше —* ***бал.***

Д. ЯКЩО Б МЕНІ ДОВЕЛОСЯ ЗБИРАТИ ВІД ЧЛЕНІВ ЯКОЇСЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЮ, ЩО СТОСУЄТЬСЯ ЇЇ ПРОБЛЕМ, Я НАДАВ (ЛА) Б ПЕРЕВАГУ …

1) *зустрітися з ними індивідуально й задати кожному свої конкретні питання —* ***бал.***
2) *організувати загальні збори та попросити їх викласти свою думку —* ***бал.***
3) *опитати їх невеликими групами, задаючи загальні питання —* ***бал.***
4) *зустрітися неофіційно з впливовими особами для з'ясування їхніх поглядів —* ***бал.***
5) *попросити членів організації надати мені інформацію, якою вони володіють* (*бажано письмово*) *—* ***бал.***

Е. ЙМОВІРНО, Я БУДУ ВВАЖАТИ ЩОСЬ ПРАВИЛЬНИМ, ІСТИННИМ, ЯКЩО ВОНО …
1) *спрацювало проти опозиції, витримало спротив протилежних трактувань —* ***бал***
2) *узгоджується з іншими принципами, в які я вірю —* ***бал.***
3) *було підтверджено на практиці —* ***бал.***
4) *піддається логічним й науковим доказам —* ***бал.***
5) *можна перевірити особисто на фактах, доступних для спостереження —* ***бал.***

Є. КОЛИ Я НА ДОЗВІЛЛІ ЧИТАЮ ЖУРНАЛЬНУ СТАТТЮ, ВОНА БУДЕ …
1) *про те, як комусь вдалося розв'язати особисту (професійну чи соціальну) проблему —* ***бал.***
2) *присвячена дискусійному політичному (професійному чи соціальному) питанню —* ***бал.***
3) *повідомлення про наукове або історичне дослідження —* ***бал.***
4) *про цікаву, неординарну людину або подію —* ***бал.***
5) *точним, невигаданим повідомленням про цікавий життєвий досвід —* ***бал.***

Ж. КОЛИ Я ЧИТАЮ ЗВІТ ПРО РОБОТУ, ТО ЗВЕРТАЮ УВАГУ НА …
1) *близькість висновків до свого особистого досвіду —* ***бал.***
2) *можливість виконання цієї рекомендації —* ***бал.***
3) *надійність й обґрунтованість результатів фактичними даними —* ***бал.***
4) *розуміння автором цілей та завдань роботи —* ***бал.***
5) *інтерпретацію даних —* ***бал.***

З. КОЛИ ПЕРЕДІ МНОЮ ПОСТАВЛЕНЕ ЗАВДАННЯ, ТО ПЕРШЕ, ЩО Я ХОЧУ ДІЗНАТИСЯ, ЦЕ …
1) *можливий найоптимальніший метод для розв'язання цього завдання —* ***бал.***
2) *кому й коли потрібно, щоб це завдання було вирішене —* ***бал.***
3) *чому це завдання потрібно розв'язати —* ***бал.***
4) *який вплив його розв'язання може мати на інші завдання, які доводиться розв'язувати —* ***бал.***

5) *яка пряма, негайна вигода від розв'язання цього завдання* — ***бал.***

И. ЗАЗВИЧАЙ Я ДІЗНАЮСЯ МАКСИМУМ ПРО ТЕ, ЯК ЗРОБИТИ ЩОСЬ НОВЕ, ЗАВДЯКИ ТОМУ, ЩО …

1) *з'ясовую для себе, як це пов'язано з тим, що мені відоме* — ***бал.***
2) *беруся за справу якомога раніше* — ***бал.***
3) *вислуховую різні погляди з щодо того, як це зробити* — ***бал.***
4) *є хтось, хто показує мені, як це зробити* — ***бал.***
5) *сумлінно аналізую, як це зробити найліпше* — ***бал.***

І. ЯКЩО Б МЕНІ ДОВЕЛОСЯ ПРОХОДИТИ ВИПРОБУВАННЯ ЧИ ЗДАВАТИ ЕКЗАМЕН, Я НАДАВ (ЛА) БИ ПЕРЕВАГУ …

1) *набору об'єктивних, проблемних питань з предмета* — ***бал.***
2) *дискусії з тими, хто також проходить випробування* — ***бал.***
3) *усному викладенню й демонстрації того, що я знаю* — ***бал.***
4) *повідомленню в довільній формі про те, як я застосовую те, чому навчився* (*навчилася*) — ***бал.***
5) *письмовому звіту, що охоплює історію питання, теорію, метод* — ***бал.***

Ї. ЛЮДИ, ЧИЇ ОСОБЛИВІ ЯКОСТІ Я ПОВАЖАЮ НАЙБІЛЬШЕ, ЦЕ…

1) *видатні філософи й вчені* — ***бал.***
2) *письменники та педагоги* — ***бал.***
3) *ділові й політичні лідери* — ***бал.***
4) *економісти та інженери* — ***бал.***
5) *фермери та журналісти* — ***бал.***

Й. Я ВВАЖАЮ ТЕОРІЮ КОРИСНОЮ, ЯКЩО ВОНА …

1) *здається подібною до інших теорій та ідей, які я засвоїв* (*ла*) — ***бал.***
2) *пояснює явища для мене по-новому* — ***бал.***
3) *дає змогу систематично пояснювати пов'язані ситуації* — ***бал.***
4) *служить проясненню особистого досвіду й спостереженню* — ***бал.***
5) *має конкретне практичне застосування* — ***бал.***

К. КОЛИ Я ЧИТАЮ СТАТТЮ З ДИСКУСІЙНОГО ПИТАННЯ, Я НАДАЮ ПЕРЕВАГУ, ЩОБ В НІЙ …

1) *були доведені переваги, залежно від вибраної точки зору* —***бал.***
2) *були подані всі факти в ході* — ***бал.***
3) *були логічно й послідовно виділені спірні питання* — ***бал.***
4) *були визначені цінності, які проголошує автор* — ***бал.***
5) *були яскраво висвітлені обидва боки спірного питання й суть конфлікту* — ***бал.***

Л. КОЛИ Я ЧИТАЮ КНИГУ, ЯКА ВИХОДИТЬ ЗА МЕЖІ МОЄЇ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, Я РОБЛЮ ЦЕ ЗАДЛЯ …

1) *зацікавленості в удосконаленні своїх професійних знань* — ***бал.***

2) *вказівки з боку важливої для мене людини на її корисність —* ***бал.***
3) *бажання розширити свою загальну ерудицію —* ***бал.***
4) *бажання вийти за межі власної діяльності —* ***бал.***
5) *намагання дізнатися більше про певний предмет —* ***бал.***

М. КОЛИ Я ВПЕРШЕ ПІДХОДИТИМУ ДО ТЕХНІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ, ТО, МАБУТЬ, БУДУ …
1) *намагатися пов'язати її з ширшою проблемою або теорією —* ***бал.***
2) *шукати шляхи та способи розв'язати цю проблему —* ***бал.***
3) *шукати альтернативні способи її розв'язання —* ***бал.***
4) *шукати способи, якими інші, вже розв'язали цю проблему —* ***бал.***
5) *намагатися знайти найліпшу процедуру для її розв'язання —* ***бал.***

Н. Я НАЙБІЛЬШЕ СХИЛЬНИЙ (НА) ДО ТОГО, ЩОБ …
1) *знаходити відомі методи, які працюють, і використовувати їх як найдоцільніше —* ***бал.***
2) *ламати голову над тим, як різні методи могли б діяти разом —* ***бал.***
3) *впроваджувати нові й більш досконалі методи —* ***бал.***
4) *знаходити способи змусити наявні методи працювати ліпше й по-новому —* ***бал.***
5) *розбиратися в тому, як відомі методи мають працювати —* ***бал.***

Оброблення та аналіз результатів

1) Підсумуйте проставлені Вами бали, відображаючи хід розрахунку кожного стилю мислення, за такими ***формулами***:

****С***= 1(**А+Е+Ї**)+2(**Б+Є+Й**) + 5(**В+Ж+К**) + 4(**Г+З+Л**) + 3(**Ґ+И+М**) + 2(**Д+І+Н**)
С=
І = 2(**А+Е+Ї**) + 1(**Б+Є+Й**)+ 4(**В+Ж+К**) + 3(**Г+З+Л**) + 1(**Ґ+И+М**) + 3(**Д+І+Н**)
І =
П = 3(**А+Е+Ї**) + 4(**Б+Є+Й**) + 1(**В+Ж+К**) + 5(**Г+З+Л**) + 2(**Ґ+И+М**) + 4(**Д+І+Н**)
П =
А = 4(**А+Е+Ї**) + 3(**Б+Є+Й**) + 3(**В+Ж+К**) + 1(**Г+З+Л**) + 5(**Ґ+И+М**) + 5(**Д+І+Н**)
А =
Р = 5(**А+Е+Ї**) + 5(**Б+Є+Й**)+ 2(**В+Ж+К**) + 2(**Г+З+Л**) + 4(**Ґ+И+М**) + 1(**Д+І+Н**)
Р =

*Примітка:
С —"*синтезатор*"; *І* — "*ідеаліст*"; *П* — "*прагматик*";
А — "*аналітик*"; *Р* — "*реаліст*".

2) Визначте за *сумою балів* свій домінуючий стиль мислення.

3) Зробіть висновки за його загальною характеристикою (додаток 16; посібник "*Основи психології та педагогіки*", с. 316–318).

22. ВЛАСТИВОСТІ МИСЛЕННЯ

Інструкція. Методика призначена для оцінення рівня розвитку властивостей професійного мислення. Прочитайте запитання. Виберіть варіант відповіді, який Вам підходить найбільше, обведіть її.

Таблиця 89. Опитувальник

Твердження		Відповідь	
1	2	3	4
1	Чи легко Ви можете відмовитися від заданої схеми у ході роботи над вирішенням проблеми?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
2	Вам легше працювати над вирішенням проблеми самостійно, без допомоги викладача чи друзів?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
3	Чи вистачає Вам енергії на всі задумані справи?	А Б В	*так*; *не завжди*; *ні*
4	Чи вважаєте Ви, що деякі Ваші ідеї принесли б значну користь у тій галузі, з якою пов'язуєте майбутню професію?	А Б В	*так*; *за сприятливих умов*; *ні*
5	На Вашу думку, професію потрібно обирати, керуючися своїми схильностями, здібностями та зацікавленням?	А Б В	*так*; *це не головне*; *ні*
6	Отримавши інформацію від людини, авторитетної для Вас, Ви сприймаєте її без жодних розмірковувань і вагань?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
7	Чи відчуваєте труднощі Ви, коли необхідно швидко оцінити ситуацію, що виникла, і прийняти певне рішення?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
8	Коли Ви обстоюєте якусь ідею, то зможете відмовитися від неї, якщо Вас аргументовано переконують опоненти?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
9	Чи надаєте Ви перевагу можливості у вільний час залишитися наодинці і подумати?	А Б В	*так*; *інколи*; *провести час з друзями*
10	Чи відчуваєте Ви, що Вам інколи бракує впевненості?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
11	Чи прагнете Ви знайти свій, оригінальний шлях вирішення проблеми?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*

Продовження табл. 89

1	2	3	4
12	Чи будете Ви довго розмірковувати і намагатися відшукати додаткову інформацію, дізнавшись про якісь цікаві факти з певної галузі науки?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
13	Чи впевнені Ви, що факти, викладені у телевізійних новинах, є правдивими?	А Б В	*так*; *не завжди*; *ні*
14	Чи відчуваєте, що Вам часто бракує часу на виконання завдань, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю?	А Б В	*так*; *не завжди*; *ні*
15	Виконуючи завдання, Ви користуєтеся традиційними, перевіреними методами?	А Б В	*так*; *інколи*; *шукаю свій шлях розв'язку*
16	Чи в змозі Ви пожертвувати часом, відведеним на сон чи харчування, заради підготування до занять?	А Б В	*так*; *інколи*; *таке трапляється зі мною досить часто*
17	Те, що у ході роботи відволікає Вашу увагу	А Б В	*дратує*; *щось середнє*; *зовсім не хвилює*
18	Ви б скоріше обрали професію, в якій чітко регламентовані Ваші дії, ніж таку, що потребує пошуку нових ідей?	А Б В	*так*; *щось середнє*; *ні*
19	Чи маєте Ви бажання зайнятися новою справою, якої зовсім не знаєте?	А Б В	*так, невідоме вабить*; *інколи*; *ні*
20	Чи маєте Ви звичку аналізувати події дня, що минув (можливо у щоденнику)?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
21	Чи довго і ретельно зважуєте Ви всі "за" і "проти", коли доводиться приймати важливі рішення?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
22	Чи подобається Вам, коли у ході роботи над проблемою доводиться змінювати свої плани?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
23	Чи дотримуєтесь Ви режиму дня?	А Б В	*так*; *мене вистачає лише на декілька днів*; *ні*

Продовження табл. 89

1	2	3	4
24	Чи вдається Вам тривалий час працювати над якоюсь проблемою, не відволікаючись?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
25	Чи завжди Ви намагаєтеся відстоювати свій погляд у ході дискусії?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
26	Вам доводиться займатися незнайомою справою. Чи відчуваєте Ви бажання досягти у ній досконалості?	А Б В	*так*; *прагну навчитися лише основному*; *ні, лише задовільняю свою цікавість*
27	Ви вважаєте, що світ навколо Вас потребує значних змін?	А Б В	*так*; *лише окремі сфери життєдіяльності*; *ні*
28	Чи вважаєте Ви, що підготування до занять забирає у Вас значно більше часу, ніж у Ваших одногрупників?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
29	Ви вважаєте, що безвихідних ситуацій немає, завжди є інший шлях розв'язання проблеми?	А Б В	*так*; *залежить від ситуації*; *ні*
30	Коли виникає проблема, Ви часто звертаєтеся за допомогою до своїх викладачів чи друзів?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
31	Чи легко Ви засмучуєтеся?	А Б В	*так*; *залежить від настрою*; *ні*
32	Ви в змозі виявити проблему, яку не помічають інші?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*
33	У Вас є вибір: виступити на семінарі за темою, що Вами добре опрацьована, чи з темою, що є дуже цікавою, але над нею Вам доведеться попрацювати додатково. Що Ви оберете?	А Б В	*перше*; *залежить від обставин*; *друге*
34	Перш, ніж щось стверджувати або заперечувати, Ви ретельно зважуєте наявні факти?	А Б В	*так*; *не завжди*; *ні*

Закінчення табл. 89

1	2	3	4
35	Чи Ви здатні запропонувати декілька способів розв'язання задачі за термін, відведений для роботи за однією схемою?	А Б В	*так*; *інколи*; *ні*

Оброблення та аналіз результатів

1) Розрахуйте суму балів (**Σ**) для кожної властивості мислення і загальну суму балів, використовуючи ключ-дешифратор відповідей:

Таблиця 90. Ключ-дешифратор відповідей

Властивість мислення	Питання					Сума балів
Гнучкість мислення	1	8	15	22	29	**Σ =**
Самостійність мислення	2	9	16	23	30	**Σ =**
Емоційна стабільність	3	10	17	24	31	**Σ =**
Оригінальність мислення	4	11	18	25	32	**Σ =**
Пізнавальна потреба	5	12	19	26	33	**Σ =**
Критичність мислення	6	13	20	27	34	**Σ =**
Швидкість мислення	7	14	21	28	35	**Σ =**
						***Загальна сума білів* Σ =**

2) Хід розрахунку* запишіть у табл. 90. Для підрахунку суми балів використовуйте такий ***ключ:***

Таблиця 91. Ключ відповідей

Питання ↓ / Відповідь →	Кількість балів		
	А	Б	В
1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 11, 12, 14, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 32, 34, 35	**2**	**1**	**0**
6, 7, 10, 13, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 28, 30, 31, 33	**0**	**1**	**2**

*Приклад: **Σ** = 2 + 1 + 0 + 2 + 1 = 6

3) Визначте рівні розвитку професійного мислення за такою шкалою:

Таблиця 92. Рівні розвитку професійного мислення

Рівні → / Властивість ↓ / Сума балів →	***Високий***	***Достатній***	***Середній***	***Низький***
	9–10	**6–8**	**3–5**	**1–2**
Гнучкість мислення				
Самостійність мислення				
Емоційна стабільність				
Оригінальність мислення				
Пізнавальна потреба				
Критичність мислення				
Швидкість мислення				
Професійне мислення	**56–70**	**36–55**	**16–35**	**1–15**

4) Зробіть ***висновки*** про рівні розвитку професійного мислення.

23. ДОСЛІДЖЕННЯ ДОМІНУЮЧОГО ТИПУ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ

(розроблено за методикою *за А. Лурії, Ж. Балакшиної*)

Виконують під керівництвом викладача. Домінуючий тип пам'яті виявляють шляхом подання слів декількома способами.* Дослідження складається з *чотирьох серій*.

Оброблення та аналіз результатів

***Серія* 1**

1) Записують слова для запам'ятовування (*слухове* сприймання):

***Серія* 2**

2) Записують слова для запам'ятовування (*зорове* сприймання):

***Серія* 3**

3) Записують слова для запам'ятовування (*моторно-слухове* сприймання):

***Серія* 4**

4) Записують слова для запам'ятовування (*комбіноване* сприймання):

*Примітка: щоб не було перенавантаження під час визначення типу пам'яті, для кожної серії досить підготувати 10 слів.

5) Результати дослідження домінуючого типу пам'яті вносять у таблицю.

Таблиця 93. Результати дослідження домінуючого типу пам'яті

Кількість правильно відтворених слів	Тип пам'яті			
	Слуховий	*Зоровий*	*Моторно-слуховий*	*Комбінований*

6) Зробіть ***висновок*** про розвиток Вашої пам'яті (посібник "Основи психології та педагогіки", с. 310–311):

- домінуючий тип пам'яті визначають шляхом порівняння кількості правильно відтворених слів;
- нормальним обсягом безпосередньої пам'яті вважають запам'ятовування 5–9 слів;
- якщо в якій-небудь серії Ви запам'ятали 10 слів, то поясніть, яку систему засобів Ви використали.

24. ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ УВАГИ

(тест *П'єрона–Рузера*)

Інструкція. Вам запропоновано тест П'єрона–Рузера із зображеними на такими геометричними ***фігурами***: *квадрат*, *трикутник*, *коло* і *ромб*.

1) За 1 хвилину розставте якомога швидше і без помилок у ці фігури такі *знаки*:

у *квадрат* — плюс

у *коло* — нічого

у *трикутник* — мінус 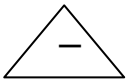

у *ромб* — крапку 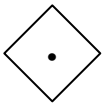

2) Розставляйте знаки послідовно у кожній фігурі по рядках зліва направо:

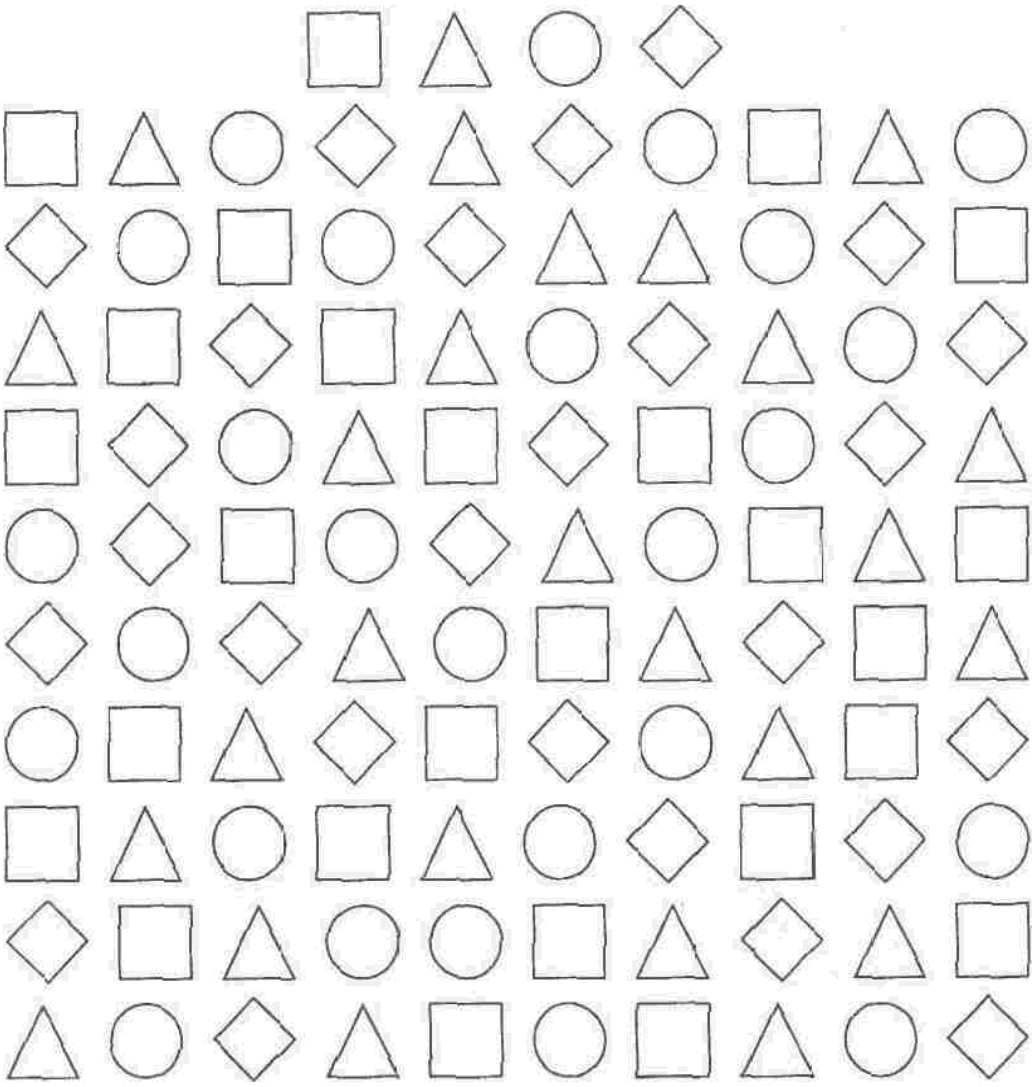

Рис. 62. Бланк тесту П'єрона–Рузера

3) На основі отриманих результатів визначте рівень концентрації уваги *коефіцієнт продуктивності* ***К*** =

4) Зробіть висновок про власний рівень концентрації уваги пам'яті (додаток 17; посібник "Основи психології та педагогіки", с. 316–318).

25. ВИЗНАЧЕННЯ ТИПУ ТЕМПЕРАМЕНТУ

(розроблено за *В. Шапарем*)

Інструкція. Вам запропонована “Формула темпераменту”, в якій є двадцять тверджень до кожного типу темпераменту. Проти кожного твердження, близького Вам, поставте знак “+”.

Опитувальник

Якщо Ви:

1) непосидючі, метушливі;
2) невитримані, запальні;
3) нетерплячі;
4) різкі й прямолінійні у відносинах з людьми;
5) володієте швидкою, пристрасною, з плутаною інтонацією, мовою;
6) рішучі й ініціативні;
7) вперті;
8) винахідливі в суперечках;
9) працюєте ривками;
10) схильні до ризику;
11) незлопам’ятні і необразливі;
12) агресивні, забіяки;
13) нетерпимі до недоліків;
14) неврівноважені й схильні до розбещеності;
15) володієте виразною мімікою;
16) здатні швидко діяти і вирішувати;
17) невтомно прагнете до нового;
18) володієте різкими, поривчастими рухами;
19) наполегливі в досягненні поставленої цілі;
20) схильні до різких змін настрою, то Ви ***холерик***.

Рис. 63. Холерик

Якщо Ви:

1) веселі і життєрадісні;
2) енергійні і діловиті;
3) часто не доводите розпочату справу до кінця;
4) з захопленням беретесь за будь-яку справу;
5) швидко охолоджуєтесь, якщо справа перестає Вас цікавити;
6) швидко включаєтесь у нову і швидко переключаєтесь з однієї роботи на іншу;
7) обтяжливі для Вас одноманітність, буденність, копітка робота;
8) комунікабельні і чуйні, не відчуваєте скованості з новими для Вас людьми;
9) винослив і працездатні;

10) володієте голосною, швидкою мовою, що супроводжується жвавими жестами;
11) схильні переоцінювати себе;
12) здатні швидко схоплювати нове;
13) нестійкі в інтересах і схильностях;
14) легко переживаєте невдачі і неприємності;
15) легко пристосовуєтесь до різних товариств;
16) зберігаєте самовладання в різних неочікуваних обставинах;
17) маєте завжди бадьорий настрій;
18) швидко засинаєте і прокидаєтесь;
19) часто незібрані, поспішливі в рішеннях;
20) схильні інколи до поверховості, відволікатися, то Ви ***сангвінік.***

Рис. 64. Сангвінік

Якщо Ви:
1) спокійні і холоднокровні;
2) послідовні і розсудливі в справах;
3) обережні і розсудливі;
4) вмієте чекати;
5) мовчазні і не любите говорити надаремно;
6) володієте спокійною мовою, без різко виражених емоцій і міміки;
7) доводите почату справу до кінця;
8) повільно включаєтеся в роботу і переключаєтеся з однієї справи на іншу;
9) строго притримуєтеся чіткого розпорядку в житті, системи в роботі;
10) не витрачаєте сил надаремно;
11) стримані і терпеливі;
12) легко стримуєте пориви (запал);
13) малосприйнятливі до передбачень;
14) незлобні, поблажливі до уїдливості на свою адресу;
15) постійні в своїх відносинах і інтересах;
16) однакові у відносинах зі всіма;
17) любите акуратність і порядок у всьому;
18) важко пристосовуєтесь до нових обставин;
19) інертні, в'ялі;
20) володієте витримкою, то Ви ***флегматик.***

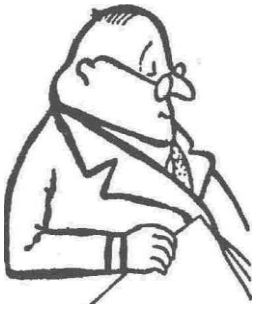

Рис. 65. Флегматик

Якщо Ви:
1) сором'язливі і часто ніяковієте;
2) губитися в нових обставинах;
3) Вам складно встановити контакт з новими людьми;

4) не вірите в свої сили;
5) легко переносите самотність;
6) відчуваєте пригнічення і розгубленість при невдачі;
7) схильні "заглиблюватися в себе";
8) скриті, некомунікабельні, не ділитеся ні з ким своїми думками;
9) володієте спокійною, тихою мовою, що інколи переходить на шепіт;
10) намагаєтеся викликати співчуття допомогу оточуючих
11) мимовільно пристосовуєтеся до характеру співрозмовника;
12) швидко стомлюєтеся;
13) вразливі;
14) надзвичайно чутливі до схвалення й осудження;
15) ставите високі вимоги до себе й оточуючих;
16) схильні до підозр, сумнівів;
17) хворобливі, чутливі і вразливі;
18) надзвичайно образливі;
19) малоактивні і боязливі;
20) покірливі, то Ви ***меланхолік***.

Рис. 66. Меланхолік

Оброблення та аналіз результатів

1) Одержані результати зведіть у таку формулу (посібник "*Основи психології та педагогіки*", с. 404):

Формула темпераменту = % (*Х*) : % (*С*) : % (*Ф*) : % (*М*)

Формула темпераменту = (14)

2) Зробіть висновок про домінуючий тип темпераменту.
3) Як Ваш темперамент позначається на Вашій життєдіяльності? Опишіть.

26. ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛІ СПІЛКУВАННЯ ПЕДАГОГА

(розроблено за *І. Юсуповою*)

Інструкція. Прочитайте твердження й оцініть, чи властиві вони Вам. Позначте знаком (+) ті твердження, з якими Ви погоджуєтеся (відповідь **"*так*"**), знаком (–), якщо Ви даєте негативну відповідь (**"*ні*"**):

Таблиця 94. Опитувальник

Запитання		Відповідь	
		так	***ні***
1	2	3	4
1	Чи потребуєте Ви ретельного підготування до навчальних занять за відомою й неодноразово прочитаною темою?		
2	Чи надаєте Ви перевагу логіці викладу емоційного виступу?		

Продовження табл. 94

1	2	3	4
3	Чи хвилюєтеся Ви перед виходом до аудиторії слухачів?		
4	Чи надаєте Ви перевагу під час заняття залишатися за кафедрою, трибуною, перед мікрофоном?		
5	Чи часто Ви застосовуєте методичні прийоми, які успішно були використовувані Вами і давали позитивний ефект?		
6	Чи дотримуєтеся Ви раніше спланованої схеми заняття?		
7	Чи часто Ви під час заняття вдаєтеся до імпровізації, ілюструєте сказане новими прикладами, випадками, свідком яких Ви стали?		
8	Чи залучаєте Ви студентів (учнів, дітей дошкільного віку) до обговорення питання?		
9	Чи намагаєтеся Ви пояснити якомога більше матеріалу з нової теми, незважаючи на її сприймання?		
10	Чи часто вдається Вам під час заняття вдало жартувати?		
11	Пояснюючи матеріал, Ви дотримуєтеся тексту?		
12	Чи виводить Вас з рівноваги непередбачений Вами гул і пожвавлення серед студентів (учнів, дітей)?		
13	Чи потребуєте Ви достатньо тривалого часу (5–8 хв) для налагодження втраченого контакту зі слухачами?		
14	Чи підвищуєте Ви під час пояснення голос, чи робите паузу, якщо відчуваєте неувагу студентів (учнів, дітей)?		
15	Чи намагаєтеся Ви, поставивши їм проблемне запитання, самостійно на нього відповідати?		
16	Чи надаєте Ви перевагу тому, щоб під час пояснення студенти (учні, діти) задавали Вам запитання?		
17	Пояснюючи, Ви забуваєте про те, хто Вас слухає?		
18	Чи є у Вас звичка вибирати серед слухачів два-три обличчя і стежити за їхніми емоціями?		
19	Чи виводять Вас з рівноваги скептичні усмішки на обличчях студентів (учнів, дітей)?		
20	Чи зауважуєте Ви у процесі пояснення зміни в настрої аудиторії?		
21	Чи заохочуєте Ви слухачів вступати з Вами в діалог?		
22	Чи відповідаєте Ви на репліки студентів (учнів, дітей відразу?		
23	Чи використовуєте Ви одні й ті ж жести для підкріплення своїх фраз, незалежно від ситуації?		

Закінчення табл. 94

1	2	3	4
24	Чи захоплюєтеся Ви монологом настільки, що Вам не вистачає часу на пояснення?		
25	Чи відчуваєте Ви себе після проведеного навчального заняття втомленою (-им) настільки, що не в стані розпочати інше?		

Оброблення та аналіз результатів

1) Обведіть ті номери відповідей, що збігаються з ключем:

Таблиця 95. Ключ відповідей

Модель спілкування	**“*так*”** (+)	**“*ні*”** (–)	n	%
“*Монблан*” (*дикторська*)	4, 6, 11, 15, 17, 23	1, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 24		
“*Китайська стіна*” (*неконтактна*)	9, 11, 13, 14, 15	1, 7, 8, 12, 16, 18, 19, 20, 21		
“*Локатор*” (*диференційована увага*)	10, 14, 18, 20, 21	2, 4, 6, 13, 15, 17, 23		
“*Тетерук*” (*гіпорефлексивна*)	9, 11, 15, 17, 23, 24	8, 12, 16, 19, 20, 21, 22		
“*Гамлет*” (*гіперрефлексивна*)	3, 12, 14, 18, 19, 20, 22, 25	2, 5, 6, 11, 13, 23		
“*Робот*”(*негнучкого реагування*)	1, 2, 5, 6, 13, 15, 23	7, 8, 9, 11, 16, 21, 24		
“*Я сам*” (*авторитетна*)	5, 10, 14, 15, 18, 24	2, 8, 16, 21		
“*Союз*” (*активної взаємодії*)	7, 8, 10, 16, 20, 21, 22	1, 2, 4, 5, 6, 11 13, 15, 17, 23		

2) Підрахуйте кількість (n) збігів плюсів і мінусів з ключем відповідей та переведіть цю кількість у %. Запишіть результати в табл. 95.

3) Визначте свою модель спілкування.

Якщо загальна сума збігів становить не менше 80% для однієї з моделей спілкування, можна вважати виявлену тенденцію стійкою (додаток 18; посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 571–572).

27. ТЕСТ ТОМАСА НА ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛЮ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТІ

Інструкція. Методика призначена для діагностування стилю поведінки у конфліктній ситуації, схильності до вибору стратегії взаємодії. Виберіть з кожної пари відповідей ту, яка більше Вам підходить.

Таблиця 96. Опитувальник

а	Види роботи	**б**	Види роботи
1	2	3	4
1	Іноді я даю можливість іншим узяти на себе відповідальність за розв'язання спірного питання	**1**	Замість обговорення того, в чому ми розходимося під час суперечки, я намагаюся звернути увагу на те, в чому ми згодні один з одним
2	Я намагаюся знайти компромісне рішення	**2**	Я намагаюся владнати все, враховуючи інтереси іншої людини і мої
3	Зазвичай я наполегливо намагаюся домогтися свого	**3**	Іноді я жертвую власними інтересами заради інтересів іншої людини
4	Я намагаюся знайти компромісне рішення	**4**	Я намагаюся не образити почуттів іншої людини
5	Розв'язуючи спірну ситуацію, я весь час намагаюся знайти підтримку в іншого	**5**	Я намагаюся робити все, щоб уникнути конфронтації та непотрібної напруженості
6	Я намагаюсь уникнути неприємностей для себе	**6**	Я намагаюся домогтися свого
7	Я намагаюся відкласти розв'язання спірного питання, щоб з часом вирішити його остаточно	**7**	Я вважаю за можливе у чомусь поступитися, щоб досягти потрібного результату
8	Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого	**8**	Насамперед я намагаюся визначити суть порушених інтересів і спірних питань
9	Я гадаю, що не завжди варто хвилюватися через якісь розбіжності	**9**	Я докладаю зусиль, щоб домогтися свого
10	Я твердо прагну досягти бажаного	**10**	Я вважаю, що ліпше йти на компроміс, ніж зав'язнути в нескінченному з'ясуванні стосунків
11	Насамперед я прагну чітко визначити сутність спірних інтересів і питань	**11**	Я намагаюся заспокоїти іншого учасника ситуації і прагну зберегти наші стосунки
12	Часто я уникаю займати позицію, яка спричинить до суперечки	**12**	Я даю змогу іншій людині дотримуватися своєї думки, якщо вона поступається

Продовження табл. 96

1	2	3	4
13	Я пропоную серединну позицію	**13**	Я наполягаю, щоб усе робилося по-моєму
14	Я повідомляю супернику свою точку зору і цікавлюся його поглядами	**14**	Я намагаюся зробити все необхідне, щоб довести правильність своїх поглядів
15	Я намагаюся заспокоїти співрозмовника і зберегти наші стосунки	**15**	Я намагаюся зробити все необхідне, щоб уникнути напруження
16	Я намагаюся не образити почуття іншої людини	**16**	Я звичайно намагаюся переконати іншу людину в перевагах моєї позиції
17	Зазвичай я наполегливо прагну досягти бажаного	**17**	Я намагаюся зробити все, щоб уникнути напруження
18	Якщо це зробить іншу людину щасливою, я дам їй змогу наполягати на своєму	**18**	Я дам іншій людині можливість залишитися при своїй думці, якщо вона готова визнати мою
19	Передусім я спробую визначити, у чому суть спірних питань	**19**	Я намагаюся відкласти спірні питання, щоб з часом вирішити їх остаточно
20	Я намагаюся негайно усунути розбіжності у наших поглядах	**20**	Я намагаюся знайти найліпше поєднання вигод і втрат для нас обох
21	Я намагаюся бути уважною (-им) до інших	**21**	Я завжди схиляюся до прямого обговорення проблеми
22	Я пробую відшукати позицію, що є серединною між позицією іншої людини і моєю	**22**	Я відстоюю свою позицію
23	Зазвичай я дбаю про те, щоб задовольнити бажання нас обох	**23**	Іноді даю іншим можливість узяти на себе відповідальність за розв’язання спірного питання
24	Якщо позиція іншої людини здається їй дуже важливою, я намагаюся з нею порозумітися	**24**	Я намагаюся переконати іншу людину піти на компроміс
25	Я намагаюся переконати у своїй правоті співрозмовника	**25**	Під час переговорів я намагаюся бути уважним до аргументів іншої людини
26	Я зазвичай орієнтуюся на серединну лінію наших потреб, сподівань, намірів	**26**	Я майже завжди прагну задовільнити інтереси кожного з нас

Закінчення табл. 96

1	2	3	4
27	Часто намагаюсь уникнути суперечок	**27**	Якщо це важливо для іншої людини, я дам їй можливість наполягти на своєму
28	Зазвичай я орієнтуюся на власну думку	**28**	Залагоджуючи ситуацію, я зазвичай намагаюся знайти підтримку в іншої людини
29	Я пропоную варіант, прийнятний для обох сторін	**29**	Гадаю, що не завжди варто хвилюватися через розбіжності, які виникають
30	Я намагаюся не образити почуттів іншої людини	**30**	Я завжди займаю таку позицію в суперечці, щоб ми разом могли домогтися успіху

Оброблення та аналіз результатів

1) Звірте Ваші відповіді з ключем:

Таблиця 97. Ключ відповідей

Запитання	①	②	③	④	⑤	Запитання	①	②	③	④	⑤
1			***б***	***а***		16	***б***		***а***		
2		***б***	***а***			17	***а***			***б***	
3	***а***				***б***	18			***а***		***б***
4			***а***	***б***		19		***а***			***б***
5		***а***		***б***		20		***а***			***б***
6	***б***			***а***		21		***а***			***б***
7				***а***	***б***	22	***б***		***а***		
8	***а***	***б***				23				***б***	***а***
9	***б***			***а***		24			***б***		***а***
10	***а***		***б***			25	***а***	***б***			
11		***а***			***б***	26			***а***		***б***
12		***б***		***а***		27			***а***		***б***
13	***б***		***а***			28	***а***	***б***			
14	***б***	***а***				29			***б***	***а***	
15				***б***	***а***	30		***б***	***а***		

2) Визначте свій ***стиль поведінки*** у конфлікті:

① *суперництво*, *конкуренція, примус* **Σ =**

② *співробітництво*, *колаборація* **Σ =**

③ *компроміс*, *порозуміння* **Σ =**

④ *ухиляння*, *уникнення*, *відгороджування* **Σ =**

⑤ *поступливість*, *згладжування*, *пристосування* **Σ =**

3) Зробіть ***висновок*** про свій *стиль поведінки* у конфлікті (за додатком 19; посібником “Основи педагогічної майстерності”,с. 422–427).

28. ОПИТУВАЛЬНИК “МІЙ ПІДХІД ДО КОНФЛІКТУ”

(розроблено за *К. Тепляковою*)

Інструкція. Методика призначена для оцінення власних підходів до конфлікту. Опитувальник складається з восьми груп тверджень (**А**, **Б**, **В**, **Г**, **Д**, **Е**, **Є**, **Ж**). У кожній групі по п’ять тверджень. Вони відображають різні стратегії поведінки в конфліктній ситуації. Прочитайте твердження, подані в опитувальнику. Ваше ***завдання***:

- у кожній групі знайти два твердження, що найточніше характеризують Вашу поведінку в конфлікті (позначте їх у колонці “відповідь” знаком **“+”**);
- знайти два твердження, що найменше відповідають тому, як Ви чините, стикаючись зі складною ситуацією (їх позначте знаком **“–”**).

Таблиця 98. Опитувальник

Група	Твердження		Відповідь
1	2	3	4
А	1	Зазвичай я рішуче добиваюся того, на що маю право	
	2	По можливості я намагаюся уникати конфліктів	
	3	Замість того, щоб обговорювати те, в чому ми розходимося, я намагаюся звертати увагу на те, з чим ми обидвоє згідні	
	4	Я вірю в необхідність взаємних поступок	
	5	Я намагаюся залагодити справу з максимальним урахуванням інтересів як супротивника, так і власних	
Б	1	Я роблю все, щоб не бути в програшу	
	2	Зазвичай, з часом, конфлікти минають самі собою	
	3	Я думаю, що “поганий мир ліпший від доброї сварки”	
	4	Для мене цілком прийнятне часткове вирішення проблеми, оскільки це знімає напруженість	
	5	Я намагаюся придумати щось таке, що буде оптимальне для нас обох	
В	1	Я докладаю всіх зусиль, щоб досягнути свого	
	2	Я намагаюся не піддаватися на провокації	
	3	Я намагаюся не зачіпати почуттів іншої людини	
	4	Я думаю, що обидві сторони мають бути готовими поступитися чимось	
	5	Я насамперед намагаюся визначити, що потрібно кожному з нас	

Закінчення табл. 98

1	2	3	4
Г	1	Я настоюю на тому, що вважаю правильним	
	2	Більшість ситуацій не варта того, щоб конфліктувати	
	3	Іноді я жертвую своїми інтересами заради інтересів іншої людини	
	4	Я завжди готова (-ий) до компромісу	
	5	Я повідомляю іншій людині свою точку зору і запитую про її погляди	
Д	1	Я намагаюся довести супернику логіку і перевагу моїх поглядів	
	2	Я уникаю агресивних людей	
	3	Я намагаюся заспокоїти іншу людину і передусім зберегти наші взаємини	
	4	Я вважаю можливим у чомусь поступитися, щоб чогось досягти	
	5	Я вважаю, що багато чого можна вирішити, якщо відноситися один до одного з повагою і розумінням	
Е	1	Я зазвичай намагаюся переконати інших у перевагах моєї позиції	
	2	Я намагаюся робити все, щоб уникнути напруженості	
	3	Якщо це робить іншу людину щасливою, я дам їй можливість настояти на своєму	
	4	Я даю можливість іншій людині в чомусь залишатися при своїй думці, якщо вона хоче порозумітися зі мною	
	5	Завжди схиляюся до доброзичливого і прямого обговорення проблеми, що виникла	
Є	1	Я твердо відстоюю свою позицію	
	2	Переважно я уникаю того, що спричинить суперечку	
	3	Якщо позиція іншої людини видається їй дуже важливою, я намагаюся йти їй назустріч	
	4	Я намагаюся знайти найліпше поєднання вигоди і втрат для нас обох	
	5	Зазвичай я прагну задовільнити бажання нас обох	
З	1	Я намагаюся переконати співрозмовника у своїй правоті	
	2	Я намагаюся відкласти вирішення гострого питання	
	3	Я готова (-ий) багато чого віддати за спокійне життя	
	4	Я намагаюся віднайти позицію, що є посередині між моєю позицією і позицією іншої людини	
	5	Я завжди шукаю такий вихід, який влаштовує нас обох	

Оброблення та аналіз результатів

1) Перенесіть знаки **“+”** і **“–”** у відповідні колонки:

Таблиця 99. Ключ відповідей

№	Група тверджень								***Сума балів***
	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**	**Е**	**Є**	**Ж**	
1									
2									
3									
4									
5									

2) Для виявлення домінуючої форми соціальної поведінки в ситуації конфлікту підрахуйте кількість балів, використовуючи таку ***шкалу*** оцінювання:

- ✓ відповідь **“+” — 3** ***бали***;
- ✓ відповідь **“–” — 1** ***бал***;
- ✓ невибрані відповіді — **2** ***бали***.

3) Зробіть ***висновки***. Про Ваш стиль поведінки у конфліктній ситуації свідчить сума набраних балів у кожному рядку (додаток 20; посібник “Основи педагогічної майстерності” с. 431–434).

29. ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБІВ ЕМОЦІЙНОГО РЕАГУВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЯХ ПІД ЧАС ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ

Інструкція. Тест *Розенцвейга–Хорста* у рисунках, призначений для діагностування здатності реагувати на певні педагогічні ситуації. Ознайомтеся з ними за посібником “Основи педагогічної майстерності” (с. 492–495). В опитувальнику до кожної ситуації виберіть тільки одну відповідь і обведіть її кружечком.

Опитувальник

Ситуація № 1 (с. 492)

Учні: *Ольго Іванівно! Чому Ви досі не перевірили наші творчі роботи*?

***Відповідь*:**

а) Як ви смієте так зі мною розмовляти?!

б) Ви думаєте, мені нічим більше займатися?!

в) У мене так багато справ, я просто не встигаю їх перевірити.

г) Ви собі просто не уявляєте, скільки потрібно часу, що підготуватися до занять: зошити, конспекти…

Ситуація № 2 (с. 493)

Учні: *Оце педагог: знову з помилками написала*! *І чого їх тільки в університеті вчать*?

***Відповідь*:**

а) Були б ви вихованими дітьми, помилки не помітили б!

б) Це все через вас, негідники!

в) Це з кожним може статися!

г) Забудемо про це!

Ситуація № 3 (с. 493)

Учень: *Ольго Іванівно*! *Ви така гарненька, зустрінемось увечері*!

***Відповідь*:**

а) Ще чого, малолєтка, підрости спочатку!

б) Я подумаю над твоєю пропозицією!

в) Ні, спасибі, розмови, плітки за спиною мені не потрібні!

г) Дякую, я б із задоволенням прогулялася з учнями нашого класу!

Ситуація № 4 (с. 494)

Учні: *От гава безрука, сервіз розбила*!

***Відповідь*:**

а) Дівчатка, ви праві, але навіщо ж так грубо?!

б) З кожним може таке статися!

в) І що це зі мною сьогодні … День такий невдалий …

г) Це ви винні, могли б на стіл поставити!

Ситуація № 5 (с. 494)

Учень: *На минулому уроці ви, Ольго Іванівно, помилилися в написанні реакцій: ось підручник і мій конспект уроку …*

***Відповідь*:**

а) Чи не здається тобі, що забагато на себе береш? Ти що, мене вчити будеш?

б) Ти, напевно, пожартував?!

в) Залиши, я обов'язково все подивлюся потім …

г) Так, дійсно, рівняння дещо інші!

Ситуація № 6 (с. 495)

Учениця: *Ви, Ольго Іванівно, завжди незаслужено прискіпуєтеся до Андрія*!

***Відповідь*:**

а) Я бачу, ви зовсім розпустилися, якщо мені таке заявляєте.

б) Це не ваша справа, до кого я прискіпуюся! Він заслужив ще гіршого ставлення.

в) Хіба? Я звертаю на Андрія уваги не більше, ніж на інших учнів класу.

г) Якщо я залишу Андрія у спокої, він буде відставати.

Оброблення та аналіз результатів

1) Після ознайомлення з педагогічними ситуаціями звірте їх з ключем:

Таблиця 100. Ключ відповідей

Відповідь	Кількість балів за відповіді до педагогічних ситуацій					
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
а	1	2	1	4	1	2
б	2	1	3	2	2	1
в	3	3	2	3	3	4
г	4	4	4	1	4	3
***Загальна сума балів* Σ =**						

2) Підрахуйте загальну кількість балів (**Σ**), набраних Вами.

3) Залежно від загальної кількості балів, зробіть висновок про рівень Вашого особистого ставлення до дітей у різних педагогічних ситуаціях (додаток 21; посібник "Основи педагогічної майстерності", с. 496).

30. ВИЗНАЧЕННЯ ЗДАТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ВИРІШУВАТИ СКЛАДНІ ПЕДАГОГІЧНІ СИТУАЦІЇ

(розроблено за *Р. Немовим*)

Інструкція. Ознайомтеся з кожною ситуацією (посібник "Основи педагогічної майстерності", с. 509–514). Виберіть до неї варіант словесної реакції (**а**–**д)**, який з педагогічного погляду, на Вашу думку, є найбільш правильним або запропонуйте свій, оригінальний, вихід у цій ситуації і запишіть його (це зазвичай сьомий (варіант **е**) чи інший варіант відповіді на ситуацію).

Опитувальник

Ситуація 1. Ви почали урок, всі учні заспокоїлися, настала тиша, і раптом у класі хтось голосно засміявся. Коли Ви, не встигнувши нічого сказати, здивовано подивилися на учня, який засміявся, він, дивлячись Вам прямо в очі, заявив: "*Мені завжди смішно дивитися на Вас і хочеться сміятися, коли Ви починаєте вести заняття*!".

***Відповідь*:**

а) "*Ось тобі й на*!".

б) "*І чого це тобі так смішно*?".

в) "*Ну, й смійся на здоров'я*!".

г) "*Ти що, дурник*?".

ґ) "*Люблю веселих людей*".

д) "*Я рада (-ий), що створюю тобі такий веселий настрій*".

е)

Ситуація 2. На початку уроку чи вже після того, як Ви провели декілька уроків, учень заявляє Вам: "*Я не думаю, що Ви, як учитель, зможете нас чомусь навчити*".

***Відповідь*:**

а) "*Твоя справа — вчитися, а не вчити вчителя*!".

б) "*Таких як ти, я, звичайно, нічого не зможу навчити*!".

в) "*Можливо, тобі краще перейти в інший клас, в якому викладає інший учитель*?".

г) "*Ти просто не хочеш учитися, ось і вигадуєш*!".

ґ) "*Мені цікаво знати, чому ти так думаєш*".

д) "*Давай обговоримо це детальніше. В моїй поведінці, напевно, є щось таке, що спонукало тебе до таких роздумів*".

е)

Ситуація 3. Ви дали учневі завдання, а він не хоче його виконувати, заявляючи: "*Я не хочу розв'язувати цю задачу*".

***Відповідь*:**

а) "*Не хочеш — змусимо*!".

б) "*Для чого ж ти тоді прийшов на урок, як не хочеш вчитися*?".

в) "*Тим гірше для тебе, залишайся неуком. Твоя поведінка подібна на поведінку людини, яка наперекір своєму обличчю хотіла б відрізати собі ніс*".

г) "*Ти думаєш про те, чим це може для тебе закінчитися*?".

ґ) "*Чи не міг би ти пояснити причину*?".

д) "*Давай сядемо і обговоримо — може, ти й правий*!".

е)

Ситуація 4. Школяр, розчарований навчальними невдачами, сумнівається в своїх здібностях і в тому, що він коли-небудь зможе як слід зрозуміти й засвоїти матеріал. Він каже Вам: "*Як Ви вважаєте, мені вдасться коли-небудь вчитися гарно і не відставати від інших учнів класу*?".

***Відповідь*:**

а) "*Якщо чесно сказати — я маю сумніви щодо цього*!".

б) "*О, звичайно, ти в цьому можеш не сумніватися*!".

в) "*У тебе чудові здібності, і я пов'язую з тобою великі надії*!".

г) "*Чому ти сумніваєшся в собі*?".

ґ) "*Давай поговоримо і з'ясуємо проблеми*".

д) "*Багато що залежить від того, як ми з тобою будемо працювати*".

е)

Ситуація 5. Після уроку учень підійшов до Вас і каже: "*На два найближчі уроки я не піду. Ми святкуємо з друзями день народження нашого друга*".

***Відповідь*:**

а) “*Спробуй тільки*!”.

б) “*На наступний раз тобі доведеться прийти в школу разом з батьками*”.

в) “*Це — твоя справа, але тобі ж здавати екзамен. Отож, все одно доведеться звітувати за пропущені заняття, я потім тебе обов’язково запитаю*”.

г) “*Ти, на мою думку, дуже несерйозно ставишся до занять*”.

ґ) “*Може, тобі взагалі ліпше залишити школу*?”.

д) “*А що ти збираєшся робити далі*?”.

е) “*Мені цікаво знати, чому збираєшся святкувати день народження друга аж два дні та й ще під час занять у школі*”.

є) “*Я тебе розумію: відпочивати, спілкуватися з друзями дійсно цікавіше, ніж вчитися. Проте я хочу знати, чому ти так чиниш*”.

ж)

Ситуація 6. Учень, побачивши Вас, коли Ви зайшли до класу, сказав: “*Ви виглядаєте дуже стомлено!*”.

***Відповідь*:**

а) “*Я думаю, що з твого боку не дуже етично робити мені таке зауваження*”.

б) “*Так, я сьогодні себе погано почуваю*”.

в) “*Не хвилюйся за мене, краще он на себе подивися*!”.

г) “*Я сьогодні погано спала (-в), у мене багато роботи*”.

ґ) “*Не хвилюйся, це не завадить мені проводити заняття*”.

д) “*Ти дуже уважний, дякую за турботу*!”.

е)

Ситуація 7. “*Я відчуваю, що заняття гуртка, які Ви ведете, не допомагають мені*, — говорить Вам учень, — *і взагалі, я не буду їх відвідувати*”.

***Відповідь*:**

а) “*Перестань говорити дурниці*!”.

б) “*Нічого собі, додумався*!”.

в) “*Може, тобі ліпше піти на гурток, який веде інший учитель*?”.

г) “*Я хотіла б (хотів би) детальніше знати, чому в тебе виникло таке бажання*?”.

ґ) “*А що, якщо нам попрацювати разом над розв’язанням твоєї проблеми*?”.

д) “*Можливо, твою проблему можна вирішити якось по-іншому*?”.

е)

Ситуація 8. Школяр звертається до Вас, демонструючи надмірну самовпевненість: "*Немає нічого такого, що я не зумів би зробити, якщо б захотів. Наприклад, мені не складно засвоїти предмет, який Ви викладаєте*".

***Відповідь*:**

а) "*Ти дуже добре думаєш про себе*".

б) "*З твоїми оце здібностями? — сумніваюсь*".

в) "*Ти, напевно, почуваєш себе досить впевнено, якщо так заявляєш?*".

г) "*Не сумніваюсь у цьому, оскільки знаю, що якщо ти захочеш, то в тебе все вийде*".

ґ) "*Це, напевно, буде для тебе великим навантаженням*".

д) "*Надмірна самовпевненість шкодить тобі*".

е)

Ситуація 9. Учень вважає, що для того, щоб засвоїти навчальний предмет, йому не потрібно багато працювати. У відповідь на Ваше зауваження він заявляє: "*Мене всі вважають здібною людиною*".

***Відповідь*:**

а) "*Це думка, яка тебе не стосується*".

б) "*Ті труднощі, які ти досі відчував, та й твої знання аж ніяк не засвідчують цього*".

в) "*Багато людей вважають себе досить здібними, хоча далеко не всі насправді такими є*".

г) "*Я рада (-ий), що ти такої високої думки про себе*".

ґ) "*Думаю, що це має спонукати тебе докладати ще більше зусиль у навчанні*".

д) "*Це виглядає так, ніби ти й сам не дуже віриш у свої здібності*".

е)

Ситуація 10. Учень перед уроком попередив Вас, що він знову забув виконати домашнє завдання.

***Відповідь*:**

а) "*Ну ось, знову!*".

б) "*Чи не здається тобі це проявом безвідповідальності?*".

в) "*Думаю, що тобі пора почати ставитися до навчання серйозніше*".

г) "*Я хочу знати, чому?*".

ґ) "*У тебе, напевно, не було для цього можливості?*".

д) "*Як ти думаєш, чому я кожен раз нагадую про це?*".

е)

Ситуація 11. Учень у розмові з Вами каже Вам: "*Я хотів би, щоб Ви ставились до мене ліпше, ніж до інших учнів*".

***Відповідь*:**

а) "*Чому це я маю ставитися до тебе ліпше, ніж до всіх інших школярів*?".

б) "*Я зовсім не збираюся виділяти улюбленців і фаворитів*!".

в) "*Мені не подобаються люди, які поводять себе так, як ти*".

г) "*Чому я маю виділяти тебе серед інших учнів*?".

ґ) "*Якщо б я тобі сказала (-в), що люблю тебе більше, ніж інших учнів, то ти почував би себе від цього ліпше*?".

д) "*Як ти гадаєш, як насправді я до тебе ставлюся*?".

е)

Ситуація 12. Учень, висловлюючи Вам свої сумніви щодо можливості відмінного засвоєння ним предмета, який Ви викладаєте, заявив: "*Я сказав Вам про те, що мене непокоїть. Тепер Ви скажіть, у чому причина цього і як мені бути далі*?".

***Відповідь*:**

а) "*У тебе, як мені здається, комплекс неповноцінності*".

б) "*У тебе немає жодних підстав для хвилювання*".

в) "*Перш ніж я зможу висловити обґрунтовану відповідь, мені необхідно ліпше розібратися в суті проблеми*".

г) "*Давай почекаємо, попрацюємо і повернемося до обговорення цієї проблеми через деякий час. Я думаю, що нам вдасться це вирішити*".

ґ) "*Я не готова (-ий) дати тобі точну відповідь, мені потрібно подумати*".

д) "*Не хвилюйся, і в мене свого часу нічого не виходило*".

е)

Ситуація 13. Учень каже Вам: "*Мені не подобається те, що Ви говорите на виховних годинах*".

***Відповідь*:**

а) "*Це погано*!"

б) "*Ти, напевно, в цьому не розбираєшся*".

в) "*Я надіюся, що надалі, в процесі наших занять, твоя думка зміниться*".

г) "*Чому*?".

ґ) "*А що ти сам любиш і готовий захищати*?".

д) "*На колір і смак товариш не всяк*".

е) "*Як ти думаєш, чому я про це говорю і відстоюю свою думку*?".

ж)

Ситуація 14. Школяр, явно демонструючи своє недоброзичливе ставлення до однокласника, каже: "*Я не хочу вчитися разом з ним*".

***Відповідь*:**

а) “*Ну й що*?”

б) “*Нікуди ти не дінешся, все одно прийдеться*”.

в) “*Це нерозумно з твого боку*”.

г) “*Але він також не захоче після цього вчитися з тобою*”.

ґ) “*Чому*?”.

д) “*Я думаю, що ти не правий. І ти сам згодом у цьому переконаєшся*”.

е)

Оброблення та аналіз результатів

1) Кожну відповідь оцінюють у балах за кількістю збігів з ключем:

Таблиця 101. Ключ відповідей

Ситуація	Вибраний варіант відповіді і його оцінка в балах							
	а	**б**	**в**	**г**	**ґ**	**д**	**е**	**є**
1	4	3	4	2	5	5	–	–
2	2	2	3	3	5	5	–	–
3	2	3	4	4	5	5	–	–
4	2	3	3	4	5	5	–	–
5	2	2	3	3	2	4	5	5
6	2	3	2	4	5	5	–	–
7	2	2	3	4	5	5	–	–
8	2	2	4	5	4	3	–	–
9	2	4	3	4	5	4	–	–
10	2	3	4	4	5	5	–	–
11	2	2	3	4	5	5	–	–
12	2	3	4	5	4	5	–	–
13	3	2	4	4	5	4	5	–
14	2	2	3	4	4	5	–	–
							***Загальна сума балів* Σ =**	
							Σ / 14 =	

2) Підрахуйте загальну суму балів. Здатність правильно вирішувати складні педагогічні ситуації оцініть за середньою кількістю балів, поділивши загальну суму балів на 14.

3) Зробіть ***висновки*** про свою здатність вирішувати складні педагогічні ситуації (додаток 22; посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 509–516).

31. МЕТОДИКА ВИЯВЛЕННЯ СТИЛЮ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ

(розроблено за *В. Семиченко*)

Інструкція. Опитувальник призначений для виявлення стилю самоактуалізації вчителя. Він складається з десяти тверджень. Прочитайте їх й оцініть, чи властиві вони Вам. Із трьох варіантів відповідей (**а**, **б**, **в**) виберіть один, який, на Вашу думку, найбільше збігається з уявленням про себе.

Таблиця 102. Опитувальник

Запитання		Відповіді	
1	2	3	4
1	*Якщо в мене виникає цікава ідея, то я*:	**а** **б** **в**	продовжую розвивати її за будь-яких обставин, усім всупереч; розвиваю її незалежно від того, схвалюють її ті, хто навколо мене, чи ні; відмовляюся від неї, якщо не знаходжу підтримки її значущості в інших
2	*На мій погляд, треба обрати професію, яка ...*	**а** **б** **в**	має перспективу для мого власного розвитку; забезпечує мені надійність у житті; надає переваги над іншими
3	*Коли я беруся за нову справу, то*:	**а** **б** **в**	вважаю, що потрібно виконувати всі необхідні правила для запобігання непорозумінням; використовуючи досвід інших, прагну внести щось своє; хочу все змінити і діяти тільки на власний розсуд
4	*Якщо мене спіткала невдача, я*:	**а** **б** **в**	незважаючи на помилки, буду вперто просуватися до мети; проаналізую промахи і продовжу розпочате з урахуванням виявлених помилок; усе залишу, визнавши починання безперспективним
5	*Чи готові Ви зайнятися чимось цікавим, чого раніше не розуміли*?	**а** **б** **в**	так, невідоме мене приваблює; тільки якщо це забезпечить мені перевагу перед іншими; я більше люблю добре відоме і надійне, навіть якщо воно мене не в усьому задовільняє
6	*Якщо я досягаю певних результатів, то*:	**а** **б** **в**	не прагну розголошувати свої ідеї, адже надійніше, коли вони залишаються при таємними; кому дуже потрібно, той сам зможе “докопатися” до суті моїх досягнень; із задоволенням роблю їх надбанням інших, щоб вони могли скористатися моїм доробком у своїх інтересах

Закінчення табл. 102

1	2	3	4
7	*Якщо ідеї іншої людини суперечать моїм власним, то я*:	**а** **б** **в**	уважно вислуховую, сподіваючись знайти щось спільне, що цікавить нас обох; вважаю подальше спілкування з нею непотрібним; не пошкодую свого часу і сил, щоб зазначити недоліки її підходу, і спробую переконати
8	*Прагнення до змін і допитливість*:	**а** **б** **в**	це не для мене, я не належу до авантюрних особистостей; це ті якості, які я хочу зберегти впродовж усього мого життя; прерогатива видатних особистостей, отже, це саме для мене
9	*Про себе я можу сказати*:	**а** **б** **в**	у мене немає недоліків; у мене є багато недоліків, але чеснот значно більше; я маю більше недоліків, ніж чеснот
10	*Я маю потребу в однодумцях, котрі поділяють мої інтереси:*	**а** **б** **в**	мені самій (-ому) значно спокійніше; я легко можу обійтися без участі інших; так, тому що це надає мені сил і натхнення

Оброблення та аналіз результатів

1) Опрацюйте результати опитування, використовуючи ключ до опитувальника, за яким необхідно відмітити бали до кожної відповіді (за відповідь, що збігається з ключем, нараховують **1 *бал***):

Таблиця 103. Ключ відповідей

Стиль	Номер твердження, індекс відповіді										**Сума балів**
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Стиль особистості, що прагне до самоактуалізації	**в**	**а**	**б**	**б**	**а**	**в**	**а**	**б**	**б**	**в**	
Стиль консервативної особистості	**б**	**б**	**а**	**в**	**в**	**а**	**б**	**а**	**в**	**а**	
Стиль домінуючої особистості	**а**	**в**	**в**	**а**	**б**	**б**	**в**	**в**	**в**	**б**	

2) Визначте суму балів кожного стилю особистості.

3) Зробіть ***висновки*** про свій стиль особистості (додаток 23; посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 562–564).

32. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ

(розроблено за *Є. Роговим*)

Інструкція. Прочитайте твердження й оцініть, як проявляються описані властивості психологічного клімату у Вашій групі. Для цього прочитайте твердження, що міститься у другій і четвертій колонках опитувальника. Після цього обведіть у третій колонці ту оцінку, яка, на Вашу думку, істинна. Оцінюють властивості за такою ***шкалою***:

3 (–3) ***бали*** — властивість проявляється в колективі завжди;
2 (–2) ***бали*** — властивість проявляється у більшості випадків;
1 (–1) ***бал*** — властивість проявляється рідко;
0 — однаковою мірою проявляється і та, і друга властивості.

Таблиця 104. Опитувальник

Властивість		Ступінь вираження	Властивість
1	2	3	4
1	Переважає бадьорий, життєрадісний тон настрою	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	У колективі переважає пригнічений настрій
2	Доброзичливість у стосунках і взаємній симпатії	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	У стосунках антипатія і конфліктність
3	У відносинах між окремими групами всередині колективу простежується розуміння, взаємна прихильність	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	У колективі окремі групи конфліктують між собою
4	Членам колективу подобається разом проводити час, брати участь у спільній діяльності	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	Виражають негативне ставлення до спільної діяльності, проявляють байдужість до більш тісного спілкування
5	Успіхи або невдачі колег спричиняють співпереживання, щиру участь всіх членів колективу	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	Успіхи, невдачі колег залишають байдужими, зумовлюють заздрість, злорадство у членів колективу
6	Поважають думки один одного	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	Свою думку вважають головною, до думки колег нетерпимі

Закінчення табл. 104

1	2	3	4
7	Досягнення і невдачі колективу хвилюють як свої власні	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	Досягнення і невдачі колективу не знаходять відгуку у його членів
8	У важкі хвилини відбувається емоційне єднання колективу — “один за всіх, і всі за одного”	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	У важкі хвилини колектив “розкисає”, виникають сварки, взаємні звинувачення, розгубленість
9	Почуття гордості за колектив, якщо його досягнення відзначають керівники	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	До похвал і заохочень колективу ставляться байдуже
10	Колектив активний, сповнений енергії	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	Колектив інертний і пасивний
11	До нових членів колективу ставляться доброзичливо, допомагають освоїтися	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	Новачки почувають себе чужими, до них часто проявляють ворожість
12	Спільні справи захоплюють усіх, всі виявляють велике бажання працювати колективно	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	Колектив неможливо підняти на спільні справи, кожен думає тільки про свої інтереси
13	У колективі ставлення до всіх членів справедливе; слабших завжди підтримують, допомагають, стають на їхній захист	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	Колектив ділиться на “привілейованих”, а до слабших ставлення зневажливе
14	Керівник завжди дбає, щоб мікроклімат був сприятливий для всіх членів колективу	**3 2 1 0 –1 –2 –3**	Керівник підбурює членів колективу і постійно влаштовує інтриги
	∑(+) =	**∑ =**	**∑(–) =**

Оброблення та аналіз результатів

1) Отримані результати опрацьовують поетапно (додаток 24; посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 575–577).

2) Зробіть ***висновок*** про психологічний клімат у Вашій групі.

33. ВИЗНАЧЕННЯ РОЛЬОВОЇ ПОЗИЦІЇ ПЕДАГОГА ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

(розроблено за *Г. Козиревим*)

Інструкція. Спробуйте оцінити, як поєднуються три "Я-стани" у Вашій поведінці. Прочитайте твердження й оцініть їх за десятибальною шкалою (від 1 до 10 балів), наскільки властиві вони Вам.

Таблиця 105. Опитувальник

Твердження		Кількість балів
1	Мені інколи не вистачає витримки	
2	Якщо мої бажання заважають мені, то я вмію їх вгамовувати	
3	Батьки, як більш дорослі люди, повинні влаштовувати подружнє життя своїх дітей	
4	Я іноді перебільшую свою роль у будь-яких подіях	
5	Мене обманути нелегко	
6	Мені б подобалося бути вихователем	
7	Буває, мені хочеться попустувати, як маленькій дитині	
8	Думаю, що я правильно розумію всі події, що відбуваються	
9	Кожна людина має виконувати свої обов'язки	
10	Нерідко я чиню не як потрібно, а як мені хочеться	
11	Приймаючи рішення, я намагаюся продумати його наслідки	
12	Молодше покоління повинно вчитися у старших, як йому треба жити	
13	Я, як і багато інших людей, ображаюся	
14	Мені вдається бачити в людях більше, ніж вони говорять про себе	
15	Діти повинні беззаперечно слідувати вказівкам батьків	
16	Я людина, що схильна захоплюватися	
17	Мій головний критерій оцінення людини — об'єктивність	
18	Мої погляди непохитні	
19	Буває, що я не поступаюся в суперечці лише тому, що не хочу йти на поступки	
20	Правила виправдані лише до тих пір, поки вони корисні	
21	Люди повинні дотримуватись усіх правил, незалежно від обставин	

Оброблення та аналіз результатів

1) Оцінювання результатів дослідження за опитувальником здійснюють, підраховуючи кількість балів за збігом оцінок в опитувальному листі з ключем відповідей:

Таблиця 106. Ключ відповідей

"Я" – стан	Індекс твердження							Вага
"*Батько*" (*Б*)	**1**	**4**	**7**	**10**	**13**	**16**	**19**	
"*Дорослий*" (*Др*)	**2**	**5**	**8**	**11**	**14**	**17**	**20**	
"*Дитина*" (*Д*)	**3**	**6**	**9**	**12**	**15**	**18**	**21**	
***Формула*:**								

2) Підрахуйте кількість балів (*вагу*), що відповідає кожному "Я"–стану.

3) Упорядкуйте буквені символи в порядку зменшення ваги.

4) Зробіть ***висновок***, порівнявши отриману ***формулу*** з інтерпретацією можливих результатів (додаток 25; посібник "Основи педагогічної майстерності", с. 506–508).

34. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО СТАНУ "САН"

(розроблено за *М. Корольчуком, В. Крайнюк, В. Марченком*)

Інструкція. Методика призначена для оцінення суб'єктивного стану особистості. Прочитайте твердження та відмітьте ті, що задовільняють Вашому стану (з двох альтернативних станів потрібно вибрати той, який найбільше властивий Вашому стану на цей момент), вказуючи ступінь вираження стану.

Таблиця 107. Опитувальник

Суб'єктивний стан		Ступінь вираження	Суб'єктивний стан
1	2	3	4
1	*Самопочуття добре*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Самопочуття погане*
2	*Почуваюся сильною (-им)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Почуваюся слабкою (-им)*
3	*Активна (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Пасивна (-ий)*
4	*Рухлива (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Малорухлива (-ий)*
5	*Весела (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Сумна (-ий)*
6	*Настрій добрий*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Настрій поганий*
7	*Працездатна (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Малопрацездатна (-ий)*
8	*Сповнена (-ий) сил*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Знесилена (-ий)*
9	*Швидка (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Повільна (-ий)*
10	*Діяльна (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Бездіяльна (-ий)*
11	*Щаслива (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Нещасна (-ий)*
12	*Життєрадісна (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Засмучена (-ий)*
13	*Напружена (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Розслаблена (-ий)*

Закінчення табл. 107

1	2	3	4
14	*Здорова (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Хвора (-ий)*
15	*Захоплена (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Безучасна (-ий)*
16	*Зацікавлена (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Байдужа (-ий)*
17	*Сповнена (-ий) віри*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Зневірена (-ий)*
18	*Радісна (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Засмучена (-ий)*
19	*Добре відпочила (-в)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Стомлена (-ий)*
20	*Свіжа (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Виснажена (-ий)*
21	*Сонна (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Збуджена (-ий)*
22	*Бажання відпочити*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Працювати*
23	*Спокійна (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Заклопотана (-ий)*
24	*Оптимістична (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Песимістична (-ий)*
25	*Витривала (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Маловитривала (-ий)*
26	*Бадьора (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Млява (-ий)*
27	*Розмірковувати важко*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Розмірковувати легко*
28	*Уважна (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Неуважна (-ий)*
29	*Сповнена (-ий) надій*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Розчарована (-ий)*
30	*Задоволена (-ий)*	**3 2 1 0 1 2 3**	*Незадоволена (-ий)*

Оброблення та аналіз результатів

1) Звірте Ваші відповіді з ключем для опрацювання результатів:

Таблиця 108. Ключ відповідей

Стан	Номер твердження										Сума балів
Самопочуття	1	2	7	8	13	14	19	20	25	26	**Σ =**
Активності	3	4	9	10	15	16	21	22	27	28	**Σ =**
Настрою	5	6	11	12	17	18	23	24	29	30	**Σ =**
											***Інтегральна оцінка*:**

2) Визначте загальну суму балів (**Σ**) для кожного стану (додаток 26; посібник "Основи педагогічної майстерності", с. 559–561), що характеризують Ваш *суб'єктивний стан* "САН".

3) Виведіть ***інтегральну оцінку***.

35. ОЦІНЕННЯ СВОЇХ ВІДНОСИН З ГРУПОЮ

(розроблено за методикою *Т. Яковлевої*)

Інструкція. В опитувальнику запропоновані 14 суджень, що містять по три альтернативні варіанти відповіді (**а**, **б**, **в**). З них виберіть ту, яка найточніше відображає Вашу думку. На запитання може бути лише одна відповідь.

Таблиця 109. Опитувальник

Запитання		Відповіді	
1	2	3	4
1	*Ліпшими партнерами в групі я вважаю тих, хто ...*	**а** **б** **в**	знає більше, ніж я; всі питання прагне вирішувати спільно; не відволікає увагу педагога
2	*Найліпші педагоги ті, котрі …*	**а** **б** **в**	застосовують індивідуальний підхід; створюють умови для допомоги з боку інших; створюють у колективі атмосферу, коли ніхто не боїться висловлювати думку
3	*Я радію, коли мої друзі …*	**а** **б** **в**	знають більше, ніж я, і можуть мені допомогти; вміють самостійно, не заважаючи іншим, досягати успіхів; допомагають іншим, коли в цьому є потреба
4	*Понад усе мені подобається, коли в групі …*	**а** **б** **в**	нікому допомагати; не заважають при виконанні задач; інші гірше підготовлені, ніж я
5	*Я вважаю, що здатна* (*-ий*) *на максимальне, коли …*	**а** **б** **в**	я можу отримати допомогу та підтримку з боку інших; мої зусилля достатньо винагороджені; є можливість проявити ініціативу, корисну для всіх
6	*Мені подобаються колективи, в яких …*	**а** **б** **в**	кожен зацікавлений в поліпшенні результатів усіх членів колективу; кожен зайнятий своєю справою і не заважає іншим; кожна людина може використовувати іншу для вирішення своїх задач
7	*Студенти оцінюють як найгірших тих педагогів, котрі …*	**а** **б** **в**	створюють дух суперництва між ними; не приділяють їм достатньої уваги; не створюють умов для того, щоб група допомагала педагогам
8	*Мені найбільше задоволення в житті дає …*	**а** **б** **в**	можливість роботи, коли тобі ніхто не заважає; можливість отримання нової інформації від інших людей; можливість зробити щось корисне іншим людям

Закінчення табл. 109

1	2	3	4
9	*Головна роль педагога має полягати …*	**а** **б** **в**	у вихованні людей з розвинутим почуттям обов'язку; у підготуванні пристосованих до самостійного життя людей; у підготуванні людей, котрі вміють отримувати допомогу від спілкування з іншими людьми
10	*Якщо перед групі необхідно вирішити якусь проблему, то я …*	**а** **б** **в**	надаю перевагу тому, щоб інші вирішували цю проблему; надаю перевагу тому, щоб працювати самостійно, не покладаючись на інших; намагаюся внести свій вклад у спільне вирішення проблеми
11	*Найліпше я вчилася б* (*вчився б*), *якщо б викладач …*	**а** **б** **в**	мав до мене індивідуальний підхід; створював умови для отримання мною допомоги з боку інших; заохочував ініціативу студентів, направлену на досягнення загального успіху
12	*Немає нічого гіршого за той випадок, коли …*	**а** **б** **в**	ти не в стані самостійно добиватися успіху; почуваєш себе непотрібним у групі; тобі не допомагають оточуючі
13	*Понад усе я ціную …*	**а** **б** **в**	особистий успіх, в якому є частка заслуги моїх друзів; загальний успіх, в якому є й моя заслуга; успіх, досягнутий ціною власних зусиль
14	*Я хотіла б* (*хотів би*)…	**а** **б** **в**	працювати в колективі, в якому спрацьовують основні прийоми і методи співпраці; працювати індивідуально з викладачем (учителем); працювати з обізнаними в цій галузі людьми

Оброблення та аналіз результатів

1) Визначте суму балів (**Σ**) до кожного типу сприйняття особою групи (вибрану відповідь оцінюють одним балом) за ключем:

Таблиця 110. Ключ відповідей

Тип сприйняття особою групи					
Індивідуалістичний (І)		***Колективістський (К)***		***Прагматичний (П)***	
1в	8а	1б	8в	1а	8б
2а	9б	2в	9а	2б	9в
3б	10б	3в	10в	3а	10а
4б	11а	4а	11в	4в	11б
5б	12а	5в	12б	5а	12в
6б	13в	6а	13б	6в	13а
7б	14в	7а	14а	7в	14в
∑ балів =		***∑ балів =***		***∑ балів =***	

2) За класифікатором (додаток 27; посібник "Основи психології та педагогіки", с. 230) визначте особливості Вашого типу сприйняття групи (показником типу сприйняття вважають роль групи в індивідуальній діяльності особи, котра сприймає цю групу).

36. ВИЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

(розроблено за *І. Ісаєвим*)

Інструкція. Методика призначена для оцінення рівня потенційної пізнавальної активності вчителя. Прочитайте запитання й оцініть, чи властива вона Вам. Вибравши варіант відповіді, який Вам підходить найбільше, обведіть кружечком відповідну букву.

Таблиця 111. Опитувальник

Твердження		Відповідь	
1	2	3	4
1	*Чи вважаєте Ви, що можете ще підвищити рівень власної культури професійного мислення*?	**а** **б** **в**	так; ні; так, але незначно
2	*Чи вважаєте Ви, що могли б створити нове у подальшій професійній діяльності*?	**а** **б** **в**	так; ні; так, можливо
3	*Чи вважаєте Ви, що деякі Ваші ідеї спричинять прогрес у подальшій професійній діяльності*?	**а** **б** **в**	так; звідки у мене такі ідеї? можливо, і не прогрес, але певний успіх можливий
4	*Ви вважаєте, що будете відігравати досить важливу роль*?	**а** **б** **в**	так; не дуже вірогідно; можливо

Продовження табл. 111

1	2	3	4
5	*Коли Ви вирішуєте щось зробити, чи впевнені Ви у тому, що все вийде*?	**а** **б** **в**	звісно; охоплюють сумніви, чи зможу я це зробити; більш-менш впевнена (-ий)
6	*Чи виникає у Вас бажання зайнятися тим, у чому на цей час Ви некомпетентні*?	**а** **б** **в**	так, все невідоме мене цікавить; ні; все залежить від справи та обставин
7	*Вам доводиться займатися невідомою справою. Чи є у Вас бажання досягти у цьому досконалост*і?	**а** **б** **в**	так; що вийде, то й добре; якщо це не складно, тоді — так
8	*Якщо справа, якою Ви займаєтеся, Вам подобається, чи виникає у Вас бажання знати про неї все*?	**а** **б** **в**	так; ні, треба вчити найважливіші основи; ні, я тільки задовільню власну цікавість
9	*Коли Ви потерпаєте фіаско, то…*	**а** **б** **в**	наполягаєте на власному рішенні, навіть всупереч здоровому глузду; одразу відмовляєтеся від ідеї через її нереальність; продовжуєте робити свою справу, аж поки не виявите нереальність реалізації
10	*Ви вважаєте, що професію потрібно обирати за …*	**а** **б** **в**	власних можливостей та перспектив для себе; потреби у цій професії, її значення; престижу та переваг, які вона надає
11	*Під час подорожі, чи могли б Ви повторити маршрут, який вже пройшли*?	**а** **б** **в**	так; ні; так, якщо сподобалася та запам’яталася місцина
12	*Чи можете Ви після бесіди одразу пригадати все, про що йшлося*?	**а** **б** **в**	так; ні; пригадаю все, що мені цікаво

Закінчення табл. 111

1	2	3	4
13	*Коли Ви чуєте слово невідомою мовою, чи можете Ви відтворити його без помилок*?	**а** **б** **в**	так; ні; повторю, але не зовсім вірно
14	*У вільний час Ви полюбляєте …*	**а** **б** **в**	залишатися на самоті, роздумуючи; знаходитися у компанії; для мене все одно
15	*Ви займаєтеся певною справою, вирішуєте перервати її тільки тоді, коли …*	**а** **б** **в**	справа завершена і добре виконана; Ви більш чи менш задоволені зробленим; здається, що справа виконана, хоча її можна зробити краще. Але для чого?
16	*Коли Ви одна (один), то …*	**а** **б** **в**	мрієте про якісь речі, хоча й абстрактні; намагаєтеся знайти для себе якусь справу; мрієте, але не про речі, пов’язані зі справами
17	*Коли якась ідея Вас захоплює, Ви станете думати про неї …*	**а** **б** **в**	незалежно від того, де і з ким знаходитися; тільки на самоті; там, де є тиша
18	*Коли Ви захищаєте якусь ідею, Ви …*	**а** **б** **в**	можете відмовитися від неї, якщо аргументи опонентів здаються Вам досконалими; залишитеся при власній думці, незалежно від висунутих аргументів; зміните власну думку, якщо спротив виявиться сильним

Оброблення та аналіз результатів

1) Підрахуйте кількість балів, використовуючи таку ***систему оцінювання***:

- ✓ відповідь “а” — **3** ***бали***;
- ✓ відповідь “б” — **1** ***бал***;
- ✓ відповідь “в” — **2** ***бали***.

2) Зробіть ***висновки*** про рівень сформованості Вашого потенціалу пізнавальної активності, враховуючи таку ***шкалу***:

Таблиця 112. Шкала оцінення потенціалу пізнавальної активності

Рівні	Сума балів	Інтерпретація
Високий	**41–54**	Для Вас досяжні різноманітні форми творчості
Достатній	**27–40**	Ви маєте якості, що дають змогу Вам творити, але є бар'єри у Вашій творчості та пізнавальній активності
Середній	**14–26**	Варто звернути увагу на те, що у Вас розвинений острах невдачі, що гальмує Вашу уяву та творче мислення
Низький	**1–13**	Вам варто звернути увагу на розвиток творчості та пізнавальної активності, що є важливими якостями особистості

37. ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОНФЛІКТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

(розроблено за *А. Калюжним*)

Інструкція. Відповідаючи на запитання-твердження опитувальника, виберіть один із трьох можливих варіантів відповідей (***а***, ***б*** чи ***в***) до кожного питання і обведіть його.

Таблиця 113. Опитувальник

Питання		Відповідь	
1	2	3	4
1	*Чи характерне для Вас прагнення до домінування (тобто прагнення підпорядковувати своїй волі інших людей)*?	***а***	ні;
		б	як коли;
		в	так
2	*Чи є у Вашому колективі (групі) люди, що Вас побоюються (чи, можливо, й ненавидять Вас)*?	***а***	так;
		б	важко відповісти;
		в	немає
3	*Ви більшою мірою — …*	***а***	пацифіст;
		б	принциповий;
		в	заповзятливий
4	*Як часто Вам доводиться критикувати інших*?	***а***	часто;
		б	періодично;
		в	рідко
5	*З чого б Ви почали, якщо б Вам довелося очолити педагогічний (науковий, виробничий та ін.) колектив*?	***а***	розроблю програму його роботи на рік і переконаю всіх у її доцільності;
		б	вивчу, хто є хто, і наладжу контакт з лідерами;
		в	пораджуся з людьми

Закінчення табл. 113

1	2	3	4
6	*У разі невдач, який стан для Вас найбільш характерний*?	***а*** ***б*** ***в***	песимізм; поганий настрій; образа на себе
7	*Чи властиве Вам прагнення відстоювати традиції Вашого колективу (групи)*?	***а*** ***б*** ***в***	так; швидше за все так; ні
8	*Чи відносите Ви себе до людей, котрим простіше сказати гірку правду в очі іншим людям, ніж промовчати*?	***а*** ***б*** ***в***	так; швидше за все так; ні
9	*Із трьох особистих рис виберіть ту, з якою Ви боретеся найбільше*:	***а*** ***б*** ***в***	дратівливість; уразливість; нетерпимість до критики
10	*Хто Ви з погляду одногрупників (співробітників)*?	***а*** ***б*** ***в***	аутсайдер; лідер; генератор ідей
11	*Ваші друзі вважають, що …*	***а*** ***б*** ***в***	Ви екстравагантні; Ви оптиміст; Ви наполегливі
12	*Проти чого Вам найчастіше доводиться боротися*?	***а*** ***б*** ***в***	несправедливості; бюрократизму; егоїзму
13	*В оціненні своїх здібностей для Вас є найбільш характерним …*	***а*** ***б*** ***в***	їхнє недооцінення; їхнє об’єктивне оцінення; їхнє переоцінення
14	*Що призводить Вас до зіткнення і конфлікту з людьми найчастіше*?	***а*** ***б*** ***в***	зайва ініціатива; зайва критичність; зайва прямолінійність

Оброблення та аналіз результатів

1) Обведіть у ключі ті бали, що збігаються з відповідями в опитувальнику:

Таблиця 114. Ключ відповідей

Відповідь	Кількість балів за відповіді до запитань-тверджень													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
а	**1**	**3**	**4**	**3**	**3**	**2**	**3**	**3**	**2**	**3**	**2**	**3**	**2**	**1**
б	**2**	**2**	**3**	**2**	**2**	**3**	**2**	**2**	**1**	**1**	**1**	**2**	**1**	**2**
в	**3**	**1**	**2**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**3**	**2**	**3**	**1**	**3**	**3**
												Сума балів ∑ =		

2) Зробіть висновок про свій рівень конфліктності (додаток 28; посібник “Основи педагогічної майстерності”, с. 435–437).

38. ВИЯВЛЕННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОГО КОМПОНЕНТА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З МАТЕМАТИЧНО ЗДІБНИМИ ДІТЬМИ

(розроблено за *Т. Гарачук*)

Інструкція. Виберіть той варіант відповіді, який Вас повністю влаштовує:

Таблиця 115. Опитувальник

Питання анкети / Відповідь		Кількість балів
1	2	3
1	*Чи усвідомлюєте Ви необхідність спеціально організованої роботи з математично здібними дітьми*?	
	***Відповідь*:** а) так;	**3**
	б) ні;	**1**
	в) частково	**2**
2	*Чи цікаво Вам працювати з математично здібними дітьми*?	
	***Відповідь*:** а) так;	**3**
	б) ні;	**1**
	в) частково	**2**
3	*Чи володієте Ви достатніми знаннями для організування належної роботи з математично здібними дітьми*?	
	***Відповідь*:** а) так;	**3**
	б) ні;	**1**
	в) частково	**2**
4	*Чи задовільняють Ваші інтереси знання з психолого-педагогічних дисциплін та фахових методик щодо особливостей роботи з математично здібними дітьми*?	
	***Відповідь*:** а) так;	**3**
	б) ні;	**1**
	в) частково	**2**
5	*Чи володієте Ви достатніми знаннями, щоб діагностувати рівень розвитку математичних здібностей дітей й створити належні умови для їхнього розвитку*?	
	***Відповідь*:** а) так;	**3**
	б) ні;	**1**
	в) частково	**2**
6	*Чи спроможні Ви підготувати та провести позакласний захід математичного спрямування*?	
	***Відповідь*:** а) так;	**3**
	б) ні;	**1**
	в) частково	**2**

Закінчення табл. 115

1	2	3
7	*Чи вважаєте Ви, що рівень підготування майбутніх педагогів впливає на рівень розвитку здібностей дітей*? ***Відповідь*:** а) так; б) ні; в) частково	 **3** **1** **2**
8	*Чи вважаєте за необхідне уведення спецкурсу "Робота з математично здібними дітьми" у практику роботи педагогічного ЗВО*? ***Відповідь*:** а) так; б) ні; в) частково	 **3** **1** **2**
9	*До якого рівня готовності щодо роботи з математично здібними дітьми на цьому етапі Ви відносите себе*? ***Відповідь*:** а) високим; б) достатнім; в) середнім; г) низьким	 **4** **3** **2** **1**
10	*Які шляхи Ви пропонуєте для підвищення рівня готовності педагогів до роботи з математично здібними дітьми*? ***Відповідь*:** а) уведення спецкурсу "Робота з математично здібними дітьми"; б) збільшення годин на методику викладання математики; б) збільшення годин на педагогічну практику; в) Ваш варіант	 **2** **1** **3** **4**
	Сума балів ∑ =	

Оброблення та аналіз результатів

1) Підрахувавши суму балів (∑).

2) Зробіть ***висновок*** про рівень сформованості мотиваційно-ціннісного компонента готовності Вас як майбутнього педагога до роботи з математично здібними дітьми за шкалою:

Таблиця 116. Ключ відповідей

Рівні	***Низький*** **(1–8 *бал.*)**	***Середній*** **(9–16 *бал.*)**	***Достатній*** **(17–24 *бал.*)**	***Високий*** **(25–32 *бал.*)**
Сума балів (∑)				

3) Запропонуйте шляхи, які підвищують рівень сформованості мотиваційно-ціннісного компонента Вашої готовності до роботи з математично здібними дітьми. Відповідь обґрунтуйте.

39. ТЕСТ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З МАТЕМАТИЧНО ЗДІБНИМИ ДІТЬМИ

(розроблено за *Т. Гарачук*)

Інструкція. Виберіть той варіант відповіді, який Вас повністю влаштовує.

Опитувальник

1. *Здібності — це ...*

***Відповідь*:**

а) сукупність цілеспрямовано розвинених індивідуальних та психологічних особливостей індивіда, що виражають його готовність до опанування певною діяльністю;

б) комплекс основних найбільш стійких якостей особистості, що сформувалися впродовж життя і виявляються у діях, вчинках та поведінці;

в) передавання генетичної інформації з покоління в покоління;

г) усе зазначене;

ґ) складно відповісти.

2. *Математичні здібності — це ...*

***Відповідь*:**

а) набуті вміння внутрішньо зосереджувати увагу та мислення;

б) психічний процес пошуків та відкриттів нового, істинного, глибинного у процесі аналізу та синтезу навколишньої дійсності;

в) індивідуально-психологічні властивості особистості, які виявляються у математичній діяльності, застосовуються для нестандартного розв’язання завдань та, в результаті, формують новий продукт розумової діяльності;

г) усе зазначене;

ґ) складно відповісти.

3. *Яка загальноприйнята класифікація здібностей особистості*?

***Відповідь*:**

а) загальні та спеціальні;

б) здібності до навчання, творчі здібності та лідерські здібності;

в) навчальні та творчі;

г) усе зазначене;

ґ) складно відповісти.

4. *Вкажіть правильну ієрархію рівнів розвитку здібностей особистості*.

***Відповідь*:**

а) здібності → задатки → обдарованість → геніальність → талант;

б) задатки → здібності → обдарованість → талант → геніальність;
в) задатки → обдарованість → здібності → талант → геніальність;
г) усе зазначене;
ґ) складно відповісти.

5. *Які умови розвитку математичних здібностей дітей*?

***Відповідь*:**

а) організування цілеспрямованого навчання, формування стійкого інтересу до вивчення предметів математичного спрямування;
б) виховання інтересу до праці, звички працювати, потреби в діяльності;
в) застосування педагогом системи нестандартних завдань;
г) усе зазначене;
ґ) складно відповісти.

6. *У процесі вивчення яких дисциплін у ЗВО студенти отримують знання щодо особливостей роботи з математично здібними дітьми*?

***Відповідь*:**

а) математика, логіка, методика викладання освітньої галузі "Математика", теорія та технології вивчення освітньої галузі "Математика";
б) історія, народознавство, теорія та методика виховання, культурологія;
в) психологія, педагогіка, математика, логіка, методика викладання освітньої галузі "Математика", теорія та технології вивчення освітньої галузі "Математика";
г) усе зазначене;
ґ) складно відповісти.

7. *Вкажіть найоптимальніші методи роботи з математично здібними дітьми.*

***Відповідь*:**

а) словесні, наочні, практичні методи навчання;
б) інтерактивні методи навчання;
в) методи організування і здійснення навчально-пізнавальної діяльності, стимулювання, мотивації навчальної діяльності, контролю, аналізу та оцінювання результатів навчання;
г) усе зазначене;
ґ) складно відповісти.

8. *Які форми навчального процесу, на Вашу думку, найефективніші у процесі роботи з математично здібними дітьми*?

***Відповідь*:**

а) урочні та позаурочні, позакласні та позашкільні;
б) традиційні та інноваційні;
в) аудиторні та позааудиторні;

г) усе зазначене;
ґ) складно відповісти.

9. *На Вашу думку, які види навчальної роботи з дітьми сприяють кращому розвитку їхніх математичних здібностей*?

***Відповідь*:**

а) складання та розв'язування задач з логічним навантаженням, проведення дидактичних ігор, вивчення елементів усної народної творчості математичного спрямування, виготовлення стіннівок тощо;
б) проведення позакласних та позашкільних заходів;
в) планомірна та систематична навчальна робота на уроках математики;
г) усе зазначене;
ґ) складно відповісти.

10. Які, на Вашу думку, форми позакласної роботи варто застосовувати для розвитку математичних здібностей дітей?

***Відповідь*:**

а) урок-змагання, урок-винахід, урок прес-конференція, урок-ділова гра;
б) математичний КВК, математичне змагання, брейн-ринг, конкурс "Юний математик", турнір "Веселі та кмітливі";
в) факультатив, практикум, гурток, домашня робота, консультація;
г) усе зазначене;
ґ) складно відповісти.

Оброблення та аналіз результатів

1) Загальну сумарну оцінку результатів укладають за ключем, що в таблиці (правильна відповідь — **3 *бали***):

Таблиця 117. Ключ відповідей

Запитання	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	∑ **балів**
Відповідь	**а**	**в**	**г**	**б**	**г**	**в**	**г**	**а**	**г**	**б**	

2) Підрахуйте суму балів (∑).

3) Зробіть ***висновок*** про рівень сформованості когнітивного компонента готовності Вас як майбутнього педагога до роботи з математично здібними дітьми за ***шкалою***:

Таблиця 118. Ключ відповідей

Рівні	***Низький*** **(1–7 *бал.*)**	***Середній*** **(8–15 *бал.*)**	***Достатній*** **(16–23 *бал.*)**	***Високий*** **(24–30 *бал.*)**
Сума балів (∑)				

4) Продумайте шляхи підвищення рівня сформованості когнітивного компонента Вашої готовності до роботи з математично здібними дітьми. Відповідь обґрунтуйте.

40. ВИЯВЛЕННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ ОПЕРАЦІЙНО-ДІЯЛЬНІСНОГО КОМПОНЕНТА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З МАТЕМАТИЧНО ЗДІБНИМИ ДІТЬМИ

(розроблено за *Т. Гарачук*)

Інструкція. Виберіть той варіант відповіді, який Вас повністю влаштовує.

Опитувальник

1. *Чи можна розвивати математичні здібності у кожної дитини*?
   ***Відповідь*:**
   а) в дитини, яка досягає успіху у математичній діяльності;
   б) не у кожної дитини;
   в) Ваш варіант.

2. *За допомогою яких методик, на Вашу думку, можна діагностувати рівень розвитку математичних здібностей дитини*?
   ***Відповідь*:**

3. *Як Ви вважаєте, яке значення має розвиток математичних здібностей для дитини дошкільного (молодшого шкільного) віку*?
   ***Відповідь*:**
   а) сприяє розвитку розумової активності дитини та прихильності до постійної інтелектуальної праці, зацікавленості у результаті;
   б) збільшує шанси згодом отримати кращу освіту та високооплачувану роботу;
   в) Ваш варіант.

4. *Які інтерактивні вправи варто використовувати для розвитку математичних здібностей дітей*?
   ***Відповідь*:**

5. *Вкажіть найефективніші засоби розвитку математичних здібностей дітей*.
   ***Відповідь*:**
   а) слово педагога;
   б) технічні засоби навчання, літературні джерела та наочний матеріал;
   в) Ваш варіант.

6. *Які навчальні технології варто застосовувати для розвитку математичних здібностей дітей*?
   ***Відповідь*:**

7. *Чи вважаєте Ви правильною думку про те, що заклади початкової (дошкільної) освіти мають розвивати математичні здібності дітей*?

***Відповідь*:**
а) вважаю, що можуть і мають;
б) вважаю, що не мають;
в) Ваш варіант.

8. *Якими якостями повинен володіти майбутній педагог для того, щоб сприяти розвитку математичних здібностей дітей*?

***Відповідь*:**

9. *Якими професійними уміннями, на Ваш погляд, Ви володієте для успішної роботи з математично здібними дітьми*?

***Відповідь*:**

10. *Яких професійних умінь Вам бракує для успішної роботи з математично здібними дітьми*?

***Відповідь*:**
а) не володію на достатньому рівні теоретичними знаннями;
б) не вмію використовувати набуті знання у практичній діяльності;
в) Ваш варіант.

Оброблення та аналіз результатів

1) Визначте загальну сумарну оцінку результатів (∑) за ключем:

Таблиця 119. Ключ відповідей

Запитання	Відповідь	Бали	Запитання	Відповідь	Бали
1; 3; 7; 10	а) б) в)	**2** **1** **3**	2; 4	Одна методика Дві методики Три і більше	**1** **2** **3**
5	а) б) в)	**1** **2** **3**	6	Одна технологія Дві технології Три і більше	**1** **2** **3**
8	Одна якість Дві якості Три і більше	**1** **2** **3**	9	Одне уміння Два уміння Три і більше	**1** **2** **3**
				Сума балів ∑ =	

2) Підрахуйте суму балів (∑).

3) Зробіть ***висновок*** про Ваш рівень сформованості операційно-діяльнісного компонента готовності до роботи з математично здібними дітьми за ***шкалою***:

Таблиця 120. Ключ відповідей

Рівні	***Низький*** **(1–7 *бал.*)**	***Середній*** **(8–15 *бал.*)**	***Достатній*** **(16–23 *бал.*)**	***Високий*** **(24–30 *бал.*)**
Сума балів (∑)				

5) Продумайте шляхи підвищення рівня сформованості когнітивного компонента Вашої готовності до роботи з математично здібними дітьми. Відповідь обґрунтуйте.

41. ВИЗНАЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ

(за *Т. Елерсом*)

Інструкція. Визначте свою мотивацію до успіху, вибравши той варіант відповіді, який Вас повністю влаштовує.

Таблиця 121. Опитувальник Т. Елерса

Твердження		Так	Ні
1	2	3	4
1	Коли є вибір між двома варіантами, то краще, не відкладаючи, обрати оптимальний		
2	Я нервую, коли зауважую, що не можу виконати завдання на 100 відсотків		
3	Коли я працюю, то так виглядає, ніби я ставлю усе для здобуття успіху		
4	Якщо виникає проблемна ситуація, я здебільшого приймаю рішення один з останніх		
5	Коли в мене два дні поспіль немає чим зайнятися, то я втрачаю спокій		
6	У певні дні мої успіхи є нижчими за «норму»		
7	До себе я ставлюся більш вимогливо, ніж щодо інших людей		
8	Я більш привітний (привітна), ніж інші		
9	Коли я відмовляюся від важкого завдання, то згодом собі дорікаю, бо переконаний, що зміг би впоратися з завданням		
10	Під час виконання роботи я потребую невеликих перепочинків		
11	Старанність — головна складова моєї вдачі		
12	Мої досягнення не завжди однаково успішні		
13	Мені до душі інша праця, ніж та, якою я тепер займаюся.		
14	Зауваження більше сприяють моїй активності, ніж похвала.		
15	Маю переконання в тому, що мене сприйматимуть добрим спеціалістом		
16	Перешкоди дають змогу мені приймати більш тверді рішення		
17	Іншим не складно зачепити почуття моєї гідності		
18	Коли я працюю без особливого бажання, це легко помітити		
19	Під час виконання роботи я не розраховую на допомогу інших		

Закінчення табл. 121

1	2	3	4
20	Деколи я відкладаю на потім роботу, яку потрібно виконати тепер		
21	Вважаю, що необхідно покладатися лише на власні сили		
22	У житті мало речей, які більш важливі за гроші		
23	Завжди, коли я маю виконати важливе доручення я не відволікаюся на інші проблеми		
24	Почуття мого честолюбства є меншим, ніж в інших		
25	Наприкінці відпустки (канікул) я переважно з радістю повертаюся до роботи (навчання)		
26	Коли робота мені до вподоби, я виконую її більш якісно		
27	Мені приємніше мати справу з людьми, які здатні інтенсивно працювати		
28	Коли у мене немає заняття, я відчуваю дискомфорт		
29	Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше за інших		
30	Якщо доведеться приймати рішення, то я знайду найкращий спосіб вирішення завдання		
31	Мої товариші деколи вважають мене ледацюгою		
32	Мої успіхи певною мірою залежать від моїх колег		
33	Вважаю, що немає сенсу йти всупереч волі керівника		
34	Деколи я не знаю яку роботу доведеться виконувати		
35	Коли щось не вдається зробити, то я втрачаю терпіння		
36	Я переважно не надаю значення своїм досягненням		
37	Коли я працюю разом з іншими, то мої результати є вищими, ніж результати інших людей		
38	Є багато справ, за які я беруся, але не доводжу до завершення		
39	Я заздрю людям, які менш завантажені від мене		
40	Я не рівняюся на тих, хто прагне влади і посад		
41	Коли я переконаний (переконана) у правильності власної позиції, я здатний (здатна) довести власну правоту		

Оброблення та аналіз результатів

1) Визначте суму балів (**Σ**), враховуючи, що відповідь, яка збігається з ключем, оцінюють *одним балом*:

Таблиця 122. Ключ відповідей

Відповідь **“*так*”**	Відповідь **“*ні*”**	**Σ**
2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37, 41	6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38, 39	**Σ=**

2) За додатком 29 зробіть **висновок** про рівень Вашої мотивації до успіху.

ДОДАТКИ
Науково-дослідна робота
“МІЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ”

Додаток 1. ТИТУЛЬНА СТОРІНКА

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти

Кафедра початкової та дошкільної освіти
Кафедра загальної педагогіки і педагогіки вищої школи

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Самоспостереження

на тему “МІЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ”

Виконала
студентка групи
_____
(прізвище, ініціали)

Перевірила:
доц. кафедри загальної педагогіки
і педагогіки вищої школи
Ковальчук Л.О.
Оцінка _____

Львів – 2020

Додаток 2

ТЕСТ НА СХИЛЬНІСТЬ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ

Оброблення результатів

Залежно від набраної кількості балів можна зробити висновок:

Таблиця 123. Оброблення результатів за опитувальником*

Кількість балів	Висновок
40–50	Вам не дуже підійдуть професії з частими і напруженими міжособистісними контактами
30–40	Ви будете відчувати певний постійний дискомфорт, який доведеться переборювати зусиллям волі
20–30	Робота завдаватиме певних незручностей, але загалом задовільнятиме Вас
10–20	Вам підходить робота, пов'язана із спілкуванням

*Примітка. Оброблення результатів за "Основи педагогічної майстерності", *табл.* 10, с. 38–39.

Додаток 3

ОПИТУВАЛЬНИК НА ВИБІР ПРОФЕСІЇ

(розроблено за *Є. Климовим*)

Оброблення результатів

1) Заповнивши листок відповідей, підраховують кількість плюсів у колонках. Таких колонок у листку відповідей є п'ять. Кожна колонка об'єднує професії певного типу (вони зазначені у *табл*. 124).

2) Домінуючу сферу професійних інтересів визначають за колонкою, що має максимальну кількість плюсів, тоді як колонка зі значною кількістю мінусів свідчить про сферу діяльності, до якої опитуваний не має зацікавлення.

3) Ознайомтеся з характеристикою Вашого типу професії:

Таблиця 124. Характеристика типів професій

Номер та назва типу професії	Професії, психологічні вимоги до фахівців
1	2
① **"*Людина–Природа*" (*біономічні*)**	Належать всі професії, пов'язані з рослинництвом, тваринництвом, лісовим господарством (*тваринник*, *агроном*, *ветеринар*, *лаборант* хіміко-біологічного аналізу, *еколог* та ін.). ➢ Потрібно розвивати наочно-образне мислення, уяву, зорову пам'ять, спостережливість, наполегливість, здатність передбачати та оцінювати мінливі природні чинники, витривалість до несприятливих погодних умов тощо

Продовження табл. 124

1	2
② **“*Людина–Техніка*”** **(*техноекономічні*)**	Відносять усі технічні професії (*водій*, *швачка*, *оператор*, *інженер*, *механік*, *слюсар*, *наладчик*, *радіотехнік*, *фотограф*, *кіномеханік* тощо). ➢ Потрібно розвивати чітку координацію рухів, точне зорове, слухове, вібраційне і кінетичне сприйняття, технічне і творче мислення, вміння переключати і концентрувати увагу, спостережливість
③ **“*Людина–Людина*”** **(*соціономічні*)**	Усі професії, пов’язані з: 1) навчанням і вихованням (*викладач*, *учитель*, *вихователь*, спортивний *тренер*, *майстер* виробничого навчання, *лаборант* та ін.) 2) медичним обслуговуванням людей (*лікар*, *медична сестра*, *няня*, *лаборант* тощо); 3) побутовим обслуговуванням (*продавець*, *перукар*, *офіціант*, *вахтер* та ін.); 4) інформаційним обслуговуванням (*бібліотекар*, *екскурсовод*, *лектор*); 5) захистом суспільства і держави (*юрист*, *інспектор*, *поліцейський*, *військовослужбовець* та ін.); 6) керівні посади (*директор*, його *заступники*, *завідувач*, *начальник*, *керуючий* тощо). ➢ Потрібно розвивати комунікативні уміння, охайність, пунктуальність, зібраність, бути витриманим, доброзичливим, толерантним, вимогливим, принциповим тощо
④ **“*Людина–Знакова система*”** **(*сигномічні*)**	Відносять усі професії, пов’язані з переробленням різної інформації, зокрема: 1) текстів рідною та іноземною мовами (*редактор*, *коректор*, *телеграфіст*, *секретар* та ін.); 2) цифр, формул, таблиць (*програміст*, *оператор* ЕОМ, *економіст*, *бухгалтер*, *статист* тощо); 3) креслень, схем, карт (*кресляр*, *конструктор*, *копіювальник*, *штурман*, *геодезист* тощо); 4) звукових сигналів (*радист*, *телефоніст*, звуковий *оператор*, *стенографіст* та ін.). ➢ Потрібно розвивати оперативну і механічну пам’ять, уміння розподіляти і концентрувати увагу, точність сприйняття інформації, логічне мислення
⑤ **“*Людина – художній образ*”** **(*артономічні*)**	Усі творчі спеціальності, пов’язані з: 1) відтворенням та виготовленням різних художніх виробів за зразком (ювелір, реставратор, гравер, маляр тощо);

Закінчення табл. 124

1	2
	2) музично-театральним мистецтвом (режисер, музикант, диригент, актор, співак, критик та ін.); 3) зі створенням та проектуванням художніх творів (письменник, композитор, художник, модельєр, архітектор, скульптор, журналіст, хореограф). ➢ Потрібно розвивати художні здібності, зорове сприйняття, спостережливість, зорову пам'ять, наочно-образне мислення, творчу уяву тощо

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Практикум з педагогіки", с. 37–39.

Додаток 4

ТЕСТ НА ПРОФЕСІЙНУ СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

(розроблено за *Є. Роговим*)

Оброблення результатів*

Залежно від набраної кількості балів у кожній групі відповідей зробіть висновок про ступінь розвитку професійно-педагогічної спрямованості Вашої особистості, враховуючи, що:

✓ напрям спрямованості особистості вважають недостатньо розвинутим, якщо отримано менше 3-х балів;

✓ зона норми розвитку спрямованості особистості за цим напрямом знаходиться в межах 3 – 7 балів;

✓ напрям спрямованості особистості вважають яскраво розвинутим, якщо отримано більше 7-ми балів;

✓ домінування одного напряму спрямованості свідчить про однобічність спрямованості особистості;

✓ наявність декількох напрямів можна інтерпретувати як результат поліспрямованості особистості.

*Примітка. Оброблення результатів за опитувальником "Основи педагогічної майстерності", с. 100–103.

Додаток 5

ВИЯВЛЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

(розроблено за *В. Норакідзе*)

Оброблення результатів

Залежно від набраної кількості балів у кожній групі відповідей зробіть висновок про ступінь розвитку тривожності, враховуючи, що сумарна оцінка:

➢ **41–50 *балів*** означає *дуже високий* рівень тривожності;

➢ **26–40 *балів*** засвідчує *високий* рівень тривожності;

- **16–25** ***балів*** засвідчує *середній* (з тенденцією до високого) рівень тривожності;
- **6–15** ***балів*** — це *середній* (з тенденцією до низького) рівень тривожності;
- **0–5** ***балів*** — це *низький* рівень тривожності.

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", с. 104–106.

Додаток 6

ВИЯВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ОПТИМІЗМУ

(розроблено за *Р. Немовим*)

Оброблення результатів

Залежно від набраної кількості балів зробіть висновок про ступінь розвитку якості "*педагогічний оптимізм*", ураховуючи, що сумарна оцінка:

- **91–100** ***балів*** означає *завищений* рівень педагогічного оптимізму, необтяжений реальними обставинами життя;
- **76–90** ***балів*** засвідчує *високий* рівень педагогічного оптимізму;
- **61–75** ***балів*** засвідчує *середній* рівень педагогічного оптимізму, що оснований на тверезому оптимізмі, домінуючому у різних соціальних ситуаціях;
- **51–60** ***балів*** означає тверезий погляд на педагогічну діяльність і життя, проте у різних соціальних ситуаціях домінує *низький* рівень педагогічного оптимізму;
- **44–50** ***балів*** засвідчує тверезий погляд на педагогічну діяльність і життя, проте частіше з'являються прояви педагогічного песимізму (у різних соціальних ситуаціях простежується домінування *низького* рівня оптимізму);
- **36–43** ***бали*** — дедалі частіше починає переважати педагогічний песимізм, хоча інколи виникають прояви педагогічного оптимізму;
- **24–35** ***балів*** — *високий* рівень педагогічного песимізму, необґрунтований життєвими подіями;
- менше **24** ***балів*** — надзвичайно *високий* рівень песимізму (домінує невиправний педагогічний песимізм, у різних соціальних ситуаціях також простежується глибокий песимізм), тому Вам потрібно серйозно зайнятися собою.

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", с. 107–111.

Додаток 7

ТЕСТ НА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КОМУНІКАБЕЛЬНОСТІ

(розроблено за *В. Ряховським*)

Оброблення результатів

Комунікабельність — соціально-психологічна риса особистості, її здатність до товариського спілкування з іншими людьми. Комунікативні бар'єри у педагогічній діяльності можуть виникати внаслідок психологічної несумісності,

конфліктів, соціальних, моральних та інших відмінностей між суб'єктами освітнього процесу. З огляду на специфіку педагогічної професії студенту важливо розвивати свою комунікабельність.

Таблиця 125. Класифікатор рівня комунікабельності

Сума балів	Характеристика рівня комунікабельності
1	2
30–32	Ви явно некомунікабельні і в цьому Ваша біда. Близьким нелегко з Вами і від цього передусім страждаєте Ви. На Вас непросто покластися в справах, що потребують групових зусиль. Вас побоюються Ваші вихованці. ☑ Намагайтеся бути більш товариським, контролюйте себе
25–29	Ви замкнуті, небалакучі, віддаєте перевагу самотності, тому у Вас мало друзів. Нова робота і необхідність нових контактів, хоча і не доводять Вас до паніки, але надовго виводять з рівноваги. Ви знаєте цю особливість свого характеру і буваєте незадоволені собою. ☑ Не треба обмежуватися тільки таким незадоволенням — у Ваших силах змінити свій характер. Хіба не буває, що під час якогось великого захоплення Ви раптом стаєте комунікабельним? Варто налаштувати себе оптимістично
19–24	Ви певною мірою комунікабельні і в невідомій обстановці почуваєте себе досить упевнено. Нові проблеми Вас не лякають. І все ж з новими людьми Ви сходитеся з осторогою, у суперечках і диспутах берете участь неохоче. У Ваших висловлюваннях часом дуже багато сарказму без певної на це причини. ☑ Ці недоліки легко виправити. Все залежить тільки від Вас
14–18	У Вас нормальна комунікабельність. Ви допитливі, охоче слухаєте цікавого співрозмовника, досить терпляче спілкуєтеся з іншими, обстоюєте свою точку зору під час дискусії без гарячковості. На зустріч з новими людьми ідете, не відчуваючи неприємних хвилювань. Водночас Ви не полюбляєте галасливих компаній: екстравагантні витівки, багатослів'я дратують Вас
9–13	Ви досить комунікабельні (деколи навіть надміру), допитливі, балакучі, охоче висловлюєтеся з різних питань, що досить часто дратує співрозмовників. Легко знайомитеся з новими людьми. Вам подобається бути в центрі загальної уваги. Ви нікому не відмовляєте в проханнях, хоча не завжди їх можете виконати. Часто гарячкуєте, проте швидко відходите. Чого Вам не вистачає, то це посидючості, терпіння і відваги при вирішенні серйозних проблем. ☑ Ці недоліки легко виправити. При бажанні Ви можете себе змусити не відступати, не гарячкувати, дотримуватися даного слова тощо

Закінчення табл. 125

1	2
4–8	Ви надзвичайно комунікабельні, завжди в курсі всіх справ. Любите брати участь у різних дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у Вас нудьгу і спричиняти головний біль. Охоче берете слово під час розгляду будь-якого питання, навіть якщо маєте про нього досить поверхневе уявлення. Скрізь почуваєте себе у "своїй тарілці". Беретеся за будь-яку справу, хоча не завжди можете успішно довести її до кінця. Саме з цієї причини керівники і колеги дивляться на Вас з пересторогою і сумнівами. ☑ Задумайтеся над цими фактами. Все залежить тільки від Вас
1–3	Ваша комунікабельність має хворобливий характер. Ви надміру говіркі, багатослівні, часто втручаєтеся в різні справи, які Вас не стосуються. Беретеся розмірковувати про проблеми, які не належать до Вашої компетенції. Запальні, ображаєтеся без вагомої на це причини. До вирішення різних проблем підходите суб'єктивно. В оцінюванні педагогічної діяльності колег та результатів навчання учнів не завжди об'єктивні. Навмисно чи ненавмисно Ви часто буваєте причиною педагогічних конфліктів, а також різних конфліктних ситуацій у родині тощо. Серйозна робота не для Вас. На роботі, вдома і будь-де з Вами надзвичайно складно спілкуватися. ☑ Так, Вам необхідно працювати над собою і над своїм характером! Передусім виховуйте в собі терпеливість і стриманість, з повагою ставтеся до людей, уникайте конфліктів, намагайтеся не нав'язувати власної думки іншим (особливо тоді, коли Ви явно не праві). Подумайте про своє здоров'я — такий стиль поведінки не проходить безслідно

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", *табл.* 64, с. 155–160.

Додаток 8

ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ

(розроблено за *В. Симоновим, Л. Столяренко*)

Оброблення результатів

Таблиця 126. Стилі педагогічного управління процесом спілкування

Стиль	Характеристика
1	2
***Авторитарний* (*владний*)**	⇨ педагог допускає можливість участі вихованців в обговоренні питань навчальної діяльності, але рішення приймає сам, перетворюючи їх на пасивних виконавців;

Закінчення табл. 126

1	2
***Авторитарний* (*владний*)**	⇨ педагог пригнічує їхню самостійність, ініціативу та відповідальність; ⇨ він породжує у своїх вихованців невпевненість, невіру у власні сили, самочинно визначаючи спрямованість їхньої діяльності; ⇨ педагог нетерпимий до заперечень і на помилки реагує насмішкувато, різкими словами; ➢ *психологічний клімат* — несприятливий для спілкування; ➢ *основні способи взаємодії* — наказ, вказівка, інструкція, догана (навіть подяка за такого стилю управління має вигляд докору: "*Ти добре сьогодні розв'язав задачу. Не чекала від тебе такого*!")
Демократичний	⇨ спілкування, що ґрунтується на глибокій повазі, взаємодовірі, орієнтації на самоорганізування, самоуправління особистості та колективу, передбачає врахування педагогом думки вихованців, колективу; ⇨ педагог залучає їх до активної участі в спільній діяльності, що сприяє усвідомленню ними власної відповідальності, підвищенню зацікавленості та творчості; ⇨ він намагається зрозуміти своїх вихованців, переконати їх; ➢ *основні способи взаємодії* — заохочення, порада, інформування, координування, узгодження
Ліберальний	⇨ педагог не має стійкої педагогічної позиції, легко підкоряється суперечливим впливам; ⇨ він прагне не втручатися в життя колективу, що виявляється у низькому рівні вимог до вихованців. ➢ *форма його роботи* ззовні видається демократичною, але пасивність, незацікавленість, непослідовність, нечіткість, брак відповідальності роблять виховний процес некерованим

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", *табл.* 56, с. 137–138.

Додаток 9

ВИЗНАЧЕННЯ ЗДАТНОСТІ ЛЮДИНИ ДО ЕМПАТІЇ

(розроблено за *С. Максименком*)

***Емпатія* (*співпереживання*)** — здатність людини проявляти довільно емоційну чутливість до переживань інших людей. Емпатія сприяє збалансованості міжособистісних стосунків. Завдяки їй поведінка людини стає

соціально зумовленою. Розвинута емпатія — запорука успіху в професійній діяльності.

Оброблення результатів

1) За отриманими кількісними показниками діагностуйте рівні Вашої емпатії (загальний та за окремими шкалами):

Таблиця 127. Рівні емпатії

Рівень	Кількість балів	
	За шкалами (I – VI)	Загальна
Дуже високий	15	82–90
Високий	13–14	63–81
Середній	5–12	37–62
Низький	2–4	12–36
Дуже низький	0–1	5–11

2) Співвіднесіть отримані Вами результати зі шкалою розвиненості емпатійних тенденцій:

Таблиця 128. Шкала розвиненості емпатійних тенденцій

Рівень емпатійності, бали	Характеристика рівня емпатійності
1	2
Дуже високий **(82–90)**	Ви хворобливо співпереживаєте співрозмовнику. Під час спілкування Ви, як барометр, тонко реагуєте на його настрій, якщо він навіть ще не встиг вимовити слова. Вам непросто через те, що всі використовують Вас як громовідвід, виливаючи на Вас увесь свій емоційний стан. Колеги й учні охоче довіряють Вам свої таємниці і звертаються за порадою. Нерідко Ви відчуваєте комплекс вини, побоюючись завдати людям зайвого клопоту (не тільки словом, а й навіть поглядом боїтеся їх зачепити). Хвилювання за рідних і близьких не покидає Вас. Водночас самі Ви дуже вразливі (страждаєте, бачачи покалічену тварину, незатишно почуваєте себе в присутності “важких” людей або не знаходите собі місця від холодного привітання Вашого керівника). Висока вразливість часом довго не дає Вам заснути. Ви потребуєте емоційної підтримки сторонніх, якщо чимось засмучені. ➢ При такому ставленні до життя Ви недалекі від невротичних зривів. Потурбуйтеся про психічне здоров’я
Високий **(63–81)**	Ви чуйні до потреб і проблем людей, що Вас оточують. Здатні великодушно вибачати їм все. З непідробною зацікавленістю Ви відноситеся до дітей, колег і незнайомих людей. Вам подобається “читати” їхні обличчя, “зазирати” в їхнє майбутнє. Ви емоційно чуйні, товариські, легко встановлюєте контакти і знаходите спільну мову. Оточуючі

Продовження табл. 128

1	2
	цінують Вас за душевність. Люди тягнуться до Вас. Ви намагаєтеся не конфліктувати і знаходити компромісні рішення. Добре сприймаєте критику на Вашу адресу. В оціненні подій більше довіряєте власним почуттям та інтуїції, ніж аналітичним висновкам. Любите працювати з людьми, аніж наодинці. Постійно потребуєте соціального схвалення Ваших дій. ➢ Разом з тим, Ви не завжди акуратні і скрупульозні у точній і копіткій роботі. Вас легко вивести з рівноваги, не докладаючи до цього особливих зусиль. Зверніть на це особливу увагу
Нормальний **(37–62)**	Такий рівень емпатійності властивий більшості людей. Оточуючі не можуть назвати Вас "товстошкірим", водночас Ви не належите до числа особливо чуйних людей. У міжособистісних стосунках судити про інших Ви більш схильні за їхніми вчинками, ніж довіряти власним враженням. Ваші емоційні прояви перебувають під постійним самоконтролем. Ви уважні під час спілкування, намагаєтеся зрозуміти більше, ніж сказано словами, проте втрачаєте терпіння, якщо співрозмовник настирливо виливає свої почуття. Прагнете делікатно не висловлювати свою точку зору, якщо Ви не впевнені, що вона буде прийнята. Читаючи художні твори і переглядаючи фільми більше стежите за подіями, ніж за переживаннями героїв. Не відважуєтеся прогнозувати розвиток відносин між людьми, тому, трапляється, їхні вчинки виявляються для Вас несподіваними. ➢ Брак розкутості у почуттях заважає Вам повноцінно сприймати людей, шкодить налагодженню міжособистісної взаємодії з іншими людьми
Низький **(12–36)**	Маючи такий рівень емпатійності, Ви відчуваєте труднощі у встановленні контактів з людьми. Особливо незатишно почуваєте себе у шумній веселій компанії або серед незнайомих людей. Емоційні прояви у вчинках оточуючих часом здаються Вам незрозумілими. Віддаєте перевагу усамітненим заняттям конкретними справами, а не роботі з людьми. Ви — прихильник точних формулювань і раціональних рішень. Напевно, у Вас мало друзів, а тих, хто є, Ви цінуєте більше за ділові якості та ясний розум, ніж за чуйність. Люди відплачують Вам тим самим: нерідко бувають такі моменти, коли оточуючі не дуже звертають на Вас увагу і Ви відчуваєте відчуженість.

Закінчення табл. 128

1	2
	➢ Становище можна виправити, якщо Ви відкриєтеся людям, будете більш уважно придивлятися до поведінки своїх близьких і приймати їх такими, якими вони є
Дуже низький **(11** і менше**)**	Така кількість балів засвідчує те, що емпатійні тенденції особистості не розвинуті. Ви не насмілюєтеся розпочати розмову першим. Серед співробітників Ви тримаєтеся осторонь. Під час спілкування можете опинитися в незручному становищі. Особливо важко Вам налагоджувати контакти з дітьми. Ви не розумієте проблем учнів. Вас дратує їхня поведінка не тільки на перервах, а й під час уроків. Так само складно Вам спілкуватися з особами, набагато старшими від Вас. Якщо б довелося вибирати між мистецтвом і спортивними змаганнями, Ви б надали перевагу спорту. Любите гострі відчуття. У педагогічній діяльності Ви дуже сконцентровані на собі. Можете бути продуктивним лише в індивідуальній роботі, а під час взаємодії з колегами у Вас не завжди все виходить добре. З іронією відноситеся до сентиментальних проявів. Боляче переносите критику на свою адресу, хоча можете на неї бурхливо не реагувати. ➢ Вам необхідно тренувати свої почуття. Подумайте, що можна змінити у своєму характері, поведінці, стилі спілкування з іншими людьми. Вам потрібно звернути особливу увагу на подолання бар'єрів у спілкуванні

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", с. 161–168.

Додаток 10

ТЕСТ НА РОЗУМІННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СУТНОСТІ ПРОЦЕСУ ПОЯСНЕННЯ

Оброблення результатів

Таблиця 129. Рівні методичного розуміння педагогом психолого-педагогічної сутності процесу пояснення

Сума балів	Характеристика рівня методичного розуміння
1	2
18–24 (*висока позитивна оцінка*)	Ви глибоко розумієте освітній процес як з позиції методології, так і з позиції психології впливу. Процес пояснення Ви розглядаєте як установлення тимчасових міжособистісних контактів на занятті. У процесі пояснення легко займаєте позицію того, хто пізнає, і залежного в особистісному плані.

Закінчення табл. 129

1	2
	Ґрунтовно володіючи різними методами спілкування, доцільно знаходите їм застосування у процесі пояснення. Вам доступні процедури прямого і зворотного перекладу знання з мови науки на мову навчальної дисципліни у тій віковій групі (студентів, школярів, дітей), з якими Ви проводите заняття
12–17 (*переважно позитивна оцінка*)	Процес пояснення Ви розглядаєте не як логічно побудоване інформування, а як розгортання процесу розуміння навчального матеріалу. Належну увагу під час педагогічного спілкування приділяєте активній інтерпретації нової навчальної інформації, дискусії, встановленню зв'язку між досвідом і новими знаннями тих, кого навчаєте. ➢ Проте глибина розуміння пояснювального процесу ще недостатня (потрібне більш ґрунтовне підготування з проблем психологічної педагогіки, теорії особистості, що дасть змогу Вам зрозуміти сутність і зміст педагогічного спілкування)
***Менше* 12 (*низька оцінка*)**	Ви вважаєте, що процес пояснення організується відповідно до логіки навчальної дисципліни. Для Вас знання — достатня умова для успішного навчання. Трансляція навчальної інформації для Вас є головною в педагогічному спілкуванні. Пояснюючи навчальний матеріал, Ви не орієнтуєтесь ні на психологію тих, кого навчаєте, ні на активізацію їх навчально-пізнавальної діяльності. Вас не цікавить, який особистісний вплив Ви справляєте на них. Вам байдуже, чи продуктивно організоване педагогічне спілкування під час пояснення. ➢ Вам необхідно ґрунтовніше ознайомитися з теоріями пізнання, особистості, сутністю, змістом, стилями педагогічного спілкування та управління навчальною діяльністю

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", *табл.* 119, с. 322.

Додаток 11

СФОРМОВАНІСТЬ ВМІННЯ ВЕСТИ МОНОЛОГ

(розроблено за *С. Абрамовичем, М. Чікарьковою*)

Оброблення результатів

Таблиця 130. Рівні сформованості вміння вести монолог

Сума балів	Характеристика рівня сформованості вміння вести монолог
1	2
0–15 (*низький рівень*)	Монолог — не Ваша стихія. Можливо, Вам не вистачає впевненості у власних силах, а, можливо, Ви просто ніяковієте перед тими, кого навчаєте, чи думаєте, що їм нецікаво. Коли Ви готуєтеся до заняття, то вважаєте за ліпше вивчити навчальний матеріал напам'ять і з жахом чекаєте їхніх можливих запитань.

Закінчення табл. 130

1	2
	➢ Вам потрібно бути більш впевненим у собі, а також варто пам'ятати, що саме імпровізація (або хоча б її елементи) створюють невимушену атмосферу у спілкуванні під час заняття
20–30 (*середній рівень*)	Ви досить непогано вмієте побудувати монолог під час занять. Якщо Вам треба підготуватися до проведення заняття, то не намагаєтеся вивчити напам'ять навчальний матеріал (хоча конспект з розгорнутим поясненням головних ідей теми обов'язково зробите). Під час заняття Ви почуваєте себе досить впевнено, проте не завжди вмієте швидко зосередитися, якщо перебили Вас запитаннями. ➢ Вам можна порадити напередодні заняття скласти короткий конспект, у якому передбачити можливі запитання тих, кого навчаєте
35–40 (*високий рівень*)	Ви — справжній віртуоз монологу. Ви ніколи не розгубитеся перед неочікуваними запитаннями і не втратите головної лінії викладу думки. Ви навіть не завжди готуєтеся до занять заздалегідь. Добре володіння навчальним матеріалом і методикою викладання дає змогу Вам імпровізувати під час занять. ➢ Проте Вас чекає інша небезпека. Захопившись поясненням окремих питань теми, Ви можетеся вичерпати весь ліміт часу, так і не пояснивши провідні ідеї теми, що вивчається. У цьому випадку можна порадити напередодні заняття скласти короткий план викладу теми й дотримуватися його

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", *табл.* 124, с. 324–325.

Додаток 12

СФОРМОВАНІСТЬ ВМІННЯ ВЕСТИ ДІАЛОГ

(розроблено за *А. Калюжним*)

Оброблення результатів

Таблиця 131. Рівні сформованості вміння вести діалог

Рівень	Сума балів	Характеристика рівня
Низький	**0–25**	Ви не вмієте організовувати педагогічну взаємодію під час занять
Середній	**26–50**	Ви маєте значні недоліки у веденні діалогу. Вам ще не вистачає вміння уважно слухати інших
Достатній	**51–75**	Ви вмієте організовувати педагогічну взаємодію, проте Вам потрібно звернути увагу на вміння слухати
Високий	**76–100**	Ви вмієте вести діалог, Ви добрий слухач

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", с. 327–329.

Додаток 13

СФОРМОВАНІСТЬ ОРАТОРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

(розроблено за *А. Калюжним*)

Оброблення результатів

Цицерон зазначав, що кожний оратор має свій неповторний образ. Відомо, що успіх у педагогічній діяльності залежить від багатьох особистісних рис педагога (комунікативних здібностей, творчого потенціалу, ерудиції, логічності й доказовості суджень, ступеня доброзичливості та інтелігентності поведінки, оптимізму й почуття гумору тощо). Проте не кожен педагог наділений ораторськими здібностями.

Таблиця 132. Рівні сформованості ораторських якостей

Рівні сформованості ораторських якостей (у *балах*)			
Високий	***Достатній***	***Середній***	***Низький***
109–144	73–108	37–72	1–36

*Примітка. Оброблення результатів за посібником “Основи педагогічної майстерності”, с. 329–330.

Додаток 14

СФОРМОВАНІСТЬ ВМІННЯ СЛУХАТИ

(розроблено за *Є. Роговим*)

Оброблення результатів

Таблиця 133. Рівні сформованості вміння слухати

Рівень, кількість ситуацій, %	Характеристика рівня сформованості вміння слухати
1	2
71–100 (*низький*)	Ви зовсім не вмієте слухати співрозмовника. З Вами дуже складно вести бесіду. У педагогічній діяльності невміння уважно слухати робить педагогічну взаємодію неефективною. ➢ Вам можна порадити більше працювати над собою і навчитися слухати інших, що є дуже важливим у педагогічному спілкуванні
41–70 (*середній*)	Ви маєте значні недоліки у веденні діалогу. Критично ставитеся до висловлювань співрозмовника та його манери говорити. Вам ще не вистачає деяких достоїнств доброго співрозмовника, який вміє уважно слухати партнера. ➢ Подолати недоліки у веденні діалогу Ви зможете, якщо не будете намагатися монополізувати розмову, прикидатися, шукати прихований сенс сказаного, зосереджувати увагу на манері говорити, робити передчасні висновки

Закінчення табл. 133

1	2
11–40 (*достатній*)	Ви добрий співрозмовник. З Вами легко вести бесіду, порозумітися. Проте іноді Ви приділяєте співрозмовникові недостатню увагу, і він не має змоги висловити думку до кінця. Такий стиль слухання у педагогічному спілкуванні може призвести до виникнення смислових, фізичних, соціальних та інших бар'єрів. ➢ Щоб цього уникнути, використовуйте прийоми нерефлексивного і рефлексивного слухання. Повторюйте ввічливо висловлювання співрозмовника. Дайте йому час для повного розкриття своєї думки. Навчіться пристосовувати свій темп мислення до його мовлення і можете бути впевнені, що тим, кого навчаєте, і колегам спілкуватися з Вами буде ще приємніше
0–10 (*високий*)	Ви чудовий співрозмовник. З Вами легко й просто вести діалог. Ви досконало володієте прийомами нерефлексивного і рефлексивного слухання. Ваш стиль спілкування може стати прикладом для інших. Ви вмієте уважно слухати інших, що дуже важливо в організації педагогічної взаємодії

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", с. 332–334.

Додаток 15

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ МОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА

Оброблення результатів

Таблиця 134. Значущі характеристики мовлення педагога

Параметр	Інтерпретація / пояснення
1	2
Унікальність	Це вміння педагога будувати мовлення з урахуванням своєї індивідуальності (індивідуальна манера й індивідуальний стиль мовлення), що є проявом окремості й неповторності особистості, несхожості з іншими мовцями. У мовленні педагога мають проявлятися найліпші риси й якості особистості людини, які прикрашають її, викликають захоплення
Усвідомленість	Це вміння педагога говорити конкретно, наповнювати кожне слово смислом. Відомо, що ніщо так не дискредитує **СЛОВО**, як забалакування, пусте слововживання. Говоріння зі смислом є ні чим іншим, як розуміння цінності слова як феномена буття

Закінчення табл. 134

1	2
Відповідальність	Це бережливе ставлення педагога до мови, дотримання чистоти мови, що виявляється у вибірковому характері слововживання. Він свідомо уникає використання мовних засобів, які забруднюють мовлення, намагається дотримуватись мовних і мовленнєвих норм
Діалогічність	Це вміння педагога говорити так, щоб через слово здійснювалися взаємоповага, взаємозбагачення, взаєморозуміння. Йдеться про те, щоб за допомогою слова педагог навчився приборкувати бажання виявляти свою владу над тими, кого навчає, сприяв відкритості діалогу, взаємній самореалізації, створенню атмосфери довіри, співпереживання, співтворчості
Дієвість	Це вміння педагога перевести слово в дію, зробити слово дієвим. У цьому проявляється *прагматичний* аспект слова. У діяльності не має місця розходженню слова і дій педагога, дискредитації (знецінення) слова і особистості (втрата авторитету)
Естетичність	Це вміння педагога говорить гарно, влучно. Слово, сказане педагогом, має захоплювати тих, кого він навчає, приносити їм насолоду, викликати замилування. У педагогічному спілкуванні немає місця для примітивного, казенного, сухого, невиразного мовлення

Таблиця 135. Рівні сформованості мовленнєвої культури педагога

Рівні сформованості мовленнєвої культури (у балах)			
Високий	***Достатній***	***Середній***	***Низький***
22–28	15–21	8–14	1–7

*Примітка. Оброблення результатів за посібником “Основи педагогічної майстерності”, с. 337–339.

Додаток 16

ДОСЛІДЖЕННЯ “МІЙ СТИЛЬ МИСЛЕННЯ”

(розроблено за *Є. Роговим*)

Оброблення результатів

Таблиця 136. Загальна характеристика стилів мислення

Стиль	Загальна характеристика стилів мислення
1	2
Синтезатор	Мисленнєва стратегія: приголомшуючі питання та відповіді; відкрита конфронтація; позиція “*стороннього спостерігача*”; інкубування протиріч; фантазування в стилі “*що якщо*”; негативний аналіз.

Продовження табл. 136

1	2
	*Характерні особливості: інтегруючий підхід; шукає подібність у зовнішніх неподібних, несумісних явищах; прямує до конфлікту й синтезу; відчуває інтерес до змін; теоретизуючий, байдужий до даних без інтерпретації. ✓ Переваги: сконцентрований на засадничих принципових припущеннях і положеннях; звертає увагу інших на концептуальні, теоретичні аспекти справи; вигадливий у припиненні погоджувальної політики, необґрунтованої по́ступки; найліпше діє в ситуаціях напруженої дискусії, суперечки, забезпечує в групі дискусію й творчість. ➢ Недоліки: може проявити байдужість у досягненні згоди; схильний до надмірного тяжіння спричиняти сутички і конфлікти; занадто настирливо добивається змін й новизни (“*змін ради змін*”); понадміру захоплюється теоретизуванням; іншим видається необов’язковим, безвідповідальним
Ідеаліст	Мисленнєва стратегія: інтерес до всього; далекоглядність; визначення цілей та критеріїв; рецептивне слухання; пошук засобів для досягнення згоди; апологія гуманності. *Характерні особливості: асимілятивний, або холічний, підхід; схвалює широкий діапазон думок; тяжіє до ідеальних рішень; має інтерес до людських цінностей; рецептивний; однаково цінить дані й теорію. ✓ Переваги: сконцентрований на процесі, взаємовідносинах; звертає увагу інших на людські цінності, мотиви й спрямованість; майстерний у чіткому формулюванні цілей; ліпший за інших у несконструйованих ситуаціях, що не підлягають раціональному прогнозу і зачіпають життєві цінності й почуття; забезпечує широкий спектр поглядів, цілей та норм. ➢ Недоліки: може ігнорувати або вилучати “*важкі*”, неприємні дані, затягувати рішення при достатньо великому виборі варіантів; проявляє надмірну настирливість у прагненні до “*досконалих, безпомилкових*” рішень; може пропустити важливі деталі; іншим може здаватися надмірно сентиментальним
Прагматик	Мисленнєва стратегія: інкрементalізм (частковий підхід); експериментування та інновації; пошук швидкої віддачі; тактичне мислення; маркетинговий підхід; планування можливостей. *Характерні особливості: елективний підхід, “*в пригоді стане все, що працює*”, “*що-небудь спрацює*”; шукає короткий шлях до отримання віддачі, прибутку; зацікавлений в інноваціях; адаптивний; цінує будь-які дані або теорію, якщо вони дають змогу швидше досягнути мети.

Продовження табл. 136

1	2
	✓ Переваги: сконцентрований на віддачі, прибутку від вкладень; звертає увагу інших на питання тактики й стратегії; майстерний у пошуку шляхів і способів впливу; ліпший за інших у складних ситуаціях, що розвиваються під впливом обставин і випадку; забезпечує експеримент та інновації. ➢ Недоліки: може проявити байдужість до довготривалої справи, поспіхом добиватися віддачі від вкладів, перепрацьовувати в гонитві за вигодою, занадто покладатися на те, що "*продається*" (має попит); іншим може здаватися, що він легко йде на компроміс
Аналітик	Мисленнєва стратегія: систематичний аналіз варіантів; запит додаткових даних; консервативне фокусування; картування ситуації; конструктивна увага до деталей; аналіз через синтез. *Характерні особливості: формально-логічний, дедуктивний підхід; шукає "*найоптимальніший спосіб*"; прагне до моделей і формул; має інтерес до "наукових" рішень; прескриптивний; надає перевагу теорії й методу перед даними. ✓ Переваги: сконцентрований на плані й методі; звертає увагу інших на дані та конкретні деталі; майстерний у плануванні й побудові моделей; ліпший від інших у структурованих, прорахованих ситуаціях; забезпечує стабільність та структуру. ➢ Недоліки: може проявляти байдужість до людських цінностей і внутрішнього світу особистості; понадміру прискіпливо планує й аналізує; занадто настирливо добивається передбачуваності; проявляє негнучкість, надмірну обережність; здається схильним до поляризації, "*чорно-білого*" мислення
Реаліст	Мисленнєва стратегія: завжди у пошуках відповіді на різноманітні питання ("*Що*?", "*Де*?", "*Коли*?", "*Як*?", "*Для чого*?" й "*Чому*?"); інвентаризація ресурсів; скерування на практичні результати; спрощення; опора на думку спеціалістів; корегування. * Характерні особливості: емпіричний, індуктивний підхід; покладається на факти й думку експертів; прагне до рішень, які задовільняють теперішні, невідкладні потреби; цікавиться винятково конкретними результатами; корегувальний; надає перевагу фактам перед теорією. ✓ Переваги: сконцентрований на фактах та результатах; звертає увагу інших на реальний стан справ і ресурси; майстерний у спрощенні ситуацій, урізуванні засобів й "*відшиванні*" прохачів; ліпше від інших діє в чітко визначених

Закінчення табл. 136

1	2
	ситуаціях з чіткою метою; забезпечує пробудження, порив й енергійний заряд, імпульс. ➢ Недоліки: може проігнорувати розходження в поглядах; прагне до надмірного спрощення рішення; може проявляти надмірний тиск з метою досягнення згоди й негайної відповіді, переоцінити отримані факти й опинитися в їхньому полоні; іншим може видаватися зорієнтованим лише на результати

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи психології та педагогіки", с. 316–318.

Додаток 17

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ УВАГИ

(тест *П'єрона–Рузера*)

Оброблення результатів

1) Рівень концентрації уваги визначають за таблицею:

Таблиця 137. Рівень концентрації уваги

Рівень концентрації уваги	Число опрацьованих фігур	Ранг
дуже високий	100	1
високий	91–99	2
середній	80–90	3
низький	65–79	4
дуже низький	64 і менше	5

2) За допущені під час заповнення помилки ранг знижується, якщо допущено:

- ✓ 1–2 помилки — на один ранг;
- ✓ 3–4 — на два ранги;
- ✓ більше 4-х помилок — концентрацію уваги вважають гіршою на три ранги.

3) На основі отриманих результатів визначають *коефіцієнт продуктивності*, який за такою формулою:

$$K = S\frac{\Sigma}{\Sigma + p}, \qquad (15)$$

де S — кількість усіх оглянутих геометричних фігур;
Σ — кількість правильно заповнених геометричних фігур;
P — кількість неправильно заповнених або пропущених фігур.

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи психології та педагогіки", с. 316–318.

Додаток 18

ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛІ СПІЛКУВАННЯ ПЕДАГОГА

(розроблено за *І. Юсуповою*)

Оброблення результатів

Таблиця 138. Моделі поведінки педагога

Модель	Характеристика	Наслідок
1	2	3
“Монблан” (*диктаторська*)	Педагог підноситься над вихованцями (дітьми, учнями, студентами) з висоти своїх знань та досвіду, як гірська вершина: - він відірваний від них, майже не цікавиться їхніми інтересами та своїми взаєминами з ними; - всі, кого він навчає, є для нього безлика маса; - педагогічні функції зведені лише до інформування вихованців	Модель зумовлює безініціативність і пасивність тих, кого навчає педагог
“Китайська стіна” (*неконтактна*)	Між ним і вихованцями є слабкий зворотний зв’язок: - педагог підкреслює свій статус, постійно наголошуючи на перевазі над ними; - виявляє зневажливе ставлення до них; - навчальні заняття мають не діалоговий, а інформаційний характер	Така модель зумовлює байдуже ставлення як до педагога, так і до предмета, який він викладає
“Локатор” (модель *диференційованої уваги*)	Модель поведінки педагога ґрунтується на вибірковому організуванні взаємодії з вихованцями: - він зосереджує свою увагу на групі слабких або сильних вихованців (на лідерах або аутсайдерах); - не вміє поєднувати індивідуальну і фронтальну форми роботи	Взаємодія педагога й інших суб’єктів освітнього процесу є фрагментарною
“Робот” (*негнучка*)	Педагогічна взаємодія організована на підставі складеної програми, у якій: - педагог чітко визначив дидактичні цілі й завдання заняття; - продумав методи, прийоми й засоби навчання; - бездоганно продумав зміст навчального матеріалу; - не врахував реалії педагогічної дійсності, склад і психічний стан тих, кого навчає, особливості їхнього віку	Це малоефективна модель взаємодії педагога з тими, кого він навчає

Закінчення табл. 138

1	2	3
“Я сам” *(авторитарна)*	Освітній процес повністю сфокусований на педагогові: ⅄ він постає в ролі головної дійової особи і гальмує ініціативу тих, кого він навчає; ⅄ творчої взаємодії педагога та тих, кого він навчає, практично немає	Модель породжує у тих, кого навчає педагог, пасивне ставлення до навчання, гальмує їхню ініціативу, творчість тощо
“Тетерук” *(гіпорефлексивна)*	Під час педагогічної взаємодії він ніби замкнутий на собі: ⅄ у процесі спілкування переважає монологічне мовлення педагога; ⅄ педагог чує лише себе, не реагує на тих, кого він навчає, не усвідомлює їхніх переживань та потреб; ⅄ навіть у процесі спільної діяльності такий педагог, захоплений власними ідеями, проявляє емоційну глухоту до тих, кого він навчає, до інших педагогів	За таких умов взаємодії суб’єктів освітнього процесу практично немає (вони діють самі по собі), виховний вплив педагога на тих, кого навчає, є формальним
“Гамлет” *(гіперрефлексивна)*	Для педагога з такою моделлю поведінки властиві постійні сумніви: ⅄ він постійно стурбований тим, як сприймають його інші (чи правильно його зрозуміють, чи адекватно відреагують на його зауваження тощо); ⅄ надаючи домінантне значення міжособистісним стосункам, педагог підносить їх до абсолюту (він постійно сумнівається у доцільності власних аргументів, гостро реагує на різноманітні нюанси психологічної атмосфери, звинувачуючи себе); ⅄ водночас педагога мало цікавить змістовий бік взаємодії	Модель поведінки педагога нерідко стає причиною його неадекватної реакції на репліки тих, кого він навчає, їхню поведінку. За такої моделі кермо управління може повністю перейти від педагога до них
“Спілка” (модель *активної взаємодії*)	Під час педагогічної взаємодії переважає стиль дружньої взаємодії із збереженням рольової дистанції, у процесі якої педагог перебуває у постійному контакті з тими, кого він навчає, підтримує їхній мажорний настрій, гнучко реагує на зміну обставин, заохочує їх до спільної діяльності	Модель діалогічної взаємодії педагога, що є найбільш продуктивною в освітньому процесі

*Примітка. Оброблення результатів за посібником “Основи педагогічної майстерності”, с. 142–143; 571–572.

Додаток 19

ТЕСТ ТОМАСА НА ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛЮ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТІ

Оброблення результатів

Таблиця 139. Стилі поведінки у конфліктній ситуації

Стиль	Пояснення/інтерпретація	Педагогічні конфлікти
1	2	3
Американські дослідники *Р. Блейк, Д. Моутон, К. Томас* і *Р. Кілмен* виокремили п’ять основних стилів поведінки особи в конфліктній ситуації. Запропонована ними класифікація ґрунтується на аналізі дій особи за двома ознаками: *наполегливості*, з якою вона прагне до реалізації своїх інтересів, і *ступеня готовності* врахувати інтереси іншої сторони		
Суперництво (конкуренція)	Сторона конфлікту максимально зорієнтована на перемогу: ➢ намагається нав’язати іншим свій варіант вирішення спірних питань (“*сильний завжди правий*”); ➢ власну перемогу сприймає як поразку супротивника; ➢ на переговорах застосовує тактику тиску, робить спроби поставити під сумнів компетентність опонентів, вишукує слабке місце в їхній аргументації; ➢ зазвичай виявляє схильність до безапеляційних заяв, негативного ставлення до тих, хто має іншу думку. Рекомендують застосовувати стиль поведінки, якщо: ✓ статус і авторитет підкріплені владою; ✓ рішення має бути швидко прийняте й реалізоване; ✓ стосунки сторін короткотермінові. Не рекомендують у ситуаціях, якщо: ◆ сторона, що програла, має можливості реваншу; ◆ Ви прагнете дізнатися більше про інтереси супротивника;	Стратегія, до якої звертається педагог під час розв’язання складних ситуацій, може призводити до втрати тісних емоційних стосунків, блокувати активність тих, кого він навчає, розвиток їхньої самостійності, самоповаги. Проте ця стратегія може бути ефективною у таких ситуаціях: ⅄ результат є дуже важливим для педагога, він певний своєї правоти, знає, що впровадження його рішення значно поліпшить ситуацію; ⅄ педагог має ліпші можливості для прийняття і впровадження рішення; ⅄ рішення потрібно виробити і виконати дуже швидко; ⅄ педагог відчуває, що у нього немає іншого вибору, йому нічого втрачати; ⅄ педагог перебуває у критичній ситуації; ⅄ він не може дати зрозуміти іншим людям, що розгубився, потрапив у безвихідь; хтось інший може стати лідером;

Продовження табл. 139

1	2	3
	◆ Ви зацікавлені у встановленні постійних стосунків	⅄ педагог приймає нестандартне рішення і розпочати діяти
Поступливість (згладжування, пристосування)	Сторона конфлікту, що застосовує цей стиль, жертвує інтересами справи задля підтримання й поліпшення стосунків з іншою людиною: ➢ намагається виглядати в очах оточення приємною, співчутливою, доброю людиною, готовою допомогти іншим; ➢ часто відчуває страх перед можливістю бути знехтуваною; ➢ виявляючи до інших знаки поваги та схвалення, очікує такого самого ставлення й до себе; ➢ робить усе, щоб усунути критику, запобігти загостренню конфліктів (“*мир за будь-яку ціну*”). Рекомендують застосовувати, якщо: ✓ для Вас важливо зберегти стосунки; ✓ Ви знаходитеся у програші; ✓ це може стати повчальним уроком для іншої сторони. Не рекомендують застосовувати, якщо: ◆ питання для Вас важливе й потребує прийняття рішення; ◆ поступка не буде оцінена іншою стороною; ◆ поступку можливо інтерпретувати як прояв слабкості	Стратегія пристосування може мати негативні наслідки для розвитку особистості педагога (втрата почуття самоповаги, погіршення взаємин, невміння обстоювати погляди, позицію, цінності, незадоволення у зв’язку з необхідністю поступатися). Найкорисніша вона, якщо: ⅄ педагога не дуже хвилює те, що сталося, або ж сам результат; ⅄ він прагне зберегти мир, добрі стосунки з колегою (учнем, студентом чи іншою людиною); ⅄ він відчуває, що важливіше зберегти добрі стосунки, ніж розпочинати боротьбу за самоутвердження, свої права; ⅄ він знає, що результат дуже важливий для його колеги, тих, кого навчає, тощо; ⅄ він знає, що в цьому разі більшу рацію має інша сторона; ⅄ він вважає, що його колега (чи інша людина) дістане повчальний урок, якщо йому зараз поступитися
Ухиляння	Це стиль пасивної поведінки, головними ознаками якої є: ➢ ігнорування проблеми, що спричинила конфлікт; ➢ відкладення свого втручання до “ліпших часів”; ➢ прагнення уникати гострих ситуацій, обговорення питання, які є предметом суперечок;	Така стратегія може бути корисною в таких ситуаціях: ⅄ порушена проблема не дуже важлива, і педагог не хоче витрачати сили на її вирішення; ⅄ педагог відчуває, що не має рації, і розуміє слушність позиції колеги, іншої людини

Продовження табл. 139

1	2	3
Ухиляння (відгороджування)	➢ тактика без ознак активного втручання (“*моя хата скраю*”); ➢ надання опоненту можливості самому зробити вибір і нести за нього відповідальність. Рекомендують застосовувати, якщо: ✓ Ви не маєте потрібної інформації; ✓ надто велика напруженість у стосунках; ✓ Вам треба виграти час. Не рекомендують у ситуаціях, коли: ◆ питання для Вас важливе; ◆ ситуація може ускладнитися; ◆ можуть виникнути інші проблеми	⅄ педагог, спілкуючись з дуже складною людиною (колегою та ін.), розуміє, що дальша конфронтація може призвести до ще більшого ускладнення; ⅄ для розв’язання проблеми немає достатньої інформації; ⅄ педагог не знає, що можна ще зараз зробити, а приймати рішення поспіхом не хоче і немає в цьому потреби; ⅄ напруженість ситуації дуже велика, треба зняти нагнітання негативних емоцій
Компроміс (порозуміння)	Конфліктуючі сторони намагаються знайти баланс взаємних поступок і надбань, що виявляються в їхніх діях: ➢ прагнучи порозумітися і зберегти стосунки, сторони згоджуються на часткове задоволення своїх потреб (“щоб *себе не оголити і тебе не обділити*”); ➢ суперечності між сторонами затушовуються; ➢ відстоюють спільні інтереси, потреби, бажання тощо. Рекомендують застосовувати, якщо: ✓ сторони мають ресурси для обміну поступками; ✓ перемога однієї із сторін небажана; ✓ є потреба у швидкому вирішенні конфлікту; ✓ ліпше отримати короткотермінову вигоду, ніж втратити все. Не рекомендують у ситуаціях, коли: ◆ одна конфліктуюча сторона сумнівається у виконанні угоди іншою стороною; ◆ компроміс неможливий; ◆ спроба догодити всім робить сумнівною його реалізацію	Компроміс як стиль розв’язання проблем для педагога не минає безслідно. Поступаючись, він принижує себе в очах іншої сторони, яка не завжди в змозі оцінити цей альтруїзм. Стиль компромісу може бути корисним у ситуаціях: ⅄ прагне швидше розв’язати проблему, але у нього немає часу на подолання опору іншої людини; ⅄ обидві сторони мають однакову владу, але протилежні інтереси; ⅄ може задовільнити часткове розв’язання проблеми, що стала причиною конфліктної ситуації; ⅄ інші підходи для розв’язання проблеми є неефективними; ⅄ проблема не має великої ваги (або можна змінити мету); ⅄ компроміс дає змогу зберегти стосунки; ⅄ інша сторона має більшу владу та йде назустріч лише за наявності поступок

Закінчення табл. 139

1	2	3
Співробітництво (колаборація)	Сторони зорієнтовані на найповніше задоволення інтересів усіх учасників: ➢ інтереси іншої сторони визнано частиною проблеми; суперечності відверто обговорюють; ➢ спільно (“*Один розум добре, а два ліпше*”) приходять до розв’язання спірної проблеми; ➢ виявляють приховані інтереси; ➢ вишукують резерви та ресурси для їхнього задоволення. Рекомендують застосовувати, якщо: ✓ можливе оптимальне рішення; ✓ є бажання, кваліфікація та повноваження для знаходження додаткової вигоди. Не рекомендують у ситуаціях, коли: ◆ одна зі сторін не налаштована на співробітництво або не має достатніх повноважень; ◆ не вистачає часу для спільного обговорення спірної проблеми і знаходження шляхів виходу з конфлікту	Впровадження ускладнюється тим, що вихованці не завжди мають змогу взаємодіяти на рівних з педагогом. Стратегія буде доцільною, якщо: ⅄ розв’язання проблеми є важливим для сторін; ⅄ між опонентами встановлені або мають бути встановлені тісні, тривалі, взаємозалежні стосунки; ⅄ вони мають час на розв’язання проблеми, що виникає; ⅄ сторони добре обізнані з проблемою, потребами та інтересами партнерів, пов’язаних взаємодією; ⅄ вони прагнуть досягти найліпшого результату; ⅄ суб’єкти освітнього процесу, втягнуті в конфлікт, мають однакові сили, можливості та владу, тому мусять шукати шляхи розв’язання проблеми

На окремому аркуші паперу побудуйте графік (див. *рис*. 67).

Таблиця 140. Характеристика профілів стилю поведінки людини у конфліктній ситуації (на *рис*. 67)

Профіль	Інтерпретація/пояснення
1	2
***Профіль* 1**	Якщо у Вас вийшов такий профіль, то це означає, що Ви надаєте перевагу “силовим” стратегіям (примусити, натиснути, спонукати партнера поступитися Вашим вимогам)
***Профіль* 2**	Цей профіль (або аналогічний йому) засвідчує, що Ви — людина м’яка і податлива. Ви боїтеся конфліктів. Для Вас важливішим є досягнення або збереження добрих людських стосунків з колегами (іншими людьми), ніж будь-якими способами наполягти у розв’язанні конфліктної ситуації на свою користь
***Профіль* 3**	Цей профіль означає, що за своїм характером Ви — партнер. Завжди і за будь-яких обставин Ви прагнете віднайти рівновагу між власною метою та зацікавленістю в реалізації інтересів іншої людини, організувати рівноправне співробітництво

Закінчення табл. 140

1	2
***Профіль* 4**	Якщо Ваш профіль є таким, то це свідчить про те, що Ви володієте різними тактиками поведінки в конфліктній ситуації. За певних умов Ви у змозі піти як на компроміс, так і, навпаки, повести себе досить жорстко, безкомпромісно

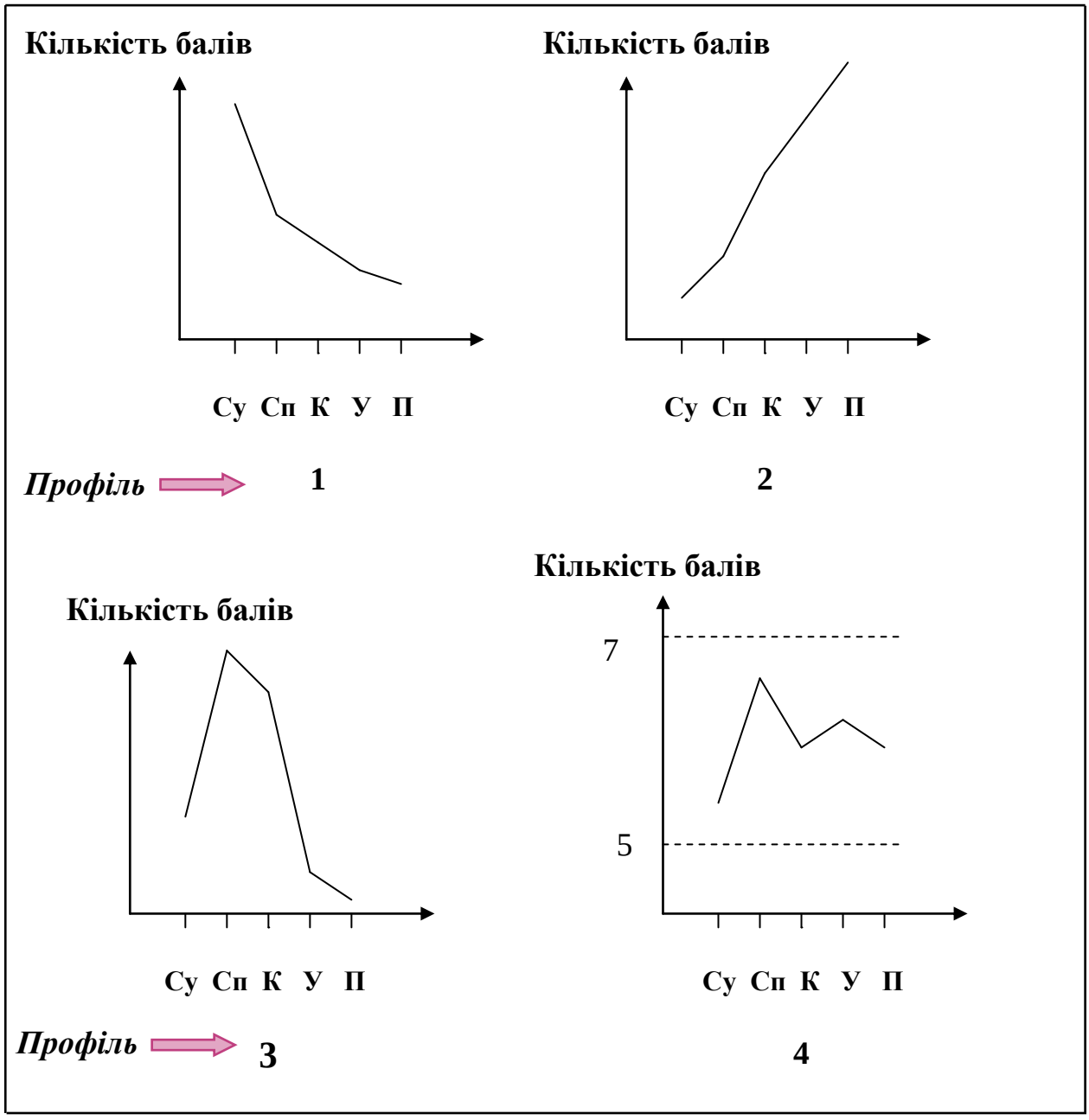

Рис. 67. Профілі стилю поведінки людини у конфліктній ситуації:
Су — *суперництво*; Сп — *співробітництво*; К — *компроміс*;
П — *пристосування, поступливість*; У — *уникання, ухиляння*

*Примітка. Оброблення результатів за посібником “Основи педагогічної майстерності”, с. 397–400; 422–427.

Додаток 20

ОПИТУВАЛЬНИК “МІЙ ПІДХІД ДО КОНФЛІКТУ”

(розроблено за *К. Тепляковою*)

Оброблення результатів

Таблиця 141. Інтерпретація стилів (стратегій) поведінки людини в конфлікті

	Стиль	Інтерпретація
1	**“*Хижа акула*” (*примус*)** 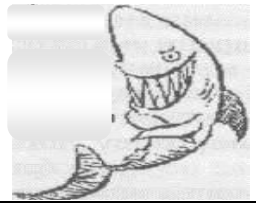	Вам властиві дії з позиції сили, спроби за будь-яку ціну досягти своїх цілей, змусити інших приймати Ваші умови. Ви намагаєтеся нападати зненацька, раптово, коли інші того не очікують. Приголомшуючи суперників, залякуючи їх і погрожуючи їм, Ви отримуєте перемогу
2	**“*Черепаха*” (*ухиляння*)**	Ви, наче черепаха, ховаєтесь у свій панцир, відмовляючись від власних цілей і контактів. Вам вдається триматися на відстані як від спірних питань, через які виникають конфлікти, так і від людей, які до них причетні
3	**“*Плюшевий ведмедик*” (*згладжування*)**	Ви такий м’який і пухнастий, дуже приємний — як плюшевий ведмедик. Вас характеризує готовність відмовитися від своїх цілей на користь суперника заради збереження власного спокою і добрих стосунків
4	**“*Хитра лисиця*” (*компроміс*)**	Вами керує розрахунок. Пошуки такого рішення, яке б якоюсь мірою влаштовувало Вас з суперником — це Ваша стратегія в конфліктній ситуації. Ви готові самі піти на поступки й очікуєте від іншої людини, що вона також частково відмовиться від своїх цілей і вимог
5	**“*Мудра сова*” (*співробітництво*)**	Ви поважаєте як свої, так і чужі потреби. До конфлікту Ви ставитеся як до загальної проблеми, намагаючись об’єднати зусилля для розв’язання цієї проблеми, максимально задовольнивши потреби кожного

*Примітка. Оброблення результатів за посібником “Основи педагогічної майстерності”, с. 431–434.

Додаток 21

ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБІВ ЕМОЦІЙНОГО РЕАГУВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЯХ У ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ

Оброблення результатів

Таблиця 142. Інтерпретація результатів дослідження рівнів особистого ставлення до дітей у різних педагогічних ситуаціях

Кількість балів	Інтерпретація/пояснення
6–12	Це низький рівень терпимого ставлення педагога до тих, кого він навчає, під час взаємодії з ними в різних педагогічних ситуаціях
13–18	Така кількість балів свідчить про середній рівень терпимого відношення до фрустрацій педагогічного характеру
19–24	оптимальний рівень терпимого відношення до фрустрацій у педагогічній взаємодії

*Примітка. Оброблення результатів за посібником “Основи педагогічної майстерності”, с. 492–496.

Додаток 22

ВИЗНАЧЕННЯ ЗДАТНОСТІ ПЕДАГОГА ВИРІШУВАТИ СКЛАДНІ ПЕДАГОГІЧНІ СИТУАЦІЇ

(розроблено за *Р. Немовим*)

Оброблення результатів

Таблиця 143. Рівень здатності педагога вирішувати складні педагогічні ситуації

Рівень розвитку	Середня кількість балів
високий	4,5 *бала і вище*
середній	3,5–4,4
низький	3,4 *бала і менше*

*Примітка. Оброблення результатів за посібником “Основи педагогічної майстерності”, с. 509–514.

Додаток 23

ВИЯВЛЕННЯ СТИЛЮ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ

(розроблено за *В. Семиченко*)

Оброблення результатів

Таблиця 144. Стилі особистості за здатністю до самоактуалізації

Стиль	Характеристика
1	2
① ***Стиль особистості, яка прагне до самоактуалізації***	Прагнення до автономії й індивідуальності у Вас гармонійно врівноважується з потребою в досконалості й причетності до інших. Ви не шукаєте визнання своєї унікальності, а швидше

Закінчення табл. 144

1	2
	прагнете знайти однодумців і спільників. Для Вас важливе визнання Ваших досягнень іншими, але водночас їхня думка не є визначальною. Ви прагнете до розвитку своїх творчих здібностей
② ***Стиль консервативної особистості***	Передусім Вам бракує впевненості в собі, тому Ваші творчі здібності нерідко залишаються нереалізованими. Навряд, чи здатна на творчий ризик людина, яка більше тяжіє до спокою, ніж до пошуку. Ваше небажання зробити крок назустріч іншим може призвести до цілковитої Вашої ізоляції
③ ***Стиль домінуючої особистості***	Ви хочете відчувати себе не схожою (-им) на інших і, зрештою, ризикуєте ніде не знайти постійного місця праці. Результат такої поведінки — холодність і відчуженість з боку оточення. Більшість Ваших знайомих, очевидно, вважає Вас зарозумілою людиною. Навіть Ваші власні досягнення й успіхи не втішають, адже Ви використовуєте їх лише для того, щоб утвердити відчуття зверхності (переваги). Сумнівно, що така творчість зробить Вас щасливою (-им)

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", с. 562–564.

Додаток 24

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ

(розроблено за *Є. Роговим*)

Оброблення результатів

Таблиця 145. Інтерпретація результатів (ключ)

Загальна сума балів	Характеристика психологічного клімату
1	2
+22 *і більше*	***Високий*** ступінь сприятливості соціально-психологічного клімату в колективі
***від* 8 *до* 22**	***Середній*** ступінь сприятливості соціально-психологічного клімату в колективі
***від* 0 *до* 8**	***Низький*** ступінь (незначний) сприятливості соціально-психологічного клімату в колективі
***від* 0 *до* (–8)**	***Початкова*** несприятливість соціально-психологічного клімату в колективі

Закінчення табл. 145

1	2
***від* (–8) *до* (–10)**	***Середня*** несприятливість соціально-психологічного клімату в колективі
від* (–10) *і нижче	***Повна*** несприятливість соціально-психологічного клімату в колективі

*Примітка. Оброблення результатів за посібником “Основи педагогічної майстерності”, с. 575–577.

Додаток 25

ВИЗНАЧЕННЯ РОЛЬОВОЇ ПОЗИЦІЇ ПЕДАГОГА ПІД ЧАС ВЗАЄМОДІЇ

(розроблено за *Г. Козиревим*)

Оброблення результатів

Рольову позицію педагога під час взаємодії з тими, кого навчає, колегами та іншими учасниками спілкування визначають за тестом “Трансактний аналіз спілкування”, складеним на основі концепції *Е. Берна*.

Трансакція — одиниця акту спілкування, під час якого співрозмовники, перебуваючи в одному з трьох станів “Я”, обмінюються репліками. Трансактний аналіз спілкування дає змогу педагогові оволодіти тонкощами професійного спілкування:

- ✓ стати ініціатором педагогічного спілкування;
- ✓ точніше вловлювати прихований смисл висловленого;
- ✓ уникати тактичних і стратегічних помилок під час педагогічного спілкування;
- ✓ вміло використовувати різні доцільні форми поведінки (самоконтроль і гнучкість дають змогу йому вчасно повернутися у стан “дорослого”, що й відрізняє зрілу особистість від парубійка, який має солідний вік).

Все життя нас супроводжують три стани “Я” (“*батько*”, “*дитина*”, “*дорослий*”). Звертаючись до іншої людини, ми зазвичай обираємо собі й співрозмовнику рольову позицію, що задовільняє одному з трьох можливих станів нашого “Я”:

Таблиця 146. Характеристика “Я-станів” особистості

“Я-стан”	Характеристика	
	Риси	Дії, поведінка
“*Батько*” (*Б*)	Повчальний, самовпевнений, агресивний	Вчить, направляє, оцінює, опікає, осуджує
“*Дорослий*” (*Др*)	Раціональний, коректний, стриманий	Тверезо оцінює, логічно мислить, володіє собою
“*Дитина*” (*Д*)	Емоційний, невпевнений, підлеглий (підвладний комусь)	Капризує, впирається, творить, протестує

Таблиця 147. Інтерпретація результатів дослідження

Формула	Інтерпретація/пояснення
Др – Д – Б	Якщо Ви отримали таку формулу, то це означає, що Вам властиве розвинуте почуття відповідальності. Ви дещо імпульсивні, щирі, не схильні до напучування і повчання. Вам можна побажати зберегти ці якості й надалі. Вони дадуть змогу Вам у будь-якій справі, пов'язаній зі спілкуванням, колективною працею, творчістю
Б – Д – Др	Таке поєднання є гіршим. Категоричність і самовпевненість протипоказані всім, хто працює з людьми, а не з машинами (наприклад, педагогу, організатору та ін.). Так, поєднання позицій "*батько*" – "*дитина*" – "*дорослий*" інколи здатне ускладнити життя "власнику" такої характеристики. "*Батько*" з дитячою безпосередністю "ріже правду", ні в чому не сумніваючись і не дбаючи про можливі наслідки. Проте й тут немає особливих підстав засмучуватися: ✓ якщо Вас не приваблює організаторська робота, шумні компанії і Ви надаєте перевагу побути наодинці з книгою, кульманом чи етюдником, то все гаразд; ✓ якщо ж ні, і Ви захочете пересунути свою позицію "*батько*" на друге чи навіть на третє місце, то це цілком можливо (стануть у нагоді тренінги спілкування, організовані професійними психологами)
Д – Б – Др	Позиція "*дитина*" на чолі пріоритетної формули — цілком прийнятний варіант, скажімо, для наукової роботи. Ейнштейн, наприклад, одного разу жартома пояснив причини своїх наукових успіхів тим, що він розвивався повільно і над багатьма питаннями задумався лише тоді, коли люди зазвичай вже перестають про них думати. ➢ Проте дитячу безпосередність добре мати до певного періоду. Якщо вона починає заважати справі, то це означає, що пора взяти свої емоції під контроль

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", с. 506–508.

Додаток 26

ДОСЛІДЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО СТАНУ "САН"

Оброблення результатів

"САН" обчислюють за здобутими результатами, враховуючи такі показники:

С*амопочуття*;
А*ктивності*;
Н*астрою*.

Загальну суму балів для кожного стану підраховують, оцінюючи відповіді за такою шкалою:

Таблиця 148. Шкала підрахунку балів

Оцінення стану	Стан						
	Кращий			***Нейтральний***	***Гірший***		
	3	**2**	**1**	**0**	**1**	**2**	**3**
Кількість балів	7	6	5	4	3	2	1

Якісне оцінення суб'єктивного стану отримують поділом загальної суми балів кожної пари станів "САН" (*самопочуття*, *активності*, *настрою*) на 10.
Оцінюють результати, враховуючи середні показники:

Таблиця 149. Оцінення результатів за середніми показниками

Стан	Середні показники (в *балах*)	
	Для студентів	Для осіб віком 30–35 років
Самопочуття	6,4 ± 0,15	5,4 ± 0,15
Активності	6,0 ± 0,12	5,0 ± 0,12
Настрою	6,1 ± 0,20	5,1 ± 0,20
Інтегральна оцінка	6,17 ± 0,15	5,17 ± 0,15

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "Основи педагогічної майстерності", с. 559–561.

Додаток 27

ОЦІНЕННЯ СВОЇХ ВІДНОСИН З ГРУПОЮ

(розроблено за *Т. Яковлевої*)

Оброблення результатів

Міжособистісне сприйняття в групі залежить від багатьох чинників. Найбільш дослідженими з них є такі: соціальні установки, набутий досвід, особливості самосприйняття, характер міжособистісних відносин, ступінь поінформованості один про одного, ситуаційний контекст, в якому протікає процес міжособистісної перцепції тощо. На міжособистісне сприйняття можуть впливати не тільки міжособистісні відносини, але й відносини індивіда в групі. Сприйняття індивідом групи — це своєрідний фон, на якому протікає міжособистісне сприйняття. У цьому сенсі дослідження індивідом групи є важливим моментом у дослідженні міжособистісного сприйняття.

За класифікатором визначають характерні особливості кожного типу сприйняття групи індивідом (показником типу сприйняття вважають роль групи в індивідуальній діяльності індивіда, котрий сприймає цю групу):

Таблиця 150. Сприйняття індивідом групи

Тип сприйняття	Характеристика типу сприйняття індивідом групи
1	2
***Індивідуалістичний* (*І*)**	Індивід сприймає групу як перешкоду своїй діяльності або ставиться до неї нейтрально. Група не є самостійною цінністю для індивіда. Це проявляється в ухиленні

Закінчення табл. 150

1	2
	від спільних форм діяльності, в наданні переваги індивідуальній роботі, в обмеженні контактів. Тому цей тип сприйняття індивідом групи прийнято називати "*індивідуалістичним*"
***Колективістський* (*К*)**	Індивід сприймає групу як самостійну цінність. На першому плані для нього — це проблеми групи і окремих її членів, простежується зацікавленість як в успіхах кожного члена групи, так і групи загалом, прагнення внести свій вклад у групову діяльність. Проявляється потреба в колективних формах роботи. Цей тип сприйняття індивідом своєї групи прийнято називати "*колективістським*"
***Прагматичний* (*П*)**	Індивід вважає групу засобом, що сприяє досягненню тих чи інших індивідуальних цілей. Група сприймається і оцінюється ним з погляду її "корисності". Перевага більш компетентних членів групи, здатних надати допомогу, взяти на себе вирішення складної проблеми або послужити джерелом необхідної інформації. Цей тип сприйняття індивідом своєї групи можна назвати "*прагматичним*"

*Примітка. Оброблення результатів за посібником "*Основи психології та педагогіки*", с. 230.

Додаток 28

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОНФЛІКТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

(розроблено за *А. Калюжним*)

Оброблення результатів

Таблиця 151. Рівні конфліктності особистості

Кількість балів	Рівень	Кількість балів	Рівень	Кількість балів	Рівень
14–17	***дуже низький***	**24–26**	***дещо нижче середнього***	**33–35**	***вище середнього***
18–20	***низький***	**27–29**	***середній***	**36–38**	***високий***
21–23	***нижче середнього***	**30–32**	***дещо вище середнього***	**39–42**	***дуже високий***

Таблиця 152. Інтерпретація результатів дослідження рівнів конфліктності особистості

Кількість балів	Інтерпретація/пояснення
1	2
≤ 36	Ви — неконфліктна особистість. Вам вдається ефективно вирішувати внутрішньоособистісні конфлікти і знаходити шляхи

Закінчення табл. 152

1	2
	згоди з самим собою. Ви володієте такими навичками та здібностями: ◆ зберігати вірність своїм принципам, незважаючи на протилежні думки інших, поєднуючи їх з достатньою гнучкістю й умінням змінити свою думку, якщо вона помилкова; ◆ діяти на свій розсуд, не відчуваючи провини чи незручності в разі несхвалення з боку інших; ◆ не витрачати час на надмірне занепокоєння про завтрашній і вчорашній день; ◆ зберігати впевненість у своїх здібностях, незважаючи на тимчасові невдачі та труднощі; ◆ цінувати в кожній людині особистість і почуття її корисності для інших незалежно від рівня її здібностей та статусу в суспільстві; ◆ відстоювати свою правоту і погоджуватися з думкою інших; ◆ чинити опір; ◆ розуміти свої й чужі почуття; ◆ вгамовувати свої пориви; ◆ отримувати задоволення в найрізноманітнішій діяльності, включаючи роботу, гру, спілкування з друзями, творче самовираження чи відпочинок; ◆ ставитися чуйно до потреб інших людей; ◆ дотримуватися прийнятих соціальних норм; ◆ знаходити в людях добре, вірити в їхню порядність, незважаючи на їхні недоліки
> 36	Така кількість балів ще не означає, що Ви належите до якогось типу конфліктної особистості, описаного далі. Швидше всього, характер у Вас не з легких. Вам буває важко дійти згоди не тільки з іншими людьми, а й із собою. Більше того, брак згоди з собою може бути ймовірною причиною Вашої конфліктності. Хоча, можливо, якийсь описаний далі тип конфліктної особистості є Вашим

Таблиця 153. Типи особистості в конфлікті

Тип особистості	Характеристика
1	2
Конфліктна особистість демонстративного типу	◆ така особистість хоче бути в центрі загальної уваги; ◆ вона любить добре виглядати в очах інших; ◆ її ставлення до людей визначене тим, як вони ставляться до неї; ◆ вона легко сприймає поверхові конфлікти; ◆ вона переймається своїми стражданнями та стійкістю;

Продовження табл. 153

1	2
	◆ може добре пристосовуватися до різних ситуацій; ◆ у неї недостатньо виражене раціональне поводження; ◆ для неї властива емоційна поведінка; ◆ планує свою діяльність ситуативно і майже не втілює заплановане в життя; ◆ уникає копіткої систематичної роботи; ◆ не уникає конфліктів, у ситуації конфліктної взаємодії почуває себе непогано; ◆ часто є джерелом конфлікту, але не вважає себе такою
Конфліктна особистість ригідного типу	⅄ особистість цього типу дуже підозріла; ⅄ вона має завищену самооцінку; ⅄ постійно вимагає підтвердження власної значущості; ⅄ часто не враховує зміни ситуації та обставин; ⅄ її характеризує прямолінійність і негнучкість у вирішенні конфліктних ситуацій; ⅄ вона надто важко сприймає точку зору опонента і не зважає на його думку; ⅄ повагу з боку інших людей сприймає як належне; ⅄ недоброзичливість з їхнього боку сприймається нею як образа; ⅄ вона малокритична щодо своїх вчинків; ⅄ болісно вразлива, підвищено чутлива щодо уявних чи справжніх несправедливостей з боку опонента
Конфліктна особистість некерованого типу	✓ поведінка такої людини погано передбачувана; ✓ вона імпульсивна, себе недостатньо контролює; ✓ часто в запалі не звертає уваги на усталені норми; ✓ поводиться зухвало, агресивно; ✓ її характеризує високий рівень домагань; ✓ вона несамокритична, схильна звинувачувати інших у багатьох своїх невдачах і неприємностях; ✓ не може вміло спланувати свою діяльність чи послідовно впровадити плани в життя; ✓ у неї недостатньо розвинута здатність співвідносити свої вчинки з цілями і обставинами; ✓ для неї не стає уроком на майбутнє минулий досвід (навіть гіркий)

Закінчення табл. 153

1	2
Конфліктна особистість надточного типу	• особистість такого типу скрупульозно ставиться до того, що робить; • вона висуває підвищені вимоги до себе; • водночас ставить підвищені вимоги і до інших людей, особливо опонентів (робить це так, що людям, з якими вона спілкується, здається, що вона до них чіпляється); • її характеризує підвищена тривожність; • вона надмірно вразлива до деталей, що стосуються її особисто; • схильна надавати зайве значення зауваженням, які роблять їй інші люди; • іноді вона раптом пориває стосунки з іншими людьми (друзями, знайомими та ін.), тому що їй здається, що її скривдили; • страждає через себе сама, переживає свої прорахунки, невдачі (часто розплачується за них навіть безсонням, головними болями та іншими хворобами); • стримана у зовнішніх, особливо, емоційних проявах; • не дуже добре відчуває реальні взаємини в групі (намагається триматися осторонь)
Конфліктна особистість неконфліктного типу	• особистість цього типу нестійка в оціненнях і думках; • її характеризує легка сугестивність; • вона внутрішньосуперечлива; • для неї характерна певна непослідовність дій; • вона налаштована на швидкий успіх у конфліктних ситуаціях; • недостатньо чітко бачить перспективу; • легко підпадає у залежність від думки навколишніх, особливо лідерів; • їй властиве надмірне прагнення до компромісу; • вона не володіє достатньою силою волі; • наслідки своїх вчинків глибоко не аналізує; • не вникає у причини конфліктних ситуацій; • намагається триматися подалі від людей, здатних до агресії та конфлікту

*Примітка. Оброблення результатів за посібником “Основи педагогічної майстерності”, с. 435–437.

Додаток 29

ВИЗНАЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ

(за *Т. Елерсом*)

Оброблення результатів

Таблиця 154. Рівні мотивації до успіху*

Кількість балів	Характеристика рівня мотивації
1–10 *балів*	*Низька* мотивація до успіху. ➢ При такій мотивації людина не прагне досягти перемоги, не схильна докладати власних сил у працю, апатична, пасивно ставиться до життя)
11–16 *балів*	*Середня* мотивація до успіху. ➢ При такій мотивації людина не боїться ризикувати, вона не є скованою у своїх діях, бо можлива невдача не надто хвилює її
17–20 *балів*	*Висока* мотивація до успіху. ➢ Такі люди здатні йти на середнього рівня ризик для досягнення бажаного, схильні орієнтуватися на власні сили, гнучко і наполегливо добиватися поставленої мети
21 *бал* і вище	Мотивація до успіху *надто висока*. ➢ Це може спричиняти надмірну самокритичність до власних можливостей, причому людина може зазнавати надмірного хвилювання та страху зазнати невдачі. Підсвідома зневіра у власні сили викликає в неї меншу готовність до ризику, особистісну скованість. У результаті при надмірній мотивації до успіху вона може втрачати віру в те, що вона доб'ється бажаного

*Примітка. Дослідження засвідчили, що люди з помірно високою орієнтацією на успіх надають перевагу середньому рівню ризику. Ті ж, хто побоюється невдач, надають перевагу малому чи, навпаки, надто завеликому рівню ризику. Чим вища мотивація людини до успіху — досягнення мети, тим нижчий показник готовності до ризику. Водночас мотивація до успіху впливає і на сподівання на успіх: при сильній мотивації до успіху надії на успіх зазвичай більш, ніж при слабкій. До того ж, людям, мотивованим на успіх, і тим, що мають великі надії на нього, притаманно уникати великого ризику. Ті, хто сильно мотивований на успіх і має високу готовність до ризику, рідше потрапляють в незручні ситуації, ніж ті люди, що мають високу готовність до ризику, але високу мотивацію до уникнення невдач (захист). І навпаки, коли у людини є висока мотивація до уникнення невдач (захист), це є перешкодою мотиву до успіху — досягнення мети.

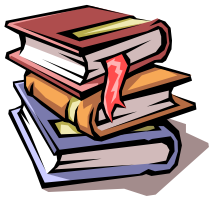

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. Київ: Центр навч. л-ри, 2004. 472 с.
2. Авраменко О.В., Павличенко Г.Ю., Паращук С.Д. Статистичні методи в освітніх вимірюваннях. Ч. І. Класична теорія тестування: навч.-метод. посіб. Кіровоград: Лисенко В.Ф., 2012. 120 с.
3. Аннєнкова І.П. Наукові основи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ: монографія. Одеса: Оптімум, 2015. 330 с.
4. Бабенко В.В. Основи теорії ймовірностей і статистичні методи аналізу даних у психологічних і педагогічних експериментах: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2009. 184 с.
5. Барковський В.В., Барковський Н.В., Лопатін О.К. Теорія ймовірностей і математична статистика. Київ: ЦУЛ, 2002. 448 с. Серія: Математичні науки.
6. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования: учеб. пособ. Киев: МАУП, 2002. 216 с.
7. Бірта Г.О., Бургу Ю.Г. Методологія і організація наукових досліджень. навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2014. 142 с. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Burhu_Yurii/Metodolohiia_i_orhanizatsiia_naukovykh_doslidzhen.pdf (дата звернення: 4.12.2018).
8. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 336 с.
9. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 383 с.
10. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник. Київ: Центр учб. л-ри, 2007. 968 с.
11. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. л-ри, 2003. 316 с.
12. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 618 с.
13. Воловик П.М. Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці. Київ: Рад. шк., 1989. 221 с.
14. Гірник А., Бобрю А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження. Київ, 2003. 172 с.
15. Гмурман В.Е. Теория вероятностей и математическая статистика: учеб. пособ. для втузов. Изд. 5-е, перераб. и доп. Москва: Высш. шк., 1977. 479 с.
16. Гольдштейн А. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам /пер. з англ. В. Хомика. Київ: Либідь, 2003. 520 с.
17. Гончаренко С. Педагогічні дослідження. Київ: Друкарня Південно-Західної залізниці, 1995. 45 с.

18. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
19. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 /Харків. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків. 2000. 416 с.
20. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: монографія. Запоріжжя: ГУ "ЗІДМУ", 2006. 332 с.
21. Демківський А.В., Безус П.І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Академія муніципального управління, 2012. 276 с.
22. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 351 с.
23. Донченко В.С., Сидоров М.-В.С., Шарапов М.М. Теорія ймовірностей та математична статистика: навч. посіб. Київ: ВЦ "Академія", 2009. 288 с.
24. Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
25. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. Чернігів: ЧДПУ, 2003. 528 с.
26. Закон України "Про вищу освіту". *Голос України*. 2014. №148 (5898). 6 серпня. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 5.09.2014).
27. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19 (дата звернення: 4.12.2018).
28. Закон України "Про освіту". URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12; http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 28.01.2019).
29. Збірник тестів з курсу "Педагогіка": навч.-метод. посіб.: у 3 ч. Ч. 2. Загальні основи педагогіки /за заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. 145 с.
30. Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Сыманюк Э.Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: учеб. пособ. Москва: Московский психолого-социальный институт, 2005. 216 с.
31. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика /пер. с нем. Н.М. Рассказовой. Москва: Педагогика, 1991. 240 с.
32. Калюжный А.А. Психология формирования имиджа учителя. Москва: ВЛАДОС, 2004. 222 с.
33. Кан-Калик В.А. Грамматика общения. Москва: Роспедагентство. 1995. 108 с.
34. Камишин В.В. Теоретико-методологічні основи системно-інформаційні кваліметрії в управлінні навчально-виховним процесом: монографія. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. 242 с.
35. Камишин В.В., Рева О.М. Методи системного аналізу у кваліметрії навчально-виховного процесу: монографія. Київ: ТОВ "Інформаційні системи", 2012. 270 с
36. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. Москва: Просвещение. 1987. 190 с.

37. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту: навч. посіб. Київ: Либідь. 2004. 424 с.
38. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. посіб. Чернігів: Чернігів. держ. центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
39. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2007. 608 с.
40. Ковальчук Л. Практикум з педагогіки: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 253 с.
41. Ковальчук О., Когут С. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. /за заг. ред. Л. Ковальчук. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 624 с.
42. Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах: монографія /за заг. ред. В.І. Лугового, О.Г. Ярошенко. Київ: Педагогічна думка, 2014. 234 с.
43. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка. 2009. 520 с.
44. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
45. Кузь В.Г. Організація педагогічного дослідження: посібник. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
46. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с.
47. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: підручник. Київ: Знання-Прес, 2003. 418 с.
48. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. Київ: Укрвузполіграф, 1990. 239с.
49. Максимюк С.П. Педагогіка: навч. посібник. Київ: Кондор, 2005. 667 с.
50. Мищишин І.Я. Студент як суб'єкт педагогічної взаємодії у вищій школі: навч.-метод. матеріали до вивчення теми "Суб'єкти педагогічної взаємодії у вищій школі" з курсу "Педагогіка вищої школи". Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 56 с.
51. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. *Вища школа*. 2013. № 2. С. 86–106.
52. Немов Р.С. Психология. Учебник: В 3 кн. Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. Москва: ВЛАДОС, 2001. 640 с.
53. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /за ред. З.Н. Курлянд. Київ: Знання, 2005. 399 с.
54. Педагогічна майстерність: підручник /за ред. І. Зязюна. Київ, 2004. 422 с.
55. Пиз А. Язык телодвижений. Москва: ЭКСМО-Пресс, 2002. 224 с.
56. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології: інтерактивний підручник. Київ: Слово, 2004. 616 с.
57. Підласий І.П. Діагностика і експертиза педагогічних проектів: навч. посіб. Київ: Україна, 1998. 343 с.

58. Поташник М.М. Управление профессиональным ростом учителя в современной школе: метод. пособ. Москва: Центр пед. образования, 2009. 448 с.
59. Психологічна енциклопедія /автор-упоряд. О.М. Степанов. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.
60. Рапацевич Е.С. Педагогика: Большая современная энциклопедия. Минск: Соврем. слово. 2005. 720 с.
61. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці: навч. посіб. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009. 575 с.
62. Робінсон К., Лу А. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / перекл. з англ. Г. Лелів. Львів: Літопис, 2016. 258 с.
63. Рогов Е.И. Личность учителя: теория и практика. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. 512 с.
64. Роменець В.А. Психологія творчості: навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Либідь, 2004. 288 с.
65. Руденко В.М. Математична статистика: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2012. 304 с. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Rudenko_Volodymyr/Matematychna_statystyka.pdf (дата звернення: 29.05.2018).
66. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Вища шк., 2004. 335 с.
67. Семчишин М. Тисяча років української культури: Історичний огляд культурного процесу. Київ: Друга рука, 1993. 550 с.
68. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9021/1/Metodologiya_naukovo-pedagogichnikh_doslidzhen.pdf (дата звернення: 4.12.2018).
69. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 346 с.
70. Словник іншомовних слів /за ред. О.С. Мельничук. Київ: Гол. ред. УРЕ, 1985. 968 с.
71. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2003. 504 с.
72. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень: підручник. Київ: Знання, 2007. 220 с.
73. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология: учеб. пособ. Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. 544 с.
74. Столяренко Л.Д., Самыгин С.И. Психология и педагогика в вопросах и ответах: учеб. пособ. Ростов-на/Дону: Феникс, 1999. 576 с.
75. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навч.-метод. центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. 320 с.
76. Тарєлкін Ю.П., Цикін В.О. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010. 196 с. URL:

http://dl.khadi.kharkov.ua/pluginfile.php/42501/mod_resource/content/1/tarielkin_yu_p_tsikin_v_o_metodologiya_naukovikh_doslidzhen.pdf (дата звернення: 4.09.2017).
77. Тверезовська Н.Т., Сидоренко В.К. Методологія педагогічного дослідження: навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2013. 439 с.
78. Теплякова К.Г. Конфликт и общение. Одесса, 2001. 76 с.
79. Турчин В.М. Математична статистика: навч. посіб. Київ: Академія, 1999. 240 с.
80. Тушева В.В. Основи науково-педагогічних досліджень: навч.-метод. посіб. Харків, 2006. 219 с.
81. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Вибр. пед. тв.: У 2 т. Київ: Рад. школа, 1983. Т. 1. Теоретичні проблеми педагогіки / за ред. О.І. Пискунова та ін. 486 с. С. 192 – 471.
82. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
83. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 352 с.
84. Хоружий Г.Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2012. 320 с.
85. Циба В.Т. Математичні основи соціологічних досліджень: кваліметричний підхід. Київ: МАУП, 2002. 248 с.
86. Цикин В.О., Брижатый О.В. Синергетика и образование: новые подходы. Монография. Сумы: СумДПУ, 2005. 276 с.
87. Чернілевський Д.В., Антонова О.Є. та ін. Методологія наукової діяльності. навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. /за ред. Д.В. Чернілевського. Вінниця: Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.
88. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.
89. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 560 с.
90. Kovalchuk L. Modeling of cultural and educational environment as a pedagogical condition of forming of professional thinking culture of future teachers. *European Scientific Journal*. 2014. Vol. 10, № 22. P. 69–88. URL: http://eujournal.org/index.php/esj/article/view/3906/3697.
91. Gaś Z.-B. Doskonalący się nauczyciel. Psychologiczne aspekty rozwoju profesjonalnego nauczycieli. Lublin: W-wo Un-tu M. Curie-Skłodowskiej, 2001. 207 s.
92. Guziuk-Tkacz M. Badania diagnostyczne w pedagogice i psychopedagogice. Warszawa: Wyd-wo Akademickie “Źak”, 2001. 451 s.
93. Jarosz E., Wysocka E. Diagnoza psychopedagogiczna: podstawowe problemy i rozwiązania. Warszawa: Wyd-wo Akademickie “Źak”, 2006. 429 s.
94. Krajewska A. Statystyka dla pedagogów. Bialystok, 1997.
95. Okoń W. Nowy słownik pedagogiczny. Warszawa: Wyd-wo Akademickie “Źak”, 2007. 490 s.
96. Pilch T., Bauman T. Zasady badań pedagogicznych: Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa: Wyd-wo Akademickie “Źak”, 2010. 376 s.

97. Piątek T. Kultura informacyjna komponentem kwalifikacji kluczowych nauczyciela. Rzeszów: Wyd-wo Oświatowe FOSZE, 2010. 215 s.
98. Rubacha K. Metodologia badań nad edukacją. Warszawa: Wyd-wo Akademickie, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, 2011. 470 s.
99. Shaughnessy J.J., Zechmeister E.B., Zechmeister J.S. Metody badawcze w psychologii / Przekład: M. Rucińka. Gdańsk: Gdańskie wyd-wo psychologiczne, 2002. 560 s.
100. Skałbania B. Diagnostyka pedagogiczna: Wybrane obszary badawcze i rozwiązanie praktyczne. Kraków: Impuls, 2011. 310 s.

Замість післямови

Дорогі студенти, аспіранти, колеги! Шановний читачу!

Завершуючи, сподіваємося цікавої для Вас, мандрівки сторінками цієї навчальної книги, просимо поділитися Вашими враженнями і можливими пропозиціями щодо внесення змін.

МОЇ ВРАЖЕННЯ ТА ПОБАЖАННЯ

***Мета*:** оцінити рівень професійно-педагогічного підготування майбутніх педагогів (згідно з професійним спрямуванням) до проведення науково-педагогічних досліджень за темою наукового пошуку під час виконання курсової чи магістерської роботи; модифікувати на основі отриманих результатів методику викладання педагогічних дисциплін, організування та проведення навчальних занять; внести корективи у викладення тем навчального посібника.

Інструкція. Просимо у графах проставити оцінку за такою ***шкалою*** оцінювання:

5 ***балів*** — дуже високий рівень (оцінка);
4 ***бали*** — високий рівень (оцінка);
3 ***бали*** — достатній рівень (оцінка);
2 ***бали*** — середній рівень (оцінка);
1 ***бал*** — низький рівень (оцінка);
0 ***балів*** — Вам не сподобалася тема, її викладення, методика проведення семінарського чи практичного заняття і т. ін.

Сподіваємося на щирість і об'єктивність Ваших відповідей на запитання опитувальника.

Вкажіть:

_____, _____,
(*курс навчання*) (*спеціальність*)

_____
(*факультет*)

_____
(*навчальна дисципліна*)

Таблиця 155. Опитувальник

Запитання		Бали
1	2	3
1	Наскільки цікавим для Вас виявився посібник "Моделювання науково-педагогічних досліджень"?	
2	Наскільки навчальний посібник виправдав Ваші сподівання?	
3	Яким є рівень Вашої мотивації вивчення курсу?	
4	Наскільки навчальна дисципліна виправдала Ваші сподівання?	

Продовження табл. 155

1	2	3
5	Чи цікавою для Вас була програма вивчення курсу?	
6	Чи місце проведення лекційних занять сприяло ефективному навчанню?	
7	Наскільки атмосфера лекційних занять сприяла активному учінню?	
8	Чи методика проведення лекційних занять сприяла ефективному навчанню?	
9	Наскільки лекційні заняття дали змогу активно розвивати Ваші професійні уміння?	
10	Наскільки компетентним, на Вашу думку, був викладач, який проводив лекційні заняття?	
11	Чи місце проведення семінарських занять сприяло ефективному навчанню?	
12	Наскільки атмосфера семінарських занять сприяла активному учінню?	
13	Чи методика проведення семінарських занять сприяла Вашій активності?	
14	Наскільки семінарські заняття дали змогу активно розвивати Ваші професійні уміння?	
15	Чи місце проведення практичних занять сприяло ефективному навчанню?	
16	Наскільки атмосфера практичних занять сприяла активному учінню?	
17	Чи методика проведення практичних занять сприяла Вашій активності?	
18	Наскільки практичні заняття дали змогу активно розвивати Ваші професійні уміння?	
19	Наскільки компетентними, на Вашу думку, були викладачі, які проводили практично-семінарські заняття?	
20	Наскільки дидактичні матеріали, запропоновані у посібнику, добре доповнювали обговорювані проблеми?	
21	Наскільки зміст посібника сприяв активному учінню?	
22	Наскільки зміст посібника дав змогу активно розвивати Ваші дослідницькі вміння?	
23	Наскільки цікавими були для Вас методики проведення семінарських занять, пропоновані у посібнику?	
24	Наскільки цікавою була для Вас методика проведення семінарських занять викладачем?	

Закінчення табл. 155

1	2	3
25	Наскільки цікавими були для Вас методики проведення практичних занять, пропоновані у посібнику?	
26	Наскільки цікавими були для Вас методики проведення практичних занять викладачем?	
27	Наскільки цікавими для Вас були педагогічні задачі та ситуації, запропоновані у посібнику?	
28	Наскільки педагогічні задачі та ситуації, запропоновані у посібнику, сприяли засвоєнню Вами навчального матеріалу?	
29	Як Ви оцінюєте завдання для контролю знань, наведені у діагностичному блоці до тем посібника?	
30	Чи сприяв діагностичний блок Вашому підготуванню до написання модульних контрольних робіт?	
31	Чи сприяв діагностичний блок посібника Вашому підготуванню до іспиту?	
32	Наскільки цікавими виявилися опитувальники для проведення самоспостереження, запропоновані у посібнику?	
33	Наскільки опитувальники для проведення самоспостереження, запропоновані у посібнику, сприяли Вам у пізнанні себе і Вашій самооцінці?	
34	Як Ви оцінюєте додатки до посібника?	
35	Чи сприяли додатки аналізу результатів самоспостереження?	
36	Як Ви оцінюєте Ваші знання, засвоєні у процесі вивчення курсу?	
37	Наскільки засвоєні знання будуть корисні Вам під час виконання курсової (магістерської, дисертаційної) роботи?	
38	Як Ви оцінюєте Ваші вміння, сформовані у процесі вивчення курсу?	
39	Наскільки отримані вміння допоможуть Вам під час виконання курсової (магістерської, дисертаційної) роботи?	
40	Як Ви оцінюєте рівень сформованості Вашого іміджу у процесі вивчення курсу?	
41	Як Ви оцінюєте свою готовність до іспиту (заліку)?	
42	Як Ви оцінюєте свою готовність до виконання курсової (магістерської) роботи?	
43	Як Ви оцінюєте Ваш рівень наукової культури?	
44	Як Ви оцінюєте Ваш рівень наукової творчості?	
45	Як Ви оцінюєте Ваш рівень культури наукового мислення?	

46. *Вкажіть, що саме Ви хотіли б змінити в курсі*.

47. *Запишіть труднощі, які виникли у Вас у процесі вивчення курсу*.

48. *Назвіть елементи посібника, що сподобалися Вам*.

49. *Вкажіть теми посібника, які викликали у Вас труднощі у процесі вивчення курсу*.

50. *Ваші побажання щодо викладу окремих тем у посібнику*:

***Тема* 1**

***Тема* 2**

***Тема* 3**

***Тема* 4**

***Тема* 5**

***Тема* 6**

***Тема* 7**

***Тема* 8**

***Тема* 9**

***Тема* 10**

Науково-дослідна робота

Дорогі мої колеги! Шановні читачі!

Ось так, сторінка за сторінкою ми ознайомилися з посібником “Моделювання науково-педагогічних досліджень”. У ньому ми поринули у дивовижний і надзвичайно цікавий світ науки і науково-педагогічних досліджень: розмовляли про складну, творчу й дуже потрібну науково-дослідну діяльність педагога-дослідника. З перших сторінок ми замислювалися над тим, як людині, котра робить перші кроки в науку, досягти успіху у цій діяльності.

Дорогі мої студенти, авторка далека від думки, що кожен з Вас у майбутньому стане вченим-педагогом. Хоча нам — педагогам (доцентам, професорам) — дуже хотілося б бачити Вас серед своїх учнів-послідовників. Але це Ваш важливий вибір! Він має бути усвідомленим і Ви маєте зробити його самостійно — без підказки, без примусу і не через безвихідь певної життєвої ситуації. Бо Вчитель — це не просто професія, чи потреба у місці праці. Вчитель — це поклик душі й серця, це завжди пошук нового, це творчість. Чи не так?! А вчений-педагог — це не тільки покликання, але й велика місія — розвивати педагогічну науку.

Сподіваюся, що стиль написання цієї книги з використанням різних підходів і педагогічних технологій дасть змогу Вам глибше усвідомити велич педагогічної науки, що сприятиме Вашому становленню, самоутвердженню, самовираженню й самореалізації у професійній і науковій діяльності.

З вдячністю за творчу співпрацю і найщирішими побажаннями!

Авторка

З М І С Т

Передмова **3**

***Тема* 1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ПЕДАГОГІКИ** **8**

Теоретичний блок План вивчення теми 8
Самостійна робота студентів 8
Список рекомендованої літератури 9
Дидактичні матеріали 10

Практичний блок *Семінарське заняття* № 1. Використання методологічних підходів у дослідженні актуальних проблем освіти 22

Діагностичний блок *Завдання для контролю і самоконтролю* 23
Завдання першого рівня складності 23
Завдання другого рівня складності 37

***Тема* 2. НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**..... **41**

Теоретичний блок План вивчення теми 41
Самостійна робота студентів 41
Список рекомендованої літератури 42
Дидактичні матеріали 43

Практичний блок *Практичне заняття* № 1. Пошук, аналіз і оформлення літературних джерел дослідження актуальних проблем освіти 58

Діагностичний блок *Завдання для контролю і самоконтролю* 62
Завдання першого рівня складності 62
Завдання другого рівня складності 74

***Тема* 3. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ** **80**

Теоретичний блок План вивчення теми 80
Самостійна робота студентів 80
Список рекомендованої літератури 81
Дидактичні матеріали 82

Практичний блок *Практичне заняття* № 2. Обґрунтування наукового апарату педагогічного дослідження (*на підставі фахового спрямування*) 89

Діагностичний блок *Завдання для контролю і самоконтролю* ….. 96
Завдання першого рівня складності …….. 96
Завдання другого рівня складності …… 107

***Тема* 4. ЕТАПИ І ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ** …….. **110**

Теоретичний блок План вивчення теми …… 110
Самостійна робота студентів ……. 110
Список рекомендованої літератури ……... 111
Дидактичні матеріали 112

Практичний блок *Практичне заняття* № 3. Моделювання етапів і програми педагогічного дослідження (*на підставі фахового спрямування*) …… 123

Діагностичний блок *Завдання для контролю і самоконтролю* ….. 124
Завдання першого рівня складності …….. 124
Завдання другого рівня складності …… 129
Завдання третього рівня складності …….. 135

***Тема* 5. МЕТОДИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**…… **136**

Теоретичний блок План вивчення теми …… 136
Самостійна робота студентів ……. 136
Список рекомендованої літератури ……... 137
Дидактичні матеріали 138

Практичний блок *Практичне заняття* № 4. Використання теоретичних методів дослідження у розв'язанні актуальних педагогічних проблем 147
Практичне заняття № 5. Використання емпіричних методів дослідження у розв'язанні актуальних педагогічних проблем 149

Діагностичний блок *Завдання для контролю і самоконтролю* ….. 151
Завдання першого рівня складності …….. 151
Завдання другого рівня складності …… 166
Завдання третього рівня складності …….. 174

***Тема* 6. ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ** ……. **175**

Теоретичний блок План вивчення теми …… 175
Самостійна робота студентів ……. 175
Список рекомендованої літератури ……... 176

	Дидактичні матеріали	177
Практичний блок	*Практичне заняття* № 6. Планування, організування та проведення педагогічного експерименту	185
Діагностичний блок	*Завдання для контролю і самоконтролю* …..	187
	Завдання першого рівня складності ……..	187
	Завдання другого рівня складності ……	193
	Завдання третього рівня складності ……..	199

***Тема* 7. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОПРАЦЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ** ……..…. **200**

Теоретичний блок	План вивчення теми ……	200
	Самостійна робота студентів …….	200
	Список рекомендованої літератури ……...	201
	Дидактичні матеріали	202
Практичний блок	*Практичне заняття* № 7. Опрацювання, аналіз, інтерпретація результатів педагогічного експерименту	219
Діагностичний блок	*Завдання для контролю і самоконтролю* …..	226
	Завдання першого рівня складності ……..	226
	Завдання другого рівня складності ……	248
	Завдання третього рівня складності ……..	257

***Тема* 8. ПЕДАГОГ І СТУДЕНТ ЯК СУБ'ЄКТИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ** ……...……... **261**

Теоретичний блок	План вивчення теми ……	261
	Самостійна робота студентів …….	261
	Список рекомендованої літератури ……...	262
	Дидактичні матеріали	263
Практичний блок	*Семінарське заняття* № 2. Поетапне проектування педагогічного дослідження (на прикладі курсової роботи)	279
	Семінарське заняття № 3. Поетапне проектування педагогічного дослідження (на прикладі магістерської роботи)	280
Діагностичний блок	*Завдання для контролю і самоконтролю* …..	281
	Завдання першого рівня складності ……..	281
	Завдання другого рівня складності ……	287
	Завдання третього рівня складності ……..	294

***Тема* 9. НАУКОВА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА-ДОСЛІДНИКА ….. 295**

Теоретичний блок План вивчення теми …… 295
Самостійна робота студентів ……. 295
Список рекомендованої літератури ……... 296
Дидактичні матеріали 297
Практичний блок *Семінарське заняття* № 4. Наукова культура дослідника 306
Діагностичний блок *Завдання для контролю і самоконтролю* ….. 307
Завдання першого рівня складності …….. 307
Завдання другого рівня складності …… 312
Завдання третього рівня складності …….. 326

***Тема* 10. НАУКОВА ТВОРЧІСТЬ, ТЕХНОЛОГІЇ І МЕТОДИКА НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ У ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ... 327**

Теоретичний блок План вивчення теми …… 327
Самостійна робота студентів ……. 327
Список рекомендованої літератури ……... 328
Дидактичні матеріали 329
Практичний блок *Семінарське заняття* № 5. Технології і методика наукової творчості у педагогічних дослідженнях 348
Діагностичний блок *Завдання для контролю і самоконтролю* ….. 349
Завдання першого рівня складності …….. 349
Завдання другого рівня складності …… 357
Завдання третього рівня складності …….. 369

Науково-дослідна робота
МІЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ (самоспостереження) 371

1. Діагностичний тест на схильність до педагогічної професії ……. 371
2. Діагностування мотивації вибору педагогічної професії …… 372
3. Диференційно-діагностичний опитувальник на вибір професії (за *Є. Климовим*) …….. 373
4. Диференційно-діагностичний опитувальник на визначення життєвих цінностей (розроблено за методикою *О. Помиткіна*) …….. 375
5. Виявлення професійно-педагогічних якостей особистості ……. 376
6. Тест на визначення рівня вихованості особистості ……. 378
7. Тест на професійну спрямованість особистості (розроблено за *Є. Роговим*) ……. 379

8. Тест на виявлення тривожності особистості (розроблено за *В. Норакідзе*) …….. 382
9. Тест на виявлення педагогічного оптимізму (розроблено за *Р. Немовим*) ……. 384
10. Опитувальник Форвергера на визначення контактності …….. 388
11. Тест на визначення рівня комунікабельності (розроблено за *В. Ряховським*) …….. 390
12. Тест на визначення стилю спілкування (розроблено за *В. Симоновим*) ……... 391
13. Тест на визначення здатності людини до емпатії (розроблено за *С. Максименком*) …….. 397
14. Тест на розуміння психолого-педагогічної сутності процесу пояснення (розроблено за *Н. Бутенко*) …….. 400
15. Тест на аналіз уміння педагога викладати свої думки (розроблено за *Н. Бутенко*) …….. 402
16. Сформованість вміння вести монолог (розроблено за *С. Абрамовичем*, *М. Чікарьковою*) ……. 403
17. Тест на сформованість вміння вести діалог (розроблено за *А. Калюжним*) …….. 404
18. Тест на сформованість ораторських якостей (розроблено за *А. Калюжним*) …….. 405
19. Тест на сформованість вміння слухати (розроблено за *Є. Роговим*) …… 407
20. Моніторинг якості мовлення педагога …… 408
21. Мій стиль мислення (розроблено за *Є. Роговим*) …….. 410
22. Властивості мислення ……... 415
23. Дослідження домінуючого типу запам'ятовування (розроблено за методикою *за А. Лурії, Ж. Балакшиної*) ……. 419
24. Дослідження концентрації уваги (тест *П'єрона–Рузера*) ……. 420
25. Визначення типу темпераменту (розроблено за *В. Шапарем*) …. 421
26. Визначення моделі спілкування педагога (розроблено за *І. Юсуповою*) …….. 423
27. Тест Томаса на визначення стилю поведінки у конфлікті …… 425
28. Мій підхід до конфлікту (розроблено за *К. Тепляковою*) ……. 429
29. Визначення способів емоційного реагування в педагогічних ситуаціях під час взаємодії з дітьми ……... 431
30. Визначення здатності вчителя вирішувати складні педагогічні ситуації (розроблено за *Р. Немовим*) …….. 433

31. Методика виявлення стилю самоактуалізації (розроблено за *В. Семиченко*) …….. 438
32. Шкала оцінювання психологічного клімату в педагогічному колективі (розроблено за *Є. Роговим*) ……. 441
33. Визначення рольової позиції педагога під час педагогічної взаємодії (розроблено за *Г. Козиревим*) …….. 443
34. Методика дослідження суб'єктивного стану "САН" (розроблено за *М. Корольчуком, В. Крайнюк, В. Марченком*) …… 444
35. Оцінення своїх відносин з групою (розроблено за методикою *Т. Яковлевої*) …….. 445
36. Визначення потенційної пізнавальної активності (розроблено за *І. Ісаєвим*) ……... 448
37. Оцінювання рівня конфліктності особистості (розроблено за *А. Калюжним*) ……... 451
38. Виявлення рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного компонента готовності майбутніх педагогів до роботи з математично здібними дітьми (розроблено за *Т. Гарачук*) …….. 453
39. Виявлення рівнів сформованості когнітивного компонента готовності майбутніх педагогів до роботи з математично здібними дітьми (розроблено за *Т. Гарачук*) ……. 455
40. Виявлення рівнів сформованості операційно-діяльнісного компонента готовності майбутніх педагогів до роботи з математично здібними дітьми (розроблено за *Т. Гарачук*) …….. 458
41. Визначення мотивації до успіху (за *Т. Елерсом*) ……... 460

ДОДАТКИ **462**

Додаток 1 Титульна сторінка 462
Додаток 2 Тест на схильність до педагогічної професії ……... 463
Додаток 3 Опитувальник на вибір професії (за *Є. Климовим*) …. 463
Додаток 4 Тест на професійну спрямованість особистості (розроблено за *Є. Роговим*) …… 465
Додаток 5 Тест на виявлення тривожності особистості (розроблено за *В. Норакідзе*) …… 465
Додаток 6 Тест на виявлення педагогічного оптимізму (розроблено за *Р. Немовим*) ……. 466
Додаток 7 Тест на визначення рівня комунікабельності (розроблено за *В. Ряховським*) …….. 466
Додаток 8 Тест на визначення стилю спілкування (розроблено за *В. Симоновим*) ……..... 468
Додаток 9 Тест на визначення здатності людини до емпатії (розроблено за *С. Максименком*) …….. 469

Додаток 10 Тест на розуміння психолого-педагогічної сутності процесу пояснення (розроблено за *Н. Бутенко*) ..…... 472
Додаток 11 Сформованість вміння вести монолог (розроблено за *С. Абрамовичем, М. Чікарьковою*) …… 473
Додаток 12 Тест на сформованість вміння вести діалог (розроблено за *А. Калюжним*) …….. 474
Додаток 13 Тест на сформованість ораторських якостей (розроблено за *А. Калюжним*) ……... 475
Додаток 14 Тест на сформованість вміння слухати (розроблено за *Є. Роговим*) …….. 475
Додаток 15 Моніторинг якості мовлення педагога ……. 476
Додаток 16 Мій стиль мислення (розроблено за *Є. Роговим*) …… 477
Додаток 17 Дослідження концентрації уваги (тест *П'єрона–Рузера*) ……. 480
Додаток 18 Визначення моделі спілкування педагога (розроблено за *І. Юсуповою*) ……. 481
Додаток 19 Тест Томаса на визначення стилю поведінки у конфлікті …….. 483
Додаток 20 Мій підхід до конфлікту (розроблено за *К. Тепляковою*) …… 488
Додаток 21 Визначення способів емоційного реагування в педагогічних ситуаціях у взаємодії з дітьми ……... 489
Додаток 22 Визначення здатності вчителя вирішувати складні педагогічні ситуації (розроблено за *Р. Немовим*) …… 489
Додаток 23 Методика виявлення стилю самоактуалізації (розроблено за *В. Семиченко*) ……... 489
Додаток 24 Шкала оцінювання психологічного клімату в педагогічному колективі (розроблено за *Є. Роговим*) ……. 490
Додаток 25 Визначення рольової позиції педагога під час педагогічної взаємодії (розроблено за *Г. Козиревим*).. 491
Додаток 26 Методика дослідження суб'єктивного стану "САН" (за *М. Корольчуком, В. Крайнюк, В. Марченком*) …… 492
Додаток 27 Оцінення своїх відносин з групою (розроблено за методикою *Т. Яковлевої*) …… 493
Додаток 28 Оцінювання рівня конфліктності особистості (розроблено за *А. Калюжним*) ……... 494
Додаток 29 Визначення мотивації до успіху (за *Т. Елерсом*)…….. 498

Список використаних джерел ……. **499**

Замість післямови **505**

Нотатки

Нотатки

Навчальне видання

Ковальчук Лариса Онисимівна

МОДЕЛЮВАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Навчальний посібник

Редактор *Л. Макітринська*
Комп'ютерне верстання *Л. Ковальчук*

Формат — 60х84/16. Ум. друк. арк. — 32,5.
Тираж — 500 прим. Зам. № 777

Львівський національний університет імені Івана Франка.
вул. Університетська, 1, Львів, 79000.

Свідоцтво
про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції:
серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.